De Vlaamsche School. Jaargang 4

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 4. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1858

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010185801_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

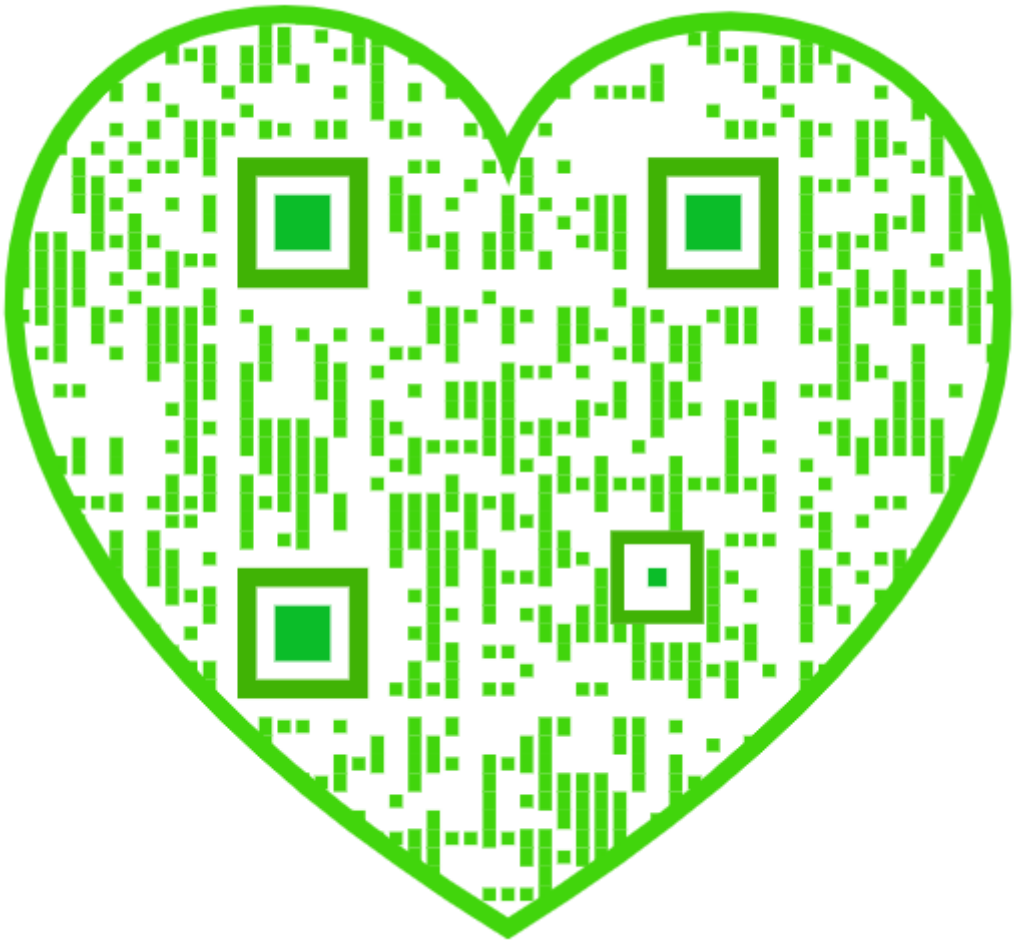

De reizende Engelschen.

Ik ken twee by uitstek reizende wezens; gy ook kent hen, goede lezer, en het zal u niet veel moeite, niet veel geestesinspanning kosten, ik ben er zeker van, om hen by hunnen naem te noemen. Immers, het is van ouds bekend, dat de duif eene stoutmoedige onbeschroomde reizigster is, en dagelyks zien wy er nog talryke voorbeelden van; voor onze antwerpsche duiven is eene reize naer Parys, Tours, Nantes, ja zelfs naer Bayonne op de spaensche grenzen, en nog al verder, of een overzeesch tochtje naer Londen, Hull, Goole of Liverpool, zooveel als, voor u en my, eene wandeling langs de haven of de bolwerken. By helder weder, des morgends vroeg opgelaten, om het even waer zy zich bevinden, op honderd vyftig of twee honderd mylen afstand, zyn zy in eenen omzien te huis; want de duiven reizen zoo vlug, zoo verduiveld vlug, dat de stoom slechts als een belachelyk iets by hunne vlugheid is te vergelyken.

Zeg my, gelooft gy dat iemand de duiven den naem van stoutmoedige reizigsters zou durven weigeren? Neen, niet waer?

En toch ken ik nog onverschrokkenere, nog stoutmoedigere, nog onvermoeibarer reizigers dan de duiven: het zyn de *Engelschen.* En dit valt licht te beseffen: den duiven moet het reizen worden aengeleerd, terwyl dit by de engelschen eene ingeborene neiging is. Myn gevoel is, dat men de engelschen den naem zou moeten geven van: *duiven der vyf werelddeelen.*

En weet gy waerom?

Begeef u waer gy wilt, per diligentie, langs de spoorbaen of met de stoomboot, altoos zult gy u in een gezelschap van engelschen bevinden, altoos zult gy er ten minste éene familje *djekken* ontmoeten. Begeef u in welk hoegenaemd land, in Holland, Frankryk, Duitschland, Spanje, Italië, Zwitzerland, Bohemen, Polen, Denemarken, Noorwegen, Rusland, Laponiën, by de Boers op de Kaep-de-Goede-Hoop, by de plathoofden uit het Rotsgebergte of by de wilden van Australië, op zee, in de bosschen of op de bergen, nergens kunt gy de reizende engelschen ontvluchten; overal treft men hen aen, en wanneer eens de uitvinding van Montgolfier zoo verre zal volmaekt zyn, dat het ons mogelyk wordt een tochtje per luchtbal naer de maen te doen, wees er zeker van, dan zullen de eerste wezens

die gy er zult aentreffen, lange magere opgeschoten lummels met bleeke aengezichten en korte dikbuikige por-

terdrinkers met roode neuzen zyn, die u by uwe verschyning koel weg zullen vragen: *how do you do?*[1] Op de stoomboot, in de diligentie, op de spoorbaen, zoo wel als aen *table d'hôte*; overal nemen zy de beste plaetsen in; terwyl zy in de hotels in bezit zyn van de beste kamers en de beste bedden, nemen zy, aen de algemeene tafel, u voor den neus de beste brokken uit de schotel weg. De bewooners van het vereenigd ryk waerover koningin Victoria den schepter voert, en samengesteld is uit de koningryken Engeland, Schotland en Ierland - de overzeesche bezittingen daergelaten - zyn gansch Europa door gekend onder den algemeenen naem van Engelschen; terwyl men dien van Schotten en Ieren nauwelyks hoort noemen. En nogthans, zoo wy een engelsch spreekwoord mogen gelooven, zouden de Schotten, en niet de Engelschen, de onvermoeibaerste aller reizigers zyn. Immers, bedoelde spreekwoord luidt: Ware Caïn een Schot geweest, God hadde hem, na den doodslag op zynen broeder Abel gepleegd, niet opgelegd, gansch zyn leven op den aerdbodem rond te zwerven; maer hem veeleer tot straf geboden gansch zyn leven te huis te blyven.

Wat beteekent zulks?

Dat de Schotten... Nu, om het even Schotten, Engelschen of Ieren, genoeg zy het te weten, dat de onderdanen van Koningin Victoria misschien het eenige volk der aerde vormen dat *reist om te reizen.* Wel is waer, dat andere natiën ook hunne reizigers hebben; doch deze reizen uit kunstgevoel, voor handelszaken, met eene wetenschappelyke zending, voor familiebetrekkingen, voor landverhuizing, altoos met een bepaeld doel; terwyl de engelschen over zee steken uit ingeborendheid, uit loutere reiszucht, om buiten hun geboorteland te geeuwen en zich te vervelen. Den kinderen Albions, dien fieren eilandereren komt dus van rechtswege den eerenaem toe van: *duiven der vyf werelddeelen*; terwyl de duiven, die andere onverschrokkene reizigsters, den bynaem verdienen van: *engelschen onder het pluimgediert.* Wilde Koningin Victoria iets goeds verrichten, iets merkweerdigs, iets dat haren naem zou doen leven tot by het verste nageslacht, zy verleende elken harer onderdanen adelyke brieven, zy schonk hen allen een eenvormig blazoen, te weten: eene duive: zwalper, snol, smirrel, tuimelaer, om het even, - op een veld van keel, sinopel of azuer.

Milord en Milady reizen van jongs af, nog voor aleer zy volwassen zyn. Ik ben er zeker van dat gy er meer dan eens de stad hebt zien doorloopen, die zoodanig gegroeid waren sedert zy hun eiland hadden verlaten, dat gy er hebt op stil gehouden om hun eene wyl na te kyken. En waerlyk, zy waren het wel der moeite weerd, die opschietende jonge eilanders met hunnen hoogen hoed, wyd omgeslagen hemdsband en eene handbreed te kort gewordene vest en broek. Het waren ook typen weerdig gedaguerréotypeerd te worden.

Een Engelsman verlaet, ten minste eens in zyn leven, zyn eiland om het vastland rond te reizen. Laten zyne geldmiddelen hem zulks niet toe in zyne jongheid, dan zal hy wachten tot dat hy zich door zyne nyverheid of koophandel heeft weten te verryken; doch eens zoo ver, dan maekt hy zyne reiskoffers veerdig, doet die naer de stoomboot voeren, en vertrekt met zyn gansch gezin, zyne vrouw - indien deze nog leeft - aen den arm, terwyl zyne dry zonen en vier dochters hem op de hielen volgen. Voorwaer eene heele familje reizende duiven. De zwaerlyvige M^{r} en Mrs John Bull gelyken niet slecht twee zwalpers, duiver en duivinne; terwyl hunne langopgeschoten zoontjes, de jonge heeren Bull, die nu eens van deze, dan eens langs gene zyde der straet zwieren, het echt afbeeldsel zyn van dry tuimelaers. De jonge Misses Bull, met hunne tengere ledemaetjes en fyne gezichtjes, stappen recht voor zich door alsof al wat zy voorbygingen hun vreemd ware; doch wanneer men

(1) Hoe vaert gy?

zich de moeite wil geven hen slechts een oogenblik nauwkeurig gade te slaen, dan bemerkt men alras dat, ofschoon zy met elkander pratend voortstappen en op niets schynen acht te slaen, zy toch, van tyd tot tyd, onder den boord huns ronden hoeds terzyde lonken, en hoe schuchter ook, niets ongemerkt voorby treden, ten minste voor wat heeren en modewinkels betreft. Mocht ik hun by iets vergelyken, het ware voorzeker by een viertal snollekens en smirreltjes.

Te Londen was de vader van dit belangryk huisgezin een *broker*, of oude kleerkooper; te Manchester hield hy messenwinkel; te Exeter dreef hy handel in tarwe of in hoornbeesten; te Norfolk was hy koopman in bloem, en daer heette hy kortweg Mr John Bull. Doch sedert hy op het vast land reist, heeft hy den titel van *Lord* aengenomen, ten minste zoo hy niet verkiest de woorden *Right Honourable* vóor zynen naem te schryven.

Wanneer gy ergens in een hotel logeert, waer tevens vele Engelschen vernachten, geef u dan eens de moeite het register der in het gasthof verblyvende persoonen open te slaen, en gy zult zien dat ieder mannelyk *djek*, de woorden *Lord, Honourable* of iets dergelyks zynen eigentlyken naem laet voorafgaen, terwyl hy hem tevens, door de verkorting *Esq.* laet opvolgen(1). Engeland moet ook een zeer machtig landleger hebben, te oordeelen volgens het groot getal majoors en kornels der *British Army* die men overal op het vastland ontmoet. Wel is waer, wanneer men deze heeren recht in de oogen kykt, zien zy er allen niet zeer heldhaftig uit, en zou men veeleer genegen zyn te denken dat zy op hun eiland in plaets van den

(1) *Lord, Right Honourable* en *Esquire*, zyn in Engeland adelyke titels; deze laetste wordt echter tegenwoordig achter den naem gevoegd van al wie zich boven den burgerstand verheft.

degen eene *yard*, of engelsche el hebben gebezigd, en in plaets van kanonnen te laden, wortels in een drogistenmortier tot poeder hebben gestampt.

De gewezen *broker*, Lord John Bull, is een groot kunstminnaer; zyne vrouw, de dikke Lady Bull is het ook, hunne dry tuimelaers en vier smirreltjes... vergeef my, ik wil zeggen de jonge heeren en jufvrouwen, leden van het huisgezin John Bull, zyn het in even hoogen graed als hunne ouders. Ieder Engelschman is een warme, verstandige kunstminnaer. Even als het reizen, is dit nog eene ingeborene gave den onderdanen van koningin Victoria eigen. Op hun uiterlyken vorm te oordeelen, zou men zulks echter niet zeggen, want het meestendeel der Engelschen zouden moeijelyk tot kunstmodellen kunnen verstrekken; immers het zyn lange, magere, een halve voet te hoog gewassene sparren; of wel zy zyn dry kwaert voet te kort, hebben bovenmatig dikke, vooruitstekende buiken, echte biertonnen, op korte beenen die byna niet in staet zyn de gezegde bovenmatig dikke vooruitstekende buiken te dragen. Verkiest gy van dit werk een echt exemplaer in twee deelen, beschouw de gewezen *broker* en zyne gade, thans Lord en Lady John Bull, en na hun goed te hebben beschouwd, vergeet hen niet te groeten; want zy kunnen als buitengewoone exemplaren doorgaen, en zullen wellicht later eens in het een of ander ontleedkundig musaeum van Groot-Britanje als dusdanig worden ten toon gesteld; wel te verstaen hunne ribbenkast, en dit slechts na hun overlyden.

Verwonderlyk is het dat de kinderen van Lord en Lady John Bull zoo weinig op hunne ouders gelyken. De jonge sirs en misses Bull hebben niets van de zwaerlyvigheid hunner beminde en achtingsweerdige vader en moeder. Zy zyn integendeel echte toonbeelden van jonge lieden die er vermaek in schynen te vinden - wellicht om hunne ouders op nuttelooze kosten te jagen - zoo spoedig mogelyk boven en onder uit hunne kleederen te groeijen. Zie liever hoe zy daer ginds, met hunne *guides*, of wegwyzers, in de hand, dit standbeeld staen te beschouwen, en zeg my of zy uwe bewondering niet wegdragen. Hebt gy wel ooit in uw leven zulke belangwekkende familje mogen of kunnen bewonderen?

Ik heb u gezegd, dat de liefde tot de kunst eene eigenschap is den onderdanen van koningin Victoria ingeboren; en zulks is, geloof my, nogmaels niets dan de eenvoudige waerheid. Nauwelyks heeft hun *cicerone*, of geleider, den tyd gehad hun de noodige uitlegging nopens het standbeeld of gebouw, waervoor zy zoo even hebben stilgehouden, te geven, of lord, lady en de jonge heeren en jufvrouwen Bull openen hunne *guides*, lezen eenige regelen, verheffen het hoofd en roepen byna te gelyker tyd uit:

- *Beautiful!*
- *Very beautiful!*
- *Splendid!*
- *Yes, indeed splendid*[1]!

Na eenige oogenblikken in opgetogenheid voor het gebouw of standbeeld te hebben stilgehouden, slaen zy hunne *guides* toe, volgen hun *cicerone* tot by een ander merkweerdig gebouw of standbeeld, waer zy op nieuw de *guides* openslaen en na de noodige halve bladzyde te hebben overloopen, uitroepen:

- *Beautiful!*
- *Very beautiful!*
- *Pretty! very pretty*[2]!

En zoo voorts, altyd voorts, tot zy al wat de stad merkweerdigs en niet merkweerdigs oplevert, van de Cathedrale, het Musaeum en het stadhuis tot het gevang, den vryheidsboom en het stadshekken, hebben in oogenschouw genomen.

(1) - Schoon! - Zeer schoon! - Heerlyk! - Ja, zeer heerlyk!
(2) - Schoon! - Zeer schoon! - Lief! zeer lief!

Het is byzonder in de kerken en musaeums dat men over hunne diepe kunstkennis kan oordeelen. Zy gaen niet eene schildery, niet een beeld voorby zonder ervoor eene wyl te hebben stil gehouden, de uitleggingen van den *cicerone* te hebben aenhoord, hunne *guides* te hebben geraedpleegd, waerna zy, goed ingelicht, de noodige uitroepingen: *very pretty, beautiful, handsome! splendid*, enz. laten hooren. En zeg nu nog dat zy geene echte kunstenaers zyn Zoo gy er aen twyfelt wil ik u een paer voorvallen verhalen die u klaer als de zon zullen bewyzen hoe diepe kunstkenners de Engelsche zyn. Luister liever:

Lord John Bull bezocht, in het gezelschap zyner achtingsweerdige familje, eene der vermaerde Domkerken van Duitschland.

Na verscheidene schilderyen te hebben bewonderd, bracht hun *cicerone* hen voor eene zeer groote, een der meesterstukken van den onsterflyken Rubens. Lord John Bull, zyne gade, zyne dry zoons en vier dochters schaerden zich op eene rei, en vergaten dit mael minder dan ooit hunne *guides* open te slaen; volgens hetgeen zy lazen was dit tafereel een der machtigste van den antwerpschen kunstreus. Toen zy hunne *guides* toesloegen ontbrak het hen ook niet aen uitroepingen van bewondering: *beautiful! very beautiful! handsome! splendid! yes, splendid!* en lord John verhief zelfs het hoofd, als een echte kunstkenner erby voegende, dat Rubens de grootste en machtigste schilder der oudere en nieuwere tyden was. Toen hun *cicerone* zag dat Milord zich met zyne familje wilde verwyderen, verzocht hy den bystaenden kerkbediende de schildery om te draeijen, opdat Milord den Rubens mocht bewonderen. By het hooren dezer woorden keerde lord John Bull zich tot zyn geleider en vroeg: - en van wie is dan die schildery dáér? Is zy niet van Rubens?

- Neen, Milord, - antwoorde de *cicerone*, - neen, dit is geen Rubens, in het geheel niet; het is slechts eene kopy.

Lord John Bull hadt eene kopy, misschien het werk eens leerlings, eens echten knoeijers, voor dit van Rubens aenzien en bewonderd! - Hy beet zich spytig op de onderlip, en verliet, grommelend en zonder zelfs een oogslag op den echten Rubens te willen werpen de Domkerk[1].

Zie nu hier het tweede voorbeeld der diepe kunstkennis van Lord John Bull. Te Bologne, in Italië, ging hy het kabinet van eenen koopman in oude schilderyen bezoeken; deze, een echte jood in zyn vak, toonde hem eene menigte doeken en paneelen, volgens zyn zeggen, echte juweelen, meesterstukken der oudere Italiaensche school.

De boloneesche koopman noemde met een gevoel van diepen eerbied de namen van Raphaël, Michel-Angelo, Perugini, Carlo Dolci, Tintoretto, Carravaccio, en nog wel twintig andere. De gewezene londensche *broker* wilde alle die meesterstukken bezitten. Natuerlyk wilde de Italiaensche koopman van zyne kunstjuweelen niet scheiden dan tegen een zeer hoogen prys. Lord John Bull moest en zou bezitter worden der meesterwerken, die hy gelukkig genoeg was geweest te mogen ontdekken en bewonderen. Hy betaelt in blinkende gouden guineën en doet de tafereelen, waervan de koopman slechts met tegenzin scheen te scheiden, naer zyn hotel voeren, om ze den volgenden dag naer Londen af te sturen, met het inzicht, by zyne terugkomst aldaer de door hem aengekochte meesterstukken in eene uitsluitelyk daertoebestemde zael op te hangen. Wat was Lord John Bull gelukkig! wat zweefde er een zalige lach rond zyne lippen! Hy zou thans bezitter zyn van een der schoonste kunstkabinetten der hoofdstad van Groot-Britanje! gansch Engeland zou zyne kunstjuweelen komen bewonderen! Graven en Hertogen, Pairs van Engeland zouden niet alleen hem komen bezoeken, maer zy zouden hem daerenboven zyn geluk benyden! zy zouden hem zyne meesterstukken willen afkoopen, en hy zou weigeren, stellig, onverbiddelyk weigeren! zoo dacht Lord John Bull terwyl hy fier en met opgeheven hoofd achter den wagen ging, waerop zyn schat, in een tiental kisten gepakt, was geladen. Hadde hy slechts eventjens het hoofd omgekeerd, zyne tevredenheid ware zeker op eens verdwenen als de rook, by het zicht van den koopman die op den stoep zyns winkels Milord stond na te zien en zich den buik met de beide handen vasthield van lachen.... Lord John Bull had zyne blinkende gouden guineën verruild, niet tegen meesterstukken van Raphaël, Michel Angelo, Perugini, Carlo, Dolci Tintoretto en Carravaccio; maer tegen knoeiwerk, tegen ellendige kopyen.

O! kinderen Albions, fiere eilanders, gelukkige onderdanen van koningin Victoria, wat zyt gy toch recht benydensweerdig om dit u ingeboren kunstgevoel! Geene hoegenaemde natie bezit dit gevoel in zoo hoogen graed als gy! Gelykt gy, door uwe zucht tot reizen, eenigermate aen zwalpers, tuimelaers, snollen en smirrels, dan toch verheft uwe ingeborene kunstneiging u meer dan honderd duizend elleboogmaten boven dit zoo belangwekkend pluimgediert.

Sommigen willen u dit heilige kunstvuer betwisten en beweeren, dat gy slechts verzamelaers zyt, om het even van wat. Zy beweeren dat, wanneer gy van het vastland in uw eiland terug zyt gekeerd, en aldaer uwe reiskoffers hebt uitgepakt, uwe wooning niet slecht gelykt aen een uitgebreiden voddenwinkel. En waerop steunen zich uwe verlagers? Enkel op dit: zy hebben u te Antwerpen een goudstuk

(1) In plaets van, zoo als hier, de tafereelen van groote meesters achter eene gordyn te verbergen, plaetst men in Duitschland, hier en daer de schilderyen, aldus dat men ze op eene yzeren spil kan doen ronddraeijen. Het echte doek wordt alleen zichtbaer gemaekt, wanneer er zich eenige persoonen te gelyk aenbieden; terwyl, in het tegenovergesteld geval, slechts het achterblad der schildery, dat eene kopy der echte samenstelling voorstelt, zichtbaer is.

zien betalen voor een valschen nagel uit den echten stoel van Rubens; op het slagveld van Waterloo hebt gy, misschien uit vaderlandsliefde, knoppen van gesneuvelde soldaten aengekocht; te Napels hebt gy lava van den Vesuvius geraept; op uwe omreize hebt gy uwe koffers gevuld met steenen van alle de door u bezochte torens, en wat weet ik nog al meer. Uwe verlagers durven zeggen dat gy alleen, en buiten u niemand anders, weet van waer die relikwiën voortkomen! Zy voegen er by dat gy het misschien zelf niet weet of zy echt of valsch zyn! om zulke armzalige beweeringen weigeren zy, u leden der groote engelsche natie, u onderdanen van koningin Victoria, de hoedanigheid van kunstkenners, van kunstbewonderaers, van enthousiasten! zy zeggen dat gy slechts verzamelaers zyt! dat het u eender is wat gy byeenzameld! Neen, zoo roepen zy uit, de engelsche natie is geene natie van enthousiasten, zoo als de Duitschers! De onderdanen van koningin Victoria zyn slechts koudvochtige verzamelaers van knoppen en potscherven, en het verzamelen is by hen tot eene soort van dolle koorts overgeslaen.

Laet hen zeggen Lord John Bull, laet hen zeggen die ellendigen! en wanneer gy nogmaels Antwerpen bezoekt, vergeet den koperen nagel uit den stoel van Rubens niet! koop nogmaels knoppen op het slagveld van Waterloo! raep lava van den Vesuvius te Napels! vul uwe koffers met steenen van torens en rotsen! wees gelukkig en laet uwe verlagers maer lachen! De onnoozelen weten immers toch niet wat zy doen!

(*Wordt voortgezet*).

JOHAN VAN ROTTERDAM.

En Jesus was zyne ouders onderdanig Lukas K. 2. V. 51.

De zaligmaker en St-Joseph.
Teekening door Ed. du Jardin.

De plaet welke wy hiervoren mededeelen, zyn wy aen het stift des heeren Ed. Du Jardin verschuldigd. Het ontwerp vergt geene verklaring; het evangelie van St-Lucas heeft het ingegeven: Jesus en St-Joseph verlaten hunne woonst om zich tot den arbeid te begeven; de Godmensch volgt zynen voedstervader met onderdanigheid en onderwerping; hoogst eenvoudig en dichterlyk onderwerp, dat eenvoudig en dichterlyk is terug gegeven. Voeden wy de hoop dat onze medewerker weldra het *Album* zyner voortbrengselen in het licht zal zenden; naestgaende teekening zal er buiten twyfel eene goede plaets in bekleeden.

DE REDAKTIE.

Eenige kunstuitgaven in Duitschland.

By de stichting der *Vlaemsche School* hebben de opstellers zich, om zoo te zeggen, uitsluitelyk tot taek gemaekt de poogingen te doen kennen welke in ons Vaderland worden aengewend om den vooruitgang der Schoone Kunsten te bevorderen. Zonder het minst van de aengeduide baen af te wyken, achten wy het ons ten plichte eenige woorden aen de poogingen te wyden, welke in andere landen, ter bereiking van hetzelfde doel, worden ondernomen.

Weinige volken hebben, in ons tydstip, zooveel tot den vooruitgang der kunsten bygedragen als de Duitschers Een aental uitmuntende mannen hebben de handen aen den arbeid geslaen, en verscheidene werken voortgebracht, waervan het nut niet alleen in hun vaderland doorstraelt, maer zich innig in alle gewesten doet gevoelen waer men de kunsten en wetenschappen huldigt.

In vroegere nummers[1] hebben wy reeds eenige woorden aen enkele dezer kostbare schriften toegewyd. Om een goed gedacht van de werkzaemheid der Duitschen in het vak van het schoone te geven, halen wy hier gaerne de titels van eenige der voornaemste uitgaven aen, die in deze laetste jaren zyn begonnen en voortgezet geworden.

Duitschland ofschoon de kunst in het algemeen behertigend, heeft vooral den geest zyner kinderen op het beoefenen der christene kunst gevestigd. De werken die over de algemeene kunsten zyn verschenen verdienen echter ten volle eenieders achting. Wy allen kennen KUGLER'S *Handbuch der Kunstgeschichte*, zyne *Geschichte der Baukunst*, zyne *Kleine Schriften und Studiën zur Kunstgeschichte*, juist gelyk wy hulde hebben gebracht aen de *Denkmäler der Kunst*, uitgebreid werk door A. Voit in Munich begonnen en door Dr. E. Guhl, J. Caspar en Dr. W. Lübke te Berlyn voortgezet.

Naest deze verdienstelyke schryvers, treedt professor Fr. Müller op met zyn boek: *Die Künstler aller Zeiten und Völker;* levensschetsen en werken der beroemdste bouwmeesters. beeldhouwers, schilders, plaetsnyders, vormensnyders, lithographen, enz., uit alle landen; hoogstnuttige onderneming die de meest uitgebreide kennissen vergt om tot goed einde gevoerd te worden.

Aen het vak der christene kunst hooren toe Salzenbergs *Oud christelyke gedenkstukken van Constantinopel*, even als Hefner's *Trachten des christlichen Mittelalters.*

By deze uitgaven, die over de kunst van verscheidene volken handelen, voegen wy diegene welke voornamentlyk aen Duitschland zyn toegewyd; vooreerst

(1) Zie *Kunst- en Letternieuws.*

Nürnberg's Kunstleben in seinen Denkmalen, door R. von Rettberg; verder *die Kunst des Mittelalters in Schwaben*, gedenkteekens der bouw-, beeldhouw- en schilderkunst, door C. Heidelhoff, met verklaringen door prof. Fr. Müller en de *Mittelalterliche kunstdenkmale des Oestreichischen Keiserstaates*, uitgegeven door Dr Gustav Heider, prof. Rud. von Eitelberger en den architeckt J. Hieser.

Eindelyk melden wy Förster's reusachtige onderneming, zyn prachtwerk getiteld: *Gedenkstukken der duitsche bouw-, beeldhouw- en schilderkunst, sedert het invoeren des christendoms tot op onze tyden.* Waerlyk men moet met het bekende geduld der Duitschers begaefd zyn om voor zulke uitgave niet te rug te schrikken; gelyk de titel het aenduidt, heeft de verzamelaer zich niets minder voorgesteld dan de gedenkstukken van allen aerd in gansch Duitschland verspreid, by een te vergaren, deze in plaet te doen brengen door de eerste graveurs zyns vaderlands, en, vergezeld van gewetensvolle verhandelingen, in het licht te doen komen.

Dry deelen zyn reeds van Förster's werk verschenen; zy getuigen dat de opsteller het woord kunst in de breedste beteekenis opneemt: monumenten in romeinschen, romaenschen, ogivalen en hedendaegschen styl uitgegevoerd, vinden er hunne plaets. Zelfs ons vaderland wordt er niet in vergeten; met waer genoegen ontmoeten wy verscheidene overschoone platen naer Van der Weyden, Van Memmelinghen, maer vooral de volledige schepping der Van Eycken, in de kunstwereld beroemd onder den naem van het *Lam Gods.*

Dergelyke uitgaven toonen best welke kunstzin het germaensche volk bezielt, terwyl zy bovendien niet weinig toebrengen om de duitsche school den roem te doen herwinnen, welke haer, door ontelbare meesterwerken, in de middeleeuwen werd vergund.

Aen myne zuster Maria van Ryswyck, by hare inwyding als gasthuisnonne te Zeele.
Onuitgegeven gedicht door Th. van Ryswyck.

Als het vaderoog des Eeuw'gen,
Op den zondaer nederblikt,
En zyn goedheid, stervelingen,
Tot een heil'ger doel beschikt;
Als de Godheid, uitverkoor'nen
Uit het schuldig menschdom kiest;
Dan, hoe fel de hel mag lokken
En de wareld rampt en briest;
Dan verbreken alle strikken,
En verzwinden licht en ras;
En de slagboom die hen hindert,
Kraekt en breekt als 't brooze glas.
Hy, 't verleden en de toekomst,
Draeit de diamanten spil
Van het noodlot en de tyden,
Eeuwig, eeuwig is zyn wil!

Zuster! ja, dit kunt gy tuigen:
Van uw vroegsten kindertyd,
Oefent gy u in de godvrucht,
Met een ongemeene vlyt.
Doch, op 't glibbrig pad gevoorderd,
In een ryp'ren ouderdom,
Werdt gy heen en wêer getrokken,
Waer u 't lokaes tegen glom;
En het lokaes van de wareld
Scheen voor uw verbaest gezicht,
En verslingerd op heur glanssen,
Duislig van heur tooverlicht,
Greept gy haestig naer heur schynschoon...
Maer op 's Eeuwigen bevel,
Doofde en brak 't bedrieglyk dwaelspook,
Als een lichte waterbel!

Soms laet de Almagt 's warelds listen,
Tot een zeker hoogte gaen,
Om voor 't oog haer meer te treffen,
Om haer dieper neêr te slaen;
En dan blinkt Gods eeuw'ge wille
Glorieryker voor het oog
Der verbaeste en zwakke wareld,
Die zich al te licht bedroog.

Zuster! tot Gods dienst geroepen,
Door Gods vinger aengeduid,
Heden hebt g' uw doel verworven,
En gy werdt des hemels bruid.
Ja, uw roep is echt en zalig:
Steun der kranken in den nood,
Strek ten steunstaf aen de zwakken,
En verwerf den armen brood.

Zy Vincentius uw geleider!
Help het ouderlooze kroost,
Dat de wareldling niet aentrekt,
En zoo bitter smeekt om troost.
En de Heere zal 't u loonen,
(Hy die aller Vader is,)
Als zyn Engel u komt halen
Voor den eeuw'gen bruiloftsdisch;
Daer zult g' in der zael'gen reijen,
Met een onverwelkbre kroon,
U in eeuwigheid verheugen -
God schenke u 't beloofde loon!

20 July 1840.

Kunst- en letternieuws.

Het *Rheinisch Kunst-Verein* heeft zyn jaerlyks programma laten uitgaen, waeraen wy het volgende ontleenen:

'De in het *Rheinisch Gesammt-Verein* verbondene kunstvereenigingen te Carlsruhe, Darmstadt, Freiburg, Mentz, Mannheim, Straetsburg en Stuttgart, zullen ook in het tegenwoordig jaer 1858, hunne gewoone kunsttentoonstelling, de twee-en-twintigste, sedert het bestaen van het *Gesammt-Verein* openen, en deze zal plaets hebben:

Van 15 april	tot 10 mei	in Freiburgi. B.
Van 11 mei	tot 8 juny	in Straetsburg,
Van 9 juny	tot 4 july	in Carlsruhe,
Van 5 july	tot 2 augustus	in Mentz,
Van 3 augustus	tot 28 augustus	in Darmstadt,
Van 29 augustus	tot 23 September	in Mannheim,
Van 24 September	tot 19 october	in Stuttgart.

Alle verdienstelyke kunstenaren, zonder onderscheid huns vaderlands, zyn op deze tentoonstelling toegelaten. Voor de conditiën raedplege men het uitgebreide programma des *Verreins.*

- Ofschoon wy volgens het doel van ons tydschrift, ons uitsluitelyk toeleggen op de belangen onzer eigene nationale school, wyden wy, van tyd tot tyd, geerne eenige woorden aen de poogingen welke in den vreemde, in het vak van het schoone worden gedaen. Een onzer vrienden, die eene reis in Duitschland heeft voltrokken, roept de aendacht der kenners vooral op de schoone kerk welke in deze laetste jaren door den befaemden bouwmeester des Doms van Keulen, den heer geheimraed Zwirner, te Remagen, aen den Rhyn, is opgericht geworden. Deze tempel, den heiligen Apollinaris toegewyd, en zoo wy goed zyn ingelicht, door de mildheid des graven van Fürstenberg voltrokken, is een der merkweerdigste en sierlykste welke, in onze eeuw, in ogivalen styl zyn gesticht. De eerste steen ervan werd op St-Magdalenadag 1839 met groote plechtigheid gelegd, en sedert dien zyn de werken met onafgebroken vlyt onder het bestuer des heeren Zwirners voortgezet geworden.

Niet alleen de buitenzyde der St-Appolinariskerk is merkweerdig; haer innere vormt een waer musaeum. De frescoschildering heeft hare zoetste toonen aen de versiering dezes tempels verleend; de Dusseldorfsche schilders Ernst Deger,

Andreas Müller, Franz Ittenbach en Karl Müller hebben er blyken van een waer talent gegeven.

Links ontwaert men tafereelen uit het leven des Zaligmakers; rechts tafereelen uit dat van Maria. De voornaemste daden des H. Appolinarius zyn in den kruisbeuk afgemaeld. Eene goede beschryving dezes tempels is door den leeraer J.A. Birlo in het licht gegeven. Zes achtereenvolgende uitgaven bewyzen hoe druk de kerk by Remagen door kunstkenners wordt bezocht.

- De heer Erin Corr, professor aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, heeft de plaetsnede laten uitgaen van Rubens' meesterstuk: de *Afdoening van het kruis.* Over dit nieuwe voortbrengsel des kundigen leeraers, drukken de engelsche dagbladeren zich uit als volgt: ‘Rubens' alom vermaerd tafereel is thans op nieuw in plaet gebracht door Erin Corr, een kunstenaer te Brussel geboren, en lid der Koninklyke Akademie van Belgie. De heer Erin Corr is leeraer der plaetsnede in koper aen de Akademie van Antwerpen. Na zes jaren van onafgebroken vlyt en studie, heeft hy eene gravuer voltooid die reeds eenen diepen indruk by de bewonderaers van het schoone heeft gemaekt. Zy is op de breedste schael die men in koper kan bekomen, en vormt een overheerlyk werk. Corr heeft zich reeds door zyne gravuren naer Van Dyck, Leonardo da Vinci, enz., befaemd gemaekt. Deze kunstenaer, voegen de engelsche bladeren er by, heeft twee zusters die zich insgelyks in de kunstwereld hebben doen kennen. Zy hebben verscheidene fraeije tafereelen uitgevoerd die de Brusselsche kabinetten versieren. Eene dezer schilderessen is de echtgenoote van den beeldhouwer Willem Geefs, wiens werken de St-Goelekerk, het kerkhof van Laeken en de openbare plaetsen van Brussel versieren.’

- In de laetste zitting der koninklyke commissie van geschiedenis ingesteld by de belgische Akademie, heeft de heer Bormans aengekondigd dat hy zich yverig zal bezig houden met de uitgave van het 3^{e} deel der Brabandsche Yeesten.

- Men leest in *De Dorpsbode van Rousbrugge:* Wy zyn verzocht te melden dat het reeds tweemael aengekondigde vlaemsch gezelschap is ingesteld, onder den titel *De Vlaemsche Roos.* Ziet hier op welke grondstellen:

1° Het gezelschap is ingericht ten voordeele der vlaemsch-lezende huisgezinnen, ten einde hun, aen geringen prys, goede boeken ter lezing te kunnen verschaffen, en blyft bestaen zoo lang er twee leden aen hetzelve deel nemen. In dit geval blyft gansch de eigendom der maetschappy aen het laetst overblyvende lid.

2° Voor den oogenblik zullen er geene byzondere byeenkomsten plaets hebben.

3° De leden van het gezelschap betalen 50 centiemen per maend, welke som zal besteed zyn tot den aenkoop van vlaemsche boekwerken.

Geene boeken mogen strydig zyn met godsdienst of goede zeden.

4° De leden van het gezelschap mogen wekelyks een boekdeel uit de bibliotheek halen om het onder hunne huisgenoten te lezen.

5° Wanneer de bibliotheek genoeg aenzienlyk zal zyn, zullen er verder maetregelen tot kunst, vermaek en volksonderrigt, genomen worden.

6° Eene maend na de afkondiging van dit artikel, zal elk nieuw te aenveerden lid, dry franks voor inkomgeld betalen.

Al wie zich hiertoe wil laten inschryven, kan zich by den uitgever van dit blad vervoegen, alwaer voor den oogenblik de bibliotheek zal ingericht worden en die voorafgaendelyk mel alle schikkingen belast is.

Aldus overeengekomen en vastgesteld te Rousbrugge-Haringhe den 15 november 1857.

(Get.) De Leden.

Wy mogen met genoegen zeggen dat eene zeer geachte persoonagie hiertoe eene goede en byzondere ondersteuning beloofd heeft.

Wy doen ook eenen oproep aen allen goedhertigen Vlaming en stryder in de vaderlandsche zaek, dat zy deze prysbare stichting zouden indachtig zyn; hoe gering de gift zy, zy zal met dank aenveerd worden.

- Verschenen: *Graf- en Gedenkstukken der Provincie Antwerpen.* 32e Aflevering. Canton Contich, 3e stuk. - *idem.* 33e Aflevering. Antwerpen. Abdy van St. Michiel, enz. 6e stuk. - Antwerpen. Drukkery J.E. Buschmann.

- *De Eijerboer,* almanak voor het jaer 1858. Antwerpen, boekhandel der kinderen Van Uffelen, Lombaerdevest.

- *Almanak voor Jan en alleman,* voor 1858. Zevende jaergang. Hoofdredakteurs: Frans De Cort en C.J. Hansen. - Antwerpen, by L.J. De Cort. Prys: 25 centimen.

- *Der Naturen Bloeme*, van Jacob van Maerlant, met inleiding, varianten van Hss. aenteekeningen en glossarium, op gezag van het gouvernement en in naem der Koninklyke Akademie van Wetenschappen, Letteren en fraeije kunsten, voor de eerste mael uitgegeven door J.H. Bormans, Hoogleeraer by de Universiteit van Luik, lid der Koninklyke Akademie van België, enz. Eerste deel, Brussel M. Hayez, 1857, in-8o van 489 bladz., met 5 *fac-similes.*

- *Dat Boec van den Gheesteleken Tabernacule*, door Jan Van Ruusbroec (XIVe eeuw). Eerste deel (1857) in-8o van 283 bladz. Gent, C. Annoot-Braeckman.

Dit werk is uitgegeven door den heer kanonik David, op last van de Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen; Voorrede en Glossarium zullen by het 2e deel gevoegd worden.

- *Liefde wat is dat?* en *Wat ik op eene jaermarkt zag.* Twee vlaemsche romancen, verzen van L. Hoornaert, en muziek van Juliaen Wittock, beiden van St-Nikolaes. Antwerpen by de gebroeders Possoz.

- Aengekondigd: *Nyverheidskunde*, door J. Hilgers, uit te geven ten voordeele der weduwen en weezen van Peetersen, op den yzeren weg verongelukt. Dit werkje zal 40 blz. beslaen, ten inteekenpryze van fr. 1.' - Men schryft in by de voornaemste boekhandelaren.

- Onze lezeren kennen reeds, door verscheidene dichtstukken in de *Vlaemsche School* verschenen, den veelbelovenden heer C. Verhulst van Contich. Deze jeugdige letterkundige heeft de gedachte opgevat zyne gedichten in eenen bundel te vereenigen, en dezen onder den titel van *Mymeringen* in het licht te zenden. Wy achten het ons ten plichte het prospectus te laten volgen, welk de heer C. Verhulst heeft laten uitgaen:

'*Mymeringen,* gedichten door C. Verhulst, met eene teekening van den kunstschilder J.B. Reykers. - Deze gedichten op velyn papier gedrukt, zullen een fraei boekdeel in schoon formaet uitmaken, en den heeren inteekenaren worden toegezonden ten pryze van fr. 1-80. De heeren inteekenaren worden aenzocht hun bulletyn van inschryving, vrachtvry, te sturen aen het adres van den schryver, Contich, provincie Antwerpen.'

- Om binnen kort te verschynen: *Wanna.* Eene schets uit het leven onzer voorouders, door B.J. MEES. Het werkje zal een boekdeel van 100 bladz. uitmaken en den

inteekenaren tegen 75 centiemen worden afgeleverd. Men schryft in, te Antwerpen, by de heeren Kennis en Gerrits, Hochstetterstraet, Minicus, Koeipoortstraet, Van Mol-Van Loy, Korte-Nieuwstraet en verder by de voornaemste boekhandelaren des ryks.

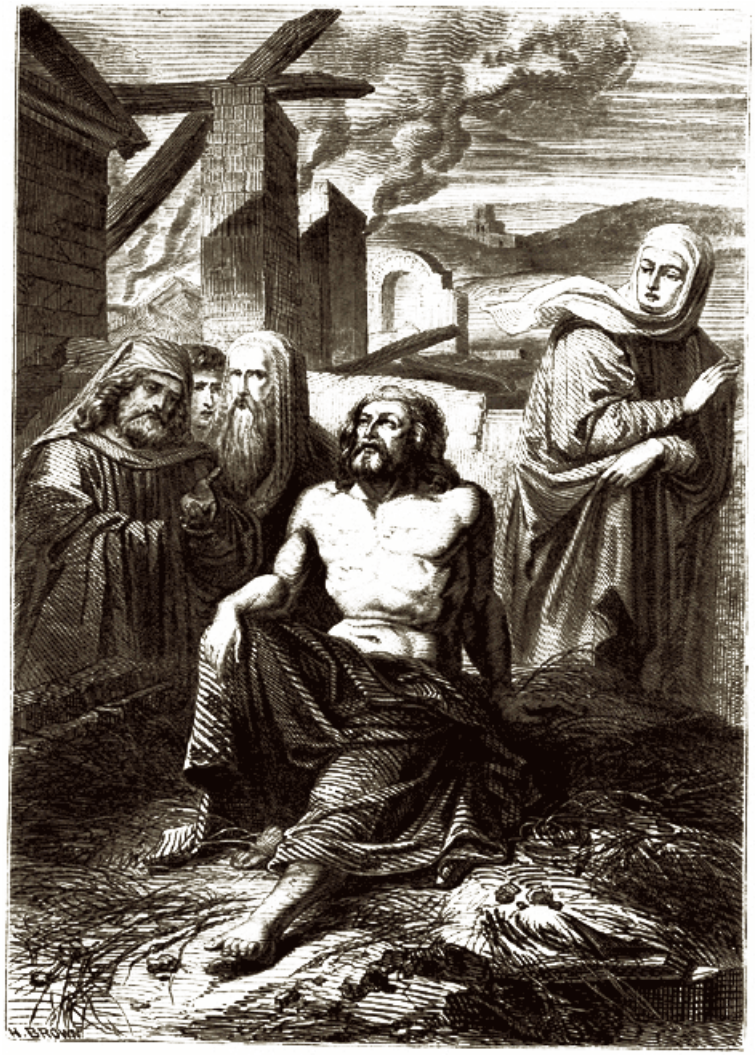

TEEKENING DOOR HENDRICKX, HOUTSNEË DOOR H. BROWN, CLICHÉ DOOR C. OMMEGANCK.

Job.
Teekening door Hendrickx, houtsneê door H. Brown.

De plaet aen het hoofd dezer aflevering gesteld, is aen het boek van Job ontleend. Het onderwerp is algemeen bekend: Job, van al zyne goederen beroofd, van iedereen verlaten, aenhoort verduldig de verwytingen zyner vrouw en de aentygingen zyner misleide vrienden.

Deze samenstelling door den geestryken heer Hendrickx, van Brussel, geteekend, en door den heer Hendrik Brown, leeraer der houtgravuer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, in plaet gebracht, diene tot nieuw bewys van de hoogte welke de houtsneê in België heeft bereikt. Welke kundige behandeling! welk diep verstaen van het koloriet, die voorname eigenschap onzer nationale school!

Dit is eene der groote hoedanigheden welke wy den heer Brown toekennen: immer weet hy in de door hem uit te voerene plaetsneden, de kleur te printen welke het oorspronkelyke stuk kenmerkt. Men beschouwe zyne gravuren naer vroegere meesters, naer Rubens, Van Dyck, Tiziano, enz.; men beschouwe zyne werken naer schilders onzer eeuw: Wappers, De Keyser, Hendrickx, Dujardin, Lagye en anderen, immer vindt men het karakter terug dat men zoo geerne in de eigenhandige scheppingen dezer kunstenaren aentreft.

Om de graveerkunst tot zulke hoogte te voeren dat het eigen *ik* des plaetsnyders verdwynt voor de doenwyze der meesters wier werken men gelast is in plaet te brengen, moet men zelf een uitmuntend kunstenaer wezen; men moet al de eigenschappen der verschillende teekenaren weten te doorgronden; men moet, om zoo te zeggen hunne *wyze* machtig wezen.

Hendrik Brown, sedert den dag dat hy het hooge beleid der houtsneê-gravuer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen in handen heeft genomen, heeft der nationale kunst oneindige diensten bewezen. Dank aen zyne onophoudende vlyt, zagen wy zoo talryke merkweerdige uitgaven met de keurigste werken zyner hand versieren; *Lord Strafford, El Maëstro del Campo*, de *Geschiedenis van België*, de *Belgische Grondwet* enz.; bevatten ettelyke getuigen van een talent, dat zich niet alleen ten onzent, maer ook in den vreemde, doet eerbiedigen.

Brown opvolgentlyk leeraer by de koninklyke Graveer-school van Brussel en den Haeg en van de koninklyke Academie van Antwerpen, heeft in deze plaetsen een aental leerlingen gevormd die weerdig zyne stappen hebben gevolgd. Goed teekenaer, zelfs goed schilder, bezit hy in eenen hoogen graed, al de hoedanigheden die den meester kenschetsen. Zyn talent werd ook openbaerlyk herkend: ten jare 1841 werd hem te s' Hage eene byzondcre medalie geschonken als hulde voor de talryke proeven van houtgravuer welke hy in de nationale tentoonstelling had opgehangen. Als graveur van portretten, heeft Brown zich eene byzondere faem verworven; eenige zoo als diegene des konings, des hertogs en der hertogin van Braband, van Peeter den Grooten van Rusland, van Cracco, van Adam van Noort[1], enz. tellen voorzeker onder de schoonste die de houtsnêe in eenig land heeft voortgebracht.

Om het talent eens kunstenaers als Brown naer weerde te schatten, zouden wy hier de lyst zyner werken moeten aenhalen; eene beredeneerde beschouwing van verscheidene zyner voortbrengselen moeten maken; wy voorbehouden ons die taek tot het oogenblik dat wy, in bezit der noodige stukken, eene bondige levensschets des bekwamen mans in het licht mogen geven.

DE REDAKTIE.

(1) Deze portretten zyn in den eersten en tweeden jaergang der *Vlaemsche School* verschenen.

De reizende Engelschen.
(*Vervolg. Zie bl.* 1).

Er is nog een punt waerin de Engelschen en de duiven overeenstemmen, namentlyk de zucht om steden, dorpen, bosschen en rivieren te bewonderen *à vol d'oiseau*[2]. Lord John Bull en zyne familje bezoeken niet éene stad, of zy doen zich door hun *cicerone* tot by den voet des hoogsten torens geleiden, om het even tot welk tydvak of gebouw, cathedrale, stadhuis, belfort, hy moge behooren. Zoodra Lord John Bull hem in het zicht krygt, richt hy het oog naer den haen, arend of draek die zyne spits kroont, alsof hy van omlaeg de hoogte ervan wilde meten, en wanneer hy tot by de ingangdeur is genaderd, keert hy zich tot zyn geleider, wien hy dan zoo droogweg mogelyk, meestal in gebroken fransch, met eenige woorden engelsch doormengd, vraegt:

- *Ca être le plus grande tower de l'endroit?*[3]

Op deze vraeg knikt de *cicerone* altoos bevestigend en antwoord:

- *Yes, milord, it is*[4].

Lord John Bull antwoordt op zyne beurt:

- *Je volé monter desjiou; is it possible*[5]?
- *Yes, milord*[6], - zegt de geleider.
- *Mais desjiou, tout à fait desjiou?* - herneemt Lord John Bull, - *je volé voir the city and the neighbourhood*[7].

(2) *Ter vogelvlucht;* iets van omhoog naer omlaeg beschouwen.
(3) Is dit de hoogste toren der plaets?
(4) Ja, Milord, het is de hoogste.
(5) Ik wil er opklimmen, is het mogelyk?
(6) Ja, Milord.
(7) Maer boven op, tot op het hoogste; ik wil de stad en den omtrek zien.

- *You shall see not only the city and the neighbourhood*, antwoordt de *cicerone, - but even the sea*[1].

- *Well, very well*, zegt nu de onderdaen van koningin Victoria, - *je volé monter incontinent*[2].

Eenige stonden later klimt hy de trappen op, gevolgd door zyn gansch gezin, en houdt niet stil, dan wanneer het hem onmogelyk is geworden nog verder te klimmen. Dan haest hy zich het hoofd door eene venster of kykgat te steken, ofwel gaet met de ellebogen op de galerei-leuning rusten om, op zyn gemak, de stad en den omtrek, alsook de zee, indien de plaets waer hy zich bevindt hem zulks toelaet, te beschouwen *à vol d'oiseau.* Na aldaer eene halve of heele en somtyds ook wel twee heele uren te hebben doorgebracht, en de stad en den omtrek in alle hare richtingen van omhoog te hebben bewonderd, besluit lord John Bull een einde te stellen aen zyne belangryke beschouwingen, en na hy dit gedacht aen lady John Bull, alsmede aen de jonge sirs en misses heeft doen kennen, waerop de laetsten eenstemmig - *Yes Pa!*[3] antwoorden, beginnen allen de dry of vierhonderd steenen trappen af te dalen, om hun *cicerone* te gaen opzoeken, die ongeduldig op hunne komst wachtend, aen de deur naer de kraeijen gaept en er zich deerlyk staet te vervelen. Zoodra zy by hun wegwyzer terug zyn, zegt lord John Bull: - *Beautiful! very beautiful!* - en allen volgen den *cicerone*, om wêer andere bewonderensweerdige dingen te gaen in oogenschouw nemen. Echter vooraleer voor goed de plaets of straet te verlaten waer zich het gebouw verheft dat hy heeft bezichtigd, houdt lord John Bull nog eens eventjes stil en verheft hy het hoofd, om nog eens, en dit voor de laetste mael, de hoogte te bewonderen tot waer hy heeft opgeklommen, terwyl hy met eene soort van zelfvoldoening halfluid zegt:

- *Very high! one of the highest I ever saw*[4]!

Lady John Bull zegt niets; de jonge sirs, die reeds een eindwegs vooruit zyn geloopen, zeggen insgelyks niets, maer de snolletjes en smirreltjes, de schuchter terzyde lonkende misses Bull, geven hun vader gelyk, en antwoordden:

- *Yes Pa, very true*[5].

En nu verder, verder! Lord John Bull wil nog andere dingen zien, al wat de stad ziensweerdig oplevert: de vlieten, de wykpompen, de bornputten, in een woord alles!

Al de onderdanen van koningin Victoria, bezichtigen echter niet alles zoo nauwkeurig als Lord John Bull. De jonge Engelschen die het voorrecht genieten afstammelingen te zyn van adellyke of schatryke ouders, overleggen het doorgaens gansch anders op reis. Ofschoon zy in alle voorname plaetsen stil houden, toch geven zy zich de moeite niet iets van naby te beschouwen, buiten de merkweerdigheden die Parys en eenige andere voorname hoofdsteden opleveren. De badplaetsen waer veel wordt gespeeld, zyn gewoonelyk de oorden waer zy het liefst en het langst stil houden. Dáér brengen zy den tyd door met eten, drinken, rooken, wandelen, spelen, wedden en slapen; altemael dingen die zy even goed te huis zouden kunnen verrichten. In de overige steden vergenoegen zy zich met het beste hotel, waer zy een nacht en een halven dag vertoeven. Op hunnen tocht van de stoomboot of de spoorbaen naer het hotel, werpen zy ter loops een vluchtigen blik op de voornaemste gebouwen die zy voorby gaen, koopen een *guide des étrangers*, dien zy in hun hotel of eene der voornaemste wandelplaetsen doorloopen, en daerin bewonderen zy het merkweerdige dat er in de stad is te zien, en vertrekken

(1) Gy zult niet alleen de stad en den omtrek zien; maer zelfs de zee.
(2) Goed, zeer goed; ik wil dadelyk opklimmen
(3) Ja, vader!
(4) Zeer hoog; een der hoogste die ik ooit zag!
(5) Ja, vader, wat gy zegt is waer.

den volgenden dag naer eene andere plaets, om er nogmaels een nacht in het voornaemste hotel door te brengen en er een *guide des étrangers* aen te koopen.

Zoo ontmoette ik eens een jongen lord met zyne lady op de buitenwandeling; beide zaten naest elkander op eene bank, met een *guide des étrangers* in de handen. De wandeling had my vermoeid en ik zette my naest hen om een weinig uit te rusten. Zy lazen, lazen altoos met de grootste aendacht voort, en gaven zich de moeite niet elkander het woord toe te voegen. Ik zat reeds eene halve uer naest hunne zyde, en daer ik genoegzaem had uitgerust, dacht ik myne wandeling te hernemen; doch milord, trok myne opmerkzaemheid op zich, daer hy zyn boek toesloeg, en tot milady in de engelsche tael zegde:

- Antwerpen is eene schoone stad, Betsy! honderd-duizend inwooners, tien kerken, een stadhuis, twee standbeelden, een Musaeum, eene Akademie, eene Beurs, eene prachtige haven, een gerechtshof van eersten aenleg, eene koophandelschool en uitmuntende hotels ten dienste der vreemdelingen.

- *Yes* Georges, - antwoordde milady, die intusschen insgelyks haer boek had toegeslagen, - eene schoone stad die veel voortreffelyke schilders heeft voortgebracht: Rubens, Van Dyck, Jordaens, Teniers, Quinten Massys, en nog meer dan honderd anderen.

Het deed my goed aen het hert, aldus vreemdelingen over myne geboortestad en de groote mannen die zy heeft voortgebracht, te hooren spreken; kind van Antwerpen, voelde ik my door hunne woorden eenigzins hoogmoedig gevleid, en het scheen my toe - belachelyk genoeg, ik beken het - deel te maken van de lange rei groote mannnen die in myne geboorteplaets het levens-

licht zagen. Wanneer men vreemdelingen bewonderend hoort gewagen over iets dat van naby de plaets raekt, waer het geval ons deed geboren worden, zoo schynt het ons, in onzen hoogmoed, oogenblikkelyk toe, dat een gedeelte van dien roem op ons terugkaetst en ons van rechtswege toekomt. Ik werd echter spoedig tot de wezentlykheid terug geroepen, en de ster der onsterflykheid die ik boven myn hoofd had meenen te ontwaren, nevens de sterren die boven de hoofden van Rubens, Van Dyck, Jordaens, Teniers, Quinten Massys en honderde andere antwerpenaren schitterden, verdween als by tooverslag, zoodra ik den vreemdelingen, die naest my op de bank zaten, het woord had toegestuerd.

- Gy vindt onze stad der moeite weerd, milord, en gy bewondert de groote mannen die zy heeft voortgebracht, milady, en wel te recht, - sprak ik; - want niet alle steden bezitten zulke trotsche gebouwen, zooveel kunstjuweelen als Antwerpen; weinige plaetsen, ja zelfs weinige hoofdsteden van koninkryken toonen eene zoo lange rei van groote mannen als myne geboortestad.

- Wat gy zegt, is waer, - antwoordde de engelschman droogweg.

- Ja, zeer waer, - sprak zyne jeugdige gemalin hem met haer fyn stemmeken na.

- Zonder onbescheiden te zyn, milord, - hernam ik - mag ik u vragen of gy reeds lang in deze stad verblyft?

- Oh! neen; - zegde de Engelschman, - wy zyn eerst over een paer uren met de stoomboot van Londen aengekomen.

- Maer hoe is het dan toch mogelyk dat gy alles zoo goed weet wat met deze stad in verband staet! - riep ik verwonderd uit.

- Ah! niets zoo gemakkelyk, - antwoordde milord terwyl een eenigzins zelftevreden lachje rond zynen mond verscheen; - wy hebben het in dit boek gelezen.

En de onderdaen van koningin Victoria toonde my, om my van zyn gezegde te overtuigen, den *guide des étrangers*, dien hy in de hand hield!

- Ha, zoo! dan hebt gy, vooraleer het alles in oogenschouw te nemen, het vóoraf door de beschryving ervan willen kennen - merkte ik aen; - en zeker begint gy morgen uwe wandeling door de stad?

- Neen, - antwoordde milord: - nu wy het alles door de beschryving kennen, hebben wy niet meer noodig het te bezichtigen. Wy vertrekken morgen na het ontbyt.

Ik beet my op de onderlip om niet in een luiden lach uit te bersten; ja, om niet te lachen, ofschoon ik boos was op dien dommen ryken Engelschman, die zich de moeite gaf te reizen, en in eene merkweerdige plaets stil hield met het eenige doel er een nacht in een hotel door te brengen en er een *guide des étrangers* te koopen. Na een oogenblik stilzwygend te hebben vertoefd, keerde ik my nog eens tot den onderdaen van koningin Victoria; doch daer hy de vingeren der rechterhand voor den wyd geopenden mond plaetste, moest ik hem, beleefdheidshalve, eerst laten uitgeeuwen, vooraleer ik hem welvoegelyk het woord kon toesturen. Toen ik bemerkte dat hy den mond had gesloten, vroeg ik:

- Reist milord voor handelszaken?

De Engelschman antwoordde eenigzins ontevreden:

- Neen, in het geheel niet; voor handelszaken! lieve God! ik ben markgraef, mynheer, en myn vader is *Pair* van Engeland; ik ben zyn oudste zoon en dus erfgenaem zyner adellyke titels, alsmede van zyn zetel in het Hooger Huis[1]. Neen, mynheer, gy vergist u; ik reis met milady myne gade, voor ons plezier.

- Ha, zoo! - onderbrak ik, diep ademhalend, den toekomenden *Pair* van Engeland, die my, het zy in het voorbygaen gezegd, door zyne redelyk lange alleenspraek schier had bedwelmd.

(1) Het *Hooger Huis* is den naem der eerste Kamer van het engelsch Parlement. De leden van het Hooger Huis dragen den naem van *Pairs;* deze weerdigheid is ervelyk.

- Wy zyn voornemens het schoone zomergety in de badplaets Spa en den winter te Parys door te brengen, en in de tusschensaizoenen al de voorname plaetsten van België, Holland, de Rhyn-Provinciën en het noorden van Frankryk te gaen bezichtigen.

- Zoo, milord! zoo! - onderbrak ik nogmaels den engelschen markgraef, terwyl ik my oprichtte, - dat is eene soort van *continental journey*[2]. Gy gaet al de voorname plaetsen van België, Holland, de Rhyn-Provinciën en het noorden van Frankryk bezichtigen; even als gy heden met Antwerpen hebt aengevangen, niet waer?

- *Yes*, - knikte de Engelschman.

- Voorzeker zult gy in elke dier voorname plaetsen één nacht in het beste hotel doorbrengen?

- *Yes*, - knikte nogmaels de edele lord.

- En er u stellig een *guide des étrangers* aenkoopen?

- *Oh! yes*, - knikte de onderdaen van koningin Victoria ten derde male.

- Indien het zoo is, milord, - hernam ik, - dan heb ik de eer u en milady, uwe achtbare gade, te groeten.

Daerop maekte ik eene diepe buiging voor milord en eene tweede even diepe voor milady, die zich insgelyks bogen, keerde hun den rug toe, en vertrok. Wanneer ik vyf of zes stappen ver was, keerde ik echter het hoofd nog eens tot die twee wonderlyke wezens, die, volgens hun eigen zeggen, voor plezier op reis waren, en betrapte hen, raedt eens op wat?... Milord en milady stonden tegenover

(2) Omreize op het vastland.

elkander, met wyd geopenden mond, te... geeuwen.

- Gelukkige kinderen Albions! fiere eilanders! ryke onderdanen van koningin Victoria! Gy alleen verstaet het hoe men zich in de wereld moet vermaken! - dacht ik, - gy alleen *kent* het hoe men voor plezier moet op reis gaen! Elk ander reiziger zou zich vervelen met alles nauwkeurig te bezichtigen en te bewonderen! en gy, de schranderste der menschenkinderen, gy weet de verveling der stad te ontloopen, om buiten, in het open veld, voor uw vermaek te kunnen.... geeuwen!

Ik liet den markgraef en zyne gade aen hunne belangryke bezigheden over, en stapte verder. Nauwlyks had ik my van hen verwyderd, of op eens hoorde ik in de nabyheid het geklep eener klok. Het was de gewoone aenkondiging dat een reizigerstrein gereed stond om langs de spoorbaen te vertrekken.

- Kom, - dacht ik, - doen wy eens gelyk de Engelschen; laet ons ook eens een uitstapje wagen, al ware het slechts om te beproeven hoe wy het in eene vreemde stad zouden aenleggen.

Zoo gezegd, zoo gedaen. Ik spoede my naer de *gare* van den yzerenweg en kwam er nog in tyds aen; want de klok riep nog altoos den vertraegden ryzigeren toe, dat zy zich moesten haesten om zich van een vertrekkaertje te voorzien. Ik trad binnen en nam het myne, een kaertje voor een *demokratieken* waggon - vergeef my deze benaming - tot Mechelen. Nauwelyks had ik den tyd gehad my op de bank neder te zetten, of het *rookende vuerpeerd* - nog eene benaming waervoor ik u om verschooning bid, - zette den trein in beweging. Oech! oech! oech!... zoo ging het van hier tot aen Mechelen, terwyl de schouw van het locomotief, dat ons voorttrok, niet ophield dikke, zwarte wolken rook uit te spuwen. Doch het landschap dat ik voor my had, was zoo schoon, dat ik dadelyk den benauwenden rook vergat en het gedruisch dat het vuerpeerd maekte, byna niet hoorde.

Wy waren te Mechelen vooraleer ik er zelfs aen dacht. Zoo ook moesten er de dry of vier onderdanen van koningin Victoria, die zich met my in den waggon bevonden, over denken; want zy hadden zoo lang de reis had geduerd, niet opgehouden met ronkend het hoofd op elkanders schouder te laten rusten. Ik begaf my dadelyk naer den *Ooijevaer*, - een goed hotel dat ik elken reiziger, die in dit stadje stil houdt, aenbeveel - om er te vernachten. Daer het echter te vroeg was om my te bed te begeven, ging ik by eenen myner vrienden een bezoek afleggen, om den volgenden dag met myne kunstwandeling aen te vangen. Wy waren beide te vrede elkander te zien en de hand te drukken; geen wonder, wy hadden ook zoo veel te zeggen, dat het reeds middernacht was toen wy eerst aen scheiden dachten.

(*Wordt voortgezet*).

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Het anker der schepen.
Nieuwe vorm van het anker.

Zoowel als de natuerkundige uit de kennis der lidmaten, by de dieren, wier geslacht op den aerdbodem is verdwenen, den aerd ontdekt van het midden waerin zy bestemd waren te leven, zoo ook weet de oudheidskundige, by het aenschouwen der overblyfsels der nyverheid uit vorige eeuwen, de geheime vraegpunten op te lossen nopens den staet van beschaving waertoe de menschelyke maetschappy was gekomen in de verschillige tydstippen haers bestaens.

Ieder slag van bewerktuigde wezens draegt in den vorm zyner lidmaten, eenen byzonderen stempel aen het oog des onderzoekers aenduidende: het element waerin het was geschikt om te bestaen, zyne wyze van zich daerin te vestigen, erin te leven, en zich te voeden. De mensch alleen, voor zoo veel men enkelyk zyne

lichaemsgesteltenis beschouwe, schynt in geene der natuerlyke middens, die de aerde hem oplevert, geschikt te verblyven. Hy is ontbloot van alle die natuernygingen en begaefdheden, die de Schepper zoo mildadig aen de andere dieren heeft verleend. Door het verstand dat hem is geschonken, heeft hy weten uit te vinden en aeneen te timmeren die oneindige menigte van lidmaten en werktuigen van zyn lichaem onafhankelyk; by middel derzelve, verheft hy zich in de lucht op eene hoogte de vlucht des arends overtreffende; hy wandelt met gerustheid in het gezelschap der visschen onder het water; hy verzet zich van het eene gewest naer het andere, met eene rasheid aen alle dierlyke lidmaten onbekend; - in alle landen en luchtstreken waer een dier kan bestaen, kan hy leven.

De werktuigen der dieren, onafscheidelyk deelmakende van hun lichaem, zyn onveranderlyk dezelfde gebleven in alle eeuwen; alleen de mensch, uit reden zyner gesteltenis, zonder vaste beschikking en zonder byzondere natuernyging, heeft in het doorloopen der eeuwen zyne voedingswyze, zyne kleedingsvormen, zyne wapens en bygevolg de werktuigen zyner nyverheid, kunnen veranderen.

Het zoude voorzeker moeijelyk zyn onder de menigvuldige voorwerpen die onze huizen, onze fabrieken vervullen, die deelmaken hetzy van onze kleeding, hetzy van de toerusting onzer legers of onzer zeevaert, één voorwerp aen te wyzen gelykvormig aen diegene welke tot dezelfde bestemming, in de maetschappy van over twee duizend jaren gebruikt werden.

Één nogtans is er onveranderd gebleven; één welks gedaente de hedendaegsche nyverheid zulke grondige hervorming poogt te doen ondergaen, dat men deze wel, by den eersten oogslag, als heiligschendend zou kunnen noemen. Welk mag dit voorwerp zyn? Het is dit werktuig dat in alle tyden werd genomen om het gedacht: hoop, te verwezentlyken, alsook om tot zinnebeeld te dienen van eenen

goed verzekerden toestand: het is het eenig middel om in het altyd bewegend verblyf der zee, aen het onzekerste aller levens, eenige oogenblikken stilstand te verleenen, het is het anker.

Daer de studie en kennis der oudheden ons vreemd is, zou het ons onmogelyk zyn te bevestigen welk schryver, de eerste, van het scheepsanker heeft gesproken. Het woord anker levert de byzonderheid op van in het meestendeel der talen, oude en hedendaegsche, denzelfden klank voor uitdrukking te bezitten; het heeft onbetwistbare betrekkingen met het grieksch woord *αγκυρα*, *ankura*; dees heeft dezelfde beteekenis en komt van het wortelwoord *αγκων*, *ankôn*, in dezelfde tael voort, in welke dit laetste het denkbeeld van *hoek, gebogen voorwerp, haek* voorstelt. De letterkundigen zouden ons het eene of het andere sanskritische dubbel-lettergrepig woordje aenhalen als zynde de wortel van het woord *ankôn*, en daerby een bewys te meer vinden om die Indische tael voor de moeder van alle talen te doen erkennen.

Is het zake dat Homerus het anker heeft gekend, zoo heeft hy het nochtans voorzeker niet genoemd; want hetgeen hy *ευνη*, *eune*, (bed, of by dichterlyke uitrekking van beteekenis: rustuig) noemt, was volgens het algemeen gevoelen niets dan een groote steen aen eene koorde, om de schepen op afstand van de kusten vast te leggen. (Ilias Rhaps. A. 436)

Diodorus van Sicilië die onder Julius-Caesar leefde, vertelt (lib. V.) dat de Pheniciers, by hunne reis in Spanje, eene zoo groote menigte goud en zilver verzameld hebbende, dat het hun onmogelyk was deze te bergen in dit ruimte hunner schepen waer zy gewoon waren de kostbare zaken op te sluiten, de stronken der boomen, die zy als anker gebruikten, ledigden, en het lood dat er in was, door de kostbare metalen, vervingen.

Lucianus, grieksch schryver, onder Trajanus en Marcus-Aurelius, geeft ons den prys te kennen van een anker van zynen tyd. In de tweede zyner *samenspraken der dooden*, komt Mercurius van Charon eischen hetgeen hy verschoten heeft voor den pachter van den overzet op den onderaerdschen stroom, en brengt hem in rekening: vyf drachmen voor een anker; Charon vindt dat het schroomlyk veel is. Het drachma was eene gouden munt van hetzelfde gewicht als ons stuk van éenen frank, maer bezittende waerschynlyk op dat tydstip, eene weerde van ten minste tienmael zoo veel.

Volgens Jal, schryver van het uitmuntend geleerd werk over de algemeene zeevaert, *Glossaire nautique* genaemd, zou de vorm der eerste ankers een soort van haek met eenen tand zyn geweest, vergelykbaer aen diegene welke hedendaegs by de Chinesen, de Malaiers en de Javanesen nog worden gebruikt, waervan hier het afbeeldsel *fig.* 1.

Deze volkeren nogtans bedienen zich ook van een dobbelhakig anker in hout, samengesteld uit een lang stuk met twee overhoeksche stukken by middel van

1

houten en koorden samengehecht; eene verzameling van lange rietstokken doet de werking van den ligstok, en dwingt dit anker altoos met eenen haek te grypen, zoo men ziet *fig.* 2:

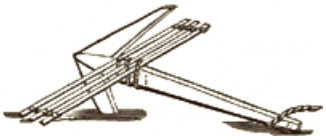

2

Op de penningen van Abydos ziet men het tweearmig anker verbeeld met de volgende vormen *fig.* 3 en 4:

3

4

De teekening *fig.* 5, stelt den eigenaerdigen omtrek voor, dien men vindt op de penningen van de stad Hatria.

Een gedenkmetael van de familie AElia draegt het afbeeldsel, *fig.* 6:

5

6

Op de stukken van Ancyra, en op diegene der koningen van Judëen vindt men byna denzelfden vorm *fig.* 6 geslagen.

Alle de voorafaengehaelde alsook, die welke den boord van een mosaïek versieren in het huis van eenen admirael te Pompeï gevonden, hebben gelyk men ziet, armen

met eene tweezinnige buiging, alsook eenen ring van onder. De ankers van voormeld mosaïek verschillen weinig van die van *fig.* 6.

Het afbeeldsel, *fig.* 7 staet gesneden op eenen penning van het oud Panorma en ditgene van *fig.* 8, op een gedenkmetael van den keizer Caesar. Deze twee laesten zyn de eerste waer men de armen met lepels gewapend vindt.

7

8

Zou men niet, met min of meer recht, dengenen van onvoorzichtigheid kunnen beschuldigen die een werktuig zou willen verbeteren, welks gebruik door zulk een eerbiedweerdig vervolg van eeuwen is goedgekeurd; op welks nuttige hervormingen zoo eene menigte geestvermogens te vergeefs hebben gewerkt, en welk bovendien zoo eenvoudig voorkomt, dat men er niet het minste deel kan van ontnemen zonder het gansch onbruikbaer te maken? Niettegenstaende moet men erkennen, dat dit tuig vele grove gebreken bezit, en zelfs groote gevaren oplevert; dat zyne eenvoudigheid maer in schyn bestaet, aengezien het samengesteld is uit twee haken waer van éen gedurig zonder werking, meermaels tot belemmering of gevaer dient.

De grootste rede, die in de verloopene tyden, het verbeteren der ankers heeft belet, is de moeijelykheid om stukken van dien aerd te smeden, byzonder als zy zich tot eene zekere grootte uitstrekken.

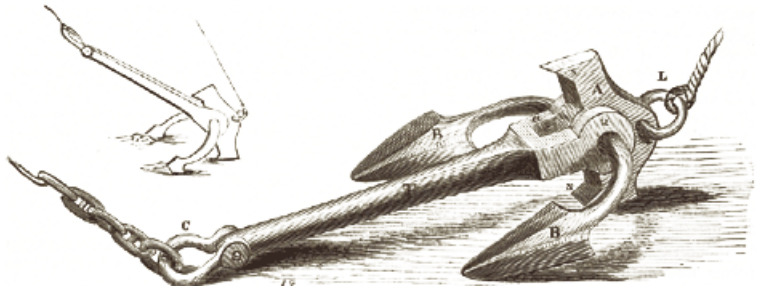

ANKER SECURITAS.

Wy hebben aen den verbazenden vooruitgang dien de yzerbewerkkunst, sedert eenige jaren gemaekt heeft, alsook aen het invoeren der zoo machtige stoomtuigen te danken, dat men gloedende stukken yzer van verscheidene duizende kilogrammen, met dezelfde gemakkelykheid kan bewerken, gelyk de minste smid het gemeenste voorwerp smeedt.

De reuzenschreden welke een der nuttigste kunsten onlangs gedaen heeft, en in welk vak België voor geen ander moet wyken, hebben toegelaten het nieuw anker

op alle groottens te maken. Dit anker alhoewel zeer moeijelyk om smeden, is nogtans eenvoudiger dan het oude; het levert eenen krachtigeren standmiddel op aen de schepen, want eens dat het in den grond is gevestigd, kan het niet breken of van zelfs lossen, daer het houdt met twee armen, waervan ieder slechts de helft van het geweld lydt.

Iedereen weet genoeg dat het grootste getal schipbreuken die by de kusten ontstaen, meestendeels toe te schryven zyn aen het breken of lossen van het anker door het geweld van den storm, en alhoewel niemand iets nieuws kan vinden in de beschryving van het oud anker en van deszelfs werking, zal het nochtans noodig zyn dit laetste te ontleden om het met het nieuwe anker te kunnen vergelyken, waervan wy achtervolgens de afschetsing en beschryving plaetsen.

Het gewoone anker is een samenvoegsel van eene yzeren staef, dragende, aen het eene einde, twee armen haekschgewys gebogen, en ieder met eenen lepel of schop voorzien; het andere einde van die staef dragende eenen ligstok kruiswegs over dezelfde, en dwars door het plan, waer de armen in liggen, geplaetst. By het vallen van het anker komt de stok eindelyk altyd plat op den grond; de punt van den eenen arm stygt opwaerts; die van den anderen raekt den grond waer hy indringt by den minsten vooruitgang van het ankerwerpende schip.

Wy hebben aen de gedienstigheid van den heer H. Serigiers, reeder en koopman te Antwerpen, en eigenaer van het uitvindingsbrevet voor België, den uitleg en de

afbeeldsels te danken volgens welke wy zullen trachten het nieuwe anker, met recht ANKER SECURITAS genaemd, af te schilderen. De verslagen der kundige persoonen, en der commissiën hier en elders benoemd om onderzoekingen en proefnemingen te doen, zyn eenstemmig geweest over de uitmuntenheid van het nieuwe stelsel; de volgende teekening toont het nieuwe anker in den staet dien het onveranderlyk aenneemt, als het ten gronde valt; in de verte ziet men een klein anker in de gesteltenis, die het aenbiedt als het schip er op steunt.

A is een stuk aen hetwelk de twee armen BB gehecht zyn en met hetwelk zy een sterk geheel uitmaken. T is het lyf van het anker, eindigende, ten eenen, met eene tweevoudige splissing, dragende twee ringvormige schyven, door welks ronde opening, de armen wederzyds doorsteken en waerin deze werken gelyk de as van een wiel in hare pannen. De opening tusschen gezegde splissing, bevat dus het stuk A, byna gelyk het wiel van eenen kruiwagen, tusschen deszelfs steunsels; de spil buiten deze vooruitstekende en verlengd zynde onder de gedaente van twee ankerarmen. Het gestel ABB is dus beweegbaer op het lyf T en dit laetste op het eerste; het wordt niet wederhouden in zyne draeijende werking dan op het oogenblik dat een der schuinsche tanden Z op het lyf van het anker aen het begin der splissing rusten, juist gelyk men ziet by de kleine afbeelding. C is de ring waer men de ketting of koorde aen vast maekt, die het schip wederhoudt; L is de ring voor de touw om het anker te lossen en te lichten.

Zoo haest het schip eene trekkende beweging maekt op de ketting aen C verbonden, wordt de staef T op de armen draeijende, gelicht in den zin der ketting tot dat de bovenste tand Z het wederhoudt onder eenen hoek van omtrent 45°. Voor zoo weinig dat de trekking voortga, beploegen de lepels BB en de onderste tand Z, den grond waer de eerste aenstonds indringen, of zich aen het minste uitsteeksel aenhaken.

Met het anker *securitas*, volgens de getuigenis der experten, der zeevaertoversten, der voornaemste scheepskapiteins heeft men 1° geen gevaer meer te vreezen van de schepen te kwetsen aen den opwaertstaenden arm van hun eigen anker of van andere. 2° Men bekomt een groot gemak in het behandelen van het anker, zoowel voor het overboord te brengen als voor het te lichten; alsook om het op het dek of elders te plaetsen, daer alle belemmerende uitsteeksels zyn weggenomen, het gewicht een derde verminderd, en de noodige kracht behouden. 3° onbetwistbare uitmuntendheid, onder het opzicht van verzekering, door het dubbel grypen, en het verdeelen der trekkingkracht op twee armen, die niet, zoo als het oude anker, eene gedurige opennyging in het toppunt van hunnen haek ondergaen, waer zy doorgaens breken.

Eindelyk iets wat ook niet mag ongewaerdeerd blyven, zy komen op eenen veel leegeren prys dan de andere.

Het gunstig onthael waermede men overal het nieuwe anker ontvangt, is eene zekere waerborg dat die gelukkige hervorming van het aloude tuig, het lot niet zal ondergaen van zoo vele goede uitvindingen, welke, vooraleer zy in het algemeen gebruik werden aengenomen, onder de misachting hebben gekwynt.

Daer wy over den oorspronkelyken uitvinder niets hebben kunnen ontdekken, zyn wy genoodzaekt te eindigen zonder den naem van dien vernuften geest aen onze lezeren te kunnen doen kennen.

C. OMMEGANCK.

By eens kindes afsterven.

Met feest- en vreugdeklanken
Werd uw geboort' gevierd:
Wy allen minden 't wichtje
Dat Vaders wooning siert;
Wy baden en wy zongen
Den lofzang van den Heer:
Op u, o lieve kleine,
Zonk 's hemels zegen neêr.

Dit kind - 't zy onze vreugde!
't Bereike een ouden dag!
Riep elk met hopend herte,
Die u geboren zag.
Als 't bloempjen in de velden,
Zoo weeld'rig bloeidet gy;
Voor u geen ramp noch smerte:
- Een toekomst hel en bly!

Helaes! kort is de vreugde
En eeuwig is 't verdriet:
Van 't frissche, dartel kindje,
Zie wat ons overschiet;
Zy dekt die weinige aerde,
Wat ons zoo duerbaer was,
Wy plengen bitt're tranen
Op liev'lings heilige asch!

De Heer zegt: - 'ik zal komen
In 't midden van den nacht;
Ik zal uw hert beproeven
Daer gy het niet verwacht.'
Gy ook, o lieve kleine,
Vielt vóór den morgend neêr,
Geknakt als 't geurig bloempje
By 't guer, onstuimig weêr.

In 's Heeren hemelwooning
Bracht u der eng'len krans;
Den macht'gen God der eeuwen
Ziet gy in vollen glans;
Ver boven ons verheven,
Dáér in den schoot der min,
Bidt gy met 't koor der zael'gen,
Voor Vaders huisgezin.

J. LIEVENS.

18 8/1 58

Op de verkeerde Werelt van
d'Hr. Cornelis Udemans.

De Werelt, Lieve Vriendt, die is voor u Beschreven,
en wat er overal Bij menschen wordt Bedreven,
  soo wat in ouden tijdt hier voormaels is gedaen,
  als hoe tot heden toe des werelts saken gaen.
Nu wilje dat ick hier iet Bij sal laten Drucken,
maer dit te dezer tijdt en kan niet wel gelucken,
  want dat uwen wil op heden niet en doe.
  daer heb ick, na mij dunckt, verscheijde redenen toe.
mijn pen is afgement, wat kan ick doch Bedrijven?
mijn Inct is uijt gedrooght, hoe kan ick langer schrijven?
  en siet dit mager Lijf is mat en Bijster dor,
  en oock mijn Zangh-Godin is uijt ter-maten schor.
wouldt gij mij wederom tot in de Werelt lijden?
daer ick gewilligh Ben daer uijt te mogen scheijden,
  wat mij eens wel Beviel daer scheijd ick heden af,
  mijn Geest sweeft even-staegh ontrent een open graf,
Voert wel dan Udemans met al de zeeluyde Musen.
ick make pack en sack ganschelijck Besigh met verkluysen,
  ick Ben des Levens sat, ick Ben des Werelts moe,
  O! God ontfanght mijn Ziel als ick de reijse doe.

U.E. geheel toegenegen
J. Cats.

Gedicteert ende getee-
kent uijt mijn Bedde,
Sorgh-vliet den 17. Meij
1660. Geschiet her-selve jaer den 12. September.

Een dichtstukje van vader Cats.

Al wat tot de geschiedenis onzer groote mannen hoort, verdient onze aendacht. Een dichtstuk in handschrift in een der werken van Vader Cats geplaetst, wordt op voorstaende blad in *fac-simile* medegedeeld, dank aen de dienstwilligheid van den heer P^{h}. Rombouts, lid der provinciale kommissie van graf- en gedenkschriften van Antwerpen. Gemelde verzen zyn gericht aen den zeeuwschen dichter Cornelius Udemans, een der vrienden van Cats, ter gelegenheid zyner uitgave der *Afbeelding van de verkeerde Werelt*, welke in 1660 verscheen. Vader Cats had alsdan den ouderdom van 82 jaren bereikt en overleed, gelyk eene aenteekening van eene andere hand het getuigt, op 12 september van hetzelfde jaer.

Wat nu de weerde van het handschrift betreft, deze zal best door onze vaderlandsche oudheidskundigen bestatigt worden.

De reizende Engelschen.
(*Vervolg. Zie bl.* 1 *en* 10).

Den volgenden morgend, na het ontbyt, verliet ik den *Ooijevaer*, om met myne kunstwandeling in de stad der Berthouders aen te vangen. Myn eerste bezoek was voor de Lieve-Vrouwe kerk waer, nevens andere kunstmerkweerdigheden, de *Vischvangst van Petrus*, dit meesterstuk van Rubens, myne bewondering weg droeg. Van dáér richtte ik myne schreden naer de Metropolitane kerk, naer dien schoonen ogivalen tempel den heiligen bisschop Rombout, den patroon van Mechelen, toegewyd; doch geene dry straten was ik ver, of raed eens wie ik bemerkte? Niemand anders dan de twee zwalpers onzer kennis, Lord en Lady John Bull, gevolgd van hunne dry tuimelaers, de jonge Mrs. Bull, en van hunne dry snolletjes en smirreltjes, de jonge misses Bull. Lord John droeg een *guide des étrangers* onder den rechter arm, terwyl hy met den linker, zyne zwaerlyvige wederhelft, die een klein hondje, dat aen een rood lint was vastgemaekt, en waerna zy elk oogenblik omkeek, achter zich sleepte, scheen voort te trekken. De jonge sirs, die hunne ouders op de hielen volgden, droegen elk een koolblad op de geopende hand, waeruit zy, juist als of zy zich ten hunnent bevonden, en zonder zich om de voorbygangers die hen van het hoofd tot de voeten bezagen, te bekreunen... krieken aten. De jonge misses lonkten begeerig terzyde naer een pasteibakkerswinkel, en op gansch hun uiterlyke was het maer al te zichtbaer, dat zy van herte wenschten er door hunne achtbare ouders te worden binnen geleid, ten einde er zich op een taertje of wat suikergoed te vergasten. Milord en milady schenen hierop echter geen acht te slaen en stapten altoos recht voor zich door. Volgens ik kon gissen, begaven zy zich, even als ik, naer de hoofdkerk. Weldra bemerkte ik dat ik my in myne gissing niet had bedrogen, daer ik hen allen voor het gebouw zag stil houden. De twee zwalpers, hunne tuimelaers, snollen en smirrels, verhieven nu te gelyk het hoofd naer het toppunt van den toren. Daerop sloeg lord John zyn *guide* open, las er zyn gezin iets uit voor, waerna allen nog eens omhoog keken. Nu zegde lord John Bull iets tot een persoon die zich in de nabyheid bevond, en wellicht een wegwyzer was, waerop deze de groep verliet. Ondertusschen was ik niet blyven verwylen, zoo dat ik hen elken stond nader by kwam, en toen ik den tempel binnen trad, klom Milord, gevolgd door zyne belangwekkende familje, de torentrappen op, ten einde de stad en den omtrek *à vol d'oiseau* te beschouwen.

Er zyn in Mechelen zooveel werkweerdige dingen, zooveel kunstjuweelen te bewonderen, dat ik spoedig Lord John Bull en zyne familje vergat. Ik liet ook niets - zoo als gy het licht denken kunt - onafgezien. Omtrent het middaguer begaf ik my terug naer den *Ooijevaer;* ik had de stad op en neêr geloopen en daerdoor - het zy in het voorbygaen gezegd, - goeden eetlust verkregen, en beloofde my aen *table d'hôte* eens recht goed te zullen doen. Maer de mensch rekent dikwyls buiten den weerd; zoo ook wilde het nogmaels het geval.

Nog geene vyf minuten was ik in het hotel terug, of ik zag er insgelyks de familje John Bull binnen treden. Ik heb u reeds gezegd, geloof ik, dat de reizende Engelschen zich in de hotels meester maken van de beste kamers en bedden en u de beste brokken uit de beste schotels voor den neus weg nemen. Toen ik dit bevestigde, was ik al te toegevend. Die slokkerige, onbeschaemde onderdanen van koningin Victoria gaen somtyds veel erger te werk: zy laten u soms in het geheel niets; geloof my op myn woord, ik weet er u van te spreken. Het geval in den *Ooijevaer* heeft by my zoodanig op het zenuwgestel gewerkt, dat ik sints dien tyd geen onderdaen van koningin Victoria, het zy Engelschman, Schot of Ier, kan zien, zonder oogenblikkelyk eene andere straet in te slaen, om niet genoodzaekt te zyn hem te gemoet te loopen. Wanneer ik u zal hebben gezegd waerom, zult gy my zulks, ik ben er van overtuigd, niet euvel opnemen. Lees en oordeel:

Wy hadden plaets genomen aen de algemeene tafel, Lord John Bull en Lady met hunne zoons en dochters hadden de eene zyde bezet, terwyl ik met nog dry andere heeren aen de overzyde op het middagmael zaten te wachten. Daer daegde op eens de *garçon d'hôtel* op met de rookende soepterrien in de handen; terwyl wy een kort gebed prevelden, waeraen echter lord John Bull en zyne merkweerdige familje - zoo als het koude flegmatieke

Engelschen betaemt - geen deel namen, kittelde ons de geur der melksoep aengenaem den neus. Lord John nam de soepkom vast, bediende eerst zich zelf, dan zyne vrouw, zoons en dochters, waerna hy de terrien terug te midden der tafel plaetste, zonder op ons de minste aendacht te slaen. Terwyl wy over die handelwyze elkander verbaesd bezagen, werkten lord en lady John Bull, hunne tuimelaers en snollen, dapper met hunne lepels, en toen wy eindelyk er toe besloten zelf onze tellooren te vullen, waren de hunne reeds ledig.

De *garçon d'hôtel* bracht het tweede gerecht aen. Lord John Bull bediende op nieuw zich zelven en zyne familje, en handelde tegenover ons als of wy er niet waren. Zy zaten dáér even als negen vleeschmagazynen; want niet zoohaest bracht de tafeldienaer eene versche schotel op, of de onderdanen van koningin Victoria verdeelden zich den inhoud, en geweerdigden zich niet het kleinste brokje voor ons in de schotel te laten. Die handelwyze wekte niet weinig onze verontweerdiging op; wy morden onder elkander, en bezagen de vreemdelingen met oogen alsof wy gereed waren hun die, ten onzen opzichte, zoo onheusche doenwyze in bittere bewoordingen te doen gevoelen. De familje John Bull scheen hiervan echter niets te zien; want allen, zoowel de jongste als de oudste, aten, of liever verzwolgen de spyzen met eene ongeloofbare rasheid; niet zoodra waren hunne schotels gevuld of byna even spoedig waren zy weêr ledig. Daer het eventwel een vrydag was en wy, uit dien hoofde, geen vleesch gebruikten, stelden wy onze klachten uit, ons belovende, wanneer de visch zou worden opgediend, ons daeraen te goed te doen. En wy hadden immers wel recht aldus te denken? Wanneer die matige lieden het vleesch hadden geëten, was het immers toch wel degelyk dat zy ons den visch lieten? En zy hadden toch reeds zooveel in hunne magen geladen, dat het niet goed mogelyk was zich in te beelden dat zy nog meer zouden kunnen verslinden. Maer, ja wel! dáér vertoonde zich de tafelbediende met eene volle schotel kabiljauw. Lord John greep de schotel aen, verdeelde oogenblikkelyk den visch tusschen de leden zyner familje en plaetste het ledige bord op de tafel; of liever, hy had juist genoeg erin gelaten om één van ons vier te bedienen. Wy zaten, stom van verwondering en verontweerdiging elkander aen te kyken.

De *garçon* bracht eene schotel met paling. John Bull handelde hier mede even als met den kabiljauw. Dit ging te ver. Wy sprongen te gelyk op en riepen woedend uit, dat het eene schande was, eene ongehoorde handelwyze, iets zoo onheusch dat wy, ofschoon het met eigene oogen ziende, het nauwelyks konden gelooven. Het belangwekkend gezin deed echter alsof wy er niet waren; zy aten allen of liever slokten voort als een gezelschap uitgehongerden, en geweerdigden zich niet een blik op ons te werpen. De hotelbediende scheen even verstomd als wy. Hy scheen maer niet te kunnen begrypen, waer zy toch al die spyzen staken. Hy stond dáér te midden der kamer, met eene ledige schotel in de handen, zoo roerloos als een hofbeeld.

- *Garçon*! riep ik.

De lummel verschoot zoodanig dat hy het bord op den vloer aen stukken liet vallen.

- *Garçon!* herhaelde ik.

- *M'sieu*![1] stamelde de bediende.

- Roep uw meester! - beval ik, en zulks op eene wyze, dat hy op min dan een oogmenk de zael verliet.

De onderdanen van koningin Victoria slokten intusschen voort; zonder zich in het minste aen onze klachten te bekreunen.

- De weerdin verscheen, en achter haer de bediende met eene schotel eijerkoeken.

(1) Mynheer.

- Wat verlangen de heeren? - vroeg de hotelhoudster, na ons alvorens allervriendelykst te hebben gegroet.

- Madame, het is heden vrydag, - gaf ik haer ten antwoord; - gy hebt uwe tafel voorzien met visch en vleesch...

- Verschoon my, mynheer, - onderbrak my de weerdin; - in een hotel bieden zich alle soorten van lieden aen....

- Ik begryp u, myne goede dame, haestte ik my op myne beurt haer in de reden te vallen; - gy moet spyzen hebben voor al wie zich aen uwe tafel komt nederzetten. Ook was ik niet voornemens u te verwyten dat gy vleesch op een vrydag opdient. Ik wilde u slechts vragen voor wie het bestemd was.

- Natuerlyk, voor wie het eten wil, - antwoordde de eigenaerster van den *Ooijevaer*, terwyl zy my op eene wyze bezag als of zy by haer eigen dacht: - ik weet niet waer gy naer toe wilt!

Daer ik zulks maer al te goed bemerkte, haestte ik my te zeggen:

- Gy begrypt niet recht waerom ik u dit vraeg; niet waer myne goede dame? Een oogenblik geduld, welhaest zult gy my beter verstaen. Doch zeg my nu ook eens: naest het vleesch hebt gy visch laten opdienen; voor wien was die laetste bestemd?

- Nogmaels voor hen die hem eten willen, mynheer, - antwoordde de dame; - doch in zonderheid voor hen die geen vleesch gebruiken.

- En de eijerkoeken? - voegde ik er by.

- Insgelyks, sprak nogmaels de hotelhoudster.

- Nu, dit was ook *myn* gedacht, myne goede dame,

en ik geloof dat alle welopgevoede lieden er over denken even als gy en ik, - zegde ik, met inzicht allengs de stem verheffende om de opmerkzaemheid van John Bull gaende te maken; - doch heden middag heb ik geleerd, dat ik ongelyk heb gehad met aldus te denken; of liever, ik geloof dat het meestendeel dergenen die gy heden aen uwe tafel hebt ontvangen, niet onder de welopgevoede lieden mogen worden gerekend.

- Wat wilt gy zeggen, mynheer? - vroeg de hotelhoudster, een zydelingschen blik op John Bull en zyne familje werpend, als of zy eenigzins begon te begrypen waervan er kwestie was.

- Dat die negen slokkerige Engelschen dáér, - zegde ik, op de onderdanen van koningin Victoria wyzende, - zich heden hebben doen kennen als zoo vele proviandmagazynen.

- Hoe?

- Zy hebben al het vleesch in hunne magen geladen.

- En de visch, mynheer? wie heeft den visch geëten? - vroeg de weerdin eenigszins verschrikt by het hooren myner woorden.

- De visch, madame? - antwoordde ik zoo kalm mogelyk, - de visch? wel milord, milady, de jonge sirs en misses hadden zeker hun genoegen aen het vleesch niet gevonden; want even als dit laetste hebben zy den kabiljauw en den paling in hunne ontzaggelyke *warehouses*(1) gestapeld.

- En wat hebt gy en de andere dry heeren dan geëten? - vroeg de eigenaerster van den *Ooijevaer* op eenen toon als of het haer onmogelyk was te gelooven wat ik zegde.

- Melksoep, madame! - antwoordde ik glimlachend; - deze heeren en ik, wy hebben allen lekkere melksoep geëten! oh! zy was lekker uwe melksoep! ik maek er u myu kompliment over. Al ware men de grootste vyand van melksoep, madame - en ik ben er geen groot liefhebber van, - zy smaekt dan toch uitnemend goed, wanneer men honger heeft en niets anders te eten krygt!

- Maer dit is ongehoord! - riep de hotelhoudster meer en meer verschrikt uit; - en de eijerkoeken! waer zyn die gebleven?

- De eijerkoeken, madame, - antwoordde de tafelknecht, die met een lang gezicht achter zyne meesteres stond, - die heeft de dikke engelsche heer, terwyl gy daer over hem stond te praten, tusschen zyn gezelschap rond gedeeld. Zie dáér: de jonge jufvrouw, rechts, steekt juist het laetste brokje in den mond. Het is waerlyk ziensweerdig hoe die menschen goeden appetyt hebben!

- Heere God! dit is verschrikkelyk! - riep de dame uit; - zy zullen zich eene *indigestie*(1) op den hals halen! Ik kryg dikwyls Engelschen aen de tafel, en ik weet by ondervinding dat het meest allen onbeschofte slokkers zyn; doch die van heden... Neen zoo heb ik er nog nooit aengetroffen! waerlyk, dat gaet myn verstand te boven!

- *Garçon!... Bread and cheese!*(2) - riep Lord John Bull eensklaps uit, terwyl hy met den hecht van zyn mes op de tafel klopte.

Die dry woorden *bread and cheese*, ontwapenden my gansch; myne gramschap verdween als by tooverslag. Ik was reeds gereed Lord John Bull en zyne familje in scherpe bewoordingen hunne ongemanierde slokkerigheid te verwyten; ik had reeds den arm opgeheven en naer het venster, dat uitzicht op de opene plaets gaf, gericht, om hen toe te roepen:

Onbeschofte onderdanen van koningin Victoria, slokkerige eilanders, baetzuchtige menschen die slechts leeft voor uwen eigen *ik*, uwe handelwyze ten onzen opzichte,

(1) Magazynen.
(1) Eene overladen maeg.
(2) Bediende!... Brood en kaes!

leert ons uitdrukkelyk, dat gy zoo gulzig zyt als die acht of tien zwalpers en tuimelaers op de opene plaets dáér, die zich niet vergenoegen met de boonen en het haver er ten hunnen gelieve gestrooid; maer daerenboven het eten uit het hannenkot wegpikken! Arme hannen, die gulzige duiven laten u niets! Gy verdedigt moedig uw zaedbakje en uw korstje brood! maer wat helpt het toch? Niet zoo haest zit gy weêr op uwen stek, of mejufvrouwen de duiven pikken, als om prys, met hunne snavels de laetste kruimeltjes van uw brood en de laetste zaedjes uit uw bakje weg! En gy milord en milady, gy jonge sirs en misses, gy doet even als die zwalpers en tuimelaers! Gy kunt ryke lieden zyn; maer toch schynt het my toe dat gy ongemanierde, slecht opgevoede, gulzige, slokkerige lieden zyt! Gy kunt zeggen wat gy wilt; toch hoû ik het ervoor dat gy niet beter zyt dan die zwalpers en tuimelaers ginds!

Doch die dry kleine eenvoudige woordekens *bread and cheese*, bezaten het vermogen van eensklaps myn uitgestrekten arm naest myn lichaem te doen zakken, terwyl een byna bewonderende glimlach rond myne lippen verscheen, en ik halfluid zuchtte:

- De ongelukkigen hebben nog niet genoeg geëten! - en my tot de weerdin uit den *Ooijevaer* wendende, voegde ik er by: - myne goede madam, vergeet niet, zoo ik u raden mag, een overgrooten *plumpudding*[3] te laten opdienen.

De dry heeren, wier magen even zoo ledig waren als de myne, bezagen beurtelings de duiven, lord John

(3) Een gebak, dat de Engelschen als een kermisgerecht aenzien.

Bull, de hotelhoudster en my, en schenen met myn innnerlyk gedacht overeen te stemmen; want allen riepen te gelyk uit: - *Bread and cheese*! - waerna zy in een luidruchtigen schaterlach losborsten.

Had lord John Bull my insgelyks begrepen, of was het de uitroeping der dry heeren met hunne ledige magen, en hun luidruchtig lachen, terwyl zy het oog onafgewend op hem hielden gericht, dat hem eensklaps deed recht springen, met oogen, als of hy ons allen in de plaets van het gevraegde 'brood en kaes' een hoekje in zyn uitgestrekt proviandmagazyn ging verleenen? Ik weet het niet. Maer iets zekers, ons lachen moest hem en zyne achtingsweerdige familje zeer ontstichten; want lady John Bull en de jonge misses, terwyl zy zich het gezicht met de handen bedekten, als of zy zich om onze handelwyze schaemden, riepen met karmozyn roode kaken uit:

- *Shocking!*[1]

- *Yes, very shocking!*[2] lieten de jonge sirs erop volgen.

En lord John Bull zakte terug op zynen stoel, terwyl hy zich bevend, het in een engelschen mond zoo krachtig en veel beteekenend woord - *Tremendous*![3] liet ontvallen.

Ik betaelde spoedig der weerdin, die niet wist hoe zich te verontschuldigen en my aenzocht iets anders te gebruiken, myn niet genoten *diner*[4], en verliet zonder langer verwyl den *Ooijevaer*, my belovende, wanneer ik in het vervolg nog ergens in een hotel eene familje Engelschen ontmoette, rechts ommekeer te maken en, liever dan my bloot te stellen aen de schotels voor den neus te zien ledigen, gasthoven op te zoeken waer geene dier, even als de struisvogels, alles verslindende eilanders aen de tafel zitten.

Ik begaf my dadelyk naer de spoorbaen, en vertrok met den eerstvolgenden trein naer Brussel, waer ik in het *Hôtel de Russie* ging noenmalen.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De schooltael in Vlaemsch Belgie.

De spraek is de byzonderste tolk des menschen om de voortbrengsels zyns denkvermogens aen anderen te doen kennen. De spraek bestaet uit klanken, die woorden vormen. By elk woord onderscheidt men dry dingen. 1° Het woord zelf, klank of teeken, 2° het voorwerp of het beteekende en 3° de betrekkingen der voorwerpen door de woorden aengeduid. Binnen de palen onzer kennis brengt het teeken altyd het voorwerp voor en omgekeerd het voorwerp het teeken, zoodanig dat wy op het onderscheid tusschen teeken en beteekenis niet letten; terwyl de betrekkingen in de welke de dingen tot ons en tot elkander staen onzen geest gaende houden. Deze betrekkingen worden door den mensch niet altyd juist opgevat, en als zy juist opgevat zyn, worden zy niet altyd door het woord juist den anderen voorgesteld. Voor eerst het goed opvatten van de betrekkingen der zaken is de vrucht van de studie; maer de wel opgevatte zaken goed uitdrukken is eene kunst, die iedereen gemakkelyk aenleeren kan, maer die door de Vlamingen algemeen verwaerloosd wordt, ofschoon zy nochtans hoogst nuttig is.

(1) Aenstootelyk!
(2) Ja, zeer aenstootelyk!
(3) Afschuwelyk!
(4) Noenmael.

By het uitbrengen een er gedachte kan de misplaetsing van een woord, het gebruik van een verkeerd, van een onjuist evenzinnig woord, soms gansch het schoone, het gelukkige, het ware, het juiste eens gedachts verminken. Veel spreken is de middel niet om zich in dat vak te oefenen; maer het aenhoudend vestigen der aendacht op zyne uitdrukkingen, het steeds zoeken naer de keurigste of naer de eenvoudigste, naer de aengenaemste of de krachtigste, in eens: het streven naer het gebruiken van de meest gepaste uitdrukking, zie daer den besten middel om leeren wel te spreken. ‘Hy die wel spreekt, zegt Van der Palm, zal by de klaerheid der uitdrukking ook de juistheid voegen. Het is deze netheid en nauwkeurigheid in het spreken, deze keus van het meest geschikte woord, van de meest gepaste zegswyze, om zyne meening met gemakkelykheid uit te drukken, waer aen men den man van beschaefden geest en omgang aenstonds onderscheidt; en in den styl der welsprekendheid, is het hier inzonderheid, in het gelukkig getroffene, het beduidende en schilderachtige van woord en uitdrukking, dat men den meester in deze kunst terstond herkent.’

Wy zegden dat iedereen deze kunst aenleeren kan; dit is nochtans niet onzinnig uit te leggen, want hy die zonder verstand is, hy die onbeschaefd en zonder kennis leeft, hy die geen gedacht van spraek of tael heeft, kan nooit welsprekend zyn, ten zy hy door omgang met beschaefde persoonen van zelfs het welspreken geleerd had. De man zonder opvoeding en de wilde drukken soms hunne gedachten eenvoudig, naïef, ja, onverbeterlyk uit; maer deze schoonheid wordt by hen door onbeduidende en soms grove zegswyzen verdrongen en, op het geheel gezien, is hunne spraek niet natevolgen. Midden van een beschaefd volk zal de ongeleerde soms goed en zuiver zyne tael spreken; hy volgt hier in slechts den bekwameren na; hy kan zelfs den geleerde uit minder beschaefde streken beschaemd maken. En inderdaed, de Paryzenaer bespot niet alleen den

vreemdeling, maer ook den *provincial.* Desgelyks iets gebeurde te Athenen, waer, gelyk Brutus en Cicero verhalen, eene vrouw uit het volk den wysgeer Theophrastes (een man die goddelyk spreekt) om zyne eolische uitspraek beschaemd maekte.

Maer integendeel, van een land, waer niemand de tael goed en keurig spreekt, kan men alleenlyk zeggen, dat het zich in beschaving niet zoo hoog, als dat, waer men het doet, heeft verheven.

De beschaving van een volk wordt door den godsdienst en het onderwys bewerkt: de middel welken beiden gebruiken is de spraek. De spraek zelve wordt volmaekter naermate een volk zich beschaeft. De tael, zegt Heyse, houdt altyd met 's volks beschaving gelyken tred, daer zy altyd de herspiegeling zyner denkbeelden is. Zy is de spiegel des verstands, zegt Leibnitz. Naermate een volk zich beschaeft en zyn geest zich ontwikkelt, ontstaen er by hem nieuwe gedachten, die nieuwe uitdrukkingen of vormen vereischen. Opdat dus eene tael een goed beschavingsmiddel weze, moet zy gemak en juistheid in de uitdrukking vereenen, en hoe nauwkeuriger, hoe juister eene tael de gedachten van het volk, dat haer spreekt, weêr kan geven, des te geschikter beschavingsmiddel zy voor dat volk ook is. Dat eene welgevormde en eenvoudige tael de beste middel ter volksbeschaving is, dit heeft Condillac bewezen. (*La logique*, chap. IV en V).

Dit legt verder het werk bloot van hem, die op beschaving en vooruitgang doelt, eene gemakkelyke, eenvoudige en juiste tael, aen der hand heeft, maer er zich niet weet van te bedienen, en in dit geval zyn de vlaemsche onderwyzer en de vlaemsche predikant, die hunne tael niet juist spreken kunnen. Godsdienst en onderwys hoeven zich dan van eene juiste en keurige tael te bedienen, daer zy op beschaving en vooruitgang doelen.

De predikant, die den geloovigen Gods woord verkondigt, hoeft zich in eene eenvoudige, maer steeds juiste tael uit te drukken. Zyne tael drukke als die des Bybels, de grootste en de verhevenste gedachten eenvoudig uit, maer hy herinnere zich altyd dat het grootelyks misstaet by een beschaefd volk, het verheven woord des Alwyzen in eene straettael te hooren verkondigen. - Doch ons vak is het onderwys.

De school is voor het grootste deel des volks het vormingshuis van geest en rede. Te huis kan men aen de opvoeding, noch den noodigen tyd, noch de noodige zorgen geven; men betrouwt zich op de school, en al de vorming, die den volkszoon ooit ontvangen zal, moet hem daer geschonken worden. Ook wordt er het jonge kind soms zoowel drifteloos als onbeschaefd, en onwetend, byna gelyk eene jonge plant, heên gezonden; maer daer is het dat, door zyn leeren, door zyn spelen, enz. de neigingen en driften, wier zaden in hem liggen, ontkiemen. Dit toont verder van wat aenzien eene school voor elk weldenkend burger zyn moet, op wat hoogte zy in de maetschappy moet gebracht worden, en wat zorgen de staet aenwenden moet om het onderwys te verbeteren. De kinderen, zegde Fenelon, behooren zoo zeer hunnen ouderen niet dan den state. Van daer heeft deze het recht alle onderwys aen zyne jonge burgers gegeven te bewaken. Hierover zal men het met ons niet eens zyn, maer de reden welke men tot heden toe voorgebracht heeft om het tegendeel te bewyzen, schynen ons onvoldoende. De rechten van kerk en staet moeten in het onderwys gelyk gehandhaefd worden; maer niet de rechten des eenen by uitsluiting van die des anderen.

Het hoofdwerktuig van den invloed der school is de spraek. Zy is de voortplantingsmiddel, en goed leeren spreken is ook het byzonderste en het nuttigste, dat een kind te leeren heeft: en inderdaed, alles heeft dit tot grondbegin. Spreken moet het dagelyks, ja, byna telken stonde doen, schryven en rekenen niet. Zoo het

goed en recht spreken kan, zal dit hem naderhand den omgang met zyns gelyken veraengenamen.

De beste middel om dit zoo nuttige, alhoewel steeds veronachtzaemde onderwys vooruit te brengen, is dat de onderwyzer zelf eene keurige tael spreke. Zyn voorbeeld zal eenen machtigen invloed uitoefenen, en welhaest zullen de leerlingen zyne tael naspreken, en dat eens bekomen, dan is de grootste stap gedaen.

Eenige onderwyzers denken, dat zy zich belachelyk zouden maken, indien zy in de school niet spraken gelyk boeren en onbeschaefde liên. Anderen denken, dat de kinderen hen niet versteen zouden, indien zy niet spraken gelyk men op straet spreekt. De eerste opmerking is eene aerdige kleingeestigheid, en voor het tweede, veronderstellen wy dat het waer zy. Men zal ons niet betwisten, dat een keurige spreker altyd eenen onbeschaefden te verkiezen is; nu, indien de onderwyzer goed spreekt, moet het kind hem vooreerst leeren verstaen; maer dit leeren zal slechts eenige dagen duren, en zal het kind, met de keurige tael des meesters te leeren verstaen, niet veel geleerd hebben? Indien een kind op zes dagen zyne letters kon, dan zou het veel geleerd hebben; maer indien het op dien tyd eene tael, die het op straet niet hoort, heeft leeren verstaen, zou het dan niet meer geleerd hebben?....

Dat men zich hier niet vergisse. Eene zuivere tael spreken beteekent niet vreemde benamingen of zegswyzen in stede van de plaetselyke gebruiken; neen, het zyn integendeel deze plaetselyke termen, die men goed hoeft uit te spreken: men behoude zich voor verbasterde klanken; men late, naer de regels der Nederduitsche prosodia, alle silben en klanken duidelyk hooren.

Men zegge niet, dat het invoeren van het spreken

eener zuivere en keurige tael, eene onmogelykheid, een droom is; want wy zyn getuigen geweest van de mogelykheid des gewenschten. Wy willen niemand noemen, maer wy weten scholen, waer de straettael uitgebannen is, en (waerom zouden wy het niet zeggen), waer de kinderen beter dan menig vlaemsch letterkundige het gewoonelyk doet, onze moedertael spreken. Wel is waer, het was de eerste mael onzes levens dat wy dit hoorden en wy hoorden het niet zonder verrukking! En waerom dan toch zouden wy Vlamingen onze tael zoo wel niet keurig spreken kunnen als de Noord-Nederlanders? Waerom kan men niet zoo wel goed vlaemsch als goed fransch, goed duitsch of goed engelsch spreken?

Iedereen weet hoe stipt men zelfs in België op het fransch spreken is, en dat hy die geen goed fransch spreken kan, hy die maer tweemael *fait* voor *faite* of *est* voor *soit* zegt, in de *haute société* voor eenen man zonder opvoeding doorgaet. (Het is waerlyk te bejammeren, dat onze wel opgevoede maetschappy zoo weinig vaderlandslievend is). Maer zouden wy, Vlamingen, in de oogen der wereld voor een onbeschaefd volk blyven doorgaen, wanneer dit alleen van het goed spreken onzer moedertael afhangt? Neen, dat mag niet langer duren; wy moeten onze tael beschaven en hierdoor zullen wy ons volk verheffen. Onze tael beschaven is de middel om haer in beschaefde kringen, te doen aennemen.

Alle talen zyn niet even goed geschikt om tot volksbeschavingsmiddel te dienen. Met dit oogpunt kan men de talen in twee soorten verdeelen: 1° in geleerden talen, 2° in volkstalen. Dit onderscheid is hierop gegrond: de geleerden talen zyn door de schryvers in een kabinet gevormd; zy worden volmaekt geschreven, maer door het volk nooit van zelfs, met eenigen schyn van nauwkeurigheid gesproken; zoo als by voorbeeld het fransch, dat door de welopgevoede maetschappy in Frankryk en elders gesproken wordt, maer dat den volke nergens eigen is; want door geheel Frankryk spreekt het volk dialekten. Deze tael wierd in de eeuw van *Louis XIV* gevormd, door Corneille, Racine, Molière, Bossuet en Fénelon; zy is hare volmaking grootendeels aen de vertaling en navolging verschuldigd: zy is dus de schrifttael, maer geenzins de gesprokene tael des franschen volks.

Desgelyks het italiaensch, dat als gesprokene tael, gelyk Stendhal zegt, acht volstrekt verschillende talen, bevat. De schrift- of akademische tael is in Italië overal dezelfde; zy heeft de meeste gelykheid met het Toskaensch dialekt. Eenige dagbladeren, vooral in den Piemont, gebruiken soms wel het volksdialekt. Dante's *Divina Comedia* was het eerste werk dat in het Italiaensch geschreven wierd. Het wordt als de grondslag dier tael aenzien.

Het grieksch integendeel was eene volkstael: het wierd geschreven, gelyk men het sprak en de schrifttael, zoo wel als de gesprokene, onderscheidde vier hoofddialekten, te weten: Attisch, Ionisch, Dorisch en Eolisch.

Zoo is ook het Nederduitsch, men onderscheidt er dry voorname dialekten: vlaemsch, hollandsch en platduitsch. Men schryft ook gelyk men spreekt, alle geschrevene letters worden uitgesproken, en de schryver, altoos door de rede geleid, mag er de gesprokene tael niet uit het oog verliezen. Niets let nochtans dat deze dry dialekten, elk hunne eigenaerdige vormen behouden; zy zouden hierdoor voor iedereen, die zyne tael kent, niet min verstaenbaer wezen.

Het russisch is insgelyks eene volkstael.

Deze laetste soort van talen, niet uit andere gevormd, maer aen het volk, dat ze spreekt en aen den grond, waerop zy gesproken worden eigen, zyn de geschikste aller beschavingsmiddelen. De andere talen drukken noch zoo vatbaer, noch zoo ongemaekt de gedachten uit.

Wat onze tael is, hebben de geleerde Vlamingen MM. Lebrocquy, Davidts, enz. benevens de geleerde duitschers Hofken, Hoffmann von Fallersleben, Oetker, enz. genoeg bewezen en hunne bewyzen zyn krachtig genoeg om den ongeloovigsten, die niet voor zinneloos doorgaen wil, tienmael te overtuigen, dat de heeren Hymans, Soudain de Niederwerth, Baron, Loise, enz. over zaken, die ze volstrekt niet kennen, geschreven hebben.

De grootste, de meest gevorderde volksbeschaving die bestaet, is de duitsche, en dit volk heeft dit byzonder aen de beoefening zyner tael te danken; zyne tael is die, waervan Klopstock zegt:

> Das keine, welche lebt, mil Deutschlands Sprache sich
> In den zu kühnen Wettstreit wage!
> Sie ist - damit ich 's kurz, mit ihrer Kraft es sage -
> An mannigfalt'ger Uranlage
> Zu immer neuer und doch deutscher Wendung reich;
> Ist, was wir selbst in jenen grauen Jahren,
> Da Tacitus uns forschte, waren:
> Gesondert, ungemischt und nur sich selber gleich.

Maer hier doet zich voor den Nederduitscher eene andere vraeg op...

Van welke tael heeft Klopstock dat gezegd? Wat beduidt hy door *Deutschlands Sprache?*

Natuerlyk de tael welke hy schreef; maer men heeft bewezen dat het nederduitsch zoo goed en zelf min gekunsteld duitsch, als het hoogduitsch is; wy denken daerenboven, dat de hoogduitschers weinig in hunne tael doen kunnen, hetgeen wy in ons nederduitsch niet na kunnen volgen. Hiervan hebben de Hollanders maer al te veel slechte voorbeelden gegeven. Zoo dat de uitmuntende hoedanigheden, welke Klopstock aen

het hoogduitsch vindt, ook aen het nederduitsch kunnen gevonden worden. Daerenboven de Duitschers erkennen altyd, die twee hoofddialekten, en Luther, de vormer der hedendaegsche hoogduitsche schrifttael, nam voor zyne bybelvertaling den saksischen tongval aen, omdat hy het midden tusschen hoog- en nederduitsch hield, en omdat hy hier door de mogelykheid had van door de Hoog- en Nederduitschers verstaen te kunnen worden.

De duitsche tael, zegt Oetker, hetzy tegen overgesteld aen de overige germaensche talen, hetzy tegenovergesteld aen de engelsche, deensche, zweedsche, enz., scheidt zich, naer aenleiding harer geographische uitgestrektheid, in opperduitsche, middenduitsche en nederduitsche tongvallen. Tot den nederduitschen tongval behoort het nedersaksisch, het huidigen daegs zoo gezegde platduitsch; buiten dien het friesch en het *nederlandsch*; *het laetste verdeelt zich dan weder in hollandsch en vlaemsch.* (*Vlaemsche Taelstryd*, vertaling van Mr Dautzenberg, § 4.)

Heyse neemt enkel de verdeeling van hoog- en nederduitsch aen. Duitschland's schriftsprake noemt hy *hoogduitsch* en de vlaemsche of hollandsche noemt hy *nederduitsch.* Hy zegt verder: ‘Van de vroegste tyden laten zich de duitsche volkschappen in twee hoofdstammen en hunne menigvuldige taeleigens in twee hoofd dialekten onderscheiden: het harde (het hoogduitsch) in het Zuiden, en het zachte (het nederduitsch) in het Noorden. (*Schulgrammatik*, *Einleitung*, 12 ausg. pag. 3).’

Van daer durven wy verklaren, dat Klopstock's gezegde zoo wel van neder- als van hoogduitsch mag versteen worden.

Waerom zouden wy nu in onze vlaemsche provinciën ook op geene oprechte volksbeschaving mogen doelen, als er ons, om te doen het geen de Duitschers gedaen hebben, enkel goeden wil ontbreekt? Wy hebben hiertoe meer middelen dan zy er hadden, daer wy hun voorbeeld maer na te volgen hebben, en, daer de spraek, gelyk wy gezien hebben, van byzonderen invloed op de beschaving is, hebben wy hier in nog voordeelen. Wy hebben reeds gezegd en wy zullen nog zeggen, wat onze tael is, doch zien wy voor eerst wat de geleerde Duitscher Oetker zegt dat het hoogduitsch is.

‘De midden hoogduitsche of de hoogduitsche, of kortweg de duitsche spraek geheeten, is de huidige schriftsprake van Duitschland; zy is *nergends* de eigentlyke volksspraek, overal bestaen landschappelyke of plaetselyke tongvallen en afwykingen daernevens; zy wordt al om verstaen en geldt overal als het middel des openbaren levens en des beschaefden verkeers: zy is de tael der *school en kerk*, der wetenschap en kunst, der rechtpleging en der regering. Zulks berust niet op algemeene verordeningen of bevelen; de gang der nationale ontwikkeling, de overweldigende invloed der schryveren heeft dit te wege gebracht.’ (*Vlaemsche Taelstryd*, § 4)

By ons integendeel is het vlaemsch de overal gesprokene volksteel en, onder dat betrek, is de nederduitsche tael den vlaemschen volke een geschikter middel dan *Duitschlands sprake*, in den engsten zin verstaen, het voor Duitschland is.

Hergrypen wy onze gedachten. Onze kennissen bestaen in het recht opvatten van de betrekkingen der dingen, en goed opgevatte betrekkingen wel uitdrukken is eene kunst, welke iedereen, die zyne tael kent, aenleeren kan. In beschaefde landen spreken ongeleerde persoonen, soms goed: doch hy, die volstrekt geen gedacht van tael heeft, spreekt nooit goed. Godsdienst en onderwys zyn de grootste volksbeschaveren, beider beschavingswerktuig is de spraek, beiden behooren zich dus van eene keurige en juiste tael te bedienen. De school die voor het volk het vormingshuis van geest en rede is, moet door elk weldenkend burger hooggeschat,

en door kerk en staet ondersteund worden. Goed spreken is de aengenaemste en de noodzakelykste wetenschap des menschen; het kind moet dit dus byzonder leeren; hierom mag men in school geene straettael dulden, maer men moet een klaer en duidelyk spreken van het kind vergen. Een volk dat geene zuivere tael spreekt, wordt als een onbeschaefd volk aenzien. De volkstalen zyn betere beschavingsmiddelen dan de geleerdentalen, daer zy eenvoudiger en den volken meer eigen dan deze zyn. De grootste volksbeschaving is de Duitsche en Duitschland heeft ze aen het beoefenen zyner tael te danken. Als beschavingsmiddel moet nochtans het Nederduitsch achter het Hoogduitsch niet staen; het eerste bezit al de hoedanigheden van het tweede, het is te meer den nederduitschen volke meer eigen, dan Duitschlands schriftsprake den Duitschen. De Vlamingen zullen zich dus weinig moeite moeten geven om hun volk te beschaven.

H. VAN WALRAVE.

Kunst- en letternieuws.

De keizer van Oostenryk heeft den geleerden heere baron Julius de Saint Genois, van Gent, eene gouden medalie verleend, als blyk van voldoening voor de Akademische memorie, welke deze letterkundige onlangs heeft uitgegeven, handelende over ‘de diplomatische zendingen van Cornelius Scepperus, afgezant van keizer Karel en van koning Ferdinand I’ (1523-53) in-4°, met medewerking van M. Van Yssel-de Schepper.

- Verschenen by E.-J. Buschmann en verkrygbaer gesteld by de voornaemste boekhandelaren: *Wanna, eene schets uit het leven onzer voorouders*, door B.-J. MEES, een fraei boekdeeltje van 96 bladz. engelsch formaet, met gekleurden omslag; prys fr. 0.75. Later komen wy op dit werkje terug.

- *Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht*, door Pauwel Heinderycx, uitgegeven door Edmond Ronse. Tweede deel. Veurne, J. Bonhomme. In-4° van 420 bladz.

- *Vaderlandsch Musoeum*, uitgegeven door P.C. Serrure; 1^{e} aflevering. - Op deze hoogstbelangryke uitgave komen wy later terug.

Hemixem.

De geschiedenis onzes vaderlands oeft in de steden alleen niet nagespoord te worden; het verleden van menige onzer dorpen bezit een belang dat jammer genoeg, niet immer naer weerde is geschat geworden. In een land, zoo als het onze, waer het openbaer leven, zich in de kleinste gemeente zoo wel als in de grootste uitbreidt, mag men de geschiedenis der eerste niet verwaerloozen, daer zy met die gene der laetste dikwerf in nauw verband staet.

Welk belang de geschiedenis onzer dorpen oplevert, heeft onze geleerde vriend, de heer A. Wauters, in zyn heerlyk werk *Bruxelles et ses environs*, klaerblykelyk bewezen. Alleen de namen der heerlykheden rondom Antwerpen gelegen, toonen dat de geschiedenis dezer laetsten niet minder de aendacht zouden opwekken, dan diegene der dorpen welke de hoofdstad van Braband omringen.

In afwachting dat een onzer vaderlandsche geleerden zich gelaste met het opstellen eener dergelyke geschiedenis, zullen wy, ter gelegenheid der uitgave van de twee-en-dertigste aflevering der *Graf- en Gedenkschriften der Provincie Antwerpen*, een blik werpen op het verleden van het dorp Hemixem, en ten zelfden tyde de ryke bouwstoffen aenduiden, welke deze verzameling den vaderlandschen oudheidskundigen oplevert.

De opschriften dezer aflevering zyn door den heer Ph. Rombouts, een gewetensvol oudheidskundige, vergaderd; vereenigd met de reeds uitgegevene opschriften der dorpen Contich, Hove, Edeghem, Aertselaer en een aental andere gemeentens van het canton Contich, zullen zy een fraei boekdeel vormen, in eeniger mate gelyk aen datgene welk de opschriften der voormalige cathedrale van Antwerpen bevat.

De text der grafschriften van het dorp Hemixen beslaet reeds 25 blz. groot in-4°, in dubbele kolom gedrukt, en zal later niet min dan honderd gedenkteekens van persoonen van alle standen behelzen; van den heer, tot den landman; van den Keizer der gilde tot den eenvoudigen Schutter.

Het dorp Hemixem aen den boord der Schelde, in de nabyheid der vroegere vermeerde abdy van St Bernards gelegen, was eertyds eene der voornaemste heerlykheden van het markgrafschap des H. Ryks; het is thans nog eene der voornaemste gemeentens onzer provincie. In bezit van eene school voor het lager onderwys, van eene gunstig gekende kostschool, van een gasthuis, telt zy ongeveer vyftien honderd inwooners, die zich op verscheidene vakken van landbouw en nyverheid toeleggen waervan het steenbakken een der byzonderste uitmaekt.

Weinige dorpen onzer provincie hebben een zoo schilderachtig voorkomen als Hemixem. Op eene soort van helling, aen den boord der Schelde gelegen, doet het den reiziger eenigzins den oever der Maes gedenken; prachtige wandelingen en dreven doorkruisen deze gemeente van de eene zyde tot aen de andere, terwyl zes kasteelen of lusthoven haer eenen toon van welvaert en rykdom schenken, die den bezoeker aengenaem treffen.

Eene verhandeling over eene gemeente vangt gewoonlyk aen met een onderzoek over den naem dezer plaets. Aen den naem van Hemixem, is gelyk aen den genen van alle voorname plaetsen, reeds verscheidene malen eene uitlegging gegeven. GRAMMEY leidt hem af van *Haymonis dominium*, of wel van het woord *Hincxthovii*, naem van eene familie waeraen deze heerlykheid later heeft toegehoord; dat is te zeggen, dat een dorp dat volgens echte bewyzen, reeds in 1161 bestond, zynen naem zou hebben ontleend aen een geslacht dat zich voornamentlyk in de XVIe eeuw deed kennen!

KREGLINGER in zyn *Mémoire historique et étymologique sur les noms des communes de la province d'Amvers*, geeft eene meer aennemelyke verklaring: ‘vermoedelyk, zegt die schryver, komt deze naem voort van het woord HEIM, *Haima*, wooning, *vicus*, en van CHEM, dat hier als verkleinwoord wordt gebezigd. Het schynt ook in verband te staen met het woord HEMETHE, dat *Willems* volgens eene charter uitlegt: *pascua et terras ad communem justitiam pertinentes.*’

Wat hier van zy, het valt in ons bestek niet een nieuw onderzoek over den naem dezes dorps te beginnen; het volsta ons te weten dat *Hemixem* reeds in de XIIe eeuw bestond, dat zyn naem (*Hamincsem*) alsdan (in 1161) in eene charter van Hertog Godfried III voortkomt, even als in 1179 in eene bulle van Paus Allexander III.

Wie de eerste heeren van Hemixem zyn geweest, is ons tot nu toe niet gebleken; de geschiedenis leert ons alleen dat de Hertogen van Braband eertyds uitgebreide eigendommen in deze omstreken bezaten; verder dat de oude familie Sanders van Antwerpen eigenares was van een kasteel welk, volgens de getuigenis van den heer Avondroodt, van Lier, zou hebben gestaen ‘op den grond van Aertselaer in het bosch der voormalige abdy van St Bernards op de Schelde, doorsneden met eene groote baen, die van de baen van Contich naer Hemixem, in de nabyheid der plaets waer deafgebrokene kerk van het Cleydal gestaen heeft en uitzigt geeft op den toren van gemelde abdy[(1)].’

Het bestaen en de titels der familie Sanders, worden ons door eenen grafsteen der kerk van Aertselaer bewaerheid, volgens het afschrift door den heer Rombouts genomen:

Hier legt begraven joncker Adriaen Sanders in synder tyt Heere van Blaesvelt van der Brugghen en*de* van Cleydaele, de welcke by weldaden vercregen

(1) Zie het dagblad *Vlaemsch België.*

heeft dat werdich Heylich Relicke van mirakele den rechten arm van Sinte Lenaert denwelcken hy ghegeve*n* heeft ter eeren Gods ende Onser Liever Vrouwe deser kercke*n* van Aertselaer die sterft int jaer Ons Heeren m.cccc.xcv. op Alderheiligen avont.

Deze heer Adriaen had eenen zoon, Jan geheeten; de grafsteen dezes laetsten bevond zich vroeger in de vernietigde kerk van Hemixem; het opschrift luidde als volgt:

Hier leet begraven Ian Sanders Ioncker Adriaens zone die sterf int jaer xv^{c}xxiij den xiiij.^{c} dach in Iunio. God hebbe de ziele.

Intusschen had een ander lid dezer familie met name Cornelis Sanders, zyne rechten op de oude burcht afgestaen aen ridder Antoon Bastaerd van Braband, die reeds in bezit was van verscheidene andere landeryen in de omstreken, welke hy aen de mildheid zyns vaders, den hertog van Braband, had te danken.

'Heer Anthonys Bastart van Brabant', zeggen de leenboeken des hertogdoms, 'xj. Juny anno m.cccc.lix. by giften hem by mijnen geneden Heere gedaen, ende by doode wijlen Cornelis Sanders, houdt die veelareijcke staende op myns voorsz. geneden Heere straete binnen de Prochie van Aertsselaer, mitter heerlyckheijt van eenen Meijer te setten ende te ontsettene, mit Lathen ende Chijnsen daer toe behoorende, te wetene eerst in penningen Lovensche getaxeert in oude grooten, lxix oude grooten ende de twee deelen van eenen penninck Lovens, ende j grooten Brabants gelts, xx veertelen, i z muddeken rawer evene Mechelscher maeten, xiiij z hinnen, ende de twee derdendeel Chijns, ix broode eenen den. Lovens voor elck broot vj. den. payment ende xlij. Laten, die van hem te Chijnse houden, xcvij. bunderen, 3 vierendeel ende een half gemete Landts Boschs ende Beempts, mitten Huysingen daer op staende.'

Ten jare 1459 ook trad ridder Antoon in bezit van het kasteel der Sanders; doch is men het eens over dit punt, over de geboorte onzes ridders heeft men meermaels getwist. Eenigen, wy weten niet om welke reden, hebben in dezen krygsman den bastaerdzoon van hertog Philips van Burgondië meenen te herkennen, doch gelyk de Eerw. Heer Stroobant zeer wel getuigt(1), heeft laetsgenoemde ridder nooit den naem van Antoon van Braband gevoerd. Onze ridder Antoon is niemand anders dan de bastaerdtelg van Philips graef van St-Pol, hertog van Braband, na den dood van Jan IV, den zoo ongunstig gekenden echtgenoot der misleide en rampzalige Jacoba van Beyeren. Philips van St-Pol, kleinzoon van Philips den stoutmoedigen, hertog van Burgondië, droeg als dusdanig, in zyn schild, het wapen van Burgondië (*nieuw*), gevieren deeld met het wapen van Braband; Antoon de heer van Hemixem voerde hetzelfde schild, gebroken met eene baer van keel, als bewys zyner onechte afkomst.

Afstammeling van het vorstelyk huis, dat, na een onverpoosd streven, er in gelukt was, de verschillende nederlandsche provinciën in éénen staet te vereenigen, werd ridder Antoon immer met eer, aen het Hof van Brugge ontvangen; de heer kanonik David verhaelt dat onze ridder gezamentlyk met zynen broeder Filips, ten jare 1454, te Ryssel, deel nam aen het bekende *Faisant-feest*, en alsdan den eed aflegde, welken wy hier volgeerne afschryven:

(1) *Vlaemsch België.*

‘Wy heeren ANTOON en FILIPS *van Braband* en ik, Frederik van Wittem beloven aen God en de gezegende Maegd Maria, aen de edeldamen en aen den Faisant dat wy onzen zeer geduchten heer, mynheer den hertog van Burgondië of mynheer van Charolais, ter kruisvaert zullen vergezellen, by aldien hun zulks welgevalt, en gelyk wy er toe verplicht zyn, en wy zullen onzen zeer geduchten, heer, of den kapitein onder wien hy ons zal doen dienen bidden dat hy ons wille veroorloven van de voorwacht te wezen; en, ingeval ons zulks vergund wordt, zoo zullen wy het beeld van Onze-Lieve-Vrouw op onze banier dragen, of op onzen helm, of zullen ten minste zoo veel doen ten behage van God onzen Schepper, dat het voorzeide beeld van O.-L.-V. en onze namen zullen bekend zyn onder de Christenen en Sarrazynen, tot onze eer en met hulp van onzen Zaligmaker(1).’

Heer Antoon van Braband overleed op zyne burcht te Hemixem op allerheiligendag 1498, en werd in de vroegere kerk dezes dorps begraven. Zyne grafstede welke na de vernietiging dezes tempels, in de huidige parochiale werd overgebracht, en over weinige jaren hersteld, wordt hier in plaet medegedeeld. De ridder is volgens de gebruiken des tyds in krygsgewaed, liggend en in eene biddende houding voorgesteld; een leeuw die schynt van droefheid te huilen, rust aen zyne voeten. De grafstede is met zinnebeeldige teekens, en het wapen des ridders versierd; twee wildemannen ondersteunen dit laetste. Het gansche is in steen gehouwen; de bewerking getuigt, dat de verveerdiger van dit praelstuk een man van kunde was. Het opschrift luidt:

Hier rust Heere Antoenis va*n* Brabant Riddere natuerlyck zone va*n* wyle Hertoghe Ph*ilip*s va*n* Braba*n*t en va*n* Limborch. sterf A^{o} xiiii^{c}xcviii op Alder Heylyghen dach.

(1) Zie ook het artikel van den heer Avondroodt in het dagblad *Vlaemsch België.*

Ridder Antoon ook, liet een natuerlyken zoon na, die in 1498 in bezit der goederen zyns vaders trad, als blykt uit eene aenteekening door Le Roy in zyn *Marchionatus S.R. Imperii* opgenomen '*Anthonis natuerlyck sone wylen Heeren Anthonis Bastart van Brabant, xij Decembris m.cccc.xcviij jaer by doode syns voorsz. vaders*'

Een zerk, welke vroeger in de kerk van Hemixem, bestond, en waervan het opschrift genomen door den geleerden Philips van Valckenisse, heer dezer plaets, goedgunstig door ridder Gustaef van Havre, lid der com missie van *Opschriften* werd medegedeeld, doet eene leemte kennen welke in Vredius' stamboom van het huis van Burgondië is aen te treffen; namentlyk de niet melding eener dochter van ridder Antheunis:

> ✠ **Hier leyt begraeven Ioff*rou* Margriete van Brabant natuerlyke dochter van Heere Antheunis**.....

Eene andere ontdekking aen het zelfde handschrift verschuldigd, is het bewys dat eene dochter van het huis van Burgondië met een lid der schepenfamilie Wielant[1] van Antwerpen, huwelyk heeft aengegaen; zulks blykt ten duidelykste uit de volgende kwartieren eertyds boven de sacristy gehangen:

Met heer Antoon, verdwynt de naem van het Burgondisch geslacht; na hem ging, zoo wy ons niet misgissen, de heerlykheid over in het huis van Wachtendonck. De verheffingboeken van Braband bevatten desaengaende de volgende aenteekeningen

(1) De kerk van Hemixem bevatte verscheidene gedenkteekens der familie Wielant. Volgens een handschrift, zou te Hemixem nog een ander lid van het Burgondisch huis ter aerde zyn besteld, namentlyk vrouw Margarita, naturelyke dochter van Antoon, bygenaemd den Grooten Bastaerd van Burgondië; zy was in den echt getreden geweest met heer Jacob van Coupigny.

‘*Heer Rombout van Wachtendonck xxix May anno m.ccccc.xiiij by overgevene Anthonys van Brabant, etc. ende naevolgende den coope by den selven gedaen by decrete in den Raede van Brabant geinterponeert*.’

Intusschen had hertog Philips, 's heeren Antoons vader, den volgenden brief laten uitgaen, welke het gerecht in de heerlykheid regelde:

‘Philippis byder gratien Godts, hertoghe van Lothryck, van Brabant ende van Limborch, marcgrave des Heylichs Ryckx, grave van Liney ende van St-Paul. Allen den genen die nu syn ofte naemaels wesen sullen saluyt. Wy doen weten dat om sekere redenen wille ons daer toe porrende, opdat debat ende ghestentichlyck recht gedaen ende gehanteert mogen worden, inden dorpe van Hemissem, wy by ghemeynen overgedragen van onsen Raetdtslieden geoirloft geconsenteert ende gewillekoirt hebben onzen liven geminden in Gode den geestelycken luden abdt, ende convente, ons godtshuys van Sinte Bernaerts op die Schelde dat van desen jegenwoordigen daegen voirtaen eeuwelyck duerende die abt ons godtshuys voorsz. oft die ghene die van synen weghen daer toe geordineert sal zyn, uyt den laethen die voorgenoemde abt in Hemissen heeft, ende daermede men gewoonelyck is geweest aldaer te dinghen ende recht te hanteren, al eest dat sy daertoe niet met eenighen eede verbonden en syn geweest, jaerlycx sal moghen kiesen ende nemen seven ghoede wettighe knapen, ende die schepenen setten ende maecken inden dorpe van Hemissen voorsz. ende behoorelyck eede van hen nemen om ter maenissen desselffen abts schouteth oft meyer aldaer volcomelyck recht ende vonnisse te wysen, etc. welcken schepenen voorsz. wy gheoirlooft, ende geconsenteert hebben midts desen selven brieffve eenen gemeynen seghel te moeghen doen maecken om haere schepenen brieffven daer mit te beseghelen, etc. behoudelyck ons altyt onsen rechte ende Heerlyckheyt; ende oft ghebeurt dat eenighe saecken, voor hen in recht commen diere sy nyet wys en connen gewesen, soo sullen sy des heure hoofthaelen aen onsen schouteth ende mannen van onser banek van Santhoven, dyen wy mit denselffven onsen brieffve bevelen hen daeraf te leeren alsoo behoorlyck is ontbieden, etc. gegeven in onser stadt van Bruessele xiv daeghen in junio m.cccc.xxx.’ Op de plycke stond geschreven aldus: ‘by mynen Heer den Hertoge, daer by waeren van synen Raede die Heer van Rotselaer, ende Heer Henrick van Rotselaer, Jan Heer te Bouthersem die Mr. van Saintrynen, etc.’

Rombout van Wachtendonck overleed in 1518; na hem vinden wy den naem zyns zoons Hendrik van Wachtendonck in de leenboeken vermeld. Later ontmoeten wy in verschillige werken ridder Jan-Baptist de la Tour-Taxis als heer van Hemixem, aengeteekend. Deze voortreffelyke

man, grootmeester der posten van Keizer Karel, was in 1510 in den echt getreden met vrouwe Christina van Wachtendonck, dochter van heer Rombout van Wachtendonck en van vrouwe Aleidis de Cock van Beusecom. Opvolgentlyk ridder en graef van het H. Paleis van Latranen, zag hy als hoogste blyk van vorstelyke gunst, door Karel V zyn geslachtwapen met den dobbelen adelaer des keizerryks vermeerderen. 'Wanneer, zegt de eerw. heer Stroobant, wien wy een deel dezer byzonderheden ontleenen, de Dey van Tunis, Muley-Hassem, uit zyne staten door den beruchten Barbarossa verjaegd, in 1535, eene schuilplaets en hulp aen Keizer Karel kwam vragen, werd hy in het hotel van Jan-Baptist de Taxis geherbergd en aldaer met de grootste pracht ontvangen; zyn hospes deed hem eetwaren opdienen, met gryzen amber en kostbare kruiden bereid; hy liet hem concerten bywoonen, en bood hem de rykste kleedingstukken ten geschenke aen[1].'

In 1539 verwisselde heer Jan-Baptist Taxis, het tydelyke met het eeuwige. Volgens het werk getiteld: *Les marques d'honneur de la maison de Tassis*, volgde zyn zoon Rogier hem in de heerlykheid van Hemixem op. Proost der St-Peeterskerk te Leuven, kancelier der Universiteit der zelfde stad, werd deze achtbare geestelyke in 1545 tot choordeken der collegiale van Antwerpen benoemd. Na deze hoofdkerk gedurende vyf-en-veertig jaren te hebben bestuerd, en ooggetuige te zyn geweest van al de onlusten der XVIe eeuw, gaf heer Rogier, ten jare 1590, zyn ontslag; hy overleed korts nadien, (in 1593), en werd in de Beggaerdenkerk begraven, alwaer een prachtig gedenkteeken ter zyner nagedachtenis werd opgericht[2].

Rogier de Tassis schynt den titel van heer van Hemixem niet lang te hebben behouden. Reeds in den loop der zestiende eeuw was de heerlykheid in het bezit van Jacobus van Hencxthoven, als blykt uit het volgende opschrift, thans nog in de Cathedrale van Antwerpen te lezen:

D.O.M.S. ET MEMORIAE JACOBI VAN HENCXTHOVEN TOPARCHAE DE HEYMISSEN REGIAE MONETAE ANTVERPIAE PRAEFECTI ET SUPERIORIS TRIBUNALIS SANTHOVIENSIS PRAETORIS ET CLARAE VAN LANGENDONC CONJUGUM QUI FUNDATIS LOVANII TRIBUS BURSIS A DD. ELEEMOSYNARIIS HUJUS URBIS ANNUE EROGANDIS OBIERUNT ILLE 24 9BRIS 1572 ILLA 7 JUNY 1599
HOC MONUMENTUM PROPATRUO SUO SIBIQUE ET POSTERIS SUIS P.C. F.G. VAN HENCXTHOVEN MEDICUS HUJUS URBIS PENSIONARIUS QUI OBIIT
.....

Heer Jacob van Hencxthoven, even als zyn neef F.G. Van Hencxthoven, was onder de voornaemste beschermeren onzer letterkunde geteld; de dichter Jan Ysermans droeg zelfs aen dezen laetsten een bundel liederen op, *Laus cupidinis* getiteld, die volgens de getuigenis van Willems, van geene verdiensten zyn ontbloot.

De echtgenoote en erfgename van Jacobus van Hencxthoven[1] liet de heerlykheid van Hemixem over aen heer Philips van Valckenisse, over wien wy in de levensschets zyns kleinzoons Andreas-Eugenius, gehandeld hebben. Zyn zoon, de

(1) *Notice sur les seigneurs de Braine-le-Château.*
(2) Zie MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, d. I.

(1) Eene aenteekening in den stamboom der van Hencxthoven luidt als volgt: Hy (heer Jacobus van Hencxthoven) had eenen halven broeder, Jan van Hencxthoven, woonachtig te Duffel, denwelken getrouwd heeft Joanna Davidts, en nog eene halve zuster.

Hunne erfgenamen waren Mr Adriaen van Hencxthoven, Peeter Heylens, man van Catharina van Hencxthoven; Antonius van Swaluwe man van Joanna van Hencxthoven; item Joanna de Hoest daer moeder af was Petronella van Arien filia wylen Adriani van Hencxthoven en Maria van Assche f.^{a} Cath.^{x} Bertels dogter van Magdalena van Hencxthoven.'

geleerde oudheidminnaer, Philips van Valckenisse, de jonge, liet in de kerk van Hemixem eene glasraem stellen, met zyn geslachtwapen versierd, en waerop het volgend opschrift stond te lezen:

IONCKER PHILIPS VAN VALCKENISSE HEERE VAN HEYMISSEN.

Na heer Philips van Valckenisse, den jongen, vinden wy Lamorael, graef de Latour-Taxis als heer van Hemixem vermeld; later treden de namen op van Jan-Josef de Coninck en, zoo men beweert, een lid der familie de Bie, die beide echter geen teeken van hun beheer in het dorp schynen nagelaten te hebben; althans heeft de heer Rombouts, in weerwil zyner aenhoudende opzoekingen, er geen kunnen ontdekken. Eventwel vermeldt hy het lykblazoen van Paulus-Franciscus Schilder, heer van Hemixem, schepen van Antwerpen in 1732, overleden den 25 april 1774. De naem dezes edelmans moet in byzonder aendenken worden gehouden, daer een koninklyk besluit hem de eer aendeed zyn blazoen aen de gemeente Hemixem te schenken.

Een jaer vóór den dood van jonkheer Schilder, overleed de edele vrouwe Maria-Isabella-Josepha van Horne, welke onder de voornaemste weldoensters van Hemixem wordt geteld. Sedert lang had men de noodzakelykheid herkend de oude kerk des dorps, die bouwvallig was geworden, door eene andere te vervangen. Vrouw Maria van Horne liet in 1772, dit ontwerp ten haren koste uitvoeren; zulks getuigt ten klaerste het volgende grafschrift, ter harer nagedachtenis geplaetst:

D.O.M. HIC IACET PRAENOBILIS DOMICELLA MARIA ISABELLA JOSEPHA VAN HORNE QUAE ALTARE ARGENTO ORNAVIT ECCLESIAM AEDIFICAVIT ET PARAMENTIS DECORAVIT È VIVIS MIGRAVIT
29 MAY 1773
R.I.P.

Het geslacht der van Horne versmolt zich, door huwelyk, in datgene van de Pret, welk thans nog bestaet; aen dit laetste hoort een uitgebreid opschrift toe:

PIAE MEMORIAE NOBILIS VIRI ARNOLDI FRANCISCI J.B. DE PRET D^{ni} DE CALESBERG ET IN HEMIXEM OBIIT 1.^{a} AUGUSTI 1789
ET NOBILIS DOMINAE MARIAE PETRONELLAE MORETUS OBIIT 17 JUNY 1798.

ET NOB. JACOBI, PAULI DE PRET DE CALESBERG EQUESTRIS ORDINIS EORUM FILII OBIIT 8 JUNY 1817,
ET NOB. JOANNAE MARIAE J. ROOSE OBIIT 7 JANUARY 1832.
ET NOB. PHILIPPI ANTONII J. DE PRET EQUESTRIS ORDINIS ET STATUUM PROVINCIAE ANTVERPIENSIS BARONIS OBIIT 11 JULY 1838.
ET NOB. JUSTINAE CAROLINAE M. VAN ERTBORN; OBIIT 26 MARTII 1841;
ET NOB. LUDOVICI MICHAELIS GILLES OBIIT 22 NOVEMBRIS 1811
ET NOB. JOANNAE PETRONELLAE DE PRET OBIIT 6 JUNII 1842;
ET SUORUM.

Eene zoete aendoening treft ons by het lezen van dit opschrift; wy vinden er den naem in van den achtbaren man die algemeen te Antwerpen als den vader der armen werd begroet; den naem des verlichten kunstminnaers aen wien onze vaderlandsche school, even als aen zyn edelen zwager en vriend, ridder FLORENT VAN ERTBORN, zoo oneindig is verschuldigd; als hulde aen zyne nagedachtenis deelen wy hier het grafschrift mede dat te Hemixen aen baron Philips-Antoon-Joseph de Pret, door de openbare erkentelykheid werd opgericht:

A LA MÉMOIRE DE MONSIEUR LE BARON PHILIPPE, ANTOINE, JOSEPH, DE PRET DE TER VEKEN. 'VENEZ A MOI, VOUS TOUS QUI SOUFFREZ, ET JE VOUS SOULAGERAI.' CES PAROLES SUBLIMES DU SAUVEUR INSPIRÈRENT TOUTES SES ACTIONS. ENNEMI DU FASTE, INSENSIBLE AUX ÊLOGES DES HOMMES, IL N'ÉRIGA POINT DE MONUMENT DE MARBRE OU DE BRONZE POUR PERPÉTUER SA MÉMOIRE; MAIS IL S'ÉLEVA UN MONUMENT DANS LE COEUR DES MALHEUREUX SANS NOMBRE QUE CONSOLAIENT SES PAROLES, QUE SECOURAIT SA FORTUNE. EN LUI LES ARTS PERDIRENT LEUR PLUS DIGNE PROTECTEUR; LA VILLE, LE PLUS HONORABLE DE SES CITOYENS; LES PAUVRES, LEUR PÊRE.
IL MOURUT A ANVERS, LE 11 JUILLET, 1838,
A L'AGE DE 72 ANS, 5 MOIS, 24 JOURS.
LA RECONNAISSANCE PUBLIQUE LUI CONSACRE CE SOUVENIR. F.B.

Even als zyne moei, Maria van Horne, deed baron Philips de Pret zyne genegenheid voor Hemixem uitschynen.

Door zyne tusschenkomst werd de parochiale kerk vergroot; een opschrift tegen den muer des tempels geplaetst, duidt aen dat de vaekgeprezene man den eersten steen van het nieuwe werk legde:

PHILIPPUS BARO DE PRET. AUREI CALCARIS EQUES HUNC POSUIT LAPIDEM
M.D.CCC.XXXIV.

Met dezen weldoener eindigen wy ons overzicht; wy zyn tot op ons tydstip genaderd; halen wy alleenlyk nog aen dat Hemixem in de XVIe eeuw een kunstenaer zag geboren worden, Jan van Hemissen geheeten, die den naem zyns dorps met eere heeft gedragen.

Zie daer, in weinige woorden, eenige der talryke aenteekeningen voor de nationale geschiedenis in ééne enkele aflevering der *Graf- en Gedenkschriften* vervat; buiten een aental gedenkstuken van persoonen van alle standen, buiten een fraei kunstwerk op de begraefplaets van een lid van het huis van Burgondië opgericht, vinden wy er herinneringsteekens van mannen als de Van Hencxthoven, Philips van Valckenisse en baron Philips-Antoon de Pret, wier namen zoo innig aen de ontwikkeling van vaderlandsche letteren en kunsten zyn verbonden. De heer Rombouts heeft zich hier weerdig van eene lastige taek

gekweten; zyn yver voor de bewaring onzer nationale gedenkstukken is door de uitgave zyner verzameling van opschriften ten vollen bekroond geworden.

P. GÉNARD.

Boekoverzicht.
De nieuwe kataloog van het Musaeum van Antwerpen.

Eenigen tyd geleden, kondigden wy de verschyning aen van het hierboven aengehaeld boek, en stelden ons van dan af voor, breedvoerig op deze merkweerdige uitgave terug te komen. Zoowel tyd als plaetsgebrek verhinderden ons tot nu toe dit voornemen ten uitvoer te brengen. Thans willen wy ons echter van deze taek, hoe moeijelyk zy ook moge wezen, kwyten.

En vooreerst hoeven wy te zeggen dat de eerste kataloog van de belangryke Antwerpsche kunstverzameling in 1849 verscheen en bewerkt werd door M. JOH. ALF. DELAET, bygevoegd leeraer aen de Hoogeschool van Gent; de verschyning van dit boek werd algemeen toegejuicht, niet alleen om dat deze kataloog om zoo te zeggen, het eerste ernstig werk was dat over het Antwerpsch Musaeum het licht zag, maer tevens om de belangryke inlichtingen welke hy over het leven onzer voornaemste kunstenaren bevatte. 'Dit werk,' zegde de geleerde advokaet TH. VAN LERIUS, in eene hoogst merkweerdige verhandeling die hy ten jare 1851 over dit boek in het licht gaf, 'dit werk vervangt dry *noticiën*, by welkers lezing men niet weet wat men het meest moet afkeuren of wel de feilen in dagteekeningen en eigennamen, of de valsche aenduidingen van meesters, of wel de veronderstellingen van historische feiten die hunne opstellers er in hebben gebracht. Ook werden dergelyke bouwstoffen algemeen terzyde geschoven wanneer de Bestuerraed der Koninklyke Akademie van Antwerpen besloot het Musaeum met eene beschryving te begiftigen, die eer deed aen de hoofdstad der kunst in België. De heer DE LAET kon zich dus niet tevreden stellen met het werk eens voorgangers te verbeteren, hy was integendeel genoodzaekt al de grondstoffen van een nieuw werk te vereenigen, welk buiten de kunstwerken in de *Verhandeling van* 1829 vervat, nog diegene der verzameling van *Van Ertborn*, de aenwinsten door het Musaeum sedert 1841 gedaen, moesten inhouden, even als de schilderyen van den ouden stapel van dit gesticht, welke er voor de eerste mael eene plaets kwamen vragen of wel diegene vervullen welke hen vóór 1829 was ontnomen. Zy alleen, 'voegt de geleerde advokaet erby, die in geval zyn geweest zich met geschiedkundige opzoekingen bezig te houden, kunnen zich eene gedachte vormen van al de moeijelykheden die de heer DE LAET had te overwinnen om tot den belangryken uitslag te komen welken wy gaen aenhalen: teruggave van een aenzienlyk getal schilderyen aen hunne echte meesters, wier handteekens men zich vroeger niet scheen de moeite te hebben gegeven na te sporen; talryke byvoegingen en verbeteringen aen de *noticiën* over de kunstenaren, meestdeels getrokken uit de archieven der oude St-Lukasgilde van Antwerpen; wetensweerdige ontdekkingen rakende schilders waervan deze kataloog het eerst gewag maekt, even als andere schilders waerover wy tot nu slechts weinige of geene aenteekeningen bezaten; zie daer in het kort wat den scherpzinnigen lezer treft, wien het zeer wel geschreven werk des heeren De Laet tot leider verstrekt.'

Zy die zich met de geschiedenis onzer nationale kunstschool hebben bezig gehouden en de tallooze misgrepen kennen welke in het meestendeel der werken zyn verspreid, die over onze vaderlandsche kunstenaren handelen, zullen gereedelyk den lof door den heer VAN LERIUS aen den heer DE LAET toegebracht, by stemmen. Doch evenzeer zullen zy de poogingen des eerstgenoemden pryzen, wanneer zy

hem de pen zien opvatten om, in eene hoogst gewichtige verhandeling, een aental verbeteringen aen te duiden welke hy aen eene grondige studie onzer nationale school had te danken. ‘De heer Van Lerius, zegt de heer Adolph Siret, heeft in zyne verhandeling over den kataloog van het musaeum van Antwerpen, met eene ongemeene klaerheid dagteekeningen vastgesteld waervan wy slechts onzekere opgaven bezaten.’ Wy van onzen kant voegen er by, dat deze verhandeling, even als diegene welke de geleerde advokaet over de Antwerpsche St.-Jacobskerk in het licht gaf, twee der voortreffelykste werken uitmaken welke sedert jaren over de nationale kunst werden gedrukt.

Dit werk verscheen, zoo als wy boven zegden, ten jare 1851; weinigen tyd daerna gaf onze geachte vriend en medewerker, de heer P. Génard, de eerste aflevering uit van zynen *Luister der St-Lucasgilde*, welke even als de verhandeling des heeren Van Lerius, een aental nieuwe byzonderheden deed kennen rakende het leven van verscheidene befaemde kunstenaren, terwyl zy verder een nieuw licht wierp over het bestaen van een groot getal meesters waermede men zich tot nu toe weinig had bezig gehouden; Van Baelen, Van Bloemen, Quellin, Van Brussele, Breughel, Snellaert, Van der Weyden, Van Memmelinghe, Quinten Massys, Rubens, Van Veen, Van Noort, Van Dyck, enz. waren beurtelings het doel zyner opzoekingen.

Van zynen kant deed ridder Leo de Burbure, de gewetensvolste nasporingen over de kunstenaren der XVe eeuw; zyn *Toestand der beeldende kunsten in Antwerpen omtrent* 1454, welke eerst in den *Album der St-Lucasgilde* verscheen, en daerna afzonderlyk en merkelyk vermeerderd werd uitgegeven, en waerin men de belangrykste aenteekeningen over onze beeldhouwers, bouwmeesters, verlichters en glasschilders van dit tydvak aentreft, hief insgelyks een hoek der gordyn op die over de kunstgeschiedenis der middeleeuwen ligt gespreid.

Voeg daerby de belangryke uitgaven door de heeren P. Visschers en Moons-van der Straelen over verscheidene onzer groote meesters en de voornaemste onzer kunstgestichten ondernomen, als daer zyn: de aenteekeningen op *Jacob Jonghelinck, Octavio Van Veen, Francken, enz.* even als het *Jaerboek der Gilde van St-Lucas*, *de Geschiedenis der Antwerpsche Rederykkamers*, enz., en men zal zich een gedacht kunnen vormen van de talryke bydragen te Antwerpen verschenen, welke eene overziening van den eersten kataloog vruchtbaer konden maken.

Met dergelyke taek werd dan ook eene commissie gelast; zy was samengesteld uit de heeren De Laet, De Burbure, Génard en Van Lerius; welk deel elk dezer schryvers in dien gewichtigen arbeid nam, leert ons de inleiding zelve van den nieuwen kataloog.

‘Ofschoon deze uitgave, zoo luidt het aldaer, de uitslag zy van eene gezamentlyke gedachte, kan de medewerking der heeren De Laet, Van Lerius, Génard en de Burbure vastgesteld worden, op de volgende wyze: aen den heer De Laet, schryver der vorige uitgave, behoort voornamentlyk de opstel toe der herziene beschryvingen van schilderyen en aenteekeningen over schilders tot aen Jan van Hemessen. De voornaemste en byzondere deelneming van den heer Van Lerius, blykt hier uit, dat deze geleerde, gedurende zestien maenden, een groot gedeelte van zynen tyd aen de moeijelykste en gewetensvolste opzoekingen over het groote

antwerpsch kunstgezin besteedde.[1] De medewerking van den heer Génard heeft zich uitgebreid, buiten zyne kostbare aenteekeningen over het leven der schilders, aen het verklaren der blazoenen en kleedyen. De heer de Burbure is aen dit werk ter hulp gekomen door zyne opzoekingen in de archieven der St-Lucas-Gilde en van O.-L. Vrouwe Kerk, door de opstel van eenige levensschetsen, voornamentlyk door diegene van Fouquet, Clouet, Abraham Grapheus, Abraham Janssens en Marten Pepyn, en door de zorgen aen den druk des werks besteed.'

Aldus samengesteld, heeft de commissie hare werkzaemheden met vlyt voortgezet; na eenen arbeid van verscheidene maenden heeft zy een boekdeel uitgegeven, dat de geschiedenis onzer oudere kunstenaren in een gansch nieuwe, en dit mael, in een gansch nationael daglicht doet voorkomen. 'Thans,' zegt de heer W. Burger, in een uitgebreid artikel, welk hy, in het paryssische tydschrift *L'Artiste,* onder het bestuer van den heer Théophile Gautier, over onzen nieuwen kataloog deed verschynen, 'thans heeft men zich niet te vreden gesteld met de aenteekeningen uit den *Liggere* der St-Lukas-Gilde; men heeft de registers geraedpleegd van den burgerlyken stand, diegenen van de oude ambachten, de poortersboeken, de archieven der kerken, der broederschappen, der geestelyke gestichten, en, in bezit van zooveele oorkonden, heeft men eenen kataloog van meer dan 500 bladzyden hermaekt, die onwederroepelyk de valsche sprookjes vernietigt van Arnold Houbraken, Campo Weyerman, Descamps en andere praetjensschryvers. 'De nieuwe kataloog van het Musaeum van Antwerpen,' voegt de heer Burger erby, 'bevat 524 nummers van schilderyen, waer tusschen men eenige hedendaegsche tafereelen en eenige kopyen aentreft, 157 verhandelingen over schilders en een byvoegsel van 5 bladzyden fac-simile van hand- en kenteekens van schilders, sedert Antonello van Messina tot aen Ferdinand de Braeckeleer.'

Tot nu toe had men onze schilders meestdeels als kleingeestige en onderling yverzuchtige vyanden, of wel als slempers en brassers afgeschetst. Wie onzer kent nog onder de pen der vreemde schryvers de figuren van Adam van Noort, Abraham Janssens, Theodoor Rombouts, Cornelis Schut, Marten Pepyn, Abraham van Diepenbeeck, Teniers, Brouwer, Craesbeeck, Jan Steen en zoovele anderen? Tot het grootsche beeld van Rubens wordt niet gespaerd! Inderdaed is deze onvergelykbare kunstreus ons niet als kleingeestig, afgunstig van het talent van Jordaens en van Dyck voorgesteld? De kataloog van het Musaeum van Antwerpen heeft in eens alle deze leugenachtige verdichtsels vernietigd. De gedachte volgende welke den heer Génard reeds by het opstellen van zynen *Luister der St-Lukasgilde* had geleid, heeft men de registers van den burgerlyken stand geraedpleegd, en de talryke betrekkingen nagegaen welke tusschen de verschillige kunstenaren bestonden Deze poogingen hebben tot gewichtige ontdekkingen aenleiding gegeven. Ter gelegenheid der aenteekening op Teniers, doet de heer Burger zeer wel het nut van dergelyke nasporingen uitschynen. 'De *noticie* op Teniers,' zegt hy in reedsgemeld artikel, 'is zeer uitgebreid en zeer wel opgesteld; men vindt er belangryke aenteekeningen over de eerste vrouw van Teniers, Anna Breughel, dochter van den fluweelen Breughel en pleegdochter van Rubens, - over de familiebetrekkingen en over de kinderen des schilders. 'De heer Villot, zegt vervolgens de heer Burger, 'schynt in zyn kataloog van den *Louvre* opzettelyk al deze feiten te verwaerloozen welke met de familiebetrekkingen in verband staen. Deze kunnen echter veel bydragen om de geschiedenis der kunst op te helderen. De vlaemsche school vooral verdient langs dezen kant bestudeerd te worden. Byna al deze groote kunstenaren der XVIe eeuw waren in Vlaenderen aen elkander

(1) Uit eene andere aenteekening in den kataloog, blykt dat de heer Van Lerius zich met de herziening der notitiën heeft gelast van Jan Van Hemessen tot het einde des boeks.

verbonden en zelfs met elkander vermaegschapt. Byna allen waren leden van verscheidene gilden, van die van St-Lukas, van die van den Onderlingen Bystand (*Busseboek*): dit was de groote kerk; van die der Romanisten: dit was de kleine kerk diergenen welke over de Alpen waren getogen; zy vereenigden zich door gezamentlyken arbeid en verveerdigden elkanders afbeeldsel; in een woord zy leefden als een solidaire en wel vereenigd gezin. De Italjaensche zeden hebben een tegenovergesteld karakter: daer vindt men den nyd, de gramschap, de onrechtveerdigheid, een driftvolle stryd, degen en dolksteken, ja, tot zelfs het vergif. Thans hebben in byna alle landen de broederlykheid der kunstenaren uit het Noorden, de stryd der kunstenaren uit het Zuiden, plaets gemaekt voor afzondering en eene droeve onverschilligheid.'

Deze woorden bevatten de beste lofspraek die men aen het werk der Antwerpsche commissie kon schenken. Zy bewyzen dat men zelfs in den vreemde de noodwendigheid dezer opzoekingen begrypt; ook verwondert het ons dus niet dat de heer Burger de uitgave van den kataloog van het Musaeum van Antwerpen heeft te baet genomen om de overziening van den kataloog van het Musaeum van Parys aen te raden. Eene verbetering die de heer Burger aen den kataloog van Antwerpen vermeent te mogen aenwyzen, is de vervanging der fransche namen onzer kunstenaers door de echt vlaemsche, welke zy ten onzent met eer en roem hebben gedragen. Dat wy deze bemerking door eenen vreemdeling gemaekt, bystemmen, moeten wy niet zeggen; alleenlyk zullen wy er by voegen dat de heer Burger niet immer gelukkig is geweest in de vertaling van eenige namen onzer schilders. Zynen goeden wille brengen wy echter hulde toe.

Uit bovengemelde aenhalingen zal het onzen lezer genoeg blyken, dat de kataloog van het Antwerpsch Musaeum eene der ernstigste uitgaven is welke sedert jaren zyn ondernomen geworden. Onze te lang verwaerloosde kunstschool heeft thans voorzeker een werk bekomen dat tot grondsteen zal dienen eener echt nationale kuntgeschiedenis. Feilen of misgrepen kunnen wellicht in de eene of andere beschryving onzer schilders voorkomen, doch deze zal men den opstelleren niet ten laste leggen, daer het boek niet dan al te veel blyken oplevert dat men met de grootste nauwkeurigheid is te werk gegaen. Wy brengen dus eene welverdiende hulde toe aen den arbeid der heeren De Laet, De Burbure, Génard en Van Lerius, en danken hun voor de belangryke bydragen waermede zy zoo belangloos, niet alleen het Antwerpsch Musaeum hebben begiftigd, maer tevens onze nationale geschiedenis hebben verrykt.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Zooals wy, zegt *de Eendragt*, in ons voorlaetste nummer met een enkel woord aenstipten, werkt de heer A. Angz. Angillis, van Rumbeke, aen de uitgave der *Liederen van zuster Hadewig*, eene brabandsche kloosternon uit de eerste helft der dertiende eeuw, volgens een handschrift der Burgondische Bibliotheek. Het schynt dat de liederen van zuster Hadewig, die de vroegste tot nu toe bekende lyrische voortbrengselen onzer oude letterkunde zyn, eene hooge poëtische en taelkundige waerde hebben.

De kolom van het Kongres te Brussel.

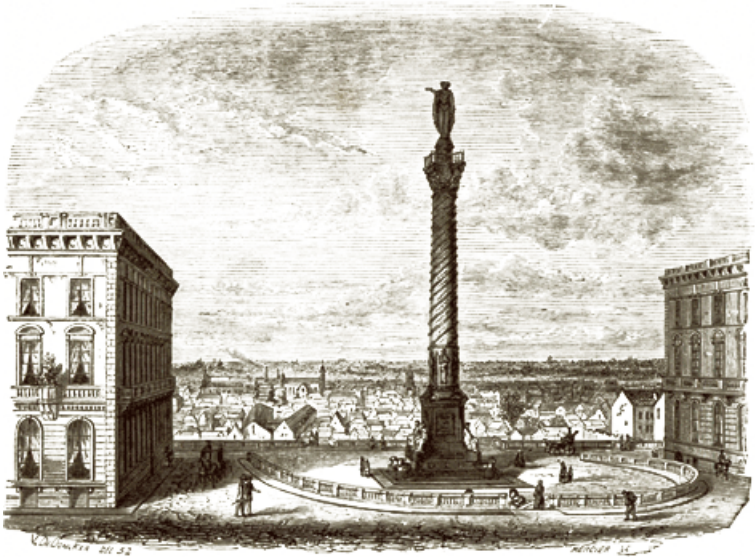

Op 24 september 1849, stelde een koninklyk besluit vast dat er een gedenkteeken zou worden opgericht aen het Kongres welk België met eene vrye grondwet had begiftigd. Deze gedenkzuil, zou op de plaets der *Panorama*, aen het Perk te Brussel, worden gesteld; de gemeente zou hiertoe de noodige gronden hebben geschonken.

Een pryskamp voor het verveerdigen van het plan der kolom werd op 15 october 1849 door het staetsbestuer uitgeschreven. Talryke mededingers namen er deel aen. Na rype beraedslaging werd door den jury de prys toegekend aen de ontwerpen door de heeren POELAERT en DENS voorgedragen. Het plan dezes eersten werd later ter uitvoering aengeduid. 'Op de plaets der *Panorama*, zegt een brusselsch tydschrift, recht over de nieuwe Koninklyke straet, is er eene plaets voor een monument gelaten. Ten einde later geene wegruimingen meer te moeten doen, heeft de gemeente er op voorhand de grondleggingen van dit gedenkteeken doen voltrekken. Zy zyn thans volledig en vormen een uitgestrekt vierkant, dat men in de Koninklyke straet kan bespeuren.

Dit is de plaets door het Staetsbestuer voor de kolom van het Kongres aengewezen. Men kan er geene betere, geene schilderachtigere vinden. De kolom lost zich op den hemel uit en beheerscht gansch Brussel; in de omstreken zal men haer op eenen grooten afstand kunnen aenschouwen. Verre van het gezicht te hinderen, zal zy er meer waerde aen schenken. Deze plaets, voegt de schryver er by, is in alle plannen aengewezen om een gedenkteeken te ontvangen.'

Het leggen van den eersten steen van dit gedenkteeken was op 25 september 1850 vastgesteld. Z.M. de Koning omringd van al de hooge dignitarissen des ryks, van de leden van het vroegere kongres, van het Senaet en de Kamer der Volksvertegenwoordigers, geweerdigde tot deze plechtigheid over te gaen. In de zuil des monuments werd eene bronzen plaet gevestigd, waerop men de volgende woorden las:

> Z.M. LEOPOLD I, KONING DER BELGEN, LEGT DEN EERSTEN STEEN VAN HET GEDENKTEEKEN VAN HET KONGRES EN DE GRONDWET DEN XXV SEPTEMBER MDCCCL.

Zeden en gebruiken onzer voorouders.

Onder dezen titel zullen wy van tyd tot tyd eenige aenteekeningen mededeelen, welke wy in onze opzoekingen in stedelyke en byzondere archieven hebben ontdekt, en die, onzes dunkens, zyn geschikt om ons het burgerlyk leven van vroegere dagen beter te doen kennen. Wellicht

zullen onze poogingen door de vrienden der vaderlandsche geschiedenis met welgevallen worden aenschouwd.

Jan Willebeys, schepen van Antwerpen in de XVe eeuw.

De opzoekingen in de stedelyke archieven zyn dikwyls met zonderlinge ontdekkingen bekroond. Zoo vonden wy dezer dagen eenen akt, dien wy denken hier te moeten mededeelen, daer hy, naer ons inzien, eenig licht werpt op de zeden en gebruiken onzer voorouders.

Jan Willebeys was een man die, in de XVe eeuw, verscheidene diensten aen de stad Antwerpen bewees. Reeds ten jare 1413 met de weerdigheid van schepen bekleed, zag hy zich opvolgentlyk door het vertrouwen der gemeente, in 1418 en 1420, tot dit hooge ambt terug geroepen. Zyn naem komt meermaels in de stedelyke bescheeden voor,[1] en de HH. MERTENS en TORFS halen zelfs, in hunne *Geschiedenis van Antwerpen*, eenen akt aen, waeruit blykt dat onze Jan tegenwoordig was aen het zoending door den schoutet van Antwerpen met ridder Peeter Bode, oud burgemeester der stad, gesloten.

'Item int vors. jaer, VIJ dage in Oeghst ter presentien van Burgemeesteren ende Schepenen hierna bescreven, te wetene: Jan van den Werve, Heer Aerd van Immersele, Burgemeesteren, Heer Gheldolf van der Zeunien, Jan Stevens, *Jan Willebeys*, Gielys Bacheleer, Heinric van Velthem, Jan de Schermere ende Jan van Elselaer, als scepenen: soo seide Joncher Aerd van Zevenberghen dat hi heer Peteren Bode, Ridder, omme eeniger woerden die zy onderlinge gehadt hadden niet mesdoen en zoude, noch doen mesdoen; maer zoude daerin siin eere verwaren.'

Dan Willebeys, die aenvangs een welhebbend man was, moest ook de wisselvalligheden der fortuin onderstaen. Waerschynelyk door onafweerbare rampen getroffen, zag de Antwerpsche schepen zich genoodzaekt eene bediening te gaen uitoefenen. Het bestuer des huisarmen droeg ten dien tyde den naem van H. Geestkamer, en had zyne tafels in de verschillige parochiën der stad. Willebeys, trad in bediening, wy weten niet onder welken titel, by de tafel van den H. Geest in de hoofdkerk van O.-L.-Vrouw. Ten jare 1442, was hy nog in werkzaemheid, doch was alsdan tot zulken hoogen ouderdom gestegen dat hy onbekwaem werd bevonden om zyn ambt nog langer uit te oefenen. Dit was een zware slag voor den ongelukkigen gryzaerd, daer zyn maetschappelyke toestand de armoede uiterst naby kwam. Wat deed alsdan de schepenbank van Antwerpen? De diensten herinnerende, die Willebeys in vroegere dagen aen de stad had bewezen, nam zy het besluit dat wy, om zyne eigenaerdigheid, hier mededeelen:

'Jan Willebeys, d'oude, zegt Andries van Valckenisse, in zyne *Noblesse et autres familles patriciennes d'Anvers*, wirt A^{o} 1442, 22 december verlaten van synen dienst van̄ H. Geest van Onse Lieve Vrouwe, ēn omdat hy schepene was geweest, en̄ nu seer oudt ende verarmt, soo wort geordonneert dat hy tot synre assistentie soude genieten van̄ H. Geest voirs. elck iaer 10 st. oude grooten, eenen *afval van eenen verkene* en̄ broot alle sondaegen.' Valckenisse voegt er by, dat hy deze aenteekening uit het *tweede oudt register in perkement* berustende ter sekretary te Antwerpen (bl. 62), heeft afgeschreven.

Wat zegt gy lezer van dit besluit? Dunkt het u niet dat een weinig meer mildheid, in tegenwoordig geval, niet zou hebben misstaen, en bovenal dat de weerdigheid

(1) Reeds in 1397 wordt zyn naem nevens dien zyns broeders Willem, in de archieven vermeld. In 1441, verheft hy *synen segel met synen aessack.* In 1443 vinden wy eenen Jan Willebeys, den jongen, in de stedelyke bescheeden aengeteekend.

van het schepenambt er niets zou hebben by verloren? Doch wellicht hadden onze voorvaderen op het punt van fyngevoeligheid andere gedachten dan wy.

S.

Boekoverzicht.
Bloemen op een graf, Gedichten door J. de Geyter.

De dichtkunst schynt ten onzent een bloeijende tak der nationale Letterkunde te zyn. Sedert het oogenblik dat eenige vaderlandsgezinde mannen het zich tot taek hebben gemaekt Vlaenderen met eene eigene letterkunde te begiftigen, zagen wy beurtelings de namen van een aental dichters opryzen, wier diepgevoelde en treffende zangen als de ware weêrgalm onzes tydstips zullen blyven. Willems, Ledeganck, Van Ryswyck, Van Duyse, Blieck, zyn de echte vertegenwoordigers van een tydvak waerin de nationale geest plotselings ontwaekt, nieuwe krachten vond in het betrachten der daden onzer vaderen, die de machtige stem onzer barden den volke in verrukkende toonen voorzong.

Willems, Ledeganck, Van Ryswyck, zonken ten grave; hunne plaets in het vaderlandsche kamp werd dadelyk door nieuwe stryders opgevuld. Van Beers was reeds dáér, terwyl de Geyter, de Cort en talryke anderen, hunne eerste bloemen op het veld der dichtkunst plukten. Eene gansche omwenteling was echter in den stroom der nationale gedachten ontstaen: onderscheiden de zangen der oudere zich bovenal door nationale en historische onderwerpen, die der jongere treden meer in het wezenlyke leven, of liever daer die der eerste zich eenigzins door hunne klassische vormen met recht aenbevelen, hebben die der jongere een meer romantisch kleed aengetogen, dat wel buiten twyfel ook zyne eigenaerdigheid bezit. Inderdaed het is den mensch niet immer mogelyk in die verhevene sferen te leven waerin vaderlandsliefde of aenbidding der natuer ons opvoert; het doet het herte ook goed soms eenige stonden in die huiselyke, nederige kringen door te brengen waerin de mensch zich mensch gevoelt, waerin hy met zynen medemensch stryd en lydt, waerin de vreugde hem soms den beker biedt, doch waer het gift der

smerte soms ook de zoetste wynen in bitteren gal doet verkeeren[1].

De schryver wien wy de volgende woorden toewyden, hoort tot het getal dergenen die wy met den naem van jongeren hebben bestempeld. Met een echt dichterlyk gevoel begaefd, in het bezit van een onmiskenbaer talent, ryk aen wending en uitdrukking, schynt hy ons geroepen om eens eene weerdige plaets op den belgischen Parnassus in te nemen. Eenige dezer laetste hoedanigheden, die hy in ruime mate bezit, zyn echter voor hem niet immer zonder gevaer. Door den stroom zyner inbeelding vervoerd, door het gemak van bewerking weggesleept, heeft de dichter niet immer aen zyne onderwerpen de noodige vorme, aen zyne gedachten de juiste en keurige uitdrukking gegeven.

Aen dezelfde oorzaek, denken wy ook te moeten toeschryven de verschillende *genres* die de dichter als de weêrspiegling van zyn eigen *ik* denkt te kunnen doen doorgnen; en waerlyk, niet min dan dry *genres*, teruggaven van dry verschillende overtuigingen in kunst, zyn in zyne schriften aen te treffen. Wy kennen een De Geyter lyrisch dichter, een De Geyter sentimenteel dichter, en wonderbaer genoeg, na dezen laetste, nog een De Geyter realistisch dichter in den vollen zin des woords. Verre van ons de gedachte den schryver hierom eenige verwytingen toe te sturen; wy willen alleenlyk vaststellen dat de heer De Geyter dry, niet immer bevriende, vakken beoefent en zeggen wy er dadelyk hy, niet immer, volgens ons, met het zelfde gelukkig gevolg.

De bundel *Bloemen op een Graf*, welke de dichter met eene prysbare zelfsopoffering aen de nagedachtenis zyns vriends *Eug. Zetternam* toewydde, zou ons meermael gelegenheid geven de waerheid van ons gezegde te doen uitschynen; wy zullen ons eventwel slechts by eenige, wel is waer treffende, voorbeelden bepalen. Een woord echter vooraleer ons met deze taek bezig te houden. Wy verklaren vooraf dat de heer De Geyter onder onze goede vrienden wordt geteld, dat wy langen tyd met hem gezamentlyk hebben gearbeid; eventwel wy zeggen het ook vooruit, het oordeel dat wy over zyn werk zullen vellen, zal op onze vriendschappelyke betrekkingen niet zyn gegrond, maer wel op die zuivere liefde voor het schoone welke de heer De Geyter, zoowel als wy, zorgvuldig in zyne ziel koestert.

En nu ter zake. - Het eerste stuk waermede de bundel opent is een lierzang, eene soort van ode. Zy hoort toe aen dit slach van stukken waerin, volgens ons, de heer De Geyter bovenal uitmunt en dat, nogmaels volgens ons, zyn eigentlyke *genre* is. Eenvoudigheid van opvatting, sierlykheid van bewerking, keurigheid en dikwerf kracht in de uitdrukking, ziedaer de voorname eigenschappen die onzen dichter kenschetsen. Men oordeele:

Zanger, waerom bloemen strooijen
En geen lauwren op zyn graf?
Om een martlaershoofd te tooijen
Plukt men immers lauwren af?
Mag men hem geen martlaer noemen,
Die zich voedde met verdriet?
- Ik heb slechts wat wilde bloemen...
Lauwren, lauwren heb ik niet! -

Niet alleen als arme lyder,

(1) Indien wy hier dergelyke verdeeling maken tusschen de oudere en jongere dichters, wil dit niet zeggen dat de oudere slechts vaderlandsche en de jongere slechts gemoedelyke gedichten hebben voortgebracht; maer wel dat de oudere voornamentlyk in de vaderlandsche zangen hebben uitgemunt, terwyl de verdiensten der jongere byzonder in de gemoedelyke poëzy zyn gelegen.

Krygsman zyn was ook zyn lot,
Voor zyn land en broedren stryden,
Sneven met den blik tot God.
Wie het onregt zoo durft doemen,
Dat men dien toch lauwren bied'!
- Ik heb slechts wat wilde bloemen...
Lauwren, lauwren heb ik niet! -

Was hy niet een uitverkoren
Zoon der kunst, die grootheid schiep?
Die het schoone alom deed gloren
En het doode in 't leven riep?
Mag niet hy op lauwren roemen
Die 's lands eer nooit krenken liet?
- Ik heb slechts wat wilde bloemen...
Lauwren, lauwren heb ik niet!

'k Heb slechts bloemen, wilde en kleene,
Waer de wind heeft in gespeeld,
En myn hand had ze een voor eene
Onder vrienden uitgedeeld.
Allen, allen vraeg ik weder,
En geen vriend wien ik ze gaf,
Of hy legt ze eerbiedig neder,
Bonte mengeling, op zyn graf!

Diepgevoeld, niet waer? Dit is de ware tael van het hert! De dichter heeft hier wel voorzeker de ingevingen zyner ziel gevolgd; hy heeft ongekunstelt, in ryke bewoordingen, den gedachtenstroom lucht gegeven waer zyn gemoed zoo mild van overvloeide. Aen dit slach van poëzy zyn wy een aental dichtstukjes, ware pereltjes des bundels, verschuldigd. Onze lezers kennen reeds de zoo gemoedelyke stanzen: *Ik wil nog eenmael zingen!* even als het zoo krachtige *Duitsch liedje* en de fiere ode *Aen de Walen* allen in de *Vlaemsche School* verschenen. By deze stukken moeten wy voegen *Op van Ryswyck's graf*, maer vooral de heerlyke gedichten: *Op Zetternam's graf* en *Onze dooden.* Wy kunnen aen den lust niet wederstaen onzen lezeren het laetste dezer scheppingen mede te deelen:

Wanneer een oude krygsman
Uit vroeger tyd vertelt,
Vergeet hy nooit de makkers
Gesneuveld in het veld.
Ook wy gedenken allen
Ons door de dood ontroofd,
En hunne namen hoorend,
Ontblooten wy het hoofd....

De schimmen dezer broedren
Omringen ons altyd,
En laten onze herten
Nooit falen in den stryd,
Den stryd voor 't schoone Vlaendren
En 't heiligdom der tael:
Zoo danken wy de Dooden
By elken zegeprael....

Gelyk een trouwe minnaer,
Van droefheid neêrgebukt,
Voor 't graf van zyn geliefde
De vroegste bloemen plukt,

Omhangen wy eerbiedig,
Wanneer het voorjaer is,
Met geurig-frissche bloemen,
Hun dierbre beeldtenis.

By 't varen op de Schelde,
By 't wandlen door de hel,
By 't rusten op de duinen
Of in een hut van klei,
Alom waer wy te samen
Als kunstnaers zyn geweest,
Herinren wy hun daerzyn,
En zien wy ze in den geest.

Verjaert het dat een hunner
Ontrukt werd door de dood,
Dan rollen we op zyn grafplaets
Den Vlaemschen standaerd bloot;
Dan denken we aen het onregt,
Vol stillen wrok en smert,
Terwyl een eed, al zwygend,
Hernieuwd wordt in ons hert.

Doch feesten wy blymoedig,
En klinke ons aller lied,
Dan, neen, o neen! vergeten
Wy onze Dooden niet.
De volle bekers schuimen
En rinklen door de zael: -
Zoo vieren wy de martlaers
Van Vaderland en Tael.

Treffend! wy hebben hoop in de vlaemsche letterkunde wanneer wy ze met zulke stukken zien verryken. De dichter bewyst erin dat hy eene beweegbaerheid des geestes en een gemak van bewerking bezit, die wellicht velen hem zullen benyden.

Aen de tweede soort van gedichten, aen die genen welke wy met den naem van *sentimentele* bestempelden, zyn wy een aental goede maer tevens een even groot getal middelmatige of gansch mislukte stukken verschuldigd. Wat fyner, wat verhevener, wat dieper gevoeld dan het kostbare fragment *Twee Zusters*? Ja, heer De Geyter, in dit stuk zyt gy waerlyk dichter! Dit is de poëzy zoo als wy haer verstaen: de reine uitdrukking van een rein gevoel; de spraek eener edele ziele, eener ziele gloeijend voor het schoone, in aenbidding voor het goede, voor de deugd; eener ziele die het grootsche der menschelyke bestemming begrypt en die in stroomen van verontweerdiging losbarst by het beseffen der verachtelykheid waerin het toomeloos hert door zyne vuige driften, wordt gedompeld. Zie hier, lezer, dit stuk dat wy als een der besten beschouwen die ooit in het vlaemsch werden voortgebracht; zie hier, lezer, dit stuk, waervan de laetste regel met het woord *meesterachtig* mag worden bestempeld:

'k Heb hen gekend in hunne kindsheid: beide
Als englen in een grenzelooze heide,
Waerin ik vaek van 't zwerven heb verpoosd.
Daer huppelden zy blootvoets met hun broeder
Rondom de hut der arme eenvoude moeder,
Die elken dag God dankte voor haer kroost.

'k Heb hen gekend in hunne schoonste jaren,
Toen zy de trots van gansch het dorpken waren,
De liefdedroom van elken jongeling;
Want onschuld woonde in hun godvruchte zielen,
't Zy ze in de kerk des zondags kwamen knielen,
Of op een feest de dansrei hen ontving.

't Heb hen gekend toen hunne vrome moeder
Op 't ziekbed viel door de ondeugd van hun broeder,
En zy, beschaemd, met bloemen uit het veld
Voor de eerste mael hun schuldloos dorp ontweken,
Hier in de stad eene aelmoes kwamen smeeken,
En, hand aen hand, weêrkeerden met wat geld.

'k Heb hen gekend toen ze uit hun laetste roozen
Een' grafkrans voor de doode vrouwe kozen,
En voor altyd toen kwamen naer de stad. -
O, vrienden! dan, hoe diep gewond door smerte,
Was lelieblank niet kuischer dan hun herte,
Dat zelfs een droom nog nooit bezoedeld had.

En thans, thans ken ik geene meer van beide....
De schande scheidt de zusters uit de heide;
De eene, ergloos kind, misleid door 't jeugdig bloed,
Vergat welhaest haer dorp en haren rouwe,
Lacht met de schaemte en de eerbaerheid der vrouwe,
En smoort in wyn den kreet van haer gemoed.

En de andre boet als non voor hare zuster,
Bidt gansch den dag en slaept des nachts geruster
Op blooten grond dan zy op zondig dons.
Doch wakend soms by 't lieflyk stergewemel,
Slaet ze uit haer cel een droeven blik ten hemel,
En snikt: ‘o Moeder! dacht gy dit van ons?...’

Weerdig naest voorgaende stuk ontmoeten wy het gedicht: *Aen een verleider*, een voortbrengsel waermede de heer de Geyter *debuteerde*, en dat van het oogenblik zyner verschyning, de aendacht des vlaemschen publieks op den jongen dichter vestigde; doch vooral munt het dichtstuk uit dat den titel van *Arme Moeder!* heeft verkregen. Waerlyk dit stuk is diep gevoeld; het bevat heerlyke brokken, en is het slot wellicht niet op de hoogte van het begin, dit laetste bevat hoedanigheden genoeg om dit gewrocht een duerzaem bestaen te verzekeren. Wy lyden met die arme moeder die haren zoon, haer eenig kind, haer eenigen troost en steun verliest; wy beseffen haer wee, doch zyn eenigzins ontevreden wanneer wy de geliefde des rampzaligen metsers, haren bruidegom, zoo ras zien vergeten:

En zoo ook misschien zal de geliefde
Haren Frits ras bannen uit haer ziel:
Zy is jong, en, hoe zyn dood haer griefde,
't Waer toch wreed zoo zy haer' rouw behiel....
't Leven legt geen baen vol bloemen open
Vóór een maegd aen 't arme volk verwant:
Immer moet ze op ruwe dorens loopen;
Wel haer zoo ze een' vriend houdt by der hand!

Dit zyn van die koude redenen die wellicht op eene andere plaets goed zouden kunnen worden toegepast; doch die op het einde van een stuk, dáér waer de dichter

in kracht zou moeten stygen, het verhael verlammen en den lezer ontevreden het boek doen nederleggen.

Nu treffen wy een aental gedichten aen, zoo als *Armoede en liefde*, *Op zyn sterfbed, Bertha de Landverhuister*, *Kinderloos*,

De twee Bedelaers, welke of middelmatig of mislukt zyn. Zy bevatten wel is waer, wy ontkennen het niet, menige schoone fragmenten; als leiding of als plan laten zy, volgens ons, het meest te wenschen over.

Doch thans komen wy aen het derde vak, aen datgene waeraen wy eene realistische strekking toekennen. Zoo wy ons niet misgissen, is de heer De Geyter de eerste schryver die dit vak ten onzent in de dichtkunst poogt in te voeren. Met *takt* en dichterlyk gevoel behandeld, is het buiten twyfel een der genen welke in ons tydstip, een grooten invloed kunnen uitoefenen. Het is de poëzy der eeuw, de wedergave van het burgerlyk leven, in een woord: de poëzy eener samenleving waerin de armste en de rykste gelyk staen voor de wet. Er is iets doelmagtigs in het volgen der schreden des dichters die ons tot in de hut der meest verlatene schepsels leidt, die ons de wonden, aen het menschelyk bestaen verbonden, doet peilen; gelukkig wen die dichter immer het grootsche zyner zending verstaet! gelukkig wanneer hy beseft dat er buiten het stoffelyke nog zaligheid is te vinden, en hy, in plaets van het hert door wanhoop te verscheuren, het vervult met hoop op eene toekomst, waervan het heil door geene menschelyke hand zal verbryzeld worden!

Tot nu toe weten wy niet wel, welk doel de heer De Geyter in zyne *realistische* gedichten zoekt te bereiken; wy moeten nog meerder stukken van onzen jeugdigen stadgenoot ontvangen vooraleer ons desaengaende een goed denkbeeld te kunnen vormen. Zyn stuk *Moeder en kind* is buiten twyfel een der voornaemste welk wy in dien aert in den bundel aentreffen; er ligt iets hertverscheurends in den toestand diens ongelukkigen echtgenoots en vaders, arme fabriekwerker, die op het oogenblik dat hy het gasthuis verlaet, verneemt dat de doodskar de lyken zyner gade en zyns kinds reeds naer het veld der dooden heeft gevoerd. Wel poogt de poortier des gasthuizes hem eenige woorden van troost, waer onder zich eenige vry koude realistische redenen bevinden, in te spreken:

> Maer 's werkmans herte bloedde;
> En wat ook de Poortier mogt zeggen en verzon,
> Hy vond geen enkel woord dat hem vertroosten kon.
> En de arme vader ging verplet en snikkend henen;
> Hy sloop de huizen langs, al waglend op zyn beenen.
> *Twee kindren in de wieg, twee dooden in het graf; -*
> *O name God de Heer hun allen 't leven af!*

Deze laetste lyn stoot ons tegen het hoofd. Waerlyk, heer De Geyter, het staet u vry de yselykste toestanden des levens af te schetsen, gy hebt talent en gy zult die in krachtige tafereelen voorstellen; doch wy bidden er u om, spreek nooit zulke woorden meer uit als deze, uit vrees dat men u eens ten laste legge, slechts wanhoop in het hert der rampzaligen te hebben doen onstaen. Gy hebt een veel verhevener taek te vervullen. De dichtkunst die u zoo ryk met hare gaven heeft bedeeld, stelt u middelen genoeg ter hand om, zelfs na zulke droevige beschryving, de smert te doen verdwynen door de gedachte aen een Opperwezen dat nooit iemand, zelfs het rampzaligste schepsel, zonder troost of redding laet.

En thans zyn wy aen een stuk getiteld: *De Oude Pieter*, waerin de heer De Geyter een *type* poogt af te schetsen, in andere woorden, waerin hy niets min beoogt dan eene *creatie* daer te stellen. Is hy hierin gelukt? Gedeeltelyk ja, gedeeltelyk neen. Inderdaed die Pieter is een samenstelsel van het wezentlyke en het onmogelyke, zyn karakter is dubbel.

> Wel is hy arm, dood arm en reeds stok-oud,
> Doch als een bie, die niets en wil dan honing,
> Leeft hy van elk, net eender als de koning,

in andere woorden de oude Pieter is *Cicerone*:

> Al neurjend komt hy 's morgends van zyn trap,
> Zyn langen stok gelyk een pelgrim dragend,
> En wolkjes uit zyn pyp ten hoogen jagend,
> Houdt hy ter straet zyn vrienden aen den klap.
> Zoo komt hy dan al slentrend aen de haven,
> Zit op een bank in 't lommer van een boom,
> Ziet met een lach langsheen den breeden stroom,
> Ontvangt den groet van allen die er slaven,
> En rookt al voort tot dat een stoomboot koom.

Later op den dag brengt hy de Engelschen rond; kind der Scheldestad weet hy hun van Rubens en van Leys te spreken; somwylen echter vindt men hem slapend op eene bank aen de Schelde zitten.

> En lest nogtans, een groep van jongelingen
> Zat aen de Schelde, in 't lommer eener tent,
> Met bier en pyp, te schertsen en te zingen,
> Toen een van hen den grysaerd daer omtrent
> Op eene bank zag slapen onder boomen,
> Hem wekte en bad in hunnen kring te komen,
> Waer ieder graeg met hem eens drinken woú,
> ‘Dat 's flauw, sprak hy: ik was zoo schoon aen 't droomen!’

Vertel ons eens uw leven, goede Pieter! zegde een van hen, en, na eene korte woordwisseling, willigde de ouderling eindelyk dit verlangen in. Tot nu toe is het verhael vry mogelyk; doch thans vallen er een aental byzonderheden voor die wy wel geerne door een persoon als Pieter zouden zien ten uitvoer brengen. De man lacht en spot zoo nog al met alles, hy is zoo wat *sceptick* en echter is hy têergevoelig, fier, menschlievend. Dat hy arm is, toont genoeg de volgende zin:

> 'k Was ouderloos van myne zestien jaer,
> En ik had niets, - geen kam om uit myn haer
> Het heeklig strooi te warren, dat de bussel
> Waerop ik sliep, er steken liet.... - voorwaer,
> Geen was zoo arm van hier tot boven Brussel!

Werken doet hy niet, daer hy de zaligheid gevoelt

> Van niets te doen dan luchtkasteelen bouwen,
> Al reed de Vorst met heel zyn Hof voorby,
> 'k Neep de oogen toe en bleef in droomery!

Doch, werkt onze Pieter niet graeg, hy laet toch toe dat zyn zoon slavelyk arbeidt; myne echtgenoote, zegt onze *Cicerone*,

> Die goede ziel schonk Pieter twee paer zonen,
> En ook niet een dier vier is my gelyk.
> Zy zyn getrouwd; ik weet hen schier niet woonen:
> Zy slaven fel, maer worden toch niet ryk.
> Want allen zyn zy van dien snood miskenden,
> Van 't arbeidsvolk dat goud wroet uit het slyk,
> En vóór zyn tyd moet sterven van ellenden!
> Maer, goed in God, daer denken zy niet aen....

'k Zie dagelyks hier een van hun gevieren,
Scheeplossend, stram en krom gebogen gaen,
Terwyl ik daer nieuwsgierig by kom staen,
Of zit, en rook, en klap met rentenieren.
En ben ik zelf geen ware rentenier,
Een die gerust mag slapen en ontwaken?

Wat zegt gy lezer, van zulk een vader? dunkt het u ook niet dat de heer De Geyter hier het wezentlyke door het onmogelyke heeft vervangen; dat hy daer eenige gevoelens beschryft, die in het hert eens mans als de tachentigjarige Pieter moeijelyk kunnen ontstaen?

De man heeft ook geene vrees van de dood:

Ik huivre niet by 't denken op het graf,
Noch yze voor het knagen van de wormen,
Want, vrienden, zy die hier voor alle stormen
Beveiligd zyn, verstuiven ook als kaf!

Al wat hy wenscht:

Men legge my niet al te diep in de aerde,
Opdat ik soms een' vriend, een' wandelaer,
Nog zeggen hoor: ‘Ja, Pieter rust nu daer.
‘Wat spyt dat hem de dood niet langer spaerde!’
Doch neen, een graf is doof, als ieder weet.
Het lyk wordt stof; zoo geeft de doodenakker
Al eens goede aerde aen pot- en pannenbakker;
Dus dat een zoon soms uit zyn vader eet....

Die laetste gedachte doet ons yzen! de engelschen zouden hier buiten twyfel het woord *shocking*, gebruiken. Hier heeft de heer Dc Geyter waerschynelyk het woord *realismus* door het woord *materialismus* vervangen. Wy hebben, wy moeten het recht uit bekennen, weinige zinsneden ontmoet, die ons zulken tegenzin inboezemden als de laetste regel door ons hier boven aengehaeld.

Na eenige beweegredenen over de onsterflykheid der ziel te hebben voorgedragen, staet Pieter recht:

En Pieter wreef de tranen van zyn wangen,
Eenieder zweeg en dacht zyn woorden aen;
Doch hy stond op, om hun de hand te prangen,
En lachend sprak hy by het henengaen:
‘Tot wederziens! - Al ben ik grys van haren,
Jong blyft myn hert, ik danke Ons Heer daervoor,
En zinge nu als over zestig jaren:
God schept den dag, en Pieter gaet er door!’

Gelyk men ziet, zyn hier twee persoonen in den zelfden man te vinden; de eene is de trouwe weêrspiegeling van zeker slach van *cicerone*, de andere is een soort van ingebeelde persoon, die veeleer in de droomen eens dichters dan in de wezentlykheid kan bestaen; de oude Pieter is een filosoof zonder filosofie, eene soort van *materialist* die ter zelfder tyd de grootste gedachten over de godheid voerdt. By deze hoedanigheden bezit de oude Pieter er nog eene andere; hy is menschenvriend, kunstkenner, kunstminnaer, kunstbeschermer en zelfs, wie had er aen gedacht, kunstoefenaer. Dit leert ons het stuk *Kunst en Goud* kennen, waerin de oude Pieter op nieuw te voorschyn treedt. Aen dit stuk zyn vele der bemerkingen, die wy op het

voorgaende maekten, toepasselyk; het geldt hier het leven van eenen kunstenaer wien de oude Pieter tot steun heeft verstrekt. In dit gedicht vinden wy wat veel deklaem, desaengaende zullen wy echter geene bemerkingen maken; wy zullen alleenelyk de zinsneden aenhalen, waerin een tafereel beschreven wordt; het stelde *De spottende Arme* voor, en vertoonde een ryke die

> regtstaende op een ton
> Vol goud, een doek wil spannen vóór de zon,
> Op dat zy hem, en hem alleen verwarme....

Rechtzinnig gesproken, wy weten niet of het eenen schilder ooit gelukken zou dergelyk tafereel uit te voeren.

Het stuk eindigt met een lierzang, het lied eens kunstenaers, waerin wy den heer De Geyter op zyne volle hoogte terug vinden. Dit lied is zoo schoon, zoo roerend, zoo diep gevoeld, dat wy onzen lezeren het genoegen niet willen ontzeggen, die treffende uitboezeming hier mede te deelen:

> ‘Een zolder is myn wooning,
> En armoede is myn deel,
> Toch ruil ik met geen koning
> Zyn' staf voor myn penseel.
> My, priester van het schoone,
> Vlecht God een gloriekroone,
> En wie my hate en hoone,
> Ik voede wrok noch smert.
> Dat dwazen goud begeeren,
> Wat weelde ik moet ontbeeren,
> Als 't wierookvat des Heeren,
> Van dank gloeit my het hert!
>
> De Kunst heeft alle volken,
> Alle eeuwen tot gebied;
> Want kunsten zyn de tolken
> Van al wat grootheid hiet.
> Maer stafs en troonen breken;
> Doet de eeuwen ervan spreken:
> Geen ryk of 't is bezweken,
> En Cresus wordt bespot.
> Doch, hoe men hem, ontzinde,
> Veracht als wie hem minde,
> Homerus, arme blinde,
> Homerus is een God!
>
> Voor schatten noch (of?) juweelen
> Is myne ziele veil.
> Wat deeren my kasteelen?
> De Kunst is al myn heil.
> Hier op myn zolder droomen,
> Speelvaren op de stroomen,
> Of slapen onder boomen,
> Het hert van kommer vry;
> De kleinste bloem bezielen,
> Geen vogelnest vernielen,
> Maer voor den Schepper knielen,
> Dat gunt de Algoede my!
>
> Komt hier geen weelde binnen,
> Nooit gaet de liefde eruit:
> Beminnen, - my beminnen, -

Niets anders kan myn bruid.

Zy draegt satyn noch kanten,
Heeft koetsen noch trawanten,
Doch vonklen diamanten
Niet heller dan haer blik.
Zy zingt geheele dagen.
Miljoenen! durft het wagen
Naer liefde haer te vragen,
Al is zy arm als ik!

'Ja, wy zyn arm, doch vreezen
Uw' haet niet als uw gunst;
Want arm en trotsch te wezen
Is de adeldom der Kunst.
Als vooglen in de dreven
Bly-fladdrend ommezweven,
Zoo dartlen wy door 't leven,
Ons koestrend in Gods zon.
Moog 't graf ons nimmer scheiden....
Wie overleeft van beiden,
Als nooit geliefden schreiden,
Zal weenen als een bron....'

De bundel sluit met het stuk *Waerom nog zingen?* wederom in lyrischen vorm en dat insgelyks heerlyke plaetsen bevat. Het is een rouwzang over Vlaenderen, eene schoone hulde aen de nagedachtenis eens vriends, een wrekend lied ontstaen uit het gemoed cens verontweerdigden dichters. Ja, vriend De Geyter, stem nog menigen zulker zangen en het vaderland zal er u dankbaer voor wezen!

De heer De Geyter, zoo machtig van vorm in stukken van eigene vinding, heeft door eene vertaling uit Byron getoond, dat hy ook de krachtigste gezangen van vreemde dichters in onze tael kan vertolken. In het gedicht *Aen Inez,* vinden wy al den rykdom van kleur en toon terug die het oorspronkelyke en wanhoopvol gedicht van den schryver van *Childe Harold* kenschetsen.

Stappende over eenige onnauwkeurigheden van dichtmaet of tael, wellicht in dit of gindsche stuk te ontdekken, eindigen wy hier ons overzicht. Onpartydig, zonder vooringenomenheid hebben wy, op het verzoek onzes schryvers en vriends, de pen gevat om hem ons oordeel rechtzinnig te doen kennen. Onbewimpeld hebben wy de hoedanigheden zoo wel als de feilen doen kennen van eenige der gedichten inden bundel opgenomen. Hebben wy deze laetste wellicht met wat veel strengheid aengeduid, wy hebben gedacht dit met volle vryheid te mogen doen, daer, volgens ons, het voortreffelyke van zoo menig stuk dusdanig doorslaende is, dat men deze gebreken met toegevenheid zal ontvangen. De dichter wachte zich alleen van in een te laeg *realismus* te vallen, en denke aen de woorden van den heer de Liedekerke-Beaufort, die in zyn verslag van de laetste Tentoonstelling van Schoone Kunsten over het *realismus* een onwederoepelyk vonnis velt. 'Voor wat het *realismus* aengaet' zegt hy met overtuiging, 'indien men door dit woord moet verstaen eene al te toegevende navolging der wezentlykheid, die zonder keus en zonder oordeel de zichtbare natuer terug geeft, die de talryke modellen welke zy ons aenbiedt, op eenen gelyken voet in de wereld stelt, om dat deze in hare onmeetbaerheid oneindige en onmiddelyke vergoedingen bevat, waerover onze zwakheid niet beschikt, dan, zegt de heer de Liedekerke, verwerpen wy een dusdanig *realismus*, dat meesttyds eindigt aen de zonderlingste stelsels en aen de heropbeuring der leelykheid. De vorm en het gedacht zyn onverdeelbaer in de kunsten; hun lot hangt van de oplossing van dit vraegpunt af.'

De heer De Geyter overwege deze woorden welke wy hier uit achting voor zyn talent, mededeelen; zy zullen hem buiten twyfel dienstig zyn. Met de hoedanigheden die hy bezit en die hy slechts moet trachten tegen een al te groot *realismus* vry te waren, is hy geroepen om, met moed en volherding, een der eerste dichters onzes vaderlands te worden.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Een bloemtuil uit den vreemde.

Welkom bloemen my geschonken
Door een' welbeminde hand!
Welkom bloemen, gy, der vriendschap
Rein en onwaerdeerbaer pand!
Welkom, welkom, in myn wooning!
Bloei er immer; bloei er zacht;
Kom een wyl de plaets versieren
Die op myne vrienden wacht!

Welkom! welkom! gy doet denken
Aen de dagen van voorheen:
Aen een tyd van vreugd en zegen,
Die helaes! te ras verdween.
Ziet men ook niet, lieve kleinen,
Door een onverwacht orkaen
Uwe stengels soms verbroken,
U ter aerde neêrgeslaên?

Doch is deze tyd verdwenen,
Onze vriendschap is het niet!
Tuig het gy, o lieve bloempjes,
Die de vriendschap weder biedt.
Neen, de banden waer de vriendschap,
Onze ziel heeft meê gebooid,
Kan de dood wel eens verbreken,
Doch de wereld breekt ze nooit.

Ex tempore.

J. LIEVENS.

Kunst- en letternieuws.

Met een waer genoegen deelen wy onzen lezeren mede dat de geleerde heer C.P. Serrure, professor by de faculteit van wysbegeerte te Gent, de uitgave voortzet van het '*Vaderlandsch Museum*, tydschrift voor nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis.'

'Toen professor Serrure, zoo luidt het prospectus, ten jare 1855,

zyn *Vaderlansch Museum* in het licht zond, kon hy niet voorzien dat eene vermeerdering van ambtsbezigheden hem zou dwingen de uitgave van het ondernomen werk te staken. Niettegenstaende den byval, dien het *Museum*, zoo wel in ons Vaderland, als in Noord-Nederland en in Duitschland ontmoette, kon hetzelve niet worden voortgezet. Thands echter dat de geleerde uitgever over eenige ledige uren kan beschikken, heeft hy met nieuwen moed de onderbrokene taek hervat, en in het vervolg zullen de afleveringen geregeld verschynen.

Het *Museum*, dat toegewyd is aen onze tael en letterkunde, aen onze geschiedenis, aen onze oudheid, aen onze numismatiek, moet noodzakelyk de aendacht opwekken van al die belang stellen in den roem onzes Vaderlands. Men verhoopt dus, dat een ruim getal inteekenaren den uitgever in staet stelle de kosten dezer onderneming te bestryden, het werk met smaek te kunnen in het licht zenden, en met noodige platen te verryken.'

'Het *Vaderlandsch Museum* verschynt by stukken of afleveringen, waervan vier enkele of twee dubbele, een boekdeel van omtrent 450 bladzyden zullen uitmaken. Elk stuk zal met platen versierd zyn.

De prys voor een boekdeel is voor België 8 franken, betaelbaer in twee termynen, de eene helft by het afleveren van het tweede stuk, en de andere helft by het afleveren van het vierde.

Men kan niet min dan voor een deel inteekenen.

De inschryving geschiedt by H. Hoste, boekhandelaer, Veldstraet, te Gent, en verder by alle soliede boekhandelaren.

Eene nieuwe lyst der inteekenaren zal later gedrukt worden; men hoopt ze dus zoo spoedig mogelyk te kennen.

Er zyn nog eenige exemplaren over van het eerste deel van het *Museum*, welke aen de nieuwe inteekenaren aen den prys van 8 franken zullen geleverd worden.

Met het verschynen van het vierde stuk des tweeden deels, zal er een nieuw titelblad voor het eerste rondgezonden worden.'

- 'Toen wy onze lezers aenkondigden, zegt de *Veurenaer*, dat de heer Van Damme-Bernier, onder-voorzitter, het belangryke werk: *Cours de dessin de la Mécanique, par le général* MORIN, aen onze Akademie van teeken- en bouwkunde ten geschenke geboden had, zegden wy dat dit gesticht veel aen de vaderlyke zorgen, die hy hetzelve toedroeg, te danken had. Op nieuws komt die edele kunstvriend, die zoo wel de ware belangen des werkmans verstaet en ter herte neemt, een blyk van aengekleefdheid aen 't gemelde gesticht te betuigen. Nog eens is het eene gift, zynen naem waerdig, waermede de heer Van Damme-Bernier onze Akademie begunstigt. Dezelve bestaet uit: *Cours de dessin élémentaire et progressif par* GROBON, FRÈRES; 17 teekeningen naer Julien; 12 platen door M.J. Lammens, enz., (in alles 55 modellen van teeken- en bouwkunde).' Dit voortreffelyk geschenk, door tusschenkomst van 't stedelyk bestuer gezonden, was vergezeld van eenen brief waerin de warmste belangstelling voor het gesticht doorstraelt.

'Indien allen, zoo eindigt de *Veurnaer*, als de heer Van Damme dachten, en, gelyk hy het doet, de kunsten en wetenschappen aenmoedigden en ondersteunden, zoude het onderwys van den werkman zekerlyk daerby veel winnen.'

- De vyfjaerlyksche prys van het Staetsbestuer, voor de natuerlyke wetenschappen, is in vier deelen gesplist; namentlyk:

1° Vyftien honderd franken aen den heer Kickx, Prof.r by de Universiteit van Gent, voor zyn werk: *Recherches pour servir à la Flore cryptogamique des Flandres.*

2° Vyftien honderd franken, aen den heer Koninck, professor by de Hoogeschool van Luik, voor zyn werk: *Recherches sur les crinoïdes du terrain carbonifère de la Belgique.*

3° Duizend franken, aen den heer Selys-Longchamps, lid der koninglyke Akademie, voor zyne *Monographie des calopterigines.*

4° Duizend franken, aen den heer Wesmal, lid der Akademie, voor zyne werkzaemheden op *Sluipwespen.*

- De maetschappy: de *Tael is gansch het Volk*, zegt de *Eendragt*, heeft onlangs besloten, een werk uit te geven, dat geschikt is om de algemeene goedkeurig weg te dragen, namentlyk eene *reeks Levensbeschryvingen van beroemde Gentenaren.* Volgens het aengenomen ontwerp, zou het twee of dry boekdeelen beslaen en met portretten en andere platen versierd zyn. De namen der medewerkers laten ons reeds op voorhand over de verdienste dier onderneming oordeelen, daer er bydragen zullen in voorkomen van de heeren Blommaert, Baron de St-Genois, Snellaert, Van Duyse, professor Serrure, professor Heremans, F. Rens, Degerickx, Van Doosselaere, advokaet Serrure, hulp-archivaris Vermandel, Steyaert, enz. De eerste aflevering zal, onder andere, het leven van Philips van Arlevelde, Philips Wielant, Marcus van Vaernewyck; Van Zevecote, Heinsius en Van Ghistele bevatten.

- De maetschappy: *de Vriendschap,* te Rousselaere, die eenen letterstryd heeft uitgeschreven, den 3 april 1857, heeft tien mededingende stukken ontvangen.

Het gedicht met opschrift: *Triest*, beginnende met het volgende vers: *Zwygt, aerdsche stemmen, zwygt! gy die alleen den held*, is niet vergezeld van het vereischte briefje. De schryver wordt verzocht hetzelve aenstonds, vrachtvry, te zenden aen den heer *Ferdinand Callebert*, te Rousselaere, geheimschryver der uitschryvende maetschappy.

Deze tien stukken bestaen uit negen gedichten en een prozawerk, dragende de volgende titels en kenspreuken:

1° *Een uitmuntende Belg* - Vlaenderen den Leeuw! enz.

2° *Verwoesting van Sebastopol* - 'k Ontheilig nooit myn lier, enz.

3° *Het Pausdom.* - Tu es Petrus.

4° *Kanonik Triest.* - Deus charitas est.

5° *Verwoesting van Sebastopol.* - Ziedaer de glorie dan, enz.

6° *Ode aen Filips van Artevelde.* - De lauwren kraken, enz.

7° *Een uitmuntende Belg.* - Horum omnium fortissimi sunt Belgae.

8° *Triest.* (Hierboven vermeld.)

9° *Een uitmuntende Belg.* - Verhef u, zangster, enz.

10° *Verhandeling over de Vlaemsche letterkunde in België sedert het begin der XIXe eeuw.* - Onpartydigheid, enz.

- Op den 9^n^ february, overleed te Kortryk de heer N.J.V.C. Mussely, Professor van tael- en letterkunde by het kollegie, aldaer, en tevens als vlaemsch schryver bekend.

- Verschenen te Antwerpen by De Backer: *België onder de regering van Maria-Theresia door L. Van Ruckelingen.* Prys: 3 franken. Wy denken deze nieuwe uitgave van onzen verdienstlyken medewerker onzen lezeren te mogen aenbevelen. De heer Van Ruckelingen door zyne vroegere historische schriften, en wel byzonderlyk door zyne verhandeling over de *Vlaemsche beweging*, by den nederduitschen lezer zoo gunstig gekend, heeft zich hier weerdiglyk van een moeijelyke taek gekweten; zyn werk verdient eene plaets in de boekery van al wie zich bezig houdt met de geschiedenis des Vaderlands.

- Aengekondigd, by De la Montagne, Reynderstraet, Antwerpen: *Lentebladen*, gedichten door Chr. P. Du Mont. Prys 1.50. Wy twyfelen geenzins of deze nieuwe bundel zal weerdig zyn van de vroegere schriften door den heer Du Mont in het dichterlyke vak uitgegeven.

Een genrestuk van Murillo.

Bartholomaeus-Esteban

HET SPAENSCH PAEDJE; SCHILDERING DOOR MURILLO; HOUTSNEÊ DOOR D. VEREST.

Murillo, de grootste der Spaensche schilders, de uitmuntende kolorist voor wien wy Vlamingen zulke toegenegenheid gevoelen daer de verdiensten zyner schildering zoo wel met die onzer Nationale School overeenstemmen, zag te Sevillia in 1618 het licht, en ontving de eerste lessen van een zyner bloedverwanten, Juan del Castillo. Van alle middelen beroofd, begaf hy zich, toen hy nauwelyks den ouderdom van 16 jaren bereikt had, naer Madrid alwaer hy het geluk genoot eene milde bescherming te vinden by zynen beroemden landgenoot, den schilder Velasquez. Talryke bestellingen vielen hem hier ten deel, en weldra werd hy in zyn vaderland herkend als het hoofd eener school die weerdig hare plaets tusschen de italjaensche en de vlaemsche, ging innemen.

Even als alle groote meesters, beoefende Murillo verscheidene vakken der kunst: het genre, het portret en de groote kerkschildering, door welke laetste hy zich eenen roem heeft verworven welke met dien der vermaerdste schilders der andere scholen gelyk staet. In het genre heeft hy zich eenen niet min achtbaren naem verschaft: zyne *bedelaren* zyn wereldberoemd.

De plaet welke wy hier mededeelen, is verveerdigd naer eene schepping van denzelfden meester. Ditmael heeft Murillo eene andere klasse der samenleving voorgesteld, dan diegene welke hy gewoonlyk op zyne genrestukken vereeuwigde:

een jeugdig paedje en eene freule, zie daer het eenvoudige onderwerp waeraen hy den gloed van zyn uitmuntend koloriet heeft verleend.

Gelyk men licht zal bevroeden, is Murillo's Paedje meermaels in plaet gebracht geweest. Diegene welke hier wordt medegedeeld werd door den heer Verest, van St-Nicolaes, leerling der Koninklyke Akademie van Antwerpen, in hout gesneden. Dezen jeugdigen plaetsnyder mocht het gebeuren ten jare 1856 eenen eersten prys der gravuer weg te dragen, en sedert dien heeft hy zyne studiën gewetensvol voortgezet; met moed en volherding, zal hy buiten twyfel eensdaegs tot eer verstrekken aen de klas welke, met zoo veel kunde en talent, door den heer Hendrik Brown wordt bestierd.

België bezit niet vele tafereelen van Murillo; onder diegene welke onze openbare gestichten versieren, tellen wy het schoone doek: *St-Franciscus van Assisen*, dat in de hoofdkerk van Antwerpen naest Rubens' onvergelykbare *Afdoening van het kruis* geplaetst, deze gevarelyke buerschap niet schynt te duchten.

Twee tafereelen van Wenceslaus Coeberger en Geeraert Zegers.

Met waer genoegen hebben wy immer onzen lezeren het nieuws medegedeeld wanneer het een of ander onzer openbare gebouwen met nieuwe kunstwerken werd opgeluisterd. Thans hebben wy hen met eene dergelyke tyding bekend te maken. De St-Andrieskerk te Antwerpen, die, dank zy byzonderlyk der vaderlyke zorg van den kunstlievenden pastor, den Z.E. Heer P. Visschers, sedert weinige jaren met verscheidene kunststukken werd verrykt, heeft dezer dagen eene nieuwe versiering verkregen: een tafereel van den vermeerden Wenceslaus Coeberger, eenen der uitmuntendste meesters der XVIe eeuw, is in de kapel van O.-L.-Vrouw geplaetst geworden.

'Er is over weinige dagen, zegt het *Handelsblad van Antwerpen*, een fraei, ryk en eenvoudig monument geplaetst in St-Andrieskerk, in O.-L. Vrouw kapel. Het is eene milde gift van den eerw. heer Visschers, pastor dezer kerk, dienende tot zyne nagedachtenis. De sieraden rondom de schildery zyn het werk van M.J.J. Rousseaux, beeldhouwer en marmerwerker. De schildery, voorstellende Christus op den schoot zyner Moeder rustende, is eene schoone schildery, zynde nog een kunstdoek van Wenceslaus Coeberger, en herkomstig uit het voormalig Kapucienenklooster te Antwerpen, van den laest overgebleven kloosterling, over 25 jaren, door den eerw. heer pastor aengekocht.

'Wy vinden van deze schildery melding gemaekt in het werkje getiteld: *Den Leyds-man der vremdelingen door de stad Antwerpen*, enz., gedrukt by C.M. Spanoghe, in de Lange Nieuwstraet. Op bl. 75. N. 7, lezen wy: 'in 't midden der kerk, naest den zuyden heeft men tegen den muer het lichaem Christi van het kruys afgedaen, en door engelen ondersteund wordende, uytmuntende geschilderd door Wenceslaus Coeberger.'

'Wenceslaus Coeberger werd geboren te Antwerpen in 1560; hy was schilder en bouwkundige; hy had zyne studiën gedaen onder Marten de Vos. Hy ondernam later eene reis in Italië, waer hy terzelfdertyd de instelling der Bergen van Bermhertigheid leerde kennen. Terug in zyn vaderland gekeerd, werd hy door de aertshertogen tot de weerdigheid van geheimraed en hofschilder verheven. Men treft van hem niet veel schilderyen aen; doch onder de kunstgebouwen waervan Coeberger de meester en uitvoerder is, telt men de kerk van O.-L.-V. te Scherpenheuvel.

'Daer hy, om zoo te zeggen, de insteller is van de Bergen van Bermhertigheid in België (die van Antwerpen werden in 1620 opgericht), heeft hy een werkje geschreven getiteld: *Apologia, ofte Beschermredenen teghen het hekelen van de onredelycke vyanden ende oock teghenraeders van de Berghen van Bermhertichеyt.*

'Onze kunstschilder, bouwmeester en insteller der Bergen van Bermhertigheid, overleed te Brussel den 23 november 1634, in den ouderdom van 70 jaren. Hy werd begraven in de kapel van O.-L.-V. der Portiuncula, in de Minderbroederskerk, die by het bombardement van Brussel in 1695 vernietigd is geworden. Men las op zyne grafstede:

> HIC JACET SEPULTUS DNUS WENCESLAUS DE COEBERGER EQUES AURATUS TOPARCHA S. ANTONII ARCHIDUCUM ARCHITECTUS. A MONTIUM PIETATIS IN BELGIO GENERALIS MORTUUS ANNO MDCXXX.

'Wenceslaus Coeberger liet eenen zoon na, met name Karel, die hem in de bediening van opper-intendent der Bergen van Bermhertigheid opgevolgd is.

‘Sommige schryvers, als Paquot, Mertens en Torfs (*Geschiedenis van Antwerpen*, 5e D., bl. 367), duiden het overlydensjaer van W. Coeberger aen op het jaer 1630. Doch, Gachard (*Trésor national*, t. I, p. 180) geeft den 23 november 1634 op, volgens de rekeningen van de Bergen van Bermhertigheid voor het jaer 1635.

‘Overigens, in een gedenkschrift in 1645, opgedragen aen den bisschop van Roermond (*Archief van het Bisdom van Mechelen*), wordt er gezegd dat Karel Coeberger kosteloos zyn ambt bediend heeft tot in “'t einde des jaers 1634, als wanneer zynen vader is gestorven.” Men leze: *Études sur les Monts de Piété en Belgique par* P. DE DECKER, *membre de la Chambre des Représentants, page* 122 *et suiv.*’

Buiten het tafereel van Coeberger, is St-Andrieskerk nog in bezit getreden van eene schildery aen de hand van eenen der voornaemste kunstenaren der XVIIe eeuw verschuldigd. In de zelfde O.L. Vrouwe Kapel, treft men een fraeije doek aen voorstellende de opvoeding van de Heilige Maegd, herkomstig uit de abdy van St-Michiel, en door eenen der laestoverblyvende heeren aen St-Andries Kerk geschonken.

Wy vinden melding gemaekt van deze fraeije schildery in het werkje: *Den Leydsman der vremdelingen door de stad Antwerpen*, *gedrukt t' Antwerpen by C.M. Spanoghe.* Wy lezen: ‘De kerk der abdye van den H. Arts-Engel Michaël, - N. 8, in den marmeren autaer der volgende kapel heeft men de H. Anna die Maria in den boek leert lezen; agter haer ziet men den H. Joachim, de H. Catharina en de H. Barbara, geschildert door *G. Zegers.*’

Geeraert Zegers werd geboren te Antwerpen en in de Cathedrale Kerk gedoopt den 17 meert 1591. Zyn vader was Jan Zegers en zyne moeder Ida de Neve. Als leerling in St-Lukas-Gilde ten jare 1603 ingeschreven, oefende hy zich nu by Hendrik Van Balen, den ouden, en dan by Abraham Janssens, den ouden. In 1608 werd hy, slechts 17 jaren oud zynde, als vrymeester in gezegde Gilde aengenomen. Hy heeft de reize van Italië gedaen. In 1620 van zyne reize terug zynde, werd hy als liefhebber in de Rederyk-Kamer de *Violiere* aengenomen. Geeraert trad in huwelyk, in of omtrent 1621, met Catharina Wouters, dochter van Dominicus en Joanna Van Liebeke. Hy heeft elf kinderen gehad. Hy woonde op de Meir in het huis thans gemerkt w. 3, N° 48. Zegers heeft vele tafereelen verveerdigd. Hy overleed den 18 meert 1651, en is in St-Michielsabdy begraven geworden, naer meldt een *Memorie bouck van de kerckmeesters van St- Jacobs:* '1651, 21 Meert voor het medegaen van twee meesters, (kerkmeesters), ter begraeffenisse van Gieraert Segers, schilder, te Ste Michiels begraeven, mitsgaders tgroot geluyt van savons ende smorgens, gl. 24-10'[1].

Zeer waerschynlyk is Geeraert begraven geworden by zyne echtgenoote Catharina Wouters en dezer familie, op welker grafstede men voortyds las[2].

SEPULTURE VAN... DEN EERSAMEN DOMINICUS WOUTERS IN SYN LEVEN MUNT Mr PARTICULIER VAN HEUNNEN DOORLUCHTIGE HOOCHEDEN ALHIER BINNEN ANTWERPEN STERF DEN 8 FEBRUARY 1618.
OUDT 53 JAER ENDE JOUFFR. IOHANNA VAN LIBEECK SYN HUYSVROU STERF DEN 6 JULY 1636.
BIDT VOOR DE SIELEN.

De ouders van onzen Geeraert werden in de Cathedrale kerk begraven. Men las eertyds op hunnen zerk, in den middenbeuk aldaer het volgende opschrift:

HIER LEET BEGRAVEN DEN EERSAMEN HANS SEGERS WYNTAVERNIER STERFT DEN 15 SEPTEMBER 1605
ENDE IDA DE NEVE SYNE HUYSVROUW STERFT DEN 26 NOVEMBER 1626
ENDE MARIA SEGERS HUYSVROUW VAN WILLEBORT WALSCHAERT STIRF DEN 7 SEPTEMBER 1625[3].

Deze laetste regelen over de schildery van Geeraert Zegers enz. werden ons medegedeeld door den eerw. heer P. Visschers, Pastor van St-Andries Kerk.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft.

AEN DEN LEZER.

Lieve lezer, hebt gy my en myne vertellingen nog niet vergeten? - Het is ook zoo eeuwig lang geleden dat ik u nog iets of wat verhaeld heb.

Ja, maer zie, over nu ruim twee jaer, heb ik eene wedding aengegaen, niets in 't vervolg in dezen aerd meer te schryven.

Heb ik myne belofte niet goed gehouden?

(1) Zie *Album der St-Lukas-Gilde*, bl. 57. - Geeraert Zeegers. - Belangryke aenteekeningen, door Th. Van Lerius.
(2) *Graf- en gedenkschriften der provincie Antwerpen.* - Abdy van St-Michiel, bl. 89.
(3) *Graf- en gedenkschriften der provincie Antwerpen. - Cathedrale Kerk*, bl. 190. Men leze ook eene belangryke en uitgebreide Noticie over Geeraert Zegers in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, *p.* 244, 1857.

Ja, - en nu toch?

Niet te haestig, lieve lezer; dit verhael, myn Benjamin, myn jongst geborene, lag al sedert lang geschreven en vergeten, alswanneer om myne vrienden, opstellers van dit geacht tydschrift, te believen, ik het hun overgeleverd heb.

Het is dan myne schuld niet als u dees verhael verveelt; want misschien kan u wel niets dan het opschrift bevallen; want ik moet u doen opmerken dat dit het eenigste is wat ik gestolen heb, of zoo byna; doch ter myner verontschuldiging dienen de verzen van een fransch dichter:

> Sans le *titre* en un mot, l'auteur le plus divin,
> Est toujours quoiqu'il fasse un mauvais écrivain.
>
> (BOILEAU, *Art Poétique*).

Antwerpen, 20 meert 1858.

Voorwoord dat de lezer volstrekt lezen moet, anders verstaet hy van 't gansche verhael niets.

Opperhem!.... Voorwaer een lief dorpje, dat ginder zoo schilderachtig in de diepte ligt, in het enge dal, tusschen Tongeren en Maestricht, door de jaren uitgegraven.

Al die uitgekalkte huisjes, welke links en rechts der rivier half in 't groen verborgen liggen, zyn bewoond door stroohoedenmakers. Enkele zwarte schaliedaken van groote pachthoeven steken trotsch boven al de anderen uit, en als hielden zy eene *politieke demonstratie* tegen de indringende nyverheid, die den landbouw van 't platte land schynt te willen verdryven.

Nu de zege is en blyft hier aen de nyverheid; ja, de hoeven zyn meestal door vreemdelingen bewoond, en de stroohoedennyverheid is het speelgoed der kleinen, de liefde der jongelingen, den kostwinning der getrouwden en de troost der ouderlingen. Van 't kleine kind, dat nauwelyks op de beenen kan staen, tot den ouden, kromgebogen gryzaerd toe, 't houdt altemael een stroovlecht in de hand!

En 's zomers zwerven mannen en jongelingen, rond noord en zuid, oost en west, en gaen in de vlaemsche, duitsche, fransche en hollandsche steden, stroohoeden verveerdigen of hunnen voorreed uitverkoopen. En tegen den herfst keert wederom eenieder naer zyn nest terug met den ryken buit dien men in den vreemde heeft vergaerd.

Nu kent gy 't dorpje waerheen de steile bergweg leidt, dien gindsche twee jonge meisjes, met zoo snelle tred afdalen. De eene is eene blonde, dikke, boerendochter, met blozende wangen en blauwe oogen die u zoo openhertig tegenlachen. Met hare twee struische armen houdt zy op haer hoofd eene groote klaverbussel in evenwicht.

Het andere meisje integendeel is mager en teêr, en hare wangen schynen nog bleeker, by de veelkleurige linten, die hare muts versieren. Tusschen hare fyne vingeren draeit zy eenige stroopyltjes rond en vlecht ze in smalle kunstmatige reepels.

De voetweg is hobbelig en daelt steil omlaeg; de heete stralen der oogstzonne, die haer recht in 't aenschyn gloeit, maken den gang nog moeijelyker.

Een lommerryke wilg hangt over den weg en schynt den wandelaer uit te noodigen onder zyue schaduwe te rusten.

Het boerenmeisje werpt hare klaverbussel ten gronde, en zet zich neder aen den voet des wilgenbooms.

- Ai my! welke hitte! roept zy uit, en vaegt met den hoek haers voorschoots de zweetdruppelen af, die op haer voorhoofd perelen.

- Een recht kermis weêr voor zondag! zegt 't kleine meisje, en plaetst zich nevens hare gezellin.

- Ja, en is Piet Mop niet terug? - vroeg 't boerenmeisje met een slim lachje.

- En *uw* Jef Cooremans, Dina?

- Niet meer *myn* dan *uw*, Trientje; wat scheelt my Jef Cooremans?

- Dina, Dina, zegde het kleine meisje schelmachtig, als eene kat gedurig rond een huis zoo kwispelsteert, dan weet men wel waer zy wil muizen vangen!

- Oude wyvenpraet! verweert zich de boerendochter barsch.

- Mynentwege, zegt Trientje, en trekt zoo een puntig scherp gezichtje niet! mynentwege kunt ge doen wat ge wilt. Wat is ook Jef Cooremans dan een arme duivel, eene kruisduit, een jongen, die zooveel bloedverwanten heeft als een schaepherdershond....

Dat Dina wel niet teenemael aen Jef Cooremans onverschillig is, blykt hier uit den blos die hare roode wangen met nog hooger rood verwft en den drift waermede zy Trientje toesnauwt:

- Ha, ha! kwam hy eens by u 't zou niet ‘neen’ zyn, hy de flinkste, jongen des dorps, hy de eerste stroohoedenmaker des lands, hy die 's zomers wel twintig franks ter weeks wint.

- Myn God, valt Trientje haer in de rede, zoo als ge wilt; en heeft hy nog niet gezegd dat hy in Munster twee duizend franks 's jaers kan winnen, woû hy zich voor vyf volle jaren by zynen meester verhuren!... ha! ha!

- Hy heeft my niets te zeggen, maer in alle geval, indien er te kiezen viel, koos ik toch nooit *uwen* Piet Mop, zulk eene herbergrat, zulk eene....

Het kleine magere meisje werpt hare stroovlecht op haren schoot neder, kruist de armen overeen en schimpt:

- Hola, Dina! heb 't maer zoo hoog met *uwe* kruisduit niet op; hy zal nog al menigen nacht op zyne twee ooren liggen, en nog al veel pochen en snoeven, eer hy een fabrikant's zoon zal zyn als Piet Mop!... zulke arme duivel, zulk een....

Wat al benamingen het schimpende meisje naer 't hoofd van Jef Cooremans zou geworpen hebben, ware moeijelyk om zeggen, want zy dacht gewis: hoe zwarter

zy Jef maekte, hoe witter haer Piet zou worden; maer het vrolyke boerenmeisje stelde een einde aen den twist, door een middel dat in zulke gelegenheden het beste is; zy springt recht, wipt hare klaverbussel op 't hoofd en zingt spottend:

Hy is een stroohoedenfabrikant!
Stroo, stroo, stroo!
Wat heeft hy veel onder zynen tand!
Stroo, stroo, stroo!

In het kreupelhout antwoordde de weêrgalm:

Hy kent een meisken knap en schoon!
Stroo, stroo, stroo!
Stroo, stroo, stroo!

En nu een geritsel in het kreupelhout, en daer springen twee jongelingen in den hollen weg, voor de verwonderde meiskens.

- Dina! - Jef Cooremans!
- Trientje! - Piet Mop!

Klinkt een vierdubbele kreet.

- Hoepsa! roept een der jongelingen uit, daer hebt gy onze zaligheid opgezegd.
- Ik heb liever een dief aen myn klink, dan een luistervink, morden de meiskens, en gaen gestoord door en schynen geene verdere aendacht op de jongelingen te geven.
- Kom hier, zegt een slank, bruinharig jongeling, ik zal uwe klaverbussel dragen tot beneden den berg, en steekt de hand uit om ze te vatten, maer een onzachte duw doet hem wel vier stappen achteruit duikelen; en zoo wilde Dina zich wreken omdat de jongelingen zoo onverwachts het geheim harer liefde hebben ontdekt; maer de duw dien de jongeling ontvangt schynt hem slechts de bevestiging van hetgene hy hoopt, zoo lustig en zoo trotsch, volgt hy 't meisje op.

Trientje lacht en schertst met Piet Mop, een korten, dikken jonge, by het afdalen des bergwegs; Dina integen-

deel loopt met een gezicht als hadde zy azyn gedronken, den bergweg af.

Alleenlyk als zy beneden in 't dal aen den voet des heuvels zyn gekomen, snauwt zy de jongelingen toe:

- Maekt u van kant, gy deugenieten, wat moeten de menschen wel denken als ze u daer achter ons zien loopen, als twee nuchtere kalveren!

De jongelingen roepen de meiskens nog een vaerwel toe: tot zondags op de kermis! en slagen een zypad in.

- Uw Piet Mop is een baldadigaerd! zegt 't boerenmeisje, zoohaest de jongelingen zich verwyderd hebben, - ons zoo te komen beluisteren.

- Niet meer dan uw Jef Cooremans, antwoordt bitsig 't kleine meisje, - en, daer is ook geene rede om zoo kwaed hierover te zyn.

- Nu, my kan 't niet letten, en als gy met zulk een lachen en klappen houdt, dan doet ge er mede wat ge wilt.

Hiermede draeit het boerenmeisje gestoord den rug aen hare gezellin en treedt eene kleine hoeve binnen, die schuins over de dorpskerk ligt. Stalling, huis en schuer zyn altemael met zorg witgekalkt, en rechtveerdigen den naem van *Witte Hoeve.*

In de groote huiskamer der *Witte Hoeve* staet eene oude vrouw, by den haerd, en hangt een zwaren koperen ketel over het vuer.

- Is dat wegblyven, kind, zegde zy zoohaest het meisje binnentrad, - de koei moest al lang gemolken wezen; hoor hoe zy bleet!....

- Ja, grootmoeder, verontschuldigde zich Dina, maer de klaverakker is niet by de deur, en daerby 't is zoo stikkend heet.

En het meisje neemt koperen stoop en melkemmer en gaet naer den stal om de koei te voederen en te melken.

Dina was de eenige dochter van kleine landbouwers; de vreezelyke cholera-morbus, die de landslieden ‘de ziekte’ noemen, om ze, als by uitstekenheid te kenmerken, had op één enkelen nacht, de arme kleine, tot eene weeze gemaekt. Gelukkiglyk bleef grootmoeder, vrouw Martha, over, om 't kind eene schuilplaets te bezorgen en zyne onschuldige liefde te koesteren aen een moederherte. Nu was 't kind opgegroeid tot eene schoone gezonde boerenmeid, en een aental jongelingen boden haer eene andere liefde aen dan diegene van grootmoeder; maer tusschen allen, scheen Jef Cooremans, 't meeste kans tot welgelukken te hebben; zoo mogen wy er wel over denken na de samenspraek afgeluisterd te hebben.

By 't krieken van den morgen, stond Dina al by de waterbronne, die in den boomgaerd der *Witte Hoeve*, opborrelde, groene speurrie te wasschen.

Een jongeling stak op dit oogenblik, zyn hoofd achter een dikken appelboom uit, bracht zyne twee handen als een roephoorn aen den mond, en riep met onderdrukte stemme:

- Dina! Dina!

Het meisje deinsde angstig achteruit, maer als zy Jef Cooremans herkende, deed zy met de hand eene beweging om hem te doen verstaen, dat hoe eer hy zich uit de voeten maekte, hoe liever zy 't had.

De jongeling scheen die stomdooven tael maer niet te verstaen; en wilde van achter zynen appelboom eene samenspraek aenknoopen. Het meisje begon nu met in 't water te plonsen en te plassen dat men nog hooren noch zien kon.

De jongeling week echter voor deze vyandige houding niet; maer kwam nu één stap, en dan weder één stap, en dan nog één stap, en van boom tot boom, nader. By den laetsten boom riep hy weder:

- Dina! Dina!

De boerenmeid sloeg voor alle antwoord de houten ryve, waermede zy het groen omwoelde, in de bron en kletste het water naer den jongeling toe, zoodat het langs alle kanten van zyne kleederen droop. En haestig laedde zy het gewassene groen op een kraeiwagen en, in het henengaen, draeide zy het hoofd over den schouder en riep den jongeling toe:

- Hoor, het is maer om te zeggen dat al hetgeen gy gisteren hebt afgeluisterd, wel geen evangelie is!

- Dina, zegde de jongeling, en kwam achter den boom te voorschyn, - geen enkel vriendelyk woord, vooraleer ik van hier vertrek?

- Wat, vertrekken? - riep de maegd verbaesd uit, liet de kraeiwagen plotseling nedervallen, en hare wangen kregen eene roode kleur; toch om hare ontroering te bewimpelen, voegde zy er spottend by:

- Ei, ei, waer zoudet gy naer toe vertrekken als de winter gaet aenkomen?

- Maer, heeft gisteren Trientje van den bakker 't u niet gezegd? - Waer naer toe? - Alsof ik geen twee duizend franks te Munster kon verdienen! - Welnu 't is nu zoo. - Ik heb my voor vyf jaren by meester Hinderhausen verhuerd. - En misschien keer ik nooit meer weder.

- Nooit?

- Nooit! Hoor eens ik zal u dat vertellen, ik ben maer een arme duivel, eene kruisduit, een scheêpershond, een....

- Heb ik dat gezegd? zegde Dina schaemrood wordende.

- Ach neen! - Wie zegt dat ook? - maer er zyn die dat zeggen, en ik wil geen arme duivel, geen kruisduit, geen scheêpershond blyven, al ben 'k ook maer een armenmenschenkind! Ik wil aen sommigen toonen dat twee goede armen iets weerd zyn, en zy uit een scheêpershond een stroohoedenfabrikant kunnen maken!

Het meisje om zich uit de verlegenheid te trekken,

hief den kraeiwagen als om hem voort te kraeijen, en zegde zoo onverschillig mogelyk:

- Nu wat gaet my dat aen?

- Och niets, zegde de jongeling 't meisje terughoudende, maer luister nog een oogenblik. Ik heb gezegd dat ik nooit meer zou wederkeeren; nu dat was gelogen. Als ik vyf jaren ginder gediend heb en als ik zeven of acht duizend franks heb overgespaerd, dan keer ik naer ons dorpken terug, en indien dan een zeker meisken dat ik wel ken, maer niet noemen wil, my voor haren bruidegom hier wil aenveerden, dan richt ik ginder een stroohoedenfabriek voor eigene rekening op, en hoera! dan zal de kruisduit laten zien wat hy kan, en zyne vrouw zal voor diegene van een Piet Mop niet moeten uit den weg gaen!

- En wie zal de gelukkige zyn? spotte 't meisje.

De jongeling kon nu zyn gevoel niet langer overmeesteren; ondanks hem, veropenbaerde het zich eensklaps in al zyne wezenstrekken.

- Dina, zegde hy half mismoedig, Dina, waerom kunt gy my geen vriendelyk woord meer geven? Ik ben een arm weeskind dat nooit vader, noch moeder gekend heeft; geen mensch trok my aen. Ik werd niet als andere kinderen met liefde gekoesterd: men bracht my op voor een weinig geld, en de gemeente verpachtte my jaerlyks, als eene beest, aen hem die my 't goedkoopste kon in 't leven houden. En buiten u was er nooit een mensch die my een vriendelyk woord toesprak. Ik aenzag u als eene zuster. Weet ge niet meer, hoe wy altyd samen speelden, als wy naer 't school gingen? - Weet ge niet meer hoe bedroefd wy waren als ik voor de eerste mael naer den vreemde, als stroohoedenmaker vertrok en hoe bly wy waren als ik terug kwam? - En als ik 's zomers afwezig was, waerom ik naer ons dorpken trachte weder te keeren, als om u te zien? - En sinds een jaer of twee zyt gy niet meer half zoo trouwhertig met my? - En gy geeft my byna nooit een vriendelyk woord meer; en toch, als ik voor zoo lang van hier wil vertrekken en eene winstgevende plaets in den vreemde heb gezocht, dan is 't maer voor u, voor u alléén; want 'k weet het, nu ben ik maer een arme jonge, en ge zyt veel beters weerd!'

Deze warme woorden die uit 's jongelings ziel vloeiden, braken de yskoude door, die het meisje, zich als eene verdediging, rond haer hert had gelegd. De woede en gemaekte spotlach verdwenen van hare lippen; hare blauwe oogen schenen achter een waterachtig gaes hunnen milden glans te verliezen, en de hoek haers voorschoots door hare handen frommelende, zuchtte zy:

- Ach, Jef, ik ben ook maer een arm weeskind; ik heb niemand om my te verweeren dan myzelven, en hoe kon ik weten dat gy 't zoo goed met my meent!'

Deze halve verklaring deed den jongeling oordeelen dat zyne wenschen verhoord waren en hy wederkeerig bemind was; zy bracht den jongeling in begeestering, hy vatte de hand des meiskens en...

- Dina! Dina! waer blyft ge dan toch? - klinkt het eensklaps aen het ander einde des boomgaerds.

- God! schrikte het meisje op, grootmoeder roept al.

En zy vatte den kraeiwagen op en snelde naer de hoeve toe.

De jongeling liet zich plat op den grond vallen en vluchtte op handen en voeten, achter eenen dikken appelboom.

I.
Vreugd en droefheid.

De dorpelingen zaten op houten banken vóór hunne wooningen en verkwikten zich van den zwoegenden arbeid, aen de verfrischende koelte eens warmen septemberavonds, wanneer aller aendacht werd opgewekt door een reizig man die met gezwinden tred, door 't dorpken heen stapte.

De vreemdeling - want men kon aen zyne kleeding zien dat hy een vreemde was, - droeg een witten linnen kiel over een zwart kleed; eene hairige muts bedekte het gansche bovengedeelte zyns aengezichts en een rosachtige baerd krulde om zyne kin. Op zynen rug was een zware ransel vastgeriemd en in den mond hield hy eene lange duitsche pyp.

De jonge man knikte in 't voorbygaen links en rechts de landslieden vriendelyk toe en ging steeds met vastberaden stap voort, als ware hy zeer goed met alle de uitgangen des dorps bekend.

Juist klepte het blyde avondklokje het *Angelus.* De boeren ontblootten zich eerbiedig het hoofd; ook de vreemde nam de muts in de hand en bleef biddend in 't midden des straetwegs staen; eene zalige verrukking helderde zyn gelaet op.

Terwyl hy, als in zelfvergeten, op het vreedzaem geklep van 't dorpklokje stond te luisteren, trad eene bejaerde vrouw de *Witte Hoeve* uit, wierp eene groote stroobussel in 't midden der straet neder, stak ze in brand en weldra steeg, tusschen zwarte rookwolken, de vlamme krakend in de hoogte.

Een zonderling gemor liep onder de koutende dorpslieden rond, doch niemand scheen zoo zeer ontsteld als de vreemdeling. Hy slaekte eenen angstkreet, en trad zonder dralen de *Witte Hoeve* binnen.

In de half duistere huiskamer ontwaerde hy eene zwarte gestalte. Hy naderde den haerd en bevond dat een meisje met het hoofd op de tafel leunend, hevig weende en snikte.

Zoodanig moest het meisje in hare droefheid zyn verslonden dat zy niet eens den jongen man bemekte, die zoo stout weg was binnen getreden.

Na eenige aerzeling, legde de vreemdeling zachtjes zyne hand op 't hoofd der weenende. Het meisje hief

het hoofd op, rees met een angstkreet recht, en deinsde verschrikt terug.

Doch de jonge man sprak zacht:

'Dina!'

Het meisje vaegde zich de tranen uit de oogen, wierp een doordringenden blik op den zoet glimlachenden man, en dan ontsnapte haer een kreet zoo snydend en tevens zoo zielroerend, dat hy door merg en beenderen scheen te willen dringen.

- Jef!

- Myne verloofde? - sprak op vragenden toon de vreemde, in wien 't meisje haren bruidegom had herkend.

Bleek en spraekloos, zeeg Dina op een stoel neder; zy kon niet antwoorden van ontroering; doch begreep zy den vragenden blik des jongelings, en hare rechterhand vooruitstekende, toonde zy den afgesleten gouden ring, dien eens de verloofde heur aen den vinger gestoken had.

- Myne bruid! - jubelde de jonge man met vervoering en sloot de zalige in zyne armen....

Lang zaten de verloofden stilzwygend nevens elkaêr; zy konden geene woorden vinden om de gevoelens uit te drukken, die hun hert overstelpten, en toch begrepen zy elkander en 't scheen hun als hoorden zy hunne zielen zachte woorden van liefde en verwelkoming fluisteren.

Eindelyk stamerde de jonge man:

- Ach, Dina, welk gelukkige dag! - Ik weet niet welk bang voorgevoel my by 't intreden des dorps 't hert beving - en zie, als, vóór de hoeve, stroo in brand werd gestoken, dan werd ik eensklaps zoo angstig als zag ik uw lykvuer(1)!

By deze woorden schrikte Dina op.

- Ach, Jef, - zuchtte zy, 't was grootmoeders lykvuer. Slechts eene halve uer geleden is zy in den Heer ontslapen!

- Dan ben ik, God zy gezegend! sprak de jongeling, juist by tyds gekomen; nu gy gansch alléén en verlaten in de wereld waert. En dankbaer hief hy de oogen ten hemel.

- Laet my de arme brave vrouw nog eens zien? - vroeg de jonge man na een tydlang stilzwygendheid. Tranen vloeiden over Dina's wangen; maer hare wezenstrekken waren kalmer en hadden die nare uitdrukking der wanhope verloren.

In de nevenkamer lag het lyk der overledene op een bed onder een wit linnen uitgestrekt. Een kruisbeeld tusschen gele waskeersen en een wywatervat waerover een palmtakje hing, stond aen 't hoofdeinde der bedsponde; eene enkele vrouwe knielde biddend voor den gekruisten God en liet de bollekens haers roozenkranses godvruchtig tusschen de vingeren glyden.

De verloofden zonken op hunne knieën neder en hunne zielen versmolten zich in een vurig gebed voor de zaligheid der ontslapene.

De jonge man rees 't eerst weder recht, en met zoo stille en ingetogene stemme als vreesde hy grootmoeder's slaep te stooren, zegde hy:

- Laet my ze nog eens zien?

Dina wierp het doodslaken achteruit en dáer lag de oude vrouwe met magere ingevallene wangen en geslotene oogen; maer zoo kalm waren hare wezenstrekken dat de diepe rimpel die de dood rond haren mond had gedolven, zich in eenen zaligen glimlach scheen te verliezen.

- Ach, zegde Dina, ach de arme! dat zy van hier is gegaen, zonder uwe terugkomst te kunnen zegenen!... welke troost in haer laetste uer!

(1) Het is in eenige dorpen een gebruik, onmiddelyk na den dood, 't stroo uit 't bed des overledenen, voor de wooning te verbranden. Zielroerende zinspeling op 's menschen vergankelykheid!

De jonge man bleef lang het gelaet der afgestorvene aenstaren, weggesleept door de gepeinzen die in zynen geest opwelden.

Hy vatte 't meisje by de handen en zegde met geestdrift:

- Myne verloofde! nu zyn wy ouderloos, zonder bloedverwanten, zonder vrienden, alléén in de wyde wereld; wy hebben niets meer dan onze liefde voor elkanderen. Gy zyt voor my én vader, én moeder, én zuster, én myne lieve bruid!.... By grootmoeders lyk zweer ik nogmaels u gelukkig te maken. Daervoor heb ik gedurende vyf volle jaren rondgezworven, en God lof! ik heb in myne onderneming ten vollen geslaegd. Gedurende vyf jaren heeft, in zoet en zuer, de gedachte u eens gelukkig te maken, mynen moed ondersteund. Gedurende vyf volle jaren, zyt gy, schoon en jeugdig meisje, my getrouw gebleven!. Ach, ik zweer u nogmaels eeuwige liefde en grootmoeder schynt ons bezaligend toe te lachen; ja, van daerboven zegene zy onze vereeniging!

- Amen....! sprak Dina stil by zich zelve en zy weende....

Men hoorde buiten het verwarde gerucht van eenen hoop naderende menschen.

- Laet ons henen gaen, zegde Dina, daer zyn reeds de geburen die den roozenkrans komen bidden.

Jef nam het palmtakje, doopte 't in het wywater, en besprenkelde kruisgewyze het doode lichaem.

Nu traden er verscheidene menschen de wooning binnen; doch zy bleven by den ingang der kamerdeure staen en fluisterden zich onderling by 't zien des vreemdelings, allerlei gissingen in het oor; ja, weldra liep de mare van Jef Cooreman s' wederkomst 't gansche dorp rond. Niemand echter verhief uit welvoegelykheid de stem.

Zoo haest de menigte in de lykkamer vergaderd was, sprak een oud man luide:

- Laet ons den roozekrans bidden voor de zielerust der overledene!

Al de aenwezigen wierpen zich op de knieën neder en eentooning plechtig, galmde het gebed in de half verlichtte kamer.

Na een kwaert uer's verlieten de mannen het lykhuis; de meeste buervrouwen slopen één voor één weg tot dat er nog een tiental meisjes overbleven, die de nachtwake by het lyk moesten houden. Zy schaerden zich in eenen halven kring rond de bedsponde, haelden hunne stroovlecht te voorschyn, en al werkende, baden zy het: *Onze Vader.*

De twee verloofden verlieten insgelyks het vertrek en zoo haest zy in de huiskamer waren, sprak de jonge man:

‘Leg u ook maer ter ruste, Dina, en slaep zacht; want grootmoeder is gelukkig en lacht u gewis uit den hemel toe; - en wy ook zullen gelukkig wezen!’

‘Jef, zegde Dina, over ééne uer was ik nog zoo angstig en bang en stierf schier van verdriet en gy hebt my 't eerst troost gebracht... Ja, het was eene ingeving des Heeren dat ik zoo vast aen uwe wederkomst bleef gelooven; want zie, sinds wy niets meer van u gehoord hebben, noemden de menschen my eene zinnelooze om dat ik op u, als op mynen bruidegom, bleef wachten. - En over één jaer als 's bakkers Trientje getrouwd is met Piet Mop; - zy woonen hierover en hebben 's zomers een stroohoedenfabriek in Amsterdam, - dan vroeg 's meulders Karel of ik zyne vrouw wilde worden, en grootmoeder, voor de toekomst bezorgd, raedde my aen het voorstel te aenveerden; doch iets sprak my in dat gy nog leefdet en wel zoudet wederkeeren; en ware 't anders geweest, toch hadde ik geenen anderen meer kunnen lief hebben. Eindelyk heeft de pastoor gezegd dat na grootmoeder's dood, ik by hem als meid zoude komen inwoonen, en dit heeft de arme voldaen..... Waerom heeft zy, met eigene oogen, u nog niet eens kannen zien en zich overtuigen dat gy het goed met my meendet!....

Met ontroerd gemoed aenhoorde de jonge man deze naïeve uitstorting des herten; hy kon zyne aendoeningen niet langer overmeesteren; daerom maende hy nogmaels het meisje tot gelatenheid en rust aen, en ging zelfs een nachtverblyf in de dorpsafspanning zoeken.

L. VAN RUCKELINGEN.

(*Wordt voortgezet*).

Wetenschappelyk nieuws.

Porieachtigheid van het water. - De *Scientific American Journal* haelt eene waerneming aen, die alhoewel niet nieuw, nogthans weinig gekend is, en die den porieachtigen aerd van het water schoon te kennen geeft. Het water, zoo ieder weet, is byna niet samenpersbaer; by middel van eene uitnemende drukking kan men deszelfs omvang maer een klein gedeelte verminderen: hierop steunt de werking van de waterpers. Niettegenstaende moeten er tusschen de waterdeeltjens groote ledige plaetsen bestaen om eene zoo groote hoeveelheid vreemde stoffen te bergen, zoo als de volgende proefneming aenwyst. Laet in eenen liter lauw water zooveel suiker mogelyk smelten; als het water geen suiker meer kan oplossen, giet het in een glas en teekent juist de hoogte; brengt er in, in poeder, 62 grammen wynsteen, 32 gr. groenen vitriool, 7 gr. salpeter, 7 gr. ammoniazout, 3 of 4 gr. aluin, 2 gr. borax. Wanneer alle die zouten, makende samen 113 grammen zullen gesmolten zyn, zal men, niet zonder verwondering, opmerken dat de waterhoogte niet is geklommen.

Ozoonstof. De *Annalen van Poggendorff* geven ons den uitslag der opzoekingen en proefnemingen door den heer F. Neuman gedaen opzichtens de negatief-geëlektrizeerde oxigeen of zuerstof, ozoon geheeten, welke in min of meer hoeveelheid zich in den luchtkring bevindt.

1° De atmospherische elektriciteit, oorsprong van het ozoon, is in regelrechte evenredigheid met dit laetste, zoo dat de elektrometers en de ozonometers altyd in denzelfden zin en evenrediglyk wyzen; 2° de hoeveelheid vochtigheid en ozoon zyn in regelrechte evenredigheid; 3° de hevigheid van den wind verbindt zich met het vermeerderen der hoeveelheid ozoonstof; 4° de warmtegraed is in verkeerde evenredigheid met het ozoon; 5° de barometerhoogte gaet in tegenovergestelden zin met de hoeveelheid ozoon.

De heer M. Andrews, uitmuntend leeraer by het Kings-College te Belfast, heeft bevonden dat het ozoon vier mael zwaerder is dan de zuerstof in haren gewoonen staet. Die buitengewoone dichtheid der zuerstof zou de oplossing kunnen geven van de wonderbare rasheid waermede het vleesch in de poolomringende streken tot verrotting overgaet.

In onze landen is de koude voordeelig tot het bewaren van het vleesch en zelfs, eens bevrozen, kan het onbepaeld lang worden bewaerd; maer in de eerstgezegde gewesten, niet tegenstaende de hevige koude, is het vleesch byna verrot eer het kan bevriezen en men heeft den tyd niet van een geslacht dier aen stukken te snyden of het is reeds door bederf aengerand. De heer Phipson is de eerste die deze buitengewoone werking aen de tegenwoordigheid van de groote menigte negatief-geëlektrizeerde oxigeen of azoon heeft toegeschreven.

C. OMMEGANCK.

De brug te Boom.

Onder de voornaemste werken, in deze eeuw, door de nyverheid in België voortgebracht, wordt de hangende brug (*Wed. Van Enschodt*) gerekend, welke, over de rivier de Rupel geplaetst, de dorpen Willebroeck en Boom (provincie Antwerpen) te samen bindt. 'Deze brug, zegt de ingenieur Ch. Tossyn, in eene hoogstbelangryke verhandeling, heeft eene lengte van 262 meters, de twee stutmuren, erby gerekend. Zy bestaet uit acht vakken waervan zeven vaste, die elk 25^{m}, 43 uitweg by de gewoone hooge ty bezitten; de achtste bestaet uit eenen beweegbaren doorgang van 18 meters opening tegen den stutmuer van Klein-Willebroeck gesteld. Deze plaets werd aengeduid voor de dubbele rede van een grooteren ankergrond by leege ty, en van een gemakkelyken en zekeren doorgang voor de schepen die zich opwaerts naer de vaert van Brussel begeven of die eene tegenovergestelde richting volgen.'

De brug van Boom, op 15 mei 1850 begonnen, werd op 25 january 1853 ingehuldigd, in tegenwoordigheid van HH. KK. HH. den Hertog van Braband en den Graef van Vlaenderen, omringd van een aenzienlyk getal van staetsambtenaren en plaetselyke overheden. De heeren Ch. Tossyn en Ferd. Pauwels die op eene schitterende wyze tot het daerstellen der brugge hadden bygedragen, mochten uit eenieders mond den lof vernemen, welke het welgelukken eener grootsche onderneming had verdiend.

Aenteekeningen over de melaetschen.

Dikwyls ontmoet men in de werken die over de geschiedenis der middeleeuwen handelen, den naem eener alsdan woedende ziekte: de *Lazery* of *Melaetscheid*; niets over deze besmetting verzameld gevonden hebbende, raepte ik, al lezende, voor myne voldoening en uit nieuwsgierigheid, al datgene op, wat met haren oorsprong en voortzetting in Europa in verband stond. Dit is de oprsprong van tegenwoordig schrift, en geenszins was ik genegen dit onvolledig overzicht het licht te laten zien; het is slechts, wanneer eenige myner vrienden, my overhaelden, om het aen den redaktieraed der *Vlaemsche School* toetezenden, dat ik heb toegestaen het in drukte laten verschynen.

De melaetschheid is eene aloude besmetting waerover het H. Schrift menigmael spreekt, byzonder in het boek *Liviticus*, XIIIe hoofddeel, alwaer het maetregels

voorschryft om de voortzetting der Lazery te beletten. De zuster van Moyses, Maria, met deze besmet, werd gedurende

zeven dagen uit het kamp verwyderd (*het Boek der getallen kap. xii*, v. 10 en 12.) Zelfs wanneer iemand, by het oude Joodsche volk van die kwael was aengerand, werd hy in de handen der Priesters overgeleverd (boek *Liviticus*, *xiii* hoofddeel.) Het nieuwe Testament maekt ook dikwlys gewag van de melaetschheid en de Zaligmaker genas in éenmael tien dezer zieken (*Mattheus* 8e, en *Lucas* 17e, *hoofdstuk.*

Het was dus in de Oostersche streken, dat men die ongelukkige besmetting vond. Vele schryvers willen dat de Lazery met de terugkomst der kruisvaerders zich vooreerst in Europa vertoonde; lang vóor de XIe eeuw was het menschdom met deze plaeg gekwollen, en deze lichtveerdige aenhaling heeft geenen grond - want de soldaten van Pompeius, omtrent het jaer 65 à 70 vóor de geboorte Christi, uit Syriën terugkeerende, brachten in Italië eene ziekte die met de melaetschheid veel gelykenis had; de voortgang der kwael werd gestaekt, maer geene der alsdan gebruikte bewaermiddelen zyn tot ons gekomen (*Encyclop.* T. XIX).

Voor de tweede mael verklaerde zich de Lazery in Italië, na de overwinningen der Grieksche Keizers, wier terugkomende legioenen, bestaende uit talryke Egyptische en Palesteinsche krygsmannen, de besmetting medebrachten; maer wederom vond men middels om de uitbreiding ervan te voorkomen. (MONTESQUIEU en *Dict. des origines invent. et découv.*, T. II).

In de VIe eeuw hadden de Joden reeds in de zuiderstreken van Frankryk die plaeg verspreid; zelfs werden er de melaetschen onder het toezicht der bisschoppen in afgelegene wooningen geplaetst. (*Concil. van Orleans*, 549).

Onder Rhotaris koning der Lombaerden, die met zooveel luister in het midden der VIIe eeuw heerschte, verklaerde de ziekte zich wederom; onderricht van hare uitgestrektheid en verwoestingen en willende deze uitroeijen, vergenoegde deze vorst zich niet alleen met de ongelukkige Lazaristen in afgelegene plaetsen te bannen, maer bevool bovendien dat alle melaetsche die uit zyn huis verjaegd was, geene vrije schikking over zyne goederen meer had, omdat, wanneer hy uit oorzaek dezer kwael, zyne wooning had moeten verlaten, hy als dood geacht werd; - om alle gemeenschap met den besmetten te voorkomen, verklaerde de wet dezen laetsten onbekwaem tot het genieten der burgerlyke rechten.

Karel-de-Groote in zyne Capitularia van 779, na den geestelyken hunne plichten herhaeld te hebben; na bevolen te hebben dat het recht vooreerst aen de minderjarigen en de weezen moest gegeven worden; na aen de abdissen verboden te hebben uit hunne kloosters te komen, willende dat deze gestichten, behoorlyk gesloten bleven, enz., zegt de groote wetgever eindelyk *dat de melaetschen zich met het volk niet mogen mengen.* (*Hist. de Charlemagne* T. II. p. 43. CAPEFIGUE.)

Zoo dat men met recht mag beweeren dat, verscheidene eeuwen vóór de eerste kruisvaert, de melaetschheid in Europa bestond, en dat niet tegenstaende de genomene maetregels, deze kwael nooit ten volle is uitgedoofd geweest.

De terugkomst der kruissoldaten verspreidde de Lazery door gansch Europa, en die ziekte die zoo aenhaelachtig is, die van den man tot de vrouw, van den vader tot het kind erflyk overgezet wordt, moest welhaest het getal der ongelukkige besmetten ontelbaer maken; zoo veel te meer daer in die eeuwen de geneeskunde op de hedendaegsche hoogte niet was, - daer de reinheid niet bezorgd werd - daer het gebruik van het linnen niet algemeen was - en daer er overal armoede en ellende bestond. - (*Hist. des croisades* T. I. p. 68 MICHAUD).

Ook na korte jaren, had de melaetschheid zoo vele slachtoffers gemaekt, dat de noodzakelykheid zich deed gevoelen, van ziekhuizen voor deze ongelukkigen interichten, - des te meer daer zy, van hunne verschrikte en voor hun welzyn, bekommerde bloedverwanten of bedienden, geene hulp konden verkrygen.

Door deze plaeg, zegt de vertaler van het *Mechl. Christo nasc. et cresc.*, een soort van schurft, sloeg het vel wit uit; afschruwelyke zweeren en roven, eenen onverdragelyken stank verwekkende, overdekte alle de lidmaten en de lyders van dag tot dag meer en meer kwynende, vergingen eindelyk in het midden van alle denkelyke smerten.

In het *Dictionn. des inventions et découvertes* T. 2., vindt men dat de latynsche naem *Lepra*, waervan leprosen, aen die ziekte gegeven, getrokken is uit het grieksch woord *λ□πις*, *λ□πιδος* welk beduidt: schelp, omdat de lichamen der lydenden even als met schelpen overdekt waren; volgens het verhael van een ander schryver, was de reuk eigen aen de ziekte, genoegzaem om aen de zamenwoonenden, ja, zelfs aen de geburen, de kwael overtezetten (AVICENNE); dit was, voegt hy er by, in die tyden het gemeen gevoelen, waeruit gevolgd is dat de melaetschhuizen, zooveel mogelyk, op onbewoonde streken, maer nochtans omtrent groote wegen, gebouwd werden.

Deze gasthuizen waren menigvuldig in Europa; men noemde hen: melaetschhuizen, ziekelieden enz.; in de fransche tael: *Maladrerie*, *Leproseries*, *Ladreries*; de besmetten: Lazaristen, *Ladres*; dit woord voortkomende van den naem van St-Lazarus, patroon der armen en lydenden, die het gemeen, by taelverbastering, St-Ladre noemde. (*Abrég. de l'Hist. de France*, T. III. pag. 253. MEZERAY).

Mathaeus Paris, engelsch benedictyner in het klooster van St-Albans, een vermaerd schryver, die ten jare 1259 overleed, telde reeds ten zynen tyd, in de christene landen, 19000 melaetschhuizen; er waren weinige steden, zelfs min bevolkte plaetsen, die van dusdanige gasthuizen beroofd waren. Zoo in de voorstad te Antwerpen bestond het gesticht: ter Zieken; - naby de Hallepoort, op het scheiden van de parochie van Brussel, met den Bosch, ter plaetse Obbrussel

(*Hist. de Brux.* T. I. p. 34 HENNE en WAUTERS) ditgene van St-Peeter; - te Mechelen, buiten de Brusselschepoort op de velden, de leem-putten, ditgene genaem *siekelieden* - te Leuven dit van Terbanck enz. HARRAEUS (*ann. Duc. Brab.* T.I, p. 245) zegt dat te oprichting eens Lazarushuizes vooreerst, aldaer buiten de stad, in 1216 door den Hertog Henricus geschiedde.

Schaerbeeck en Molenbeeck bezaten ook dusdanige gestichten; het tydstip van hun begin is onbekend; van het eerste spreekt een akt van 1473; van het ander rust er een bewysstuk van het jaer 1365, in de archiven van St-Gudula (*Hist. de Bruxell.* HENNE en WAUTERS.) Te Rumpst naby de Waelhembrugge bestond ook een Lazarushuis, waer Petrus dela Croix, het nog bestaende kappelken omtrent het midden der XV^{de} eeuw neêrbouwde. Van dit sticht bevestigde Karel de V^{de} ten jare 1530 de reeds lang gegevene regels: te lang zou het zyn hier alle voordere onderzoekingen aen te halen.

Echter is het te bemerken dat men op vele dorpen nog de benoeming ontmoet van Lazarusbempden, Lazarusvelden - bosschen enz. Waren deze goederen verleend tot het onderhoud der gasthuizen? of zyn het de plaetsen waer melaetschen, die men van de bevolking verwyderde, woonden?

Dat er milde giften, door vorsten en andere zeer aenzienlyke persoonen, aen die ziekhuizen gedaen werden, blykt zoo uit het testament van Ludovicus den VIII, Koning van Frankryk (1225), welke aen ieder der twee duizend melaetschhuizen zyns ryks, honderd stuivers (sols) legateerde ook uit de mildadigheid van Henricus de Hollander welke in 1235, dit van Antwerpen stichtte. (GRAMAYE, *antiq. antv. cap IX*.) DIERCXSENS verhaelt hoe in 1552 het magistraet dezer stad een nieuw Lazarushuis bouwde, op Dambrug, om dat de melaetschen hier en daer, onder het volk bleven woonen; er werd hun toegestaen Zondaegs met hunnen *opziender*, naer de misse te gaen te St-Willebords, zoo nochtans dat zy gehouden waren buiten de kerk te blyven, en te zamen naer huis te keeren, en dit op groote straf; zulks blykt verder uit de oprechting van het melaetschhuis van Brussel, tot hetwelk twee juffrouwen de noodige penningen vereenigd hadden. Van dit gesticht spreekt eene bulle van den Paus Alexander den III (Op. *Diplom.*, T. II, p. 1179); het had een byzonder kerkhof voor de melaetschen; tydelyk verlaten, werd het op nieuw in voegen gebracht in de XIIIe eeuw, en de Hertog verleende den grond voor de heropbouwing (*Hist. de Bruxell.*, HENNE en WAUTERS, T. III, p. 427); voorders door de stichting van de *Ziekelieden* buiten Mechelen geschiedt in 1220 door Wouter Berthout en zyne echtgenoote Sophia (*Grafschriften van Mech.*)

Wanneer men zich, door de boetveerdigheid, tot de derde kruisvaert bereidde, werden vele kloosters ingericht; de schatten vloeiden tot de kerken; de beste middelen om in dien kryg, niet als goddelooze te sterven, zegde Ludovicus de IX, was, van die plaetsen te beminnen en te versieren waer de glorie Gods heerscht; ook vergatenen de kruisvaerders noch armen noch zieken: hunne menigvuldige giften verrykten de kloosters en de godshuizen tot herbergen der pelgrims ingesteld, en bovenal, de in alle provinciën bestaende melaetschhuizen, - treurige woonplaetsen, waer de slachtoffers der eerste reizigers in de oostersche streken kermden en leden (*Hist. des crois.*, T. VII, p. 60, MICHAUD).

De burgerlyke overheid nam ook maetregels tegen de melaetschen: somtyds waren hare schikkingen overdreven; dit verstaet zich; want deze, zoo als de geestelyke voorschryvingen, waren niet alleen door de menschlievendheid geleidt. - Volgens BOUTELIER in zyn werk *la Somme rurale*, kon in 't algemeen, het burgerrecht, noch aen bastaerden, noch aen misdadigers gebannen, noch aen lyfeigenen (serfs) toegestaen worden; zoo voegde men te Ryssel, by deze uitsluiting,

Stads en 's Konings vyanden; te Kales werd geeischt dat de vrager een bewys van goede zeden en gedrag, alsook dat hy van geen melaetsch geslacht afstamde, inleverde.

Byna in alle de zuidersteden van Frankryk bestond er een streng verbod van de *Leprosen* of die van Leprosen afkomste als burgers te aenveerden, (*Cost. du moyen âge.* p. 123).

In zekere plaetsen was het dien zieken niet toegelaten eigendommen aen te koopen; in andere werden zy, ten voordeele hunner naestbestaenden, uit het bezit hunner goederen gestooten.

De kinderen der melaetschen behielden alle hunne rechten, maer de besmette was wettelyk dood en ware het dat hy kwame te genezen, dan moest hy zyn burgerlyke rechten wedervragen.

De costumen of oorkonden van het land en graefschap van Henegouwen, houden een kapittel (135) in, dat de melaetschen raekt en welk voorschryft, dat indien de besmette behoeftig en vreemd is, men hem éens moet geven: den hoed en mantel, in gryze kleur, (om aldus van elk een als Lazarus erkend te worden), de klippen en den bedelzak; verder dat de onkosten van zynen dienst en alle andere, door der armen kas moeten gedragen worden.

De gemeente, zoo luidt het, zal indien hy arm is, voor den zieken een huis bouwen, volgens gebruik, welk mag door goede lieden verbeterd en versierd worden; - maer na des Lazarus overlyden, moet zyne wooning en al wat hem gediend heeft, verbrand worden.

Alle de huizen voor deze ongelukkigen moesten van de wegen, op eenen afstand van 20 voeten gebouwd worden

Zoo wy reeds gezien hebben, werden de melaetschen afgezonderd van het overige der bevolking; deze afscheiding geschiedde, met de tusschenkomst der kerk. Wanneer een zieke, na een ryp onderzoek van de ervarenen, daertoe als rechters aengesteld, als besmette erkend was, werd er aenstonds aen den pastor zyner parochie kennis van

gegeven. Deze begaf zich tot den bedrukte, hem troostende, hem aenmoedigende zich aen den wil Gods te onderwerpen en hem vermanende zich tot de biecht te bereiden, hem bepalende den dag van zyne scheiding. Op den eersten nakomenden zondag of grooten feestdag, werd op den predikstoel door den pastor aen de parochianen dit besluit kenbaer gemaekt, hen gebeden voor den droevigen zieken verzoekende.

De toestel en het orde van eene afzondering van melaetschen, geschiedde op deze wyze: eerst werd er buiten, somtyds binnen de kerk, op eene wat verhevene plaets, eene tafel gesteld waerop de mantel, een klip, eene houten schotel, een paer handschoenen en een knapzak waren neêrgelegd; - na die bereiding, ging de pastor met de geestlykheid, kruis en vaendel vooruit, processiegewys naer het huis van den melaetschen. Daer gekomen, besproeide de dienstdoende het met gewyd water; daerna keerde de processie, gevolgd door den Lazarus, zyne bloedverwanten en het volk, tot de kerk, *de Zeven psalmen van David zingende of lezende*, met een responsorium uit het boek van Job, alsook een gebed voor den zieken. Daer gekomen werd de melaetsche geplaetst omtrent de tafel die in, of vóor de kerk stond, zoo dat hy den misdienst kon zien.

Op sommige plaetsen, was de zieke in 't zwart; men zong de gebeden der overledenen, een zwart lykbaer was met brandende kêersen, in de kerk gesteld.

Gewoonlyk ten tyde der misse, naderde de melaetsche tot de H. Tafel.

De Introïtus der mis was: '*circumdederunt me gemitus mortis*, *dolores inferni circumdederunt me*,' de Epistel uit het IVe boek der Koningen, het V^{e} kap. het Evangelie van St-Lucas, het XVII cap. *In illo tempore dum iret Jesus in Jerusalem* etc.

Na de mis, keerde de pastor en de klergie zich tot den zieke, overlas en besproeide hem met gewyd water, en behandigde hem den mantel, zeggende: 'deze kleederen zyn het teeken van ootmoedigheid; ik verbied u van voortaen uit uw huis te gaen; in den naem des Vaders, des Zoons, en des H. Geest.' - Daer na reikte de priester den besmette de houten schotel toe, om uit te drinken, hem uitdrukkelyk opleggende van voortaen niet meer aen de rivieren, fonteinen, of gemeene putten zich te laven: alsook dat het hem verboden was op die plaetsen iets dat hem toebehoort of aen zyn lichaem geraekt heeft, te wasschen.

Nu kreeg de melaetsche de klip, met bevel, van tegen niemand te spreken, en ware 't dat hy iets noodig had, dat hy alsdan het met de klip van verre moest aenwyzen.

Daerna ontving hy de handschoenen, met verbod van iets dat door eenen anderen mensch kan behandeld worden, naekt aen te raken.

Eindelyk werd hem de knapzak besteld; deze diende om datgene in te houden wat hy zou ontvangen.

Na dit, werd de melaetsche, processiegewys, de litanie van alle HH. lezende of zingende tot het Lazarushuis geleid, alwaer de pastor hem zyne wooning aenwees, hem wederom verbiedende van in publieke plaetsen als kerken, merkten, molens, herbergen of andere vergaderingen te komen; dan zyne hand op de schouders des zieken leggende, zegde hy: '*Haec est requies mea; in saeculum soeculi hic habitabo*, *quoniam elegi eam*;' en zegende hem.

De pastor maende dan de vrienden en eenige godvruchtige persoonen aen eenige uren by den zieke doortebrengen, om hem te troosten, om te voorkomen dat hy, door eene zoo eenzame wooning, in geene wanhoop zoude vallen. Ondertusschen nam de processie den weg der kerk. (*Uit de werken van den heer Gyseleers-Thys.*)

In Frankryk, zegt een ander schryver, werd de melaetsche op dezelfde wyze als wy aengehaeld hebben naer de kerk geleid; daer werd eene misse van requiem

gedaen, na welke, de zieke bewierookt en met gewyd water besproeid zynde, men den *libera* zong; geleid tot het bygelegen kerkhof, vermeende hem de priester tot geduld, herhaelde hem de verboden, en nam drymael een schupken gewyde aerde, welke hy op het hoofd des lyders wierp, zeggende: ‘dit is het teeken dat gy voor de wereld dood zyt, en hier mede moet gy geduld nemen.’ - Maer in het *manuale sive officiarium curatorum insignis ecclesiae Cameracensis*, etc., staet dat de priester op ieder der voeten der zieken zal gewyde aerde werpen, zeggende: ‘gy zyt als dood voor de wereld, doch zult gy in God herleven!’

C. SEFFEN.

(*Wordt voortgezet.*)

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft. (*Vervolg. Zie bl.* 48).

III.
Een zwerveling in de wyde wereld.

De klokken der dorpskerk zonden hun eentoonig en zielroerend doodsgelui over de velden...

De voorwerf der *Witte Hoeve* was te klein om de menigte te bevatten. In de huiskamer knielden verscheidene vrouwen biddend rond eene lykkist, die in 't midden van brandende keersen geplaetst stond.

Men hoorde welhaest de schelle klang eener bel en de

dorpsherder, voorafgegaen door het kruisbeeld, zangers en kerkdienaers, kwam het lyk uithalen.

Na dat de priester eenige gebeden had uitgesproken, werd de lykkist op eene draegberrie gezet en door zes vrouwen, onder 't zingen van het *De profundis*, naer de kerk gedragen.

De lykstoet werd door eene talryke menigte opgevolgd. Men ging in twee ryen: mannen en vrouwen; byna allen waren streng in 't zwart gekleed, ten teeken van rouw.

Het onbezielde overschot der goede Martha was aen de aerde wedergegeven, tot den dag der gerechtigheid...

Hoe ydel en leeg scheen nu de *Witte Hoeve!* In den hoek des haerds, stond nog de oude zetel, met afgesleten lederen kussen, als wachtte hy nog op de afgestorvene grootmoeder. Dina wierp een treurigen blik op dien stoel, en zy borst uit in overluid snikken en weenen.

Te vergeefs trachtte de jonge man zyne bruid te troosten. Hy zegde haer hoe de arme grootmoeder nu gelukkig was, hoe zy dit aerdsche leven vol lyden en droefheid, tegen eeuwige rust en zaligheid verwisseld had.

‘Ach, Jef! zuchtte 't meisje, ik kan er niet aen doen dat my den moed vol schiet; ik zeg 't by myn eigenzelven ook, dat ik niet wel doe; maer zie, zy staet daer altyd vóor my, met een droeven lach om de lippen en het is my alsof ze ter hulpe roept en ik ze niet helpen kan...’

Er heerschte nu eene smertvolle stilzwygenheid.

‘Hoor, Dina, sprak de jonge man, een einde aen dezen pynelyken toestand willende stellen. Hoor, ik moet u nog myne lotgevallen vertellen; kom, zit hier by 't vuer; hier nevens my!’

Het meisje schoof werktuigelyk een stoel by den haerd en zegde:

‘Jef, zit dáer in grootmoeders zetel, ik kan niet zien dat hy zoo ledig staet.’

De jonge man plaetste zich in den voorvaderlyken zetel, die misschien meer dan dry geslachten der Christiaensen overleefd had, en Dina gevoelde zich minder verlaten.

‘Zoo als gy weet, ving de jonge man aen, begaf ik my by meester Hinderhausen te Munster en verhuerde my er voor vyf honderd thalers in 't jaer.

In 't eerst werd ik er recht goed behandeld en ik verheugde my erin, zoo aengenaem mogelyk myn dienstjaren te kunnen overbrengen en een klein fortuintje vergaren. Myne vreugd veranderde welhaest in droefheid. Reeds van het tweede jaer af aen, nam myn meester eene andere handelwyze ten mynen opzichte aen, ja, ik werd van dag tot dag ruwer en ruwer behandeld en met werk overladen, boven myne krachten. Ik onderschepte weldra de oorzaek hiervan. Een stroohoedenmakersgezel had zynen dienst voor veel min, by meester Hinderhausen aengeboden en de man berouwde zich over onze verbintenisse.

Ik dacht door moed en geduld deze voorbysnellende dondervlaeg te keer te gaen. Ik bedroog my. Men stelde hardnekkige boosaerdigheid, tegen myne hardnekkige standvastigheid. Ik bezweek ten langen leste onder den last; ik haelde eene zware ziekte op den hals en ik lag meer dan eene maend in het gasthuis. Myn meester nam de gelegenheid waer om onze verbintenisse te verbreken, waerin ik dan ook gewillig toestemde, anders had de onmedoogende man my nog wel onder den grond geholpen.

Spoediger dan men verhopen kon, genas ik van myne ziekte. Zonder werk, zonder te weten waer naertoe dwaelde ik nu rond; naer ons dorp wilde ik niet wederkeeren om my den algemeenen spot prys te geven.

Ik zwierf om werk van stad tot stad rond, maer aengezien het ver gevorderde jaergetyde, kwam ik nergens ten rechte. Alle myne droomen waervoor ik gedurende twee jaren zooveel had uitgestaen, verdwenen langzamerhand.

Met de wanhoop in 't herte bevond ik my eindelyk te Baden; daer bracht my het spel in verzoeking; ‘ja, zegde ik, kon ik de zeven honderd thalers die ik bespaerd had, eens verdubbelen, verdriedubbelen, wie weet? - dan kon ik trotsch huiswaerts wederkeeren en myn ballingschap ware ten einde.’ Ik naderde de speeltafel. Eenige dagen speelde ik, als een uitzinnige, beurtelings winnende en verliezende tot dat ik my eindelyk zonder een enkelen thaler op straet bevond.

Ik trad eene herberg binnen zonder zelfs te weten hoe myn verteer te betalen; en ik zocht troost in den drank.

Wyl ik dáer zat met het aengezicht in de handen verdoken, half zinneloos van smerte, kwam een man nevens my zich nederzetten en scheen belang in my te stellen.

‘Vriend, zegde hy zeer beleefd, gy hebt niet veel geluk gehad by de speeltafel?

Wreedaerdig gezind, vermeende ik iets spottend in zyn blik te ontdekken en weerde zyne vraeg af met een barsch:

“Bemoei u met uwe eigene zaken.”

Hy toch onstelde zich in 't minste niet, maer sprak bedaerd:

“Aen uwe uitspraek te hooren, schynt gy my een vreemdeling en het doet my pyn als ik een jongeling zyn geld zoo zien verliezen in dit dievenspel. Ja, als ik u daer seffens zoo driftig aen de speeltafel zag, had ik medelyden met u en ik ben nog kwaed op myn eigen zelven dat ik u by tyds, niet gewaerschuwd heb.”

Als men ongelukkig is, stelt men haestig het volste betrouwen in iemand die volgens de stemming uws geestes spreekt. De vreemde man bemerkte het en viel nog heviger uit tegen de schurkery der openbare speelhuizen. Ik werd

gemeenzamer en welhaest stortte ik hier gansch myn hert voor hem uit. De man aenhoorde myne gansche geschiedenis met gewillige aendacht en sprak dan op geheimzinnigen en indrukwekkkenden toon:

“Ik wil u redden!”

“Gy my redden?” riep ik twyfelend uit. - “Niet alleen wil ik u redden, maer u een onfeilbaer middel in de hand geven om de somme gelds te winnen waervoor gy rond zwerft.”

Ik zag hem scherp in de oogen alsof ik vreesde dat hetgene hy my zegde, niet ernstig was.

Gy hebt moed, zyt jong en sterk, vervoorderde hy met nadruk, volg slechts mynen raed, gy zult geld hebben meer dan gy wenscht.’

‘O, zeg my slechts wat ik te doen heb, als een slaef zal ik u gehoorzamen!’

‘Blyf hier vernachten; ik zal voor u den weerd betalen en morgen vroeg zal ik u komen vinden.’

's Anderdaegs op het aengeduide uer was er de onbekende man en wy reisden nu gezamentlyk naer eene kleine stad op de grenzen van Frankryk.

Tegen den avond verlieten wy te voet de stad en begaven ons in het vlakke veld; wy doorkruisten eene menigte voetwegen en myn geleider scheen wonder wel met de landstreke bekend; toch over het voorwerp onzer reis behield hy eene geheimzinnige stilzwygenheid die my verontrustte. Na meer dan twee uren gaens, kwamen wy aen eene bergachtige streek en, in eene eenzame diepe bergklove, bevonden wy ons eensklaps voor eene leemen hut.

Tusschen de slecht geslotene vensterluiken, schemerden smalle strepen licht ons in de oogen en een verward gerucht van stemmen trof onze ooren; myn gezel gaf een lichten klop op de straetdeur.

‘Wie daer?’ klonk eene vrouwestem van binnen.

‘Weg met tolbeambten!’ antwoordde myn geleider.

Onmiddelyk werd de deur ontsloten; een kort dik man met roodopgezwollene kaken stond voor ons en sprak beleefd met de muts in de hand.

‘Hola, kapitein! wy vreesden al dat gy vandaeg niet zoudt gekomen zyn.

‘Psui!’ kwam myn gezel die men kapitein noemde.

Wy traden binnen en wy vonden rond eene slechte houten tafel een tiental mannen, die met drift aen het kaertspelen waren. By ons inkomen, wierpen zy de kaerten op tafel neder en draeiden nieuwsgierig het hoofd half om over den schouder.

Eene rilling van angst en schrik beving my; nog van gansch myn leven, had ik zulkdanige schelmengezichten ontmoet. De roode schyn die het licht der smookende lamp over hunne gehavende en gebaerde wezenstrekken wierp, gaf hun een duivelsch voorkomen.

By het zien van den onbekenden die men hier Kapitein noemde, deden al deze mannen eene beweging als om op te staen; doch hy bracht de hand tot tegen den mond en liet ze dan gebiedend nedervallen: aller oogen schenen nu op my gevestigd als wilden ze my doorbooren.

‘Verwenschte hospes, donderde myn leidsman met eene stemme zoo scherp en gebiedend, dat ik nooit had kunnen gelooven dat de vriendelyke man zulke toonen had kunnen uitbrengen, - haestig een glas brandewyn aen alle de manschappen, aen my, en aen dezen kerel hier!’

De dikke weerd kwam welhaest met eene overgroote flesch aengeloopen en schonk de glazen vol tot over den rand.

‘Vrienden, sprak de onbekende, op de gezondheid van den nieuwen kameraed; hy is moedig, sterk, een goede jonge en zal des noods zyn spel zoowel afhaspelen als een ander.’

Dan keerde hy zich naer my die met stomme verbazing dit alles aenhoorde:

‘Toe dan, drink eens op de gezondheid uwer toekomende makkers! zyt niet bevreesd, zy zyn zoo duivelsch wel niet als zy er uit zien en zoeken eerlyk hun brood te verdienen zonder al te veel schelm of dief te zyn.’

By deze lofspraek barsten de aenwezigen los in eenen ruwen schaterlach; namen hunne glazen van tafel op, en ‘wip’ daer verdween het brandende nat.

Met bevende stemme fluisterde ik den onbekende toe:

‘Waer zyn wy?’

Hy trok my met zich in een hoek der hutte en sprak weder met zyne vriendelyke stemme:

‘Gy stelt u alles erger voor dan het wezenlyk is. Niet een van deze mannen die moedwillig eene vlieg zou dood doen of iemand eenen halven stuiver ontstelen. Maer, gy weet misschien wel dat de goederen in Frankryk met groote inkoomrechten bezwaerd zyn; nu, wy, voor die 't willen, brengen deze goederen voor kleinere rechten binnen.’

‘Smokkelaers?’

‘Juist, een stiel weinig gevaerlyk en met grove winst. Twee of drymael 's weeks een pakje eene uer of twee verre te dragen, een speelbal voor een sterken jongen man zoo als gy!’

‘En de tolbeambten?’

‘De tolbeambten? hernam spottend de onbekende, die liggen ergens by den weg rustig in eenen kant te slapen, en durven zy al wat te veel gerucht maken, dan by den duivel.... en hy stak de hand voorwaerts en trok ze hevig terug en maekte eene beweging als gaf men iemand een degenstoot.

Ik begreep dat ik in eene bende smokkelaers van de ergste soort gevallen was, dergenen die voor een gevecht met de tolbeambten niet terug deinsen.

‘Ach, riep ik vertwyfelend uit, neen, ik mag, ik kan, ik wil by u niet blyven!’

‘Zoo, hernam koeltjes de onbekende, bedelen of.... en hy haelde eene handvol gouden frederikken uit zynen zak en bracht ze my, met eenen helschen gryns om de lippen, onder de oogen.

Ik stond onder de macht eens duivels. Ah! hy wist het dat my geenen enkelen stuiver meer overbleef om ergens den nacht over te brengen.... Ik bleef een oogenblik zwygend en overwoog by my zelven de voor- en nadeelen van den sluikhandel. Hoevelen kende ik er in myn land en zelfs in myn dorp niet, die zich door dit middel verrykt hadden, thans overal als eerlyke lieden te boek stonden.... Daerby ik zag geen ander uiteinde aen myn toestand.... Ik nam dus het voorstel aen, my belovende by de eerste gelegenheid de beste, my van deze mannen los te maken.

‘Van nacht zelfs nog, zegde myn geleider als krachtig overtuigingsmiddel, kunt gy een aental thalers verdienen!’

Ik liet gelaten het hoofd op de borst zinken.

‘Hospes, vloekte de onbekende, hier gezwind, de glazen vol, verwenschte oude!’

‘Jongens, ging hy voort, zoohaest de sterke dranken in de bekers schuimden, één man meer! hy is nog een weinig bloo, maer dit zal hy by ons wel verleeren! op zyne gezondheid!

Een lang hoerrah! begroette deze woorden en werd bekrachtigd door eenige glazen brandewyn.

Ik was lid eener smokkelaersbende.

De hut waer wy verzameld waren, was eene stapelplaets van allerlei goederen, die uit Duitschland in Frankryk en wederkeerig, door onze bende, welke onder bevel des onbekenden mans stond, werden in- en uitgevoerd.

's Wekelyks gingen wy drymael onder het pak en droegen het twee uren verre van daer in een hollen weg, by eene steengroef, die des noods, ons tot eene zekere schuilplaets kon dienen. Daer verwisselden wy onze goederen tegen andere, die eene tweede smokkelaersbende ons aenvoerde.

Om minder achterdocht op te wekken en om beter de plannen der tolbeambten te verydelen, waren de leden onzer bende in de verschillende dorpen der omstreek verspreid. Weinig zwaer was ons handwerk en de loon hoog. Nochtans was ik voornemens met den aenbrekenden zomer een eerlyker bestaen te zoeken. Een ernstig voorval deed my nog vroeger dit gevaerlyk ambacht vaerwel zeggen.

Een zekeren nacht werd ons den weg door eene gansche brigade tolbeambten, die in hinderlage op onzen doortocht zich bevonden, afgesneden. Wy waren teenemael omsingeld. Nu greep er tusschen de smokkelaers en de tolbeambten een hevig gevecht plaets. Langs beide zyden vielen er gekwetsten; doch wy kregen de nederlaeg en wie zich redden wilde, moest de vlucht nemen.

Ik ontsnapte gelukkig aen het gevaer, en nam de gelegenheid te baet om de smokkelaersbende en het hertogdom Baden, waer ik my nimmer veilig dacht, te verlaten.

Alzoo kwam ik te Hamburg aen, en daer had ik het geluk een stroohoedenfabrikant aen te treffen op zoek naer iemand die het waegde hem naer Brazilië te vergezellen. De winst was in evenredigheid met de verwydering der plaets. Ik vond in de groote stad Rio-Janiero een leven dat my beter beviel dan datgene by meester Hinderhausen. De onderneming myns meesters lukte hem wonderwel en ik, voor myn deel, won er eene ronde somme gelds by. Nochtans, niettegenstaende de gunstige voorstellen en het vriendelyk aendringen myns meesters, ging ik zoohaest de vyf jaren, waerna ik u beloofd had weder te keeren, verloopen waren, op zoek naer een schip dat naer myn vaderland uitzeilde. - Ik scheepte in op een engelsch vaertuig.

Halfwegen stak er een zeeorkaen op; ons schip werd door de winden en de stroomen medegesleept en verbryzeld op eene klip! - Wy redden ons in een der booten, en na onuitsprekelyk lyden te hebben uitgestaen, gedurende de dry dagen dat wy op zee rond zwalpten, werden wy door eene belgische brik op vaert naer Antwerpen, opgenomen. Met de grootste menschlievendheid behandeld, liepen wy eenige weken nadien de have binnen.

Ik was gelukkig genoeg den schat waervoor ik zooveel onderstaen had, te redden. Ik breng meer dan vyf duizend franks mede en daermede kunnen wy te Munster een stroohoedenwinkel openen. Hoe gelukkig zullen wy samen niet wezen! Ja, ik wil nu laten zien aen Piet Mop en zyne vrouw wat een arme duivel, een kruisduit vermag, als hy de liefde van zulk een meisje als myne Dina, mededraegt!

Met welke deelneming had Dina dit verhael niet nageluisterd! Hoe gevoelde zy niet in hare ziel, den weêrslag van al deze gebeurtenissen. Ja, als hy ophield met spreken, zegde zy, met eene stem, waerin eene onuitsprekelyke teederheid lag:

‘Arme zweveling in de wyde wereld, hoe zal ik ooit u kunnen vergelden hetgeen gy geleden hebt!’

‘O bemin my altyd even zeer!’ riep de jonge man in vervoering uit en plaetste een kuische zoen op het voorhoofd zyner lieve bruid en - vyf jaren lyden waren in een oogenblik vergeten.

L. VAN RUCKELINGEN.

(*Wordt voortgezet*).

Eene bede slechts!

AEN MEJ. C...

Wel is myn hoop op wederliefde henen;
Wel heeft myn hert op 't uw' geen aenspraek meer!
Wat ik eens zaligs droomde is plots verdwenen:
Koud, blikt ge op myne bleekheid neer!

Doch kan ik u op eenmael niet vergeten,
Schoon dat uw hert op eenmael my verstiet!
Zy dooft niet uit een liefde zoo vermeten,
Neen, dierb're, neen, geloof dat niet!

Voor alles wat ik ly, en wat my griefde,
Voor al de smertdie ik heb doorgestaen,
Verschoon het, 'k vraeg voor zoo veel leed en liefde,
O kind, een bede slechts, - geen traen!

C. VERHULST.

Contich.

Kunst- en letternieuws.

De schilder Hendrik Leys heeft wederom de laetste hand gelegd aen een tafereel dat bestemd is om de welverdiende faem dezes meesters meer en meer uittebreiden. Het stelt de hertogin Maria van Burgondië en haren echtgenoot Maximiliaen van Oostenryk voor, die aelmoesen uitdeelen aen den arme van Brugge. Maria van Burgondië bevindt zich op het voorplan omringd van verscheidene edelvrouwen van het hof. Het verschiet geeft zicht op de stad Brugge. Wy zullen ons voor het oogenblik by deze weinige woorden over deze heerlyke schepping bepalen, het oogenblik afwachtende dat wy eene byzondere studie over 's meesters schilderswyze mededeelen.

- De gunstig gekende beeldhouwer Jan Van Arendonck aen wiens beitel men de grafteekens van Willems, te Bouchout, en van Ledeganck te Gent is verschuldigd, heeft voor de St. Jacobs kerk van Antwerpen eene sierlyke relikwiekast verveerdigd. Smaekvol en eenvoudig is deze samenstelling; de engelenbeelden die ze vercieren, komen even als de andere voortbrengselen dezes meesters, door de keurigheid hunner uitvoering aengenaem het oog treffen.

- Reeds meermaels zyn wy in de gelegenheid geweest, over de gewrochten van den beeldhouwer J.B. Dilis te spreken. Thans zien wy ons weder verplicht een nieuw werk van dien bekwamen kunstenaer aen te kondigen dat voor geene van zyne vorige voortbrengsels moet onderdoen; het bestaet namentlyk uit een beeld van 93 centimeters hoogte dat de *Vriendschap* voorstelt. De heer Dilis heeft hier in het verveerdigen zeer veel talent aen den dag gelegd: de uitdrukking van dit beeld is diep gevoeld, terwyl het geheel van zyn samenstel die zoete eenvoudigheid verraedt, welke de vriendschap kenschetst.

Dit beeld is door den heer Dilis bestemd om in pleister, per inteekening, tegen 50 franken te worden uitgegeven, en wy denken, dat het hem aen geenen byval ontbreken zal; want het is een allerliefst gewrocht, dat door zyne keurigheid van uitvoering als kunstsieraed in iedere zael geplaetst kan worden.

- Tael- en Letterlievend genootschap: *Met Tyd en Vlyt* te Leuven. Wy hebben het verslag ontvangen over de werkzaemheden van dit genootschap gedurende het schooljaer 1856-1857.

Wy merken er in op dat de tegenwoordige leden, allen studenten by de hoogeschool, de zending die de stichters dezer belangryke maetschappy zich oplegden, niet te kort zyn gebleven en dat het schoon erfdeel, dat hun werd toevertrouwd, in waerdige handen is gevallen. Het is troostvol te zien hoe jongelingen, te midden hunner geestbrekende bezigheden, te midden vooral van de uitheemsche lucht, die men in het hooger onderwys inademt, tegen dezen noodlottigen invloed worstelen en hunne uitspanningsuren aen de schoone zaek der vlaemsche beweging ten beste geven.

Wanneer wy de verslagen van de meesten onzer rederykkamers doorbladeren, treffen wy er byna niets in aen als de opsomming van novellen, sentimentele dichtwerkjes en soms ook wel eens, proeven in het tooneelkundig vak. Zulke oefeningen kunnen gewis tot bewys vestrekken van de vruchtbare inbeeldingskracht, van den zuivere en sierlyken styl der schryvers; zy kunnen ook de uitspanningsuren der lezers door wegslependheid en aenlokkelykheid veraengenamen; maer, voor ernstige geesten, aen hoogere betrachtingen gewoon, behoeven er grondige redeneringen, geestige aenschouwingen en wysgierige denkbeelden, die men toch zelden in de bovenaengehaelde vakken aentreft: voor zulken dus, die prys hechten aen eene verhevene poëzy, aen geschied- en taelkundige vraegpunten, aen bepleitingen over philosophische voorstellen en meer andere ernstige oefeningen, zal het verslag, door M. Collaes in naem van het bestuer van ‘Met Tyd en Vlyt’ voorgedragen byzonder welkom zyn, vermits, buiten eenige byzonderheden die tot hier toe verholen bleven, zy een nieuw bewys zullen bezitten dat onze eigene tael vatbaer is voor al de uitdrukkingen die in de wetenschap, welke zy dan ook zy, mogen voorkomen.

Wy zullen den heer Collaes niet volgen in de ontleding der verschillende werken die in het genootschap werden voorgedragen. Dat het ons slechts vergund zy te wenschen dat deze veelbelovende. Maetschappy met *vlyt* vooruittrede et de *tyd* zal leeren dat de vereenigde aenhoudende poogingen van een kundig en vaderlandslievend leger niet voor het geweld onzer willekeurige en vooringenomene vyanden zal zwichten! Dat MM. Collaes, Busschots, Fritsen, Grandgaignage, Van Beeck, Van Loock en meer anderen, zich niet door den arbeid laten ontmoedigen, maer dat zy zich met onverpoosden yver voorbereiden tot den dag waerop wy ze met geestdrift onder de stryders der volkszaek zullen begroeten! Dat zy, die ons nader bekend zyn en het zufaerd reeds moedig hebben opgevat, gelyk MM. Angillis, Boutens, Dart, Schuermans en Van Linthout, hunne jonge medebroeders door het goede voorbeeld aenprikkelen, dat zy hen voorgaen in den weg die tot het goede en het ware geleidt - en de toekomst is hun verzekerd.

January, 1858.

F.V.T.

- Onder den titel van *Revue Germanique*, hebben de heeren Ch. Dollfus en A. Nefftzer de uitgave begonnen van een nieuw tydschrift welk gelyk de titel het aenduidt voornamentlyk aen de geestesbeweging van Duitschland zal worden toegewyd. De nauwe betrekkingen waerin hoog- en nederduitschers verkeeren, doen ons deze onderneming met belang te gemoet zien.

- Aengekondigd: te Mechelen by Van Velsen: *Reinaert de Vos;* 2^{e} uitgave tot schoolgebruik ingericht.

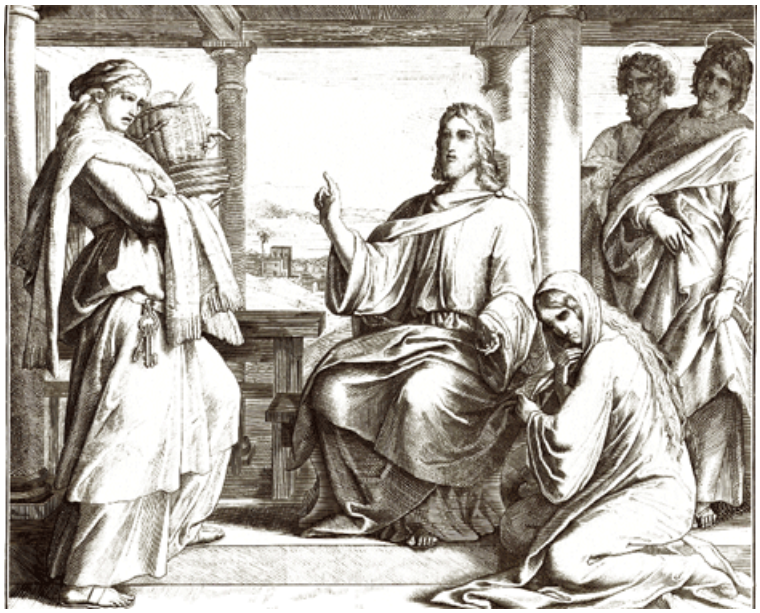

Jesus by Martha.

> ‘Maer 't is gebeurt, doen sy ginghen, dat hy (*Jesus*) is gegaen in een kasteelken, ende eene vrouwe Martha genaemt, heeft hem ontfangen in haer huys.
> Ende deze hadde een suster ghenaemt Maria, de welcke oock zittende neffens de voeten des Heeren, hoorde zyn woort.
> Maer Martha was sorchvuldelyck becommert met veel dienens, de welcke heeft gestaen ende gesegt: Heere en acht ghy dat niet, dat myn suster my heeft alleen laten dienen? Daerom seght haer dat sy my helpe.
> Ende de Heer antwoordende, heeft tot haer gesegt: Martha, Martha ghy syt sorchvuldigh, ende wort ongerustelyck bekommert met veel dingen.
> Maer voorwaer een isser van noode, Maria heeft het beste deel verkooren 't welck haer niet en sal afghenomen worden.’

Dit gedeelte van kapittel X, van het Evangelie van St-Lucas, is het onderwerp dat de befaemde Schnorr heeft voorgesteld; onnoodig het voortreffelyke der samenstelling te doen uitschynen: 's kunstenaers versieringen des bybels zyn algemeen gekend.

Als proef van houtgravuer, werd deze samenstelling naer de oorspronkelyke plaet, door eenen der meestbelovende leerlingen der klasse van gravuer aen de Koninklyke Akademie van Antwerpen, in houtsnêe gebracht. De heer Van Hoof, van wien reeds in een vroegeren jaergang der *Vlaemsche School*, werd gesproken, vare voort op de door hem ingeslagene baen; verscheidene proeven welke wy van zyn jeugdig talent mochten bezichtigen, geven ons de overtuiging dat hy, met moed en volherding, weldra eene schoone toekomst zich zal zien ontsluiten.

De oudste burggraven van Antwerpen.

De geschiedenis van Antwerpen, ofschoon reeds zoo dikwyls door gewetensvolle geschiedschryvers onderzocht, levert nog immer een aental leemten op, alleen aen de schaerschheid der noodige inlichtingen toe te schryven.

Eene dezer leemten is in den naemrol onzer burggraven aen te treffen. De eerste tot nu bekende kastelein wordt in eene *Chronyk van Middelburg* van het jaer 1164 vermeld; hy heette Alarik; na hem bestaet er eene leemte die ruimschoots twee honderd jaren blyft voortduren; eerst in de XIIIe eeuw, op het oogenblik dat de heerlykheid aen het huis van Diest overgaet, kan men de volgorde onzer burggraven doen aenvang nemen.

Deze leemte denken wy thans niet alleen te kunnen aenvullen, maer hopen zelfs de namen van eenige graven te doen kennen, die vóór genoemden Alarik van 1164 hebben bestaen; dank zy der inlichtingen, welke ons een handschrift der stedelyke bibliotheek van Antwerpen oplevert; wy bedoelen de vaek aengehaelde verzameling van geslachtboomen door onzen stadssekretaris Andries van Valckenisse gevormd.

Wy zegden het, in de levensschets dezes geleerden[(1)]: Van Valckenisse vond er genoegen in, de stamboomen op te stellen van al de magistraten die, sedert de vroegste tyden, te Antwerpen met eenig ambt waren bekleed geweest: schoutetten, ammans, burgemeesters, schepenen enz. Onze burggraven ook worden er niet in vergeten; een aental bladzyden zyn aen de geschiedenis van het huis van Diest toegewyd.

(1) Zie het tydschrift de *Vlaemsche School.* Tweede jaergang, bl. 177 en 194.

Sprekende van onze burgemeesters en schepenen, kon onze sekretaris niet nalaten den stamboom mede te deelen van een geslacht, dat, sedert de XIIe eeuw tot op onze dagen, onophoudend de Scheldestad bewoonde, en aen deze gemeente niet min dan veertien burgemeesters schonk, buiten een aenzienlyk getal schepenen, die zich meermaels in deze bedieningen wisten te onderscheiden; wy bedoelen het geslacht der VAN DEN WERVE, wier naem heden nog zoo uitsluitend Antwerpsch klinkt.

De stamboom der Van de Werve bevindt zich in het breede in het handschrift van Valckenisse; doch niet te vrede de geslachttafelen met de eerste schepenen diens naems te doen aenvangen, heeft men er nog een aental lynen van afkomst by gevoegd, die men, by onze wete, in de gewoone werken over den nederlandschen adel niet zal vinden. Deze lynen leveren echter een hoog historisch belang op; daerin hebben wy de stof ontdekt die wy tot het volgende opstel hebben bewerkt.

Van het geslacht der Van de Werve kan men, indien aengehaelde stamboom in alles echt is, toch niet zeggen, dat *zyn oorsprong in de duisternissen der middeleeuwen verloren gaet.* Het handschrift van Valckenisse geeft een bewys dat onze antwerpsche schepenfamilie afstamt van de hertogen van Lorreinen, en haelt de chronyken aen, waerop deze beweering is gegrond. Van deze hertogen dan komt zekere graef Gotelo voort, die in echt trad met Eume, dochter van den graef van Bar en vrouwe van Pierepont. Onder den naem dezer laetste heerlykheid bleven de

nakomelingen van graef Gotelo bekend. De oudste zyner zonen hiet Hugo van Pierepont; deze stichtte het kasteel diens naems, en huwde Andrade, dochter van Lodewyk, graef van Montbelliard. Hy werd, ten jare 1112, in het H. Land gedood, volgens de chronyk van Albert der Duynen, prior der abdy van Doest. Hugo liet twee kinderen na; de omvang welke wy aen deze verhandeling willen geven, laet ons slechts toe van zynen oudsten zoon te spreken.

De tweede zoon van graef Gotelo was Burchard, en deze edelman, die in de geestelyke orden trad, hoort toe aen de nationale geschiedenis. Huisprelaet van keizer Hendrik IV, werd hy door dezen vorst in 1114 tot den zetel van het bisdom van Kameryk verheven. Bewonderaer der deugden van den H. Norbertus, ontving hy dezen grooten kerkvoogd, toen hy, aen het hoofd van twaelf geestelyken zyner orde, naer Antwerpen toog om er de de leer van den ketter Tanchelm uit te roeijen. Burchard bekrachtigde de overgave van de St.-Michielskerk van Antwerpen aen de kanonikken van Premonstreit, en wydde, volgens eene zeer oude overlevering, het hooge altaer der nieuwe Collegiale van Onze Lieve Vrouw.

Burchard, gelyk men ziet, behoort gansch tot het tydstip van Tanchelm, over wien ons zoo weinig is te weet gekomen. De geslachtboom der VAN DE WERVE zal ons echter eene nieuwe inlichting verschaffen; en dit nog wel by het aenhalen van den naem van Raymund, den oudsten zoon van Hugo van Pierepont en neef van Burchard.

Inderdaed de stamtafel vermeldt dat Alarik, de eerste, burggraef van Antwerpen[1], door den *dwingeland Tanchelm* (sic) was gedood. Is dit feit waer, dan zou hieruit genoegzaem blyken, dat de beruchte opstand dezes ketter, zich verder uitstrekte dan eene kerkekelyke hervorming, en zyne ontwerpen zoowel de burgerlyke als de geestelyke macht bedreigden. Wat hier van zy, Alarik liet, altyd volgens hetzelfde handschrift, eene dochter na met name Walburgis; deze freule trad in echt met Raymund van Pierepont, en bracht op deze wyze den titel van burggraef van Antwerpen aen dezen laetsten over; zulks blykt, zegt de opsteller der stamtafel, uit de kronyk van Sigewyn van Keulen ten jare 1217 opgesteld; het huwelyk van Raymund met Walburgis werd door bisschop Burchard (ten jare 1124?) ingezegend.

Er sproten twee zonen uit voort; de oudste, Alarik genaemd, in wiens geslacht de titel van Burggraef van Antwerpen werd behouden; de jongste, Gunther geheeten, stichter van het huis der VAN DE WERVE, dat, na zoo vele eeuwen, thans nog den eersten rang in de Scheldestad bekleedt.

Doch vooraleer de stamtafel voort te zetten, moeten wy hier eene byzonderheid aenhalen, rakende het geslachtwapen der oude burggraven en datgene van het huis van Pierepont. Volgens het handschrift, zouden onze burggraven een schild hebben gevoerd van *sabel met dry kepers van zilver*, in een woord hetzelfde met verschil van het émail, als datgene van het oude huis van Henegouwen welk, volgens zekere oudheidkundigen, een wapen voerde van *goud met dry kepers van sabel;* het huis van Pierepont droeg een schild *van goud met den hoekigen band van azuer*[1]; wanneer nu, door huwelyk, beide geslachten in één waren gesmolten, werd volgens het gebruik, het schild der Piereponts met datgene der burggraven *gevierendeeld*; de afstammelingen van Alarik bleven dit wapen alsdus voortdurend voeren; de afstammelingen van Gunther evenwel, als blykt uit talryke schepenzegels, droegen slechts het wapen met de *dry kepers*, tot den dag dat zy vermaegschapt met de familie *Sanglier* uit Frankryk, het blazoen dezer laetstein hun schild mede opnamen, hetwelkzy thans nog bezitten Verder verdient er opgemerkt te worden

(1) Deze is een ander Alarik dan diegene in de *Geschiedenis van Antwerpen*, D. I, bl. 164, vermeld.

(1) *d'Or à la bande vivrée d'azur*

dat de familie VAN DE WERVE heden nog haer wapen doet ondersteunen door eenen wildenman en eene wildevrouw; het oude wapen van Antwerpen werd door dezelfde schildhouders ondersteund; zou het vermeten zyn te veronderstellen dat deze eenstemmigheid aen iets anders dan enkelen willekeur is toe te schryven?

Tot den burggraef Alarik van Pierepont terugkeerende, vinden wy in de stamtafel aengeteekend, dat de naem dezes edelmans, even als die zyns broeders, in de chronyk van Middelburg wordt vermeld: ALERICUS, zoo luidt het daer, ALERICUS VICECOMES ANTWERP. ET GUNTERUS DE LITTORE, VICEDOMINUS, FRATRES, FILII QUONDAM RAMONDI; en deze aenhaling vindt men in BUTKENS' *Trophées du Brabant*, D. III, bl. 469, terug; in dit laetste werk moet de opsteller echter eene feil hebben begaen, daer hy Alarik en Gunther als *broeders* van Raymund doet kennen, terwyl alles genoegzaem aenduidt dat het handschrift hen met recht als de zonen dezes laetsten houdt geboekt.

Burggraef Alarik trad in echt met vrouwe Isabella van Blois, en liet eenen zoon na, met name Raymund; deze huwde Jutte, dochter van Godfried, heer van Breda; daer verscheidene edelmannen dezes naems den titel van heer der aengehaelde plaets hebben gedragen, had, by gebrek aen jaertal, de schryver goed gedaen den bynaem dezes Godfrieds mede aen te duiden[(2)].

(2) Een ander handschrift zegd Godfried I.

Eene eenige dochter was uit Raymunds echt voortgesproten; zy heette Bertrade of Bertha, en deze aenteekening in de stamtafel, komt ten volle overeen met hetgene in BUTKENS' *Trophées*, D. III, bl. 469, staet geboekt. Deze vrouw trad in echt met Arnold, heer van Diest, en bracht, als bruidschat, het burggraefschap van Antwerpen aen een nieuw geslacht over. De geschiedenis van dit laetste huis is algemeen gekend; het ware dus overbodig eene stamtafel hier mede te deelen, des te meer daer de namen der burggraven van Antwerpen sedert Bertha's huwelyk, in de *Geschiedenis van Antwerpen*, door de HH. Mertens en Torfs, zyn te vinden; liefst keeren wy tot Gunther van Pierepont terug en doen wy nog eenige der afstammelingen dezes laetsten kennen, daer hun naem nog met de geschiedenis onzer stad in verband staet.

Gunther van Pierepont, wiens naem naest dien zyns broeders Alariks, des burggraven van Antwerpen, in de *Chronyk van Middelburg* voorkomt, deed aen de *Werf* te Antwerpen een steen bouwen, waerop hy heerlyke rechten bezat, en waervan den naem aen zyn geslacht is bygebleven; hy trad in echt met Gertrudis van Ranst, afstammende van het roemryk geslacht der Berthouders, en liet eenen zoon na, Jacob van den Werve of *a Littore* geheeten, en die huwelyk aenging met de dochter van den burggraef Willem van Lier. Jacob van de Werwe werd, gezamenlyk met zynen zoon, door den hertog Hendrik van Braband gebannen; in zyn vaderland terug geroepen, bekleedde hy ten jare 1247 het ambt van schepen te Antwerpen, als blykt, zegt de stamtafel, uit eenen akt welke in het thans vernietigde klooster van *Ter Zieken* berustte.

De zoon van Jacob van den Werve heette Willem; hy deed groote tochten op de landen des heeren van Breda, toen hy, gezamenlyk met zynen vader, werd gebannen. Hy begaf zich tot zyne bloedverwanten in Frankryk. In deze landstreek trad hy in echt met Beatrix Sanglier, dochter van Gwyde, heer van Lamble, en van Beatrix de Try. Hunne nakomelingen, die tot op onze dagen den naem vande Werve hebben voortgezet, hebben, gelyk wy hooger zegden, in hun schild het blazoen der oude burggraven van Antwerpen, gevierendeeld met dat van Sanglier, blyven dragen.

Zoo min als de afstammelingen van het huis van Diest, zullen wy diegenen van het huis vande Werve hier doen kennen; zy bevinden zich in het gekende werk: *Nobiliaire des Pays-Bas*; thans in twee takken verdeeld, voerden zy in de laetste tyden, den titel van graef vande Werve van Vorsselaer en baron vande Werve van Schilde.

Door de stamtafel uit Valckenisse's handschrift kennen wy dus vyf burggraven, die de kastelany van Antwerpen hebben bezeten alvorens zy tot het huis van Diest overging; en bezitten dus de namen dezer titularissen van den tyd van Tanchelm tot op onze dagen.[1]

(1) Zie hier de geslachtlyst dezer kasteleinen:

ALARIK, burggraef van Antwerpen, gedood door Tanchelm.
|
WALBURGIS, burggravin van Antwerpen,
huwt
RAYMUND van Pierepont
|
ALARIK, burggraef van Antwerpen, vermeld in de chronyk van Middelburg (1164),
huwt
ISABELLA van Blois.
|
RAYMUND, burggraef van Antwerpen,
huwt
JUTTE van Breda.
|
BERTHA, Burggravin van Antwerpen,
huwt
ARNOLD, heer van Diest.

Onze lezeren weten dat de titel van burggraef van Antwerpen, in latere tyden, overging aen het huis van Gulik, en van dit laetste aen het huis van Nassau, en Oranje.

Tot nu toe, by onze wete, nooit in druk verschenen, zullen deze inlichtingen eenigen oudheidkundigen wellicht nog een weinig duister voorkomen, en zelfs wy ontkennen het niet, zullen de jaertallen in het handschrift op twee of drie plaetsen naest de namen gesteld, tot twyfel kunnen aenleiding geven; doch men zal tevens met ons bekennen, dat de volgorde, byzonder in de laetste tyden, zeer wel is behouden, en zy menigmael door gekende werken, zoo als Butkens' *Trophées du Brabant* wordt gestaefd. Uit dien hoofde alleen, verdiende de stamtafel in druk te verschynen; gelukkig zouden wy ons achten, indien deze weinige regelen aenleiding tot een onderzoek mochten geven, dat wy, gelyk men beseffen kan, uit gebrek aen noodige stukken, niet hebben kunnen ondernemen.

P. GÉNARD.

De familie Vanden Vondele te Antwerpen.

De grootste onzer vaderlandsche dichters, JOOST VAN DEN VONDEL, was gelyk het onzen lezeren genoegzaem bekend is, te Keulen van antwerpsche ouders geboren. Zyn vader hiet, even als hy, JOOST VANDEN VONDEL, en oefende het hoedenstoffeerders ambacht uit; zyne moeder Sara Kranen was dochter van Peeter Kranen, ‘ook een antwerpenaer;’ zegt zyn levensbeschryver; ‘hy werdt in zynen tydt onder de Brabantsche Poëten getelt, die naar de wyze van Cornelis van Ghistele en van Jan Baptista Houwaart, de Rhetorica, gelyk men toen de dichtkunst noemde,

hanteerende, onder dat slagh van Rymers in achtinge was; zoo dat de Drossaardt Hooft tot Vondel plagh te zeggen: '*dat gy een Rymer zyt*, *hebt gy van uwen grootvader Kranen*.'

Tot hierby bepaelden zich nagenoeg de inlichtingen welke men over het gezin der VONDELS bezat; de stad die, by toeval slechts, de bakermat niet was van den grootsten der nederlandsche schilders en den grootsten der nederlandsche dichters, RUBENS en VONDEL, beide op duitschen grond geboren, kon tot nu toe, in hare jaerboeken, geene inlichtingen toonen over het bestaen van het geslacht dezes laetsten, wiens naem echter zoo innig is verbonden met de geschiedenis des vaderlands.

Dezer dagen deed Ridder Leo de Burbure, de gewetensvolle oudheidkundige, aen wiens vlyt men reeds de rangschikking der archieven onzer hoofdkerk heeft te danken, eenige nieuwe opzoekingen in bescheeden van vroegere eeuwen, en zie, tot zyne verwondering, ontdekte hy eene oorkonde die ons met eenige leden der familie VONDEL doet kennis maken.

Het stuk bezit overigens een hoog historisch aenbelang; het staet in verband met de verdediging van Antwerpen tegen den beruchten aenval van den Hertog van Alençon. Onder de moedige vaderlanders die op 17 january 1583, hunne geboortestad van onberekenbare rampen wisten te bewaren, muntte vooral de Prevost-Generael (der *wakende gilden*) HANS VANDEN VONDELE, uit. Aen het hoofd der stryders deed hy wonderen van heldenmoed. 'S vyands wapenen werden dan ook op hem gericht, en hy had het geluk zyne vaderlandsliefde met zyn bloed te bezegelen. Hy overleed ten gevolge zyner wonden.

De uitstekende diensten door HANS VANDEN VONDELE te dezer gelegenheid bewezen, konden niet onbeloond blyven. Uit dankbaerheid, bood het magistraet van Antwerpen aen 's mans weduwe ELISABETH VAN LARE, eene lyfrent aen van xiiii lb. artois (14 Philips guldens); en elk zyner dry minderjarige kinderen, ontving eene lyfrente van vii lb. Artois of 7 Philipsguldens.

De namen van Vondels kinderen worden ons verder in bedoelden akt bewaerd: MAYKEN (Maria) had in 1583 den ouderdom van zes jaren bereikt; HANSKEN, haer broeder, telde alsdan twee jaren, en PHILIPSKEN, het jongste zoontje, was slechts één jaer vóor de dood zyns vaders geboren.

Zie daer een gansche tak der familie Vondel die op eene weerdige wyze plaets neemt in de geschiedenis des vaderlands. Schoon is het inderdaed te mogen boeken dat een gezin welk aen Nederland een dichter schonk die 's lands vryheden bezong, ook zonen heeft voortgebracht die zelfs, ten koste van hun bloed, deze duerbare vryheden wisten te verdedigen!

Galery van Nederduitsche dichters en prozaschryvers.[(1)]
V.
Rhynvis Feith.

Alhoewel slechts in 1824 gestorven, rangschikt men soms *Rhynvis Feith* onder de dichters, die het overgangstydstip daerstellen tusschen de eeuw van *Pels* en de hedendaegsche litteratuer. Wy, voor ons, aenzien hem liever als den man, die met *Van Alphen*, *Bellamy*, *Nieuwland* en *Bilderdyk* den valschen en uitheemschen smaek, welke alsdan op den zangberg heerschte, met vernielenden slag omverwierp en, door zynen invloed, eene gansch tegenovergestelde richting aen den volkszin gaf.

(1) Zie Bilderdyk, *Vl. School*, 2e j. bl. 173 en 186, zie Van Ryswyck. *Vl. School*, 3e j. bl. 36, 46 54, zie Van der Palm, *Vl. School*, 3e j. bl. 100, zie Ledeganck, *Vl. School*, 3e j. bl. 115 en 137.

Feith opent inderdaed, in de jaerboeken der nederduitsche poëzy, een nieuw tydvak: hy slachtofferde den vorm, waeraen men zich slaefs genoeg kluisterde, aen den geest op, die toch alleen de schoonste uitboezemingen, leven, kracht en vuer schenkt, en putte immer zyne aendoenelykste betrachtingen aen de edele bronnen van het goede, het schoone en het ware. Onder dit oogpunt beschouwd, was *Feith* voor Nederland, een nieuwigheidsinvoerder. De reuzen zelfs onzer litteratuer hadden zich ook, onwetens en onwillens misschien, aen de kluisters laten boeijen, waermede de schoonheidstheorien der XVIe eeuw, Europa zoo lang hadden geketend, en, in begeestering voor de deugd, vonden zy in het wezenlyke leven geene type volmaekt genoeg om haer tot schuilplaets te verstrekken. Feith integendeel verwierp het ideale en maelde ons de deugd, met al de hoedanigheden, die met de menschelyke zwakheid verbonden zyn, maer hy verwyderde zich nochtans van degenen, die, met hem medewerkten om den smaek te regelen en, door overmaet van gevoeligheid, welke de hoofdzakelyke karaktertrek bleef van alle zyne gewrochten, werd hy vader eener school, die even als de veranderlyke mode, wel eenigen opgang maekte, maer slechts éénen dag leefde.

Rhynvis Feith werd geboren te Zwolle op 7 february 1753, uit eene familie wier voorzaten vry aenzienlyke ambten by het bestuer van stad en staet bekleed hadden. Zyne moeder *Elsabe Spaer*, eene vrouw, met vernuft en geest begaefd, gaf aen haren zoon dit eerste onderricht dat op het jeugdig gemoed van het kind gewoonelyk eenen onuitwischbaren indruk nalaet. Een zekere *Knoop* werd later met zyne opkweeking belast

en slaegde zoo wel in de hem opgelegde taek, dat zyn leerling reeds op zyn dertiende jaer bekwaem was met vrucht de lessen der Hoogeschool te volgen. Doch vader Feith vond het onraedzaem en ongevoegelyk zynen jongen zoon reeds naer Leyde te zenden en vertrouwde hem aen de kundige leiding toe van *Vanderklaauw*, die hem met de grondbeginsels der wiskunde bekend maekte. Op zyn vyftiende jaer vertrok *Rhynvis* eindelyk naer de Academie en werd na twee jaren van schitterende studiën, tot doktor in de beide rechten gepromoveerd.

Kort na zyne terugkomst in zyne geboortestad, trad hy in den echt met jv. *Groeneveld*, met wie hy veertig jaren lang in de beste eenstemmigheid van hert, gevoel en smaek leefde.

Feith sleet zyne dagen beurtelings op zyn landgoed van Boschwyck en te Zwolle, waer hy eenigen tyd het burgemeestersambt vervulde en later als ontvanger der convoijen en licenten, het vertrouwen en de achting der burgery verkreeg.

Zyne uitspanningsuren waren teenemael aen de letterbeoefening toegewyd. Zyn eerste leermeester, die zich iets of wat met rymelary bezig hield, schynt hem den lust tot de poëzy ingeboezemd te hebben. Dit getuigt ten minste de verknochte vriendschap die hy den man tot aen zynen dood toedroeg. De indruk door deze eerste proeven op hem gemaekt, bleven niet zonder belang voor de vaderlandsche litteratuer.

De gulden eeuw van Vondel, Hooft en Cats was sedert lang voorby en had plaets ingeruimd voor eenige Aristarken die, als zy niet slaefsch den vreemdeling nabootsten of vertaelden, hunnen zouteloozen smaek, hunne willekeurige stylregels, hunne gewaende zuiverheid en duidelykheid van tael deden zegepralen en hunnen invloed over al de vakken der kunst uitstrekten. Tegen de alleenheersching, die de litteratuer met den dood bedreigde, verzette zich uit alle hare kracht de Leydsche Rederykkamer: *Kunst wordt door arbeid verkregen.* Deze kamer was getuigen der eerste poogingen van Mv. *de Lannoy*, van *Bilderdyk* en van *Feith*, om aen de litteratuer eene geschiktere wending te geven. *Feith* werd de zendeling eener nieuwe school die, in navolging van *Richardson*, *Ossiaen* en *Young* by de Engelschen, van *Klopstock* en *Goethe* by de Duitschers, het godstienstig aestetisch gevoel tot grondslag nam. Geen wonder dat dus Feith door eenen innigen afkeer bezield was voor den eentoonigen en slaperigen toon der lettervruchten uit de XVIIIe eeuw en dat hy, in verscheidene zyner gewrochten, in zyne *brieven over allerlei onderwerpen*, in zyne romans, in zyne lieren leerdichen, *het graf* en *de ouderdom* namentlyk, den sentimentelen, of gelyk hy het zelf zegt, gewaerwordelyken smaek trachtte te besturen. *Feith* begreep dat de poëzy niet alleen by verbeelding leeft of slechts eene zinryke en krachtige tael behoeft; door eenen verfynden smaek gebonden, vol geestdrift voor het wezentlyke schoon, en door een echt godsdienstig gevoel verwarmd, wist hy dat de edele begeestering de moeder is van betooverende verzen. Hy vond dan ook voor zyne dichterlyke ziel een krachtig voedsel in de omstandigheden waerin het vaderland zich bevond. De slag by Doggersbank dreef zyne begeestering ten top en boezemde hem zynen eersten lierzang in.

Menige dichten volgden deze eerste proef op, maer weinigen overtroffen in fynheid van gevoel en verhevenheid van opvatting, de beide gezangen die hy tot lof van admirael *De Ruyter* vervaerdigde en met welke hy een dubbel eermetael wegdroeg in den pryskamp van het vroeger reeds genoemd genootschap te Leyde. Alhoewel deze stukjes by meerdere kortheid veel zouden winnen, bezitten zy niettemin vuer en verheffing genoeg om als meesterstukken door te gaen.

Omtrent dezen tyd vereenigde zich *Feith* met den onovertrefbaren *Bilderdyk* om de Nederlanden eene verbeterde uitgave te bezorgen van eenige der werken van *Onno Zwier van Haren*, die zich misschien alleen met zynen broeder boven den

gildengeest zyner eeuw had weten te verheffen. *Bilderdyk* en *Feith* hadden nogthans strydige strekkingen ten opzichte van staetkunde; de eene was *absolutist*, de andere *patriot.* Maer voor echte Nederlanders, wien het heil en de roem van het Vaderland op het hert lag, was er geene partygeest meer, zoodra het de verheerlyking gold van den man die eens den zegeprael der vryheid door Oranje bezongen had. Voor *Bilderdyk*, een koningdom met Oranje tot stamhuis; voor *Feith*, het gemeenebest met Oranje tot stadhouder, ziedaer het geheele verschil dat tusschen hen bestond. Deze zucht tot eene onbekrompen vryheid en het herstel van het staetswezen doortintelt in menig vers van *Feith* en, toen de voet der vreemden den schoonen bodem vertrapte, waer vryheid drie eeuwen lang naest handel en kunst gebloeid had, wierp hy zyne lier weg om ze slechts op nieuw te hervatten op den dag dat het losgedonderd schot de terugvaert der vaderlandsche onafhankelykheid verkondigde.

Wanneer men de gedichten van *Feith* openslaet, bespeurt men spoedig dat hy de hoedanigheden van den lierdichter niet bezit. Alhoewel hy soms tot de krachtigste begeestering opklimt, gelyk in de *onsterfelykheid* dat in schoonheid en verhevenheid zynen *lierzang op De Ruyter* verre overtreft, is hy doorgaens hol wanneer hy in stoute vlucht opvaert en slechts dan gelukkig, wanneer de gloed der jeugd of de vaderlandsche opgewondenheid zynen gang bestiert. ‘Voor *Feith* is de zachte bespiegeling, gelyk M. Hofdyk zeer juist zegt[1],

(1) W.J. HOFDYK, *Gesch. der nederl. letterk*. Amsterdam, gebroeders KRAAY, bladz. 410.

het veld waerheen de oorspronkelyke rigting zyns geestes hem zichtbaer leidde. Op den bodem zyner ziel lag eene neiging tot weemoed en somberheid, die zich als voortredend element in zyne dichterlyke voortbrengsels doet kennen. Het is de volle adem van die weemoed en dier somberheid, die heen waeit door het omvangrykste zyner gedichten' De zoogezegde lierzangen van *Feith* kenmerken zich dus veeleer door eenen leerstelligen en godsdienstigen toon waerdooor hy heilzame waerheden onder een zinlyk en dichterlyk kleedsel in de herten weet te printen. Zyn *graf*, zoo ryk aen treffende schoonheden en verhevene denkbeelden, de *ouderdom*, de *eenzaemheid* en de *wereld* zyn wel degelyk leerdichten, waerin de mensch in zyne hoogste belangen en zyne eeuwige bestemming beschouwd wordt, maer die onderwyzende strekking vindt men insgelyks terug in meest alle zyne dichtwerken. Hiervoor zullen wy slechts wyzen op *Karel en Lucia*, dat alhoewel wat langdradig in sommige epizoden, toch hier en daer denkbeelden bevat die men, zelfs na eene enkele lezing, nimmermeer vergeet en waerin de dichter zyn gemoed vertrouwelyk met geheel zyn gevoel uitstort.

Godsdienst, deugd en Vaderland, ziedaer drie wettige driften die hem in begeestering opvoerden en aen zyne opgetogen ziel de heerlykste toonen ontwrongen. Waer de poëzy onbekwaem was om den steen van verdwaelde herten te doorklieven en ze tot de belydenis der waerheid over te halen, vatte hy andere wapens om den godsdienst tegen de lichtzinnige aenvallen eener valschelyk zoogenaemde wysheid te verdedigen. Hiervan getuigen zyne *brieven over de Kantiaensche wysbegeerte*, zyne *Verhandeling over de uitbreiding der Evangelieleer* en meer andere gewrochten.

Behalve godsdienst en vaderland, bezielde de liefde ook wel eens de snaren zyner lier. In zyne jeugd, volgde hy hier het voetspoor van *Bellamy*, maer in ryperen leeftyd, vindt men den man terug, door wien de grondregels van *Bilderdyk* niet vruchteloos werden beoefend. Doch, in het minnelied, waervan hy zelfs de voorschriften in eenen zyner brieven opteekende, ontsierde nooit een onzuivere toon zyne snaren. Het was, gelyk de schryver van zyn levensbericht het zegt, 'de liefde niet, die een *Weiland*, afgedaald uit zyne ideale hoogte en maar al te zeer met het grove stof bevredigd, verheerlykte, het was eene meer gezuiverde hartstogt, zoo als die, door den godsdienst gelouterd, by de ouden genoegzaam onbekend was.'

Feith beproefde ook het treurspel, maer, evenmin als Bilderdyk was hy voor dit vak opgewassen, en men gevoelde de zwakte zyner krachten. Alhoewel hy zich boven de gewoonte des tyds verhief, die hare onderwerpen in de goden- en heldeneeuw der oudheid zocht en den knoop van het stuk boven de karakterschildering en de zedelyke strekking plaetste, zondigden zyn *Mucius*, zyne *Thersa*, zyn *Ines de Castro* en zyne *Johanna Gray* te zeer door gevoeligheid, zwakheid van karakterteekening en traegheid van gang om zynen dichterlyken roem in onze oogen te vermeerderen.

De prozawerken van *Feith*, zyne romance *Julia*, *Ferdinand en Constantia*, *het dagboek myner goede werken* en verscheidene zyner brieven lyden insgelyks aen overmaet van gevoeligheid, gebrek dat het hoofdzakelyk kenmerk was der school welke *Feith* tot opperhoofd aenzag en naest diegene van Bilderdyk, machtig tot de verheerlyking eener nieuwe oorspronkelyke, nationale letterkunde bydroeg. *Feith*, met al zyne schoone hoedanigheden, met zyn oorspronkelyk gevoelvermogen, heeft men, niet ten onrechte, gebrek aen diepzinnigheid ten laste gelegd en van zelfbehagende eentoonigheid beschuldigd, die een onderwerp op de zelfde zyde beschouwende de gemoederen schokt, ontmoedigt en soms verbittert. Zyne navolgers, en zy waren talryk, overtroffen hem in nog dit gebrek; zy doorploegden

de kwynende gewaerwordingen van het menschelyk hert en zochten op hun pallet de smachtendste kleuren op om een tafereel vol van teederheid en verstikkende gemoedsaendoeningen op te hangen. Die hersenschim hield niet lang stand en week voor de slagen van den wysgierigen *Kinker*, den geestigen *Arent Fokke*, die het sentimentele zoodanig bespottelyk maekten dat zonder nadeel te veroorzaken, het eindelyk buiten de mode viel.

Op het veld der Kunst bleef *Feith* niet ondadig. By het voorbeeld voegde hy de les. In zyne *brieven over verscheiden onderwerpen* treft men verhandelingen aen over het heldendicht, de romance, het minnedicht, het onwaerschynlyke, de navolging der natuer, het bevallige, de genie, den smaek, de liefde, enz., en in dezen duizendkleurigen voorraed is een ryke schat besloten van aesthetische grondregels, ingegeven door eenen kieschen maer altyd gevoelerigen smaek. Doch, dit ter zyde gelaten, bewees *Feith* eenen grooten dienst en bevruchtigde hy mild, gezamentlyk met *Kantelaer,* den grond die reeds door Van Alphen ontgonnen was.

Wy hebben reeds hooger gezien dat *Feith*, gelukkig in zyne letterkundige loopbaen, het niet minder was in zyn huishoudelyk verkeer. Te midden der bezigheden van zyn ambt, vloeide zyn leven in stille stroomen heen, op zyn buitenverblyf van Boschwyk, een der aengenaemste van Over-Yssel. ‘Hier kon hy (*Feith*), volgens het gezegde van den reeds gemelden levensbeschryver, zyne hertelyke liefde voor de natuer voldoen; hier vond hy die eenzaamheid, welke tot verpoozing der verstrooijingen der wereld dient aan alle waarlyk edele zielen; hier was een plekje vooral hem byzonder dierbaar, een hut op eenen heuvel, die een bekoorlyk uitzicht gaf op landeryen, op eenen arm van de Vecht, op Zwolle, Hattem en de bergen van Veluwe.’ Doch, welke roos heeft geene doornen? Welke zomerdag geene schaduw? Welk genoegen besluit in zich geen druk? Op 12 juny 1812, onttrok hem de

dood zyne dierbare gade. Deze onherstelbare slag woog zwaer op zyne ziel en ontwrong haer eenen treurzang waerin de gryze bard het wee zyns herten klaegt. Ziehier een enkel loover van den treurwilg dien hy op haer graf plantte:

Hoe dikwerf doolde ik sinds myn eenzaam Boschwyk rond
Terwyl op elken tred de ziel my scheen te ontglippen!
Ik roep, ik schrei haar na op d'eeuwig doodschen grond,
En Ockjen! Ockjen! beeft van myn betraande lippen.

Na het overlyden zyner echtgenote, zoo er iets den dichter kon troosten dan was het gewis de herstelling van Nederland onder het koninglyk gezag van Oranje. Deze heuchelyke gebeurtenis boezemde hem eene hulde in aen den vorst, die geroepen was het vaderlandsch staetsschip te besturen. Zulke belangloosheid, deze vergetelheid van oude veten en vorige twisten, verdienden en verkregen haren loon. Met het ridderkruis van den nederlandschen leeuw reeds vereerd, droeg men hem nog de verhevenste staetsambten op, die hy dan ook gewetensvol bekleedde tot dat hy, door afnemende ligchaemskracht, genoopt werd zyn ontslag in te dienen.

De bloeijende toestand des vaderlands, de roem dien eene talryke dichterenschaer met goed bekroonden uitslag bejoeg, die weelderige oogst van het zaed, dat hy gedeeltelyk had uitgestrooid, was dit alles niet eene bron van vreugde en bemoediging voor den gryzaerd wiens eigenliefde toch gestreeld moest zyn door het gedacht zyn aendeel tot dit zalig uiteinde bygebracht te hebben?

Elf jaren na het afsterven zyner diep betreurde wederhelft, ontsliep onze zanger, (6 February 1824, daegs na zynen een-en-zeventigsten verjaerdag), een talryke kroost nalatende waervan sommigen, zyne voetstappen volgende, den nederlandschen Helicon beklommen en hunnen vader zoo niet evenaerden, dan toch weerdig bleven.

Een gedenkzuil werd den dichter opgericht in de hoofdkerk zyner geboortestad. Maer behoeft men praelgraven van marmer of arduin voor zulken wier gedacht voortleeft in hunne werken tot in het verstkomend nageslacht? Zyn roem is onwrikbaer gevestigd in het hert der Nederlanders en veil tegen de aenrandingen der kritieken, die als zomermuggen wegdryven, terwyl de genie eeuwig blyft vonken.

FERDINAND VAN TERGOW.
Antwerpen, *October*, 1857.

Na het vertrek mynes vriendes.

O Vriendschap! o Vriendschap! wat plengt gy genoegen
Aen hem die bemind is, en weder bemint!
Aen hem die in onheil, in vreugde en in wroegen,
Zyn hert mag ontlasten in 't hert van een' vrind!

Maer, helaes! wat diepe smerte,
Prangt ook 't meer gevoelig herte,
Wen die vriend hem wordt ontrukt!
Wen zy, plots van een gescheiden,
Eenzaem moeten zuchten beiden.
Om het lot dat hen verdrukt!

Alfons! o! wy leefden gelukkig vereenigd!
Alfons! wy gevoelden wat Vriendschap vermag!
Door haer werd de druk van ons leven gelenigd;
Door haer speelde steeds om ons lippen een lach!

Maer, wat biedt er op deze aerde,
In dien uitgestekten gaerde,
Zeg! wat biedt hier lang geneugt?
De ongeplukte roozen boeijen
Oog en hert door 't lieflyk bloeijen;
Pluk ze: - weg is heil en vreugd.....

Wanneer het verdriet my de borst kwam doorsteken,
Wanneer 'k was gebukt onder 't loodzware lot -
Dan vondt gy my troost; en de smert was geweken,
En 'k stuerde weêr dankbare beden tot God!

Nu, kan ik geen' hulp u vragen,
U, door wien ik al de slagen
Van het onheil heb getart!
Nu is al myn troost verdwenen!
Eenzaem, altyd, zal ik weenen
Eenzaem met myn' wrange smart!

Wanneer ik, in vurige, tripp'lende zangen
Wat lucht gaf aen 't heil dat myn' ziele genoot,
Dan zag ik den blos van de vreugde op uw' wangen,
En 'k voelde 't geluk dan nog tienmael vergroot!

Nu of God my voorspoed zende,
Of my hoede voor ellende,
'k Smaek die zelfde vreugd' niet meer!
Want dan zweeft gy voor myne oogen, -
Ik betreur u, diep bewogen,
En dan ween en zucht ik weêr!

Wanneer by het zien der verbasterde Vlamen,
Myn hert overkropt was van woede en van spyt,
Dan zuchtten, en baden, en streden wy samen -
En 'k was weêr verligt door uw liefdryken vlyt!

Nu.... oh! zwygt myn' dierbre snaren:
Laet my nog wat moed bewaren....
Ach! wat baet dit klagen ons?.....
Heere! biddend, kniel ik neder;
'k Smeek u, geef hem my toch weder,
Geef hem weder, myn' Alfons!.....

O Vriendschap! o Vriendschap! wat schonkt gy genoegen,
Aen my die beminde en werd weder bemind!
Aen my die in onheil, in vreugde, en in wroegen
Myn hert mogt ontlasten in 't hert van myn vriend!

Maer helaes! wat diepe smerte
Prangt nu myn gevoelig herte,
Nu die vriend my is ontrukt!
Nu wy, plots van een gescheiden,
Eenzaem moeten zuchten heiden,
Om het lot dat ons verdrukt!

LODEWYK VAN VUGHT.

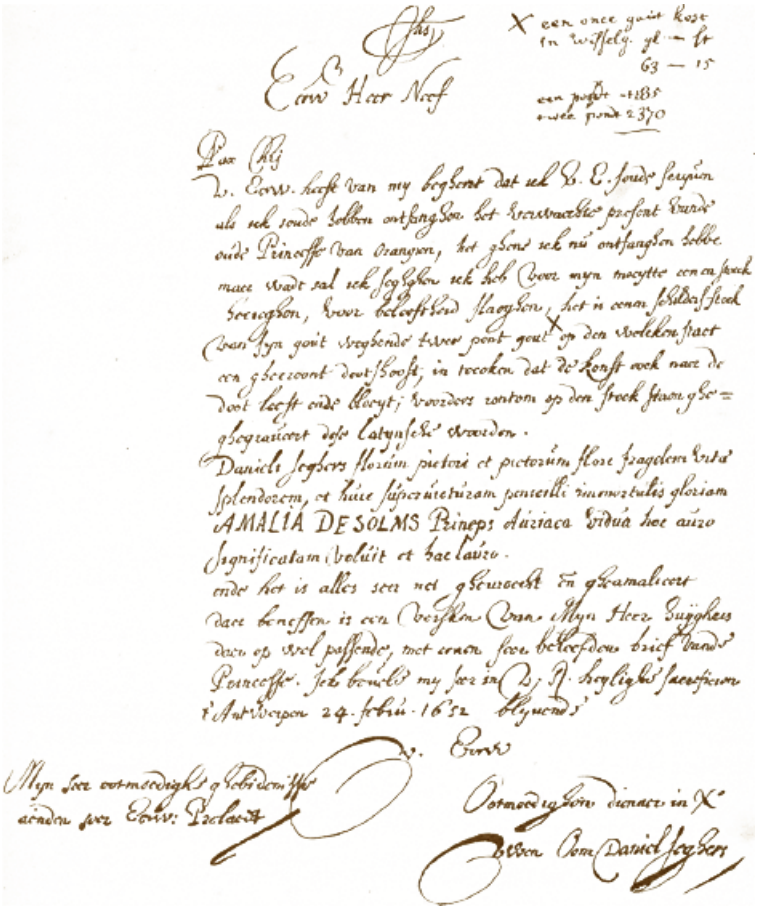

Jhs

Edw Heer Neef

X een once goût Rose in Wisselg. gl — 6r 63 — 15

een pagôt 1185 twee ponde 2370

Pax Chſti

D. Edw. heeft van my begheert dat ick Ed. E. soude senden als ick soude hebben ontfangen het Verwachte present vande oude Princesse van Oranjen, het gheen ick nu ontfangen hebbe maer want sal ick segghen ick heb Edw. myn meyntte een en spreck beeckgen, voor beloofte leed staenden, het in eenen schilderspeel daer in sijn gout stregende twee pont gout X op den voleken staet een gheteeckent doot hooft, in teecken dat de Konst ook naer de doot leeft ende blieft; voorders rontom op den spreck staen ghe= ghegraveert dese Latynsche woorden.

Daniels Jeghers Horum pictoré et pictorúm flore fragilem Vitæ Splendorem, et hinc suspiratúrizam pentelli immortalis gloriam AMALIA DE SOLMS Princeps Auriaca Vidua hoc auro Significatam voluit et declarare.

ende het is alles seer net gheteeckent en gheamalieert daer beneffen is een Overlen Cran Myn Heer Huyghens dese op seer passende, met eenen seer beleefden brief vande Princesse. Ick bevele my seer in Edw. heyligh Sacrificium t'Antwerpen 24. febrii. 1652 Edwens

Edw.

Myn seer eerwaerdigh geleerdenisse aendan seer Edw: Dienaer

Ootmoedigh Edw. dienaer in X°

Peeter Cornelis Daniel Jeghers

Een handschrift van Daniel Seghers.

De nieuwe beredeneerde Catalogus van het musaeum van Antwerpen, bevat zeer belangryke aenteekeningen over DANIEL SEGHERS, den grootsten bloemenschilder, dien de Vlaemsche School heeft voortgebracht. ‘De tafereelen van Seghers, zegt de Catalogus, waren welkom aen alle hoven en de Societeit Jesus, waeraen de schilder als broeder-*coadjutor* toebehoorde, zond ze als geschenken aen verscheidene souvereinen.’

‘De princes van Oranje twee tafereelen van den Broeder-Jesuiet ontvangen hebbende, deed hem, met eenen brief van dankzegging, eenen gouden geëmailleerden schilderstok overhandigen, versierd, aen het uiteinde, met een doodshoofd van hetzelfde metael.’

Indien de heeren opstellers van den nieuwen Catalogus den eigenhandigen brief van Daniël Seghers hadden gekend, gedagteekend van 24 february 1652, en welke deel maekt van de verzameling van handschriften des heeren graven Geeraerd Le Grelle, dan hadden zy er nog bygevoegd, dat het doodshoofd met eene kroon was omgeven, en dat, rondom den versierden schilderstok, een hoogstvleijend opschrift was gegraveerd; zie hier dien brief, welken wy, om zyne historische weerde, in *fac-simile* op voorgaende blad hebben medegedeeld.

een once gout kost

in wisselg. gl. - st.

63 - 15

een pont 1185 -

twee pont 2370

IHS

Eerw. Heer Neef.

Pax Chri.

U. Eerw. heeft van my begheert dat ick U. E soude scryven als ick soude hebben ontfanghen het verwachte present van de oude Princesse van Orangien, het ghene ick nu ontfanghen hebbe maer wadt sal ick seghghen ick heb voor myn moeytte eenen stock gecreghen, voor beleeftheid slaeghen,[1] het is eenen schilderstock van fyn gout weghende twee pont gout op den welcken staet een ghecroont dootshooft, in teeken dat de konst oock naer de doot leeft ende bloeyt; voorders romtom op den stock staen ghegraveert dese latynsche woorden: *Danieli Seghers florum pictori et pictorum flori fragilem vitae splendorem*, *et huic supervicturam penicilli immortalis gloriam AMALIA DE SOLMS Princeps Auriaca*[2] *vidua hoc auro significatum voluit et hac lauro*[3].

(1) Hoe wel vindt men in dezen brief den ootmoedigen broeder Seghers terug! In het midden des schitterendsten zegepraels, heeft hy slechts die woorden om zyn geluk te doen kennen.

(2) *Amalia Van Solms*, de weduwe van *Prins Frederik van Oranje*, was eene der voornaemste beschermsters der kunst; met weet dat zy den grooten schilder *Jacob Jordaens*, en verscheidene andere voorname kunstenaren der Vlaemsche en Hollandsche scholen gelastte met de versieringen van het *Huis ten Bosch.* Zie *notice sur Jacques Jordaens*, par P. GÉNARD.

(3) *Aen Daniël Seghers, den schilder der bloemen en de bloem der schilders. Amalia van Solms, douairiere van Oranje*, *heeft door dit goud en deze lauwerkroon, willen doen kennen*, *den broozen glans van het leven en den roem van een onsterfelijk penseel die de dood zal overleven.*

Ende het is alles seer net ghewrocht en*de* gheamalieert daer beneffen is een versken van Myn Heer Huyghens daer op wel passende, met eenen seer beleefden brief van de Princesse. Ick bevele my seer in U.R. heylighe sacreficien.

't Antwerpen 24 febr. 1652

blyvende.

U. Eerw.

Ootmoedighen dienaer in X^{o}

Uwen Oom DANIEL SEGHERS.

Myn seer ootmoedighe ghebidenisse aen den seer Eerw. PRELAEDT.

In eene volgende uitgave van den Catalogus, zal het artikel aen Daniël Seghers toegewyd, buiten twyfel, met het opschrift dat wy in den brief hebben terug gevonden, volledig worden gemaekt[(1)]; de heeren opstellers zullen dan ook zorg dragen de ware schryfwyze van den naem *Seghers* te herstellen, dien zy, op het gezag der *Annales Antverpienses* van PAPEBROCHIUS, verkeerdelyk in ZEGERS hebben veranderd, terwyl het opschrift zoo wel als het handteeken des schilders getuigt, dat de eerste spellingvorm de eenige ware, de eenige juiste is.

DE REDAKTIE.

Aenteekeningen over de melaetschen.
(Vervolg en slot. Zie bladz. 32.)

Scheurend zyn deze woorden: *hiermede moet gy geduld nemen!* door den franschen schryver, aenhanger der philosophische school, aengeteekend. Men sta ons echter toe dat wy aen hunne nauwkeurigheid twyfelen. Inderdaed, de afscheiding van de samenleving was reeds al te wreed, des te meer, daer de lydende overtuigd was, dat hy, na zynen dood, met zyne bloedverwanten en vrienden niet meer vereenigd werd: gewoonlyk werden de Lazarussen tegen hunne wooning begraven. Doch twyfelen wy aen deze woorden, wy houden evenwel voor echt het gebed van vaerwel dat de priester, volgens het *manuale Camerac.*, over den zieken uitsprak; omdat de kerk altyd volgens hare goddelyke inrichting, de hoop naest het lyden heeft gesteld; - voorwaer de eene spreuk kon de ziel des lydenden niet bekwikken, doch de andere beloofde hem eene gelukkige toekomst, en het was wel noodig den leproos eenigen troost te schenken in het oogenblik dat hy al de wreedheid zyns lots gevoelde!

(1) Eene aenteekening van eene andere hand doet, in denzelfden oorspronkelyken brief, ons ook weten dat deze schilderstok in fyn goud twee ponden woog welke aen gl. 63 - 15 per ons, eene weerde bezat van 2370 gulden wisselgeld of 5015 franken 87 centimen.

Ja, dikwyls, zoo als wy reeds gemeld hebben, waren de maetregels verschrikkelyk die genomen werden om de voortzetting der ziekte te voorkomen; hoe hevig echter dit gevaer van uitbreiding ook mocht wezen, kunnen onze hedendaegsche begrippen niet den minsten vrede hebben met de alsdan gebruikte bewaermiddelen.

Te Luik, by voorbeeld, was het verboden eenen leproos op eenen afstand van tien stappen te naderen; wie dit verbod verbrak, mocht men doodslaen! Al die met die ziekte besmet waren, moesten overal eene witte roede in de hand dragen; wie eenen leproos dood sloeg die zyne roede niet by zich had, kreeg van den mombour of burgemeester eene vastgestelde belooning!

Alle melaetschen die men na het eerste bevel (van opsluiting) des bisschops op straet vond, en die oogenblikkelyk niet met de doodslagers naer een der Lazeryen gingen, werden doorschoten. (CONSCIENCE, *Gesch. van Abulfaragus*, bl. 94 en seq.)

Nochtans waren er dagen gesteld waerop het den Lazarussen toegelaten was in de steden te bedelen; er bestaet onderanderen desaengaende eene ordonnantie van Keizer Karel voor de stad Brussel gegeven 3^{den} january 1538, welke voorschryft: ‘dat sy die bidden ende haelen op die dagen, plaetsen ende tyden als sy dat altyd hebben geplegen te doene ende moghen doene en andersins niet, welke voor 12 Lazarusschen die de aelmoessen als vooren binnen dezer voorseyden stadt sullen mogen bidden ende halen, sullen moeten hebben en dragen de hoeijen met witte linten ofte coirden, handschoenen mantels, schotelen ende andere teekenen van oudts geordonneert, ende alst behoort, sonder dat sy haer water sullen mogen maken onder 't volck, in de beken oft ter plaetsen daer de andere lieden gemeenlyk hanteren, etc.....,..... insgelyks en sy met huere bloote handen niet mogen raken oft genaken eenige coorden oft hanckzeelen gemaeckt om de bellen te trecken oft te clincken, noch ook clepels oft clincken, oft iet anders het welck de andere lieden trecken oft handelen ende dat al op pene van gecorrigeert te worden ter ordonnantie ende discretie als voren.’

De costumen van Henegauwen bepalen ook de dagen waerop de melaetschen tot de stad toegang hadden, verbiedende, onderanderen, aen de herbergiers, aen de weerden, aen de handelaers in levensmiddelen, de besmetten ten hunnen huizen te laten eten of te drinken (*Cap.* 135).

Te Amsterdam hadden de leproosen jaerlyks twee vrolyke dagen: *Koppertjesmaendag* en *dynsdag;* dan reden zy met sleden, fluiten en trommels door de stad om aen de deuren der goede lieden aelmoesen te ontvangen. Dit gebruik heeft bestaen tot in 1604 (LE LONG, *Besch. der stad Amst.*, bl. 520).

Buiten de vastgestelde dagen, was de toegang tot de steden aen de melaetschen verboden, want de schrik die deze by de bevolking verwekten was dusdanig, dat wanneer een besmetten tot een dorp naderde, de gemeenteklok de inwooners ervan waerschuwde, opdat deze in hunne wooningen zouden vluchten. Wanneer er een onheil voorkwam, beschuldigde men er de Lazarussen van; alle de ongelukken werden aen de bygelegene leprooseryen toegeschreven, en dikwyls werden deze zieken de slachtoffers van de bygeloovigheid en den overdreven schrik.

In de maend July 1320 verspreidde zich in den Languedoc (Frankryk) het gerucht dat alle de waterputten en fonteinen door de Lazarussen vergiftigd waren; zonder de mogelykheid ervan te onderzoeken, onderhoort men eenen melaetschen die bekent hier toe, door de beloften eens joods aengeprikkeld geweest te zyn. Op eenen besmetten vindt men een gesloten pak, inhoudende den kop eener slang, paddepooten, vrouwenhair, in een zwart en stinkkend nat geweekt, welk hy verklaerde in de fonteinen te werpen: onmiddelyk werden eenige joden en leproosen gebannen, andere verbrand, en de goederen der melaetschhuizen en der joden aengeslagen. (*Hist. de France au moyen-âge*, *par* CAPEFIGUE, t. II, p. 113).

Zeven jaren vroeger (1313) had Philips-de-Schoone, om het volk te stillen, in Vlaenderen, ook een getal dezer ongelukkigen door het vuer doen sterven; (MEYERI, *Ann. Fland. ad ann.* 1313-14-*id.* DESPARS, *Chr. vl.*) eene nieuwe vervolging stond aldaer in 1321 tegen de Leproosen op. *(Ziet over de zelve ook* DURAND, *Ampliss. coll.* t. V. col. 414).

Alhoewel de melaetschheid als ongeneesbaer aenzien werd, moesten er nogtans gevallen voorkomen dat eenige dier lydenden, de gezondheid wederkregen en van die plaeg verlost werden; dit blykt uit eenige burgerlyke voorschryvingen en byzonder uit het *Manuale sive officiarium curatorum Insig. Eccl. Cameracensis recognit. et auctum per Rev. in Chr. Pat. et Dom. D. Maximil. a Bergis Episc. ac Duc. Camer.* in het welk, voor dit geval, de dankzeggingmissen zyn aengewezen.

'Ist dat het geschiede dat den sieken quam te genesen, soo wierd hy door de ervaren rechters wederom gevisiteert, ende geoordeelt synde erstelt te syn, laet men het selve aen den pastoor weten, den welcken in het sermoon het aen het volk bekent maekt, en den genesen wierd inde kerke gebragt; den pastoor dede als dan de misse van de HH. Dryvuldigheyt, van den H. Geest ofte van O.L.V. naer den tyd van het jaer.

De misse geeyndigt synde, soo vervoegde den genesen Lazarus sig weder met de gesonden.' (*Addit. et corrections etc. etc. door Gyseleers Thys*).

Schandelyk is het voor het menschdom, dat tot zelfs de wreedste plagen, waermede ons geslacht werd geslagen, aenleiding tot den hatelyksten handel hebben gegeven. De

milde giften, die ruimschoots in den onderhoud der melaetschhuizen voorzagen, hadden door de vermindering der besmetten, een zeker welzyn in die gestichten doen ontstaen. Dit feit werd door de luijaerdy en hebzucht te baet genomen: er kamen *valsche leproosen!* Deze schynen in Braband menigvuldig geweest te zyn, want volgens ZYPAEUS, (*Notit. jur. belg.* XI, 6.) moesten de geneesmeesters in de lazarushuizen een nauwkeurig onderzoek der besmetten doen, en er diegenen uit verwyderen welke onder den mantel der melaetschheid de bedelary uitoeffenden; zelfs is het aen den deken der leproosen (*decanus leprosorum*) toegelaten, indien hy twyfelt aen de verklaringen van hen die door de plaeg aengerand veinzen te zyn, deze laetste te doen bezichtigen en hier voor de getuigenis van deskundigen in te roepen (E. 21 aug. 1537).

Is het niet te bewonderen dat niet tegenstaende het besmettelyke karakter van de kwael, er lieden gevonden werden die, om beter de bedelary uitteoefenen en gemakkelyker van de menschlievenheid misbruik te maken, niet schrikten zich in het midden der melaetschen nedertezetten en zoo uit luiheid, uit zorgloosheid, hunne gezondheid, ja, hun leven in de weegschael stelden?

Deze hertverscheurende ziekte heeft van de XIe tot de XVIe eeuw gewoed en is langzamerhand verdwenen, zonder dat men de byzonder hiertoe gebruikte geneesmiddelen kan aenwyzen. Eene der laetste schikkingen die men desaengaende ontmoet, is het besluit van het magistraet van Brussel gedagteekend van 25 augusti 1556, welk eenige menschlievende persoonen benoemt om de aelmoessen voor de melaetschen rond te halen, belettende ten zelfden tyde, dat de besmetten de straten al bedelende mochten doorloopen. (*Hist. de Brux.* WAUTERS et HENNE, T. 3, pag. 429).

In de XVIIe eeuw moest de Lazery uit Mechelen gansch verdwenen zyn. Inderdaed de Aertsbisschop Jacobus Boonen, overtuigd zynde dat de inkomsten van 3500 guld. s'jaers, welk het groot O.L.V. gasthuis aldaer bezat, niet toereikend waren tot den onderhoud der kloosters en der zieken, terwyl de religieusen van het sticht der *ziekelieden* of leproosy 5000 guld. intrest hadden en dat daer geene ziekenen meer waren, deed alsdan een deel der goederen ter weerde van 3500 guld. s'jaers, aen het O.L.V. gasthuis geven; aen ieder der nonnen der ziekelieden, 200 guldens latende. Maer deze laetsten stelden zich tegen 's bisschops schikking en verkregen van den Grooten-Raed handhaving, (maintenue); de kerkvoogd keerde zich alsdan tot het Staetsbestuer en bekwam van den Geheimen Raed, brieven van goedkeuring gedagteekend van 4 september 1640, ingevolge welke de verdeeling gebeurde. Dit is volgens ons het klaerste bewys dat er toen te Mechelen geene melaetschen meer bestonden. Wat de omliggende plaetsen aengaet, de aenteekeningen welke wy bezitten, duiden aen dat de leproosenhuizen langzamerhand zonder besmetten kwamen en deze gebouwen tot andere inrichtingen werden benuttigd; echter blyft het ons verwonderen dat DIERICXSENS, (*Antw. Chr. nas. et cres.*) die in het midden der laetstverdwenen eeuw schreef, bevestigt dat ten zynen tyde, het Lazarushuis te Antwerpen nog bestond en door melaetschen bewoond was; indien deze schryver waerheid spreekt, dan moet men toch doen aenmerken dat nergens in België op dit tydstip van de melaetscheid meer gewag gemaekt werd.

Eenige schryvers stellen, wy weten niet om welke redenen, de verslapping en de vermindering dezer plaeg gelyktydig met de ontdekking van Amerika van waer misschien andere ziekten in de oude wereld inval deden; is deze bemerking aennemelyk, dan zou men byna mogen denken, dat er eene soort van vergoeding bestaet, zoodat wanneer van de eene zyde, het menschelyk geslacht bevoordeeld wordt, het, van den anderen kant, een evenredig verlies onderstaet; doch redelyker

schynt ons het gevoelen dier geneeskundigen welke getuigen, dat alle ziekten, na verloop van zekere jaren het menschdom overvallen te hebben, zachter en gematiger worden en eindelyk, door de voortzetting, als versleten worden.

Wat er van zy, wy moeten de Voorzienigheid dank wyten dat de thans bestaende Europeaensche bevolking verlost is geworden van eene yselyke plaeg, welke gedurende ruim vyf eeuwen ontelbare slachtoffers heeft gemaekt.

C. SEFFEN.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft.
(*Vervolg. Zie bladz.* 48 *en* 55).

III.
De zon gaet op.

De landbouwers verlieten de velden en de laetste karre, hoog met haverstrooi geladen, gleed krakend af van den bergweg die naer Luik opleidde.

Eene jonge vrouw echter, met een kindje op den arm, stond nog gansch alleen op het toppunt des heuvels en hield het oog strak in het zuiden gericht, als scheen zy langs dien kant iemand te verwachten.

De ondergaende zonne daelde langzaem achter den gothieken toren der Tongersche hoofdkerk neder, omringde het grootsche kunstgewrocht met eenen gloed van licht en vuer, en, wierp een rooden schyn over de verschrooide korenstoppelen der velden.....

De vale streep die de oosterkimme benevelde, breidde zich langzaem over den doorschynenden hemel uit en spreidde over de aerde eene aengroeijende duisternis.

De jonge vrouw die blykbaer op iemand wachtte,

scheen beangstigd te worden over de eenzaemheid der velden, wanneer men in de verte een zwarte stip zag bewegen, dat allengskens grooter en grooter werd, en weldra kon men een man onderscheiden, die met verhaestte schreden naer het dorp ging. Als hy de jonge vrouw in het oog kreeg, legde hy den reiszak neder, dien hy in de hand droeg, bracht zyne twee handen als eenen verrekyker aen het oog en zocht het sombere noorden te doorpeilen.

Dan, als hadde hy de vrouw herkend, haelde hy eenen witten doek te voorschyn, wreef er mede boven zyn hoofd, en zynen reiszak opnemende, liep hy snel voortwaerts.

'Hy is het! - hy is het!' mompelde de jonge vrouw met blyde aendoening, en, zy hief het kindje in de hoogte als om het aen den reiziger te toonen.

'Ginder is uw vader! zie, ginder komt hy aen, Jefken!' herhaelde gedurig de moeder tegen het kindje, en alsof het deze woorden verstond, strekte het arme wichtje zyne handjes naer den naderenden man uit.

Zoohaest zy in het bereik der stemme waren riepen beide gelyktydig uit:

'Dina!'

'Jef!'

De jonge man wierp zyn reiszak op den weg neder en liep juichend met opene armen naer de vrouwe toe:

'Ach, myn kind, myn kind!' juichtte hy en wilde het kindje omhelzen; maer lang verborg het krytend zyn hoofdje in den boezem der moeder.

'Zie, het kent u nog niet!' zegde de vrouw.

Die woorden brachten eene pynelyke uitdrukking op het wezen des mans; doch moeder en kind te gelyker tyd in den arm sluitende, juichtte hy:

'Zoo waer ik leef, het is of ik u in honderd jaer nimmer gezien had!.... maer geef my het kind dan eens hier?'

En hy vatte het krytend jongsken op den arm; doch Dina speelde er tegen en dan lachtte het kleintje weder bly de moeder aen.

'Laet ons maer haestig naer ons huis gaen.'

'Gy zoudt uwen reiszak nog vergeten' zegde Dina, en nam den buidel onder den arm.

'Wel, myn God! ik ben zoo blyde dat ik myn gansch fortuin nog zou vergeten en op den weg laten liggen!'

De gelukkige vader wendde de oogen van het wichtje niet af; Dina ging met den reiszak in de hand nevens hem en lachtte tegen het kind opdat het niet schreijen zou.

'Vindt gy het ook niet, Jef, dat het op u trekt, alle menschen zeggen het?'

'Dat vind ik niet, zegde Jef; het heeft juist blauwe oogen zoo als gy en denzelfden kleinen mond.

'Ja, sprak Dina tegen, maer het heeft toch uw hoog voorhoofd en uw gebogen neus.'

Zoo redekavelende daelden de gelukkige ouders de helling af en bereikten welhaest de *Witte Hoeve.*

Jef wierp zich by den haerd, in den grooten zetel neder en deed het kindje op zyne knieën dansen. Zyne oogen zwierven rond de kamer en schenen ieder voorwerp te begroeten en hy juichtte:

'Oost, west, t'huis best! Wat hebben my die verwenschte acht maenden lang geduerd! de tyd heeft my byzonder lang geschenen sedert onze echt met een zoontje gezegend werd!'

'Waerom zyt gy dan ook al niet eens naer huis gekomen? zegde de vrouw verwytend.

‘Ja, rond Paschen! het zoude er schoon uitzien; dan heeft men eene keting rond het been; men kan nog geene halve uer weg. Oh, welk een leven, het is om zot te worden!... van 's morgens tot 's avonds moet gy naer de grillen der menschen dansen, en iedereen beleefdelyk tael en antwoord geven; gy moet naer uw werkvolk omzien en..... in één woord, hoofdbrekery!.... hoofdbrekery! Zoo waer ik leef, een werkman is wel gelukkig; hy trekt zich niets aen, en 's avonds als zyn werk gedaen is, dan gaet hy vrolyk te bed en slaept gerust tot 's morgens!...’

‘Berouwt ge u al over fabrikant te zyn geworden?’ spotte Dina.

‘Berouwen? in 't geheel niet: heerlyk is het gegaen; ik kon my daer niet aen verwachten, en toekomend jaer zal het nog beter gaen. Ik zie u nog eens de vrouw worden van een groot en ryk fabrikant!’

Een hoeveerdige glimlach helderde Dina's gelaet op wyl zy het vuer aenstookte en den koperen moor met water vulde.

‘Ik wil u een koffy opschenken, zegde zy, zoo als gy daer in ... maer hoe noemt men het dan wêer? - ik kan dien naem nooit onthouden!’

‘In Munster.’

‘Ja, in Munster nooit zult gedronken hebben... Maer, zie Jef, ge zyt nog niet nieuwsgierig om te weten wat er sedert uwe afwezigheid zoo al is voorgevallen. En onze koei heeft gekalfd, en wy hebben een veersken op stal staen; het is een bont; van den eersten dag stond het al zoo vast op zyne pooten dat de menschen zeggen dat het een wonder is om zien.

Dadelyk ging Jef de hoeve in oogenschouw nemen en Dina toonde hem het kalf en de jonge kiekens en den moestuin; maer Jef scheen weinig of geene aendacht op dit alles te geven en Dina voelde zich gekwest in hare eigenliefde. Maer, als zy zag hoe hy de oogen niet afwendde van het zoontje dat hy op den arm droeg, en hoe hy het onder de kin kittelde om het te doen lachen, en hoe hy zelve schatterlachte als het kindje met zynen zwaren knevelbaerd trok, dan schoot haer het moederherte

vol en om lucht te geven aen de liefdetael die haer de ziele verwarmde, plaetste zy een brandenden zoen op de wangen des kinds.

Toch de menschen laten niet geerne zien dat zy ontroerd zyn en daerom zegde zy:

‘Hoe lang blyft ge nu hier?’

‘Ah! spotte de jonge man, ge zoudt me al geerne vroeg van kant hebben; maer het zal u niet lukken, vrouwken! gedurende ten minsten vier maenden hebt gy uwen baes gevonden.

Zooveel te beter, scherste Mieken, dan kunt gy hier en daer een handje uitsteken, en ik en de meid zullen het zooveel te gemakkelyker hebben.

Wel meent ge dan dat ik naer huis ben gekomen om te werken?.. Ik doe niets en wil eens deftig uitrusten.’

‘O, gy leelyke luiaerd! kwam de jonge vrouw, dan waert ge al veel beter ginder gebleven, en wy hebben er ook niet noodig om onder den voet te loopen.’

Zoo elkanderen tergende, werd de gansche hoeve nauwkeurig afgezien en in beider hert woonde zaligheid...

Kortelings na 's jongelings terugkomst hadden de verloofden hunne liefde door den echt bekrachtigd. Eenigen tyd na dien vertrok Jef naer Munster, huerde er eenen winkel en ging, tegen den zomer, er zich als fabricant nederzetten.

Hy hadde liever gehad dat de *Witte Hoeve* ware verkocht geworden en daer vrouw en man geene bloedverwanten in het dorp hadden, beide in een nieuw vaderland het geluk waren gaen zoeken; maer Dina weigerde hardnekkig de ouderlyke huizing te verlaten.

Dit gedrag kwam Jef weinig zonderling voor, daer het door het algemeen gebruik gewettigd was. Inderdaed, tegen de lente, wyken de stroohoedenmakers, zoo wel fabricanten als werklieden, naer de steden van België, Holland, Frankryk en de Rhynprovinciën uit, om er gedurende den zomer hunne nyverheid uitteoefenen. Maer de heimliefde der inboorlingen is zulkdanig dat slechts weinigen hunnen geboortegrond vergetende, met den herfst in hunne haerdsteden niet terug keeren. Byzonder het vrouwvolk dezer zwervende natie, schynt zoo nagelvast aen den grond verkleefd, dat er weinige voorbeelden van zyn dat eene vrouw zich verder dan de nabyliggende steden: Tongeren, Luik en Maestricht gewaegd heeft.

Derhalve is het zeer natuerlyk dat, naer s' lands wyze, Dina de ouderlyke hoeve bleef bewoonen. Sinds grootmoedersdood was de *Witte Hocve* tot den moestuin en den boomgaerd verkleind; ééne enkele koei, een kalf en een aental hoenderen vonden er hunnen onderhoud. De beriddering van dezen kleinen akkerbouw koste aen Dina weinig zorg.

IV.
Het geluk van niets te doen.

Wie gevoelt niet eene innige zielevreugde by het wederzien zyns dierbaren geboortegronds, na eene lange afwezigheid? - Welk moest dan de zaligheid niet wezen van een man, die aen eigen haerd, eene jeugdige echtgenoote, en de eerste vrucht eens gezegenden echts, na een verblyf van verscheidene maenden in den vreemde, in de armen drukt!...

De jonge stroohoedenfabrikant gevoelde zich uitermate gelukkig. Hy zat daer zoo gansche dagen aen de haerd of in het priëel, met eene duitsche pyp met zeeschuimen kop, in den mond, en zyn zoontje op de knie. Hy neuriëde al de

deuntjes die hy maer kon en de *Witte Hoeve* weêrgalmde van vrolyke liederen van den vroegen morgend tot den laten avond.

Ja, maer het werd welhaest eentoonig zoo ledig te zyn en het vervelen kroop den jongen man op den rug. Hy zocht dan eene bezigheid in den tuin, harkte al de bloembedden om en trok de wegeltjes lynrecht. Als dit gedaen was, nam hy eene spade en keerde al de ledige plaetsen van den moeshof het onderste boven. Dit duerde alweder niet lang en de uren rekten zich eindeloos uit en de dagen kropen met slepende traegheid voort. De vrolykheid verdween, de eetlust ging weg, het vervelen groeide aen, en de maenden waer hy het geluk zou smaken van niets te doen, schenen nooit te zullen eindigen.

Gewis kon de arbeidzame man, weder zoo als te voren, den tyd korten met stroo te vlechten of hoeden aeneen te naeijen; hy vroeg naer niets beters, doch dan ware hy de weerdigheid van een fabrikant, zoo als hy, te kort gebleven.

Hy draeide dan gansch den dag rond huis en tuin, en zag alles scherp na of er ergens geene verbeteringen te doen waren of eene herstelling te bewerken, ja, weldra vond hy ergens geenen nagel meer los.

Eensdaegs viel het hem in dat de vensterluiken en de deure der hoeve in groene olieverw zouden moeten geschilderd worden. Dit was nu weder een gelukkig gedacht om eene halve week bezig te zyn.

Hy had echter zonder den weerd gerekend. Dina kwam er hevig tegen in, beweerde dat het onnoodig geld verkwisten was, en dat het voor jaer en dag zoo gestaen had en nog wel zoo kon staen. Hier rees de twist in het jonge huishouden op. Jef bleef hardnekkig by zyn gedacht en hield niet af tot dat de verwe gekocht was.

Weldra waren de buitenmuren der hoeve sneeuwwit; de vensterruiten en deuren grasgroen, en dan kon de jonge man daer zoo een halven dag zyn huis staen bezien, met de voorliefde eens kunstenaers die zyne

tafereelen bewonderd, en onder dit bezien vond hy, God weet, nog hoevele verbeteringen en verfraeijingen aen de hoeve toe te brengen waren, alhoewel nog ooit te voren, noch hy zelve, noch iemand uit den huize, het bemerkt hadde.

Eens dat hy zoo, met de handen in den zak, zyn huis in oogenschouw nam, kwam Piet Mop, die ook reeds sedert lang van Amsterdam was teruggekeerd en zyn ledigen tyd lustig in de herbergen overgebracht, over zyne onderdeur liggen en sprak met eene gemoedelykheid waerin wel eenige scherpte doorstraelde.

‘Gebuer, ge zyt zoo wat aen 't verfraeijen?’

‘Och, 't is zoo al wat; een klad verwe langs hier en langs daer om die oude barak nog wat aen een te houden... Maer, wat zoudt ge er van zeggen, gebuer Piet, indien ik eens dat strooijen dak deed afwerpen en in plaets ervan blauwe pannen opleggen dan zou het huis wat beter voorkomen?’

‘Het geld schynt in uwen winkel geregend te hebben, buerman!’ lachtte Piet Mop.

‘Juist wel niet!... och het eerste jaer dat iemand zich als fabricant nederzet is het zoo al wat!.... maer toekomende jaer zal het beter gaen, hoop ik!... Ha mits wy er van spreken, weet ge geen werkgast of twee die in myn fabriek te Munster zouden willen werken; want ik heb het in de lente onmogelyk met myn werkvolk kunnen gedaen krygen en moet volstrekt het getal myner knechts vergrooten.... En, hoe hebben de zaken in Amsterdam zoo al gegaen?’

‘Och het kan wel geen stoffen lyden, - neen, dat kan het niet! - het is slechte tyd, gebuer; de menschen hebben het oordje niet; en dan de concurrentie!.... ook wy hebben slechts van Paschen tot Sinxen *voorraed*[1] gewerkt!... het is een duivelsche handel; men zou in den zomer schier dag en nacht moeten kunnen werken, en ik zegde daereven tegen myn vrouw nog, wy konden wel één gast of vier meer in 't werk stellen; - maer de slechte betalingen...’

‘Dat ik u eens kon laten zien hoeveel er by my op een enkel jaer al in het kryt staen... en, de groote liê dan nog al!’

‘Indien ik al kreeg, zegde Piet, wat men my schuldig is, dan had ik een fortuinje, man lief, ja, een fortuinje, en op myn sloefkens kon ik leven! - God lof, dat wy van de ergsten niet wezen en eenen van ouds neringryken winkel hebben; maer de nieuwe fabricanten, hoe komen zy er? - Dit weet ik niet.’ ‘Nochtans, voegde hy er met hekelenden glimlach by, nochtans als men hen hoort spreken, zou men zeggen dat zy water boven rand hebben; maer groote wind en weinig regen....’

‘Ik ga in huis myne pyp eens aenvuren,’ zegde Jef, den rug keerende, wyl een hevig rood zyn voorhoofd kleurde; want hy begreep maer al te goed de bytende zinspelingen van zyn buerman.

Piet Mop trok het hoofd binnen, sloot de bovendeur en zegde tegen zyne vrouw die in de huiskamer aen het stroovlechten was.

‘Zie vrouw, ik geloof dat Jef Cooremans eene goudmyn gevonden heeft: hy schildert zyn huis op, en spreekt van blauwe pannen op zyn dak te leggen!’

‘En wy zullen de onze er wel kunnen afnemen en ze hem verkoopen,’ snauwde hem Trientje bitsig toe.

‘Wat kan ik er aen doen? het is beter eene ons geluk dan een pond verstand, zegt het spreekwoord!’

‘En het spreekwoord had erwel kunnen byvoegen dat het beter is zyne zaken na te zien dan in de herbergen en kroegen zoo zat als een zwyn te liggen.’

‘En ook, vrouw, ja, by myne ziel, dat zou het kunnen byvoegen, dat het beter is zyn huishouden na te zien dan by de buren uit wauwelen te gaen en de winst van een half jaer verkoop aen zyn lyf te hangen.

(1) *Voorraed:* over de gestelde uren werken.

‘Wel! wel! wie heeft dat ooit gehoord? zie eens hoe kael ik gekleed ga tegenover anderen die veel minder zyn dan wy! en Dina van hierover, die staet zondags van top tot teen in de zyde, en Jef heeft haer nog een paer gouden bellen medegebracht; en, gy, gybrengt my nooit iets mede.’

Het wezen van Piet Mop verkreeg eene uitdrukking van boosaerdige spotterny.

‘Wat zult gy my nu nog verwyten! riep hy uit; zoo, heb ik u geenen geprotesteerden wissel en eene halve dozyn onbetaelde rekeningen medegebracht?’

‘Onbeschaemde slechterik! viel de vrouw in toorn uit, gy zult my en uwe kinderen nog op straet helpen! wy zullen nog om een stuk brood langs de deuren moeten gaen bedelen. En gy zult zoo lang lustig in de herberg zingen tot dat gy in de gevangenisse zult dansen....’ De tranen sprongen haer uit de oogen van gramschap en smert, en zy wierp haer man nog een hoop scheldwoorden naer het hoofd.

Stilzwygend aenhoorde Piet de hoonende benamingen die zyne vrouw hem gaf; hy hief slechts van tyd tot tyd medelydend de schouders op, tot dat Trientje, van vermoeidheid uitgeput, verplicht was te zwygen, en dan sprak hy zeer bedaerd.

‘Vuile boter en rotten visch hebben elkanderen weinig te verwyten, Trientje. Gy hebt u schoon gekleed en ik heb wel gedronken; maer als er dit, verduiveld, niet af kan, tot wat dan al goed ook fabricant te wezen? Doen anderen niet even als wy en toch komen zy er goed. Zie Jef Cooremans eens, dat is pas een jaer stroohoedenmakersbaes, en dat spreekt al van nieuwe pannen op zyn huis te leggen, en van ik weet zoo al

niet. Is hy dan slimmer dan wy, hy een arme werkgast, en wy in den handel groot gebracht, fabrikant van vader tot zoon? Neen, het is dat in Munster den handel beter gaet dan te Amsterdam, en dat wy het daer eens beproefden, ik wed dat wy die kruisduit gemakkelyk in den grond zouden helpen. Ik heb in den zin het daer ook eens te wagen, en by myne ziel, hy zal dan ook de vreugde niet hebben geld met hoopen te vergaren als wy er onder door moeten; neen, vrouw, dat zal hy niet!'

Dit voorstel werd door Trientje gretig opgenomen, overwogen, beraedslaegd, en eindelyk kwam men er toe over Amsterdam te verlaten, en met de eerstkomende lente tot Munster een stroohoedenfabriek op te richten.

Middelwyl men Jef's ondergang beraemde, scherste deze vrolyk met zyne vrouw over Piet's naiever, en hoe hy over zynen handel pochte en stofte, alhoewel men zeer goed wist dat hy meestal zyn werkvolk vóór het einde van het saizoen had moeten doorzenden, en voor het toekomende jaer, der helft zyner hoedenmakers het werk had opgezegd.

(*Wordt voortgezet*).

L. VAN RUCKELINGEN.

Kunst- en letternieuws.

Dezer dagen, zegt de *Eendragt*, werd hier ter stede, in de zael van het *Kunstgenootschap*, eene schildery van den heer Hendrik Leys tentoongesteld, verbeeldende: *Maria van Bourgondië*, *aelmoessen uitdeelende aen de armen van Brugge.* Dit tafereel is, naer het oordeel van alle deskundigen, die het gezien hebben, een meesterstuk te noemen, zoo ten opzichte van schepping en samenstelling, als met betrekking tot de uitvoering, teekening en koloriet. Jammer maer dat dit kunstgewrocht niet in het land mag blyven: het is voor een ryk kabinet in Engeland bestemd.

- Onze verdienstelyke medewerker de heer Ed. Dujardin, heeft de hand gelegd aen een nieuw godsdienstig tafereel welk bestemd is voor eene parochiale kerk van Noord-Braband. Het stelt de *Onbevlekte Maegd* voor, *door de verschillende standen der samenleving aengeroepen.*

- Een onzer verdienstelyke schilders, de heer P. Kremer van Antwerpen, heeft de laetste hand gelegd aen een tafereel dat bestemd is om den lof der kenners weg te dragen; het stelt den kunstschilder Watteau voor, die een landfeest bywoont, zyn teekenstift vat en de dansende reijen op het papier poogt af te schetsen. Echt aengenaem is dit onderwerp behandeld. Op het voorplan, naest een ryk buffet, zit de kunstenaer yverig aen zyn werk; naest hem bevindt zich eene frische deerne die zich onledig houdt met fruit en andere spyzen te plaetsen. In de diepte, ontwaert men een aental freulen en jonkers die zich aen de vreugden des danses overgeven. Een heerlyk landschep, door eene ondergaende zon opgehelderd, schenkt aen het uitzicht een dichterlyken toon die verrukt en doet mymeren.

- Wy hebben, zegt de *Eendragt*, een nieuw verlies voor de vlaemsche letterkunde en inzonderheid voor het lager onderwys te betreuren: in den nacht van den 18 tot den 19 April 1858, overleed te Gent, de heer Judocus Johannes Steyaert, hoofdonderwyzer by eene van stads kostelooze jongensscholen, by de jongelingsschool en de weezengestichten; lid der maetschappy van schoone kunsten en letterkunde, werkend lid en daerby schatbewaerder der Maetschappy van vlaemsche letteroefening: *de Tael is gansch het Volk*, en van verschillende andere kunst- en lettergenootschappen.

De heer Steyaert was te Gent, den 26 april 1799 geboren, en had derhalve het 59e jaer zyns levens niet bereikt.

- Verschenen by J.-E. Buschmann: *Graf- en Gedenkschriften der provincie Antwerpen*; 35e aflevering. - Deze aflevering bevat het einde der abdy van S. Salvator en het begin van S. Augustinus kerk.

- Te Rousselaere, by de Brauwer-Stock, is verschenen het tweede stuk der Rumbeeksche avondstonden, uitgegeven door de Maetschappy *De vereenigde vrienden*, te Rumbeke. In een volgend stuk komen wy op dit boekdeel, dat de kerkelyke goedkeuring draegt, nader terug.

- Aengekondigd, by J.P. Van Dieren et Co. te Antwerpen: *Batavia*, historisch tafereel uit de XVIIe eeuw, door Hendrik Conscience.

'Het is met een waer genoegen, zegt het *Prospectus*, dat wy onzen lezeren laten kennen dat de heer Ed. Dujardin, de vernuftige versierder van Concience's vroegere werken, nogmaels heeft toegestemd om ons de hulp van zyn talent tot de opluistering dezer uitgave te verleenen, en reeds voor het werk *Batavia* twaelf schoone platen heeft geteekend.'

Voorwaerden. - Het werk *Batavia* zal dry boekdeelen uitmaken elk van ongeveer 200 bladzyden, op schoon papier, formaet en druk als de vorige afzonderlyke uitgaven van Conscience's werken; - het formaet der volledige werken gelyk zynde aen de vorige afzonderlyke uitgaven, kan *Batavia* als een vervolg der komplete werken beschouwd worden.

Prys van het geheele werk, by inteekening, zes franken.

- *Geschiedenis van hertog Jan den Eersten van Braband en zyn tydvak*, door Karel F. Stallaert, Professor aen het Koninglyk Athenaeum te Brussel, lid der Maetschappy van Nederlandsche letterkunde te Leiden. - Het werk zal twee schoone boekdeelen in-8vo uitmaken, beslaende elk ongeveer 320 bladzyden, letter en papier gelyk aen de 'Gedichten van Ledeganck'. Het zal verschynen in vier afleveringen, die elkander van drie tot drie maenden opvolgen zullen. De prys der aflevering is bepaeld op 3 franken voor België, betaelbaer by ontvangst.

- Onder den titel *Liedjes en Deuntjes*, heeft de heer S.J. Dodd, by den boekhandelaer Kiessling, te Brussel, een fraei boekdeeltje van een honderdtal bladzyden, bevattende dertig liederen en romancen, laten verschynen. Het meerendeel dier liederen moeten onder de politieke worden gerangschikt, en ofschoon wy sommigen wel wat scherp vinden, en niet immer gansch kunnen bytreden, moeten wy echter bekennen dat allen, onder het oogpunt der Vlaemsche Beweging beschouwd, een zuiver nationael gevoel laten doorstralen. Misschien is dit wel de rede waerom de heer Dodd, in enkele gevallen, onzes inziens ten minste, sommige persoonen wat al te streng behandelt. Wat er ook van zy, het boekdeeltje door den heer Dodd uitgegeven, toont ons aen, dat hy het volkslied verstaet, den vorm van dit moeijelyk vak der dichtkunst gansch meester is, en tusschen de goede liederendichters onzes lands eene plaets inneemt. Wy zien met belangstelling zyn *Lief en leed*, een bundel gedichten, en *Jaek en Jan*, zedenverhael, te gemoet.

- Aengekondigd by M.r Stock-Werbrouck, te Rousselaere: *Vlaemsche dichtoefeningen* van den eerweerden heer Guido Gezelle, pbr., professor in 't klein Seminarie, te Rousselaere. Het werk zal een boekdeel van 200 bladz. in-8o uitmaken, en tegen den prys van fr. 2.50 den heeren inteekenaren worden afgeleverd.

BALTHASAR GERMORETIUS

Balthazar Moretus, Bz.

Onder de voornaemste leden der familie Moretus, welke den roem der Plantynsche drukkery hebben staende gehouden en zelfs nog hebben uitgebreid, wordt de man gerekend wiens afbeeldsel aen het hoofd dezer aflevering is geplaetst.

Balthazar Moretus, zoon van Balthazar en van Anna Goos, zag te Antwerpen op 24 july 1646 het licht en werd den volgenden dag in de Cathedrale aldaer (Zuid Kwartier) gedoopt. Zyne eerste kinderjaren bracht hy te Antwerpen by zyne ouders door, doch ten jare 1660, werd hy, volgens de getuigenis zyns levensbeschryvers, den heer J.B. Van der Straelen(1), naer Parys gezonden, om aldaer, onder het geleide van zekeren heer Le Glay S.r de Morfontaine, een grondig onderwys in de fransche tael te ontvangen. Vier jaren nadien, was hy reeds in zyne geboortestad terug gekeerd, want op dit tydstip (31 september 1664), verliet hy op nieuw de Scheldestad om, in gezelschap van zyne oomen Henricus Hillewerve en Petrus Goos, en der heeren Tholincx en Van Immerseel, eene reis in Duitschland en Italië te ondernemen.

Op 26 january 1670, werd hy kapelmeester van O.L.V. in de Cathedrale ontvangen, en ten jare 1665, was hy, door zynen vader, vrygekocht geworden van de bediening van het dekenschap der St.-Lucasgilde.

Eindelyk bestuerder der Plantynsche drukkery, wist hy aen dit beroemde gesticht eene nieuwe uitbreiding te schenken. Verscheidene souvereinen gaven hem dan ook blyken van byzondere tevredenheid. Paus Innocentius de XIe had hem op 22 mei 1681 verscheidene privilegiën geschonken; en Karel II, koning van Spanje, verleende hem op 1 september 1692, brieven van adel, met voorrecht zyne drukkery voort te zetten, zonder aen dezen titel te *derogeren.* De lyst der kunstdrukken welke door zyne persen werden voortgebracht, wordt thans met zoo veel yver als kunde, opgesteld door de heeren K. Ruelens van Brussel en De Backer van Antwerpen.

Balthazar Moretus die op 20 juny 1673 in den echt was getreden met vrouwe Anna-Maria de Neuf, stierf op 8 july 1696, en werd in de hoofdkerk, in den grafkelder zyner voorvaders, ter aerde besteld. Zyn opvolger in de Plantynsche drukkery, was zyn zoon Balthazar, over wien het ons wellicht later zal zyn vergund nog een woord te spreken.

Ter nagedachtenis van Balthazar Moretus, werd in de Plantynsche drukkery het gedenkteeken opgericht dat wy in plaet hebben medegedeeld; het werd ten jare 1700 gebeiteld door den befaemden beeldhouwer Joannes-Claudius de Cock. Ofschoon in styl der XVIIIe eeuw uitgevoerd, strekt dit kunststuk den beeldhouwer tot eer; vooral het hoofd des drukkers is grootsch van gevoel en bewerking.

DE REDAKTIE.

Pieter-Jan-Balthazar de Grée, Kunstschilder.

(1) Wy ontleenen deze byzonderheden aen de *Geslachtlyste der familie Plantin en Moretus*, een werk dat getuigt van uiterst nauwgezette opzoekingen. Door den heer Van der Straelen tot aen het jaer 1800 voltooid, werd het door zyn schoonzoon, den heer Moons-Van der Straelen, tot op onze dagen voortgezet. Wat al moeijelykheiden de schryvers hadden te overwinnen, is niet te verklaren. Niet alleen in ons vaderland, maer zelfs in Holland, Duitschland en Frankryk hebben zy inlichtingen gaen zoeken; met recht mag men getuigen dat de *Geslagtlyste ran Plantin* een der werken is die het meest licht spreiden over de geschiedenis der boekdrukkunst in Nederland.

De geschiedenis der *Vlaemsche School* in de XVIIIe eeuw is nog niet gemaekt; hare bouwstoffen zelfs liggen nog wyd en zyd verspreid. De landaerd heeft, als het ware, met opzet een tydvak verwaerloosd, waerin ons Vaderland, onder den druk van vreemde beheerschingen en noodlottige traktaten, op het punt was langzamerhand eenen zedelyken dood te ondergaen.

Te midden des vervals, dat zich in de XVIIIe eeuw, als een kanker, in alle vakken van handel en nyverheid uitstrekte, en verscheidene der voornaemste bronnen deed uitdroogen, die, in vroegere tyden, rykdom en welvaert in onze provinciën hadden gestort, blonk, by uitzondering en tot eensieders verwondering, onze kunstschool nog met zeer helderen luister. Weinige landen, hoe machtig ook, konden, op dat tydstip, eene zoo talryke en verdienstvolle rei kunstenaren toonen als het onze; en, ofschoon wy buiten twyfel verre verwyderd waren van de glorieryke dagen van Rubens, Jordaens, Van Dyck, Brouwer en Teniers, mag men toch met zekere fierheid de namen aenhalen van Geeraerts, Tassaert, Scheemaeekers, Antonissen, Herreyns en Ommeganck, kunstenaren, die niet alleen in hun vaderland, maer zelfs in den vreemde, den roem der oude vlaemsche school bleven handhaven.

De schilder, wiens leven wy in oogenschouw gaen nemen, behoort insgelyks tot de XVIIIe eeuw. Man van talent, zou zyn naem sints lang eene plaets in de jaerboeken onzer school hebben bekomen, ware deze meester niet, door het noodlot gedreven, in nog jeugdigen leeftyd, in vreemde landen geweken, en ware hy niet aldaer, by het bereiken der mannenjaren, als slachtoffer gevallen van zynen onverzaedbaren drift voor het schoone.

Pieter-Jan-Balthasar de Grae of de Grée[1], werd te Ant-

(1) De naem dezer familie was: *Grard;* hy werd, door verbastering, veranderd in *Gra, de Gra, de Grae*, *de Grae* en *de Grée;* de vader onzes schilders teekende *Gra* of *de Gra;* Pieter integendeel, schreef *de Grée.* Voor deze levensschets zullen wy dus de laetse spelling volgen.

werpen op 12 september 1751 geboren, en behoorde aen eene achtbare burgerfamilie[2]. Zyn vader, Balthasar-Nicolaes de Gra, die een deel zyns levens met reizen had doorgebracht, en volgens zyne eigene verklaring, op eenen berg in Zwitzerland zyne handen in de wolken had gewasschen, deed zelfs aenspraek op eene adelyke afkomst, en bevestigde, dat hy, zoo goed als eenig ander edelman, een rapier aen zyne zyde zou hebben mogen dragen. Jammer dat de brave huisvader, by onze wete, zyne woorden door geene bewyzen staefde, en wy derhalve de gegrondheid zyner bewering niet kunnen onderzoeken; al wat wy uit de handvesten der familie de Gra hebben mogen opmaken, is dat zy met verscheidene voorname geslachten was aenverwant, en, in het begin der XVIIIe eeuw, met den beroemden Fénelon, aertsbisschop van Kameryk, een rechtsgeding had, waerover verscheidene pleitredenen in het licht zyn verschenen[1]

Het geslacht de Gra schynt, wy weten niet om welke reden, eenen byzonderen eerbied te hebben gehad voor de beschermheiligen van Keulen, de dry Wyzen uit het Oosten. Gedurende twee eeuwen werden een aental kinderen onder de namen van Melchior, Gaspar en Balthazar gedoopt, een gebruik, waeruit buiten twyfel eene groote verwarring voor den geslachtkundige zou hebben ontstaen, indien het meeste deel dezer bloedverwanten geene talryke bewyzen van hun bestaen hadden nagelaten. Gelyk wy hooger zegden, hiet de vader onzes schilders ook Balthazar; als voorrecht had men hem, by den doop, nog den bynaem van Nicolaes gegeven.

De eerste jaren van Pieter de Grée bieden ons weinig merkweerdigs aen; de overleveringen der familie doen ons alleenlyk kennen, dat hy de leergangen van een der Collegiën van Antwerpen volgde, tot den dag dat hy zich op de studie der kunsten ging toeleggen. Het gevoel van het schoone was in de familie de Gra niet vreemd; even als verscheidene andere geslachten onzer stad, mocht zy de namen van eenige harer leden aenwyzen, die zich den dienst der Muzen hadden toegewyd; zelfs toont de *Liggere* onzer St.-Lucasgilde, dat, ten jare 1666, Melchior de Grée, naer allen schyn Pieters oudoom, in dit aloude genootschap werd aengenomen; onder de leiding van den befaemden deken Jan Cossiers, was hy weldra palet en verwen meester geworden.

(2) Wy kennen buiten het handschrift van het *Mémoire* der familie *Grard* of *de Gra* van Antwerpen, twee gedrukte verhandelingen hebbende voor titel: 1° *Mémoire de Révision pour Monseigneur l'*ARCHEVÊQUE *de Cambray et ses* VICAIRES-GÉNÉRAUX, *Exécuteurs-Testamentaires du sieur* LOUIS CRULE, *et Administrateurs du Séminaire du dit Cambray, impétrans de lettres de révision et de preposition d'erreur de l'Arrêt du 11 Mai 1776. Contre Jacques-Joseph Bourdon et consors, demeurans à Cambray, signifiés. Et contre Mr. le Procureur-Général, aussi signifié. En présence de Dame Marie-Magdelaine Lericque, veuve d'Antoine-Louis-Joseph Damiens, Écuyer, Seigneur de la Ferté, demeurant en la ville de Béthune; Messire Martial-Louis-Joseph de Vieilleuse, Écuyer, Seigneur de Love, demeurant à Malines, tant pour lui, que pour ses consors; Nicolas-Joseph Joureneau, Imprimeur-Libraire, demeurant à Tournay; Pierre-François Dupont, demeurant à Peruwez; Me Sars, Prêtre, Doyen et Chanoine de Soint Géry à Cambray, Pierre Thorion, Maître-Tailleur à Lille; George Grecez et consors, demeurans à Saintignies; Jean-Baptiste Grard et consors, demeurans à Solre-le-Château; etc.* - 2° *Mémoire pour Pierre Doty, à titre d'Anne-Thérése Laude, sa femme, et pour Louis-Florent Bourdon et consors. Contre Jean-Louis Damiens, Écuyer, Seigneur de Rauchicourt et consors. Et contre Messire Martial-Louis-Joseph de le Vielleuse, Seigneur de Lhove, Conseiller au Grand Conseil de Malines, et consors.* - Deze laetste verhandeling bevat een stamboom der familie *Grard.*

(1) De doopakt onzes kunstenares luidt als volgt:

Petrus-Joannes-Balthazar - Parent: *Balthazar-Nicolaus de Grae* hujus p.^{hiae} aet. 43. - *Joanna Martens* ex-Duffel. aet. 38. - Suseep. - *Joannes Stockmans* loco *Petri Martens.* - *Anna-Maria-Catharina Janssens.* (Deze laetste was de echtgenoote van *Hendrik-David de Gra*, *Balthazar's* broeder).

Onze jongeling volgde dan een reeds gegeven voorbeeld, wanneer hy, op 2 juny 1772, zich insgelyks in den *Liggere* der Gilde liet inschryven, en onmiddelyk de leergangen der Koninklyke Akademie van Schoone Kunsten poogde te volgen.

Dit gesticht was op dat tydstip onder het bestuer van verscheidene bekwame mannen: Geeraerts, Schobbens, Beschey, van den Kieboom, van der Jeught, ontzagen zich noch moeite, noch opofferingen om onze School op de hoogte te houden, welke zy door het talent van vroegere meesters had verworven.

De Grée had het genoegen zyne poogingen met goeden uitslag te zien bekroonen. Reeds in 1773, een jaer na zyne ontvangst in de St.-Lucasgilde, mocht het hem gebeuren den tienden prys naer het levend model, in eenen leergang van veertig mededingers te behalen; in 1774, was hy de elfde en in 1777 behield hy den vyfden prys in eenen kampstryd van negen-en-veertig mededingers; twee jaren daerna werd het hem vergund, den zesden prys naer het leven weg te dragen, in eenen kursus van dry en veertig leerlingen.

De leergangen onzer Akademie waren in de XVIIIe eeuw, niet als heden voor de studie der grondbeginselen in het algemeen ingericht; wanneer de leerling zich ten volle in zyn vak wilde oefenen, trad hy gewoonlyk in het werkhuis eens schilders, by wien hy verscheidene jaren bleef voortarbeiden, tot den dag dat hy als meester door de Dekens der St.-Lucasgilde werd uitgeroepen.

In de XVIIIe eeuw, bloeide er te Antwerpen een kunstenaer, van waer talent, een man dien wy niet alleen om zyne verdienstvolle werken moeten eerbiedigen, maer bovendien nog grooten dank zyn verschuldigd voor de talryke diensten, zoo belangloos aen onze vaderlandsche School

bewezen. Marten-Josef Geeraerts was een dier uitgelezene geesten die alles voor de kunsten zouden opofferen. Leerling van den schilder Abraham Godyn, was hy tot eenen achtbaren trap in zyn vak gestegen. Zyne historiestukken werden zeer geacht, doch in het *bas-relief* schilderen had hy zich eenen nieuwen weg gebaend. In het bezit van het vertrouwen van verscheidene monarken en hooge dignitarissen, zag hy zich op 22 Augusty 1759 vereerd met het bezoek van Prins Karel van Lorreinen, landvoogd der Nederlanden, vergezeld van zyne zuster Anna-Carolina, princesse van Lorreinen, abdisse van Remiremont en St.-Waldetrudis te Bergen-Henegouwen. Deze doorluchtige persoonaedjens vonden er genoegen in zich naer 's kunstenaers werkhuis op de St.-Nicolaesplaets te laten voeren, alwaer zy hem in warme bewoordingen hunne achting voor zyn talent deden kennen.(1)

De Grée had het geluk in Geeraerts' atelier aenveerd te worden; hy vond er eenige leerlingen van talent, onderanderen, Sauvage en Lonsing, die zich, even als hy, later eenen schoonen naem in de kunstwereld verwierven.

Geeraerts, die gelyk wy hooger zegden, zich als goed historieschilder heeft doen kennen, muntte echter boven al in het *bas-relief* uit. Dit laetste vak viel ook meest in den smaek der eeuw. De mode wilde dat de voornaemste zalen der groote woonsteden met dergelyke voortbrengselen wierden versierd. In beide vakken, even als in het portretschilderen, werd de Grée onderwezen. Met eenen schranderen geest begaefd, in bezit eener vaste hand, deed hy zich weldra door eigenaerdige en welgepenseelde kunststukjens opmerken; zyn meester, die zyne goede hoedanigheden wist te waerderen, noemde hem zyn lieveling, en wydde hem zonder aerzelen in de geheimen in, welke aen de beoefening zyns vaks waren verbonden.

Na eenige jaren van onafgebrokene studie, was eindelyk het oogenblik genaderd, waerop de Grée aenspraek op den titel van *Meester* zou mogen maken. Door een kortelings genomen besluit, dat eene gansche omwenteling in de Antwerpsche school te weeg bracht, werd het echter onzen jongeling ontzegd, zyne proeve voor de dekens van het ambacht te doen. Inderdaed, op het herhaeld aendringen van Lens, vroeger eenen der bestuerders der Academie van Antwerpen, waren de schilders vry van alle gilde verklaerd; onmiddelyk na het verlaten der schoolbanken, konden zy hunne kunst in het openbaer uitoefenen; doch ontslagen van allen band, moesten zy dan ook, zonder het minste richtsnoer, zonder de minste ondersteuning, de moeijelyke baen van het schoone weten te ontdekken.

Het valt in ons bestek niet op deze plaets, het goede of het kwade te doen uitschynen, welk de maetregel, door Lens voorgeschreven, op de kunst moest te weeg brengen. Op een ander tydstip genomen, wanneer handel en dus ook welvaert in ons land bloeiden, zou hy, naer allen schyn, goede gevolgen gehad hebben; in de achttiende eeuw evenwel, was hy een onzin. Tegen den wensch van al de Antwerpsche schilders, verbrak hy den eenigen band die de kunstenaren nog aen elkander hechtte(1). Waerlyk, men had goed en wel in de XVIIIe eeuw de kunstenaren van alle Gilde of Vereeniging vry te verklaren; het vaderland door de sluiting der Schelde, van allen handel en diensvolgens van alle middelen van ontwikkeling beroofd, en bovendien uitgeput door langdurige oorlogen en vreemde overheerschingen, kon zelfs de dichtader niet meer voeden der zonen, welke het vroeger aen de dienst van het schoone had toegewyd.

(1) Zie. *Catalogue du Musée d'Anvers, 2e édition; p.* 438

(1) Men leze desaengaende het werk: *Jaerboek der St.-Lucasgilde binnen Antwerpen*, door J.B. Van der Straelen, en men zie met welken tegenzin onze schilders van eene vereeniging scheidden die hun door zoovele herinneringen duerbaer was; men zie ook de tweede uitgave van den *Catalogue du Musée d'Anvers*, bladz. 448, waer deze afscheuring niet min streng wordt beoordeeld.

Voor jongere kunstenaren was er, om zoo te zeggen, volstrekt geene plaets; zy die een ingeboren talent wilden ontwikkelen, waren meestendeels verplicht in den vreemde te gaen reizen, en in meer begunstigde landstreken, eene bescherming te zoeken, die hun geboortegrond hun niet langer meer kon schenken. Tassaert, de beroemde beeldhouwer, verliet zyne vaderstad om beurtelings aen de hoven van Frankryk en Pruissen de plaetsen van koninklyken beeldhouwer te bekleeden; Nollekens en Scheemaeckers, (de jonge) verlieten de stad van Rubens om zich aen het Hof van St-James, met gunst en eerbewyzen te zien overladen.

De jeugdige de Grée zag weldra dat er voor hem ook, in zyn vaderland, geene plaets meer overig was. Naest zynen meester Geeraerts die, in bezit eener uitgebreide en welverdiende faem, de voornaemste aenbestellingen der grooten ontving, wat bescherming zou hy, beginneling, van niemand gekend, nog hebben kunnen vinden? Wel worstelde hy een oogenblik, en bracht hy tafereelen voort die, als het *Madonahoofd* in het Musaeum van Brussel, thans nog de goedkeuring der kenners wegdragen; weldra echter voelde hy dat werk en vlyt hier over eenen onveranderlyken toestand niet zouden hebben gezegenpraeld. Met zin of tegenzin, werd hy verplicht de gedachte eener omreize in den vreemde aen te nemen.

(*Wordt voortgezet*).

P. GÉNARD.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft. (*Vervolg. Zie bladz.* 48, 55 *en* 68).

V.
De zon gaet onder.

Lang schynt één jaer in het verschiet, maer kort als een enkele dag, voorwaer, is het voorbygesneld, als men een blik terug werpt op het verledene.

Zoo ook dacht Dina, die weder zoo als over een jaer, op het hoogste des heuveltops stond en haren terugkeerenden echtgenoot verbeidde. Een kindje lag zachtjes, slapende, in haren arm, en een jongsken klom met moeite, haer achterna, den bergweg op.

Koud en mistig was het weder.

De wind blies uit het oosten en ratelde melancholisch tusschen de klaverbellen, die hier en daer, nog in de velden stonden.

‘Arm kindje!’ zuchte de vrouw, en huiverend van koude, bedekte zy met haer hoofddoek het slapende wichtje.

Bibberend verschool zich het jongsken onder haren voorschoot en trachtte zich tegen de indringende vochtigheid te bevryden. Van tyd tot tyd, stak het zyn klein kroeselbolleken vooruit en dan vroeg het met smeekende stemme:

‘Moeder, wanneer komt vader nu?’

‘Seffens, manneken, zyt maer wys!’

En telkenmale beneep als een angstig voorgevoel Dina's herte; waerom, wist zy zelve niet.

‘Moeder, zegde weder het jongentje, brengt vader nu eene trommel mede?’

De moeder zag stilzwygend naer de wolken op, die zwart aen het oosten zweefden en op de aerde nederzonken, en zy bemerkte hoe de duisternisse in eene donkerblauwe streep van het noorden naer het oosten liep en van daer, in verflauwende tint, het zuiden begon te benevelen. - En dan zuchtte zy treurig:

‘Hy blyft toch lang weg!’

Zoo oefent de wedergesteltenisse eenen onwêerstaenbaren invloed op 's menschen inbeelding uit, en hetgene men voorgevoelen noemt, is voorzeker niets dan eene angstige bezorgdheid die de ziele bevangt voor afwezigen. Hadde de ondergaende zonne, met haren gouden en rooden vuergloed, de westerkimme verlicht, dan zoude deze vrouwe op dien stond, met bly gemoed op haren echtgenoot gewacht hebben, en vrolyk hem te gemoet gewandeld. - Toch, vrolyk is het woord wel niet; want Dina had uit Jef's brieven verstaen, dat Piep Mop, recht over zyne wooning, een stroohoedenwinkel geopend had en eene woedende concurrentie tegen hem voerde.

Zy overdacht dit alles en hare gedachten leidden haer in het verledene terug. Zy herinnerde zich hare blyde kinderjaren, zy herinnerde zich hare eerste liefde en de kermis vóór hare verloving; zy overpeinsde de vyf droeve jaren van de afwezigheid haers bruidegoms en hoe hy, door hoeveerdy er toegezet werd, rond de wereld te zwerven, en dan verscheen de oude grootmoeder voor haren geest en om de lippen had zy den droeven glimlach als op den dag harer dood; zy blikte haer zoo kommervol aen en een traen bevochtigde hare ingevallene wangen en het scheen Dina toe als zoude zy moeten boeten voor den trots harer jeugd.

‘Zie, moeder, is dat vader nu?’ riep eensklaps het jongsken uit, met zyn fyn stemmeken.

De vrouwe zag op en een blyde kreet ontsnapte aen hare benepene borst; dáér op een boogscheut afstands, kwam een man afgestapt in wien zy haren echtgenoot herkende.

‘Jefken, zegde Dina, en spoedde zich haestig voort, loop vooruit, ga en kus vader!’

Het jongsken liep een eind den weg op en jubelend stak de naderende man de handen vooruit om het in zyne armen op te vangen; maer dan liep het kind weder spoedig terug en verborg zich achter zyne moeder, beangstigd krytend!

‘Moeder! moeder!’

Weldra was de vrouw in de armen haers echtgenoots en met vaderlyke wellust staerde Jef op het slapende wichtje:

‘Ach, het zalig kind, wat is het al veranderd!’

‘Ja, en ons Jefken dan, ge zegt er zoo niets van?’

‘Waer is de kleine bengel?’ zegde de man en wilde het jongsken in zyne armen vatten; maer het draeide behendig rond zyne moeder om, en als de vader het eindelyk in zyne armen klemde, dan spartelde en worstelde het zich los.

‘O Jefken, kent ge vader niet meer? omhels hem eens met beide handekens,’ zegde de moeder.

‘Is dat vader dan?’ vroeg het kind, schuchter naer den man opziende.

‘Wel, hebt ge my dan vergeten, vriendje?’ vleidde de vader en plaetste onder het voortgaen het kind op zyn regterarm, wyl hy in den linker zyn reiszak droeg.

Jefken was welhaest zynen angst vergeten en het koosde nu gemeenzaem den vader en vroeg:

‘Vader, hebt ge eene trommel mêegebracht?’

‘Trommel? - hernam Jef - ja, ja, houdt u maer stil tot t'huis.’

‘Neen, riep het jongsken uit, ik wil ze nu hebben.’

‘Blyf maer rustig en zyt braef!’

‘Moeder, moeder, krytte het jongsken, ik wil de trommel hebben.’

‘Waerom hebt ge den kleinen ook al niets meêgebracht?’ zegde Dina.

‘Het is nu wel tyd om iets te koopen, morde Jef; myn hoofd staet er wel naer om trommels te koopen.’

‘Dat zou dan toch ook de zaek niet bedorven hebben, en gy hadt het immers den kleinen beloofd?’

‘Gy bederft de kinderen, en het is een moedwillige jongen.’

‘Ja, *gy* zoudt hem niet bederven, kwam Dina met bitsige stemme, en ik geloof dat gy al veel op ons denkt als gy ginder zyt.’

‘Wat beteekent dit nu altemael? bruischte Jef op; moet ik by myne te huis komst verwyten hooren in plaets van verwelkoming?’

‘Zie, ging Dina voort, konnen wy er aen doen dat de zaken in Munster minder goed gegaen hebben, en gy moet er zoo grimmig niet uitzien omdat gy eenen concurrent gekregen hebt; ge kondet immers wel voorzien dat gy een concurrent zoudt gekregen hebben.’

‘Kon ik voorzien dat een speelkameraed, een vriend van kindsbeen af, op zulke schandige wyze den schurk zoude spelen?’

‘Het is ook uw eigen schuld.’

‘He! wat zegt ge daer, vrouw: myne schuld?’

‘Uwe schuld; gy hebt verleden winter den ganschen dag door by Piet Mop staen pochen zoodat hem het water in den mond gekomen is. Ja, ik had het wel gedacht!

‘Indien gy 't dacht, waerom hebt ge dat dan niet in tyds gezegd.’

‘Ja, toen was er geen doen aen; gy moest alles opsieren, alsof wy geld by manden hadden; wat weet ik ook al niet! de vensterluiken grasgroen en de muren hagelwit en dan spraekt gy nog al van pannen op de huizing te leggen....’

‘Zwyg, vrouw, in Godsname zwyg! viel Jef hevig uit; gy maekt my het bloed warm.’

Norsch en zwygend gingen de twee echtelingen neven elkanderen, en, de kleine, stoute jongen bleef voortkryten op 's vaders arm.

By hunne te huis komst, schoof de man even sprakeloos een stoel by den haerd en hy bleef immer met zynen reiszak in de hand dáer zitten als ware hy op eene vreemde plaets. En toch stond daer de oude zetel en scheen op eene vriendelyke wyze den reiziger uit te noodigen om erin te rusten; maer werktuigelyk vermydde Jef grootmoeder's stoel waerin zooveel rust en vrede getroond hadden.

De vrouw schoof de wieg vooruit, ontdeed zachtjes het slapende wichtje van zyne bovenkleederen en legde het ter ruste.

De kleine jongen stond in een hoek te kryten; de man blikte strak in het vuer en eene pynelyke stilte heerschte in de huiskamer.

Jef liet zyn hoofd in de handen zakken en overpeinsde de nietsweerdige reden van dezen twist en, als om een einde aen den lastigen toestand te stellen, wendde hy zich tot zyne vrouw en vroeg op onverschilligen toon:

‘Hoe gaet het al in den stal?’

‘Niet bestig, antwoordde Dina, het kalf is laetst gestorven:...’

‘Zoo, zoo, viel Jef met eenige heftigheid uit, het arme beest zal zich overdronken hebben; het schynt dat alles heden my tegen moet slaen?’

‘Is 't myne schuld?’ vroeg bitsig de vrouw.

‘Ik zeg 't niet; maer toch is het onoplettendheid, indien het kalf gestorven is met zich te overdrinken.’

‘En wie zegt u, dat het kalf gestorven is met zich te overdrinken.’

‘Wel gy zegt het!’

‘Ik? - ik zeg niets.

‘Gy zegt het niet?’

‘Neen.’

‘En, toch is het kalf dood.’

‘Er zyn andere ziektens genoeg om van te sterven.’

‘Dina, Dina, bruischte Jef op, hebt gy dan besloten my den toorn in het hoofd te jagen?’

‘Gy maekt u ook kwaed bloed in alles, schimpte de vrouw; uwe zaken gaen tot Munster niet goed, en nu wilt gy uwen kwaden luim op vrouw en kinderen uitwerken.’

‘Zoo waer ik leef, riep de man, in toorn opvliegende, uit, zwyg, zwyg, of gy zult my tot dingen doen komen..... zie... ik weet niet wat....’

Tranen van smerte sprongen uit Dina's oogen en de kleine jongen kwam by moeder en zegde vleijend:

‘Schrei niet, moeder, wy zullen vader wegjagen!’

‘Wat zegt ge daer, kleine deugeniet?’ kwam Jef grammoedig.

‘Kwade vader! kwade vader!’ schimpte het kind.

‘Wacht, zegde Jef van zyn stoel opspringend, ik zal u deze baldadige koppigheid wel afleeren!’ en zyn reiszak, die hy nog steeds in de hand hield, in een hoek werpende, vatte hy den kleinen guit vast om hem te kastyden; doch deze begon zoo hard op te kryten, dat het kindjen in de wieg wakker schoot en den zelfden klaegtoon aenhief.

‘Myn God! myn God!’ riep de moeder, en nam het kindje uit de wieg en poogde het te bedaren. Jefken vluchtte bang onder haren voorschoot en zy beschermde het jongsken tegen vader's gramschap.

‘Zwyg maer manneken, vleide zy, ik zal voor u eene trommel koopen!’ En dan begon zy ook te weenen.

Buiten zich zelve van pynelyke zielaendoening, kruiste Jef de armen over de borst, liep de kamer als een uitzinnige op en neder en weende bitter.

‘Dat is eerst één dag!... Dat is nu eerst één dag.... zoo waer ik leef ik wenschte, ik ware niet naer huis gekomen!’

(*Wordt voortgezet*).

L. VAN RUCKELINGEN.

Wetenschappelyk nieuws.

De heer Schroetter, de geleerde en verdienstvolle geheimschryver der Akademie van wetenschappen te Weenen, wiens naem overal bekend is door de ontdekking van den rooden fosfoor, en door wiens onvermoeide werking de chemische nyverheidsvakken in het Oostkeizerryk het meest zyn gevorderd, komt eene beschryving uit te geven welke eene grondige omwenteling in verscheidene fabrikatiestelsels gaet veroorzaken. In Frankryk houden de heeren gebroeders Tissier zich reeds bezig met het oprechten dezer belangryke fabrikatie wier voorwerp bestaet in het uittrekken der soda, niet meer uit zout, maer uit een minerael, *kryoliet* genaemd.

Tot hier toe heeft men den kryoliet (van het grieksch *κρυος* koude, *λιθος* steen) of yssteen, nergens ondekt dan op de kusten van Groenland, waer hy in eene overgroote menigte bestaet.

De kryoliet is samengesteld uit:

32,79	deelen sodium
13,02	deelen aluminium
54,18	deelen fluor.

Hieruit kan men besluiten dat 100 kil. kryoliet kunnen voortbrengen 75,55 kil. koolzure soda, en 24,43 kil. alumine; dat men uit 7,7 kil. kryoliet by middel van 3 kil. sodium, 1 kil. aluminium kan trekken. Men berekent dat dan de inkoomprys van het aluminium nauwelyks op 25 fr. de kil. zou komen.

Het uittrekken van het metalisch aluminium is veel gemakkelyker, eenvoudiger en zonder gevaer van nadeelige dampen met het bewerken van den kryoliet, in plaets van het chloor-aluminium.

By het uittrekken van iederen kil. aluminium zou men bekomen, als byvoeglyk voortbrengsel, 9 kil. fluorische sodium, die men, by middel van 6 kil. kalk, in 8 kil. soda kan veranderen, welke 11 kil. koolzure soda kunnen opleveren.

Deze koolzure soda kan op nieuw dienen om 7,7 kil. sodium voort te brengen tot uittrekking van weder 1 kil. aluminium.

Door de tegenwerking van 6 kil. kalk of 9 kil. fluor-sodium, als voren gezegd, bekomt men, buiten de 8 kil. bytende soda of sodium oxied, nog 8 kil. fluor-calcium of spat-fluor.

Indien men onmiddelyk den kryoliet gebruikte tot het verveerdigen der soda-zouten, die in den handel bestaen, zonder het voortbrengen van het aluminium tot voorwerp te nemen, zou men door de tegenwerking van den kalk op den kryoliet onmiddelyk spat-fluor en aluminium bekomen; zulke fabrikatie zou, ten minste, eene winst van 25% opleveren.

Het aluminium welk men uit den chloor-aluminium trekt, komt op 300 frs. de kil.; uit den kryoliet gehaeld, zou het maer 25 fr. de kil. inkosten.

Het zilver, wel is waer, kost maer 200 frs. de kil.; maer het aluminium weegt maer ¼ van het zilver, zoo dat een voorwerp in zilver gemaekt, en 100 frs. kostende, in aluminium maer 37 frs. van metael zoude kosten, welke prys van 37 frs., slechts 6 frs. 25 centimen zou worden, door de tusschenkomst van den kryoliet.

C. OMMEGANCK.

Broeder en zuster.

AEN MEVROUW D. DE L.

I.

Zy gingen hand aen hand droef woenend voort,
De bleeke knaep met zyne kleine zuster;
Somwylen werd een luid gesnik gehoord,
Nooit klopten hunne hertjes ongeruster.
Al waren zy zoo teêr nog en zoo jong,
Rampzalig was hun lot! - O, wie bewust er
Wat hen, eilaes! zoo vroeg tot schreijen dwong?
Zy gingen hallef naekt door wind en koû,
Versteven haest, - de handjes peersch en blauw.

Van 's morgens waren zy reeds op de baen,
Om hier en daer eene aelmoes gaen te vragen;
Zy moesten voor hun moeder beedlen gaen
Om hunnen nood een weinig weg te jagen;
Daer zwierven ze om in kommer en verdriet;
Zy hadden dezen dag zoo veel geleden!
Zoo snikkend' menig Vaderons gebeden!
Nu was het avond, - en zy dorsten niet
Naer moeder gaen, daer zy in gramschap schiet,
Als zy met ledig zakje binnentreden.

‘De hemel mag u dezen keer bewaren!
Past op, ik zal u luijaerdy niet sparen,
Zoo gy van avond zonder geld noch brood
Weêr huiswaerts keert. - Gy hebt nu reeds dry dagen
Van 's morgens vroeg van hoef tot hoef gaen vragen,
En bracht geene enkle duit voor onzen nood!’

Dus zegde hen vergramd, des morgens, moeder;
Toen 't jonge meisjen en heur bleeke broeder
Hunne eenzaem hut verlieten hand aen hand
Om door de nevellucht, langs veld en kant,
In hunne holleblokjens om te dwalen,
Tot dat alweêr de gure nacht zou dalen.

Ach! daerom gingen zy zoo treurig voort,
Tot dat zy eindlik aen een groote poort
Dicht naest elkander gingen zitten wachten;
In hoop dat iemand hunne snikken hoort,
En medelyden heeft met hunne klachten!

II.

Herinnert ge u dien winteravondstond,
Mevrouw, toen gy die arme naekte kleenen
Daer op den dorpel uwer wooning vondt,
Zoo hongrig en vol koude zitten weenen?
Gy hebt hen binnen by het vuer gebracht,
Zoo diep met hun rampzalig lot bewogen,
En na dat gy hun lyden hadt verzacht,
Dan zyt gy met de kindren heêngetogen,
En hebt hunne arme moeder ook gered,
Die, als uitzinnig, waekte by een bed,
Waerop haer jongste wichtje lag te sterven.
Uw medelyden heeft de smert verzoet
Van 't droevig huisgezin. - En sedert moet
Het knaepje noch zyn zuster beedlend zwerven.

Wel hem! die doet zoo als gy hebt gedaen,
Die voor liefdadigheid het hert voelt blaken;
Hy zal dan ook een waer genoegen smaken,
En over bloemen, door het leven gaen.

C. VERHULST.

Contich, Meert 1857.

Kunst- en letternieuws.

Onder de menigvuldige letterkundige vereenigingen van Vlaemsch België, mag de Maetschappy *De Vereenigde Vrienden*, van Rumbeke, aen wier hoofd de heer A. Aug. Angillis zich bevindt, als eene der werkzaemste worden genoemd. Reeds in een vroegeren jaergang mochten wy de verschyning aenkondigen van eenige harer lettervruchten onder den titel van *Rumbeeksche Avondstonden;* thans heeft deze Maetschappy, onder den zelfden titel, eene tweede aflevering der werkzaemheden harer leden in het licht gegeven. Dit tweede stuk verdient, even als het eerste, de aendacht van de vrienden der nationale letteren. Het bevat niet minder dan vyf verschillige bydragen van den yverigen heer Angillis: *Over de Rederykkamer: Altoos doende, te Leffinghe;* eene goede bydrage betrekkelyk de geschiedenis onzer oude Rederykkamers, waerin een vry aerdig reglement uit zeventien artikelen, gansch in verzen voorkomt.

Over de Bedieningen van Daniel Heins aen de Hoogeschool te Leiden; een merkweerdig stuk, bevattende verscheidene ongekende byzonderheden betrekkelyk dezen dichter, die, zoo als men weet, tydens de eerste helft der XVIIe eeuw bloeide.

Over de joerschriften; lied van zuster Hadewych, eene merkweerdige dichteres uit de XIIIe eeuw, en *Kronyk der Rousselaersche Rederykkamer: De Zebaer Herten.* Dit laetste zal mede nuttig zyn voor wie zich met de geschiedenis der Rederykkamers bezig houdt.

De Luitenant in het Kamp van Saragossa, door K.L. Van de Vyvere, is eene schets, die tot grondslag eener novelle zal kunnen worden gebezigd.

Het *Verhael uit de XIVe eeuw*, door L. Baert, is tamelyk wel geschreven; doch wy verstaen niet waerom de schryver zyn onderwerp niet liever in de XIXe eeuw stelt, daer de voorvallen veeleer op ons tydvak, dan wel aen de middeleeuwen toepasselyk schynen. Immers was het geene gemeene zaek dat menschen, tot de werkende klas en tot de dienstbaerheid behoorende, konden lezen en schryven. In de middeleeuwen kende men ook geene kabinetten, geene voorzitters van rechtbanken, enz. Het kort verhael van den slag by Roozebeke alleen hoort tot de middeleeuwen te huis. De heeren A. Treallens en J. De Craene leverden elk eene bydrage betrekkelyk *Pieter en Franciscus Cauwe*, twee dichters der XVIIIe eeuw.

In een kortbondig antwoord op de vraeg: is de Mandel (eene rivier te Rumbeke vloeijende) ooit bevaerbaer geweest? bewyst de heer Jan De Leye zulks ten stelligste. De kundige dichter F.J. Blieck leverde mede eene goede bydrage betrekkelyk de geschiedenis der Rederyk kamers, onder den titel: een *Byvoegsel op de geschiedenis der kamer van Rhetorica te Wervick;* even als eene belangryke verbeteringe eeniger oude grafschriften, waervan de tekst verkeerdelyk in sommige uitgegevene verzamelingen was gedrukt. De legende der heilige Lans, door A. Van Neste, is eene goede vertaling.

De heer F. Monteyne deelde eenige regelen mede *over Karel van Mander's naem en geschriften*, en de heer J. De Craene, vereerde de nagedachtenis van Pieter-Frans Valcke, pastor van Rumbeke en schryver van verscheidene vlaemsche werken, die in 1787 het eeuwige met het tydelyke verwisselde. - Even als het eerste stuk der *Rumbeeksche avondstonden*, gelooven wy ook dit tweede, dat met de kerkelyke goedkeuring is voorzien, onzen lezeren te mogen aenbevelen.

- Te Gent, by L. Hebbelynck, is verschenen: *Theophilus*, *gedicht der XIVe eeuw*, *gevolgd door negen andere gedichten uit de middeleeuwen*, uitgegeven door M^{r} Ph. Blommaert. Hier over nader in eene volgende aflevering.

- By de wed. Lamot-Jacobs, te Antwerpen, is verschenen eene *Nederduitsche spraekleer*, door J.G. Peeters, professor by 's Ryks middelbare school, hier ter stede. Dit werkje ten pryze van 60 centiemen bekoombaer, is in vragen en antwoorden opgesteld, en zal met veel nut in de lagere scholen kunnen gebruikt worden. Nevens de theorie vindt men altyd eene reeks praktische oefeningen of toepassingen van de opgegevene regels, welke in het lager onderwys zoo dikwils ontbreken. Geerne nochtans hadden wy gezien, dat de schryver in zyn werkje alleen de algemeen aengenomene regels hadde opgegeven, zonder uit alle stelselen wat byeen te scharen; dat hy, by voorbeeld, in de verbuigingen geen onderscheid der geslachten in het meervoud hadde aengenomen; dat hy sommige punten niet te zeer, en andere niet te weinig hadde uitgebreid; (de verhandeling der sterke werkwoorden van Heyse, Bril of Van Beers, is te uitgebreid om in zoo eene kleine spraekleer geplaetst, te worden); dat hy met de algemeen aengenomene spraekkunsttermen in vrede ware gebleven; want zegt, immers, *klinker* zooveel niet als *zelfklinker*, *gemeene naem* zooveel niet als *algemeene naem*, *verkleinwoord* zooveel niet als *zelfstandig verkleiningswoord*, enz. - De kleine kinderen mogen in school niet twisten, dat voordeel moet men aen de groote jongens laten. - Echter, laet het werkje daerom niet heel verdienstig te wezen en wy zullen met Helvétius tot den schryver zeggen: ‘Dans un bon ouvrage, quelques petites fautes sont des miettes, que l'on jette à l'envie.’

Het gedenkteeken der ‘Place des Martyrs’ te Brussel.

De Vlaemsche School toont met fierheid den naem van Willem Geefs, als van een dier zonen welke in de laetste tyden, het meest tot haren roem hebben bygedragen. De werken dezes kunstenaers doen zich door een fyn en dichterlyk gevoel opmerken, terwyl het grootsche hunner behandeling hen eene weerdige plaets tusschen de beste voortbrengselen onzer school inruimt.

Willem Geefs heeft een buitengewoon groot getal beelden voortgebracht. Onder de grootere scheppingen welke wy aen den beitel dezes kunstenaers zyn verschuldigd, wordt het gedenkteeken der *Place des Martyrs* te Brussel, even als het standbeeld van generael Belliard in de zelfde stad; het beeld van Rubens te Antwerpen, en datgene van Grétry te Luik gerekend. Het eerste dezer voortbrengselen deelen wy hier in plaet mede; het is te zeer gekend dan dat wy er eene lange beschryving zouden moeten van geven. Op eene voetzuil, omringd van vier geniën, staet het beeld van België verheven. Met de rechterhand teekent zy de namen op van diegene harer kinderen welke in de septemberdagen te Brussel zyn gesneuveld.

Het gedenkteeken der *Place des Martyrs* werd met buitengewoonen luister ingehuldigd, en sedert dit oogenblik, is dit kunststuk het voorwerp der onafgebrokene bezoeken geworden van alle ware kunstminnaer die de hoofdstad binnen treedt.

Als beeldhouwer en als mensch verdient Willem Geefs de hulde zyner landgenooten. De redaktieraed der *Vlaemsche School*, welke zoo graeg de levensschetsen onzer voorname meesters in de kolommen van dit tydschrift opneemt, hoopt eensdaegs het levensbericht te kunnen mededeelen eens mans die eenen waren luister aen onze huidige vaderlandsche school heeft bygezet.

Pieter-Jan-Balthazar de Grée.
Kunstschilder.
(*Vervolg en slot. Zie bladz. 74.*)

Doch, ofschoon België, onder het staetkundig opzicht, in de XVIIIe eeuw zeer diep was gezonken, ofschoon zyn handel en zyne nyverheid, om zoo te zeggen, gansch waren vernietigd, ofschoon zyne kunstschool voorzeker veel

van haren ouden luister had verloren, boezemde de naem der Akademie van Antwerpen nog immer wyd en zyd ontzag in. De titel van leerling van het beroemde gesticht was voldoende om, by den vreemde, aenspraek op eene goede ontvangst te maken, en geen kunstenaer zou den vaderlandschen grond vaerwel hebben gezegd, zonder zich voorafgaendelyk met een diploma te hebben voorzien, dat hem, als eene tweede vrygeleide, den toegang tot uitheemsche kunstenaren en kunstbeschermers verzekerde.

By het verlaten zyns vaderlands wilde de Grée insgelyks een dergelyk getuigschrift bezitten. Te dien einde wendde hy zich tot het bestuer van het honderdjarige gesticht, dat onmiddelyk zyn verlangen inwilgde.

Sekretaris Van der Sanden[1] stelde een diploma op, waerin hy, na de namen der bestuerleden van de Antwerpsche akademie te hebben aengehaeld, verklaerde dat de genaemde Pieter de Grée, geboortig van Antwerpen, de leergangen onzer school had gevolgd, met zulke vlyt en goeden uitslag, dat deze schilder op 29 meert 1773 den tienden prys naer het levend model had weggedragen in eenen leergang van 40 mededingers; dat hy op 22 meert 1774 den elfden en op 21 meert 1777 den vyfden prys verkreeg tusschen negen-en-veertig mededingers, eindelyk dat hy op 19 meert 1779 den zesden was in den zelfden kampstryd in een kursus van dry-en-veertig teekenaren. ‘Daer de Grée, voegde het Bestuer daerby, het voornemen heeft genomen eene omreize in den vreemde te doen, bevelen wy al wien wy te bevelen hebben hem als dusdanig te herkennen, en hebben wy, op zyne vraeg, tegenwoordige letteren, door onzen sekretaris doen afleveren, en zegelen met den zegel onzer koninklyke Akademie.’

Dit voor den schilder zoo gewichtige stuk, werd onzen stadgenoot ter hand gesteld op 6 july 1781, ter gelegenheid, zegt het verslag der zittingen onzer Akademie, van het bezoek des keizers Joseph II; woorden die ons vry duister voorkomen, daer wy niet wel beseffen welke betrekkingen er kunnen bestaen tusschen de komst eens monarks, en het eenvoudig afgeven van een getuigschrift aen eenen kunstenaer onzer nationale school.

De Grée vertrok; doch welke plaetsen onze schilder eerst bezocht, is tot nu toe niet gebleken; ten jare 1786 evenwel was hy in zyne geboorteplaets teruggekeerd, waer hy alsdan het welgelykend portret zyns vaders maelde, dat thans nog in ons midden wordt bewaerd[1].

Op dit tydstip was er een land dat door de milde bescherming, welke het der kunsten schonk, de aendacht van verscheidene onzer meesters op zich had gevestigd; dit land was: Groot-Britanje. Terwyl by ons de kunsten zonken, naermate de bronnen van handel en rykdom, die machtige voedsters van het Schoone, opdroogden, stegen zy aldaer met eene macht in evenredigheid met de reusachtige uitbreiding welke de handel dezer mildbedeelde eilanders verkreeg. Engeland, sedert zoo lange jaren, om zoo te zeggen, van kunstenaren beroofd, zag in de XVIIIe eeuw, een aental rykbegaefde meesters optreden. Hogarth, sir Joshua Reynols, Gainsborough, Wilson, West, Rommey, Cotes, Cosway, Barry, Mortimer, Wright, en later Opie, Northcote, Westall, Copley, Harlow, Hilton, Flaxman, Lawrence, Hoppner, Jackson, Wilkie, Bird, Constable, Calcott, Collins en talryke anderen,

(1) Sekretaris Van der Sanden, de opsteller der *Gazette van Antwerpen*, en tevens dichter en geschiedschryver, heeft buitengewoone diensten aen de Antwerpsche akademie bewezen. Hy had eene byzondere studie onzer school gemaekt, waervan hy de geschiedenis in een gedicht van verscheidene duizende verzen schreef. Ofschoon dit werk, welk in handschift is gebleven, onder het litterarisch oogpunt, buiten twyfel te wenschen laet, vormt het niettemin voor de geschiedenis, eene kostbare verzameling van aenteekeningen, welke de huidige oudheidkundigen met zekerheid kunnen raedplegen.

(1) Dit portret hoort thans toe aen onzen oom, den heer Adolphus-Petrus-Josephus Génard.

getuigen van een tydstip waerin de nationale kunstzin door den nationalen rykdom weerdiglyk werd ondersteund en aengemoedigd. Ten zelfde tyde dat deze meesters zich op het ruime veld der inbeelding waegden, en nieuwe wegen tot eigen roem uitvonden, werden hunne poogingen door de eerste ambtenaren van het Engelsche volk krachtdadig ondersteund; naer het voorbeeld des monarks, verklaerden verscheidene Lords zich de hooge beschermers der kunst; kunstgenootschappen werden in de voornaemste steden van het Britische ryk ingesteld. In 1754, zag Edimburgh, de hoofstad van Schotland, hare akademie van Schoone Kunsten oprechten, en veertien jaren nadien, werd, door koning Georgius III, de thans nog bestaende koninklyke Akademie van Londen gesticht. Ierland, van zynen kant, bleef by deze algemeene geestbeweging niet ten achter; weldra werden de vergaderzalen der Dublynsche Kunstmaetschappy voor de werken van levende meesters geopend.

Op dit land hield de Grée thans zyne gedachten gevestigd: de hoogte welke de kunst er had bereikt schrikte hem niet af. Even als aen zoo vele zyner landgenooten kon het lot hem ook voordeelig wezen. Voorwaer het ontbrak hem noch aen moed, noch aen goeden wil; en er lag iets grootsch in zyn ontwerp om zyn talent aen dat der meestgevierde engelsche schilders te meten.

Na een nieuw afscheid van vader, bloedverwanten en vrienden te hebben genomen, begaf Pieter de Grée zich aen boord van het schip dat hem naer Engeland zou voeren. De ontvangst, welke hem in het Britische ryk te beurt viel, was hem buitegewoon gunstig. Na eenige welgelukte

poogingen, zag hy zich, in zeer weinig tyds, in bezit eener faem, die hem den weg tot de voornaemste beschermeren der kunst vergemakkelykte. Bestellingen ontving hy weldra in ruimer mate; vele geachte persoonen zagen met welgevallen op de werken eens jongelings, die, nauwelyks de banken der Akademie ontvlucht, zich door zyne fraeije tafereelen eene schoone toekomst had geopend.

Eindelyk wilde de fortuin dat hy in betrekkingen trad met een hoog ambtenaer, die de hoofdstad van Ierland bewoonde. Zyne Heerschap vond er genoegen in, de poogingen des jeugdigen schilders aen te moedigen; na eenige aenbestellingen te hebben gedaen, die alle naer wensch werden uitgevoerd, maende hy de Grée aen om hem naer Dublyn te volgen. Fier op zulke onderscheiding, trad onze stadgenoot het voorstel by, in de hoop weldra het middel te vinden om zyne kunst ten vollen te kunnen uitoefenen.

De Grée werd in zyne verwachting niet bedrogen. Zyn verblyf in de Iersche hoofdstad was een ware zegeprael; in de eerste kringen der maetschappy ontvangen, had hy bovendien het geluk de duerbaerste betrekkingen met hooggeplaetste en invloedhebbende persoonen aen te knoopen. Graef Tyrconnel[1], de edele William Conyngham, de geneesheer Edward Hill, de bankier des konings Latouche en de schilder Béranger, wier wooningen en hofsteden hy met verscheidene zyner werken had versierd, en die bovendien het gemoedelyke karakter zoo wel als het talent van de Grée naer weerde wisten te schatten, wydden hem eene voorbeeldige vriendschap, wier banden zelfs de vroege dood onzes schilders niet kon breken.

By de vriendschap dezer achtbare mannen, kwam de bescherming zich voegen van den eersten Lord van Ierland: Markies van Buckingham,[2] de edele opvolger des beschermers van Rubens, had van de werken onzes landgenoots met lof hooren gewagen; vier tafereelen, welke dezen laetsten voor de groote zael van het paleis waren aenbesteld, werden met den besten uitslag voltooid. In zyne groote tevredenheid, en als het blyk van achting voor een opkomend talent, schonk zyne Heerschap aen de Grée den titel van zynen *byzonderen schilder*, eene weerdigheid die wellicht te vergeefs door menig ander kunstenaer wras betracht geweest[1].

(1) Lord George, graef van Tyrconnel, geboren in 1750, overleden den 15 april 1805. Hy was in den echt getreden met Vrouwe Sarah-Hussey Delaval, jongste dochter van John, Lord Delaval.

(2) George Grenville, tweede graef Temple, gehuwd op 16 april 1775 met Maria-Elisabeth, eenige dochter van Robrecht, graef Nugent, van het koninkryk Ierland, nam, by koninklyke toelating, de namen Nugent en Tempel vóor dien van Grenville aen. Op 4 december 1784, ontving hy den titel van markies van Buckingham, en volgde korts daerna, zynen schoonvader in het iersch graefschap van Nugent op. De markies van Buckingham werd tweemael (in 1782 en 1787) tot de hooge weerdigheid van Lord-Lieutenant in Ierland verheven en stierf op 11 february 1813. (*Peerage and Baronetage of Great-Britain*.)

(1) *The public Register*, *or Freeman's Journal*, van 29 november 4788, te Dublyn gedrukt, kondigt, als volgt, de benoeming van de Grée aen:
'De nieuwsbladeren hebben met recht doen opmerken, dat Zyne Excellentie de markies van *Buckingham*, in het vergunnen der ambten, die openvallen, den voorkeur niet geeft dan aen de *verdiensten*, ten einde haer zyne onmiddelyke aenmoediging te verleenen. Daervan hebben wy een nieuw bewys in de thans geplaetste sieraden binnen het kasteel, en hoe ieverig hy genegen is, om de kunsten te beschermen in dit koningryk. Vast onderricht zynde van de ongemoene begaefdheden van Meester de Grée, en van de verbazende uitwerksels in de *Bas-reliefs* dezes kunstenaers, geschilderd voor den graef van *Tyrconels*, voor de Sprekers[*], en voor de hofsteden van generael *Cunningham*, en Meester *Latouche*, zoo heeft Zyne Excellentie vier afbeeldsels geordonneerd om in de zelfde *kunstwyze* door *de Grée* uitgevoerd te worden, en bestemd om geplaetst te wezen boven de deuren in de Nieuwe Koninklyke Voorkamer op het Kasteel. Zulke schildering in *Bas-relief*, gevoegd by de andere sierlyke opluisteringen dier zael, moet een uitmuntend effekt te weeg brengen en overeenkomstig zyn met de pracht, welke past aen de gehoorkamer van den vertegenwoordiger der Majesteit van Ierland.'

(*) Waerschynlyk van het Parlement , 6 january 1789.)

In den omgang met dergelyke uitgelezene mannen putte de Grée nieuwen moed om zyne vaert op de moeijelyke baen der kunst voort te zetten. Hunne vriendschap was zyn gids; zy ontvlamde zynen geest. De bescherming van Lord Buckingham straelde over alles heen; haer zoete tooverlicht spiegelde hem eene heldere toekomst voor.

Voor het paleis zyner Heerschap, maelt de Grée nog verscheidene tafereelen die het kenmerk dragen van een waer talent. Zyne faem breidt zich ten zelfden tyde uit. De onderwerpen die hy behandelt, en meestal aen de geschiedenis en de Godenleer zyn ontleend, verzekeren hem eene schoone plaets tusschen de ernstige schilders zyner eeuw. Weldra wordt hem door de maetschappy van Wetenschappen te Dublyn de uitvoering van een bas-relief toevertrouwd. Onze stadgenoot kwyt zich zoo wel van de hem opgelegde taek, dat de leden der Vereeniging, uit bewondering voor zyn werk, hem, boven den vastgestelden prys, nog een zilveren palet, als een teeken hunner achting, aenbieden.

'In eene zitting, zoo luidt SAUNDER's *News*, *letter- and daily Advertiser*, der Dublynsche maetschappy van donderdag laetst, werd den leden een tafereel voorgesteld welk zy den heer de Grée gelast hadden voor hunne nieuwe vergaderzael in Hawkinstraet te malen. Het vertoonde, in *bas-relief*, *Ceres die Triptolemus de kunst des akkerbouws aenleert*, en de uitvoering was zoo treffend dat verscheidene leden het voor een overschoon beeldhou-

werk in marmer namen. Zoodanig was de maetschappy over dit kunststuk te vreden, dat zy, by eenparige stemmen, besloot, boven den vastgestelden prys, den geestryken schilder een zilveren palet aen te bieden, als een eervol bewys van goedkeuring voor zyn bewonderingsweerdig voortbrengsel.'

Aen dit loflyk besluit werd onmiddelyk gevolg gegeven. Op 5 juny 1788 werd de kunstenaer in de groote zael van het genootschap uitgenoodigd; onder hethouden eener treffende redevoering overhandigde de voorzitter hem het palet waerin, op last des genootschaps, de volgende zoo vleijende woorden waren gesneden:

Presented by the DUBLIN SOCIETY
to
M.r Peter De' Gré
In Testimony
of THEIR *Approbation of* HIS
Paintings
laid before them
JUNE 5.th 1788.

De Grée zegevierde. Dankbare zoon, denkt hy welke vreugde zyn oude vader zal genieten, wanneer de maer dezer openbare hulde tot hem zal komen. Met geestdrift wordt SAUNDER's dagblad naer Antwerpen gezonden. Aen het bestuer onzer koninklyke Akademie medegedeeld, wordt het artikel, onzen schilder betreffende, in het register der beraedslagingen overgeschreven, als een teeken van het belang in de leerlingen onzer school gesteld.

Aen den heer Van der Sanden, sekretaris der Akademie van Antwerpen, had hy vroeger, onder dagteekening van 13 february 1788, eenen brief gestuerd, waerin de reinste gevoelens van dankbaerheid jegens zynen vorigen meester doorstralen: 'Ook mag ik U getuigen, Mynheer, zegt de Grée, dat de herhaelde blyken der voldoening van het publiek over myne werken, my op nieuw de verzekering geven van bescherming en van geluk.

Ik heb eene schildery voltooid voor de zael der Akademie van wetenschappen alhier, onder den naem van *Dublin Society* bekend. De uitvoering en de samenstelling van dit stuk behaegden zoo zeer aen de alsdan tegenwoordigzynde leden, dat zy besloten hebben my eene eergift te doen van een zilveren palet met een opschrift, ten einde my hunne voldoening te betuigen.... Ik durf my vleijen,' voegt er de Grée met verrukking by, 'dat de heer Geeraerts, en vooral gy, Mynheer, zult willen deel nemen in dit eerbewys, het welk ik zal aenzien als eene dryfvêer te meer om my met nieuwen iever op de studie toe te leggen.'(1)

Schoon besluit voorwaer, in een oogenblik van begeestering genomen, doch dat den kunstenaer duer zal kosten. In het midden zyns zegepraels zet de Grée zich met verdubbelden iever aen het werk; dit mael zullen de gelaetstrekken van den onsterfelyken Newton, onder zyn penseel, op nieuw tot de wezentlykheid worden geroepen. Hy arbeidt met vuer, met overtuiging; weldra zal de kunst op een nieuw meesterstuk mogen bogen.

Ydele hoop! Eensklaps verspreidt zich de maer dat de gevierde schilder door eene doodelyke ziekte is aengerand. Het nieuws breidt zich tot Antwerpen uit; men wil dat hy door een afgunstig kunstmakker zy vergiftigd. Dwaze veronderstelling, wellicht alleen door de inbeelding der ouders uitgevonden. De Grée is niet vergiftigd; rampen genoeg zyn aen den dienst der muzen verbonden, dan dat men de veronderstelling eener moord als raedselwoord eener te vroege dood zou moeten

(1) Deze brief is in de Gazette van Antwerpen overgenomen.

aenveerden. De schilder heeft te veel gearbeid; in zynen drift voor het schoone, heeft hy niet ontwaerd, dat zyne gezondheid werd ondermynd; dat zyn zwakke lichaem den last zyner vurige ziel niet kon dragen. De Grée, volgens de getuigenis der doktors was door eene hevige zenuwontsteltenis getroffen; na weinige dagen lydens, verdween alle hoop op herstelling; omringd van zyne trouwe vrienden, die tydens zyne ziekte, om zoo te zeggen, geen oogenblik zyne sponde hadden verlaten, gaf hy op 12 january 1789 zyne ziel den Schepper terug, in den ouderdom van nauwelyks zeven en dertig jaren!

De dood van de Grée kwam de bevolking van Dublyn pynelyk treffen[1]. Zy die den schilder nog over zoo weinigen tyd, in het midden zyns zegenpraels, had toegejuicht, die hem nog over weinige dagen met zoo veel bewyzen van eerbied had omgeven, kon niet gelooven dat, na eene ziekte van nauwelyks twintig dagen, het voorwerp harer liefde, roerloos op de doodsbaer was uitgestrekt. ‘Geachte maetschappyen, schryft doktor Edward Hill aen de kunstgenootschappen van Ierland; geachte maetschappyen wier

(1) SAUNDERS *News* van 13 january 1789 doet in de volgende bewoordingen de dood van de Grée aen de Dublynsche bevolking kennen: ‘Gisteren is alhier overleden, in de *Damestreet*, de heer Peeter de Grée, geboortig van Antwerpen, na eene ziekte van 14 dagen, die met eene groote koude aenvang nam en in eene aenhoudende koorts veranderde. Hy was een onnavolgbaer schilder in *Bas-relief*, zonder weêrga in die kunst; evenwel was deze uitmuntendheid het minst wat men in hem bewonderen moest; al zyne gedachten, zoo wel als al de daden zyns levens, waren bestierd door de rechtmatigste en scherpzinnigste begrippen over zedelyke en godsdienstige plichten, en zyne vereenigde deugden wonnen hem de toegenegenheid van al die hem kenden. Alle goede zielen hebben zyne dood betreurd, de zamenleving is daerdoor beroofd geworden van een harer beminnensweerdigste ledematen en de kunsten komen een onherstelbaer verlies te onderstaen.’

plicht het is de kunsten te ondersteunen en te verdedigen, gy door wien de schilder zoo weerdig werd vereerd, beweent zyne dood! Kunstminnaers van den eersten rang, die zyne beschermers waren, borsten in tranen los by het vernemen van het rampzalig nieuws. Doch hoe kan ik de droefheid beschryven, de verslagenheid van zyne meer vertrouwde vrienden? van hen, die in hunne hoop van maetschappelyk geluk, zulke wreede teleurstelling hebben ondersteen?' 'Ik, voegt de trouwe vriend erby, ik zal een marmeren gedenkstuk op schilders grafstede plaetsen, en een opschrift aen zyne nagedachtenis toewyden(1).'

De Grée behoorde aen den Roomsch Katholyken Godsdienst. Op vreemden bodem was hy het geloof zyner vaderen getrouw gebleven. Zyne begraefnis zou dus op het S.t-Pieters kerkhof te Dublyn plaets grypen. Met buitengewoone plechtigheid werd zyn lichaem ter aerde besteld. Verscheidene leden des adels, de voornaemste kunstenaren, afgeveerdigden van alle maetschappyen voor kunsten en wetenschappen, in één woord, al wat de hoofdstad voortreffelykst in kunsten, letteren en wetenschappen bezat, woonde de lykstatie by; een ieder wilde eene laetste hulde schenken aen de nagedachtenis des mans die men niet alleen om zyn talent had geacht, maer bovendien om zyn karakter hoog had weten te schatten.

Getrouw aen zyne belofte, richtte D.r Hill aen zynen vriend een gedenkteeken op. Met bloedend herte schreef hy op de Grée's grafstede, eenige woorden, blyken eener aengekleefdheid, waervan men, helaes! zoo weinige voorbeelden in de geschiedenis mag aentreffen:

HEIC INFRA QUIESCUNT OSSA
PETRI DE GRÉE,
PICTORIS CELEBERRIMI, ANTVERPIENSIS. OMNIGENA VIRTUTE AMABILIS, ANIMA DEO DEDITA, EXIMIA IN PARENTES PIETATE, IN AMICOS INTEMERATA FIDE, IN GENUS HUMANUM BENEVOLENTIA, OMNIBUS BONIS CARUS ET DILECTUS VIXIT. E VIVIS EXCESSIT PRIDIE IDUS JANUARIAS A.C. M.DCC.L.XXXIX. AMICO OPTIME MERITO
EDVARDUS HILL, MED. DOCT.
MOERENS POSUIT.

Hiermede nog niet te vrede, gelastte zich D.r Hill schilders dood aen zynen vader bekend te maken. By den brief des trouwen vriends, was het zilveren palet gevoegd, achtbare blyk eens zegepraels, waervan de kunstenaer, helaes! de vruchten niet mocht inoogsten. Welke indruk de ontvangst dezer stukken op het gemoed des ongelukkigen gryzaerds maekte, kan men licht beseffen. De brave man zag zich op eens, in zynen hoogen ouderdom, van zynen eenigen zoon beroofd; van eenen zoon op wien hy met recht mocht fier zyn, en voor wien de toekomst zulke schoone dagen had voorgespiegeld. De Akademie van haren kant, toonde zich diep getroffen by het verlies dat de vlaemsche School had ondergaen. In algemeene vergadering werd er besloten een adres aen Doktor Hill toe te sturen, waerin men zoo wel de erkentelykheid des Bestuers, als de dankbaerheid van het huisgezin de Grée zou doen uitschynen, voor de trouwe vriendschap en de hulde aen de nagedachtenis des jeugdigen meesters bewezen; Sekretaris Van der Sanden stelde in het latyn een manifest op, dat wy, uit hoofde zyner eigenaerdigheid, naer den oorspronkelyken text, letterlyk hier overschryven:

(1) Het afschrift dezes briefs is in het register der beraedslagingen van de Antwerpsche Akademie te vinden.

‘Clarissimo viro EDVARDO HILL Medecinae Doctori &.ra. Expertissime Domine!

Dignare, enixe rogo, jucundam aeque ac gratam habere hanc gratiarum actiunculam, quam gratitudinis votis patris sororumque P. de Grée & publicis & privatis superaddo, vestram insuper munificentiam exorans, ut illustrem scientiarum Societatem Dublinensem certiorem reddat, mox codici Academiae bellarum Artium Regiae in Urbe Antverpia insertum donum argenteae pigmentorum tabellae, quo generosissime cohonestavit hunc illum alumnum(1)

(1) De *Gazette van Antwerpen* in haer nummer (20) van 10 Meert 1789, drukt zich desaengaende uit als volgt: ‘Hoe zal de openbaere dankbaerheyd genoegzaem konnen doen verwonderen al de eer, weldaedigheyd, bescherming en zorgvuldigheyd, die zoo wel door de geleerde en konstminnende genootschappen van Ierland, als door de eerste persoonen van Staet zyn toegedraegen geweest in de Hooftstad Dublin aen wylen d'H.r Petrus de Gree, blykens de eygenhandige getuygschriften van de Zeer Honorable Heeren *David Latouche*, Bankier en Raed des Konings, *William Conyngham*, gehymen Raed en ontfanger Generael, *Beranger*, amptenaer in de Lands Schatkamer, schilder en openbaer leeraer der Teekenkonst, en van *E. Hill*, Hoogleeraer der geneeskunde, en Professor in de Universiteyt der opgenoemde Hooftstad, waer bovenal dien Overleden onder zyne Historische en Zinnebeeldige schilderstukken, ook komt naer te laeten in den smaek der Antiksche Beelden, het hoofd van wylen *Isaac Newton*, zoo onstervelyk door zyne Philosophische Onderwyzingen en Uytvindingen van nieuwe grondregels. Onzen konstenaer zynde overleden aen eene zenuwdrukkende koorts van omtrent 20 dagen, wird den 15den january begraeven op het kerkhof van *Sint Peeters*, plaets voor, de catholyken; waer boven zyn Praelgraf, het zoo geleerd, als çierelyk opschrift, gegroeft in marmer, ook zal vereeuwigen eene roemweerdigste vrindschap.’ *(Volgt het opschrift.*)

suum. Porro Primores, Directores, Professores ejusdem Artificum Plantarii, cunctis etiam alienigenis gratuiti, Secretarium, exhibito epitaphio, quod Amicitia vestra defuncto posuit, postulato honorarunt, ut tam honorificum, tam munificentissimum, inter cetera, beneficium eidem actuum Codici in perpetuam memoriam consignaret. Id lubentissime factum aeceptetur igitur & vobis & omnibus defuncti benefactoribus, *Vir Clarissime*, cum salute plurima, quam cordetenus apprecatur'

Antverpiae septimo Idus Martias A.C.M.D.CC.L.XXXX.

Obedientissimus Dominationum vestrarum famulus

JACOBUS VAN DER SANDEN.

Acad. Reg. a Secretis[1].

De hulde van D.r Hill, was de laetste aen de nagedachtenis van Peeter de Grée bewezen. Gestorven verre van zyn vaderland, mocht deze kunstenaer geene nadere eerbetuiging verhopen; zyne tafereelen, diegene waerop zyne faem was gegrond, waren immers by den vreemde, en de stamgenoot bezat, op eenige uitzonderingen na, slechts geringe blyken van zyn talent.

De Grée onderging het lot van al onze kunstenaren, die het Vaderland verlieten om de kabinetten van uitheemsche kunstbeschermeren te verryken: zyn naem verdween uit ons midden; alleen de geschiedenis die zich jegens zoo vele onzer schilders partydig heeft gedragen, heeft de werken dezes meesters, ongeschonden, zelfs met lof aengeteekend; door haer alleen is de naem de Grée tot ons gekomen.

Vrienden van onzen nationalen roem, achtten wy het ons ten plichte, de daden onzes schilders herop te beuren; bezitters van een aental aenteekeningen over zyn bestaen, hebben wy gepoogd zyne nagedachtenis te doen herleven. Onze poogingen blyven evenwel slechts het begin eener faemherstelling; alleen wanneer ons Vaderland werken zal bezitten van al de zonen die eens tot zynen roem hebben gearbeid, zullen onze landgenooten kunnen getuigen, hoe weerdig de Grée den standaerd der *Vlaemsche School* in het ryk der Britten heeft gehouden.

P. GÉNARD.

Het Handschrift van Koninginnenhof vertaeld door Mev. de Barones Von Reinsberg-Duringsfeld.

Twee geachte vertegenwoordigers der hoogduitsche letterkunde bevinden zich thans in ons midden. Mynheer en Mev. von Reinsberg, zoo voordeelig in de hedendaegsche litteratuer gekend, hebben zich voorgesteld twee werken uittegeven; het eene handelende over de *vlaemsche beweging*, het andere bestemd om de *vlaemsche zeden en gebruiken* aen onze Over-Rhynsche broeders voor te stellen; het eerste wordt door Mev. von Reinsberg (Ida von Duringsfeld) bearbeidt; het tweede is het voorwerp der onafgebrokene nasporingen haers edelen gemaels.

Het gene Mr en Mev. von Reinsberg, thans voor vlaemsch België doen, dit hebben zy alreeds voor andere letterkunden en andere volkeren gedaen. Reizen is voor hun een vermaek, dat hun aenleiding tot de diepste studiën geeft. Over Italië, Zwitserland, Dalmatië, Bohemen gaven zy verscheidene verhandelingen in het licht, die ons niet alleen de zeden en gebruiken, maer tevens de letterkunden dezer volken voor oogen stellen.

De slavische letterkunde, zoo weinig ten onzent gekend, en nogthans zoo ryk aen merkweerdige voortbrengselen, was vooral de lievelingsstudië der geestryke

(1) Als aenteekening staet het volgende onder de kopy dezes briefs te lezen:
Nota.
Joann. Bapt. Rombouts, Notarius Publicus, hoc chirographum heredum nomine direxit Dublinum.

Duitschers. Baron von Reinsberg gaf reeds verscheidene verhandelingen in druk, over de schryvers van Bohemen terwyl zyne gade de werken der voornaemste dichters dier landstreek in hare moederspraek vertaelde.

Dezer dagen verscheen een nieuw artikel over de slavische letterkunde, opgesteld door Mev. von Reinsberg. Het was getiteld: het *Handschrift van Koninginnenhof* en had voor doel de aendacht te roepen op een der merkweerdigste voortbrengselen waerop de middeleeuwsche letterkunde mag bogen.

Ofschoon in het fransch geschreven en dus buiten den gewoonen kring harer boekaenkondigingen vallende, denkt de redaktie der *Vlaemsche School* de aendacht der lezers op de nieuwe bydrage der befaemde dichteresse te moeten roepen; vooreerst daer zy ons eenige goede denkbeelden geeft over eene tot nu toe ten onzent onbekende litteratuer; en verder daer, volgens hetgene wy zydelings hebben vernomen, het niet onmogelyk zou wezen, dat Mev. von Duringsfeld, die eene byzondere studie onzer spraek heeft gemaekt, de vlaemsche letterkunde ook met eene vertaling, en in dit geval, eene heerlyke vertaling, begiftigde.

Het artikel van Mev. von Duringsfeld, verscheen in het belangryke tydschrift: *Bulletin du Bibliophile Belge*, uitgegeven onder het bestuer des geleerden heeren A. Scheler, bibliothekaris des konings.

In eene welgeschrevene inleiding, schenkt de duitsche dichteresse ons de geschiedenis van het *Königinhofer* Handschrift. Dit perkament bevat de oudste tot nu bekende overblyfselen der slavische letterkunde, en werd door den heer Vaclav Hanka, een der meest geachte geleerden van Bohemen, ontdekt.

‘Deze schryver, zegt Mevrouw von Reinsberg, na

zyne studiën in de Universiteit van Praeg te hebben voltooid, aengemoedigd door de graven Gaspard en Frans von Sternberg en door den Eerw. priester Josef Dobrowsky, nam het besluit zich gansch op de Tcheksche letterkunde toe te leggen, en wel byzonderlyk op de nasporingen van handschriften en oude boeken, die nog onder het stof der bibliotheken en der eeuwen begraven lagen. In 1817, verscheen als de eerste vrucht zyner opzoekingen, een klein boekdeel van oude gedichten onder den titel van: 'Starobyla Skladanie,' een werk dat tot vyf deelen aengroeide, waervan het laetste in 1823 werd gedrukt.

'Reeds was er voor de nasporingen des heeren Hanka geene bibliotheek noch te Praeg, noch in de omstreken meer over, wanneer hy, in de maend september 1817, een bezoek ging afleggen by een vriend zyner jeugd den heer Sklenitchka, die Kralové dv ůr (Aula of Curia Reginae, Koeniginhof, Koninginnenhof) bewoonde, eene kleine stad op de Elba gelegen, op eenige uren afstand van het Reuzengebergte (Krkonoché) dat Bohemen van Silesiën afscheidt.

M. Sklenitchka zyn vriend by den kapellaen der stad gebracht hebbende, den heer Pancrace Bortch, en deze beide vrienden ten noenmaal uitgenoodigd hebbende, zoo gebeurde het, dat terwyl men redekavelde over de verwoestingen die de stad had onderstaen ten tyde van Ziska, en byzonder in eenen brand ten jare 1450, de heer Bortch aen den heer Hanka verhaelde dat in een klein gewelfd vertrek, onder den toren der kerk, nog vele hussietsche pylen lagen onder een aental papieren en wapens. De heer Hanka was benieuwd om deze te zien; hy ging er heen; zyn voet stootte tegen eenige perkamenten; hy nam ze op; onderzocht ze,... en de Rukopis Kralodvorsky was gevonden.'

Onmiddelyk door den druk bekend gemaekt werd het *Königinhofer* handschrift door herhaelde uitgaven gansch Duitschland door verspreid; verscheidene vertalingen zagen ervan het licht; de Engelschen en de Russen tellen onder de eerste die de oude slavische zangen in hunne moedertael overbrachten.

Mevrouw von Duringsfeld heeft het zich tot taek gemaekt deze meesterachtige gedichten aen Frankryk te doen kennen; de vertaling welke zy ervan heeft gemaekt en den heer Hanka werd voorgelegd, mocht de volle goedkeuring dezes geleerden verwerven. En geen wonder; wanneer wy de fragmenten lezen, die in de *Revue du Bibliophile Belge* zyn verschenen, dan mogen wy gerust het denkbeeld vormen dat de zoo frissche slavische gedichten met de uiterste nauwkeurigheid zyn teruggegeven. 'Het is geene *oorlof*, in geenen deele, zegt de heer Scheler, dat ik aen de schryfster dezer verhandeling heb geschonken (om deze zangen in den *Bibliophile* te plaetsen); het is met een levendige bereidwilligheid dat ik het milde aenbod heb aenveerd van Mev. von Reinsberg, fier, van de eerste, aen myne inschryvers, niet alleen litterarische en bibliographische aenteekeningen te kunnen mededeelen over het oudste gedenkteeken der slavische letterkunde, rnaer hen bovendien het genot te verschaffen die zoo krachtige, zoo frissche, zoo levendige en zoo zoete poëzy te smaken, waervan wy, wel is waer, hier en daer, de wonderen hebben hooren roemen, doch die wy tot nu toe niet hebben kunnen naderen. Er werd gevergd dat by de uitmuntende dichteresse, de romanschryfster, waeraen wy deze mededeeling zyn verschuldigd, eene byzondere geleerdheid en vatbaerheid zich kwamen voegen by het natuerlyk gevoel van wat grootsch, schoon en edel is, opdat het franschlezend publiek eindelyk met eene volledige en getrouwe vertaling werd begiftigd van een werk dat tot nu toe zoo weinigen konden bereiken.'

Het handschrift bevat veertien zangen of fragmenten; onder de stukken die het meest de aendacht boeijen, noemt men de gedichten getiteld: *Jelen*, *Zaboj* en *Slavoj*, *Cestmir* en *Vlaslav*, *Benes Hermanov* en vooral *Jaroslav*, dat als het schoonste der verzameling wordt aenzien.

Wie echter de schryvers dezer heerlyke stukken zyn geweest, is tot nu toe niet gebleken. Volgens Saffarik en Hanka, zegt Mev. von Duringsfeld, zou diegene welke deze schoone gedichten vergaderd en overgeschreven heeft, Zavis Vitkovic wezen, dien de kronykschryvers als dichter doen kennen, alhoewel zyne voortbrengselen tot ons niet zyn gekomen. Men veronderstelt eventwel, dat hy wel de schryver kan wezen van Jaroslav, en in dit geval zou hy een uitmuntend dichter wezen, want Jaroslav is het schoonste en het edelste van al de gedichten in den Rukopis. Men veronderstelt verder dat die schoone Codex wel een geschenk kan zyn aen de koningin Kunhuta (Cunegonde), die, weduwe van koning Premysl Otokar II, in tweede huwelyk met Zavis van Rosenberg was getreden. Wat het tydstip aengaet, waerop de Codex zou overgeschreven zyn, volgens Palacky heeft dit tusschen 1280 en 1290, en volgens Dobrowsky tusschen 1290 en 1310 plaets gegrepen.'

Geerne zouden wy hier onzen lezeren eene vertaling van het dichtstuk *Jaroslav* mededeelen; de uitgebreidheid diens zangs hindert ons zulks voor het oogenblik te doen; daerenboven hebben wy de hoop dat Mev. von Duringsfeld eensdaegs zich zelve met deze taek zal gelasten; ons wachten zal ons dus met woeker worden terug betaeld; intusschen kunnen wy aen het genoegen niet weêrstaen een paer der *Königinhofer* dichtstukjes in onze tael op eene vrye wyze over te brengen; wy kiezen de *Rooze* en de *Verlatene*, die ons door hunne sierlyke eenvoudigheid, even als door de fynheid van gevoel byzonder hebben getroffen:

De rooze.

O Rooze, schoone rooze,
Waerom zyt gy zoo snel ontloken?
Waerom, ontloken, zyt gy van koû gestorven?
Waerom, van koû gestorven, moest gy verwelken?
Waerom, verwelkt, zyt gy ontbladerd?

Ik was des avonds neêrgezeten
En lang, ja lang, bleef ik daer zitten,
Tot aen het kraeijen van den haen;
Vergeefs toch bleef ik wachten,
Al 't pynhout was reeds uitgebrand.

Ik sliep in; arme, ik droomde
Dat aen myn rechter hand
Den gouden ring ontglipte,
Den ring ontviel de kostb're steen,
De kostb're steen kon ik niet wedervinden,
Ik wachtte te vergeefs naer mynen bruidegom.

De verlatene.

Wouden, sombre wouden,
Militynsche wouden[(1)],
Waerom bloeit gy immer
's Winters zoo wel als 's zomers?

'k Wilde wel niet weenen,
't Hert my niet bedroeven,
Doch zeg my, goede lieden,
Wie zou niet weenen?
Waer is myn vader,
Myn zoo duerb're vader?
Ach! hy is ten grave.
Waer is myne moeder,
Myne goede Moeder?
't Gras groeit boven haer.
'k Heb noch broeder, noch zuster;
Myn geliefde?
Men heeft hem ontstolen!

De gansche vertaling van het *Königinhofer* handschrift zal te Praeg het licht zien, 'wanneer' zegt de schryfster, 'Josef Manes, een kunstenaer vol enthousiasmus voor de gezangen zyns vaderlands, de versieringen zal voltooid hebben waermede hy zich thans onledig houdt.' Deze belofte streelt ons zeer, en met belangstelling zien wy het oogenblik te gemoet waerop wy eene volledige kennis zullen maken, met eene reeks gezangen, waervan de heerlyke vertaling der duitsche dichteresse ons zulken zoeten voorsmaek heeft geschonken.

DE REDAKTIE.

(1) De Militynsche wouden, zegt mevr. von Duringsfeld, waervan de 'Verlatene' spreekt, de rampzalige, voor wien alle herten eene zoete sympathie zullen gevoelen, werden ook de 'prinselyke bosschen' geheeten, omdat Mil'tyn, in de XIIe eeuw, aen de goederen des vorsten toebehoorde.

Kunst- en letternieuws.

By den uitgever J.-B. Van Mol-Van Loy, korte Nieuwstraet, te Antwerpen, zyn verschenen: 1e en 2e aflevering der *Histoire de la ville d'Anvers*, par EUGÈNE GENS, met eene sierlyke plaet, voorstellende een gezicht der Werf in de XVIIe eeuw, na eeneschildery van Bonaventura Peeters, in hout gesneden door H. Brown, professor by de koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen, en een aental houtsneden tusschen den tekst. - Het werk zal een schoon boekdeel van ongeveer 600 bladz. in-8o uitmaken, en volledig zyn in 50 afleveringen welke den heeren inteekenaren tegen 25 centiemen zullen worden afgeleverd. Elke aflevering zal 8 bladz. druks met eene losse plaet of 16 bladz. zonder losse plaet uitmaken. De platen met gouden kleuren opgeluisterd, zullen als eene gansche aflevering tellen. Er verschynen 3 of 4 afleveringen per maend. Het titelblad zal verveerdigd worden volgens eene teekening door M.F. Durlet.

- Dezer dagen hadden wy het genoegen eenen oogslag te mogen werpen op de versieringen door den heer Edw. Du Jardin voor den roman *Batavia* van Hendrik Conscience verveerdigd. Deze teekeningen door den begaefden kunstenaer zelf op steen gebracht, zyn weerdig van de scheppingen waermede hy eenige der vroegere uitgaven van Conscience heeft opgeluisterd. De samenstellingen geven buitengewoon wel de *episoden* terug, welke de romanschryver zoo meesterlyk weet voor te stellen. Du Jardin inderdaed begrypt Conscience en zyne ziel weet zich, om zoo te zeggen, met die des dichters te vereenzelvigen. Wy hopen das dat de versieringen van Du Jardin met welgevallen zullen worden ontvangen; de indruk dien zy op ons gemoed hebben gemaekt, zal waerschynlyk, door de menigvuldige lezers van Conscience's werken gedeeld worden.

Verschenen: *De Dietsche Warande.* Tijdschrift voor nederlandsche Oudheden, en nieuwere Kunst- en Letteren. Derde jaergang, bestuerd door J.A. Alberdingh Thijm. 1857. 4e, 5e en 6e aflevering Amsterdam, C.L. Van Langenhuizen. - Deze drievoudige aflevering, zegt *de Eendragt*, die het aen de vorige in belangrykheid niet opgeeft, behelst een artikel over de abdy van Rolduc, door den heer Arn. Schaepkens, vroeger in 't fransch door den *Messager des Sciences historiques* opgenomen, *het leven van S.te Lutgardis* (vervolg), uitgegeven door prof. Bormans; *nederlandsche Oudheden*, door Pauwels Foreestier, met platen; het vervolg der allermerkwaerdigste verhandeling: *Het Autaar ten oosten*, *de grondslag der kerkbouwsymboliek*, door J.A. Alberdingk Thijm; *Het beeld der heilige moeder Gods*, met platen, door P. Génard; *Wandalisme*, *Bibliographie* en *Mengelingen;* waerna het fransch gedeelte volgt, onverminderd oorspronkelyke artikels, naer gewoonte, een kort begrip der voornaemste nederduitsche mededeelende.

SCHRYFDOOS DEN HEERE DE BURBURE AENGEBODEN. - F. DURLET inv. - L. VAN RYSWVCK exc. - J. HEMELEER sc.

Hulde aen Ridder Leo de Burbure.

Een onzer meest geachte geleerden, ridder Leo de Burbure, tevens in de kunstwereld door zyne vaek geprezene muzikale voortbrengselen bekend, heeft in den beginne dezes jaers eene hulde ontvangen, waerover het ons een waer genoegen is onze lezers te onderhouden.

Herhaelde malen, heeft men in een aental tydschriften over de werkzaemheden gesproken door ridder de Burbure op het veld der geschiedenis ondernomen; de vriend onzer nationale oudheden weet met welke gelukkige gevolgen de nasporigen dezes kundigen mans immer zyn bekroond geweest.

Reeds in 1842, wanneer hy zich tot het ambt van fabriekmeester der O.L.V. kerk van Dendermonde, (zyne geboorteplaets), zag geroepen, nam hy het besluit de archiven dezes tempels in orde te brengen. Zyne opzoekingen in deze oude bescheeden, hadden voor gevolg dat hy een aental duistere punten der geschiedenis van Vlaenderen kon ophelderen; zyne verdienstvolle verhandelingen over *Lindanus*, en *Aubertus Miraeus* zyn hun bestaen aen deze eerste nasporingen op het geschiedkundige veld verschuldigd.

Na den dood zyner moeder met ter woon te Antwerpen gevestigd, had ridder de Burbure de gedachte de studiën voorttezetten welke hy met zulken goeden uitslag in zyne geboorteplaets had begonnen. Den staet kennende waerin de bescheeden der hoofdkerk verkeerden, stelde hy zich voor, deze schoone verzameling aen hare vergetelheid te onttrekken. Een aenbod welk hy diensaengaende aen den fabriekraed deed, werd door dezen gretig ontvangen; op 23 november 1846, trad onze geleerde de zael der kerkelyke archiven binnen.

Om een denkbeeld te vormen der taek door den heer de Burbure, met zoo vele liefde en opofferingen ondernomen, moet men met den staet bekend zyn, waerin de archiven van O.L.V. kerk zich bevonden. Deze kostbare stukken, welke men met recht onder de belangrykste onzes vaderlands mag rekenen, waren tydens den inval der Franschen gevlucht geweest, en lagen, sedert dit tydstip, in eene wanorde waervan men moeijelyk eene beschryving kan geven; waerlyk, al de vaderlandsliefde al het geduld eens yverigen geleerden waren er toe noodig om in een dergelyken warklomp eenig licht te doen ontstaen. Elf jaren arbeidde de heer de Burbure aen de door hem aengenomene taek, elf jaren bracht hy, in het midden van dik bestovene perkamenten en papieren door, zich gelukkig achtende soms eene bydrage tot de kennis van ons verleden, aen de vernietiging des tyds te hebben onttrokken.

Hoezeer de heer de Burbure in zyne poogingen gelukte, dit hebben reeds verscheidene geleerden, en onder anderen, de befaemde heer Fétis[1], bevestigd.

De archiven der O.L.V. kerk waren eene myn van inlichtingen, niet alleen voor onze plaetselyke geschiedenis, maer tevens voor de geschiedenis der kunsten en wetenschappen in gansch Nederland.

Inderdaed sedert de XIIe eeuw, bekleedt het kapittel van O.L.V. te Antwerpen eenen eersten rang tusschen de groote geestelyke gestichten van België. Zyne Kanonikken waren niet alleen door hunne geleerdheid gekend, maer echtteden, door hunnen kunstzin, eene schitterende perel in de kroon onzes vaderlands. Wat zy voor de beeldende kunsten deden, dit getuigt het reusachtige gebouw onzer Cathedrale, dit getuigden de meesterachtige werken welke vóór 1566 en 1798 het inwendige dezes tempels versierden; wat zy voor de toonkunst deden, dit bewyst het vermaerd choor dat de heer Fétis aenziet als de bakermat, niet alleen der muziek in België maer van al de muziekscholen van gansch Europa.

(1) Zie *Bulletins de l'Académie Royale de Belgique.*

Het heele verleden der O.L.V. kerk rees den heer de Burbure voor oogen; de geschiedenis onzer bouwmeesters, onzer schilders, werd door hem opgehelderd; sedert 1430, kent hy de volledige reeks kunstenaren die aen de Antwerpsche hoofdkerk hebben gewrocht; voor onze muziekschool, strekken zyne ontdekkingen zich verder uit; van af het begin der XIIe eeuw kan hy hare geschiedenis ontrollen, tot op den dag harer vernietiging in 1798.

Ware vriend onzer nationale instellingen, gelykt de heer de Burbure niet aen gene geleerden die de uitslag hunner opzoekingen voor het oog hunner medeburgers verholen houden, in de hoop van het eene of andere belangryke stuk alléen te bezitten. Het was hem immer een waer genoegen de navorschers onzer geschiedenis met de vruchten zyner nasporingen bekend te maken. Over onze oude vlaemsche kunst gaf hy eene gewetensvolle verhandeling in het licht onder den titel van: *Toestand der beeldende kunsten te Antwerpen vóór* 1454; over onze muziekschool bereidt hy een schrift dat verscheidene boekdeelen zal beslaen.

De diensten te dezer gelegenheid door ridder de Burbure zoo belangloos aen de O.-L.-V. kerk bewezen, konden niet ongemerkt voorby worden gegaen; in byzondere vergadering besloot het Bureel der Kerkmeesters den yverigen geleerde een blyk harer hulde en dankbaerheid aen te bieden.

De befaemde bouwmeester Frans Durlet werd gelast de samenstelling eener schryfdoos te verveerdigen, welke door den gunstiggekenden dryver Lambrecht van

Ryswyck in zilver zou worden uitgevoerd. Dit kunststuk, getuige van fynen smaek en keurige bewerking, deelen wy in plaet mede; wy achtten het derhalve onnoodig er eene beschryving van te geven. In dry vakken verdeeld, vertoont het den zegel der Antwerpsche hoofdkerk, het wapen van het geslacht de Burbure, en het opschrift dat de oorzaek dezer hulde doet kennen(1).

Dit prachtig geschenk werd den heer de Burbure door het kerkbestuer op 14 january 1858 overhandigd; in eenen brief gaven de heeren kerkmeesters in warme bewoordiging hunne dankbaerheid te kennen: ‘om het geheugen, zegden zy onder anderen, te vereeuwigen van een zoo moeijelyk als geleerd werk, dat onze Kerk u is verschuldigd, hebben wy de eer, onder den vorm eens boeks, u eene schryfdoos aen te bieden, die door hare versieringen de dankbaerheid des Kerksbestuers herinnert, voor de rangschikking harer archiven.’

Treffende hulde voorwaer voor onmiskenbare diensten; treffende hulde weerdig van den geleerde wien zy werd bewezen. Met des te meer welgevallen mocht de heer de Burbure deze blyk van openbare erkentenis ontvangen, daer hy de overtuiging bezat, dat zy werd toegejuicht door al wie met 's mans werkzaemheden bekend waren.

DE REDAKTIE.

Levensschets van Bartholomaeus van Raephorst. (2e uitgave.)

De lezer die de geschiedenis der Antwerpsche Kunstschool doorbladert, is eenigzins in zyne verwachting te leur gesteld, by het beschouwen der groote leemten welke hy in onze jaerboeken der XIVe en XVe eeuw ontwaert; het schynt dat deze schriften plotselings met Quinten Massys aenvang nemen; dat vóór het tydstip dezes grooten meesters, onze stadgenooten weinig of geene begrippen over het schoone bezaten.

Zulke gedachten zyn ongegrond. Even als Brugge, Doornik en Gent, kan Antwerpen van zeer vroege tyden eene reeks van meesters toonen die de kunst in hare wallen op eene weerdige wyze hebben vertegenwoordigd. De stad die reeds in de XIVe eeuw, werken als de O.L.V. Kerk aenlegde, en honderd jaren nadien, een bouwkundige als Peeter Appelmans voortbracht, mag voorzeker tusschen de mildbedeelde onzes vaderlands worden gerekend.

De man wiens leven wy in korte woorden gaen afschetsen, is een diergenen welke in de XVe eeuw, oneindig tot den roem onzer school hebben bygedragen. Hy was een der eerste beeldhouwers zyns tyds, en alhoewel er, by onze wete, geen zyner kunstwerken tot ons zy gekomen, denken wy nochtans niet, dat zyn eens zoo groote name hierom voor de nakomelingschap moet verloren gaen(1).

Bartholomaeus van Raephorst werd in het begin der XVe eeuw geboren. Zyne ouders zyn ons onbekend(2); zyn naem schynt echter aen te duiden dat hy toebehoort

(1) Verder bevat de rug des boeks de volgende woorden: *Archivae Ecclesiae Beatae Marine Antverpiensis.*

(1) Wy voeden de hoop dat deze levensschets de aendacht op Bartholomaeus van Raephorst moge roepen, en de nog bestaende voortbrengselen dezes meesters doe ontdekken. Inderdaed, koevele kunstenaren, wier namen zelfs men over jaren niet meer kende, hebben thans hunnen vorigen roem terug bekomen? Zou de hergeboorte of de beeldstormery de werken van Raephorst zoo druk getreden hebben, dat er van dezen meester niets meer overblyft?

(2) Ten jare 1434, deed zekere Bartholomaeus van Raephorst, zynen eed als burger, te Antwerpen. Of hy tot het geslacht onzes beeldhouwers behoort, is tot nu toe niet gebleken.

aen een geslacht dat sedert eeuwen eenen hoogen rang[3] in de Nederlanden bekleedde.

(3) Aen deze adelyke familie hoorde toe Bartholomaeus van Raephorst, de ridder, die te gelyker tyd als Bartholomaeus van Raephorst, de beeldhouwer, de stad Antwerpen bewoonde, en dien wy, by gebrek aen oorkonden, in de eerste uitgave dezer levensschets, met dezen laetsten hebben verward.
Ridder Bartholomaeus van Raephorst was zoon van Adriaen, heer van Oudshoorn en Aerlanderveen. Zyne moeder, Agnes van Nievelt, was, even als haer gemael, afkomstig van een der doorluchtigste geslachten van Holland.
Hy trad in den echt met vrouwe Machleld Pots[*] dochter van den beroemden Peeter Pot, stichter van het St-Salvators klooster, te Antwerpen, en weduwe van den ridder Arnoldus van de Werve, amman dier stad.
Deze vrouwe werd om hare deugden hooggeschat. Men leze den lof, welke de geleerde Antonius Sanderus van haer in zyne *Chorographia sacra Brabantiae* maekt: 'Filia unica PETRI POT fundatoris hujus Monasterii fuit sanguine, morum honestate ac virtutum gloria insignis, honestissima matrona, Domina MATHILDIS POT primo connubio juncta Prae-Nobili ac Illustri Viro ARNOLDO VANDE WERVE Equiti Aurato Ammanno Civitatis Antverpiensis ex NICOLAO et CATHARINA DE WILRE filio, Toparcha de HOOVORST, quod a JOANNE Duce Burgundiae in feudum acceperat, cui et a consiliis ex ordine Equestrium fuit.... Deinde Domina MATHILDIS POT pro 2. marito sibi assumpsit spectabilem ac nobilissimum virum BARTHOLOMAEUM VAN RAEPHORST Equitem Auratum, de Patria ac Duce Brabantiae et Burgundiae meritissimum' (T. 1, p. 512).

Machteld Pots die ten jare 1482 het tydelyke met het eeuwige verwisselde, werd met grooten luister, door den Prior Jacobus van Borsselen in St-Salvators klooster, by hare ouders begraven: 'Anno M.CCCC.LXXXII Venerabilis ac Insignis Matrona, Domina MATHILDIS POT filia unica PETRI POTZII fundatoris, felici prius connubio juncta Praenobili Domino ARNOLDO VANDE WERVE Equiti; dein Excellentissimo Viro BARTHOLOMAEO RAEPHORST, quae diuturna tabe exhausta, in corpore miseriam, in anima patientiam sustinens, pene per annum lecto affixa, placide obdormivit in Domino, 26 julii die S. ANNAE Matris B. MARIAE Virginis, quam speciali semper devotione et affectu colebat. Haec solemni pompa a Reverendo Admodum Domino JACOBO DE BORSALIA inhumatur ac terrae mandatur 1 augusti juxta pia ossa suorum Parentum in *artificiosissima tumba* quae stabat in cripta infra summum altare, *quam summis expensis fieri curarunt pientissimi fundatores.*' SANDERUS *op. cit.* p. 536.
Voegen wy by deze inlichtingen dat ridder Bartholomaeus van Raephorst in 1470 de Reinderstraet bewoonde. Hy werd in gemeld jaer, gezamentlyk met Waelrant Drake, en Hendrik vande Werve aengesteld als uitvoerders van het testament van vrouwe Maria van Domborch, echtgenoote van Nicolaes van Wissenkerke.

(*) Men neme hier den uitgang van den familienaem Pot, in aendacht. Oudtyds, en dat was een algemeen gebruik, zette men de namen der vrouwen in den genitief wanneer de voorlaetste letter een klinker was; wanneer twee medeklinkers het woord eindigden, voegde men er den uitgang by; , maekte dus in het vrouwelyk , , , enz.

De XVe eeuw was voor Antwerpen een belangryk tydstip. Deze stad was alsdan, even zoo als nu, eene der voornaemste voedsters der vlaemsche kunst. Sedert onheugelyke tyden bestond hier de St-Lucasgilde, en deze vereeniging van het puik der nederlandsche kunstenaren had niet weinig bygebracht, om den smaek des volks te verfynen, en zynen tot dan ruwen geest voor het schoone vatbaer te maken. Daerby de voorspoedige, alhoewel vryheidskrenkende regering der hertogen van Burgondië, en de gedurige aengroeijing onzes handels, hadden in deze gemeente eenen rykdom, een welzyn doen ontstaen, welk noodzakelyk den voordeeligsten invloed op de kunst moest uitoefenen.

Het was aen dezen algemeenen kunstdrift, welke het Antwerpsch volk begeesterde, dat de jeugdige Raephorst voedsel voor zyne ziele kwam zoeken; het was de St-Lucasgilde die voor hem den tempel van het schoone moest ontsluiten, ja, hem tot den rang van kunstenaer verheffen.

Onbekend is de meester, dien Raephorst tot leider zyner eerste stappen in de moeijelyke bane der kunst verkoor; doch indien men den meester volgens den leerling mag beoordeelen, moet hy een voortreffelyk beeldhouwer geweest zyn. Zulks kunnen wy met des te meer zekerheid onderstellen daer wy den hoogen rang der familie Raephorst kennen, en dees geslacht, wien het aen geene geldmiddelen ontbrak, buiten twyfel den jongen Bartholomaeus aen eenen man van groote kennissen zal hebben toevertrouwd[1].

Doch ofschoon wy den naem des leeraers niet hebben mogen ontdekken, zoo kennen wy toch het jaer, waerop de jeugdige Bartholomaeus, in de St-Lucasgilde als meester werd ontvangen en als ware beeldhouwer zich dorst vertoonen. De Liggere, dit kostbaer boek, dat al de namen der Antwerpsche kunstenaren behelst, heeft gelukkiglyk ons dit merkweerdig tydstip bewaerd:

> **Int jaer ans Heere*n* m.cccc en*de* lv waren Regerders van Sint Lucas, Lucas Codden en Johs Bogaert. Dat sijn de vrijmesters die sij ontfang*en* hebben**
> **Jan Codden**
> **Bertolomeus Rapost**
> **Adriaen de Vroye**
> **Jan van Malle**.

Korts na zyne aenneming in de St-Lucasgilde, welke voorzeker een der byzonderste feiten zyns levens uitmaekt, ging van Raephorst huwelyk aen met Elisabeth Van der Beke, behoorende aen eene familie die sedert jaren te Antwerpen was gevestigd. By deze vrouwe, won hy eene dochter, Jacoba genaemd, die, later, als nonne in het Faconsklooster te Antwerpen trad.

Eenigen tyd na zyn huwelyk, begaf onze beeldhouwer zich naer Brussel, waer hy buiten twyfel voor werken van aenbelang was geroepen[1]. Eventwel, zyn verblyf in deze stad, moet van korten duer geweest zyn, wantten jare 1468, vinden wy hem te Brugge, waer men ter gelegenheid des kapittels van het Gulden Vlies en des huwelyks van Karel-den-Stoute, hertog van Burgondië met Magarita, zuster van

(1) Wellicht was deze meester, Daniël *de beeldsnyder*, een kunstenaer wiens naem in 1454, naest diegene der herinrichters van St-Lucasgilde wordt vermeld.

(1) Comte DE LABORDE. *Les Ducs de Bourgogne. Études sur les lettres les arts et l'industrie pendant le XVe siècle*, etc. T. I, p. 572. 'Raporst (Berthelemy van), sculpteur de Bruxelles; il travaille en 1468 aux entremets de Bruges.' p. LXXIX.

Edward IV, koning van Engeland, schitterende feesten bereidde, tot welker versiering men de voornaemste kunstenaren des lands uitgenoodigd had[2].

'Den 2^{n} july 1468, zegt de heer Kervyn de Lettenhove, in zyne schoone geschiedenis van Vlaenderen[3], landde Margarita van Yorck te Damme, waer zy den volgenden dag, den hertog Karel in de wooning van den baljuw Eustachius Wydts, huwde, in tegenwoordigheid der aertsbisschoppen van Yorck en Trier, der bisschoppen van Salisbury, van Luik, van Metz, van Utrecht, van Doornik, van Kameryk, van Sarepta en van Terouane. Toen de jonge hertoginne den woon van Eustachius Wydts verliet, begaf zy zich naer Brugge. Zy droeg een lang wit kleed, dat aen de keel, door een breed goeden snoer gesloten werd, en had eene schitterende kroone op het hoofd. Elf honderd peerden volgden hare met madelieven, en met liefdesluijers opgesmukte draegkoets, wanneer zy langs de H. Kruispoort hare intrede deed in de stad, welke men ter dier gelegenheid versierd had met praelbogen en stellagiën, waerop

(2) Namentlyk: Jacques Daret, Philippot Truffin, Adenet le Doulx van Doornik, enz. Zie onzen *Luister S*t. *Lucas-gilde*, bl. 28.

(3) T. 5, b 136.

zinnebeelden aen den bybel ontleend, voorgesteld waren. Hier was het de geschiedenis van Adam en Eva, dáer eenige verzen uit het Hooglied van Salomon. Duiven vlogen rondom Margarita, terwyl jonge maegdekens, haer het hoofd met roozenblaren bestrooiden. De hertog en de hertoginne woonden een steekspel op de markt by, welke ten allen kanten was afgesloten. By de Halle, zag men eenen gouden boon en eenen reus, dien een dwerg leidde(1). De koninginne van het eiland Onbekend kondigde aen dat zy dengenen wel zou beloonen, die haer uit den handen van den Bastaerd van Burgondië kon redden; deze heer die zich den titel van ridder van den Gulden boom toeëigende, had, zoo hy zegde, dees feest ingericht, volgens een visioen hem door de goddine Venus zelve gezonden.'

'Wanneer eenige speren gebroken waren, werd er een prachtig noenmael in het paleis van den hertog opgediend. Niets overtrof ooit den rykdom welke alsdan daer ten toon werd gespreid, en verscheidene tusschengerechten deden er der vreugd herinneren, waermede het volk Karels huwelyk met eene engelsche vorstinne had begroet.'

Van Raephorst had niet weinig door zyn talent deze feesten opgeluisterd en het is dus niet te verwonderen dat hy in de rekeningen aen het hoofd der beeldhouweren gemeld wordt, eene eer, welke hem met den toenmaels beroemden schilder Jacobus Daret van Doornik te gelyk staet(2).

Na deze plechtigheden te hebben bygewoond, welke oneindig ter verbreiding zyner faem bybrachten, keerde van Raephorst weder naer Anrwerpen, waer hy de algemeene achting genoot, en in het plegen der christene deugden, de reinste

(1) Het is waerschynlyk van dezen boom dat de rekeningen van den hertog het volgende melden: 'Item fu faite en la court ung grant arbre doré, sur lequel avait un pellican doré gettant ypocras par le bec enmy ladicte court.' *Ann. de la Soc. d'émul. de Bruges.* T. III, 2e Série, p. 148.

(2) Over deze schilders hebben wy in den *Luister der St-Lucasgilde* gehandeld. Hier volgen de uittreksels uit het rekenboek van hertog Karel, welk thans op de algemeene archiven des koningryks te Brussel berust: 'Comptes de Fastre Hollet, touchant les ouvrages fais en l'ostel de Monseigneur le duc de Bourgoigne en sa ville de Bruges pour y tenir sa feste de sa Thoison d'or et la solempnité de ses noepces, aussi de plusieurs entremetz de paintures et aultres pour servir aux banquets d'icelles en l'an 1468.
S'ensievent les paiemens fais par ledit Fastret, tant aux maistres paintres, tailleurs d'ymaiges, charpentiers, escrigniers et autres ouvriers estrangiers qu'on a envoié quérir par l'ordonnance de mondit seigneur et fait venir de pluisieurs villes audit lieu de Bruges pour ouvrer et faire lesdits entremetz, tant pour leur salaires et journées commençans le XXVIIIe. jour de mars derrain passé et finissant ce XVIe d'avril ensuivant en l'an mil CCCCLXVII avant Pasques, qu'ils ont fait par l'adviz et ordonnance de monseigneur le comte de Charny, de messire Michault de Chaugy, seigneur de Chisse, de messire Olivier seigneur de la Marche, de Jacques de Villers, de Jehan de Salins et des paintres de mondit seigneur, dont le taux de leurs salaires et journées avec celui de leur venue, a esté fait en la présence desdits messire Michault, messire Olivier, Jehan de Salins et des paintres de monseigneur, par les doyen et jurez d'icelui mestier en la dicte ville, à ce appeliez selon leur adviz et discrétion; comme aussi pour les paiemens fais à cause des estoffes de or, d'argent, d'azur et d'autres couleurs nécessaires achetées pour employer esdits ouvraiges de paintures.
Premier paiement fait ausdits paintres, tailleurs d'ymaiges et autres ouvriers, les dits XVIe jour d'avril l'an Mil IIIJ.e LXVII avant Pasques.
Et premiers:
A JAQUES DARET, maistre paintre, demourant à Tournay, conducteur de plusieurs autres paintres soubz lui etc.,..... tailleurs d'ymages.
A BERTHELOMI VAN RAPORST, paié pour XI jours qu'il a ouvré, en ce comprins sa venue de Brouxelles au dit Bruges, a XII s. pour jour.... VI. l. XII s.
Zie: *Comte de Laborde: les ducs de Bourgogne. Etudes sur les lettres, les arts et l'industrie pendant le XVe siècle*, etc. t. I, p. 572 en t. II, p. 339. *Annales de la Société d'émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre, t. III, 2e série, p. 141 et suiv.* Men moet in aenmerking nemen dat van Raephorst de hoogste loon der beeldhouweren ontving.

vreugde vond. In deze stad leefde hy vreedzaem voort tot in 1484, wanneer hy by het verval kachten gevoelde, dat weldra het oogenblik zou naken, waerop hy het tydelyke met het eeuwige zou verwisselen. Onze kunstenaer overleed op 20 february 1485 (*nieuwen styl*), en verkoos zyne rustplaets in het Faconsklooster; zyne grafstede welke tot den jare 1782 bestond en ten gevolge der hervormingen van Jozef II, werd vernietigd, droeg het volgende opschrift:

Hier leet begraven
Bertelmees va*n* Raephorst beltsnier
sterf an*n*o lxxxiiij
xx daghe in februario.

Bartholomaeus Van Raephorst had sedert lang aen zyn laetste uer gedacht. By testament, gedagteekend van 24 mei 1484, en by codicille van 3 december daerop volgende, beschikte hy over zyne roerende en onroerende goederen. Uit deze stukken welke ter algemeene archiven te Brussel berusten en door onzen vriend den heer A. Pinchart werden bekend gemaekt, blykt vooreerst dat de kunstenaer de Predikheerenstraet te Antwerpen bewoonde. Door zyn testament liet van Raephorst zyne roerende en onroerende goederen aen de arme maegden die in den echt wilden treden of zich aen den dienst des Heeren toewyden; hy schonk ook een legaet aen zyn doopkind Barbara, dochter van Jan Van der Beke; even als aen den broeder zyner echtgenoote Hendrik Van der Beke, en Elisabeth, de echtgenoote dezes laetsten. Als uitvoerders van zyn laetsten wil, werden aengesteld Jan Marscalc en Jan Van der Beke, die beide een ambacht uitoefenden.

Door zyn codicille eventwel, wederriep van Raephorst de gift zyner goederen, en herkende voor zyne erfgename,

zyne dochter Jacoba van Raephorst, nonne in het Faconsklooster, of wel het klooster zelve in haren naam; echter na hare dood, moesten deze goederen tot zyne wettige erfgenamen terug keeren; hy wederriep ten zelfde tyde het legaet aen zyne schoonzuster gemaekt, om het aen Antonia, dochter van meester Willem Bertels, gezworen chirurgyn der stad, te schenken[1].

Deze schikkingen werden stiptelyk nagekomen en de kopy der akten van begifting werd tot op het einde der XVIIIe eeuw met zorg in de archiven van het Faconsklooster bewaerd[2].

Vier honderd jaer waren sedert de dood van Raephorst verdwenen, en de naem dezes meesters, zoowel als zyne werken waren dezer wereld onbekend geworden. Zoet was het ons, beide uit het boek der tyden terug te roepen; en eenigzins de faem eens mans te herstellen, die veel heeft bygebracht ter verheerlyking der Vlaemsche kunstschool. Mocht het ons thans nog gebeuren tot de kennis van het een of ander voortbrengsel onzes beeldhouwers te komen, dan zouden wy ons gelukkig achten aen het Vaderland, een zyner weerdige zonen terug te hebben geschonken.

P. GÉNARD.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft. (*Vervolg. Zie bladz.* 48, 55, 68 *en* 77).

XII.
Twist en krakeel.

Een overspannen toestand duert gewoonelyk niet lang.

De andere dag bracht reeds kalmte en vrede in Jef Coreman's huis. De hemel bleef evenwel nog steeds overtrokken en by het minste windje dat oprees, borst een onweder los.

Treuriger en eenzamer dan ooit rekten en trokken de dagen zich uit; de gezondsheid's blos verdween van Jef's wangen en hy verouderde wel een jaer op ééne maend.

Om den tyd te korten, werkte hy nog wel in tuin en in huis; maer op zyne voorwerf verscheen hy zelden en netels en distels schoten weelderig op in de bloembedden, die hy vóór zyne wooning had aengelegd. Want niet zoohaest trad Jef op zyne voorwerf of Piet Mop kruistte de armen boven de onderdeur zyner wooning en vroeg telkens met scherpe spotterny:

'Gebuer, wanneer legt ge nu blauwe pannen op uw dak?'

En dan voelde Jef zich pynlyk geschokt tot in het diepste zyner ziele; maer toch antwoordde hy vriendelyk en beleefd; hy wilde zynen tegenstrever toonen dat hy

(1) *Messager des sciences historiques*, 1855, p. 133. Wy danken den kundigen heer Pinchart voor de vleijende woorden die hy te dezer gelegenheid ons toestuert; wy zyn gelukkig van zyne opzoekingen gebruik te kunnen maken om eene misgreep te herstellen die wy onwillig hebben begaen.

(2) De archiven van O.-L.-V. kerk te Antwerpen, bevatten de volgende aenteekening rakende het testament van Bartholomaeus van Raephorst:
Ontfanc van testamente: 1485. It. ontf. van testamente Bertholmeeus Rapost, beeldsnyder, by handen Jan de Maerscalc..... XX sc.
Verder leveren de rekeningen der kapellanen der zelfde kerk onder het jaer 1501-1502, ons nog de onderstaende regelen op:
Recepta majorum.
'*Item ex legato Elisabeth Verbeke, relictoe quondam Bartholomoei van Raporst, pro uno celebrante II panum alborum.... iiij £ gr. brab.*
(Medegedeeld door ridder Leo de Burbure).

weinig beducht was voor zyne mededinging, en in plaets van klagen, pochte hy meer dan ooit over zynen handel.

Ja, in zyn hart stormde het geweldig en, by de eerste gelegenheid zyne wooning binnen sluipende, ging hy peinzend aen den haerd zitten en bleef den ganschen dag grimmig.

Indien Jef en Piet hunnen inwendigen wrok, onder schynbare onverschilligheid bewinpelden, dan was het anders gesteld met hunner beide vrouwen. Trientje tergde Dina onophoudelyk en deze wreekte zich in hevige bewoordiging.

Op eenen winterdag dat de koesterende middagzonne de lieden buiten hunne deur lokte, speelde Dina met hare kinderen op de voorwerf.

Trientje kwam tot by het hekken dat de voorwerf van de straet afscheidde, en over de lage omheining leunende, zegde zy met een tergende lachje om de lippen:

'Dina, daer uw man zooveel geld wint, weet ik eene voordeelige gelegenheid om de winst te plaetsen; zou hy geen lust hebben om een huis te koopen?'

'Welk huis?' vroeg Dina schuins opziende.

'Wel een huis niet verre van hier; het huis recht hierover, raedt gy het niet? - ons huis in één woord.'

'Indien gy lust tot spotten hebt, komt dan op eene andere mael!'

'Ei, gy gelooft het niet, en nogthans is het zoo; uit vriendschap zouden wy u den voorkeur geven; zoo niet zal het door den notaris openbaer verkocht worden... Ja, ja, ga ziet maer eens den plakbrief aen de groote kerkdeur.'

'En, waer wilt gy dan gaen woonen?

'Waer? - wel naer Munster in de *Herrengasse;* wy willen onze zaken een weinig vergrooten en myn man heeft zooveel werk dat hy het alleen niet meer kan doen. Ik ga mede naer Duitschland en dan openen wy een grooten, grooten winkel en wy nemen nog vier werkgasten by....'

'Zoo, zoo, onderbrak Dina hevig, maer gy moet het

toch bekennen dat het allerslecht is, naer Munster ons te komen onderkruipen.'

'Hebt gy misschien de gansche stad gehuerd?'

'Zie, vervoorderde Dina, van een wild vreemden mensch laet zich zoo iets verstaen; maer van een speelkameraed van kindsbeen af, ja; dat is valsch, zeer valsch en schelmachtig.'

'In handelszaken zyn bloedverwant en vriend al lang gestorven; ieder zorgt voor zyn eigen zelven, en God voor allen.'

'En dan nog een huis reht over onzen winkel uitkiezen, om uw stroohoeden-fabriek op te richten?

'Hadde uw man de gansche straet gekocht, dan hadden wy er voorzeker geen huis in gehuerd.'

'Ah! ah! schelde Dina in gramshap, gy kwaemt dan hier om met my den zot te houden, gy onderkruipster; zie, myn man vreest geen Piet Mop, hoort ge, en al was hy nog zulk een schurk, wy zullen daerom het zoohaest niet opgeven en als bankroetiers zult gy nog uit Munster moeten gaen loopen!'

Honend schaterlachend met Dina 's woede, draeide Trientje den rug en ging heen.

'Wat was dat weêral met dit gerucht? vroeg Jef zoohaest Dina de huiskamer binnentrad.

Ach, klaegde Dina, Trienje komt tot op onze werf toe ons bespotten, en zy zegt dat zy hun huis gaen verkoopen en hunnen handel in Munster vergrooten. Zie, ik geloof dat zy besloten hebben ons in den grond te helpen!...

Ons in den grond te helpen?... bruischte Jef op, en dan morde hy met doffe stemme - en toch... maer, dan zullen zy er ook wel onder door moeten!

Een schoone troost, voorwaer, zuchtte Dina.'

Eenige oogenblikken bleef Jef sprakeloos zitten en scheen een ontwerp te beramen en dan sprak hy met vaste stemme:

'Vrouw, hoor, dat kan of mag zoo niet blyven duren; ik heb er al dikwils aen gedacht: wy moeten Piet Mop voorloopen; onze hoeve verkoopen, samen met de kinderen naer Munster trekken, onzen handel vergrooten, en dan zullen wy hem gemakkelyk het hoofd bieden.'

'De "Witte Hoeve" verkoopen!' riep Dina met zooveel afschrik uit als sloeg men haer eene heiligschennis voor.

'Ja, zeker en wat erg is daer ook al aen; voor bloedverwanten of vrienden moeten wy hier niet blyven, en de opbrengst der hoeve zal een winstgevend kapitael worden.'

'De hoeve myner ouders verkoopen?'

'Ik weet waerom niet en, dan moeten wy elkanderen nooit meer verlaten.'

'Dit huis waer myne ouders geboren zyn, waer ik groot gebracht ben!... waer!...'

'Maer indien toch....'

'Neen Jef, neen, nooit zal ik er in toestemmen.'

'Ik weet niet...'

'Ik zal er nooit in toestemmen, ik kan, ik mag niet!'

'Laet my toch uitspreken....'

'Dit huis verkoopen?....'

'In Gods naem, laet my dan spreken...'

'Dit huis met myne kinderen verlaten?... nooit, nooit!'

In gramschap bonsde Jef van zyn stoel op en sloeg met gebalde vuisten op tafel.

'Vrouw, vrouw, wilt gy my dwingen uwe halstarrigheid te temmen...'

'Ach, riep Dina weenend uit, ik zie het wel, Jef, gy bemint my niet meer...

De vertoornde man voelde eensklaps zyne gramschap vallen voor de tranen zyner vrouw en op spytigen toon sprak hy:

‘Ik bemin u niet! ik heb u nooit bemint niet waer? is het voor u niet dat ik vyf jaren de wereld heb rondgezworven en is het voor myn eigene voldoening dat ik fabrikant ben geworden en het nog ben?...’

‘Is het myne schuld, krytte Dina, heb ik u er ooit van gesproken?...’

‘Zwyg dan en laet my spreken. De hoeve is de uwe; zonder u kan ik ze niet verkoopen, dit weet ik... zwyg, zeg ik u - en ik weet ook dat om my te tergen gy ze niet verkoopen zult... doch gy stampt dan *uw* en *myn* geluk en hetgene onzer kinderen moedwillig onder de voeten, uit enkele moedwil.

‘Ik wil u niet dwingen, Dina, ik zal u niet dwingen, ik zal er u zelfs nimmer van spreken; maer, zie aen u de schuld voor al de gevolgen uwer hardnekkigheid, aen u de schuld on zes ondergangs!

‘Ach! riep Dina weenende uit en wierp zich neder voor de voeten haers echtgenoots, ach! eischt van my al hetgene gy wilt, en ik zal al doen wat u behaegt; maer dwingt er my niet toe ontrouw aen myne beloften te worden. Gy weet het zoo wel als ik; zie, eenige dagen vóór hare dood, heb ik aen grootmoeder gezworen deze hoeve nooit te verkoopen, en zie, indien ik het dede, dan hadde ik geene enkele uer rust in myn leven meer; grootmoeder zoude terug komen om my het te verwyten, en, daerom Jef hebben wy onze goederen niet in het gemeen gebracht, omdat ik niet zou knnnen ontrouw worden aen myne belofte en nu zyt gy alles vergeten...’

‘Nu, sprak Jef droog weg, genoeg, gy moet daerom niet weenen, ik dwing u niet, het was slechts een wensch.’ En in hevige gemoedstemming verliet hy de huiskamer.

Lang weende Dina en zy overdacht met welke blyde hoop zy te voren het geluk huns huwelyks in 't verschiet gezien hadde, en hoe dit geluk in éen enkel oogenblik verdwenen was, en, hoe akelig de toekomst zich voordeed en by haer zelve zuchtte zy: ‘Ja, het was

een zondig gedacht, Jef, uit hooveerdy, er toe aen te zetten fabrikant te worden, en nu worden wy gestraft!...'

Zulke tooneelen van huisselyken twist vernieuwden zich meermalen en met vreugde zag Jef de aenbrekende lente te gemoet.

Als de tyd eindelyk daer was om te vertrekken, beving een buitengewoone angst den man, en van dag tot dag stelde hy zyne reis uit, en het scheen hem toe al zag hy zyne vrouw en kinderen voor de laetste mael. Den dag des vertreks kon hy zich ter nauwernoode aen de omhelzingen zyner kinderen losscheuren, en als hy zyne vrouw dáer zoo weemoedig zag staen, schoot zyn gemoed zoo vol dat hy Dina hartstochtelyk aen zyn borst drukte zeggende:

'Zie, laet ons al het voorgevallene vergeten, want nu gevoel ik eerst hoe zeer ik u bemin!'

Tranen van zaligheid stroomden uit de oogen der jeugdige moeder en waren de eenigste weerdige antwoord.

L. VAN RUCKELINGEN.

(Wordt voortgezet).

Bylage.[1]
Geslachtlyst der familie De Gra.

Op blz. 86 spraken wy van het geslacht *Grard*, *de Gra* of *de Grée;* wy denken het diensvolgens niet overbodig een tak dezer familie te doen kennen.

Het oudste lid van dit geslacht wiens naem ons door de handvesten der familie wordt bekend gemaekt, is Matheus Grard of Gra, gehuwd met Catharina de le Ghust; uit dezen echt sproten vier kinderen voort: I. Matheus Grard of Gra die in huwelyk trad 1.° in 1575, met Margarita Laude. 2.° met Catharina Struck. II. Antonius Grard. III. Willem Grard gehuwd met Barbara Delbeeck, over wien straks verder. IV. Barbara Grard gehuwd met Adriaen L'Amy. - Catharina de le Ghust testeerde op 31 january 1563.

Willem Grard gehuwd met Barbara Delbeeck, liet de volgende kinderen na: 1.° Matheus Grard of Gra gehuwd met Martina Donnay *alias* Janssens, als blykt uit eenen akt van 1593 ter Sekretary van Antwerpen (*Subde Moy et Neese*, V. 2. fol. 42.) 2.° Catharina Grard, gehuwd met Frans van Oncle. 3.° Agnes Grard.

Uit het huwelyk van Matheus Gra met Martina Donnay *alias* Janssens, sproten zeven kinderen voort, die allen in S.t Walburgiskerk te Antwerpen werden gedoopt. A. Matheus de Gra, gedoopt op 24 augusty 1586. B Barbara, gedoopt op 18 july 1589. C. Martinus, gedoopt op 11 november 1590. D. Jan, gedoopt op 1 meert 1592. E. Jan, gedoopt op 14 July 1594. F. Melchior, gedoopt op 6 january 1599 en die op 24 augusty 1625, in S.t Walburgiskerk, huwelyk aenging met Adriana Moons. G. Digna, gedoopt op 31 augustus 1600.

Melchior Gra en Adriana Moons lieten elf kinderen na, allen in St. Walburgiskerk gedoopt: 1.° Melchior, gedoopt op 11 november 1627. 2.° Adriana, gedoopt op 28 november 1629. 3.° Gaspar, gedoopt op 5 november 1631; hy trad op 15 january 1656 in O.L.V. Kerk (Noord Kwartier), in den echt met Maria de Mangelaer, dochter van Andreas en van Joanna Vercouteren. Hunne afstammelingen worden hierna vermeld. 4.° Balthazar, gedoopt op 21 augustus 1633. 5.° Elisabeth, gedoopt op 23 november 1634. 6.° Maria-Anna, gedoopt op 28 september 1636. 7 °

(1) Zie bladz. 86.

Maria-Magdalena, gedoopt op 7 meert 1638. 8.° Susanna, gedoopt op 20 july 1640. 9.° Philippus, gedoopt op 27 october 1641. 10.° Petrus, gedoopt op 5 february 1645. 11.° Catharina, gedoopt op 19 meert 1651; zy werd beggyn.

Even als zyn vader, liet Gaspar de Gra, elf kinderen na, die nogmaels allen in S.t Walburgiskerk werden ter vunte gehouden.

A. Gaspar, gedoopt op 20 October 1656. B. Elisabeth, gedoopt op 3 november 1657. C. Joanna-Catharina, gedoopt op 23 december 1658. D. Maria-Anna, tweeling-zuster der voorgaende, gedoopt op den zelfden dag. E. Melchior, gedoopt op 30 steptember 1660. F. Anna-Maria, gedoopt den 14 december 1661. G. Susanna-Maria, gedoopt den 25 meert 1664. H. Barbara-Jacoba, gedoopt den 1 mei 1667. K. Cornelia, gedoopt den 23 january 1669. J. Gaspar, gedoopt den 3 december 1670 L. Balthazar, gedoopt den 31 july 1674; hy trad op 7 meert 1704 in O.L.V. (N.K.), in den echt met Margarita Sas, en liet de volgende vier kinderen na, allen in O.L.V. Kerk (Zuid-Kwartier), gedoopt.

1.° Susanna-Maria-Josepha, gedoopt den 31 january 1705. 2.° Balthazar-Nicolaes, gedoopt op 28 february 1707; hy trad drymael in den echt: A. Op 4 mei 1738, met Maria-Catharina Ceulemans. B. Op 2 september 1749, met Anna-Elisabeth Anthonissen. C. Op 16 augustus 1750, met Joanna Mertens. Uit het eerste huwelyk werden geboren: I. Jan-Bartholomeus, gedoopt in O.L.V. Kerk (Z.K.), op 24 augustus 1739. II. Maria-Theresia, gedoopt in dezelfde kerk den 1 september 1741. Uit het tweede huwelyk zag het licht: Maria-Elisabeth, gedoopt den 10 july 1750. Uit het derde: I. Petrus-Joannes-Balthazar, de kunstschilder, gedoopt den 12 september 1751. II. Franciscus-Joannes, gedoopt den 12 november 1753. Deze overleed nog zeer jong zynde. 3.° Maria-Catharina-Theresia, gedoopt den 6 april 1712. 4.° Hendrik-David, gedoopt den 16 july 1713; hy ging huwelyk aen: 1.° Op 3 Juny 1738, in O.L.V. Kerk (Z.K.), met Anna-Maria-Catharina Janssens. 2.° In de zelfde Kerk (N.K.), op 13 Juny 1786, met Maria-Elisabeth Meurs.

Uit het eerste huwelyk:

1.° Augustinus-Henricus-Josephus, gedoopt op 17 meert 1739, in O.L.V. (Z.K.) waerin zyne hiernagenoemde broeders en zusters ook ter vunte werden gehouden. 2.° Franciscus-Henricus-Josephus, gedoopt op 3 september 1740. 3.° Augustinus-Henricus, gedoopt op 12 september 1742. Hy trad in den echt met Isabella-Clara Hai, en liet de volgende vier kinderen na: A. Anna-Maria-Josepha, gedoopt den 8 January 1767. B. Maria-Isabella-Antonia, gedoopt 17 july 1768. C. Anna-Maria-Martina, gedoopt 1 january 1770. D. Cecilia-Maria-Francisca, gedoopt 8 september 1771. 4.° Maria-Anna-Josepha, gedoopt den 2 Mei 1744. 5.° Maria-Francisca, gedoopt den 27 february 1746. 6.° Elisabeth-Maria, gedoopt den 24 november 1747. Zy trad op 30 juny 1767, in den echt met Franciscus Storms. 7.° Gaspar-Joseph-Frans, gedoopt den 30 january 1750. 8.° Anna-Maria-Francisca, gedoopt den 9 december 1752. 9.° Jan-Frans-Herman-Joseph, gedoopt den 23 meert 1754. 10.° Maria-Catharina-Theresia, gedoopt den 22 mei 1755. 11.° Anna Maria, gedoopt den 24 november 1756.

Uit het tweede huwelyk:

Maria-Elisabeth, gedoopt in O.L.V. Kerk (Noord-Kwartier), den 24 April 1787.

P. GÉNARD.

Eenige groote mannen Belgiës.

Het doel dat de stichters der *Vlaemsche School* zich voorstelden, by de geboorte van dit tydschrift, was, zooveel mogelyk, hunnen landgenooten, de groote mannen te doen kennen die ons Vaderland in de onderscheidene vakken van kunsten en wetenschappen heeft voortgebracht. Dat zy zulks niet uit het oog hebben verloren, getuigen genoegzaem de talryke levensbeschryvingen en afbeeldselen van geleerden en kunstenaren die zy tydens eenen vierjarigen arbeid hunnen inschryveren aenboden. En om slechts van eenigen dezer te gewagen, hoeven wy enkel de namen van Quinten Massys, Rubens, Van Dyck, Adam van Noort, Cats, Michiel Boudewyns, Michiel van Cocxyen, Willem Marcquis, Balthasar Moretus, Nicasius de Keyser, Hnnin, Andreas van Valckenisse, Rhynvis, Feith, Pieter-Jan-Balthazar de Grée, Ledeganck, Grétry, Bilderdyk, Bartholomaeus van Raephorst, Madou, Gillis van Leeuw, Th. van Ryswyck, en eene menigte anderen te noemen. Van de eene gaven wy eene volledige levensbeschryving, van andere een welgelykend afbeeldsel, van sommigen, beide. Op het ingeslagen pad zal de *Vlaemsche School* blyven voorttreden; zoo zal dit tydschrift eens kunnen aenschouwd worden als een algemeen en volledig woordenboek van Belgiës groote mannen.

Indien wy op de afgelegde baen terug zien, dan mogen wy ronduit bekennen dat wy reeds een goed eind wegs hebben afgelegd; doch wy moeten er dan ook onmiddelyk byvoegen, dat er ons nog zeer veel te doen blyft, vooraleer het gebouw waeraen wy arbeiden, gansch zal zyn voltrokken; want ons Vaderland, hoe klein ook, heeft een ontzaggelyk leger van kunstenaren, geleerden en wetenschappelyke vernuften voortgebracht. Wat er ook van zy, met moed en volherding, indien de aenmoediging onzer landgenooten ons by voortduring blyft begunstigen, hopen wy toch eens zoo ver te geraken, dat wy zullen mogen zeggen: het grootsche werk dat wy eens ondernamen is, Gode zy dank, voltrokken.

In afwachting dat wy eene volledige levensbeschryving geven der groote mannen die ons Vaderland in de oude en nieuwe wereld hebben beroemd gemaekt, gaen wy onzen inschryveren eenige kleine doch getrouwe afbeeldsels van kunstenaren en geleerden, met de byzonderste feiten hunner levensgeschiedenis, mededeelen.

Zoo als wy het tot hiertoe deden, geven wy de nevensgaende portretten, zonder eenige hoegenaemde volgorde in het oog te houden; alleenelyk moeten wy aenmerken dat het meerendeel der begaefde mannen welke zy voorstellen tot de glorieryke eeuw van Rubens en Van Dyck behooren, terwyl enkele slechts dit groot tydstip voorafgaen.

De boekdrukkunst die tydens de tweede helft der XVe eeuw was uitgevonden, volgens sommigen, te Haerlem, door Laurens Coster, volgens anderen, op duitschen bodem, was omtrent het midden der XVIe eeuw, tot eene ontzaggelyke hoogte geklommen. Geen wonder, het was een tydstip van staetkundige en godsdienstige hervorming, en men weet het, thans meer dan ooit, het gedrukte woord is een machtig wapen, om dat het zich op eene gemakkelyke wyze laet verspreiden.
Christoffel

CHRISTOFFEL PLANTYN.

Plantyn, te Tours of Mont-St-Louis, in Frankryk, ten jare 1514 geboren, was een weerdige medestrever der fransche drukkers *Estienne*, die door zyne menigvuldige boek- en plaetwerken zynen naem heeft beroemd gemaekt. Hy trad in den echt met Johanna Rivière en kwam zich te Antwerpen vestigen, waer hy ons Vaderland voor het zyne aennam. Zyn eerste werk, dat voor titel droeg: *L'institution d'une fille de noble maison*, verscheen in 1555. In 1572 eindigde hy zyne *Biblia Polyglotta*, een werk dat in 1569 begonnen, alleen volstaet om zynen naem eeuwig te doen leven. De byzonderste geleerden zyns tyds werden door hem gebezigd tot het nazien der werken die hy in het licht gaf; als zoodanigen kunnen wy noemen Cornelius Kiliaen, Theodoor Pulman, Frans Raphelengius, Victor Giselin, Justus Lipsius, en anderen. Plantyn verwierf zich in korte jaren eene uitgestrekte fortuin, waervan hy het edelste gebruik maekte; hy wist het echt talent te waerderen en de ongelukkigen te troosten. Hy liet zich op de Vrydagmerkt te Antwerpen een paleis bouwen en nam de kenspreuk *Labore et Constantia* aen, die hy onder zyn merk: eene hand, een rond met een passer trekkende, plaetste. Wat machtig tot zyne fortuin medewerkte, was het uitsluitend privilegie dat hy voor zich en zyne familje bekwam om missalen en dergelyke gebedenboeken in de gansche uitgestrektheid van het spaensch koningryk te verkoopen. Christoffel Plantyn stierf te Antwerpen, den 1 july 1589, en werd aldaer in de O.L. Vrouwe kerk begraven.

Zyn eenige zoon overleden zynde, in den ouderdom vàn twaelf jaren, liet hy slechts vyf dochters na, waervan de tweede, Martina met Jan Moretus *alias* Moerentorff, in den echt was verbonden; deze laetste zette de Plantynsche

drukkery te Antwerpen voort. Plantyn's oudste dochter, was met Raphelengius getrouwd die het huis te Leyde erfde,

JAN MORETUS.

terwyl Magdalena, hare zuster, die met Gilis Beys was gehuwd, het huis te Parys verkreeg. Jan Moretus en zyne afstammelingen hielden de faem door Plantyn verworven, met roem staende en verwisselden het drukkersmerk met de kenspreuk *Labore et Constantia*, tegen eene adelyke schild.

DANIEL SEGHERS.

Deze kunstenaer, de beroemdste der bloemschilders die de Vlaemsche School heeft voortgebracht, werd te Antwerpen, den 6 december 1590 geboren. Hy genoot de eerste lessen in de kunst by zynen vader en vervolgens by Jan Breughel. In 1614 trad hy in het noviciehuis der Societeit Jesu, te Mechelen, en na hy zyn proeftyd geëindigd had, legde hy de geestelyke geloften af, waerna hy het klooster van Antwerpen kwam bewoonen. Daniël Seghers stoffeerde verscheidene schilderyen van Rubens, en werkte ook meermalen gezamentlyk met Schut, Erasmus Quillyn, Abraham van Diepenbeek en andere uitstekende kunstenaren zyns tydvaks. Hy ontving bestellingen, bezoeken en geschenken van onderscheidene vorsten, onder anderen, van prins Frederik-Hendrik van Oranje,[1] van Frederik-Willem, markgraef van Brandeburg en keurvorst van het Roomsche Keizerryk, van Leopold-Willem, Gouverneur-Generael der Zuid-Nederlansche provintiën. Niettegenstaende deze eerbewyzingen, bezat Daniël Seghers de deugd der nederigheid, en, wanneer het zyne plicht van kloosterbroeder gebood, legde hy gewillig palet en penseel terzyde, om de minste bezigheden waertenemen. Hy stierf te Antwerpen, den 2 november 1661.

De *Acta Sanctorum* of levens der Heiligen is een

BOLLANDUS.

werk dat het reusachtigste mag worden geheeten dat ooit door een geleerde werd ondernomen. Het is een werk waeraen sedert meer dan twee eeuwen werd gearbeid en niettemin er nog verre van af is voltooid te zyn, ofschoon het reeds een zestigtal deelen in folio formaet beslaet. Het werd begonnen door de geleerden Jan Bolland

(1) Zie den eigenhandigen brief dezes schilders, bl. 65 des tegenwoordigen jaergangs. Voor eenige dezer aenteekeningen hebben wy ons den nieuwen Cataloog van het Antwerpsch Museum ten nutte gemaekt.

en Godfried Henschen, Bollandus in het dorp Julémont, den 13 van oogstmaend 1596 geboren, deed zyne studiën in het kollegie van Maestricht, waer hy vyf jaer verbleef. Hy had eene byzondere voorliefde voor de aerdrykskunde, en toen hy slechts 13 jaer oud was, gaf hy de klaerste uitleggingen, rakende de geschiedenis en de landsgesteltenis van Indië; 15 jaer oud zynde, ging hy als novicie in het kollegie te Mechelen, dat hy, wanneer zyn proeftyd geëindigd was, verliet, om den leerstoel van wysbegeerte te Leuven te gaen bekleeden. Hy betrok opvolgentlyk leerstoelen te Roermonde, 's Hertogenbosch, Brussel en Antwerpen. In 1625, werd hy priester gewyd; het is in laetstgenoemde stad dat hy zich eerst met het opstellen van heiligen geschiedenissen bezig hield. Toen Heribertus Rosweidus, van Utrecht, Jesuiet van het professiehuis van Antwerpen, overleed, menigvuldige stukken rakende levensschetsen van heiligen nalatende, werd Bollandus benoemd om deze in orde te brengen, en zeker was niemand hiertoe meer in staet dan hy. Hy sloot zich twee andere geleerden, pater Godfried Henschenius en Papenbroeck aen; in 1643 reeds verschenen te Antwerpen by Balthazar Moretus, de twee eerste deelen van het reuzenwerk gekend onder den titel *Acta Sanctorum.* Het opzoeken en in orde brengen der bouwstoffen van deze grootsche uitgave hadden echter de gezondheidskrachten van Bollandus zeer ondermynd. Slechts vyf deelen mocht hy van de *Acta Sanctorum*, het licht laten zien en toen hy de proeven van het zesde deel overzag, overleed hy aen eene geraektheid, den 12 september 1665. Zyne dood dompelde al de geleerden van Europa in den diepsten rouw, en in alle kloosters werden openbare gebeden voor de rust zyner ziel gehouden. Zyn werk werd door Henschenius en Papebrochius voortgezet. Na den inval der Franschen werd het werk van Bollandus onderbroken, en men dacht het nimmer tot voltooijing te zien geraken; echter heeft men over eenige jaren op nieuw de handen aen den arbeid geslaen, en kundige

mannen hebben de taek op zich genomen de roemvolle onderneming voort te zetten.

FRANS SNYDERS.

Deze schilder, die byzonder uitmuntte in het afmalen van dieren en teruggeven der doode natuer, werd geboren te Antwerpen, den 11 november 1579. Hy was leerling van Pieter Breughel, den jongere, en van Hendrik van Balen. In 1611 trad hy in den echt met Margarita De Vos, zuster der schilders Cornelis en Pauwel De Vos. Snyders bekwam bestellingen van onderscheidene vorsten, onderanderen van den Koning van Spanje en van den Aertshertog Leopold. Hy arbeidde veelal gezamentlyk met Rubens en Jacob Jordaens, en bezat een levendig koloriet en eene breede penseeling. Deze groote kunstenaer stierf den 19 oogst 1657, te Antwerpen.

JAN WILDENS.

Deze beroemde landschapschilder zag in 1584 te Antwerpen het levenslicht, en was in 1591, nauwelyks 7 jaer oud zynde, leerling van Pieter Verhulst. In 1602 trad hy in den echt met Maria Stappaert. Jan Wildens schilderde meermaels landschappen op de schilderyen van Rubens; de plaetsnyders Wenceslas Hollar en Jacob Matham, brachten een groot getal zyner samenstellingen op het koper. Hy stierf den 16 october 1653, twee zonen nalatende, waervan de jongste, Jeremias, die insgelyks de schilderkunst beoefende, het zelfde jaer overleed.

GEERAERD EDELINCK.

Deze bekwame plaetsnyder werd te Antwerpen, in 1627 geboren, en ontving de eerste onderrichtingen in zyne moeijelyke kunst van Cornelis Galle, den jongere. Hy was een weerdig opvolger der groote mannen die de roemryke namen van Vorsterman, Bolswert, Pontius, Baillu droegen, kunstenaren die zich door en rond Rubens hadden gevormd, en wier glorieryke overleveringen zich allengs hoe meer verzwakten en te niet gingen. Zyne ouders bestemden den jongen Edelinck voor de balie, doch onze plaetsnyder bezat hiertoe weinig geneigdheid, en de uren die hy aen de studie kon ontstelen, werden door hem met teekenen doorgebracht. Zyne ouders stemden er eindelyk in toe hem het werkhuis van Cornelis Galle te laten binnen treden, en weldra overtrof de jonge Edelinck zynen meester.

Parys was in dit tydstip het brandpunt aller kunsten en wetenschappen, die van Lodewyk XIV eene wyze aenmoediging genoten. Edelinck werd dan ook door Colbert, minister des franschen konings, naer Parys geroepen, waer zyne kunst weldra door

alle ware kenners werd gewaerdeerd, en onder anderen door Le Brun, den befaemden franschen schilder van gevechten. Het is ook op dezes voorstel dat de Antwerpsche meester gelast werd *de Heilige Familie* van Raphaël, eene beroemde schildery, die zich in het kabinet des konings bevond, in plaetsnêe uit te voeren. Er bestaen slechts twee afdrukken vóór de letter dezer gravuer; de eene in het kabinet van Aertshertog Karel, te Weenen, de andere in de koninglyke bibliotheek te Parys; deze laetste werd niet minder dan 2300 franken betaeld op den koopdag van het kabinet des hertogs van Buckingham. De plaet die hy verveerdigde na de schildery van Le Brun, de *biddende Magdalena* voorstellende, verwierf hem de gunst van aen Lodewyk XIV te worden voorgesteld. Korts daerna ontving hy de benoeming van plaetsnyder van het kabinet des Konings, met recht tot inwooning in het paleis der Gobelins. Hy genoot de eer het portret van Lodewyk XIV op koper te snyden, en later die van Colbert, Le Brun, Fléchier, La Fontaine, Racine, Pascal, Dryden, Philippe de Champagne en meer andere groote mannen zyner eeuw. In 1677 werd hy benoemd tot raedslid der Akademie van schilder- en graveerkunst; de koning verhief hem tot ridder zyner orde van St.-Michiel, en het algemeen gevoelen wees hem aen als het hoofd der fransche graveerschool, die toen zeer schitterde. Edelinck, de gewetensvolste en vruchtbaerste plaetsnyder zyns tyds, stierf, te midden zyner werkzaemheden, in het jaer 1707, in den ouderdom van 80 jaren. Hy had een zoon en een broeder, die even als hy, de kunst van plaetsnyden beoefenden; doch hy is de eenige zyner familje die den naem van Edelinck heeft beroemd gemaekt.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet*).

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft. (*Vervolg. Zie bladz.* 48, 55, 68, 77 *en* 94).

VII.
Twee stroohoedenfabrikanten.

De Herrengasse, in Munster, is waerlyk eene heerlyke straet, vol schoone en groote winkels, opgepropt met allerhande prachtige kleedingstukken.

Onder de sierlykste vensterramen onderscheidde er zich byzonder eene door hare buitengewoone lengte en de menigte stroohoeden die er waren ten toon gehangen. De voorbykomende vrouwen verwonderden zich, en over de schoone stroohoeden, en over het goedkoope der waer.

Recht over dezen winkel was er eene andere, min aenzienlyk, en achter de kleine vensterruiten, prykten insgelyks stroohoeden. Alhoewel in voetlange gouden letters op het uithangberd geschilderd stond:

> *Joseph Cooremans strohuten Fabricant wascht und changirt die Hüten am billigsten Preise!*

trok deze winkel maer weinig de aendacht der voorbygangers tot zich; zyn glans werd verduisterd door de grootere huizing.

Jef Cooremans stond achter zynen toog, en zag, met nydige oogen, de talryke klanten die den grooten stroohoedenwinkel zyns mededingers in-en uit gingen.

Zyn aenschyn nam echter eensklaps eene vriendelykere uitdrukking aen; hy groette allerbeleefst eene dikke burgervrouwe tegen, die met een kind aen de hand, zynen winkel binnentrad en om een kinderhoedje vroeg.

Jef haelde er eenige te voorschyn; de vrouw koos, pastte, koos nogmaels en vond er eindelyk één dat haer scheen te bevallen:

‘Hoeveel kost dit ding?’

‘Alleenlyk eene silbergrosse, myne goede vrouw!’

‘Gy spot, *potstausend;* eene halve silbergrosse?

Neem dan dit vrouw, het kost maer zooveel.

Meent ge dan dat ik zoo iets zoude willen? hierover verkoopt men zulk een hoed voor eene halve silbergrosse - en dat is toch zoo een groote winkel.’

‘Groote winkel, kleine waer!’ spotte Jef, maer reeds was de vrouw uit zynen winkel verdwenen tusschen de tanden morrende:

‘*Potstausend*, eene silbergrosse!’

‘Loopt naer den duivel! riep Jef, wyl hy de vrouw by zyn buerman zag binnen treden; dat gemeen volkje zou alles half voor niet willen hebben!.... Ha maer... voegde hy er weldra glimlachende by... daer komt een grootere vogel; die heeft meer pluimen om zich te laten plukken.

Eene rykgekleede vrouwe trad den winkel binnen. Eene zwierige jonkvrouwe volgde haer op de hielen, en sprong met gekke verwaendheid op hare teenen voort, juist als wierd zy by de aenraking des gronds, omhoog gewipt als een gutta-percha bal.

Meester, zegde de edelvrouwe, ik zou wel een hoedje willen voor deze jonkvrouwe, een hoedje naer den laetsten smaek!’

Jef Cooremans boog zich voorover tot met zyn neus op den toog, als een onderdanige dienaer, en haelde weldra eenen ganschen hoop stroohoeden ten voorschyn.

‘Ik geloof dat UEdele daer wel haren keus zal in vinden, indien ik my niet vergis?’

Met de toppen harer vingeren, als vreesde zy er deze aen te besmeuren, wierp de jonkvrouwe de hoeden dooreen en een mispryzende glimlach speelde om haer mondje.

‘Hebt gy er geene andere, Koopman?’ vroeg zy. ‘Voor het oogenblik niet, Jonkvrouwe, er wordt niets anders in den laetsten smaek gedragen.’

‘Kunt gy uwe keus, daer niet in vinden? vroeg de edelvrouwe aen het jonge meisje.

Och, Mama, des koopmans hoeden komen niet van Parys; hy is met de *modes* een jaer ten achteren, maer hierover...’

‘Die komen ook niet van Parys, Jonkvrouwe, zoo min als de myne...’

‘Hoor, dit is hetzelfde; hy heeft toch den laetsten smaek, en zie Mama, ik wil geen anderen hoed als zoo één ik er gisteren by hem aen het venster gezien heb.’

‘Het ware toch beter kind, kondet gy hier uwen keus vinden!’

‘Och, Mama, het is hierover net zoo goedkoop als hier, ja, nog veel beter koop...’

‘Is het zoo, doe dan naer uw zin. Koopman, het spyt my, maer ik hoop dat uwe waer ons eene andermael beter bevallen mag.’

‘Ah, zegde Jef by zich zelve, de hairen van wanhoop zich uit het hoofd trekkende, met hunnen grooten winkel altyd!... Ten langen leste verkoop ik niets met al meer!’

Een werkgast die den winkel binnentrad, met een witten voorschoot om de lenden gebonden, stoorde Jef in zyne droeve overwegingen.

‘Baes, werk?’ zegde hy kort af.

Werk? riep Jef, byna toornig uit, ik heb geen werk; ga hierover, hy heeft werk; want hy verkoopt half voor niet.

‘Hy zal dan wel bankroet spelen, Baes.’

‘Ja, maer in afwachting zal ik wel uit de stad moeten gaen loopen!’

‘Wy zitten boven met de armen overeen, baes; wat moeten wy nu beginnen?’ hernam de werkman op onverschilligen toon.

‘Wat gy moet beginnen? - maekt uw pak en zak gereed, en Jan en Coben en Sus, en vertrekt zoo spoedig mogelyk!’

‘Gy hebt ons voor twintig weken gehuerd, baes.’

‘Gehuerd of niet gehuerd; ik heb geen werk meer voor u, en kan geen werk van mynen rug snyden. Wilt ge niet gaen? hewel blyft zoo lang het u lust. Slapen onder myn dak hebt ge voor niet; maer loon en kost, zoekt dat elders!’

‘Ik zal ten naesten jaer my hier nimmer verhuren,’ morde de werkman in het heengaen, om aen de andere werklieden het kwade nieuws mede te deelen.

‘Werk? sprak Jef by zich zelven zoo haest hy weder alléén was, werk? - en als het zoo voortgaet, kryg ik op twee jaren nog myn ganschen voorraed niet uitverkocht... Ja, het is gelukkig werkman te zyn; werk vraegt men en dan komt men om zyn loon, en verders trekt men zich niets meer aen... Ja, maer gy moest ook fabrikant worden..... nu zyt gy fabrikant! Ik ben er zoo mager van geworden als een geraemte en in vier weken heb ik geen oog meer toe gehad..... Omdat in het begin my alles naer wensch ging, moest die schurk daer hier recht over komen woonen om my in den grond te booren; maer moet ik er onder door, dan zal hy toch ook den zege niet zingen!... Ik zal er anders veel by winnen dat wy getwee stadspoorten moesten uitloopen, als eerste dieven!...’ Een winkelboek openslagend vervoorderde de fabrikant met sombere stemme: ‘Ik heb er ten minste al over de duizend franken, dit jaer, ingeschoten en dan nog kan ik myne wissels niet betalen en eer aen myn handteeken doen. Seffens kan die vervloekte deurwaerder er alweder staen, en van al diegenen die het beloofd hebben, komt er niemand zyne schuld betalen!....’ Hier trok hy zyne tooglade open en naer een hoop geld overteld te hebben, morde hy somber: ‘er ontbreken my slechts weinige thalers, en hier op dit boek staet er driemael meer als myne gansche schuld te betalen;... maer die denken er niet aen!... en my spreekt men van protest, bankroet, gevangenisse en God weet al... Ja, daerom zyt gy ook een fabrikant:... daerom moest gy gedurende vyf volle jaren de wereld rondloopen en honderdmael uw leven wagen - om stroohoedenfabrikant te worden! - ik heb niet er over te klagen, ik heb het zoo gewild! Ware ik eenvoudig werkgast gebleven, ik hadde te veel plesier gehad en dit ware niet goed geweest voor myne zaligheid!... Ja, en een fabrikant moet er ook vergenoegd uitzien, en lachen en praten en de werkliê benyden uw geluk! - want ge zyt immers de baes en op het dorp kunt gy met het hoofd hooger dan de anderen gaen; - tot dat den eenen of den anderen dag uw gansch geluk in duigen valt en een geprotesteerde wissel u op straet werpt en de kleine kinderen u achterna roepen: bankroetier.’

‘Doemnis! dat ik my zulke hoeveerdige gedachten in het hoofd heb laten steken. Ik kon zonder zorg en kommer myn leven by vrouw en kinderen overbrengen, werkend voor myn dagelyksch brood en.... ta, ta, ta, te laet beklaegd! ik ben nu fabrikant en zal het blyven wat er ook van moge komen en... Hemel! daer is die verwenschte deurwaerder al!’

Een klein mager manneken, van top tot teen in het zwart gekleed, met grauwachtige hairen en scherpen neus, trad al buigende binnen en sprak met fluitende stemme:

‘Mynheer Cooremans, het is my hoogst onaengenaem u te komen stooren; maer gy zult lichtelyk de reden begrypen die myne tegenwoordigheid vereischt.’

‘Ik hoop, mynheer Grishauser, sprak Jef op lossen toon, dat uw werk haest zal afgedaen zyn; ik denk nu eene somme, bereikend genoeg om den wissel te betalen, te bezitten.’

Mynheer Grishauser trok meesmuilend de onderste lip naer binnen, als voelde hy zich te leur gesteld van geen protest te hebben kunnen opmaken.

‘Zoo veel te beter, zooveel te beter, mynheer Cooremans!’

Jef deed de tooglade open en telde met zoovel stoutheid den deurwaerder het geld voor, als ware hy overtuigd de volle somme te hebben. ‘één, twee, drie..... honderd..... twee honderd.... drie honderd, vier honderd thalers en tachtig....’

‘En vier-en-negentig thalers - zes silbergrosse en vier penningen!’ onderbrak de deurwaerder langzaem op elk woord drukkende.

‘Vier-en-negentig?’ riep Jef met verwondering uit, als hoorde hy voor de eerste mael dit getal vier-en-negentig thalers; het is voorzeker *tachtig;* ja het moet tachtig wezen en kan geen vier-en-negentig zyn.

‘Zie hier, mynheer Cooremans, zegde de deurwaerder koeltjes den wissel met behoedzaemheid aen den fabrikant voorleggende; zie hier vier-en-negentig thalers, zes silbergrossen en vier penningen.

Ik heb my dan in de hoeveelheid van het bedrag des wissels vergist en kan onmogelyk nu niet meer dan tachtig geven; maer heb de goedheid, mynheer, tot morgen vroeg nog te wachten en dan zal de volle somme gereed liggen.’

‘Onmogelyk, onmogelyk! myne plicht verbiedt het my!’

Een zilveren inkoker uit zynen zak halende, nam hy eene penne en begon een gezegeld papier te beschryven. ‘Alzoo moeten wy dan tot een protest overgaen. - De rede, heer Coremans, de rede? - Dat er te kort bestaet? - Alzoo, ging de deurwaerder voort en schreef: '*s Avonds om vier uren*, *gesproken hebbende aen M. Josef Cooremans* - niet zoo? - *en...*’

Jef staerde met stomme verslagenheid den deurwaerder aen; dan plotseling hem by den arm vastgrypende, riep hy met wanhope uit:

‘Ach, mynheer, ontvang, in Gods naem, in betaling de somme zoo als zy is, morgen zal ik u het te kort brengen; heb medelyden met my!’

‘Gy begrypt, mynheer Cooremans dat ik toch geene veertien thalers uit mynen zak er kan byleggen; gy zyt al te veel met den handel bekend om niet te weten dat ik een protest moet opmaken of voor de gansche somme insta; - nu dit kunt gy dan toch niet eischen? - Overigens, voegde hy er met sluwen glimlach by, een klein protestje is zoo erg niet, dat valt al meer voor!’

‘Niet erg? riep Jef met hartscheurende stemme uit, niet erg? Ah, gy weet dan niet dat ik nog nooit een wissel heb laten protesteren!’

‘Ik weet zeer goed, mynheer Cooremans dat uw huis tot hiertoe, altyd eer aen zyne handteekening heeft gedaen!’

‘En weet ge dan niet, dat ik door zulk een protest myn krediet moet verliezen; dat ik door zulk een protest onteerd ben, indien het by een myner mededingers ter oore komt.... Piet, Piet, indien gy het weet! morde Jef ter zyde, en sloeg zich de handen met vertwyfeling voor het aengezicht.

‘De deurwaerder nam geene aendacht aen de wanhoop des fabrikants maer ging voort met schryven: *aen M. Josef Cooremans en vragende aen zynen persoon....*’

Door de droefheid als waenzinnig, sprong Jef achter den deurwaerder vatte zyne hand vast, en wilde hem de pen ontrukken.

‘Ach! schryf niet!... schryf niet! zie, neem het geld aen, en leg er het te kort tot morgen by. - O, ik vraeg het u niet voor niets! - hier is myn gouden uerwerk, het is vyftig thalers weerd; neem het tot pand en indien ik u geene twintig thalers, morgen vóór den noen te huis breng, houd het voor u. Ik geef u zes thalers winst, slechts voor één dag, één enkelen dag!...’

Verschrikt door de vlammende oogen des mans, was de deurwaerder ter zyde gesprongen, stak den wissel haestig in zyne zakboeken en zag al naer de deur toe om het hazenpad te kiezen

‘O, ging Jef voort, den duerwaerder het gouden zakuerwerk met geweld in de hand duwende, o, wees niet onmeêdoogend, mynheer; gy hebt toch een goed hart; stort een man niet in de schande die ook vrouw en kinderen heeft, ik bezweer u door al wat u dierbaer mag zyn.... Stem toe, - stem toe, en ik zal u zegenen als myn weldoener, myn verlosser, alle de dagen myns levens!’

Met samengevoegde handen was Jef voor de knieën des deurwaerders gevallen. Eene uitdrukking van medelyden verscheen op het wezen des hardvochtigen mans, wiens plicht het is onder tranen en lyden zyn werk voort te zetten.

‘Kom aen, dan, indien gy my binnen de acht dagen zestien thalers, acht silbergrossen en vier penningen brengt, want zie ik verlies twee thalers door het protest niet op te maken, dan kunt gy uw uerwerk terug krygen.’

En het geld van den toog opnemende en het met het uerwerk by zich stekende, morde hy tusschen de tanden:

‘Zie ik begryp u niet; een klein protest is nogthans zoo erg niet, zoo erg niet!’

‘Dank, dank!’ zuchtte Jef.

‘Die man is zinneloos!’ zegde in het hêengaen de deurwaerder by zich zelve.

Uitgeput viel Jef op een stoel neder, liet het hoofd op de borst zakken en, in diepe moedeloosheid, sprak hy met doffe stemme:

‘Ik ben dan fabrikant, ik ben dan fabrikant!...’

Weldra nogthans bemeesterde hy de hevigheid zyner aendoeningen; klonk aen eene bel, en zegde tegen den jongen werkman die in den winkel verscheen:

‘Jan, ik moet voor myne zaken uitgaen; let gedurende myne afwezigheid op den winkel, en neem byzonder wel in acht geen kooper te laten doorgaen, hoe kleine prys hy u ook aenbiede.’

En zyn hoed nemende, ging Jef Cooremans ter deure uit tusschen zyne tanden morende:

‘Allo, nog eens gepoogd of er ergens niets los te krygen is!’

VIII.
Een brief uit den vreemde.

Er waren reeds drie maenden verloopen sinds Jef Cooremans de Witte Hoeve verlaten had en nog kon Dina zich niet troosten over de afwezigheid haers echtgenoots; zy ging den ganschen dag treurig en ingekeerd en veelal zat zy mymerend in grootmoeder's zetel.

De omstandigheden waren niet geschikt om hare onrust te stillen. Eene maend na zyn vertrek, had Jef zyne vrouw geschreven dat hy genoodzaekt was Piet Mop eene woedende mededinging aen te doen, en in ééns onder of boven te spelen.

Dit was de laetste brief die zy van Jef had ontvangen; meermalen had zy hem om antwoord gesmeekt, doch te vergeefs!

Door pynelyke voorgevoelens bevangen, stond Dina iederen morgend, omtrent het uer dat de brievendrager voorby moest komen, aen hare deur; maer telkens liep de man even gezwind over den weg en dan trad de vrouw weder hare wooning binnen al zuchtende: ‘Morgen misschien!’

En zoo had zy daer al zes weken, dag op dag, met bange verwachting gestaen en de oude brievendrager voelde

zich, iedermael dat hy voorbyging, diep geroerd door de droeve teleurstelling der vrouwe. Het deed hem pyn dat hy tusschen dien vollen buidel brieven er geenen had voor de arme vrouwe en hy stapte, als beschaemd, aen den overkant der straet voort, als hadde hy er schuld aen.

Eensdaegs, stond Dina, volgens gewoonte daer weder op den brievendrager te wachten, en haer vonkelend oog scheen in de verte de geheimen des opgezwollen buidels, die aen zyne zyde hing, te willen doorbooren: ‘zou hy er nu eenen hebben?’ zuchtte zy. - ‘Neen, zie, want hy ziet nog niet naer hier, - hy gaet recht door! - maer lacht hy daer niet? - neen, het is tegen 's pastoor's meid; - zie, hy geeft er het nieuwsblad af; - zoo, nu zal ik het seffens weten!’ De brievendrager kwam met snellen tred de dorpskuip doorgegaen; als hy de wachtende vrouwe in het oog kreeg, speelde er een zoete glimlach om zynen mond, en den straetweg overkruisende, ging hy recht op de Witte Hoeve af, wyl hy de lederen riemkens der brieventesch opengespte.

Onbewegelyk van hoop en vreeze, sloeg de vrouw met bange oog al deze bewegingen na; doch weldra stak de brievendrager haer eenen brief toe en zegde met blyde stem:

‘Van Munster! - vrachtvry!’

‘Myn God! myn God!’ riep Dina uit, en haer hart klopte byna hoorbaer van aendoening. Spoedig snelde zy hare wooning binnen, brak met koortzige haest den zegel los en wierp een gretigen blik in den brief - en dan ontsnapte haer een kreet zoo pynvol, zoo smartelyk, dat hy door de gansche hoeve met een naer geluid wedergalmde.

Op hare beenen waggelende, liet de vrouw zich in den zetel nederzakken en bleef een tyd lang, als vernietigd, bewusteloos zitten; zy bekwam echter spoedig een weinig kalmte en met angstige stemme las zy half luide den volgenden brief.

‘Beminde vrouwe,

Vaerwel! - vaerwel! - ja, als ik u, by myn vertrek over drie maenden omhelsde, was het misschien voor de laetste mael - ik ben geruineerd!..... De concurrentie tegen Piet Mop heeft my gedood! en, daerby nog twee of dry bankbreuken van persoonen die my verscheidene honderde franks schuldig zyn... Van daeg is er een wissel van drie honderd thalers geprotesteerd en buitendien ben ik er nog vier honderd schuldig en ik kan niet betalen! Binnen acht dagen misschien zal ik een bankroetier heeten... in de gevangenis geworpen worden voor schuld - hoe lang? - ik weet het niet, want ik zal nooit kunnen betalen!... en dan?... Myn God, myn God, ik ben byna zinneloos van wanhoop!

Vergeef het my, indien ik u, hierover nog niets geschreven heb; tot wat kon het dienen dan om u nutteloos te bedroeven. Ik ben nu blyde dat gy geweigerd hebt de Witte Hoeve te verkoopen; want gy zult u daerdoor uit de armoede kunnen redden en de kleine kinderen ook; o, kon ik ze nogmaels omhelzen!...

Neen, naer het dorp zal ik nimmer komen, opdat de geburen zouden zeggen: “Zie dáer dien bankroetier!” en gy en myne kinderen zoudet over my moeten blozen; neen, dat zal niet, neen, zoo waer ik leef, dat zal niet!... Zult gy my wel ooit de schande kunnen vergeven die ik over u hoofd geroepen heb!... ook het is myne schuld niet!... Die schurk!... die schurk!.. God moge hem straffen!

Vaerwel, vaerwel... ach, nu eerst gevoel ik hoe lief ik u heb en hoe gelukkig wy samen zouden geweest zyn, hadde ik my boven myn stand niet willen verheffen!... maer nu is het te laet beklaegd!...

Zoohaest ik weder vry ben van te doen wat ik wil, zal ik trachten de middelen by de hand te krygen om terug naer Bresiliën te trekken, en kon ik in het zweet myns aenschyns er genoeg winnen orn al myne schuld af te leggen, dan zoude ik misschien nog naer ons dorp durven terugkeeren, om u en myne kinderen te omhelzen... Ach, zult gy wel ooit de schande die ik u aendoen, kunnen vergeven?... Laet my den zoeten troost dat gy uwen ongelukkigen man niet zult haten!..... maer ik kan niet meer schryven;... ik kan niet; ik weet niet meer wat ik schryf... God, ik geloof dat de smart my zal zinneloos maken... vaerwel, vaerwel, en laet de kleine kinderen een “Vader ons” bidden voor hunnen droeven vader!’

Na het lezen van dezen brief, bleef Dina als versteend zitten en gedachteloos volgde haer oog de vlamme die in de wyde schouwe opkronkelde en dan verzwond.....

Een flauwe zucht die uit eene wiege opsteeg, riep hare aendacht op haer dochterken, dat al spelende in een diepen slaep gevallen was. By het zien van die zalige en kinderlyke rust wyl het in haer hart zoo stormde, voelde de moeder het bewustzyn in haer wederkeeren en rechtspringende, liep zy naer de wiege toe en plaetste een hartstochtelyken zoen op des kindjes roode wangen. Dit verteederde haer hart en een stroom van tranen gaf haer lucht.

Dan werd het kalmer en lichter in haren geest; zy zette zich weder neder en overlas op nieuw met gespannen aendacht den brief. Het gevaer was dringend, dit begreep zy uit de verwarring die in den opstel heerschte... spoedige hulp moest haren echtgenoot toegebracht worden - maer hoe hem redden?... Drie honderd thalers!

Weldra scheen de vrouw een besluit genomen te hebben. Zy stak den brief by zich, bond haren hoofddoek over het hoofd, wischte de tranen uit de oogen en ging dan voor den spiegel staen.

‘Wat zyn myne oogen rood! “morde zy,” de menschen moeten niet zien dat ik geweend heb.’

Zy besprenkelde hare oogen met koud water en poogde te glimlachen. Toen ging zy in den tuin en riep: ‘Jefken, Jefken!’ en welhaest kwam de kleine jonge aengeloopen.

‘Zie, houd u stil en zyt wys, en let op dat gy uw zusterken niet wakker maekt; als het schreit, ga dan stillekens in den stal en roep de meid; anders niet, hoor ge. Zyt maer braef’ zegde de moeder en plaetste een kus op zyn voorhoofd.

‘Zal vader, dan een trommel meêbrengen, moeder?’

‘Ja, zyt maer braef!’

‘Wanneer komt vader terug, moeder?’ vroeg weder het jongsken.

De vrouw antwoordde niet, want zy voelde dat haer gemoed al te vol schoot; zy omhelsde nog eens het slapende kindje en liep zacht op hare teenen de deur uit.

Eenige oogenblikken nadien, werd zy in de kamer des dorpspastoors ingelaten.

De eerweerde man wandelde in overweging de kamer op en neder, als de vrouw binnentrad. Langzaem en ernstig vestigde hy zyn doordringend oog op Dina en hy las op het gelaet der vrouwe, dat haer eene grondelooze smart, welke zy te vergeefs zocht te verbergen, te heelen was.

Met goedaerdige welwillendheid een stoel by de tafel schuivende, zegde hy zacht:

‘Het gaet met u niet goed Dina, niet waer? - zet u hier by de tafel neder, en zeg my waerin ik u behulpzaem kan zyn.’

‘Mynheer pastoor! - ach!’ zuchtte de vrouw zich moedeloos op den stoel latende nederzakken en stak den pastoor den brief toe.

De dorpsherder overlas langzaem den brief, en onder het lezen trokken zich de diepe rimpels die zyn voorhoofd doorploegden tot eene medelydende uitdrukking te samen. Hy begreep ten volle hoe pynlyk deze slag twee menschen moest treffen die slechts uit hooveerdy zoo diep gezonken waren!... Hy wendde zyne oogen naer het groote kruisbeeld dat voor de schouw hing en sprak op bemoedigenden toon:

‘Onze heer God, heeft zooveel geleden!’

‘Ach, mynheer pastoor; red ons, red ons!’ riep de vrouwe als waenzinnig uit.

‘Indien wy een middel konden vinden om drie honderd thalers by een te krygen, dan ware men voor het oogenblik gered, en voor het overige kon men later zorgen....’

‘Mynheer pastoor, indien ik de huizing dorst verkoopen? gy weet ik heb het aen grootmoeder beloofd het nooit te doen; maer mag ik onverschillig mynen man zien in de gevangenis werpen, hem als een dief verre weg laten vluchten; neen, neen, al ging hy tot het einde der wereld, ik zal hem volgen.’

‘Myn kind, sprak de pastoor, voorzeker indien uwe grootmoeder nog leefde, zou zy liever alles verkoopen dan de schande op het hoofd haers schoonzoons te laten nederkomen; want de schande des mans daelt op het hoofd zyner vrouw en de onteering des vaders over zyne kinderen neder. Schrikkelyk vooroordeel en misschien rechtveerdig en wys besluit der Godheid!... Toch het zou u weinig baten in dit oogenblik de hoeve te kunnen verkoopen; mits er al te spoedige hulp noodig is, en, gy gewis zoo dadelyk geld op uwe huizing niet zoudt krygen. Voorzag uwe grootmoeder, als zy u zoo plechtig de belofte van de hoeve nooit te verkoopen afdwong, het ongeluk niet waerin de hooveerdy uws echtgenoots u kon storten?...’

‘Ach, mynheer Pastoor, het is myne schuld dat myn man is fabrikant geworden; anders hadde hy misschien er nooit aen gedacht!’

‘Nu, myn kind, vernederen wy ons dan onder de hand van Hem die wil dat wy nederig en ootmoedig van harte zyn. Uwe grootmoeder, voorziende, zeg ik, waertoe deze hooveerdy u brengen kon, heeft de hoeve u als eene veilige schuilplaets tegen den rampspoed willen voorbehouden. Toch indien zy verboden heeft de ouderlyke

huizing te verkoopen, het zy u meer vry om er eene geldsomme op te leenen; dit was geene vergetelheid geloof ik, maer eene wyze voorzorg voor de ramp die u treffen kon. Ga dus by den notaris en verzoek hem om duizend francs in leen; hadde hy ze niet by der hand, kom dan terug en wy zullen verder raed en daed zoeken. Uw man moet gered worden en spoedig!'

'Ach, heb dank! heb dank!' riep de vrouw uit.

'Troost u, myn kind, en denk dat de slagen van Zyne hand ons niet ten onzen nadeele maer ter onzer zaligheid zyn!'

'Hier is een brief, voegde de dorpsherder erby, nadat hy eenige woorden op een blad papier geschreven had, die, indien het noodig ware, gy den heer notaris kunt overhandigen.'

Half getroost, nam Dina afscheid van den dorpsherder en spoedde zich in de tegenovergestelde richting des dorps.

(Wordt voortgezet.)

L. VAN RUCKELINGEN.

Kunst- en letternieuws.

Verschenen: *Gedenkschrift* over den hoogwaerdigen en geleerden heer Joannes Malderus, vyfden bisschop van Antwerpen, met eenen geslachtboom van de familie Van Malder-Walravens, en met geschiedkundige aenteekeningen door P. Visschers, priester. - Antwerpen, ter drukkery vrn P.E. Janssens, Grooten-Kauwenberg, N^{r} 51. Over dit werk zullen wy later handelen.

- Onze medewerker, de heer Edw. du Jardin, heeft een nieuw tafereel voltooid, voorstellende O.-L.-V. van den H. Roozenkrans en bestemd voor de Parochiekerk van Vracene. Deze kunstenaer heeft tevens de hand gelegd aen een tafereel de *H. Familie* voor het gesticht der O.-L.-V. Zusters te Gent.

Joannes-Franciscus van Geel.

Sedert eeuwen zyn de levens onzer voornaemste schilders herhaelde malen geboekt geweest; met zorg heeft men niet alleenlyk hunne kunstwerken aengeteekend, maer tevens hunne levenswys, hunne zeden, ja zelfs hunne misslagen en gebreken omstandiglyk, zeggen wy niet getrouw, beschreven. Heeft men het zelfde voor onze beeldhouwers en onze plaetsnyders gedaen? Wy kunnen dit niet bevestigen. Het grootste deel dezer meesters zyn schier onbekend gebleven; men haelt niets of weinig van hun leven aen, en dikwerf is men verplicht een uitmuntend snywerk te bewonderen over welks uitvoerders men geene of enkel onbeduidende inlichtingen kan bekomen. By dergelyke verwaerloozing is het dan te verwonderen dat een aental voortreffelyke voortbrengselen aen vreemde meesters worden toegeschreven, en verdienstvolle beeldhouwers buiten de palen hunner geboorteplaets nauwelyks zyn gekend?

Wy getuigen het met fierheid, België heeft voorzeker roemryke beeldhouwers voortgebracht; hunne werken zyn daer om het te bevestigen, en nogtans bezitten wy niets volledig over deze kunstenaers[1]. Zou het niet hoogst belangryk zyn dat de Koninglyke Akademie van België

(1) Het voornaemste werk dat wy over de belgische beeldhouwers kennen, is het *Mémoire* van Ph. Baert. Ofschoon bondig van opstel, bezit dit gewrocht kostbare aenteekeningen over een aental onzer voornaemste meesters. Het strekt den schryver tot eer.

eenen pryskamp opende, voor het schryven eens werks over de Vaderlandsche beeldhouwers en plaetsnyders, waerin men, naest hunne levensbeschryving, hunne byzondere voortbrengselen zou aenduiden? Zou dusdanige uitgave niet ten zelfden tyde onze Vlaemsche School beter doen kennen en verheffen en buitendien van geen groot nut zyn voor onze plaetselyke geschiedenis? Waerlyk niet zelden gebeurt het dat kunstenaers den dag zien in kleine plaetsen, en na eenigen tyd hun geboortenoord verlatende, zich in grootere steden begeven, alwaer zy, in breedere kringen ontvangen, hun talent poogen te ontwikkelen. Na verloop van eenige jaren, eigenen deze steden zich onwillens den man toe die, buiten dit geval, aen zyne geboorteplaets tot luister zou hebben verstrekt. De kleinere gemeentens worden aldus door de grootere uitgevaegd, en het gevoel van nationale eigenliefde verdwynt, waeraen ons vaderland een deel van zynen roem is verschuldigd.

Dergelyke miskenning wordt der geboortestad toe gebracht van den man wiens leven wy gaen beschryven. Te Mechelen geboren, werd onze beeldhouwer als leeraer by de koninglyke Akademie van Antwerpen aengesteld, en sedert dit oogenblik, heeft de stad van Rubens, wien het voorzeker aen geene kunstenaren ontbreekt, Jan-Frans van Geel onder het getal harer zonen opgenomen. Deze meester, zoon van Joannes-Daniël en Anna-Maria Wabbens, zag op 18 september 1756 in de stad van Fayd'herbe het licht en werd den zelfden dag gedoopt in de kerk van O.L. Vrouwe over de Dyle(1). Ofschoon zyne ouders eene nering uitoefenden, waren zy evenwel zeer bezorgd om hunnen zoon eene goede opvoeding te verschaffen; met vreugde zagen zy in hem het gevoel der kunst ontstaen, en geene opofferingen schenen hen te zwaer om hun kind eene schoone toekomst voor te bereiden.

De beeldende kunsten hadden de aendacht des jeugdigen Joannes op zich getrokken. Zyne ouders de neiging huns zoons gadeslaende, zagen met genoegen een gevoel ontwikkelen dat zy naer weerde wisten te schatten. Door hun toedoen werd de veelbelovende knaep onder de leiding van Willem Herreyns gesteld, een schilder, die met recht onder het getal der beste vaderlandsche meesters wordt gesteld. Met geestdrift volgde van Geel de lessen des achtbaren mans; zyne voortschreden strekten hem tot eer, weldra echter voelde hy dat het lot hem niet tot schilder zou maken; van de schoolbanken af had hy eene byzondere neiging voor het beeldhouwen gehad, en thans dat hy het werkhuis eens waren meesters was binnengetreden, voelde hy deze neiging tot drift aengroeijen. In plaets van even als zyne schoolmakkers zich tot het spel te begeven, zag men hem zyne studiekamer binnensluipen, en gewapend met leem of potaerde, de voorwerpen naboetsen die hem het eerst onder het oog vielen. Deze eerste getuigen van een ontkiemend vernuft waren genoegzaem om de aendacht eens zorgvuldigen vaders op zich te trekken, die de roep zyns zoons, niet willende tegenkanten, weldra besloot hem als leerling aen den beeldhouwer Valckx(1) toe te vertrouwen.

(1) *Die 18 7bris 1756.*
Baptizatus est Joannes Franciscus filius legitimus Joannis Daniëlis Van Geel et Annae-Mariae Wabbens, natus ꝓ*ore noctis hora 1a suscep. Joannes Franciscus van Geel et Anna Maria Van De Velde.*
(Geteek.) M. DE WITTE, vicep. B.M.V.
(geboorteboek van O.-L.-V. kerk)

(1) Petrus Valckx, zoon van Joannes Bta en Margarita Daems, geboren te Mechelen op 1 meert 1734, was leerling van Theodoor Verhaegen; na zyne leerjaren by dezen meester geeindigd te hebben, begaf hy zich naer Antwerpen, alwaer hy zich aen het werk stelde by N. Mannen en Alex. Schobbens; eenigen tyd aldaer verbleven hebbende, keerde hy naer Mechelen terug en werd als leekebroeder by de Carmeliten aengenomen. Hy deed een jaer noviciaet, doch verliet alsdan de orde om zich by de O.-L.-V. Broeders te begeven; korts daerna zegde hy

Groot was de iever des jongelings aengehitst door het voorbeeld zyns nieuwen meesters die in hem iets buitengewoons dacht te ontwaren; het was dus niet te verwonderen dat zyne schreden op het veld der kunst snel waren en men reeds op zoo jeugdigen leeftyd, vermoedde welke schitterende baen hy eendaegs zou doorloopen.

Gansch den dag arbeidde Van Geel by Valkx; des avonds volgde hy de lessen van de nieuwingestelde Akademie van teekenkunde(2) waervan hy een der beste

echter vaerwel aen het geestelyk leven en trad in den echt met Maria Coeckelbergh. Hy stierf den 3 mei 1783, ten half negen ure des avonds. Zyne weduwe ging een tweede huwelyk aen met Jan Turner, leerling van haren overleden man.

(2) Het is grootendeels aen den heer Herreyns dat Mechelen de inrichting zyner akademie van teekenkunde heeft te danken. By rekwest van 22 mei 1771 deed deze verdienstryke schilder de aenvraeg om eene school te mogen stichten, zich verbindende het onderwys aldaer kosteloos te geven. 's Meesters vraeg werd zeer wel ontvangen, doch de geldmiddelen ontbraken om het schoone ontwerp uit te voeren; echter zag onze achtbare schilder zich werkelyk ondersteund door Z.E. den kardinael Frankenberg en den graef Coloma; er werd eene lyst van inschryving in omloop gezonden, welke dadelyk met een honderdvyftigtal handteekens van de voornaemste inwooners der stad prykte; de minste bydrage was *ééne kroon*, jaerlyks te betalen. Herreyns tot bestuerder der Akademie van Antwerpen, zyne geboortestad, benoemd zynde, verliet Mechelen; doch het bestuer der mechelsche instelling den stichter willende dank betoonen, noemde hem tot eerleeraer onzer school. Deze benoeming werd den leerlingen medegedeeld in vergadering van 22 december 1801 en met geestdrift toegejuigd; in dezelfde vergadering werden de benoemingen der heeren Van Geel en De Raedt aengekondigd.
Om verder de nagedachtenis te bewaren der persoonen die zoo mild tot de stichting en in standhouding onzer Akademie hebben bydragen, deelen wy hier hunne namen mede zoo als zy op de oorspronkelyke lyst van inschryving zyn te vinden.
Handteekens: Jean-Henri, *archevêque de Malines.* - P.J. de Hancars *gouverneur.* Le Bar. Van der Hemm, *Ecoutette.* - F.G.A. Brenart *cons. eccl.* - G. Tackoen. - H. Din, *cons. proc. gen.* - P.J. Rogez, *cons.* - Ludovici d'Orley *cons.* - L. de Laing *sub.*^{t} *proc. gen.* - La comtesse douair. de Respani. - Le comte de Respani. - Van der Fosse. - Le comte de Wonsheim. - de Celles, baron d'Huy. - Baron d'Hovorst Pellenberg. - De Vicq, baron de Cumptich. - G.G. de Ruysschen, comte d'Elissem. - L. Deudon, *archidiacre.* - Pierre F.X. de Brouchoven, comte de Bergeyck. - Le baron de St Vaast de Dentreghem. - E.S. de Perceval, *lieut. de la cour féodale de Sa Maj.* - Joseph de Brouchoven de Bergeyck. - S.F. Douglas dit Schott. - N. Frans Walravens 1774. - J.H. Haenen, *doïen.* - J.J. van Dyck, *curé.* - P. de Meester. - F. Dens, *preses seminarii.* - J.J. van Meldert, *chan. grad.* - Dirix de Bodimont *cons. et rect. gén. de S.M.I.A.* - P.F. van Paesschen. - Van Caster, *prieur d'Hanswyck et vic. gén.* - P. comte de Romrée. - Van Beeck. - Van Aken d'Heysbroeck. - B.F.J. van den Wiele. - R.J. van Rymenans, *can.* - P.A. Deschamp, *can.* - G. Husman. - C.G.J. de Behaigne *can. et recept. semin. arch.* - Mad. Papeians. - J.P. Roevoet. - Johan Oostdyck. - Henr. Jac. Paraduyns. - Mr Snoy. - Mme Snoy née Van der Gracht. - H. Spenner, *cap.* - Buydens *sec. de Keerberghen et Boort-Meerbeeck.* - Joann. Car. Fayd'Herbe. - J.B.P. van Slabbeeck, *Dec. et Past. B.M.* - P.J. van Kiel. - Henr. Van den Nieuwenhuysen. - R. Neeffs. - J.L. Pouppez. - H.J. de Villers. - Nelis. - Marci. - de Crequy-Hannicart. - Crabeels de Corbeeck over Dyle - Crabeels de Corbeeck d'Opvelp. - de Crane de Burstede. - J.A. van Everbroeck. - J.T. Velleman. - Husman de Merbois. - M.E. Pansius *secret.* - E.J.A. de Jongh. - Gualterus Schouten M. D.^{r} - M. de Beelen Berthols. - G.J. de Quertenmont 1774. - O.A. Bertrand. - H. de Schooff. - M. van Velsen. - B. Du Sart. - D.G. Rousseau. - G.F. Verhoeven. - Const. Jos. Van den Nieuwenhuyse. - H. Vlemincx *mayer van 't Dist. Mech.* - J.P.M. van Diepenbeeck. - J.C. Ryckaert 1774. - J.A. Blychaerts *jug. des dom. de S.M.I.R. dep. Mal.* - G. de Burlet. - J.F.J. Ghison. - R. Bournons, *lieut.* - J.R. van Goorlaecken. - J.A. de Vylder. - J.E. Morissens. - C. Peeters. - M.F. Vander Zype. - de Fierlant. - S.F. Peppe. - J.G. Huleu *can. S.*^{ti} *Rum.* - le comte de Liedekerke. - La douair. Snoy née de T'Sestich. - J.F. Versluysen J.V. Menu 1776. - C. Fiocco. - M. Sigenitz *cap. d'art.* - Diez. - J.A. Mehner *cap.* - J.B. Van den Venne *Borgm.* - Pansius *Borgm.* - F. van der Laen. - M. Kettema. - H.J. van Meldert *sch.* A.C.G. Deudon *ech.* - C.J. Cailloux *cons pens.* - J.C. Thys *cons. pens.* - P. Franço y Feo de Briez de Contich. - J. Du Trieu. - J.A. Vander Linden *sec.* - J.F. Decock *sec.* 1774. - J.T. Keyarts *greff.* - G.J. van Ham *int. du mont de piété.* - J.B. Leyniers *can. S.R.* - J. Lambrechts. - J.Ph. Seresia. - Jos. Jongelinkx. - Fr. Mairin. - M.H.P. Bos. - G.A. de Meester. - J.L. Lefebure. - J.P.C. de Meester. - F.D. van Velsen, 1782. - H.A.J. Tackoen Ec. - J.F.J. Ponthieure de Berlaere, *can. S.*^{ti} *Rum.* - J.F.J. du Trieu, *can. S. Rum.* - van Volxem. - J.F. Scheppers, *au nom de la Société patriotique 1786*, *laquelle contribue*

leerlingen werd. Gedurig aen het werk, had hy het genoegen zyne vlyt openbaerlyk te zien erkennen. By

annuellement un Louis. - de Landsheere, *prés, du Sém.* - Baronne de Beer. - de Steenhault. - La dou. van der Varent née de Waepenaert. - F.J. de Meester. - D. Baujoz. - R.J. de Brouwer. - van Brée. - La douair d'Oosterlinck. - A J. Wiricx de... - vander Gracht. - C.M.F. du Trieu, *m*re *de police.* - J.B.J. Crabeels, *cons. pensionn.* - J.F. de Cocq, *m*re *de police.* - de Spenraye. - van Grootven. - de Merbeck. - de Cannart-d'Hamale. - vanden Branden-de Reeth. - Em. Goubau. - La dre Goubau née de Villegas-Pellenberg. - Goubau. - Th. de Bries. - P. de Waepenaert. - de Villers-de Fourneau. - G.J.J. Verlinden, *greffier.* - J.B. Pansius, *schouteth.* - Bartho. Gyseleers-Thys. - La dour. de Spenraye née Snoy. - J.B.J. Verhaghen. - E.J. de Bors. - E.J. Poullet. - J. Quirini. - J. Della Faille-d'Elsbroeck. - Le Clerc-Reytier, *Heer van Merchtem.* - F. d'Hoop. - La douair. van Alstein née d'Hoop. - J.A. *arch. de Malines.* - de Wargny, *sous-préfet.* - F.J. van Provyn. (Medegedeeld door den Wel. Ed. Heer G. NEEFFS-DU TRIEU, wien wy, voor deze en andere inlichtingen, onzen diepen dank betuigen).

de eerste uitdeiling der pryzen, ten jare 1774, behield hy den eersten prys in de beginselen der teekenkunde, het volgende jaer werd hy de vierde naer het pleister uitgeroepen; twee jaren later, in 1778, ontving hy den eersten prys in de boetseerkunst, en in 1781 werd hy gekroond als eerste der teekenaers naer het leven. Dry jaren daerna, in 1784, werd hem als bewys van achting de bediening van toegevoegd leeraer by de Akademie van Mechelen aengeboden.

Dit was een groote stap voor onzen meester. Eens tot het punt gekomen dat hy de aendacht zyner medeburgeren op zyne voortbrengselen had getrokken, leverde Van Geel zich gansch aen de beeldhouwkunst over; hy ondernam groote werken en gaf den voorkeur aen kerksieraden zoo als predikstoelen, beelden, enz., waerin hy boven al uitmuntte; verscheidene voortreffelyke kunststukken dagteekenen van dit tydstip. Zyne faem breidde zich dan ook vlug uit, wanneer de fransche omwenteling uitbarstende, hy, by het sluiten der tempels, genoodzaekt werd andere bezigheden te zoeken. In plaets van heiligenbeelden te beitelen, legde hy zich nu op de studie van klassische onderwerpen toe, en talryke verdienstvolle hofbeelden werden door den yverigen meester voortgebracht.

Intusschen (1797), was Herreyns als leeraer aen de Akademie van Antwerpen benoemd; tot zyn opvolger werd van Geel aengeduid en waerlyk geen betere keus kon er gedaen worden, als den meester door zynen rykbegaefden leerling te laten vervangen. Van Geel werd, tot ieders voldoening aengesteld, nadat hy gezamenlyk met den Heer De Raedt deze plaets by voorraed, gedurende vier jaren, dagelyks met lessen vervolgd had. Op 22 december 1801 werden deze heeren in hunne bediening bevestigd met eene jaerwedde van 410 franken, en eenigen tyd daerna, op 26 january 1807, ontving van Geel den titel van opperleeraer dezer Akademie terwyl de heer Petrus De Noter hem als byzonderen leeraer voor bouw- en doorzichtkunde werd toegevoegd. Dees besluit werd den leerlingen in den avond van den 1^{en} february voorgelezen, en men kan wel

denken met welke teekens van vurige dankbaerheid zy deze goede tyding ontvingen.

Van Geel bekleedde deze plaets tot den jare 1817, wanneer hy door Koninglyk besluit, als leeraer der klas van Beeldhouwkunde by de Akademie van Antwerpen werd benoemd.

(*Wordt voortgezet.*)

G.J.J. VAN MELCKEBEKE.

Eenige groote mannen Belgiës.
(*Vervolg, zie bl.* 97).

FRANS FLORIS.

De echte naem dezes kunstenaers, die omtrent het jaer 1520 te Antwerpen werd geboren, is niet Frans Floris, maer wel Frans de Vriendt. Zyn grootvader, die in 1476 gezwoorne van de ambachten *de Vier Gekroonden* was, hiet Floris de Vriendt; zyn vader, Cornelis de Vriendt, steenhouwer van beroep, kende men onder den naem van Cornelis Floris, welke laetste naem zyne nazaten tegen hunnen echten verwisselden. De jonge Floris was door zyne ouders bestemd om de beeldhouwkunst aen te leeren; doch daer hy meer geneigdheid voor het vak der schilderkunst aen den dag legde, liet men hem toe den beitel tegen het penseel te verwisselen. Frans Floris die met Quinten Massys en Bernard van Orley als overgangspunt der school van Brugge naer het roemryke tydvak van Rubens, van Dyck en Jordaens mag worden aenzien, begaf zich, op twintigjarigen leeftyd naer Luik om er, onder het geleide van Lambrecht Lombard, vermaerd kunstenaer van dien tyd, de geheimen der schilderkunst aen te leeren; deze meester boezemde hem den smaek voor de grondbeginselen der transalpynsche school in. Later bezocht hy Italië, waer hy menigvuldige teekeningen naer de kartons van Raphaël en Michel-Angelo verveerdigde. Deze teekeningen, met rood kryt uitgevoerd, zyn door de liefhebbers zeer gezocht. Floris stond in vriendschappelyke betrekking met onderscheidene vermaerde edellieden zyns tyds; onder deze kunnen wy de namen des prinsen van Oranje, der Graven van Egmont en Hoorn, van Marnix van St-Aldegonde noemen. Hy genoot eene uitgestrekte faem. Na hy in zyn vaderland terug was gekeerd, verveerdigde hy *den Val der Engelen*, eene uitmuntende schildery die nog heden het Musaeum van Antwerpen versiert en er ieders bewondering opwekt. Floris was ook als een uitmuntend portretschilder gekend. Zyn talent deed hem niet alleen de vriendschap der hooge persoonaedjen, die wy reeds noemden, genieten, maer daer hy zyne doeken duer deed betalen, brachten zy hem ook spoedig in het bezit van groote rykdommen, die hy echter door zyne buitengewoone praelzucht verloor. Hy liet zich te Antwerpen een paleis bouwen, waervan hy zelf de gevel met een grootsch allegorisch onderwerp, met de Schoone Kunsten in betrek staende, schilderde; deze wooning geleek veeleer aen het huis eens vorsten dan dit eens kunstenaers. De straet waer het werd opgericht, kreeg den naem van Florisstraet, welke men in onze eeuw in dien van Bloemstraet veranderde.

Frans Floris schilderde zeer spoedig; voor de plechtige intrede van keizer Karel te Antwerpen, werd hy door het magistraet dier stad gelast de versierselen der

triomfbogen, stellaedjen en decoratien voor het stadhuis te verveerdigen, en men verhaelt dat, ofschoon hy nooit meer dan zeven uren elken dag arbeidde, hy niet te min elken dag zeven groote naekte beelden schilderde. Voor de plechtige intrede van koning Philips II, verveerdigde hy in één dag, eene groote allegorische schildery.

Frans Floris vormde niet min dan honderd en twintig leerlingen, waervan zes-en-twintig by name door Karel Van Mander zyn opgeboekt. Men verhaelt nog dat zyn meester Lambrecht Lombard, eens het werkhuis van Floris bezoekende, zegde dat deze een dief was, waerop de leerlingen van Frans, die hun meester zeer lief hadden, opsprongen en zich bereid maekten den luikschen kunstenaer aen het lyf te vallen, waerop deze antwoordde: 'Hoe kunt gy loochenen dat uw meester een dief zy? heeft hy zich niet van de geheimen myner kunst meester gemaekt en my myn talent ontstolen?'

Frans Floris stierf te Antwerpen, den 1^{n} october 1570; waer hy zonder prael op het Minderbroeders kerkhof werd begraven.

Floris had twee zonen, die even als hy de schilderkunst beoefenden; de oudste, Jan Baptist, werd te Brussel vermoord; de jongste ging zich te Rome nederzetten, waer hy een grooten naem verwierf; zyn broeder Cornelis was een befaemd bouwkundige; het Stadhuis en het Oosterlingenhuis te Antwerpen zyn volgens zyne plannen en onder zyne leiding opgericht.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft.
(*Vervolg. Zie bladz.* 48, 55, 68, 77, 94 *en* 100.)

IX.
Wat eene vrouw vermag.

Aen een uithoek des dorps, hield Dina stil vóor eene sierlyke wooning, wierp een angstigen blik achterwaerts, en niemand ontwarende, liep zy snel den straetweg over en was, in een ommezien, de openstaende deure der huizing binnen.

In den ingang stond, op eene zydeur, geschreven: KANTOOR.

De vrouw gaf er een lichte klop op en weldra klonk het:

'Kom binnen!'

In de kamer zat een man met half kalen schedel en zwaren rosachtigen baerd, achter eenen grooten schryflessenaer, vol boeken en papieren.

'Goeden dag, vrouw Cooremans!' zegde de man aen de binnentredende, en maekte op zynen stoel een halven kring om zich tot de vrouw te wenden.

'Neem een stoel en schuif by, en zeg nu eens waeraen ik het genoegen uws bezoeks verschuldigd ben.'

'Mynheer notaris, zegde Dina schroomvallig, gy zoudt my eens haestig moeten helpen; ik heb eenig geld noodig.'

'Zoo, hernam de notaris, en hoeveel?'

'Duizend franken.'

'Duizend franken!' riep de notaris verwonderd uit 'en waerom?'

'Ach, mynheer notaris, vraeg my, bid ik u, niet waerom; geloof my, ik heb dadelyk het geld van noode, en moet het zyn, dan kunt gy het in rente op de *Witte Hoeve* plaetsen.'

'Welnu, mits er voldoende hypotheek is, kunnen wy zien. Hebt gy de bemachtiging van uwen man?'

'Van mynen man? maer gy weet immers wel dat de Witte Hoeve *myn* goed is.'

'Ja, dat is zoo al iets, vrouw; gy zyt wel niet onder gemeenschap van goederen getrouwd, maer toch moet gy de bemachtiging uws mans hebben om uw goed te hypothekeeren; weigert hy, dan kunt gy eene beslissing der rechtbank inroepen en....'

'Maer groote God!' onderbrak Dina met ongeduld, 'ik kan zoo lang niet wachten, myn heer notaris; ik moet dit geld dadelyk hebben!'

'Het spyt my, maer gy begrypt... dat... ik dit geld dadelyk niet by kas heb.'

De vrouw zag wel dat de notaris haer het geld niet toevertrouwde; daerom nam zy, alhoewel met tegenzin, want het kwetste haren hoogmoed, den toevlucht tot den laetsten hulpmiddel.

'Mynheer notaris,' zegde zy na eenige aerzeling, 'heb dan de goedheid eens dit briefken te lezen.'

Half luide voor zich, las de notaris: 'gy kunt my nog eenen dienst bewyzen met op staenden voet, duizend franken aen den drager dezes briefs ter hand te stellen. Ik hoop dat myne borgtocht er voldoende voor zal zyn en daerover zult gy hierby eene verklaring van schuldbekentenisse vinden.'

By de lezing dezer verklaring helderde het gelaet des notaris zich op en hy zegde welwillend:

'Mits mynheer pastoor my er om bid, kan ik uwe aenvraeg niet weigeren; ik zal dan eens zien of ik het noodige geld hier onder myne hand heb.' Hy opende zynen lessenaer, haelde eenige bankbriefjes ten voorschyn en telde: 'één, twee, drie, vier.... tien!' dan nam hy eene pen en, al schryvende, zegde hy: 'ik ga u eene

schuldbekentenisse voorschryven van duizend franken en geldig voor één jaer tegen vier en half ten honderd; indien gy op goede hypotheek wilt leenen kan ik u geld schieten tegen vier ten honderd; maer op wissel niet dan tegen vier en half en de meeste myner ambtgenooten vragen vyf ten honderd.... wilt ge nu deze bekentenisse onderteekenen?....'

Dina teekende de schuldvordering, stak de bankbriefjes zorgvuldig weg, sprak eenige woorden van dank en groetenisse uit en verliet met bly gemoed het kantoor des notaris. De gezichteinder scheen haer weder licht en helder toe en, in hare vreugde, omhelsde zy wel honderdmael hare kinderen en danste er de kamer mede rond.

Welhaest nogthans legde zy de kinderen te slapen, goot dan een weinig water in den byna uitgedroogden inkpot en schreef in eenen adem, den volgenden brief:

'Lieve man,

Uw brief heeft my niet weinig verschrikt; gy spraekt van vertrekken, van gevangenis, van bankeroet, ik weet niet van wat al; maer gy waert dan vergeten dat gy hier op het dorp eene vrouw en twee kleine lieve kinderen hadt die, den ganschen dag door, vragen: "waer is vader!"

Toe, lach weder vry en wees opgeruimd van geest, stel de onrust maer ter zyde.

Hierby zult gy duizend franken vinden om u in uw dringendsten nood te helpen. Waer hebt gy dat gehaeld? zult gy vragen. Zie dat is nu één en hetzelfde, en weet, man lief, dat ik voor het overige ook zal zorgen. Ik had er de meeste schuld aen dat gy fabrikant en ongelukkig zyt geworden en daerom moet ik u redden. Ik ben maer kwaed dat gy my niet eerder geschreven hebt, en de droefheid zoo maer voor u alleen gehouden hebt, juist als of wy niet samen voor wet en kerk gehuwd waren om zoet en zuer te deelen.

Verkoop spoedig al hetgene gy tot Munster nog hebt en schryf my hoeveel gy te kort komt om uwe schulden

te betalen en keer dan haestig weder en laet de stad maer heel en al aen Piet Mop over; wy zullen hier veel gelukkiger wezen en zie wy zyn niet geschapen voor eenen hoogeren stand dan dengenen waerin onze ouders altyd geleefd hebben.

God heeft misschien nog alles voor het beste geschikt en wy hebben nog stevige armen genoeg aen 't lyf, om hier op de *Witte Hoeve*, gezamentlyk en eerlyk door de wereld te rollen en onze kinderen op te brengen. Schryf spoedig dat gy er ook zoo over denkt; want uw laetste brief heeft my de dood aengedaen. Nog beter, indien het mogelyk ware, keer met de eerste gelegenheid weder en vergeet dan niet voor ons Jefken de trommel mede te brengen die gy hem over jaer en dag beloofd hebt.

Jefken kust u hier op het blad papier waer dit staet en ik omhels voor u ons Anneken, dat groot en sterk wordt, en reeds “vader” begint te zeggen.

Tot welhaest dan, myn lieve man!

Uwe getrouwe Vrouwe, DINA COOREMANS.

P.S. Gy zyt misschien al te nieuwsgierig om te weten hoe ik aen dit geld geraekt ben: het ware te lang om het u uit te leggen; de notaris heeft het ons geleend; maer ingeval gy voor iemand bidt, vergeet dan onzen goeden pastoor niet.’

Zy vouwde den brief toe, en droeg hem met de duizend franken op de pastory opdat alles langs den zekersten en spoedigsten weg werde opgezonden.

X.
Een gebroken hart.

Ware men eenige maenden later de *Witte Hoeve* binnengetreden, dan had men by den haerd een man gevonden welke uit eene langdurige ziekte scheen op te staen, zoo mager en ingevallen waren zyne wangen, zoo diep in hunne holtens gezonken waren zyne oogen.

Wie hadde nog in dien afgeleefden mensch den krachtigen man, Jef Cooremans, herkend?

Ha! maer het nydige verdriet had gedurende twee jaren aen zyn leven, met scherpen tand, geknaegd; gedurende twee jaren had hy de dagen zwoegend en de nachten slapeloos doorgebracht, afgesloofd door kommer en onrust en in een kort verschiet de bankbreuk als een afschuwelyk monster zich tegen zien gapen, en in zynen ysselyken muil, als door eene onverbiddelyke kracht, medegesleept worden.

Dit was nu de verwezentlyking van al die kasteelen in de lucht, by zyne verloving, zoo stout opgebouwd. Geld en hoop in de toekomst, waren voor eeuwig verzwonden. Nu zag hy zich tot zyne eerste uitgangen juist weder terug gevoerd; o neen, zóo hadde hy zyn lot misschien nog gezegend! twee duizend franken zouden op den kleinen eigendom zyner vrouw nu drukken. En welke uitkomst aen zynen toestand?

By het enkel gepeins dat hy, als te voren, weder eenvoudig werkman, zyn brood zou trachten te verdienen, joeg hem het bloed der schaemte naer het hoofd.

Dit alles overlegde de man in de somberheid zyns gemoeds en werktuigelyk volgde zyn oog de dikke rookwolken die hy uit zyne pyp dampte en hy zag hoe zy meer en meer uiteendreven en eindelyk in de wyde schouwe in den niet, verdwenen.

Intusschentyd liep Mieken, de werkzame huismoeder, in de kamer en in de stallen rond en scheen het vandaeg byzonder druk te hebben met emmers water of voeder in en uit de ketels te scheppen. Meermalen bleef zy by het in of uitgaen der

huiskamer als in gedachten staen, wierp een droeven blik op haren man, en scheen iets te willen zeggen; doch als wist zy niet hoe hare reden aen te vangen, ging zy weldra in zichtbare verlegenheid weder door, zonder dat Jef de minste acht op hare bewegingen sloeg.

Eenen grooten ketel vol water niet konnende over het vuer hangen, zegde zy eindelyk na verscheidene vruchtelooze poogingen:

‘Jef, ge moest eene hand uitsteken om den koeiketel over te haken?’

De man stond sprakeloos op, vatte het hangsel des ketels vast, en wilde zoo als hy te voren plag te doen denzelven aen den haek wippen; doch halvewege schoten de krachten hem te kort, en zwaer bonsde de ketel tegen den grond terug.

Moedeloos vielen hem de armen langs het lyf en, by het ontwaren zyner zwakheid, sprongen hem nu voor de eerste male, de tranen uit de oogen.

‘Jef, zegde Dina, die treurige somberheid slypt u naer het graf, gy moest verstrooijing zoeken!’

‘Werk zoeken wilt ge zeggen, vrouw!’ sprak Jef bitter, en drukte met bitterheid op het woordeken: werk! zoo dat de vrouw als verschrikt en onwilkeurig uitriep:

‘Werk?’

‘Werk! hernam Jef met klem, werk! ja, het is hoogtyd dat ik myne laetste krachten er aen beproeve..... Jan Mathyssens, gaet voor eigene rekening beginnen, hy zal zynen ouden baes wel geen werk weigeren!...’

‘Spot, zoo niet! kreet Dina, het is niet noodig dat gy buiten huis om werk gaet; op de hoeve kunt gy de handen volhebben.’

‘Vrouwe, sprak Jef met besluit en scheen kalm en gelaten; het is geen tyd meer om zich over onzen toestand te begoochelen. Wy kunnen toch niet leven van den hemel-

schen dauw en daerby zal op de hoeve nu eene rente optebrengen zyn van negentig franks 's jaers....

Ach, onderbrak Dina weenend, dat ik er schuld moest aen hebben dat gy fabrikant zyt geworden!'

Jef Cooremens sprong eensklaps recht, omhelsde zyne vrouw en eene herlevende strale blonk in zyne uitgedoofde oogen.

'Dina, zegde hy, verbitteren wy ons lot niet door elkanderen verwytingen toe te werpen. Haddet gy er eenige schuld aen dat ik fabrikant werd, dan hebt gy my uit de schande gered; maer, God lof, noch ik, noch gy hebben schuld aen onzen ondergang. Zie, laet ons denken dat wy van daeg op nieuw getrouwd zyn en, voor bruidschat, brengen wy twee lieve kinderen en onze handen mede.

Zoo waer ik leef, Jef Cooremans is er niet aen bedorven den fabrikant gespeeld te hebben; hy blyft de eerste stroohoedenmaker uit de streek.....' De geestdrift van den jongen man scheen voortdurend te klimmen; hy ving het kleine Anneken op, en danste er de huiskamer mede rond en Dina bemerkte met vreugde, hoe de vrolykheid, die hem sinds lang verloren scheen, weder in den man wederkeerde.

Op dit oogenblik werd de buitendeur opengedraeid en een man gansch in het zwart gekleed trad gemeenzaem binnen.

'Mynheer pastoor!' riepen beide verwonderd uit.

'De zege zy met u! vrienden.' sprak de dorpsherder en stak goedwillig Jef Cooremans de hand toe, die, bedwelmd, op zyne plaets bleef staen.

'Zoo, zegde de pastoor, gy hebt my nog niet éens komen groeten en ik moet dan zelf u het eerste bezoek brengen.'

'Mynheer pastoor, riep Jef uit, heb dank, dank, edele man!'

'En waerom?' vroeg glimlachend de dorpsherder, waerom zoudt gy my dank verschuldigd wezen?...

'Gy hebt my uit de schande gered, en misschien ware ik zonder u in de gevangenis!...'

'Zwyg, zwyg, vervoorderde de pastoor op lossen toon, gy zyt my niets dan vriendschap schuldig voor de deelneming die ik in uw lot stel, zoo als in hetgene aller myner kinderen.'

'En de duizend franken en de berg!'

'Daer is niets aen gewaegd; volstrekt niets, mits uwe vrouw ze op haren eigendom wil vaststellen... maer, zeg eens, hoe staen uwe zaken te Munster?'

'Ik moet nog acht of negen honderd franken aen verschillende schuldeischers; met eene rente van twee duizend franken op onzen eigendom zullen wy het altemael uitvagen en dan zal ik werk gaen zoeken.'

'Zoo, zegde de pastoor, dat is nu redelyk gesproken.'

'Mynheer pastoor, zegde Dina, het is toch pynelyk als men zoo diep moet vallen zonder er schuld aen te hebben.

En als, hernam Jef, men zoo schandelyk door eenen ouden vriend onderkropen en ten onder gebracht wordt; maer, zoo waer ik leef, met my heeft hy zyne rekening nog niet afgehandeld!...' En alle de wezenstrekken van den jongen man trokken zich tot eene sombere uitdrukking van haet te samen.

'Jef, sprak de pastoor op ernstigen en bestraffenden toon, uwe woorden zyn zondig voor Hem die gezegd heeft: "de wraek is aen my." en die, aen een schandig kruis genageld, tot aen zyne moordenaers vergaf...'

'Ja, onderbrak Jef met koortsigen drift, "had de schurk my alléén getroffen, ik hadde het hem vergeven; maer vrouw en kinderen ten onder brengen uit boosaerdige afgunst, ah!... neen, vergeven, ik kan niet!..."

Gy kunt niet? hoeveerdig mensch, sprak de pastoor; gy kunt niet, gy worm der aerde; wie zyt gy om u te verheffen tegen Hem die de hoeveerdigen zal vernederen en de ootmoedigen verheffen. Weet dan, trotsche mensch, dat hy dien gy uw vyand noemt, misschien in de handen des Allerhoogsten een werktuig was tot uwe heiligheid, om u tegen te houden op den weg des ydelen hoogmoeds die op uw eeuwig verderf ging uitloopen...'

Jef werd zichbaer ontroerd door de indrukwekkende stemme des pastoors; als onder de kracht eener hoogere macht, viel hy aen de voeten des dorpsherders, en, als een beschuldigde voor zynen rechter, riep hy uit:

'Genade, genade!'

'Verootmoedig u niet voor my, maer voor God die ons heeft leeren bidden: Heere vergeef ons onze schulden gelyk wy vergeven aen onze schuldenaren!' sprak de pastoor met vaderlyke goedheid.

'Zie, zuchtte Jef, God moge hem slechts met goed vergelden het kwaed dat hy ons aengedaen heeft.'

'Amen!' antwoorde de dorpsherder. Na eenige stonden van plechtige stilte, plaetste zich de pastoor in den zetel, en met zyne kin op den ivoiren knop van zynen gaenstok leunende, deed hy teeken aen de beide echtelingen zich by hem te komen nederzetten.

'Eene goede daed sprak hy, blyft zelden zonder vergelding, zelfs in deze wereld; ik heb u eene tyding mêe te deelen, vrienden, die in uwen toestand gewis heel aengenaem zal wezen.'

Jef en Dina helden het hoofd voorover en leenden met groote nieuwsgierigheid het oor.

'Gy weet, ging de pastoor voort, dat de oude briefdrager die hier den dienst doet, op pensioen gesteld is. Ik dacht, het zal Jef Cooremans pynelyk vallen, na fabrikant geweest te zyn, weder als eenvoudig werkman ergens den kost te gaen zoeken en het ware een goede wakkere kerel voor de plaets. Ik sprak erover met onzen

burgemeester, en indien u den dienst bevalt, kunt gy byna zeker zyn deze aenstelling te bekomen.'

Nu streelde op Jefs wezen de uitbundigste vreugde en, in zyne verbeelding, zag hy eensklaps de zwarte gezichteinder zich opklaren en de blyde zonne der toekomst hem tegenlachen.

'Mynheer pastoor, riep hy uit, God moge u zegenen, weerde man!'

Dina voegde hare vorige dankbetuigingen by die haers echtgenoots, maer de pastoor stond haestig op en onttrok zich aen hunne erkentenis. In het uitgaen zegde hy nog:

'Betrouw steeds op God, en bid voor uwen vyand, misschien min gelukkig dan gy!'

'Vrouw, riep Jef uit, zoohaest de pastoor vertrokken was, vrouw, ik ben bly dat my het fabrikanten is tegengeslagen!'

(Wordt voortgezet).

L. VAN RUCKELINGEN.

Kunst- en letternieuws.

Eerlang, zegt de *Eendragt*, zal St-Michielskerk, te Gent, met een nieuw hoofdaltaer, naer het grootsche plan van den bouwkundige Minard, worden verrykt. Dit kunstgewrocht is in gothisch-gebloemden styl en zyne hoogte, die tot aen het gewelf reikt, heeft 76 voeten. Het ondergedeelte zal van wit marmer zyn, en de vyf treden in marmer, genaemd caillouty (koninglyk rood).

De tafel, mede in wit marmer, zal langs voren versierd zyn met een half verheven beeldwerk, voorstellende *Christus in het graf.*

De vier zyde paneelen zyn in brons, verguld by 't vuer.

De twee biddende serafynen, geplaetst vooraen den trap, zullen eene natuerlyke groote hebben.

Aen elke zyde bevinden zich twee Evangelisten, gehouwen uit hout, van natuerlyke grootte, in nissen met torekens. - De galery rond het verhemelte zal eene groep van zes engelen bevatten, die eene kroon zullen ondersteunen.

Boven is de groote puntboog, omvat in gebladerte van vier verschillige teekeningen. Een vierhoekig torentje met beelden zal het verhemelte verlichten, en er eene zachte klaerte verspreiden.

De twee zyde-puntbogen zullen elk met een biddenden engel versierd zyn, van natuerlyke grootte, met torekens. Op het toppunt zal het standbeeld van den aerts-engel Michiel staen, die den duivel verplettert: dit beeld zal 7 voet hoog zyn.

Het getal standbeeldekens beloopt tot 32, allen toevertrouwd aen den beeldhouwer Van Arendonck, van Antwerpen, die er reeds de helft van voltooid heeft. Die der vier Evangelisten en van verscheidene engelen zyn, naer men zegt, heerlyk van opvatting en uitvoering.

Dit hoofdaltaer zal een nieuwe perel zyn aen de kunstkroon des heeren Minard en van de schoone St-Michielskerk een der prachtigste tempels onzes lands maken.

- De heer G.J.J. Van Melckebeke, geleerd oudheidskundige van Mechelen, begaf zich dezer dagen naer Antwerpen, om er in de stedelyke en byzondere boekeryen opzoekingen te doen voor eene geschiedenis der Mechelsche rederykkamer: *de Pioen*, waeraen hy sinds eenigen tyd werkt. Zyne poogingen zyn met den besten uitslag bekroond geworden, en hem zyn kostbare oorkonden en handschriften

medegedeeld, betreffende die rederykkamer, zoo beroemd in de geschiedenis der vlaemsche letterkunde.

- De regering van België heeft besloten te Rome eene *Akademie voor Belgische kunstenaers* op te richten, op denzelfden voet als die, welke aldaer door Frankryk reeds sinds byna eene eeuw is in stand gehouden. Het doel dier oprichting is om die kunstenaers, welke by den wedstryd den prys behalen van een vyfjarig verblyf te Rome, op kosten der regering, in staet te stellen hunne studiën met vrucht voort te zetten. Tot bestuerder van deze akademie is benoemd de historieschilder Portaels.

- Door de commissie der godshuizen van Nyvel is een wedstryd geopend voor het opmaken van plans en bestekken van een nieuw hospitael-godshuis. De stukken moeten aen het bestuer dier gestichten vóor den 31 December 1858 worden gezonden. Eerste prys: fr. 2000; 2^{e} prys, fr. 1000. - De afdruksels van het programma des wedstryds met de grondteekening berusten ter sekretary, en zyn aldaer voor de mededingers verkrygbaer ten pryze van drie franken.

- De heer Van der Ven, gewezen bekroond leerling by de koninglyke Akademie van Antwerpen, is bestuerder der school van beeldende en nuttige kunsten, te 's Hertogenbosch, benoemd, in vervanging van wylen den heer Dielman.

- Verschenen te Antwerpen, by L. Della Montagne: *Lentebladen*, een bundel gedichten door Ch. P. Du Mont. - Dit boekdeel bevat onderscheidene goede gedichten, en zal, wy twyfelen er niet aen, door het vlaemschlezend publiek gunstig worden ontvangen. Met spyt zien wy dat de heer Du Mont voornemens is aen de romantische letterkunde vaerwel te zeggen; doch vernemen te gelyken tyd met genoegen, da hy daerom de pen niet zal laten rusten, maer voornemens is onze litteratuer met werken over recht of geschiedenis handelende te begiftigen, zoo als hy er reeds eenigen, onderanderen eene *Verhandeling over de minderjarigheid* en *Een blik in de geschiedenis van 't regt* in het licht zond. Hy bestede hieraen de ledige uren die zyne ambtsbezigheden niet vergen, en hy zal in eene wezentlyke behoefte voorzien. In dit vak heeft hy thans ter pers, eene *Verhandeling voor het volk*, over kontrakten van verhuring. Dergelyke werken ontbreken in onze moedertael.

- By J.B. Van Mol-Van Loy, te Antwerpen, zyn verschenen de 3^{e} en 4^{e} aflevering van het belangryk werk *Histoire d'Anvers*, door Eug. Gens; deze afleveringen bevatten verscheidene afbeeldsels van oude zegels van het Markgraefschap van Antwerpen en der St-Michiels abdy.

- *Vaderlandsch Museum* voor nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis, opgesteld door C.P. Serrure, professor by de faculteit der Wysbegeerte en Letteren, aen de Hoogeschool, te Gent, Tweede deel. - Derde en vierde stuk. Gent, drukkery van C. Annoot-Braeckman, Koornmarkt Gr.-8°, blz. 253 tot 470.

- De heer Siegel, van Leipzig, een der byzonderste muziekuitgevers van Duitschland, heeft verscheidene compositiën voor de piano van onzen landgenoot, den heer Ed. Gregoir, in het licht laten verschynen. Wy bestatigen met genoegen dat het talent des heeren Gregoir zoowel in het muzikale Duitschland als in zyn eigen vaderland gewaerdeerd wordt.

- Aengekondigd:

De Fortuinzoeker, tafereelen uit het leven der Noord-Brabandsche landverhuizers, door A. Snieders, J^{r}, Antwerpen by J.P. Van Dieren en C^{o}.

Doctor Marcus, een humoristisch verhael uit het studenten-leven, door Renier Snieders. Turnhout, by den uitgever Splichal-Roosen.

Dinant. - Reisherinnering.
(Fragment.)

Wy hadden te Bouvignes, eene der oudste steden van het voormalig graefschap Namen, op den linker oever der Maes gelegen, en welke men zegt door de Romeinen te zyn gesticht, den nacht doorgebracht. Bouvignes die in de geschiedenis eene merkweerdige plaets bekleedt, niet zoo zeer om dat zy in het begin der veertiende eeuw allerhande koperen voorwerpen welke te Dinant onder den naem van *Dinanderies* werden verveerdigd, begon na te maken, dan wel om de bloedige worstelingen die er uit voortsproten en niet eindigden, dan met de verwoesting van laetstgemelde stad, alsook om de heldhaftige verdediging, in 1554, van het kasteel van Crèvecoeur, dat op eene rots is gebouwd, tegen de woeste soldatenbenden des franschen konings Hendrik II, door een aental braven aengeleid door dry edelvrouwen; dry heldinnen, die wanneer zy zagen dat zy den stryd tegen de vyandlyke legers niet langer meer konden uithouden, en deze er op uit waren hun levend te vatten, niet aerzelden elkander by de hand te grypen en kloekmoedig, van de hoogte des slottorens, de rots om laeg te springen. Deze dry heldinnen zyn in de geschiedenis gekend onder den naem van *Edelvrouwen van Crèvecoeur.*

Doch Bouvignes is thans geene stad meer: Bouvignes is nu nog slechts een dorp of vlek waer wy buiten eenige verbrokkelde muren, overblyfselen des fieren slottorens van Crèvecoeur, niets merkweerdige aentroffen. Eenige opeen gehoopte steenen, met gras en mos overgroeid, zie daer het eenige wat er van al die grootheid overblyft! En dat men nu nog in vollen ernst, kome zeggen, dat er iets ter wereld bestaet dat niet vergankelyk is!

In de omstreken van Bouvignes is er nogthans nog iets buiten deze *ruine* dat verdient te worden gezien: het is eene grot of onderaerdsche kristalzael, gekend onder den naem van *Trou-Clabeau.* Deze grot vormt eene halfronde zael, en is met dropsteenen doorzaeid die in blouwe, roode en witte kleur voor het oog des verwonderden aenschouwers tintelen. De *Trou-Clabeau* is waerlyk schoon en is ruimschoots der moeite weerd van er heen te wandelen.

Wanneer wy de rots van binnen hadden bewonderd, klommen wy er boven op, en wy genoten van een der schoonste gezichten die deze streek, schatryk aen heerlyke landschappen, kan aenbieden. Aen onze voeten, in de diepte, lag Bouvignes, en verder op, aen de overzyde der Maes, op den boord der rivier, tegen reusachtige rotsen, de kleine stad Dinant, door gansch België vermaerd om haer gebak gekend onder den naem van *Koek van Dinant.* Links en rechts slingerde de Maes door eene ketting van rotsen. Dit gezicht is overheerlyk; ook konden wy er

maer slecht toe besluiten aen dit grootsch natuertafereel vaerwel te zeggen. Doch aen alles komt een einde. Eindelyk daelden wy den berg af, keerden

terug naer Bouvignes, en trokken de brug over, die ons op het grondgebied van Dinant bracht.

Op het toppunt der rots, die deze stad beheerscht, verheft zich eene sterkte of kasteel, dat in 1815 aldaer werd gebouwd. Van de brug over de Maes, gezien, levert Dinant een tooverachtig gezicht op; doch daer wy haer reeds van de hoogte van de *Trou-Clabeaurots* hadden bewonderd, stapten wy nu, zonder lang oponthoud, de brug over.

Ik zal u het verleden van dit stadje, dat reeds in de VIe eeuw bestond, niet vertellen; zulks zou my te ver leiden en dan voor al wie een weinig de geschiedenis onzes lands kent, is zulks meer dan overbodig. Wie toch herinnert zich niet de bloedige oorlogen die hare inwoonders, in 1276, voor het stelen eener koe, tegen de onderdanen des graven van Namen voerden? Nietige oorsprong eens byna onuitwisbaren haets, die bloedige worstelingen tusschen de inwooners van de beide oevers der Maes voortbracht, worstelingen die zich elken oogenblik vernieuwden, en tot in de laetste helft der XVIe eeuw voortduerden, en meer dan eens de vernietiging van Dinant tot gevolg hadden.

Dit stadje, dat eene bevolking van omtrent 5700 zielen telt, bevat een groot getal kerken, waervan sommige tot eene hooge oudheid opklimmen, en eenige het eigendom van particulieren zyn geworden.

De byzonderste is aen de Moeder-Maegd toegewyd; het is een merkweerdige ogivale tempel met dry beuken, in den styl der XIIIe eeuw gebouwd; de middelbeuk heeft eene hoogte van meer dan honderd voeten. Zy bezit eene doopkapel met vont, die van de X^{e} eeuw schynen te dagteekenen. De oude toegemetselde ingang, die met overschoone *bas-reliefs* is versierd, schynt insgelyks tot dit tydstip te behooren. De twee kerkportalen zyn zeer lief en ryk versierd. De toren des tempels heeft, de spits er by gerekend, eene hoogte van 110 voeten. De gebouwen der oude abdy van Leffe, der orde van Premonstreit, bestaen insgelyks nog. Het stadhuis, dat echter niets merkweerdigs oplevert, dagteekent van 1637. Tusschen de oude gebouwen die melding verdienen, herinneren wy ons de *ruinen* der muren en des torens die men langs de zyde van Frankryk ontmoet, vooraleer de vermaerde *Roche-Bayard* te genaken. Wat is die vermaerde *Roche-Bayard*, vraegt gy misschien? De *Roche-Bayard* is eene hooge steenen naeld, die zich op den boord der Maes verheft, en op bevel des franschen konings Lodewyk XIV, van de overige rotsen werd afgescheiden.

Toen wy te Dinant al wat eenigzins merkweerdigs was, hadden bezichtigd, begaven wy ons naer het gehucht *Devant-Bouvignes*, om een oogslag te werpen op het voorheen zoo sterke slot *Montorgueil.* Van *Montorgueil*, even als van *Crèvecoeur* en *Montaigle*, blyft niets dan eenige verbrokkelde muren.

Men doet in deze streek byna geen stap of men ontmoet er heerlyke ruinen van eertyds fiere, byna onvernielbare, gebouwen. Onwillig schiet den reiziger dan ook meer dan eens de vraeg te binnen: indien deze, op het toppunt en op de flanken der rotsen uit hardsteen gebouwde sterktens, de eeuwen niet hebben kunnen tarten, wat zal er dan geworden van de uit baksteen en zavel opgerichte gebouwen onzer eeuw? En het antwoord daerop kan niet anders zyn dan: van de middeleeuwsche sterktens blyven ons de ruinen, van de gebouwen der negentiende eeuw zal niets, hoegenaemd niets overschieten.....

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Joannes-Franciscus van Geel.

(Vervolg en slot; zie bl. 105.)

De verplaetsing van Van Geel naer Antwerpen was een waer verlies voor de akademie van Mechelen; voor den kunstenaer evenwel, was zy eene verbetering van toestand, die den gelukkigsten invloed op zyn talent ging uitoefenen. Aen het hoofd der klasse van beeldhouwkunde gesteld van het eerste leergesticht des ryks, werd hy, door zyne benoeming alleen, openbaerlyk erkend als een der sommiteiten in zyn vak. Daerenboven bood Antwerpen, op dit oogenblik, den kunstenaer een ruime veld, waerop hy der vlucht zyner inbeelding den vollen toom kon geven. Inderdaed, sedert de heropening der Schelde, begon deze stad zachtjens te herleven; de handel stortte op nieuw zyne schatten tusschen eene lang geteisterde, doch immer kunstminnende bevolking; de over weinige jaren verwoeste tempels riepen de hand der kunstenaren om met nieuwe prachtwerken versierd te worden, en adel en burgery wedyverden om aen het Schoone eene milde bescherming te schenken.

In dit voor de kunsten zoo gunstige oogenblik, werd het talent van Van Geel niet vergeten. Een groot getal belangryke aenbestellingen vielen hem ten deel; voor de O.-L.-Vrouwe, voor de St-Jacobs en St-Andrieskerk werd het hem vergund verscheidene werken uit te voeren, die, even als de menigvuldige beelden welke hy voor byzondere persoonen beitelde, hern het middel schonken om roem en eer in te oogsten.

De kunst van Van Geel verdiende hooggeschat te worden en met vreugde werd door een ieder het eervol besluit vernomen dat onzen meester tot den titel van byzonderen beeldhouwer van Z E. den kardinael-prins de Méan verhief (1817). ‘Van Geel, zegde ons een onzer meestgeachte hedendaegsche beeldhouwers; Van Geel, was, in zyne eeuw, wellicht de eerste beeldhouwer onzes vaderlands, ten minste wy kennen er geenen van dit tydstip,

die hem overtreft. Ware deze meester ten tyde van Rubens geboren, dan hadde hy buiten twyfel eenen voornamen rang bekleed onder het getal der grootste onzer nationale beeldhouwers. In de eeuw waerin hy leefde, toen verval op eene zoo gevoelige wyze in de kunsten zich deed gevoelen, was hy eene uitzondering. In weêrwil van den heerschenden wansmaek, bleef hy den vereeuwigden grondbeginselen der Vlaemsche School aenkleven; getrouw hierin aen het voorbeeld zyns meesters, den goeden Herreyns, die zynen leerling eene ware liefde voor onze nationale overleveringen had ingeplant. Zyne samenstellingen zyn grootsch van opvatting en bewerking; men gevoelt dat hy de weerde zyner kunst begreep, en zich dikwerf door ware begeestering heeft laten geleiden.'

Met dergelyke hoedanigheden begaefd, kon Van Geel niet nalaten een goed leeraer te wezen, des te meer daer de achtbare man al de eigenschappen bezat, die den onderwyzer daerstellen: overtuiging, standvastigheid, en daerenboven zachtmoedigheid, lydzaemheid, zelfs ootmoed waren de geleidsters van alle zyne daden. Ook moet het ons geenszins verwonderen dat Van Geel zoo vele voortreffelyke mannen in de kunst heeft onderwezen. Buiten zynen zoon, Jan-Lodewyk, en de beeldhouwers de Bay, Royer en Jos. Tuerlinckx,[1] vinden wy in de verslagboeken der koninglyke Akademie van Antwerpen, dat van het jaer 1817 tot het jaer 1830, sterfjaer onzes stadgenoots, de heeren Willem Geefs, J.A. Van der Ven Karel Geerts, Jan-Baptist de Cuyper, Joseph Geefs, Jan-Frans Van Hool. Pieter-Joseph de Cuyper, Willem Stas, enz.[2] onder het getal der eersten van de klasse van Van Geel zyn aengeteekend; in een woord, een groot getal der meesters wier werken een nieuwen luister hebben geschonken aen de schoolonzes Vaderlands[3].

Gelyk wy hooger zegden, bezat Van Geel eenen zeer gemoedelyken aerd; de vreugde welke hem het familieleven schonk, was de eenige die de kunstenaer op aerde betrachtte. Reeds van in het jaer 1786, door den echt verbonden met vrouwe Joanna-Clara Suetens, had hy zyne liefde met verscheidene kinderen zien zegenen, die het voorbeeld hunner ouderen volgende, tot luister hunner oude dagen opgroeiden. De oudste zoon, Jan-Lodewyk, die zynen vader op het moeijelyke pad der kunst had gevolgd, werd tot byzonderen beeldhouwer van den Prins van Oranjë benoemd, en beitelde den beruchten *Leeuw van Waterloo;* zyn tweede zoon, Rumoldus, was een begaefd teekenaer; dezes broeder, Pieter, trad in de geestelyke orden, en was een der opstellers van het belangryke werk: *Sertum Botanicum*, ten jare 1828 uitgegeven; terwyl hunne zuster Maria-Catharina in den echt trad met den beeldhouwer en schrynwerker Jan-Baptist Judo, van Brussel[1].

(1) Alle dry geboortig van Mechelen; de tweede is thans beeldhouwer van Z.M. den koning der Nederlanden en bestuerder der koninglyke Akademie van Amsterdam.

(2) Medegedeeld door onzen geachten neef, den heer Ph. Rombouts, lid der *Provinciale kommissie van graf- en gedenkschriften van Antwerpen.*

(3) Onze volksdichter Theodoor Van Ryswyck was ook eenigen tyd als leerling der Antwerpsche Akademie, klas van Beeldhouwkunde, aengeteekend; men zie wat men desaengaende in de levensschets vindt, welke door den heer P.F. Van Kerckhoven voor de *volledige werken van Theodoor Van Ryswyck* werd opgesteld.

(1) Zie hier de namen der kinderen onzes beeldhouwers:

1° Jan-Lodewyk Van Geel, geboren te Mechelen op 28 september 1787; deze volgde zyn vader op als leeraer in beeldhouwkunde by de Akademie zyner geboortestad. Later werd hy beeldhouwer van Z.M. Willem den II koning der Nederlanden. Nog jong zynde, behaelde hy te Parys den tweeden by den grooten kampstryd voor den prys van Roomen; in het jaer 1810 of 1811, ontving hy een groot gouden eermetael als eerste prys van de keizerlyke Akademie te Parys.

Onder de voornaemste werken van Lodewyk van Geel, telt men den *Leeuw van Waterloo;* de beelden en de half-verhevene werken welke de Laekenpoort te Brussel tot den jare 1830

Brave echtgenoot en vader, was Van Geel niet minder goede vriend: aen zynen neef Lodewyk Suetens[(2)], maer vooral aen zynen meester Herreyns, had hy eene genegenheid toegewyd die hy door zyn talent heeft weten te vereeuwigen. Het portret des eersten bevindt

versierden; het beeld van Claudius-Civilis in het park te Tervueren; de borstbeelden van Nikolaes, overleden keizer van Rusland; van den prins en de prinses van Oranje; van prins Frederik en prinses Marianne. Ten jare 1836 stelde hy ten toon het kolossale standbeeld in pleister van prins Karel van Loreinen, bestemd als model van het gene later zou uitgewerkt worden; een zyner beelden, Ajax, bevindt zich by den heer J. Reyntiens, schepen te Mechelen. Het grootste gedeelte zyner overige werken zyn in den Haeg en in andere plaetsen in Holland verspreid; L. Van Geel overleed te Brussel, omstreeks het jaer 1851.

2. Rumoldus Van Geel, geboren den 16 mei 1791, gaf den voorkeur aen de teekenkunde, waerdoor hy verscheidene eermetalen alhier op de akademie behaelde; hy bediende aldaer gedurende eenigen tyd de plaets van zynen vader; later vatte hy het sieraedschilderen aen waerin hy uitmuntte, voornamentlyk in het marmeren; een groot gedeelte van de voornaemste autaren van het land zyn door hem uitgevoerd.

3. Petrus-Cornelius Van Geel, geboren den 7 october 1796; hy werd priester, en was een ervaren bloembeschryver; hy was lid van het koninglyk genootschap van bloemkweekery te Brussel. Hy heeft den tekst verveerdigd van den *Sertum Botanicum*, uitnemend schoon werk, uitgegeven in 1828. Petrus Van Geel is te Parys gestorven.

Eindelyk 4° eene dochter, genaemd Maria-Catharina; zy trad in den echt met Joannes-Baptista Judo, beeldhouwer en schrynwerker, geboortig van Brussel, by wien zy verscheidene kinderen won.

(2) Van Geel was zeer bevriend met zynen neef Suetens die ten dien tyde, alhier als goed schilder geacht werd en doorgaens zeer wel gelukte in het portretmalen; beide vrienden waren overeen gekomen een wisseling hunner afbeeldsels te doen, doch deze kon geene plaets hebben, als voor zooveel de echte gelykenis door eenige hunner kennissen bewezen werd. Wat er nu van zy of niet, het gebeurde dat het borstbeeld gemaekt door Van Geel van treffende gelykenis was, iets wat onze schilder, niettegenstaende alle poogingen, niet schynt te hebben kunnen bereiken; ongelukkiglyk genoeg, want hierdoor bevinden wy ons beroofd van het afbeeldsel van onzen vermaerden beeldhouwer, wanneer hy nog in den bloei der jeugd was. 's Meesters zoon, Rumoldus, bezit thans nog het borstbeeld van den schilder Suetens.

zich thans nog te Mechelen, terwyl, zoo als men ons verhaelt, het weluitgevoerde standbeeldje des laetsten eenigen tyd het werkhuis onzes beeldhouwers versierde.

Van Geel was den vyf-en-zestigjarigen ouderdom genaderd, wanneer het bestuer van St-Andrieskerk besloot dezen tempel met eenen nieuwen predikstoel te versieren. Aen het talent van Van Geel werd een nieuwen oproep gedaen, en onze medeburger zag zich gelast de groep te beitelen die het ondere gedeelte dezes kunstwerks zou vervullen. Het onderwerp: *de Roep van Petrus en Andreas* was buiten twyfel zeer geschikt om de inbeelding van een man als van Geel gaende te maken. Onze meester zette zich dan aen het werk; met geestdrift bracht hy die schoone samenstelling voort welke, sedert den dag harer uitvoering, dagelyks het voorwerp is van het bezoek der talryke vreemdelingen die de St-Andrieskerk te Antwerpen komen bezichtigen[1].

De groep van den *Roep van Petrus* was, by onze wete, de laetste waeraen onze kunstenaer de hand legde; langzamerhand had hy zyne krachten voelen afnemen; en het was slechts na eene korte ziekte, dat hy, op 20 january 1830, te Antwerpen den geest gaf, in ouderdom van dry en zeventig jaren, vier maenden en dry dagen.

De dood van Van Geel werd algemeen betreurd; de kunsten beweenden in hem een lieveling; zyne bloedverwanten en vrienden, een braven vader en trouwen makker; de maetschappy een goed burger.

's Meesters lykdienst had op 22 january in de St-Caroluskerk[2] te Antwerpen plaets. Eene buitengewoone menigte vrienden en kunstkenners woonden de droeve plechtigheid by. ‘De heer Van Geel,’ zegt de *Antwerpenaer*, een dagblad van dit tydstip, ‘was dezer eer weerdig: hy was uitstekend, in zyn vak; deelde gretiglyk zyne kunde aen zyne kweekelingen mede; werd door de afgunst, den kunstenaren maer al te veel eigen, niet gekwollen; was van een stichtend gedrag, zyne godsdienstige plichten van herte toegedaen, en genoot de achting van degenen, die met zynen handel en wandel bekend waren.’

Dergelyke woorden toonen hoe zeer onze beeldhouwer door zyne tydgenooten werd gewaerdeerd; zyne dood bracht dan ook eene wezenlyke leemte in de rei der Nederlandsche meesters; doch met een zoet gevoel had van Geel de oogen gesloten op het oogenblik dat hy een nieuw geslacht van kunstenaren, grootendeels zyne leerlingen, had zien optreden; een nieuw geslacht, wien het was voorbehouden aen ons Vaderland een deel van den roem terug te schenken dien het in vroegere eeuwen, in het vak der beeldhouwkunde, had behaeld.

G.J.J. VAN MELCKEBEKE.

Lyst der voornaemste werken van Jan-Frans van Geel.

(1) Zie hier wat de geleerde heer P. Visschers in zyn werkje: *Oude en nieuwe byzonderheden van St-Andrieskerk* over dezen predikstoel aemnerkt: ‘Op den regten kant in den middelbeuk, ziet men den nieuwen predikstoel, van eene fraeije teekening, gemaekt in 1821, door J. Van Hool, beeldhouwer. *De beelden van den Zaligmaker*, *van de HH. Petrus en Andreas zyn van Van Geel*, allen kunstiglyk uitgevoerd. Deze zyn er *lang naderhand* geplaetst geweest. De kunstenaer heeft het oogenblik, in het Evangelie van den H. Mattheus, C. IV. voorkomende, verkozen, wanneer de Zaligmaker by de zee van Galilëen komende, twee broeders aentrof, Simon, bygenaemd Petrus, en Andreas zyn broeder, bezig hunne vischnetten uit te werpen, wanneer Jesus hun zeide: *Volgt my en ik zal u tot menschenvisschers maken.* En aenstonds hunne netten daer latende, hebben zy hem gevolgd. Deze gedachte van den kunstmeester is verheven, en is, naermate van deszelfs verhevenheid, wel uitgevoerd.’

(2) De heer Van Geel, die eerst in de *Kommekensstraet* te Antwerpen verbleef, bewoonde op het oogenblik zyner dood, in de *Jerusalemstraet*, het huis geteekend wyk 1 N° 1141, thans N° 7.

Onder de voornaemste stukken door J.F. Van Geel uitgevoerd, telt men de volgende:

1. *Dry Apostelen*, te weten: Jacobus, Andreas en Thomas in de kerk van O.-L-V. over de Dyle te Mechelen. (*Steen*).
2. *Twee Seraphynen*, aen den autaer van O.-L.-V. van de Zeven Weeën in de zelfde kerk. (*Hout*).
3. Een kolossael beeld van *Maria-Magdalena*, met twee allegorische beelden, kroonende het groot portael van St-Romboutskerk te Mechelen.
4. *De Tyd*, groot beeld in hout; het was bestemd voor het Bisdom, maer is thans de eigendom van M. de Brouwer-Pierets.
5. *De Godsdienst;* dit beeld heeft men ongelukkiglyk mishandeld, hetgeen men nog met eenige andere werken van onzen stadgenoot heeft gedaen.
6. *De H. Dryvuldigheid*, groep in den hoogen autaer van O.-L.-V. Kerk te Antwerpen.
7. *De H. Joseph* in de trouwkapel der zelfde kerk.
8. *De Engelen* dragende het afbeeldsel van Joannes Moretus alsook diegene welke het portret van Christoffel Plantyn ondersteunen, in de hoofdkerk van Antwerpen.
9. Het beste gedeelte van den Predikstoel van St-Andrieskerk te Antwerpen, te weten: de beelden.

10. *De HH. Hieronymus en Ambrosius*, uitgevoerd ten jare 1824 in witten steen voor de St-Jacobs kerk, te Antwerpen. Volgens sommige kunstkenners worden deze beelden als de meesterstukken onzes beeldhouwers aenzien.
11. De Predikstoel in de kerk van Eppeghem, verbeeldende *O.-L.-V. den roozenkrans aen den H. Dominicus ter hand stellende.* Deze predikstoel is wellicht het meesterstuk van onzen medeburger, en wekt de bewondering op van allen toeschouwer.
12. De Predikstoel van de kerk van Sempst, verbeeldende *Christus*, *de goede herder.* Deze heerlyke samenstelling hoorde vroeger toe aen de kerk van Leest, maer door de vergrooting en het in gotisch brengen dezes tempels, heeft men goed gevonden zich van dit kostbaer snywerk te ontmaken. In de zelfde kerk van Sempst vindt men nog 6 basreliefs van onzen meester, te weten: *Christus*, *O.-L.-V.* en de *vier Evangelisten.*
13. Twee biechtstoelen met allerschoonste beelden in de kerk van O.L.V.-Waver.
14. De *dry goddelyke deugden*: het Geloof, de Hoop en de Liefde, kostelyk in hout gesneden; in de groote kerk te Gheel.
15. Te Hofstade by Aelst: de predikstoel, *den Goeden herder met zyne schapen.*
16. *Boreas Orithya schakende*, groep in het museum te Antwerpen; deze samenstelling in gebakken aerde was gemaekt voor het kasteel van den heer graef P... te Mercktem, maer is, voor zekere omstandigheden, door de familie Van Geel aen het museum verkocht; de heer advokaet Fremie bezit het model.
17. *Diana*, wit steenen beeld; het bevindt zich op het buitengoed van den heer Moons-Vander Straelen, te Antwerpen.
18. *Flora* en *Mars en Venus*, twee allerschoonste samenstellingen by den heer Moretus op de Donck, by Antwerpen.
19. *Neptunus;* gebeiteld voor den graef de Brouckhoven de Bergheyck alhier. Dit kunststuk, een der schoonste hofbeelden onzes meesters, bevindt zich op het kasteel der familie de Bergheyck te Wilryck.
20. *Een groep kindjens*, by den heer graef Gerardus Le Grelle, te Antwerpen.
21. *Medaillon*, buste in marmer, op den gedenksteen van Andreas-Cornelius Lens; in de galery der Akademie van Antwerpen.
22. *Flora*, kolossale standbeeld in franschen steen, op het buitengoed van den heer Neeffs-du Trieu te Bonheyden.
23. Twee schoone beelden: de HH. *Petrus en Paulus*, in den hoogen autaer te Mercktem.
24. Een beeid, de *H. Ludovicus*, in de kerk te Leijden (koningryk der Nederlanden.)
25. Dry beelden: *het Geloof*, *de Hoop* en *de Liefde*, aen de tombe van den hoogen autaer, te Assche.
26. Minerva het leven schenkende aen het beeld der liefde door Pygmalion verveerdigd. Deze groep, welke het jaer 1809 draegt, bevindt zich op het kasteel van den Weled. Heer du Trieu de Terdonck, te Blaesvelt.
27. *Buste* in pleister van den heer Pycke, Gouverneur der provincie Antwerpen; in de koninklyke Akademie van Antwerpen. Gedagteekend van 1819.
28. *Prometheus*, groep by den heer Baron de Caters, te Antwerpen.
29. De *Eendracht*, steenen beeld op het stadhuis van Mechelen. Gedagteekend van 1803.

Van Geel had zich met het verveerdigen van dry allerschoonste beelden voor het Hof te Brussel bezig gehouden; deze zyn tydens den inval der Franschen, op het einde der voorgaende eeuw, verdwenen.

G.J.J. VAN MELCKEBEKE.

Hoe men stroohoedenfabrikant wordt en briefdrager sterft.
(*Vervolg en slot. Zie bladz.* 48, 55, 68, 77, 94, 100 *en* 109.)

XI.
Hoe men brievendrager wordt.

In de huiskamer der *Witte Hoeve* stond Jef en trok een pak gansch splenternieuwe kleederen aen, gemaekt volgens de gewoone montering der landelyke briefdragers. Zwarte broek, blauwe kiel, torenspitsche klak met roode boordsel afgelegd, en breeden band met belgischen leeuw. Over zyne rechter schouder wierp hy een breeden lederen riem, waeraen eene brieventesch wiegelde.

Dina draeide en keerde rond haren man, en kuischte en poetste opdat er ergens maer geen vlekje zou aenkleven, en zegde onophoudelyk tegen de kinderen die daer stonden met gapenden mond: ‘Zie eens hoe schoon vader is!’ Maer Anneken schreide en wilde den schoonen blinkenden leeuw hebben die op vader's klak schitterde. Jef alléén bleef daer treurig staen en poogde te vergeefs, by de naïeve uitroepingen van vrouw en kinderen, een glimlach op zyn wezen te roepen.

‘Het slaet al tien uren, zegde Dina eindelyk, laet ons gaen!’

‘Zy zullen daer weder altemael nieuwsgierig staen gapen, als hadden zy nog nooit menschen gezien!’ zegde Jef spytig.

‘Wel, laet de geburen gapen! wat is er aen gelegen? en ge moest al fier zyn; want gy hebt er nog nooit zoo goed uitgezien!’

‘Maer wat zonderling gedacht van heden by den notaris te willen gaen, om de rente op de hoeve te willen stellen?’

‘Van daeg, zegde Dina, gaen wy een nieuw leven in en ik wil het plechtig instellen. Fabrikant was de oorsprong van al ons verdriet; brievendrager zy de uitgang van ons geluk.’

‘Het zy dan zoo!’ zegde de man.

Zoo als het te voorzien was, kwamen, zoo haest Jef Cooremans uit zyne wooning trad, al de geburen aen hunne deur geloopen en deelden zich hunne bemerkingen mede over den nieuwen brievendrager. Jef boog schaemrood het hoofd op de borst, want in elke oog las hy een hoonenden schimp. Dina toch, met hare twee kinderen aen de hand, ging met 't hoofd opgeheven nevens haren man, en groette links en rechts, en zag er zoo vreugdevol en zoo fier uit, als maekten zy een zegetocht door het dorp.

‘Ah! riep de notaris uit, zoo haest het huisgezin zyn kantoor binnentrad, het is dan toch waer, Jef Cooremans dat gy brievendrager geworden zyt?’

‘Ja, mynheer notaris, zegde Jef de klak afnemende, en heden komt de brievendrager Jef, om de schulden te vereffenen van fabrikant Cooremans!’

‘En, inderdaed, zyt gy nu van zin voor eeuwig aen den stroohoedenmakersstiel vaerwel te zeggen?’

‘Zoude ik anders brievendrager geworden zyn, heer notaris?

Welaen dan, zegde de notaris met een geheimzinnigen lach, dan zal het wel onnoodig wezen tot het maken eener rente over te gaen, geloof ik.’

‘Hoe zoo, onderbrak kommervol Dina, ik denk toch niet dat gy ons weigeren zoudt?

Beter dan dit, zegde de notaris!’

‘Maer wat dan, heer notaris!’ kwamen Jef en Dina te gelykertyde en naderden dichter by den lessenaer des ambtenaers.

Deze nam een wit papier en sprak:

‘Aenhoor eens aendachtig de lezing van dezen brief!’

‘Mynheer notaris,

Eenige maenden vóór hare dood, werd my door vrouwe Martha Christiaensen twee duizend francs toevertrouwd, de sparingspenningen van eenen werkzamen levensloop, onder voorwaerde deze slechts in dringenden nood aen hare kleindochter ter hand te stellen; of verkeerde deze in welstand, hen, vyf-en-twintig jaren na hare dood; aen den armen uit te deelen. Eene voorwaerde die zonderling zal schynen, maer goed overeenkomt met de begrippen der vrouwe, was nooit het geld, hoe noodig het ware of te niet, aen hare kleindochter ter hand te stellen, indien zy of haren man handel dreven; alleenelyk als zy dezen, door ongelukken getroffen, moesten verlaten, kon ik er ten hunuen voordeele over beschikken.

Ik vind nu het oogenblik geschikt om, naer den wil der grootmoeder, aen de echtgenoote Cooremans het geld ter hand te stellen; wil dan mynheer notaris, de twee duizend francs met de verschene intresten, sinds ik het by u geplaetst heb, aen de echtgenooten Cooremans overhandigen.

Met hoogachting

P.S.

(Pastoor van Opperheim.)

‘Hemel!’ riep Jef vreugdevol uit.

‘Arme grootmoeder!’ kwam Mieken met de tranen in de oogen.

Na eenige verdere uitleggingen en het ter hand stellen der penningen die hun toekwamen, na het vernietigen der schuldbekentenisse van duizend francs, verlieten de beide zalige echtgenooten het kantoor des notaris.

Dina begeleidde Jef op den bergwerg tot aen de hoogte, waer zy, zoo dikwils en zoo kommervol, op zyn wederkeeren gewacht had. Hier omhelsde Jef, met zooveel vurigheid als hy 't in zyn leven nog gedaen had, vrouw en kinderen en liep met lichten tred en al zingend over de velden op Luik in.

***

Indien de goedwillige lezer die tot hier toe deze novelle gevolgd heeft, (met belangstelling of met vervelen misschien,) nu het einde dezer vertelling verlangt te kennen en wil weten: *Hoe men brievendrager sterft*; dan kan de schryver hem niet voldoen, mits de held van dees verhael, tot op den huidigen dag nog leeft, nog de *Witte Hoeve* bewoont en nog altyd even gezwind, met de brieventesch op den rug, van Opperheim naer Luik en vice-versa loopt, hetgene hy waerschynelyk nog al eenige jaren zal doen.

Kwame hy bygeval vroeger dan na verwachting te sterven, dan zal ik by eene nieuwe uitgave dezes werkjen het laetste hoofdstuk er by voegen: '*Hoe men brievendrager sterft.* Toch ik durf hopen dat de lezer genoeg voor myn held zal vooringenomen zal zyn om te wenschen dat dit nog zoo spoedig niet zy. En wie weet? men heeft erger dingen gezien - misschien hadde de lezer wel liever dat de brievendrager Jef Cooremans, den doodsbrief des schryvers rond bracht, dan dat de schryver de laetste stonden kwame verhalen des fabrikants Cooremans.

Niettegenstaende dit, indien ik het geluk of het ongeluk had myn vriend den brievendrager te overleven, dan mag de lezer er van verzekerd wezen dat ik hem niet een enkel voorval zal sparen, van af den stond waerop wy onzen held verlaten hebben tot aen zyne dood.

Men kon, zoo als velen doen, wel een einde aen myn boekje verdichten, maer geëerbiedige lezer, myne inbeelding is niet van de vindingrykste en ook gy moet niet denken dat ik een romanschryver ben, zoo als de meeste myner achtbare collega's der letterkundige wereld; in 't geheel niet: ik ben een geschiedschryver zoo ernstig als één, al draeg ik geen grooten rossen baerd aen de kin; daerom ook tracht ik slechts weder te geven, zoo getrouw mogelyk, hetgene ik met eigene oogen gezien of hooren vertellen heb.

En wilt gy weten hoe ik aen 't voorgaende kwam?

Ik ging eens, by eenen schoonen zomeravond, langs de velden dwalen, en, verslonden in het beschouwen der prachtige natuer, bevond ik my, zonder te weten hoe, in het dorpken Opperheim.

Vóór aen het dorp, zag ik eene witte huizing met groene luiken. Boven de ingangsdeur, was in eenen krans van stroovlechten, een flinken brievendrager geschilderd en daeronder stond: *In den strooijen brievendrager.*

Vermoeid door eene lange wandeling, en uitgelokt door het zonderlinge opschrift, ging ik my op eene houten bank, die vóór de wooning achter eene tafel opgeslagen was, nederzetten; eene vrouw verscheen, en op myn verzoek, bracht zy my een glas bruin tongersch bier.

De zonne ging prachtig onder in eenen helderen hemel, en wierp over de goudgele koornhalmen, die zich op den rug der helling bewogen, vurigroode tinten, wyl zy in de verte, den gezichteinder in eenen ontzaggelyken brand scheen te ontsteken.

Ik werd in het beschouwen van dit heerlyk natuertooneel, door twee aerdige kleinen gestoord die, met veel gedruisch, al spelende kwamen aengeloopen. Nu, men vergeve het my, maer ik heb het nogmaels gezegd, ik houd geen stand tegen een naïef kindergezichtje dat daer zoo rusteloos henen blikt! Ja, welhaest was myn gansche aendacht door de twee kleine knapen, die zich in het zand heromduikelden, weg getrokken.

Van tyd tot tyd, kwam de huisvrouw, met een kindje op den arm in de deur staen, wierp een blik over den straetweg en morde kwaed gezind, tusschen de tanden:

‘Hy komt nog niet!... Is dat wegblyven? Het eten is al slecht geworden!’ en dan verdween ze weder naer binnen.

‘Vader! vader!’ jubelden eensklaps de kinderen en pylsnel vlogen zy in de richting des bergwegs die den heuvel opkronkelde.

Ik zag op, en ontwaerde een man die met eene brieventesch op den rug den heuvel afdaelde.

Welhaest hadden de kleinen den man ingehaeld; hy drukte een kus op beider wangen; nam het kleine meisken op zynen arm, en als ware hy nu niet meer vermoeid, ging hy met verhaesten tred voort.

Ondertusschen verscheen weder de huisvrouw op den dorpel der wooning en als zy den man zag aenkomen, morde zy met zonderling vergenoegen:

‘Ha, hy is daer eindelyk!’ en ging met het kindje op den arm den brievendrager te gemoet.

‘Jef,’ zegde de vrouw, ‘is dat wegblyven?’

‘Ach,’ zegde Jef, zich het voorhoofd afwisschende, ‘zoo waer ik leef, ik heb het nog nooit zoo heet gehad.’

‘Gy zult u weder overgaen hebben?’ hernam de vrouw met teedere belangstelling; ‘gy zyt weder gansch doornat van 't zweet; en stel dan Anneken op den grond! zyt ge dan nog niet genoeg vermoeid? Kom maer gauw in huis, het eten staet al lang op tafel gereed.’

Vrouw en man en kinderen zaten welhaest in de wooning, vrolyk vereenigd aen den disch.

Een kwaert uers daerna kwam de brievendrager, met een glas bier, nevens my op het voorpleintje zitten, en rookte eene pyp en praette zoo al over weder, en granen, en aerdappelen.

Ik woon een gedeelte des jaers niet verre van dáer, en dit landelyk tafereeltje beviel my zoo zeer, dat ik dikwils naer dezelfde plaets wandelde en met de bewooners in vriendschapbetrekkingen geraekte.

Ik bemerkte weldra dat de briefdrager een beschaefd man was, die in zyn leven veel gereisd, veel gehoord en gezien had; daerom redekavelde ik geerne met hem en van langzamerhand vertelde by my al zyne lotgevallen, zoo als ik ze hierboven verhaeld heb.

Ik had ook opgemerkt dat regelmatig na 't avondmael, eene vrouwe, meer door kommernissen en armoede dan door jaren verouderd, de wooning kwam binnengeslopen, en weldra iets onder haren voorschoot geheimzinnig en als beschaemd mededroeg.

Op vertrouwelyken voet met Jef Cooremans geraekt, vroeg ik hem eens wie die vrouwe was, en, na lang aerzelen, bekende hy my dat het Trientje van Piet Mop was; zy woonde niet verre van daer, met hare kinderen, in een hutteken, en won zoo weinig met stroovlechten dat zy het overschot des avondsmaels kwam afhalen.

‘En Piet?’ vroeg ik.

‘In de gevangenis,’ antwoordde Jef, ‘voor vyf jaren, van over één jaer, voor bedriegelyke bankbreuk!’

Indien de lezer nu eens, by geval, te Tongeren komt en hy een uitstapje wil wagen in de schilderachtige vallei der Jaer, dat hy dan op den straetweg naer Visé, omtrent halverwege, maer eens naer Opperheim vraegt, en in het dorpken, naer den *strooijen brievendrager:* het eerste kind zal hem te rechte wyzen; dan kan hy met eigene oogen dit belangryk huisgezin byeen vergaderd zien.

Wanneer men zich dan een weinig kiesch en wellevend weet te gedragen, zal Jef, de brievendrager, den wandelaer, wel iets van zyne lotgevallen vertellen, want hy maekt

er niet het minste geheim in en klapt en lacht 's avonds nog al eens geerne met een vreemde, byzonder als het geene dezer jonkheeren uit de steden zyn, die in den waen verkeeren dat het verstand eens buitenmenschen weinig boven het begrip van een aep is en, op belachelyke wyze, de verwaendheid hebben van met een boer ééns naïef te willen zyn.

L. VAN RUCKELINGEN.

Aen den beijaerd.

Lieve Beijaerd, niets op aerde,
Kan u stooren; altyd zacht
Schalt gy op uw hooge wooning,
't Zy het menschdom weent of lacht.

Ja, het is u om het even,
Of er pest of hongersnood,
Rondom uwe voeten gierend,
Aes geeft aen den wreeden dood;

Of het feest is, en de wêerklank
Van de vreugde tot u dringt;
- Of het volk, te diep getroffen,
Zuchtend, zich de handen wringt;

- Of het oorlog is of vrede,
- Of de handel bloeit of niet,
- Of het winter is of zomer,
't Wêer er goed of slecht uit ziet.

Maer, o Beijaerd, ik bewonder
U op dezen stond nog 't meest,
Wen het buldrend onweêr, nadrend,
Al wat ademt is, bevreest.

'k Hoor u, onverschrokken, ram'len,
Wen de donder brult en knalt,
En uit 't ruim der grauwe wolken,
't Bliksemvuer op de aerde valt;

Wen de hagelsteenen klettren,
En de tempel staet in vlam,
En de popel wordt gekloven,
Ja, tot 't laegste van zyn stam;

Wen het schepsel, aen het siddren,
By dit wonder der natuer,
Vurig bidt voor zyn behoudnis,
Voor zyn jongste levensuer!

In dien stond van doodsbenauwen,
Maekt gy 't herte minder bang,
Want uw blyde toonen galmen
Als een grootsch triomfgezang.

Wen het onweêr is verdwenen

En de lucht is klaer en rein,
Zingt gy, met het heir der vooglen
Van het woud, een dankrefrein.

Speel, o vedelaer der steden!
Speel maer immer, bly te moê!
Lach my steeds, wanneer ik droef ben,
Met uw vreugdegalmen toe.

Wek my wen onzaelge droomen
My onstellen in den nacht;
En des morgens, vóór de zonne,
Wen op my myn naeste wacht;

Wek my spoedig wen een roover
Om myn woon, in 't donker zweeft,
En hy reeds met mes en beitel,
Myn vertrek beklommen heeft;

Wek my aenstonds, wen de vlamme
't Woonhuis van myn buer verlicht,
En hy met zyn vrouw en kindren,
In den slaep gedompeld ligt!

Eindlyk, wen myn hulk gaet stranden,
En ik, afgesloofde loods,
't Roer verlaet, o! wieg my zachtjes
In den stillen slaep des doods!

L. DE WULF.

Mechelen, lauwmaend 1858.

Kunst- en letternieuws.

Van de pers gekomen by J.H. De Hou, te Brussel: *Zedelessen uit Natuerbeschouwen*, *ten nutte der ondèrwyzers en lezende huisgezinnen*, door E. Van Driessche, professor by het koninklyk Athenaeum van Brussel. - Depôt by den boekhandelaer Hoste, te Gent. - Wy zullen op dit boekdeel nader terug komen.

- Aengekondigd; *Julia of Kunst en Liefde*, vervlaemscht tooneelspel met zang in drie bedryven, naer het fransch van MM. Clairville en Hostein, door Harry Peters. Men schryft in by den uitgever L. Dela Montagne, Reynderstraet, te Antwerpen; de prys is vastgesteld op fr. 1,00.

Seraing.

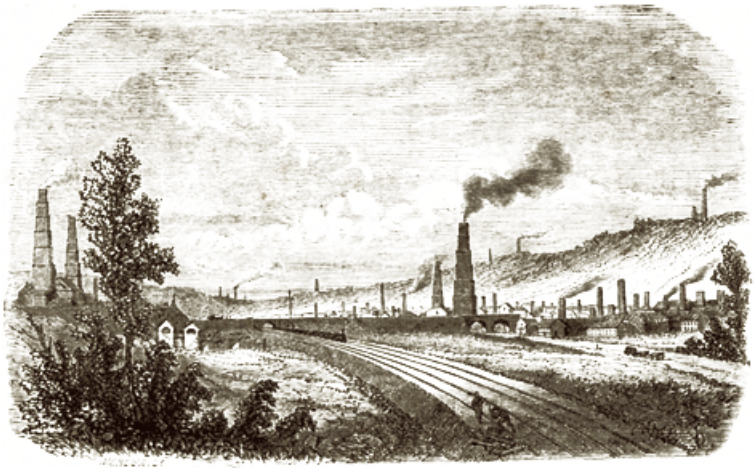

De naem van het dorp Seraing, op anderhalve uer gaens van Luik gelegen, is niet alleen gansch Europa door gekend, maer zyne faem is zelfs tot in verschillige overzeesche landen doorgedrongen uit hoofde der uitgebreide fabriek van stoomtuigen en mekanieken aldaer in 1816, onder het nederlandsch staetsbestuer, door de heeren John en Charles-James Cockerill gesticht. Men staet verwonderd, wanneer men deze uitgestrekte fabriek binnentreedt, die eene oppervlakte van niet min dan 58 hectaren grond beslaet. Men ziet voor zich eene stad van werkhuizen en schouwen, en men bewondert de ongelooflyke werkzaemheid die in alle deelen van dit belangryk gesticht - een der grootsten van Europa in zyn aerd - heerscht. De bezoeker staet letterlyk verstomd en vergeet het bevallige landschap waer hy zich bevindt.

Toen John Cockerill, in 1819, alleen eigenaer was geworden van dit schoon nyverheidsgesticht, gaf hy er eene groote uitgebreidheid aen; het was aldaer dat in 1821 door hem de eerste groote smeltoven met coak, der provincie Luik werd opgericht, en sedert nam het onder zyn verstandig beheer, gestadig toe. Toen de stichter, den 19 juny 1840 te Warschouw, in Polen, overleed, bevatte Seraing 19 stoommachienen, met eene beweegkracht van 784 peerden. Het verveerdigen der machienen en mekanieken; het smelten, gieten en smeden van het yzer; het uitmynen der steenkolen; het verveerdigen der ketels, en het zagen van het hout, verschafte het bestaen aen niet minder dan 3,500 werklieden; in 1838 hield het zelfs 4,000 werklieden bezig.

Het gesticht van Seraing hoort toe aen eene groote maetschappy en nog dagelyks neemt het in aenbelang toe; het bevat ryke koolmynen; in 1844 stonden er reeds twee groote smeltovens met coak; eene yzersmelt-, gieten smedery; werkhuizen voor het verveerdigen van locomotieven en allerhande machienen; eene timmerwerf voor het verveerdigen van yzeren vaertuigen; 26 stoomtuigen tellende te saêm eene beweegkracht van 919 peerden; dit alles hield 3,000 arbeiders bezig.

Er heerscht in dit ontzaggelyk nyverheidsgesticht eene bewonderensweerdige een- en werkzaemheid; eene beweging die men nergens anders kan aentreffen, en nogthans heerscht er ook de beste orde die men wenschen kan, dank zy het verstandelyke toezicht dergenen die het besturen.

Op de wereldtentoonstelling van Hyde Park, die door duizende kenners werd bezocht, waren dertien groote stoommachienen ten toongesteld; tien door Engeland, één door Frankryk en twee door België; deze laetste kwamen uit de werkhuizen

van Seraing en Couillet, en werden, het strekke tot eer onzer ingenieurs en werklieden, erkend als de beste en volmaekste.

De Maetschappy John Cockerill, bezit ook werkplaet-

sen in andere gedeelten des lands: zoo heeft zy, te Antwerpen, eene uitgestrekte timmerwerf, waer de grootste schepen en stoombooten, in het gesticht van Seraing verveerdigd, worden ineengezet.

Wie de provincie Luik doorreist, en met de nyverheid een weinig bekend is, kan niet nalaten Seraing te bezoeken, dit volkryk dorp, dat thans voor een groot deel in onze nationale eer en roem telt.

J. ABTSHOVEN.

Walther Pompe en zyne twee zonen Pauwel en Engelbert, Beeldhouwers der XVIIIe eeuw.

Wy twyfelen er niet aen dat de beroemde beeldhouwer, Walther Pompe, aen wiens nagedachtenis wy deze regelen toewyden, van eene oude en aenzienelyke familie Pompe, van Dordrecht, afkomstig zy. In de *Beschryving van Dordrecht*, door Matthys Balen, 2^{en} D., 4^{en} boek, bl. 1183, treffen wy eene merkweerdige genealogie van de familie Pompe aen, zoo verre als deze binnen de stad Dordrecht bekend geweest is[1]. Gemelde genealogie gaet tot het jaer 1695, en zou, by middel van nauwkeurige navorschingen, tot den huidigen dag kunnen volledigd worden.

In het werk: *de groote Schouburgh der nederlantsche konstschilders en schilderessen*, door Arn. Houbraken, 2^{en} D., bl. 309 en volg. lezen wy, betrekkelyk tot de portretten van Jan en Kornelis De Wit, geschilderd door Jan de Braan, de volgende regelen: 'De verbitterheit was zoo groot tegen deze heeren (Jan en Kornelis De Wit) dat zy zelfs hunne beeldtenissen trachten te verscheuren. Tot verscheiden malen rotte de vergramde gemeente voor het huis van onzen schilder, dreigende deszelfs huis om veer te halen, indien hy haar de beeldtenissen van de heeren Jan en Kornelis De Wit niet overgaf; zoodat de Braan, om zich voor ongemak, en zyn huis voor schade te hoeden, zyn deur moest open zetten (die schilderyen eerst zeker zynde geborgen) en getroost aanzien dat zy zyn gansche huis, van onder tot boven en kasten en kisten doorzochten.'

'Dit driftvuur tot beeldeschennis sloeg voort tot Dordrecht, daar het graau dit pronkstuk van 's mans konst geplaatst op 't Raathuis van een reet, en aan flarden scheurde, zoodanig dat ik naderhant, wanneer Romein de Hooge 't zelve in plaat zoude brengen, werk had, om uit vele stukken en brokken, den beeldschenners in dien tyd ontfutzelt, of voor weinig geit afgekocht, by een verzamelt, een schets van den zamenhang van dit stuk op te maken. Want in dien tyd was het eerste model van dit stuk noch in een onbekenden hoek verduisterd, 't geen thans te *Dordrecht*, by den *konstlievenden heere Pompe*, Heer van Oostendam in een kas aan den wand te pronk hangt, en nu wel (die stormbuy over gewaait) ter eeuwiger gedachtenisse in dat stamhuis zal bewaart worden.'

Joost van den Vondel wenscht in zyne bruiloftsdichten[1] 'geluck aen den heer Michiel Pompe en mevrouw Adriana Van Beveren[2].'

Overigens naer blykt uit eenen brief my in 1857 geschreven door den eerw. heer F. De Hoog, pastoor te Leende, in Noord-Braband, is de familie Pompe steeds in

(1) Het familiewapen Van Pompe, meldt dit boek, (zoo als het zelve van alle oude tyden is gevoerd geweest in Oostenryk, Braband en elders), is een veld van sabel, beladen met drie goud zaadknoppen van meerbladeren, midsgaders een sterre van zes punten, mede van goud, in een canton van keel.'

(1) J.V. VONDELS' *Poesy, of verscheide gedichten by een vergadert, vermeert en op een nieuw oversien, Leeuwarden*, 1658, bl. 350.

(2) Deze Michiel Pompe, zoon van Michiel en Maria Sasbout, trouwde den 17 november 1637 juff. Maria Adriana de Bevere. Zie *Beschryving van Dordrecht*, 4^{en} boek, bl. 966 en 1185.

aenzien geweest. ‘Priesters van dien naam en familie, meldt de brief, zyn geweest: 1° De eerw. heer Pompe van Lommel, aldaar overleden; de eerw. heer Pompen, pastoor van Mierlo, aldaar overleden; nog een derde priester voerende den zelfden naam, hier gestorven, en nog een Joannes Pompe, thans kapelaan te Oirschot. 2° er leeft nog zeker heer Francis Pompen, wiens vader's overgrootvader een broeder van bedoelden kunstenaar (Walther Pompe) was. Wat de familie Pompe betreft, kan ik alleen dit zeggen dat zy altyd eene deftige en voorname familie heeft geweest en nog is, en dat zoo evengenoemde Francis Pompen, heer is van het gehugt Herksel en eigenaer van eene groote uitgestrektheid gronds, en zyn zoon lid is van de provinciestaten van Noord-Braband.’

Ik heb in den oogenblik nog voor my liggen een doodsbeeldeken van zekeren heer Willem Pompe, overleden te Lith, den 3 january 1848, in den ouderdom van 78 jaren en 9 maenden. Deze was zoon van Everardus Pompe en Maria-Jan-Gerit Evers, in huwelyk getreden den 3 mei 1750.

Ter zake; onze Walther Pompe werd geboren te Lith[3],

(3) *Lith*, Nederlandsch dorp, Prov. N. Braband, Distr. s' Hertogenbosch wordt somtyds *groot Lith* genoemd ter onderscheiding van *Lithoyen*, dat voortyds den naem van *klein Lith* droeg. Beide plaetsen worden in oude oorkonden onder de benaming van *Litta* of *Lita* aengeduid. Zie *Nieuwe beschryving van het bisdom van s' Hertogenbosch*, door J.A. COPPENS, 3 d., bl. 359 en 363.
Op den doopregister van Leende leest men: ‘Anno 1669 vigesima die mensis maij baptizatus est proles, Jacobus Pompen et Catharina Fielis, susc.’
Men treft nog desgelyke doopakten aen zonder melding van vader en moeder, enkel met de namen van den peter en meter. Er staet in gemelden akt *baptizatus*, en niet *baptizata*, om aen te duiden dat het kind van het mannelyk geslacht is.

den 22 november 1703. Zyn vader was Engelbert Pompe, geboren te Leende[1] den 20 mei 1669, en overleden den 4 november 1719. Zyne moeder was Anna Walteri geboren te Groot Lith in 1678, en overleden den 15 juny 1737. Vader Engelbert had op zyn familieboekje het volgende geschreven: 'Tot meerdere eer ende gloerie Godts is geboeren myne soene Walterus Pompe op St-Seciliendagh saevens de klock luidde aght uren den 22 november 1703. Onse Heere Godt wil hem in eere ende dught laete wasse of vroegh in syne hemel haelen'

Uit gemeld huwelyk waren reeds gesproten eene *Maria*, geboren den 21 april 1696, en een *Hendrik*, geboren den 6 november 1700. Na Walther werden nog geboren Adriaen, den 5 december 1706 '1706 5 10bris bapt. &. *Adrianus*, filius Engelberti Pompe et Anna Walteri, van Lith, conjugum, Patrini Joēs Pompe et Helena Pompe'; *Gaspar*, den 19 meert 1711, '1711 19 martii, bapt. &. Gasper filius Angeli Pompe et Annae Walteri, van Lith'; *Alexander*, den 8 november 1714, die den 13 october 1747 overleden is, en *Geeraert*, den 3 juny 1718.

Wanneer Walther zich te Antwerpen gevestigd heeft, en onder welken meester hy zyne eerste beeldhouw-studiën begon en voortzette, is my niet gebleken. Hy trad in huwelyk in 1736 in St-Walburgiskerk, te Antwerpen, met Christina Bammans, dochter van Wirick Bammans en N... geboren in 1715 in Sonhove, een uer van Hasselt, in 't land van Luik. De getuigen van het huwelyk waren: Jacobus Roosenboom en Cornelius Dominet.

Uit dit huwelyk zyn voortgekomen de volgende kinderen, allen in St-Walburgiskerk gedoopt:

1. Anna-Maria Pompe, gedoopt den 13 augusti 1737. De peter was Josephus-Jacobus Haenenberg en de meter was Aldegundis Rovael.
2. Joanna-Pompeia Pompe, ged. den 30 december 1738. De peter was Joannes Brughmans, en de meter was Joanna van Swede.
3. Petrus-Walther Pompe, ged. den 19 april 1740. De peter was Petrus-Franciscus Engels, en de meter was Maria De Groof.
4. Paulus-Martinus Pompe, ged. den 24 april 1742. De peter was Paulus-Martinus Looymans, en de meter was Anna-Maria De Pré.
5. Joannes-Baptista Engelbertus Pompe, ged. den 18 december 1743. De peter was Joannes Ermelen, en de meter was Anna-Maria Bahmans. (Sic.)
6. Maria-Christina Pompe, ged. den 5 juny 1746. De peter was Urbanus Commers, en de meter was Maria Hermelyn.
7. Petrus-Josephus Pompe, ged. den 24 september 1747. De peter was Joannes-Petrus Wyns, en de meter was Maria Borlet.
8. Petrus-Josephus Pompe, ged. den 25 april 1749. De peter was Joannes-Franciscus van Essen, en de meter was Maria De Groot.
9. Een tweeling, 1° Henricus-Gedefridus Pompe, ged. den 9 july 1751. De peter was Petrus van den Bogaert, en de meter was Maria van Woensel. 2° Franciscus-Engelbertus Pompe, ged. den 9 july 1751. De peter was Franciscus Sels, en de meter was Anna-Maria Pompe.
10. Petrus-Josephus Pompe, ged. den 8 november 1753. De peter was Joannes-Baptista van den Wyngaert, en de meter was Maria-Catharina van Cottem.
11. Maria-Anna-Petronilla Pompe, gedoopt den 26 july 1755. De peter was Petrus Prommen, en de meter was Anna-Maria Pompe.

(1) *Leende*, nederl. dorp, prov. N. Braband, arr. Eindhoven, in de nabyheid van Heeze. Men leze over dit dorp en eenige beroemde geleerden aldaer geboren, de *Nieuwe beschrijving van het bisdom van s' Hertogenbosch*, 3 d., bl. 104 en volg.

Walther Pompe is overleden te Antwerpen den 6 february 1777. Wy lezen in het doods-register van St-Walburgiskerk het volgende '*Borealis.* 6 februarii 1777 Walterus Pompe op den berg der PP. Predikheeren. Keesstraet, 1-17.'

Zyne echtgenote Christina Bammans volgde hem in het graf den 9 february 1799. Wy lezen in het overlydens-register op het stadhuis het volgende: N° 842. Le 21 pluviose 7me année Républicaine (9 february 1799) à 11 heures du matin en la maison commune d'Anvers sont comparus Paul-Martin Pompe, âgé de 49 ans, cabaretier, et Jean-Engelbert Pompe, âgé de 48 ans sculpteur (sic), tous deux domiciliés à Anvers, et tous deux fils de la défunte, les quels m'ont declaré que Christine Bammens, âgée de 83 ans, native de Sonhoven, veuve de Gautier Pompe est décédée avant hier à 5 heures de relevée dans son domicile, rue dite Korte Gasthuys-straet, et m'ont exhibé, etc.

Joanna Pompeia tweede dochter van Walther en Christina Bammans is den 8 november 1804 overleden. Wy treffen op het overlydens-register op het stadhuis het volgende aen: N° 287. Le 18 Brumaire an XIII, (9 november 1804), à dix heures du matin, déclaration de décès de Jeanne Pompe, ménagère, morte le 17 Brumaire an 13 (8 november 1804), à 4 ½ heures du matin dans sa demeure S^{on} 4, N° 2879,

âgée de 65 ans, native d'Anvers, fille de feus Gauttier et de Christine Bammans, a été faite par Jean-Engelbert Pompe, âgé de 60 ans, sculpteur, demeurant à Anvers S^{on} 4 N° 2879, frère de la décédée et par Paul-Martin Pompe, âgé de 61 ans, apprêteur de soie, demeurant à Anvers S^{on} 1, N° 387, frère de la décédée, et nous en avons rédigé etc.

Kunstwerken van Walther Pompe.

Tot den dag van heden worden de kunstwerken van verschilligen aerd, door W. Pompe gewrocht, in onderscheidene familiën niet alleen te Antwerpen, maer ook in andere steden met eerbied bewaerd en den aenschouwer met eene zekere voldoening getoond. Het eerste woord is doorgaens; t'is een *Pompe,* als of men zeggen wilde: zie wel, beschouwd het wel, 't is geen werk van een knoeijer, maer wel van een kunstmeester. En inderdaed, wanneer men zulkdanig werk met aendacht beschouwt, dan ontdekt men er waerheid en kunst in, doch in het eene gewrocht meer dan in het ander; zyne kruisbeelden, by voorbeeld, worden het meest gezocht en geacht. Even eens geschiedt zulks by openbare veilingen van meubelen, voorwerpen, enz.; is er een werk in van Walther Pompe, men zal niet nalaten het zelven met eere te melden en den liefhebberen aen te pryzen die het dan ook naer verdiensten waarderende, gretig aenkoopen. Wy mogen gerust nederschryven dat de kunstgewrochten van W. Pompe steeds zullen gezocht en gewild worden. Voor zoo veel als wy er in gelukt hebben, willen wy hier eene lyst van Pompe's verschillige werken, welke wy weten te Antwerpen en elders nog te bestaen, gaerne mededeelen. Indien zy allen moesten opgegeven worden, dan zou er een boekdeel van 200 bladzyden toe van noode zyn.

Intusschen zie hier eerst diegene welke met de letters van zynen naem en het jaertal gemerkt zyn.

1728. By den heer J. Verschuylen, onzen beroemden zilverdryver, op de Lombaerdevest, te Antwerpen, de volgende:

1. Een Leeuw, gemerkt Walterus Pompe f. 1728.
2. Een St-Joris, gemerkt W. Pompe fecit 1738 15 augusti.
3. Een O.-L.-Vrouwebeeld, dragende het merk W. Pompe, 16 angusti 1738.
4. Een Leeuw tegen een Serpent worstelende, met het merk: W. Pompe, 1759, 22 juny.
5. Een H. Dominicus, met den naem W. Pompe f doch zonder jaertal.

1729. By den weled. heer Eug. Van Delft, op de Meir, te Antwerpen, de volgende:

1. Een kindje te drinken gevende aen eene zwaen, op den voet leest men: op kersavond gemarkt, 1729, W.P.
2. Een kindje tegen eenen hond worstelende: W.P. fc. 1729.
3. Juba schenker by Juno, met de letters: Anvers, 1771 W. Pompe fecit.
4. Ganimedes schenker by Jupiter, gemerkt: W. Pompe, fc. Anvers, 1772.

Volgens de getuigenis van deskundigen zyn deze werkjes wel uitgevoerd.

1731. In de kerk te Linth.

Een tabernakel op den hoogen altaer, hebbende tot kroonwerk een Pelikaen, die op zynen rug het volgende draegt: W. Pompe 1731. Naer het schynt zou dit tabernakel herkomstig zyn uit het oud klooster der Brigitinnen van Hoboken[1], met nog twee andere beelden, namelyk een Christusbeeld, voorstellende eene verschyning van Christus aen de H. Brigitta. Onder eenige teekeningen en schetsen van Walter Pompe welke ik bezit, tref ik eene schets aen van gemeld werk. Gezegde

(1) De Brigitinnen te Hoboken zyn in 't begin van de maend mei 1784 vernietigd geworden.

beelden, na langen tyd op den zolder van de kapel gelegen te hebben, zyn in 1840, wanneer, deze tot kerk gebouwd werd, onder den predikstoel geplaetst geworden.

1732. By den heer Maillard, Lange Nieuwstraet, te Antw. hersteller van schilderyen en kunstliefhebber, een fraei palmhouten Christusbeeld, geteekend W. Pompe, 1732.

1737. In de kerk te Lith, N. Braband, de volgende:

1. Aen de eene zyde des hoogen altaers, een O.L. Vrouwebeeld: en aen de andere zyde een St.-Josephsbeeld, dragende tot merk, W. Pompe, 1737.

2. Nog een O.L. Vrouwe- en een St.-Josephsbeeld, uitmuntende schoon: gemerkt 1761.

3. Een St.-Lambertus, beschermheilige der parochie.

1737. By den heer P. Visschers, pastoor van St.-Andrieskerk, te Antw. de volgende: 1. Twee basrelieven, in gebakken potaerde, voorstellende het een, het hoofd van onzen Zaligmaker, en het ander het hoofd van O.L. Vrouw, beide gemerkt W. Pompe, 1737.

2. Een zeer fraei palmhouten Christusbeeld, met eenen berg tot voet. Achter op het beeld staet: W. Pompe, 13 septembre 1758. Dit Christusbeeld is herkomstig van Z. Hoogw. Th. Jos. Wellens, bisschop van Antwerpen, die het zelven ten geschenke gegeven had aen zyne nicht Maria Jacoba Wellens, ter gelegenheid van hare professie tot Beggyn, op het Beggynhof te Antwerpen, den 29 mei 1759, en welke aldaer overleed den 5 october 1805.

3. Een Salvator mundi kunstiglyk geteekend en gemerkt: W. Pompe fecit 1745, 14 juny; onder staet: *Sicut misit me Pater et ego mitto vos*, Joa. 21.

4. Een St.-Sebastiaen, met kunst geteekend. Onder leest men: W. Pompe delineavit 1759, 4 maij.

5. Een klein, maer allerkunstigst uitgevoerd ivooren kruisbeeldje, zonder merk. (Geschenk my gedaen door den zeer eerw. heer L.D.G. Delzenne, pastor van het Beggynhof te Antwerpen, overleden den 27 april 1830).

6. Een zeer fraei en kunstiglyk uitgevoerd St-Joan. Nepomucenus, staende op eene brug, en twee engeltjes, zonder merk en jaertal.

7. Eene verzameling van schetsen en teekeningen voorstellende heiligen, altaren, relikwiekasjes, naemlysten van broederschappen enz. de vier jaergetyden en andere sieraden, meest allen met studie uitgevoerd en dragende het handteeken: W. Pompe.

1740. De hooge altaer op de hooge choor in de kerk te Turnhout, geteekend W. Pompe 1740, 22 october.

Deze altaer stelt voor den Zaligmaker de sleutels van het Ryk der Hemelen aen den H. Petrus gevende. Beide beelden zyn zeer groot en staen in 't midden van boomen met vruchten beladen, waerby eenige schapen en vogelen. In 1822 zyn er aen deze byzynde sieraden veranderingen toegebragt geworden. Boven de

tafel des autaers treft men dry basrelieven aen, voorstellende aen den eenen kant, het H. Sakrament, en aen den anderen kant, het manna uit den Hemel neêrstortende; in 't midden der beide afbeeldingen staet een H. Hert. Tegen de pilaren stonden voortyds de beelden van de H. Maegd Maria, en van den H. Joannes, half uitkomende, als deelmakende aen een zeer groot Christusbeeld op het kruis en op eenen berg. Deze zyn naderhand verplaetst geworden op de hooge choor, als ook de borstbeelden der HH. Vaders Augustinus, Ambrosius, Gregorius en Bernardus die de paneelen der grondstukken versierden. Het bovenste deel des altaers is een hemel waer God de vader, omringd met sterren en engelen, de zegening aen de wereld geeft; daerby nog in de wolken de H. Barbara, haren toren en eene lelie in de hand hebbende, en door eenen engel gekroond wordende. Deze heilige is ook op bovengemeld tydstip uit den altaer weggedaen geworden. Naest de koepel, boven de kolommen staen twee groote engelen, met bazuinen. In het bovenstuk des altaers is een alziende oog en een wereldbol met kruis.

Van den zelfden meester is er ook nog in gemelde kerk een troon dienende op den hoogen altaer; aen de eene en andere zyde staet een engel eene kroon in de hand hebbende, op eenen voet waerop het H. Sacrament afgebeeld is. Deze troon heeft eenige veranderingen ondergaen.

Van Walter Pompe bestaet er mede nog op het stadhuis, te Turnhout, in de zael gezegd de schepenkamer, een fraei Christusbeeld, en in de kerk van het gasthuis aldaer, eene piramide met loof en beeldhouwwerk[1].

1742. In de aelmoezenierskamer by het Bureel van weldadigheid, te Antwerpen, een fraei palmhouten Christusbeeld, dragende tot merk: W. Pompe, fe. 1742.

1743. By de zusters Apostelinnen op de peerden merkt, te Antwerpen, een Christusbeeld met het merk: W. Pomp (e) 1743.

1747. 14 february ‘twee doodshoofden gemaekt door my: W. Pompe voor mynheer Belchier te Londen.’ Eigenhandige aenteekening van den meester.

1748. By mynheer Vander Voort, te Antwerpen, een fraei palmhouten Christus, gemerkt: W. Pompe, fecit 1748 13 september.

1751. In de kerk, te Oostmalle, Prov. Antwerpen, de volgende:

1. Een St. Antoniusbeeld in hout, geteekend W. Pompe fecit 1751, October. Onder staet: St. Antonius ABT out 105 jare.

2. Een St. Joannes Nepomucenus, groot beeld in steen, geteekend W. Pompe, f. 1760. Dit beeld stond eertyds op de Kaes-rui, te Antwerpen; Sedert 1836 staet het zelve in gemelde kerk, op den voet leest men: NepoMUCenUs spLenDor VICInIs. Men weet dat W. Pompe in de Kaesstraet woonde; naer het schynt heeft hy het beeld aen de gebuerte ten geschenke gegeven.

1754. By den eerw. heer J. Van Pruyssen, onderpastoor te Schelle, by Antwerpen, de volgende:

1. Eene H. familie, Jesus, Maria, Joseph, gemerkt: W. Pompe 1754.

2. Eene St. Anna, houtenbeeldje, met het merk: W. Pompe, 1754. Beide stukken zyn kunstiglyk uitgevoerd.

1755. By den heer J. De Braey, Kammestraet, een groot Christusbeeld in palmhout, nog wel het schoonste van al degene welke ik aengetroffen heb. Op den eenen kant van den voet leest men: *ad majorem Dei gloriam*, en op den anderen kant; W. Pompe. fecit 1755.

De liefhebbers der schonne kunsten zouden dit stuk bewonderen. 1756. In de kerk te Merxem, by Antwerpen, de St-Sebastianus-altaer, gemerkt: W. Pompe fecit 1756. Deze altaer heeft 900 guldens gekost.

(1) Medegedeeld door den eerw. heer C. de Fierlant, wien ik verzoek myne dankbaerheid daer over te willen aenveerden.

1757. By den heer Giebens, achterkleinzoon van Walter Pompe, in de Wolstraet te Antwerpen, eene groep van twee kindekens, in gebakken steen, dragende tot merk: W. Pompe fecit 1757.

Nog een zoo desgelyke, als tegenstuk; en een nederliggende kindeken met bloemen in de hand, zynde dit het middenstuk der twee gemelden; zonder merk.

1759. In St-Jacobskerk, te Antwerpen, een St-Rochusbeeld, in hout, geteekend W.P. 1759. Dit beeld heeft voortyds gestaen in eene nis boven de poort van St-Julianuskapel, in de Hoogstraet. Sedert 1833 staet hetzelve in gemelde kerk.

1759. By den eerw. heer Van Looy, onderpastoor van St-Peeterskerk, te Leuven, een fraei en kunstig uitgevoerd St-Joannes-Nepomucenus, in palmhout, geteekend op de eene zyde: W. Pompe fecit, en op de andere zyde: 1759, 18 september.

1761. Een O.L. Vrouwe beeldeken met het kindje, eertyds berustende by wylen den heer Corn. Thys. Hetzelve was geteekend: W. Pompe, 1761, 20 december.

1764. By den heer P.Th. Moons-Vander Straelen, in de Lange Nieuwstraet, de volgende:

1° Eene schilpad gemerkt: W. Pompe 1764, 3 julii.

2° Een jong konyn, geteekend: W.P. f. 1770.

3° Een vossenkop, ongemerkt, allen dry in gebakken potaerde.

1773. By den heer doctor, F.S. Giebens, achterkleinzoon van W. Pompe, een palmhouten Christusbeeld, met berg, geteekend: W. Pompe, 1773.

1775. By den weled. heer H. Le Grelle op de Meir, te Antwerpen, een Apollo overwinnaer van den draek Pytho, in ivoor; boven staet: Apollo, en beneden: W. Pompe fecit 1775 à Anvers.

t'Is een van de schoonste kunstwerkjes in dien aerd welke Pompe verveerdigd heeft.

1775. By den weled. heer Geelhand-de Labistrate, in de Gasthuisstraet, te Antwerpen, de volgende:

1° Een ivooren bas-relieve, voorstellende Mars en Venus, gemerkt: W. Pompe, 1775.

2. Een Ceres en Mercurius in t' midden der werkzaemheden van den oogst, geteekend: W. Pompe, 1755.

Vele kunstwerken van Walter Pompe dragen zyn handteeken en het jaertal van derzelver uitvoering, zoo als wy hier opgegeven hebben, doch vele dragen enkel zyn handteeken zonder jaertal, en eenige dragen noch het een noch het ander, hoewel zy, zonder den minsten twyfel, zyne kunstgewrochten zyn. Zie hier:

1. In St-Elisabeths gasthuis, te Antwerpen, eene H. Barbara, groot 2 ½ voet, gemerkt: W.P.

Ibid. Een H. Nicolaus, bisschop van Myra.

Ibid. Twee engelen.

2. By mynheer Havenith-Fuchs, te Antwerpen, een Christusbeeld, geteekend: W.P. Achter op het paneel leest men: ‘ontfangen van d'heer Oems de somme van veertien gl. voor het retouseren van eenen palmen Christus, voor het maken van eenen noteleren berge met slange bladeren ende dootshooft ende beenderen oock voor een lindenboomen beghske voor dit en een ander cruys. Walterus Pompe.’

3. In O.-L.-Vrouwekerk, te Antwerpen, een troon voor den hoogen altaer. - Een relikwiekasje in St-Augustinuskerk.

4. Een groot Christusbeeld in de voorplaets van St-Antoniuskerk, te Antwerpen. - De altaer te Oirschot, in de kerk, voorstellende Petrus in de banden.

5. In St-Laurentiuskerk, in de Marckgrave Lei, by Antwerpen, twee engelen. Een Christusbeeld by den eerw. heer Buelens.

6. In de kerk te Mortsel, by Antwerpen, in de sacristy, een allerschoonste tabel tot aenduiding der uitvaerten en fondatien, hoog zynde 3 ½ voet, breed 2 voet, met fraeije figuren voorstellende den *alverslindenden tyd.*

7. In de kerk te Beveren, Vlaenderen, bestond er eertyds een kunstig beeld van St-Sebastiaen, met twee Schutters, door W. Pompe verveerdigd. Dit beeld is later, met andere kerksieraden, openbaerlyk aen de kerkdeur verkocht geworden. De heer Myin, van Antwerpen, dit beeld als een kunstwerk van den vermaerden W. Pompe achtende, en mogelyk droeg hetzelve zyn gewoon merk, heeft het zonder aerzelen aengekocht. Naderhand is dit beeld in de verkoopingszael van D. De Raed, op de Yzeren Waeg, aen eenen engelschman verkocht geworden. Wat aengaet de twee gemelde schutters welke by het beeld van St-Sebastiaen waren, of dezen dan ook door dien engelschman zyn aengekocht geweest, weten wy niet. Intusschen staen zy te Londen, by eenen Lord, aen eenen trap, en dienen tot lichtdragers, hebbende elk eene lamp in de hand[(1)].

Zoo gaet het; by gebrek aen kunstwaerdering worden niet zelden fraeije beelden en sieraden door goede meesters verveerdigd, weg gedaen en door knoei- of nieuwmodische werken vervangen.

8. De beelden voor het stadhuis te Middelburg en die gene van de Leeuwenstraetschekerk te Rotterdam zyn door W. Pompe en zynen zoon Engelbert verveerdigd.

9. Te Leende, N. Braband, bestaet een zeer fraei Christusbeeld met andere kleine sieraden door W. Pompe.

10. In eene naburige kerk by gemeld Leende zyn van den zelfden meester nog verschillige beelden, waervan er dry wezenlyk kunststukken zyn, namentlyk een Christusbeeld, Levens-grootte, eene mater Dolorosa, een Ambrosius, als mede een fraei St.-Antonius beeld.

11. By den heer Giebens, in de Wolstraet, een St.-Peeter en Paulus-beeldeken.

Ibid. Een ivooren Christus op eene kartel.

Ibid. Een Cicero in albast. *Ibid*; een Demosthenes in albast.

Ibid. Eene verzameling van schetsen, teekeningen van altaren, lysten van broederschappen, relikwiekassen, van beelden en groepen enz.

12. By vrouwe weduwe Van Geetruyen-Vanden Dries, op den Oever, te Antwerpen, een palmhouten Christusbeeld, met doodshoofd en beenderen, gekocht in den koopdag van wylen Engelbert Pompe, Walters zone, op het Zand. Boven op het kruis leest men: *Jesus Nazarenus*, *rex judoeorum.*

13. By den eerw. heer J. Kistemaekers, een ivooren Christus door W. Pompe, gekocht ten huize van vrouwe weduwe Verbuecken, op het Beggynhof, te Antwerpen, ten pryze van 300 franken.

14. By eene verkooping van wege zekeren heer P. Locquet werd een ivooren groep van W. Pompe voor 135 gulden verkocht.

15. By den heer notaris Pauwels, Minderbroederstraet, te Antwerpen, een O.L. Vrouwe, zittende op een wereldbol, met het kindeken Jesus, regtstaende, herkomstig van juf. Pauwels, te Merxem.

16. By den eerw. heer C. Vanden Nest, Houdaenstraet, te Antwerpen, een klein maer zeer kunstig uitgevoerd ivooren Christusbeeld.

Ibid. Een St. Joris in steen, zeer fraei.

17. By vrouwe, weduwe Van Celst, op St. Jacobsmerkt, te Antwerpen, in het sticht der zusters van Liefde, een Christus, een O.L. Vrouwebeeld en een Engelbewaerder.

(1) Medegedeeld door den heer Giebens, wien ik hier myne dankbaerheid betuig.

18. Op eenen *cataloog van kunstvoorwerpen en raretyten* waervan de verkooping den 5 juny 1809 plaetst gehad heeft te Antwerpen treffen wy de volgende kunststukken van W. Pompe aen. Wy doelen de zelve des te liever mede omdat wy byna zeker zyn dat er van gemelde kunststukken in de Antwerpsche familiën aenwezig zyn.

N. 2. Een ivooren Christusbeeld met kruis en berg, doodshoofd en beenderen, zeer uitvoerig gemaekt in den besten tyd van W. Pompe.

N. 3. Een *dito* met kruis en berg van palissander hout, met doodshoofd, beenderen en cieraden, door den voornoemden W. Pompe, hoog 37 een. ofte 15 duymen.

N. 31. Twee figuerkens op pedestaelen, verbeeldende de H. Moeder Gods en St.-Jan in palmhout; de pedestaelen van ebbenhout, door Walt. Pompe, hoog 14 cent. oft 5 ½ duymen.

N. 34. Een Lievrouwen beeldeken in een kasken met glas vóor, zeer schoon vercierd, door Walt. Pompe, den ouden.

N. 40. Eene verbeelding van de Mater Dolorosa, in lindenhout, door Walt. Pompe.

N. 46. Het hoofd van de kloeke Judith, in palmhout, door Walt. Pompe.

N. 55. Een crucifix in palmhout, met kruys en berg in eenen lyst, door Walt. Pompe, den ouden.

N. 56. Een *dito* zonder berg door den zelven.

In onderscheidene winters heeft W. Pompe, alleen, en ook te zamen met zyne zonen Pauwel en Engelbert sneeuwen beelden verveerdigd. Op 13 january 1725 maekte hy een sneeuwen beeld op de Peerdenmerkt; op 4 january 1740 verveerdigde hy er een op de Kalkbrug; op 15 january 1772 voerde hy er een uit in de Kaesstraet, vóor zyne wooning; dit beeld was 14 voeten hoog, en stelde Perseus en Andromedes voor op eene rots geketend[1]. Of er onder de menigvuldige O.L. Vrouwebeelden[2] en andere welke op de hoeken onzer straten staen, van meester W. Pompe zyn, weten wy niet. Dit zou ons echter niet verwonderen.

Een klein Christusbeeld by Mr Verhoeven op St-Nicolaesplaets.

P. VISSCHERS, priester.

(*Wordt voortgezet.*)

(1) Zie *Chronyke van Antwerpen,* bl. 199, 367. - *Antwerpsche faembazuyn van Pallas etc.* in het uytvrogten van sneeuwe colossen. - *Collection des dessins, des figures colossales et des groupes qui ont été faits de neige dans plusieurs rues et dans plusieurs cours de maisons de la ville d'Anvers, le mois de janvier 1772* etc.

(2) In St.-Andriesparochie alleen telt men 33 O.L. Vrouwebeelden, onder verschillige eertitels, als O.L. Vrouwe van *Onbevlekte Ontvangenis*, van *Bystand en Victorie*, van *Peis*, van den *Nood Gods* enz. Het oudste O, L. Vrouwebeeld, naer inzage der aenwezige genootschapsboeken (velen dezer boeken zyn by de jaren der fransche republiek verloren geraekt), is het beeld van O.L. Vrouw van *Bystand en Victorie*, op den hoek van de Schuitstraet en Boksteeg, aldaer geplaetst in 1705. Zie myn artikel over de *O.L. Vrouwebeelden in St.-Andriesparochie*, in het *Handelsblad* van Antw. 2 meert 1855.

By de puinen van een burgslot.

I.

't Was by een kalmen najaersavondstond,
Toen ik my by het eenzaem slot bevond,
Waervan alleen nog puinen overbleven.
Het maenlicht zag zoo treurig in de dreven,
Die, eeuwen oud, getrouw de burcht omgeven,
Die dáer, verlaten, in de diepte ligt;
Ook eiken met hun bladenlooze kruinen,
Ziet men daer staen, als wachters by de puinen,
Die weenen om 't verval van 't aedlyk sticht;
Waer uil en raef en vledermuis vernachten.

Geen water speelde door de breede grachten:
Verdorde gras, verstorven lis en riet,
Is alles wat men by de muren ziet.
Reeds eeuwen is de brug ook ingevallen;
Slechts vale klimoprankjes, têer en droog,
Die neder hangen uit verbroken wallen,
Doen zich daer somber op nog aen het oog.

II.

Niets sprak van leven meer, maer van verleden dagen;
Alleen een raef vloog stil de torengaten uit,
Waer vroeger 's leenheersknechts by nacht te waken lagen:
Of er geen vyand kwam, verhit op wraek en buit....

Ik zag de dagen weêr toen by die hooge wallen,
In 't eenzaem avonduer een vrouw te luistren zat:
Of zy door 't somber woud geen horen hoorde schallen,
Van hem, die haer als maegd reeds vroeg aenbeden had.

Hy was reeds overlang des burchslots poort ontweken;
Geharnast en gekruist, om met een ridderstoet
Ten krygstocht op de treên, voor God, naer verre streken,
Door kristenzin bezield, met fier en vroom gemoed.

Hoevele nachten had de Vrouw niet zitten droomen,
Droef biddende, het hoofd naer 't sterrenheer gericht;
In hoop dat heur gemael welhaest zou wederkomen:
Want zonder hem was 't doodsch en aklig in het sticht!....

Zy keerden eindelyk naer gade en vriend en magen,
De ridders uit het Oost; maer hy kwam nimmer wêer,
Die de edelvrouwe wacht. - Geen hoop vertroost heur klagen;
Want hy viel stervende op het bloedig slagveld nêer.

Sinds bleef de treurge burcht voor levensheil gesloten,
De jonge weduw droeg het donker floers der rouw;
Zy had zoo weinig vreugd in hare jeugd genoten;
En thans was slechts heur hoop, dat zy vroeg sterven zou!

Geen grootheid mocht heur leed voortaen vertroosting geven;
Geen aedlyk wapenschild; geen goud verzoet de smert:
Wanneer men liefdeloos en zoo alleen moet leven,
En daerom lei zy vroeg het hoofd, - gebroken hert!

III.

Toen kwam myn geest in latre dagen,
Als haet en wraek, geweld en macht,
Die recht, noch plicht, noch eer ontzagen
Hun plannen vormden in den nacht!
Toen men in de onderaerdsche zalen,
Waer hêen die breede trappen dalen,
By 't somber licht der manestralen,
Te spelen en te teeren zat;
Of wel de byl en 't slagzweerd wette,
Verroest door 't bloed eens mêe bespat.

Toen men in 't rond dit woud bezette,
En 't slot tot overgeven dwong;
Omdat den leenheer met zyn' knechten
Door macht en onrechtveerdig vechten,
In zwakker burchten binnendrong.
Toen men naer roem en schatten haekte,
En vaek een schoone jongvrouw schaekte,
Omdat heur vader weigring bood
Heur hand een jongen held te schenken,
Die niet gedwee boog op zyn wenken,
Van adel, min als 't maegdlyn, groot.

Ik droomde aen alle de yslykheden,
Die ze in dees wyde gangen deden,
Waer menig ridder werd vermist,
Van wien men later niets meer wist.
God weet wat in dees kerkergangen,
Zoo diep en donker, is geschied!
Waer nog verbroken ringen hangen,
Die 't hert met huivering bevangen,
Als men door 't smalle venster ziet!

Wie weet hoe vele onnoozle zielen
Daer in die zware boeijen vielen.
Men daer een dolk in 't herte stiet!
Hoe menig jonge en vrome vrouwe
Heur dagen in gebrek en rouwe,
Wanhopig hier heeft doorgebracht
Aen 't killig luchtgemis versmacht?

IV.

Zoo stroomden beurtlings voor myn geest,
Die treurtooneelen uit het zwart voorleden;
Hoe aklig 't in dees burcht eens is geweest,
Eer tyd en storm, die daken vallen deden.
Ik zag het slot zoo als het vroeger stond:
Met torenspits en sterk verschanste wallen,
Toen men den jachthoorn hier deed schallen
En menig ridder zich in 't woud bevond;
Om op een ros den reebok na te snellen,
En zwyn en hert in 't vluchten nêer te vellen!
Toen klonk de vreugdegalm door 's burchslotszael!
Het was het uer van zegeprael en vrede;
Het bloedig zweerd hing rustig in de scheede,
En blonk by 't licht, wen 't prachtig avondmael
De ridders had genood met hunne schoenen,
Die daer als koninginnen wilden tronen.

Dan zag ik by den lieven zonneglans
Het bonte vlag op poort en torentrans;
Festoen en loof aen hek, portael en ramen,
En op het voorplein in hun ridderpracht,
Veel edellië die uit den omtrek kwamen,
En deel aen 't fier en woest toernooispel namen
Dat onder hen vaek veete en hoogmoed bracht.
Afgunstig zagen zy het eereteeken
Door 's burggraefs dochter, jeugdig maegdelyn,
Op 't gouden kleed des schoonen ridders steken,
Die zegepralende in het spel mocht zyn.

V.

My dunkt ik zie daer in die donkre slotgewelven,
De gryze woekeraer, waervan men heeft verhaeld,
Dat soms zyn bleeke schim nog langs den puinhoop dwaelt,
In donkren winternacht, wanneer geen sterre straelt.
Hy zwoegde dag en nacht om schat by schat te delven
In kelders aklig diep; hy had genot noch duer!
De wroeging moorde hem het hert; geen enkel uer
Genoegen mocht hy by zyn zware kisten smaken;
Zyn schedel hing gekromd; zyn rimplig bleek gezicht
Getuigde dat geen hoop, zyn wanhoop ooit verlicht.
Geen vriendschap mocht zyn hert een poos verheugd doen blaken,
Waer slechts zyn geest op stond; was van naer meer te haken
Geen lente zonneschyn riep hem in veld noch laen;
Hy dorst maer dryvoet ver van de yzren kisten gaen;
Hy droeg den sleutelbos gedurig aen de zyde;
Mistrouwde meid en knecht, was listig en benydde
Hun huergeld. - Nooit glom er in zyn donker oog een traen;
Zyn herte was versteend voor lyden, ramp en klachten.
In zyne kelders sleet hy slapelooze nachten.
Den boeren uit de streek, die huerden van dien heer,

Vroeg hy, by ieder jaer, voor pachtgeld, meer en meer.
Doch eindlyk viel hy nêer struiptrekkende op zyn sponde!
Zyn haren rezen op by 't nadren van den dood;
Het brandend zweet brak uit! en toen die slaef der zonde
't Wanhopig vonklende oog, op zyne dienaers schoot,
Ontvluchtten ze yzend 't bed, waer hy woest de oogen sloot!

VI.

Dan zag ik ook de jongste dagen.
Wanneer de burcht gesloten bleef,
En 't rambeeld op de muren schreef:
- Uw leste telg is weggedrongen;
Het overschot van uw geslacht,
Is in der vadren graf gebracht!

't Werd eenzaem droef in zael en gangen;
Het kostelyke gouden êer,
Dat eeuwen daer zoo grootsch mocht hangen,
Viel van de zilte wanden neêr.
Geen leven, vreugd, gewoel noch zangen
Wêergalmden sedert dan niet meer.
En bangzaem heeft de zware hand
Des tyds die daken aengerand.
Steeds treuriger werd de eenzaemheid,
En somberer by 't avonddalen,
En akeliger by het maenlichtstralen
Met zyne doodsche majesteit,
De najaersbuijen; 't windenstormen
Versloegen alles naekt en kort,
Verniellend de oude burcht, - als wormen
Een bloem..... Zy is in puin gestort!

C. VERHULST.

G.... 1857.

Kunst- en letternieuws.

De dryjaerlyksche Tentoonstelling van voortbrengselen van levende meesters is op Zondag 8 Augustus te Antwerpen geopend. Het catalogus bevat 979 nummers. Later komen wy op deze prachtige tentoonstelling terug.

- Er is een nieuwe kluchtliedje verschenen van onzen talentvollen landgenoot M. Ed. Grégoir, voor tytel voerende: *ter dood het dierenros.* De woorden zyn van den heer Willems van Brussel.

- By J.B. Van Mol-Van Loy, te Antwerpen, zyn verschenen de 5e, 6e, en 7e afleveringen van de *Histoire d'Anvers*, door *Eug. Gens*; buiten de verschillige houtgravuren tusschen den tekst, zyne deze afleveringen vergezeld van eene schoone steengravuer, verbeeldende: *het oud stadhuis van Antwerpen.*

Walther Pompe en zyne twee zonen Pauwel en Engelbert, Beeldhouwers der XVIII[e] eeuw.

(*Vervolg en slot. Zie bl. 122.*)

JAN-ENGELBERT POMPE.

PAUWEL-MARTEN POMPE

Zoon van Walther en Christina Bammans, werd geboren te Antwerpen en gedoopt in St-Walburgiskerk den 24 april 1742. De doopakt luidt: ‘Anno domini millesimo septingentesimo quadragesimo secundo die vigesima quarta mensis aprilis baptizatus est Paulus Martinus filius legitimus Walteri Pompe et Christianae Bammans. Susceperunt de sacro fonte Paulus Martinus Looymans et Anna Marie De Pré.

P.P. BUYS, pastor ibidem.

Uit twee voorgaende overlydens-verklaringen blykt dat Pauw Pompe herbergier en zydewerker was. Doch zulks belette hem niet zich onder het geleide zyns vaders[(1)] in de

(1) Walther Pompe heeft verscheidene beeldhouwers in de kunst onderwezen. De registers onzer Akademie doen ons de volgende leerlingen kennen:

‘1751/52 15 october	Jacobus Tobie by M[r] Pompe; meester op 13 november 1755-56.
1764/65 30 april	Petrus Hemsdael leert by Walterus Pompe.
1764/65 30 april	Petrus Eyckmans leert by den selven.

beeldhouwkunde te oefenen, en hem in zekere gelegenheden ter hulpe te staen. Naer het schynt, had hy te laet begonnen zich op deze kunst toe te leggen. Hy trad in huwelyk met Maria-Catharina Van Bosschaert, dochter van Hieronymus en Catharina Jacobs. Het huwelyk had plaets in St-Joriskerk, te Antwerpen.

Uit gemeld huwelyk zyn gesproten volgens eigenhandige aenteekeningen van Pauw Pompe: 1° op 14 juny 1782, ''s avonds het kwaert na 7 ure, en gedoopt den 15n in O.L. Vrouwekerk, in de vunt van het noorde:'

Maria-Christina Pompe; de peter was Joannes Praem, meester der drukkery op den Dam; de meter was Christina Bammans. Gemelde dochter werd geboren in de Kaeestraet, in het huis, geheeten het Molenyzer. Zy is den 1 february 1800 overleden.

2° Susanna-Theresia Pompe, geboren den 21 september 1783 en gedoopt in O.L. Vrouwekerk; de peter was Jan-Engelbert Pompe, en de meter Susanna Stout.

1765/66 28 november	Anthonius de Smet leert by Walterus Pompe.
1766/67 9 october	François Coveliers leert by Walterus Pompe.
1770/71 30 november	Joannes Franciscus Huybreghts leert by Walterus Pompe.
1770/71 30 november	Franciscus Sofflé leert by den selven.
1772/73 14 november	Joannes Josephus Feyen leert by Walterus Pompe.'

De registers der Akademie doen ons nog de twee volgende aenteekeningen kennen:

'Op heden 5 mey 1770 volle camer gehouden, ende alhier gecompareert S.r Walterus Pomper (*sic*) Mr Beldthouwer versien met een extrackt uyt het register der klyne saecken van de heeren wethouderen deser stadt de date 27 april laestleden: waer in gesien de questie tusschen den voornd. Walterus Pomper ende N. de Smet: met Renvoy naer dese camer, ende alles in aendaght genomen zoo js goet gevonden dat den leer-gast jn questie gehouden js synen bepaelden tydt van 5 jaeren te voldoen ofte anders den voors. meester-Beldthouwer te contenteren aengesien het de usantie js dat men voor jderen leer-gast voor geenen termyn van jaeren besteedt: betaelt f. 2-16 per maent, actum ter schilders camer binnen Antwerpen dato ut supra.
(*Geteekend):* FRANCIS. VAN USSEL, P. BONNECROY, J. HOREMANS, HERMANUS GILLIS, JAC. BESCHEY, N. VAN DEN BERGH, P. VAN DER PLASSCHE, J.L. VAN GEMERT, B. BESCHEY, A.F. SCHOBBENS, H.J. ANTONISSEN, J. VANDER NEER.'

'Op heden 26 januarii 1771 ten versoeke van d'heer van den Steene ende Sr Waltherus Pompe volle caemer gehouden ende aldaer geproduceert by ranvoy van myn eerweerde heeren die wethouderen deser stad voor eerst eene grouppe van verscheyde figuren en schaepkens item twee leysten in linden hout gesneden welcke voorschreve twee wercken gemaeckt door den voorschreven Sr Pompe soo syn de selve getaxeert als volght:

Voor de grouppe met desselfs by werck	35.0
Voor het snyden der twee leysten	21.0
	———

Synde voor de meer rest van den inhoud der specificatie ter caemer onder de comparanten over een gekomen.
(*Geteekend*) P. BONNECROY,
(*Geteekend*) A.F. SCHOBBENS.
(Medegedeeld door den achtbaren heer Ph. Rombouts, lid der provinciale kommissie van grafschriften, wien wy onzen hartelyken dank betuigen.)

Zy is gestorven den 22 july 1786 's avonds ten half acht ure, en werd begraven op het kerkhof der PP. minderbroeders.

3° Joanna-Apollonia, geboren den 9 february 1785 en gedoopt in O.L.V. kerk; de peter was G.F.P. Colin, schilder, de meter Joanna Pompe. Zy is den 11 january 1787 overleden.

4° Maria-Josepha, geboren den 5 augusti 1786, en gedoopt in O.L.V. kerk; de peter was Michiel Keulemans en de meter Joanna Venesoen. Zy is in huwelyk getreden met Joannes Rens, waervan een kind. Zy overleed den 27 february 1839 in den ouderdom van 52 jaren en 7 maenden.

Pauw Pompe verloor door den dood, zyne echthenote Maria-Catharina Van Bosschaert, op 23 october 1801. Zy werd begraven op Stuivenberg. Hy is weduwenaer gebleven tot in 1805, wanneer hy eene tweedemael in huwelyk getreden is met Anna-Catharina-Josepha Houtendirck.

Uit dit tweede huwelyk zyn geboren:

1° Een tweeling, een zoon en eene dochter, op 4 febr. 1806, doch onmiddelyk daerop gestorven.

2° Maria-Catharina Pompe, geboren den 22 december 1807; de peter was Jan-Engelbert, de meter Catharina Houtendirck. Zy stierf den 26 december 1807.

3° Joanna-Jacoba, geboren den 20 mei 1809. Zy trouwde in 1838 met Joannes-Baptista Sannes, uit welk huwelyk geboren werden:

1° Een kind, den 29 january 1839, op den zelfden dag overleden.

2° Philippus-Franciscus-Eduardus, geboren den 29 january, overleden 1 juny 1846.

3° Henricus-Albertus-Joannes, geboren den 28 juny 1842.

4° Carolus-Hubertus-Maria, geboren den 3 meert 1845.

5° Petrus-Paulus-Joseph, geboren den 20 mei 1847, overleden den 13 juny 1847.

6° Christina-Theresia-Maria-Francisca, geboren den 18 november 1848.

De vader dezer zes kinderen, Joannes-Baptiste Sannes, is overleden in St-Andries parochie den 23 meert 1854 in den ouderdom van 51 jaren.

Pauw Pompe is overleden den 4 mei 1822 te zynen huize in de Kaesstraet, 's morgens ten 10 ure, oud zynde 80 jaren, de overlydensakt luidt:

'Paul Martin Pompe, sculpteur âgé de 80 ans, natif d'Anvers y décédé le 4 mai 1822 à 10 heures du matin en son domicile s. 1 N. 537, veuf de Marie Cath. Bosschaerts, époux d'Anne Cathérine Jacqueline Houtendirck. La déclaration a été faite par Corneille Vets, fossoyer, âgé de 24 ans.'

De tweede vrouw van Pauw Pompe, met name Anna-Catharina-Jacoba Houtendirck, is overleden te huize van haren schoonzoon, J.B. Sannes, in St-Antoniusstraet, w. 4 n. 1097 den 27 mei 1850, in den ouderdom van 82 jaren 10 maenden en 2 dagen.

Werken van Pauw Pompe.

Wat de werkzaemheden van P. Pompe aenbelangt, daervan treft men weinige melding aen. Wy hebben onder het oog een *Noticie-boekje* waerin wy het volgende lezen:

'Den 14 april 1781 afgesonden 4 belden naer Duynkerke en daervan verdind 8 pistoolen, voor scheepbrengen, 17 stuyvers en pasport voor mande en strooy, 2 gulde 4 stuyvers betaelt den 1 mey 1781.'

'De 8 vaesen scheep gedaen den 30 mey 1781 voor Duynkerken en daeraen verdint 64 gulden sonder mande of pasport stroot scheepbrengen de onkosten bedraeghen nogh te samen 5 guldens eenen stuyver en half.'

'Ontfangen den 2 october voor het maeken van 6 vaesen de somme van 48 gulden courant voor Duynkerken.'

Uit het gemeld *Noticie boekje* blykt ook dat hy hofposturen hersteld heeft.

Wy weten oorkondelyk uit de geschiedenis van den tyd, dat krachtens de Fransche Jacobynsche furie, zekere A.J. Frison, kommissaris van het uitvoerende bewind by de korectionele regtbank, den 26 pluviose jaer IV (15 february 1796) aen de municipaliteit een streng bevel gaf dat al de *despotieke* en *fanatieke* teekens, dit is, de wapenschilden, opschriften, de kruis- en O.-L.-Vrouwebeelden op het spoedigste zouden verdwynen; wy weten ook dat dit bevel uitgevoerd werd, en dat de kruisbeelden van welke men er te Antwerpen alleen, minstens 300 op de kerken en andere gebouwen aentrof, benevens het groot metalen kruis op de Meir, de O.-L.-Vrouwe beelden en Heiligen op de hoeken der straten en op pompen, zonder genade neder geworpen werden; dat gelukkiglyk vele ingezetenen zich haesteden hier en daer zulke beelden in stilte van hunne plaetsen af te doen, welke zy dan in hunne kelders of op hunne zolders verborgen hielden tot dat de Fransche Jacobynen hunne matten opgerold hadden.

Welnu, in 1814 brak de blyde dag aen dat de Kruis- en O.-L.-Vrouwebeelden op hunne vorige plaetsen zouden hersteld worden[1]. Edoch onder dezen waren er zeer velen beschadigd en gebroken, en eischten dus eene volle herstelling. Dit werd voor Pauw Pompe, die onder het geleide zyns vaders werkte, eene gunstige gelegenheid om zynen kunstiever uit te oefenen. Ook blykt het uit rekeningen dat hy er menigvuldige hersteld heeft.

In den winter van 1772 van 15 january tot vrydag 17, onderscheidde hy zich te samen met zynen broeder Engelbert en zynen vader Walther, in het vervaerdigen van sneeuwenbeelden in de straten en op de opene plaetsen van groote huizen. Onder andere trof men van hem en zynen broeder een beeld aen by de abtdy van St-Salvator, in de Peeter-Potstraet, op de maet van 12 voeten hoog, een ander op de opene plaets van den heer Joannes Beerenbroek, een derde, op de opene plaets van den heer baron de Proli, admirael der Schelde, op de Schoenmerkt, volgens de maet van 15 voeten, voorstellende een Hercules.

Jan-Engelbert Pompe.

(1) Het eerste O.-L.-Vrouwebeeld dat op zyne vorige plaets hersteld werd, was ditgene op de Ossenmerkt, byna voor de wooning van M. Van Hool, beeldhouwer. Er had te dezer gelegenheid eene groote feestviering plaets.

Zoon van Walther en Christina Bammans, werd geboren te Antwerpen en gedoopt in St-Walburgiskerk den 18 december 1743. De doopakt luidt: 'S^{tae} Walburgis 18 X^{bris} 1743 - Joes B^{ta} Engelbertus, filius Walteri Pomper (sic) et Christinae Babmans (sic); susc: Jo$\overline{es}$ Ermelen et Anna Maria Babmans.'

Engelbert Pompe had meerder aenleg tot de beeldhouwkunde dan zyn broeder Pauw; ook oefende hy zich enkel in dit vak. Na zich eenigen tyd onder het geleide zyns vaders volmaekt te hebben, trad hy in huwelyk met Joanna-Catharina Somers, van Borsbeek, by Antwerpen. Het huwelyk had plaets in O.-L.-Vrouwekerk den 25 july 1780: '25 junius 1780. - Joannes Engelbertus Pompe, ex S: Walburg: aet: 35 an: Kaes-str: et Joanna Catharina Somers, ex Borsbeek, aet: 29: an: Vlasmerkt, testibus Paulo Martino Pompe, Kaesstraet, et J$\overline{es}$ B^{ta} Moons op 't Sant.'

Uit dit huwelyk werden geboren:

1° Anna-Christina Pompe, geboren te Antwerpen den 3 february 1781 en gedoopt in O.L. Vrouwekerk, zuidkw.; de peter was Joannes Bap. Moons en de meter Christina Bammans.

2° Anna-Maria-Petronilla Pompe, geboren den 17 juny 1782 en gedoopt in O.-L.-Vrouwekerk, zuidkw.; de peter was Petrus Somers en de meter Anna-Maria Pompe.

3° Joanna-Theresia Pompe, geboren den 14 october 1783, en gedoopt te huis, op de Vlasmerkt; de peter was Gummarus Somers en de meter Joanna-Pompeia Pompe.

4° Elisabeth-Rosalia-Paulina Pompe, geboren den 4 septembre 1785, en gedoopt te huis op de Vlasmerkt; de peter was Paulus-Martinus Pompe en de meter Elisabeth Somers.

5° Joannes-Franciscus-Emmanuel Pompe, geboren den 25 november 1787 en gedoopt te huis, op de Vlasmerkt; de peter was Franciscus Somers en de meter Anna-Cath. De Bodt. Gemelde Joannes is volgens een certificaet van krygsdienst, zeer waerschynlyk in 1811 of 1812, te Séville, in Spanje, overleden.

6° Catharina-Henrica Pompe, geboren den 11 augusti 1790 en gedoopt te huis op de Vlasmerkt; de peter was AEgidius Somers en de meter Catharina De Bodt.

Jan-Engelbert Pompe verloor door den dood den

28 november 1804 zyne echtgenote Joanna-Catharina Somers.

De overlydensakt luidt:

‘Jeanne Somers, ménagère, morte le 7 Frimaire, an XIII (28 november 1804), à 7 heures du matin dans sa demeure, s. 4 n. 2879, agée de 54 ans, native de Borsbeeck, épouse de Jean Engelbert Pompe, fille de Pierre, âgé de 68 ans, et de feue Elisabeth De Bodt. La déclaration a été faite par Jean Engelbert Pompe, âgé de 60 ans sculpteur, demeurant s. 4 n. 2879, époux de la décédée et par Paul Martin Pompe, âgé de 61 ans, gommeur de soie, demeurant s. 1 n. 537, beau-frère de la décédée.

Te dezer gelegenheid schreef Engelbert Pompe den volgenden brief, welken wy hier als een bewys van eene opregt christelyke liefde mededeelen[1]:

‘*Seer geheerden Vader Broeder en Susters*,

‘Naer Ul. alle gewenst te hebben allen hemelschen zegen en benedictie soo naer het geestelyk als naer het tydelyk vervult met eene eerbiedinge soo het betaemt onder malkanderen te leven in vrede en eendrachtigheid welck aengenaem is aen Godt, daerom want hier op de werelt niet en is voor ons om een eeuwige woonplaets te besitte, maer die te betrachte hier bove in het ander leven, soo als het den Heere behaegt heeft ook over te haelen myn beminde huysvrouw op desen morgen om 7 ueren naer dat aen alles is besorgt geweest soo wel van het geestelyk als het tydelyk naer eene korte ziekte van noch geen acht daege dus recommandere haer in Ul. gebede en op Vrydag s'morgens om 8 ueren sal sy begraeve worden dus gelieft imand te kome op de begraevenisse het sal ons aengenaem syn en versoeke het te laten weten tot Ommelegem aen monfreer en voordre vrinde en bekende.

‘Waermede blyve seer waerlyk seer geheerde vader broeders en susters.

Antwerpen 28 9^{bris} 1804.

Ul. dinaer

J.E. POMPE.

Jan-Engelbert Pompe is overleden te Antwerpen den 1 november 1810: ‘Jean Norbert (Engelbert) Pompe; sculpteur âgé de 66 ans, natif d'Anvers, y décédé dans son domicile s. 4 n. 2879 le 1 novembre 1810, à 9 ½ heures du soir, veuf de Jeanne Somers. La déclaration a été faite par Jean Gibens, marchand de lévure, àgé de 33 ans, domicilié s.n. 611, et par Pierre de Moor, patron de navire, âgé de 21 ans, à bord de son vaisseau en rade en ce port.’

Werken van Engelbert Pompe.

Van in het jaer 1768, 13 Meert, tot in 1776 treffen wy den naem van Jan-Engelbert Pompe aen in het *jaerboek der Gilde van Sinte Lucas*, als behalende in de pryskampen der teekening eervolle benoemingen.

Dan, wat de werkzaemheden van E. Pompe aengaet, deze zyn menigvuldiger dan die gene van zynen broeder Pauw, en mogen te regt kunstwerken genoemd worden. Hy was beeldhouwer in den vollen zin des woords. Hy volgde zynen vader Walther na, en hielp hem in onderscheidene omstandigheden. Hy heeft menigvuldige werken vervaerdigd van welke er nog hier en daer in de familiën te Antwerpen met eere bewaerd worden, en van welke er velen der aendacht waerdig zyn. Wy zullen

(1) Aen Petrus Somers by de kerk te Ranst.

er eenige opgeven, welke wy weten zeker te bestaen. Engelbert teekende zelden zyne werken.

By vrouwe Wed^{e} Dumercy-Pompe in St-Antoniusstraet, bestaen de volgende kunststukken:

1. Een Christusbeeld, zonder voet.
2. Een Kindje, in witten marmer, geteekend 1806.
3. Een palmhouten groep, voorstellende de H. Kerk.
4. Een O.-L. Vrouwe beeld met het kindeken Jesus, in potaerde.
5. Een desgelyk, maer kleiner.
6. Eene Schets, in gebakken potaerde, voorstellende eene Chineesche zangster.

   Het uitgevoerde werk hiervan bestaet mogelyk nog by M^{r} De Bruyn, of dezes familie, te Lokeren.
7. Twee ivooren ronde beeldwerken, het eerste voorstellende het portret van Heyntje Van der Noot, en het tweeden dat van kapitein Mens.
8. Een borstbeeld van Zyne Hoogw. Cornelius Franciscus de Nelis, in gebakken potaerde.

Ook heeft hy voor Zyne Hoogw. eenen marmeren Homerus, vyf voeten hoog, gemaekt. Naer het schynt was Engelbert Pompe bevriend met den Bisschop de Nelis, die hem somtyds in zyn werkhuis kwam bezoeken. Overigens men weet dat deze geleerde, ieverige, menschen vaderlandslievende Prelaet, de wetenschappen, de fraeije letteren en kunsten hoogwaerdeerde, en degene welke zich hierin onderscheidden, met toegenegenheid aenmoedigde en zelfs ondersteunde.

By den heer J.Th. Giebens, in de Wolstraet, de volgende:

1. Een palmhouten Christusbeeld met berg.
2. Een ivooren Christusbeeld, zeer klein en mogelyk wel het kleinste dat hy ooit gemaekt hebbe.
3. Een calvarie of kruisberg met een roependen Christus in palmhout; aen den voet des kruises knielt Magdalena; wat lager staet een weenende Engel; beneden ziet men het serpent met den appel; schotel, spons, hamer, nyptang, doodshoofd en planten liggen op den berg.
4. Eene groep in palmhout, voorstellende een Nood Gods met een weenenden Engel.
5. Een klein Mariabeeld met het kindje Jesus, in palmhout, uitvoerig gemaekt.
6. Een St-Joseph met het kindje Jesus op zynen arm, in palmhout.

By den heer Debeuker, een Christus aen de kolom, in palmhout.

By den heer Lauwers-Giebens, een Christus op het kruis, in palmhout, gemerkt J.E. Pompe.

In St-Antonius kerk, een fraei ivooren Christusbeeld door zekere familie geschonken.

By den Eerw. Heer P. Visschers, een Christus op eene kartel.

By Mr A. Jacobs-Sweens, op de Torfbrug de volgende:

1. Een basrelieve in ivoor, voorstellende Bacchus op de ton.
2. Een klein ivooren Christusbeeld.

Op den kataloog van *Rariteyten* van wylen den Eerw. Heer Kanonik, J. Tassaert, N° 33, eene voorstelling van St-Joseph met het kindeken Jesus, in palmhout, hoog 20 cent. of 9 ½ duim.

In de boeken of registers van Broederschappen enz., in de onderscheidene kerken van Antwerpen treft men van E. Pompe zeer fraeije afteekeningen aen, met de pen uitgevoerd.

In den winter van 1772, van 15 tot 17 january, heeft E. Pompe met zynen vader en broeder Pauwel sneeuwenbeelden gewrocht op de straten en openbare plaetsen. Engelbert vervaerdigde voor de Akademische scholen, te midden der Beurze, een beeld voorstellende Thetis, gezeten op eenen dolfyn, 17 voeten hoog[(1)].

Een beeld, Flora, 12 voeten hoog, by de St-Salvators abtdy, in het huis van M. Beerenbroeck[(2)].

Een kolossael beeld, 15 voeten hoog, voorstellende Hercules met eenen leeuw worstelende, in het huis van den heer baron Proli op de Schoenmerkt[(3)].

Wy twyfelen niet of dit berigt over de beeldhouwers Pompe, zal den lezer bevallen en tevens eene bladzyde meer opleveren tot het vervaerdigen van een nauwkeurig naemboek van kunstenaren die door hunne bekwaemheid uitgemunt hebben.

P. VISSCHERS, priester.

AENTEEKENING. - In het oogenblik dat wy dit artikel sluiten meldt ons de heer Ph. Rombouts, dat er te Contich, in de kapel van O.-L.-V. ter Sneeuw, een groep van Walther Pompe bestaet, zynde eene H. Familie, akademische figuren, in hout.

Merkweerdigheden van Italie.
Pisa.

Livorno, 20 february 1846.

Nauwelyks was de zon aen de glanzige oorsterkim opgestegen, toen wy reeds, langs het land, door den stoom voortgesleept, de schoonste landeryen afwisselend voor onze oogen zagen henensnellen, en eindelyk, na eenen korten togt, het eeuwenoude en zoo beroemde Pisa naderden. Wy gingen dan de vervulling zien van den schoonen droom onzer jongheid en, met eigen oog, die edele stad beschouwen voor welke natuer en kunst eenmael hunne bekoorlykste wonderen hebben uitgeput. Wy zouden ons overtuigen van al wat er zoo wonderbaers is geschreven geworden over die trotsche Hoofdkerk, die prachtige Doopvont, dien zeldzamen hellenden Toren, dit heerlyk Campo-Santo, verheven gedenkstuk door het Christendom opgerigt aen de onsterflykheid der ziel, dat, in zyn slach, niet slechts in Italië, maer door gansch de wereld tot heden zonder wêerga is gebleven.

Wy zegden het hooger: niet tegenstaende de snelheid onzer vaert, hadden wy toch de omliggende landeryen in al hunne pracht en rykdom mogen bewonderen.

(1) Zie N° 2, Collection des desseins (sic), des figures colossales et des groupes qui ont été faits de neige dans plusieurs rues et dans plusieurs cours de maisons de la Ville d'Anvers, le mois de Janvier 1772 par différens artistes et élèves de l'Académie royale etc. *Anvers*, chez J.B. Carstiaenssens, Blauwhandsche Ruy, et Bruers, Minderbroeders Ruy in St-Ignatius.

(2) *idem* N° 11.

(3) *idem* N° 17.

Schoon waren zy inderdaed, die uitgestrekte en zoo weelderige pleinen waerover de dagende zon den warmen gloed van hare eerste stralen zond. Overal zagen wy liefgelegene dorpen, prachtige lusthoven, die aen de heuvelen schenen te hangen; blauwe meren, tintelende watervallen, rivieren en beken, waervan het helder stroomen de kronkelingen van het land als met eenen boord van wemelend spiegelnat schenen te omzoomen.

Vooraleer wy de beschryving aen zouden vatten van wat het kunstryke Pisa, tusschen alle steden, haren algemeenen roem heeft doen verwerven, zal het niet overbodig zyn eenige woorden te zeggen over haren oorsprong en de omstandigheden waerin zy hare belangryke ontwikkeling heeft bekomen.

Pisa in het midden eener vruchtbare veldenvlakte, op de dichterlyke boorden van den *Arno* ryzend, is een der oudste steden van Italië. Strabo verzekert dat zy gesticht werd door eene grieksche volksplanting, na den oorlog van Troeijen: dit gezegde wordt door Virgilius bevestigd(1). Sedert 561 was zy bondgenote van Rome, van wie zy, in 574, eene van de belangrykste volksplantingen werd. Die historische waerheid wordt dan ook duidelyk door den aenblik van eenige harer gebouwen bewezen. De keizers Adrianus en Antoninus hadden Pisa boven alle andere steden lief en versierden ze, ten blyke dier genegenheid, met verscheidene gedenkstukken die grootendeels werden geslecht.

By den val van het romeinsch keizerryk, werd Pisa door de inrukkende Barbaren niet gespaerd. Na wreed by die ramp geleden te hebben en moedig, in de volgende tyden, schrikkelyke wederweerdigheden te hebben doorkampt, toen heel Italië tegen de slaverny opstond, ontrolde zy ook de vlag der onafhankelykheid en onderscheidde zich, even als hare mededingster Venetië, door de grootheid van hare ondernemingen en de onversaegdheid harer wapens.

Omtrent het jaer 1000, was de Republiek van Pisa magtig en schrikverwekkend geworden: zy was bezield door den geest van verovering. De Sarrazynen, door hare vloten vervolgd, werden genoodzaekt Italiës kusten te verlaten. Weinigen tyd daerna, ten jare 1029,

(1) Zie OEneis, boek X, v. 178.

deden de Pisaners hunne zegenpralende vanen wapperen op het eiland Sardinië, waervan de koning hun krygsgevangen werd. De kruisvaerten kwamen den glans hunner magt nog vermeerderen; by deze gelegenheid rigtten zy belangryke gestichten ter kusten van Afrika op. 't Is alsdan ook dat er tusschen Pisa en Genua die noodlottige jaloezy ontstond, welke aengehitst werd door de woedende burgeroorlogen, die haer met eenen wissen ondergang schenen te bedreigen. Allengs verloor zy hare veroveringen en viel eindelyk tot zulken staet, dat zy haer eigen behoud slechts aen de altoos gevaerlyke tusschenkomst van vreemden te danken had.

Na dat Pisa eenigen tyd in die drukkende omstandigheden had verkeerd, traden de Medicissen op, en veranderde heel de toestand der zaken. Het vertrouwen begon te herleven; de studiën werden hernomen; de akkerbouw herbloeide en het zoo jammerlyk beproefde Pisa zou hare vorige grootheid herbekomen. Doch, in weêrwil van al haer poogen, klom zy nooit meer tot dien trap van voorspoed waerop men haer eenmael tusschen alle andere steden van Italië uit zag blinken. Nogthans, alhoewel de zee haer strand heeft verlaten, om het leven en de beweging aen eene nieuwe gunstelinge te schenken; alhoewel zy nu in stilte is neêrgezeten op de eenzame oevers van den *Arno*, die vroeger van het gedruisch van haren voorspoed en moed weêrgalmden; alhoewel de oude keizerlyke stad de lauweren harer dapperheid heeft zien verslensen, is zy immer het geliefkoosde verblyf van kunst en wetenschap gebleven, en draegt zy nog heerlyk de onvergangbare kroon, die het kunstvermogen haer heeft gevlochten. Onder dit opzigt moet zy voor niet ééne stad van Italië wyken; met regt en meer dan alle andere mag zy zich daerover beroemen.

De hoofdkerk.

Te midden der heerlyke gedenkstukken die men in haren schoot ziet pryken en waervoor de vreemde bezoeker in bewondering stil blyft staen, bekleeden de Hoofdkerk met hare Koepel, hare prachtige Doopvont en het aenpalend *Campo-Santo*, ontegenzeglyk den eersten rang.

Even als de meeste kerken der middeneeuwen na het plegen eener groote gebeurtenis werden opgerigt, ter uitdrukking van den algemeenen dank der volkeren voor een weldaed van den Hemel bekomen, is ook Pisa's Hoofdkerk, na eene groote overwinning, ten jare 1063, door hare inwooners op de Sarrazynen behaeld, uit dezer buit ten eeuwigen aendenken van dien heuglyken voorval gesticht geworden. Tot heden is die edele handelwyze, waer wy, in onze ydele en verkwistende praelzucht blozend moeten op neêrzien, algemeen by de Italianen in voege gebleven. In dit land, waeruit, ja, de echte Kunst en het ware Geloof, door de verbasterde grootsprekery onzer huidige volksbeschavers, nog niet is gebannen geworden, grypt nimmer eene gebeurtenis plaets, of zy wordt onmiddelyk, door eenen eeuwendurenden herinneringszuil, voor de onsterflykheid behouden. Aen dit vereerend werk worden ook, gelyk in andere landen, ontzaglyke geldsommen besteed, doch niet verkwist; vermits zy de opwelling van het jubelende volksgevoel doen te voorschyn komen in eene uitdrukking die tyd en eeuwen tart, en die niet, zoo als men het meermaels ziet gebeuren, met de opwelling zelve van dit kortstondig gevoel, als een tooneelscherm moet verdwynen.

Nauwelyks had men besloten deze groote onderneming uit te voeren, of men schafte zich de medewerking aen van al de bekendige bouwmeesters en kunstenaers van Italië. Die medewerking van zoo vele groote mannen van talent, moest gewis

een buitengewoon meesterstuk voortbrengen. Aenstonds sloeg men de hand aen 't werk: allengs rees het gebouw - en, na eene eeuw van arbeid en oneindige opofferingen, stond het fier en glansryk voltrokken.

De voorgevel der Kerk is van een edelen, ryken en bevalligen bouwtrant. Als men den zelven zoo stout in de lucht ziet opstygen, zou men zeggen dat eene geheimzinnige hand de vyftig kolommen, die hem versieren, samenhoudt. Op het toppunt des gevels staen de beelden van de H. Maegd en der vier Evangelisten, welke het grootsch gebouw als bekroonen.

De dry bronzen deuren die tot het heiligdom ingang geven, genieten, met regt, hunne aloude befaemdheid. Twee grieksche kolommen, met figuren van eene uitstekende fynheid, versieren het buitenwerk der groote deur. Het is onmogelyk, zonder verwondering, de bas-relieven die deze deuren opluisteren, te beschouwen. Men ziet daer afgebeeld de byzonderste trekken uit het leven van den Zaligmaker en van de H. Maegd: het brons schynt te spreken, 't zy de Godmensch zyne hemelsche leering verkondigt; 't zy Hy aen de zieken zegt: *Weest genezen*, - aen de dooden: *Staet op!* - Men kan zich geen denkbeeld vormen van de kracht waermede het Lyden van den Zaligmaker, in dát eeuwig - onbeweeglyk metael, die zoo immer levenvolle voorstelling heeft bekomen. En geen wonder. Op het gebied der kunst is het geloofsgevoel almagtig, en daer dit gevoel, betreurensweerdig genoeg, ten onzen tyde op dat gebied meer en meer verflauwt, worden zy ook zeldzamer de wonderen, om ons van de grootheid dier tyden en onze onmagt te overtuigen.

Gaen wy thans in de uitgestrekte beuken waervan de ligte en bevallige welfsels, glinsterende van goud, op vyftig kolommen van oosterschen marmer rusten. Zoo haest men over den drempel dezer wonderbare kerk treedt, gevoelt men zich van eenen ontzagwekkenden eerbied aengedaen, op het aenzien van dien edelen en fraeijen bouwtrant en van dit zachte licht, dat door het gekleurde glas der

vensters dringt. Wat men by den eersten aenblik van het binnenste diens tempels ontwaert, is zoo verrukkend schoon, dat men zou gelooven of het is als een afbeeldsel van dit hemelsch Jerusalem, dat de verhevene balling van Pathmos eertyds in den geest had mogen bezoeken.

De omtrek der kolommen en het inwendige der kapellen zyn met de rykste voortbrengselen der beeld- en schilderkunst versierd. In het Choor, naby de grafstede van Pietro Ricci, aertsbisschop van Pisa, bemerkt men dry bronzen beelden, verveerdigd door Giovanni di Bologna, dien grooten kunstenaer, die slechts door Michaël-Angelo overtroffen werd. De *H. Agnes* van Andrea del Sarto, welke men aen Raphaël toeschryft, is de kostbaerste schildery der kerk: het gelaet der jonge heilige, welke een lam - het zinnebeeld der onschuld - streelt, schynt eenen geur van heiligheid uit te wasemen, welke op het gemoed des aenschouwers eenen diepen indruk maekt. - De *H. Maegd met het kind Jesus*, *van heiligen omringd*, is een van de vermaerdste stukken dezes schilders. In Italië, by de groote meesters, heeft het gelaet der heiligen doorgaens eene edelheid van uitdrukking en hunne houding eene weerdigheid, die men in de schilderstukken van andere scholen niet immer terugvindt.

De Predikstoel, die geenszins het minst schoone sieraed der kerk is, wordt ondersteund door twee kostbare marmeren kolommen. Het heerlyke beeldwerk van Giovanni di Pisa, dat eerst den vorigen predikstoel versierd had, is thans boven de groote kerkdeur geplaetst en draegt de blyken van de diepe kunde en onvermoeide poogingen des grooten kunstenaers.

De schildery der *HH. Engelen*, boven het altaer dat hun is toegewyd, is een van de beste stukken van Salimbeni, een vermaerd schilder van Sienna uit de zestiende eeuw. De Aertsengel Raphaël, die de voornaemste figuer uitmaekt, heeft een waerlyk hemelsch voorkomen. - *Jesus tusschen de leeraers*, van Sorri, heeft veel van de grootsche manier van Paolo Veronese. - Het tafereel dat de II. Ranieri voorstelt, daer hy zyne vorstelyke kleeding met het monikken gewaed verwisselt, is, voor wat de samenstelling en de uitdrukking betreft, een der geroemdste werken van Benedetto Lutti.

De middenbeuk is bekroond met eene koepel van eene verbazende grootte; het inwendig er van is versierd met een meesterstuk dat de *Hemelvaert van Maria* verbeeldt.

Het oog is verblind door al die schoonheden en het ware onmogelyk dezelve volledig na te gaen en naer eisch te beschryven.

De doopkerk.

Deze rondvormige kerk, gansch uit marmer en in den gothischen styl gebouwd, staet teenemael afgezonderd van de Hoofdkerk - iets wat men niet zelden in Italië aentreft. Zy werd naer het plan van den vermaerden beeldhouwer Dioti Salvi van Pisa, ten jare 1152 aengelegd, zoo als blykt uit het volgend opschrift dat men ter plaetse aentreft:

MCLII. Mense. aug. fundata. fvit. haec. ecclesia.

Dry uit metael gedrevene deuren geven toegang tot deze Doopkerk; de byzonderste is versierd met beeldwerk dat de marteldood van den H. Joannes-Baptista en verschillige geheimnissen van het leven des Zaligmakers voorstelt. De uitstekende

fynheid van dit kunstwerk kondigt reeds den bloei aen van Pisa's school, welke alsdan op al hare mededingsters een voordeeligen invloed had. Dit meesterstuk, dut Michaël-Angelo zelf bewonderde, werd vervaerdigd naer eene teekening van de deur der Doopkapel van Florentië.

Dit gebouw is inwendig even schoon als de Hoofdkerk: de twee reijen granieten kolommen op elkander geplaetst, zyn van Corintische bouworde; maer de bogen, die de tribunen vormen en de ronde koepel ondersteunen, zweemen naer de ogief en doen vermoeden dat men toen niet verre meer van het gothisch tydpunt verwyderd was.

Onder de verhevene koepel bevindt zich eene kostbare achthoekige Doopvont, dry trappen van den grond verheven, die van binnen uit vyf afdeelingen of holtens bestaet. In het midden dier Vont ryst een allezius bewonderbaer metalen standbeeld dat, de H. Joannes Baptista voorstellende, voor een der schoonste werken doorgaet van Baccio Randinelli, een niet onbefaemd kunstenaer van de Sienneesche school. Tegen de binnenwanden dier kerk bevinden zich insgelyks nog vier andere Doopvonten die, uit rooden porfiersteen gehouwen, in vroegere eeuwen gebruikt werden.

Aen deze zoo prachtig ingerigte Doopkerk is eene herinnering gehecht, die de gewoonten uit de voorledene tyden by eenen enkelen trek afschetst, en die, toegepast op de godsdienstige gebruiken uit onze dagen, ons wel eens het verlies doen betreuren van die dichterlyke en majestatische voordragt welke men, in vroegere eeuwen, aen de heilige plegtigheden van den Godsdienst wist te geven. 't Is alzoo dat eertyds de doopsplegtigheden by die Vont onder den toeloop eener talryke menigte, slechts by avond, gebeurden. Gansch het inwendige der kerk glanste in het licht der luchteren, terwyl, op het buitenplein, duizende brandende flambeeuwen hunnen gloed in de verte zonden, als zou hy, door het dichterlyk zinnebeeld van dien weêrschyn, in het midden der avondstilte, voor de rustende stad, de heilige geheimnissen hebben willen vertolken, welke het licht des Geloofs van uit den Hemel in de zielen der nieuwgedoopten neêr deed stralen.

Op heden is dit gebruik gewyzigd. De aertsbisschop, omhuld van de prachtige kleedy zyner weerdigheid, om-

ringd van zyne talryke geestelykheid, dient niet meer in Pisa's Doopkerk, te midden der plegtige choorgezangen en der toegesnelde scharen, het H. Sacrament der Herboring toe, volgens het oude middeneeuwsch gebruik; het gebeuren der plegtigheid heeft de grootschheid der uiterlyke bediedenis verloren, en toch blyft het eeuwig waer 't verheven opschrift dat men op de Doopvonte leest:

Hic renascimur ad immortalitatem[1].

en zoo als eertyds putten nog heden de afstammelingen der oude Pisaners het geestelyk leven aen die zelfde bron, waeruit het eenmael, voor hunne voorvaderen, zoo helder en krachtig voort mogt vloeijen.

Voor wat de overige kunststukken betreft die, veelvuldig genoeg te dier kerk worden bezigtigd - melden wy die allerschoonste Predikstoel, gansch uit marmer van Paros door den beroemden Nicolas di Pisa gebeeldhouwd. Wie eenigzins met de prachtige werken diens grooten kunstenaers bekend staet, wanneer hy weet dat dit gewrocht voor een der hoogstgeachte meesterstukken der beeldhouwkunde wordt gehouden, zal ligt eene nabytredende gedachte vormen over de schoonheid van dit kunstjuweel welks waerdy men onmogelyk by eene beschryving kan doen gelden. In dit werk kan men duidelyk den voortgang bemerken welke de beeldhouwkunst onder dezen grooten meester heeft gedaen. In zyne handen kregen het brons en het marmer gedachten en spraek. Ook hadden de Pisaners zoo groot eenen eerbied voor de werken van hunnen medeburger dat zy, op groote plegtigheden, als het volk in menigte naer deze kapel stroomde, gewapende mannen plaetsten om dit meesterstuk tegen alle beschadiging te behoeden. Deze predikstoel is versierd met vyf bas-relieven, welke zoo schoon en daerby zoo wel bewaerd zyn, dat men schier niet kan gelooven dat ze reeds eeuwen lang bestaen; hy rust op zeven kolommen van oosterschen marmer en van eene overschoone bewerking.

Een zeer merkweerdige weêrgalm herhaelt, met eene wondere zoetheid en getrouwheid, elk woord dat luidop gesproken wordt. Wanneer men stil spreekt aen eenen kant van den muer, dan verstaet men aen den tegenovergestelden, al wat men zegt en, dit zoo duidelyk, dat men zich, als het ware, aen de zyde zelve des sprekers waent te bevinden. Zulken weêrgalm ontmoet men dikwyls in cirkelvormige en gewelfde gebouwen; dit hangt geenszins af van den wil des bouwmeesters, want tot dus verre heeft men nog niet juist die wederkaetsing der klanken weten te bepalen, en daerenboven was dit in de twelfde eeuw nog minder bekend dan op onze dagen.

CH.J. VANDEN NEST, priester.

Kunst- en letternieuws.

De stadsraed van Gent, zegt de *Eendragt*, heeft aen de Maetschappy van schoone kunsten en letterkunde, aldaer, een hulpgeld van vyf honderd franken toegekend, ter gedeeltelyke bestryding der kosten van het *Kongres voor kunst en oudheidkunde*, en der feestelykheden, door dit genootschap in September te houden, by gelegenheid der vyftigste verjaring zyner oprichting.

Op de prysvraeg, door deze vereeniging voor dit jaer uitgeschreven: *de Geschiedenis van Beeldhouwkunde in België sedert het invoeren van het christelyk geloof tot het einde der XVIII*^{e} *eeuw*, zyn geene antwoorden ontvangen. Eene wederuitschryving van het belangryke onderwerp is waerschynlyk.

(1) 'Hier worden wy tot de onsterflykheid herboren.'

- Er is reeds aengekondigd zegt het zelfde tydschrift, dat de eerw. heer Van Beelen, professor by de katholyke Hoogschool, te Leuven, eene vlaemsche vertaling van het nieuw Testament heeft vervaerdigd. Thans wordt uit die stad gemeld dat, om in zoo gewigtig eene zaek met alle voorzichtigheid voort te gaen, de vertaler een afzonderlyk werkje heeft uitgegeven, opdat het geleerde publiek en de geestelyke overheid zouden kunnen oordeelen over de grondregels, by die vertaling gevolgd. De bisschoppen van België hebben het plan des heeren Beelen goedgekeurd, en het richtsnoer, dat hy voornemens is te volgen, allenzins redelyk geoordeeld. De vlaemsche vertaling zal dus eertsdaegs worden ter pers gelegd, en ongetwyfeld met de bisschoppelyke goedkeuring voorzien zyn. Men hoopt zelfs dat de Paus mede zyne goedkeuring aen dit werk zal verleenen, zooals vroeger opzichtens de hoogduitsche vertaling van Allioli geschiedde.

- De commisie der Toonstelling van Antwerpen, heeft voor de verloting aengekocht: *De oude Beurs*, van Minguet; een *landschap*, van Pieron; *Geheim huwelyk van Ferdinand I*, van Koller; *Jonge Ardeensche meisjes*, van Verheyden; *Vee in de weide (Kempen)*, van Robbe; *Een koopman in Shals by eene armeniaensche familie*, van Huysmans. De heer Michiels-Loos heeft de schildery van Jacob-Jacobs: *het Meir Welter*, aengekocht.

- De heeren L. de Burbure en P. Génard zyn voornemens eene uitgebreide verhandeling over de *Beurs* van Antwerpen in het licht te geven, welke de geschiedenis van dit belangryk gebouw zal inhouden.

- Verschenen: *Het verlaten huis* door Ch. Dickens, op nieuw vertaeld door C.M. Mensing. Haarlem. A.C. Kruseman. Verkrygbaer by C.J. Mienikus; Koepporstraet N° 43, te Antwerpen.

- Verschenen: Te Antwerpen, by J.B. Van Mol-Van Loy en te Gent, by Willem Rogghé: *Tabakwolkjes*, schetsen door Jozef Cauwenbergh. Onder dezen titel heeft de heer Jozef Cauwenbergh van Antwerpen, een drytal romantische verhalen uitgegeven, welke allezins de aendacht van het vlaemschlezend publiek verdienen. De schryver behoort tot eene goede school; de natuer is zyne leermeesteresse. Zyn styl is vloeijend, sierlyk, en wat men by eenen jeugdigen dichter geerne aentreft: vurig, enthousiashtisch.

De stukken door den heer Cauwenbergh, in de *Tabakwolkjes* geplaetst, doen zich zoo wel door de verscheidenheid hunner onderwerpen, als door hunne kundige behandeling aenbevelen. Zy boeijen de aendacht. Geerne zien wy onzen schryver het ingeslagen pad bewandelen; zyn *début* is hem gunstig geweest, met studie en volherding, zal hy buiten twyfel, eensdaegs eene schoone plaets tusschen onze goede nationale romandichteren innemen.

De heilige Familie, tafereel door Ed. du Jardin.

Het tafereel, waervan wy de plaetsnêe mededeelen, werd door den heer Edw. Du Jardin voor het hoogaltaer van het gesticht der Zusters van liefdadigheid te Gent uitgevoerd. Wy schryven hier de vertaling neêr van een artikel, dat dezer dagen in een Antwerpsch dagblad, over het nieuw voortbrengsel van onzen medewerker verscheen.

‘Wanneer wy over dry weken, den catalogus ontvingen der tentoonstelling van schoone kunsten, thans in onze stad geopend, dan waren wy eenigzins verwonderd, tusschen dit groot getal schilders, den naem van eenen meester niet te vinden, wiens werken met byval in verscheidene onzer zalen hebben geprykt. De oorzaek hiervan was, dat de heer Du Jardin, de kunstenaer dien wy bedoelen, zich sedert eenigen tyd bezig hield met eene aenzienlyke samenstelling voor het klooster der Zusters van liefdadigheid te Gent. Dit tafereel zou eene weerdige plaets in de zael der Schoone Kunsten hebben ingenomen. Voorstellende de *H. Familie*, en bestemd voor een ogivael altaer, is dit doek met dit godsdienstig gevoel behandeld, dat wy geerne in de werken terug vinden die geroepen zyn onze tempels te versieren. De samenstelling is wys, en, zeggen wy het met geluk, de kleur is zoet, en herinnert ons eenigzins, den toon dien wy in de tafereelen van Erasmus Quellin liefhebben.’

‘Terwyl wy de ontwerpen in oogenschouw namen die in 's kunstenaers werkhuis zyn ten toon gesteld, hebben wy eene uitgebreide samenstelling bemerkt die voor eene kerk van Holland is aenbesteld. De heer Du Jardin heeft de eerste hand aen dit doek gelegd; zoo haest het zal voltooid wezen, zullen wy eenige regelen eraen toewyden.’

Tot dus verre dit artikel. Het nieuwe tafereel waervan het gewaegt, en waerover wy eenige nadere berichten bezitten, vertoont de *H. Maegd, middelaresse tusschen de aerde en de Godheid, door de verschillende standen der maetschappy aengeroepen.* In de lucht omringd van eenen straelkrans en eene glorie van engelen, ontwaert men de Moeder-Maegd, welke door de H. Dryvuldigheid wordt gekroond. In het leegere gedeelte der samenstelling ziet men de verschillende standen der samenleving afgemaeld. Daer deze schildery voor eene kerk van Noord-Nederland is bestemd, heeft de schilder de kleedy onzer naburen aen de voortestellene figuren gegeven. Hoe weinig de huidige kleedyen er toe geschikt zyn, om op groote historische stukken geplaetst te worden, moet men eventwel getuigen, dat Du Jardin er in dees geval, veel profyt heeft weten uit te trekken. De Noord-Nederlandsche visscher bevindt zich, aen de eene zyde, zeer wel naest den manhaftigen kryger, terwyl de andere zyde des doeks ons de schilderachtige kleedy der priesterscharen vertoont.

Dit tafereel voor het hoog altaer eener Noord-Nederlandsche kerk bestemd, zal, wy hopen het, de goedkeuring der kenners wegdragen, zoo haest de kunstenaer het voor de oogen van het publiek zal kunnen ten toon stellen.

Merkweerdigheden van Italie.
(*Vervolg, zie bl.* 133).

De hellende toren.

Deze toren welke naby de Domkerk staet, is een der vermaerdste wonderen van Italië en, voorzeker, het zeldzaemste gebouw van Pisa. Rondvormig en 190 voeten hoog, heeft hy zes verdiepingen welke allen rusten op zes ryen kolommen van verschilligen en allerschoonsten marmer. Dit gebouw is wel niet aengenaem voor het oog, maer wonderbaer om zyne overhelling en de stoutheid van den opbouw. Het werd begonnen, in 1174, door Willem van Inspruck en Buonnanno van Pisa, en voltrokken, omtrent het midden der veertiende eeuw door Thomas van Pisa. Van het toppunt diens torens geniet de toeschouwer een dier schoone, schilderachtige uitzigten, die men zoo veelvuldig en zoo verschillend in die verkorene streken aentreft. Voor zyn voet ontrolt zich Livorno's *panorama*, de wyde zee doorzaeid met schepen; het alles, langs den eenen kant, door de bergketen van Pisa en Lucca in de verte omsloten.

Wat het meest heeft bygedragen om aen dien Toren zyne vermaerdheid te geven, is voorzeker de zonderlinge wyze waerop hy is gebouwd. Inderdaed, zyne helling is zoo groot dat het toppunt zich op vyftien voeten buiten den grondsteen bevindt. Die Toren moet ongemeen sterk en de omtrek er van zeer nauwkeurig zyn, dewyl hy, niet tegenstaende zyne overhelling, geene de minste scheuring bekomen heeft. Gansch het inwendig, tot aen het hoogste verdiep, is ledig en zonder balken of bindhout; dit vermeerdert nog de wonderheid van het gebouw.

Men heeft verschillige gissingen gedaen om die zonderlinge bouworde uit te leggen. Sommige geleerden hebben beweerd dat men het eerst het inzigt niet had zulken toren te bouwen, maer dat men na eene inzakking van den grond tydens de bouwwerken te hebben bemerkt, deze heeft voortgezet op dien hellenden voet, toen men zich verzekerd had, dat die zonderlinge stand aen het gebouw, in de toekomst, niet zou schaden. Dit vermoeden kan niet aengenomen worden. In Italië zyn zulke torens zoo zeldzaem niet als men het wel zou denken, en het zou eene gansch aerdige redeneerwyze zyn te onderstellen dat, waer overal zich dergelyke hellende toren bevindt, hetzelfde toeval zou hebben plaets gegrepen. De kunst was in dien tyd eene ernstige zaek; een behendig bouwmeester zou zeker niet vermetel genoeg geweest zyn om zich bloot te stellen aen het gevaer van een gedenkstuk, dat oneindige sommen en een honderdjarigen arbeid moest kosten, te zien invallen. Onze meening wordt nog gestaefd door het volgende: over eenige jaren deed de Groot-Hertog van Toscanen, Leopold II, de aerde die zich allengs aen den voet des gebouws byeengehoopt had, wegruimen, en ten zelfden tyde de grondvesten onderzoeken. Dan bevond men dat de onderste kolommen van den eenen kant korter zyn dan die van den anderen, en dat ze allengs in lengte aengroeijen tot aen de tegenovergestelde zyde. Het schynt ons klaer te zyn bewezen dat de hellende Toren eene kunstgreep is der bouwmeesters, welke de verwondering der volgende eeuwen hebben willen gaende maken, met een gebouw op te regten dat altyd helt en nimmer valt.

Het Campo-Santo.

Nevens de Hoofdkerk, die het beschermt, naby de Doopkapel die er als de ingang van is, en half verborgen achter sombere bogen en hooge cypressen staet het

Campo-Santa, hetwelk, door die gelukkige ligging, eene sprekende uitdrukking is der verschillige tydstippen van des menschen levens en van de kortheid onzes verblyfs op aerde. Wel is waer, alle godsdiensten hebben eerbied voor de dooden: maer de Katholieke Kerk alleen heeft aen dien eerbied eene buitengewoone plegtigheid weten te geven, door hare zorg voor de stoffelyke overblyfsels harer kinderen, waerdoor zy gedachten van onsterfelykheid en eeuwig geluk in de herten verwekt.

In den beginne was het Campo-Santo vooral bestemd om de begraefplaets te zyn van doorluchtige Pisaners, die door groote daden het vaderland heerlyk gediend en hunne medeburgers eenen schoonen naem en het voorbeeld van moed en deugd hadden nagelaten.

De eerste welke op de gedachte kwam het Campo-Santo te stichten, was de aertsbisschop Ubaldo Lanfranchi. By zyne wederkomst van eenen kruistogt in Palestina, kocht hy den grond rond de Hoofdkerk aen en besloot hy daer het eerbiedweerdig gedenkstuk op te regten waervan wy gaen spreken.

Volgens de historieschryvers werd de aerde van dit kerkhof, ten jare 1228; op vyftig galeischepen, door de Kruisvaerders, uit het Heilig Land aengebragt. 't Was juist alsdan dat Frederik II zich naer Palestina begaf om van dit land bezit te nemen. Na zyne krooning sloot hy eenen wapenstilstand met de Sarrazynen, en dan kwamen de galeijen der Pisaners terug, eene groote hoeveelheid aerde van het Heilig Land als ballast medebrengend. Nogthans een opschrift getuigt dat de grondsteen van die zonderlinge begraefplaets maer gelegd werd, in 1278. Giovanni di Pisa had het plan gemaekt en voltrok het gebouw in 1285. Het onderging later eene verandering en het was slechts ten jare 1464, toen Philips di Medicis den aertsbisschoplyken zetel van Pisa bekleedde, dat het teenemael werd voltrokken, zoo als wy het heden zien.

Toen het werk der bouwmeesters was afgeloopen, ving dat der kunstschilders aen. Deze toonden eenen ongemeenen iever in het versieren van die plegtige verblyfplaets der dooden. Er bleef niet een muer of het penseel zou er wonderen voort op brengen. Die wonderen werden voltooid en het Pisaensche Campo-Santo blyft op heden, in zynen aert, het heerlykste gedenkstuk dat ooit door de levenden den afgestorvenen is opgerigt geworden.

Het inwendige, van treffenden grootschen bouwtrant, vormt eenen langwerpigen vierhoek. De omtrek er van is versierd met wonderschoone gaenderyen uit carrarischen marmer opgetrokken. De twee-en-zestig bogen zyn verdeeld door kolommen, welke achttien voeten hoog en slechts zes duim dik zyn. Men staet verbacsd by het zien hoe zoo ligt uitgewerkte pylers sedert vyfhonderd jaren dit ontzaglyk gewigt hebben kunnen dragen. De overgang van den byzantynschen tot den gothischen styl is hier volledig en geeft aen 't werk eene zekere volmaektheid. Inderdaed, sedert de tweede helft der dertiende tot aen 't begin der veertiende eeuw, had de kunst oneindig veel voortgang gemaekt. Ook leveren die keurig en zoo rykversierde bogen eenen bevalligen en hoogsteenvoudigen aenblik op, die echter eenen stempel van indrukwekkende grootschheid draegt.

Op de muren der gaenderyen valt, in zynen vollen glans, een helder en onverhinderd daglicht. Die muren, zoo als wy hooger zegden, zyn door de grootste meesters der veertiende en vyftiende eeuw met fresco-schilderingen versierd geworden. Jammer dat vele van die godsdienstige stukken gansch vernietigd zyn. Echter heeft de tyd, dank aen de zachte lucht van Pisa, een groot deel er van gespaerd; en men kan nog die wonderbare werken bestuderen welke het Geloof heeft ingeboezemd, in eene eeuw, tydens welke het op de kunsten den gelukkigsten invloed had.

Onder bedoelde fresco-schilderingen munt byzonder uit het heerlyk stuk van Andrea Orgagna. Het stout en krachtig penseel van dezen grooten florentynschen meester heeft er de *Zegenprael der dood* verbeeld. Zonderling stuk dat, niet tegenstaende eenige gebreken, met het *Laetste Oordeel* en de *Helle* van den zelfden kunstenaer, een der schoonste voortbrengsels der middeneeuwen zal blyven. Orgagna had een van de eersten de *Divina Commedia* van Dante gelezen; in die nieuwe poëzy putte hy zyne gedachten. Maer in het gedicht van Alighieri zag hy nog niets dan den vorm, de kleur, de beweging, het drama; er moest een Raphaël komen om, in de Sixtynsche kapel van het Vaticaen, de innige droefgeestigheid en het diepe wee uit te drukken, dat de dichter zoo krachtig in zyn tweede boek heeft afgeschilderd.

Nevens die wonderbare stukken glinsteren de niet min schoone voortbrengsels van Giotto. Deze schilder heeft op de wanden van het Campo-Santo afgebeeld zes tafereelen getrokken uit de H. Schrift, waervan er slechts twee overgebleven zyn. Die groote kunstenaer werd, van schaepherder, stichter eener school, en men kan met alle regt zeggen dat zyn talent, zoo schoon en ten minsten zoo krachtig als dit van Leonardo da Vinci, op de kunst den besten invloed heeft te weeg gebragt. Inderdaed, in al wat die meester ons heeft nagelaten, bewondert men de edelheid zyner groepen, de natuerlykheid zyner beelden, het grootschaerdige zyn plooivormen en vooral zyne meesterlyke eenvoudigheid. 't Was door hem dat de schilderkunst herleefde of liever herschapen werd.

De geschiedenis van het *leven der Heiligen in de Woestyn*, door Laurati van Sienna, navolger van Giotto, wordt aenzien als het eigenaerdigste en het gedachtrykste stuk van het Campo-Santo. De treffende tafereelen van het leven dier mannen zyn er op de bevalligste wyze voorgesteld. Als men ze nauwkeurig

beschouwt, dan voelt men zich als vervoerd in hunne duerbare eenzaemheid en de zielskalmte van die vrome boetplegers daelt neder in het hert des aenschouwers.

De tafereelen welke het leven des H. Reniero, patroon van Pisa, voorstellen, zyn begonnen door Simon Memmi, van Sienna, en voltrokken door Antonio Veneziano. Het zacht penseel van dien grooten kunstenaer heeft de byzonderste daden van den H. Reniero met eene wonderbare bevalligheid afgemaeld.

Vestigen wy thans onze aendacht op de uitgestrekte fresco-schilderingen van Benozzo Gozzoli, van Florentië, die de leerling geweest is van den gelukzaligen Fra Angelico di Fiesole. In zyne oude dagen woonde Gozzoli te Pisa: hy verveerdigde, in het Campo-Santo, een waer reuzenwerk, dat gansch de gewyde geschiedenis van Noë tot Salomon bevat en eene reeks van vier-en-twintig tafereelen vormt. Dit ontzaglyk gewrocht, waer anderen het vierde eener eeuw hadden opgezwoegd, voltooide de schilder na den ongelooflyk-korten arbeid van twee jaren. Doch, die tyden waerin de kunstenaer zulke wonderen deed, zyn verre in de geschiedenis te zoeken. Toen, eenvoudig, geloofvol, dikwyls ongekend, werkte hy met al zyne vermogens aen de ontwikkeling van zyn vernuft en leefde, uit liefde tot de kunst, als verslonden in eene scheppende gedachte; heden meestal zonder ingetogenheid, zonder overtuiging, enkel bezield door de zucht naer schyngrootheid en zingenoot, arbeidt hy nog slechts aen het min of meer verbeteren van zyn talent, om daer het loutere voldoen van zyne stoffelyke en dikwyls der kunst onweerdige belangens in te vinden. Zulks is echter diep te betreuren, te meer daer zy, die op onze dagen de edele handelwys hunner meesters uit vroegere eeuwen volgen, door hunne magtige en indrukwekkende voortbrengselen, alweder met der daed bewyzen dat de pynlyke waerheid die wy hier hebben neêrgeschreven, geene logen is.

Gozzoli was een van de eersten welke de natuer wisten na te boetsen; hy gaf uitdrukking en leven aen zyne figuren, zyn koloriet was onnavolgbaer. Vóór hem had nooit een penseel zoo gelukkig het eenvoudige met het grootsche weten te vermengen om de belangryke tafereelen uit het herdersleven der aertsvaders voor te stellen. Uit erkentenis hebben de Pisaners hem eene grafstede opgeregt, op dezelfde plaets welke hy met zyn bewonderensweerdig talent had versierd.

In dit Campo-Santo ziet men meer dan zeshonderd marmeren praelgraven aen de edelste familiën van Pisa opgerigt, en met fraei beeldhonwerk versierd die aller aendacht op zich trekken. Onder deze munt byzonder uit de prachtige grafzuil met marmeren standbeeld, die aen de nagedachtenis van Paus Gregorius XIII toegewyd, ten jare 1574, door zynen bloedverwant Buoncompagno, vermaerd regtsgeleerde, is gesticht geworden.

De vier gaenderyen van die luistervolle begraefplaets leveren een waerlyk treffend vertoog op: by elken tred ontmoet men een graf dat eenen naem voert die door heldenmoed of talent doorluchtig is geworden. Hier is de vergaderplaets der heerlyke tyden van Pisa; - hier heeft de oude republiek al haren roem byeengebragt. Die graftomben zyn eene schoone lykrede met den beitel der beeldhouwers geschreven; al wat groot was, wordt hier vermeld in eene tael die iedereen versteen kan.

In een wit marmeren praelgraf, dat eenen dapperen romeinschen krygsman schynt toebehoord te hebben, rust de groote bouwmeester Nicolio di Pisa, en nevens hem, wordt, in eene grieksche lykbus, het stoflyke overblyfsel bewaerd van Giovanni di Pisa, die het Campo-Santo gebouwd heeft.

Er is een graf dat vooral de aendacht op zich trekt en een zonderling voorkomen heeft door zyne grootte en ryke versieringen; twee halfvernielde figuren liggen op het deksel en vertoonen het afbeeldsel der doorluchtige dooden die er onder rusten.

Men vindt nog in het Campo-Santo vele opschriften van den tyd waerin Pisa als republiek geregeerd werd, met den titel en de regten van romeinsche volksplanting.

Terwyl onze blikken de namen trachtten op te sporen van degenen die, sedert zeven eeuwen, onder die grafgewelven rusten, of er, sedert lateren tyd, zyn onder begraven geworden, bleven wy staen voor het trotsche praelgraf dat ter nagedachtenis der dochter van generael Schouvaloff is gesticht geworden. Het verbeeldt de moeder het voorwerp harer tederheid betreurende: de beitel kan de overmaet der moederlyke droefheid niet beter en krachtiger uitdrukken, dan ze door dit prachtige voortbrengsel der kunst is voorgesteld.

Het schitterend talent van den vermaerden Thorwaldsen, een Deen, schynt uit in het graf van den grooten heelmeester Vacca.

Als men dit doodenveld doorwandelt, waer niets de plegtige stilte stoort, waer de kunst alles zoo prachtig heeft opgeluisterd, dan moet men voorzeker een volk bewonderen dat, niet tegenstaende het verval zyner magt, zyne nationale gedenkstukken, de schoone overblyfselen zyns ouden luisters heeft weten te bewaren; dan betreurt men de ligtzinnigheid van zekere natiën die het overblyvende hunner vorige grootheid niet weten in eere te houden, en de gedenkstukken hunner voorvaderen vernietigen, verre van ze te huldigen en als hunne kostbaerste panden te beschouwen.

Kunstgebouwen.

Pisa, 21 february 1846.

Pisa die zich te regt mag beroemen over de vier groote gedenkbouwen waerover wy komen te gewagen, bezit er nog andere die, om het statige van hunnen aenblik, alsmede om het belangwekkende der historische herinneringen die aen hun bestaen zyn gehecht, in niets voor den luister hunner hooggeschatte tegenhangers moeten wyken.

De eerste dagen onzer aenkomst, deels besteed aen het bezigtigen van de Hoofdkerk, de Doopkapel, den hellenden Toren en het Campo-Santo, werden volledigd door het bezoek der andere gedenkzuilen die, in grooten getalle, binnen Pisa's muren, door de handen eener magtige kunst, ter hulde aen godsdienst en geschiedenis eenmael zyn opgerigt geworden.

Op den linken oever des *Arno's* ryst een oud paleis waeraen een treurig en treffend aendenken is gehecht geworden. 't Is in die koninklyke woonst, van zoo somberen aenblik, dat vroeger eene alombeminde prinses, Maria van Orléans[(1)], hertogin van Wurtemberg, verre van haer vaderland, bloedverwanten en vrienden, in bloeijenden ouderdom, haer nuttig en kostbaer leven eindigde.

Die edele prinses die in het paleis der Tuilerien het geliefde sieraed van den koninklyken huiskring was, luisterde den prael der geboorte en lichaemsschoonheid op, door dien glans welke de deugd en het vernuft in haer binnenst had opgesloten. Gevoelvolle ziel, uitgelezen verstand, had zy zich eene meesterlyke beroemdheid in dit kunstvak weten te verwerven dat men haer altyd met zoo innige verkleefdheid beoefenen zag. Heden nog, wanneer men in het paleis van Versailles meesterstukken bewondert die het kenmerk eener buitengewoone kunst dragen, 't is

(1) Zy werd, in 1813, te Palermo geboren en stierf te Pisa, den 2^{n} january 1839. Haer stoflyk overschot, naer Vrankryk gevoerd, werd in de grafkelders der hofkapel te Dreux begraven.

dat men er de voortbrengselen in aentreft van die doorluchtige hertogin welke, door de aenminnigste begaefdheden van geest en hert, regt heeft bekomen op de lofspraek en de zegeningen harer tydgenooten die zy door hare dengd gesticht en, niet zelden, door hare weldaden tot dankende bewondering heeft gedwongen.

Tegenover dit paleis bevindt zich de schoone kerk der *Santa Maria della Spina*, aldus genaemd naer eene kostbare relikwiekast die haer eenmael werd geschonken en waerin een der Doornen is opgesloten die, tydens zyn Lyden, het hoofd des Zaligmakers hadden doorstoken. De Sieraden welke die fraeije bidplaets tusschen alle andere uit doen blinken, spreiden er, in verkleinden vorm, de grootste pracht ten toon en geven aen dit edel gebouw een uiterlyke waerin men het volledig-afgewerkte kunstschoon in alle zyne wonderen terugvindt.

Opgetrokken in tweevoudigen bouwtrant, heeft die kerk eenen opmerkensweerdigen voorgevel over wiens oppervlakte de middeneeuwsche kunst ontelbare standbeelden van heiligen en kleine kolommen, als een weefsel van het allerfynste beeldhouwwerk heeft gespreid. De uiterlyke schoonheid van dezen tempel wordt echter overtroffen door zyne innerlyke pracht. De binnenwanden, ten kostbaerste versierd, verdwynen er als onder een omhangsel van meesterstukken die het oog verbysteren door hunnen prael, en den geest met ontzag doen denken aen hunne onberekenbare weerde. 't Ware onmogelyk alles op te noemen wat in die schakering van allerhande kunstschoon de eervolle melding zou verdienen. 't Is dan ook slechts ter loops dat wy zullen gewagen van eenige stukken die meest voor ontleding en beschryving vatbaer zyn en die den lezer eene nabykomend denkbeeld van de overige kunnen geven.

Op het hoogaltaer bevindt zich een marmeren groep, toegeschreven aen Ninus van Pisa, zoon van Andreas. Die groep verbeeldt *de H. Maegd, staende met het godlyke Kind in de armen.* Uit houding en gelaet stroomt er een zoo hemelsch gevoel van zielezachtheid dat men, by den enkelen aenblik van dit levenloos gesteente, zich in het gemoed eene aendoening van eerbied en medeliefde voelt ontwellen, die men moeijelyk overmeesteren kan. Voor wat den kunstmatigen uitvoer betreft, deze legt, vooral in den plooivorm, eene volmaektheid aen den dag, die bewonderensweerdig moge heeten, ten aenzien van den tyd waerin het beeld is verveerdigd geworden. De vermaerde maker van dit gewrocht werkte altoos in den zuiversten styl der christene beeldhouwkunde en wist, door een hem ingeboren besef van het echte schoon, den aert der voortbrengselen zyner kunst steeds te beperken in eene juiste nabootsing der natuer veredeld door den eenvoud van den vorm en de hooge dichterlykheid van wat er in besloten ligt.

Men bewondert er insgelyks *de H. Maegd omringd van gelukzaligen*, een tafereel van Solimenes dat, om de schoonheid van vorm, de keurigheid van teekening en den glans van de kleur, te regt doorgaet als zynde een der beste voortbrengselen diens beroemden meesters. By eene levendige verbeelding, eenen kieschen smaek en een vast oordeel, voegde die befaemde schilder nog de groote kunst van alle zyne figuren in levenvolle beweging vooruit te brengen, door de zonderlinge handigheid van zynen toets en de ongemeene magt zyner kleuring. Zyn stelsel bestond hierin dat de uitmuntendheid van een schilderstuk zich hoofdzakelyk op het geduldig en volledig afwerken grondt; dat geene enkele lyn weerdig der kunst geacht mag worden, indien ze, alvorens door de hand getrokken te zyn, in de gedachte zelve, niet voorafgaendelyk hare rigting en vorming hebbe gekregen.

Opgebouwd naer de teekening van Dioti Salvi, bezit de kerk van het H. Graf een meesterstuk van Santi di Titi dat de *Afdoening* voorstelt. Heel dit tafereel is bewonderensweerdig van waerheid en grootschheid; daer hy het gadeslaet, wordt

het den toeschouwer, als of zag hy dit treffende slottooneel van het bitter Lyden des Zaligmakers in echte werklykheid hergebeuren.

In de Sint-Nicolaes kerk - misschien wel de opmerkensweerdigste van heel de stad om de ongemeene verscheidenheid en rykdom van den marmersteen waeruit zy is opgetrokken geworden - bevindt zich, naby het hooge choor, een spreekgestoelte dat men eertyds beklom om er, by groote plegtigheden, den Epistel en 't Evangelie op te zingen. Gehouwen uit doorschynend marmer, wordt het gesteund door kolommen van oosterschen graniet die op leeuwenbeelden rusten.

Tusschen de tafereelen die men in deze kerk aentreft, dient vooral gemeld te worden, *eene H. Maegd*, geschilderd door den Pisaner Lomi, een vermaerd kunstenaer uit de zestiende eeuw.

De klokkentoren is het stoute en zwierige werk van Nicolaes van Pisa en stelt een tydstip daer in de geschiedenis der Beeldhouwkunde. De trap, die met vier-en-twintig schoone kolommen is versierd, kronkelt tot het top met eene flinkschheid die men bewonderen moet.

In de Sint-Catharina kerk wordt voortdurend de leerstoel bewaerd waerin de H. Thomas van Aquinen zyn onderwys gaf tydens zyn verblyf in het oude klooster der Predikheeren. Die herrinnering wordt bestadigd door een latynsch distichon, ter plaets te lezen. Gezegd gestoelte is een van de kostbaerste gedenkstukken waerop die aloude italiaensche stad, te regt roem mag dragen. Wanneer het door den verheven meester werd beklommen, die de volgende eeuwen voor zyne ontzagwekkende *Somma Theologica* heeft verstomd doen staen, toen waren het tyden van verval waerin de duisternis der onwetendheid nog niet verdwynen zou voor

den glans van het wetenschaplyk licht dat later op moest dagen.

Die groote man was met weêrgalooze natuergaven bedeeld. In hem ontwikkelde de ouderdon een denkvermogen waervan de uitgestrektheid alles omvatten, en een verstand waervan de vinnige kracht alles doordringen zou. Gesteund door de verworvene magt eener voorbeeldelooze geleerdheid, had hy met der gedachte den heelen kring der godlyke en menschelyke wetenschappen doorloopen, toen hy, na den arbeid van dien alopsporenden togt, de gedane ontdekkingen nederschreef in een boek dat de bewondering der wereld door alle eeuwen uit zal maken. Dit boek werd geraedpleegd, bestudeerd; by het aenhoudend onderzoek begon de sprank die er in besloten lag, meer en meer licht te geven en verhelderde tot eenen glans waervoor de nacht der middeneeuwsche ongeleerdheid eindelyk en altoos moest wyken. Dat hebben de daedzaken der geschiedenis betoogt; en zoo lang er een regtschapen denker zal bestaen, zal er de waerheid van geloofd en de naem des grooten meesters met nederigen eerbied uitgesproken worden.

Naby het paleis der San-Stefano ridders toonde men eertyds eenen toren waeraen de schriklyke herinneringen van den geweldigen dood des graven Ugolino zyn gehecht geworden. Wy kunnen niet nalaten hier eenige woorden te zeggen van de yselyke gebeurtenis die daer eenmael in heeft plaets gegrepen en door Dante in zynen ‘Inferno’ is bezongen geworden. Graef Ugolino, na de Pisaensche republiek met eere gediend te hebben, dacht, ten jare 1288, zekere te eerzuchtige ontwerpen ten uitvoer te moeten brengen die hy, noodlottig genoeg, later boeten moest door het onderstaen van eene straf die zynen naem eene zoo treurige befaemdheid heeft doen verwerven. Na de samenzwering die hy tegen den Staet had aengegaen, te hebben zien mislukken, in stêe van den scepter te voeren, zoo als hy het had beoogd, viel hy in de handen van zyne vyanden die hem in de boeijen wierpen en, als balling, uit het vaderland verdreven. Die strenge regtpleging, verre van den Graef tot nadenken en vreedzamere handelwys te brengen, verharde hem in zyn eerdorstig betrachten en ontstak in zyne ziel het vuer der wraek. Nauwelyks meenden zyne vervolgers van hem ontdaen te wezen, toen hy, na zyne kluisters verbroken te hebben, plotseling in hun midden verscheen. Ontzet door die ongehoorde stoutheid en vreezen de van zynentwege te ondergaen wat zy hem, in onverbiddelyken wrok, hadden doen verduren, gingen zy zich door de vlugt aen Ugolino's weêrwraek onttrekken, toen eenigen, vastberaden, 't op zich namen om den ontembaren vyand te neêr te vellen en voor altoos uit het spel te ruimen. Hun plan gelukte en, met graef Ugolino was het gedaen. Van hooger hand werd hy gevat en thans gesloten in eenen toren waerin hy door eenen wreeden dood, omkomen zou. Ten dien einde, werd de deur van den kerker, waerin hy die yslyke straf zou ondergaen, achter den ongelukkigen toegemetseld en de sleutels zelven van de torenpoort, na het toegrendelen daervan, verbroken en geworpen in den stroom die in de nabyheid dier akelige gevangenis vliet.

Nationale Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen.

In den eersten jaergang van dit tydschrift, ontmoet men een uitgebreid overzicht der Nationale Tentoonstelling ten jare 1855, te Antwerpen tot stand gebracht. De vergaderzalen der Koninklyke Maetschappy op nieuw voor onze dryjaerlyksche tentoonstelling geopend zynde, achten wy het ons thans ten plicht, eenige korte beschouwingen over de tentoongestelde kunststukken onzen lezeren mede te deelen. Eene beoordeeling eener zael waerin zoovele werken de aendacht vestigen en eene byzondere beschryving verdienen, is eene taek die vry hare moeijelykheden

oplevert; doch deze taek wordt merkelyk voor den redaktieraed der *Vlaemsche School* vergemakkelykt, daer van den dag der verschyning van dit blad, de grondregels zyn gekend, naer welke wy ons oordeel richten. Eene uitgebreide inleiding zou ons dus enkel in herhalingen doen vervallen. Het artikel: doel dezes blads en de beschouwing der tentoonstelling van 1855, bevatten in breede trekken de hoedanigheden waeraen wy den vlaemschen schilder herkennen. Deze hoedanigheden, waervan wy meer en meer de uitmuntendheid waerderen, blyven het doel des strevens onzer nationale meesters; op hen ook rust het volgende oordeel.

Wanneer wy de nationale tentoonstelling binnen treden, en alle de voorwerpen nauwkeurig in oogenschouw nemen, welke het talent der huidige meesters in den laetsten tyd heeft voorgebracht, en wy deze kunststukken vergelyken met diegenen welke in de laetste tentoonstellingen van Antwerpen, Gent en Brussel werden opgemerkt, ontstaet natuerlyk de vraeg, of onze nationale school in vooruitgang is? Op deze vraeg, in het algemeen genomen, denken wy met het woord ‘ja’ te mogen antwoorden. Met waer genoegen hebben wy aen te stippen, dat verscheidene kunstenaren tot het koloriet zyn terug gekeerd welk een der hoofdhoedanigheden onzer school uitmaekt, en dat wy helaes! maer al te dikwyls voor vreemde *theoriën* zagen verdrongen worden.

De Nationale Tentoonstelling bevat niet min dan 979 nummers, het hoogste getal dat, de laetste tentoonstelling van Brussel uitgezonderd, ooit eene tentoonstelling hier te lande heeft bereikt.

Eerst wenden wy ons tot de tafereelen onzer voornaemste kunstenaren: De Keyzer, Leys, Dyckmans, Van

Lerius, Lies, F. De Braeckeleer, Wittkamp, Dillens, Guffens, J. Swerts, Van Hove, Jacob-Jacobs, Lamorinière, Pieron, Col, Verbeeck, Lagye, De Taey, Schaefels, Verboeckhoven, enz., terwyl wy met niet minder aendacht de keurigste voortbrengselen der vreemde meesters, zoo als daer zyn: Breton, Bellangé, Meyer, Boser, Leu, de Bles, ten Kate, Hübner, Scheffer en anderen, zullen beschouwen.

De bestuerder onzer koninklyke Akademie, heeft dry tafereelen ten toon gesteld; dry tafereelen aen het leven der beroemde dichters *Milton* en *Dante* en van den niet min vermaerden componist *Karel-Maria Weber* ontleend. In deze stukken erkennen wy de hoedanigheden die den heer De Keyzer zulken schoonen naem in de kunstwereld hebben verworven. Dichterlyke opvatting van het onderwerp, fynheid van gevoel, keurige teekening opgehelderd door een zoet en aengenaem koloriet; zie daer de hoofdtrekken die deze samenstellingen eene weerdige plaets naest zyne vroegere voortbrengselen inruimen[(1)].

Sedert eenigen tyd heeft Leys ons gewoon gemaekt aen tafereelen waervan de onderwerpen aen de nationale geschiedenis der XVIe eeuw zyn ontleend. Met dit tydstip heeft de kunstenaer zich, om zoo te zeggen, vereenzelvigd. Zyne persoonaedjes dragen het kenteeken der eeuw waerin zy leefden; de XVIe eeuw met al haren twyfel, met al hare geestbeweging, met al hare afgetrokkene denkbeelden ryst ons voor de oogen. Het tafereel op de huidige tentoonstelling geplaetst, hoort wederom aen die tydruimte toe. De Anabaptist *Adriaen van Haemstede*, predikt in het geheim, de hervorming te Antwerpen, omstreeks 1552. De faem door Leys behaeld, stelt ons vry van alle verdere uitleggingen. Zeggen wy alleenlyk dat het tafereel Adriaen van Haemstede het voorwerp is van het gedurig bezoek van alle diegenen welke de tentoonstelling binnen treden.

Een der kunstenaren die wy het meest beminnen, is buiten twyfel Dyckmans. Deze keurige schilder, deze fyne denker, deze gevoelvolle dichter, weet ons immer door onderwerpen aen het huislyk leven ontleend, te roeren en te treffen. Zyne *Toilette der Bruid* en zyn *Gebed*, zyn van die onderwerpen die niet alleen het oog boeijen, maer ook tot het hert spreken. Dyckmans is een dier schilders wier werken tot het nageslacht zullen overgaen, en die in latere dagen zullen getuigen dat onze eeuw van *positivismus* ook ware denkers en dichters heeft voortgebracht. Over de schilderwyze van Dyckmans valt weinig te zeggen; hy is sedert jaren bekend als een der fikste koloristen waerop de hedendaegsche school mag bogen.

Lies, over wien in het verslag over de tentoonstelling van Brussel zoo gunstig werd gesproken, is zonder aerselen voortgetreden op de baen die hy met zulken goeden uitslag heeft betreden. Het tafereel dat de Antwerpsche tentoonstelling versiert, wordt onder de besten der zael gerekend. Lies is vlaemsch in zyne samenstelling en vlaemsch in zyn koloriet; zyne *Rampen des oorlogs*, waerin hy ons de bloedige tochten van den beruchten Marten van Rossum voorstelt, zyn fiksch behandeld en voorspellen den hoogen rang dien deze kunstenaer in de vaderlandsche school zal bekleeden. Marten van Rossum, omringd van zyne Geldersche Soldeniers, heeft een aental mannen en vrouwen uit de Brabandsche streken in gevangenis genomen; de weg des wreeden veldoversten is met bloed en vuer afgeteekend. Op het tafereel van Lies ontwaren wy van Rossum kalm te peerd gezeten, terwyl alles rond hem slechts, verwoesting en knevelary aenduidt. De geile soldaten poogen zich aen de driften hunner wellust over te leveren. Een ryke grysaerd wordt onbermhertig als gyzelaer voortgesleurd; het vee der arme boeren is in beslag genomen en in de verte ontwaert men de kasteelen en hoeven

(1) Zie over De Keyzer's schilderwyze, 1^{e} jaergang bl. 49; over diegene van Leys, zal weldra in eene byzondere studie gehandeld worden.

die op bevel des bloedigen veldoversten in brand werden gestoken. Lies heeft veel voordeel uit de toestanden getrokken die zyn onderwerp hem opleverden; aen elk der voorgestelde figuren heeft hy de juiste uitdrukking weten te geven, en zelfs een wasem van poëzy in te printen aen een tooneel dat, by den eersten oogslag, slechts naerheid en wreedheid scheen aen te duiden.

Niet verre van Lies, ontmoeten wy de heerlyke samenstelling van Jozef van Lerius. Eenvoudig is het onderwerp. De kataloog geeft slechts het woord *Aschenpoetster* op, en eventwel is dit enkel woord als met een krans van poëzy omtogen. Wie onzer kent de dichterlyke vertelling van *Perrault* niet? Wie onzer heeft, van af zyne wieg, het schoone verhael niet gehoord van dit arme, lieve meisje, dat van hare moeder en zusters misacht, door de hulp harer meter, die goede toovernimph, den naem van bruid eens machtigen Vorsten ontving? Van Lerius heeft het oogenblik gekozen, waerop de zusters van Aschenpoetster zich bereiden om een koninklyk dansfeest by te woonen. Beide freulen hebben zich, men ziet het, met eene zekere hooveerdige eigenliefde opgesmukt. De eene, eene zwartharige, is als koningin getooid; over hare schouders hangt het koninklyke purper, op haer hoofd prykt eene kroon; hare zuster, eene bruine, is bezig met zich op te tooijen, terwyl hare moeder met welgevallen de schoonheid harer dochters gade slaet. Intusschen zit de arme Aschenpoetster in den hoek van den haerd; aen hare voeten ligt de spinrok, dien zy uit tegenzin heeft weggeworpen. In dit beeld van Aschenpoetster heeft de heer Van Lerius al de poëzy geprint die een dichter in het onderwerp stort, dat hy met voorliefde behandelt.

Aschenpoetster is een der meest idealische figuren dat wy op eenig tafereel hebben ontmoet. Ofschoon het arme kind slechts een nederig kleedje voor alle tooisel bezit, ofschoon zy dáér in het hoekje van den haerd van iedereen vergeten schynt, overheerscht, zy door de engelachtige uitdrukking haers gelaets, door de fynheid en teerheid harer vormen, hare ryk versierde zusters, die met mispryzen hunne kleederen te saêm vouwen uit vrees dat deze met die van Aschenpoetster zouden in aenraking komen. Niet alleen als dichter, als komponist en als teekenaer, verdient Van Lerius onzen lof: ook als kolorist doet zyn tafereel zich aenbevelen. Met vreugd herkennen wy in *Aschenpoetster* het penseel dat eens het doek: *De Eerstgeboorne*, heeft voortgebracht.

Lodewyk de Taey heeft *de Nederlaeg der Sarazenen door Karel Martel* voorgesteld. Over deze samenstelling, de grootste der tentoonstelling, heeft de heer Moke eene verhandeling in het licht gegeven, die hoogst lezensweerdig is. Met den geleerden professor erkennen wy de juistheid der kleedy, der wapentuigen en krygsoefeningen die in dit tafereel zyn voorgesteld. De Taey heeft een aental episoden uit den beroemden slag van Poitiers gemaeld. Sommige kenners aenzien dit als eene voortreffelykheid; wy eventwel, gewoon aen de wyze door Rubens en zyne vereeuwigde nazaten gevolgd, houden het liever aen het vertoonen van één enkel feit; doch dit feit moet treffend, beslissend wezen. Onder dit oogpunt, zyn wy het dus met dien kunstenaer niet eens, en alhoewel wy het voortreffelyke zyner samenstelling erkennen, denken wy tevens dat hy als kolorist oneindig zou gewonnen hebben, indien hy zich by het vertoonen van een enkel feit had bepaeld.

Op 2 augusty dezes jaers, brandde de Beurs van Antwerpen; op weinige oogenblikken stortte het gansche gebouw in, en voor immer waren de heerlyke muerschilderingen vernietigd waermede Guffens en Swerts de zael der kamer van Koophandel hadden versierd. Doch zyn deze schilderingen verdwenen, op de tentoonstelling vinden wy de kartons dezer fraeije samenstellingen terug. Hier ook kunnen wy getuigen, hoe wel beide kunstenaren in hunne onderneming waren gelukt. Niet min dan twintig kartons zyn voor ons oog ontrold. Eenigen door de plaetsnêe reeds gekend, vergen geene lange beschryving: zy stellen de *vier werelddeelen* voor; de andere, zoo als *Edward III te Antwerpen*, *de ontvangst der Gezanten en Kooplieden van Persië*, *Vrankryk, Moscoviën en Venetië*, onderscheiden zich door eene wyze behandeling en fiksche teekening. Tot dien lof moeten wy ons, voor wat de kartons betreft, bepalen; doch zy, die de voltooide *frescos* op de Beurs mochten aenschouwen, voegen volgeerne er by dat Guffens en Swerts een koloriet hadden gebezigd dat de goedkeuring aller kenners zou hebben weg gedragen.

Jacob Jacobs, de bekwame schilder, die zich, door zyne zeegezichten, zulken schoonen naem in de kunstwereld heeft verworven, heeft de tentoonstelling met dry stukken zyner hand verrykt. Het eene stelt *het Wettermeir*, in Zweden voor, terwyl de twee anderen ons een *Waterval in Noorwegen* en een *oponthoud in Klein-Azië* vertoonen. Deze tafereelen doen de verdiensten des kunstenaers op nieuw uitschynen; zy zyn behandeld op eene wyze die de vastheid des meesters in het voorstellen van dergelyke onderwerpen verraedt.

ADOLF-JULIUS VAN RHIJN, Az.

(*Wordt voortgezet.*)

Kunst- en letternieuws.

Het jury, bestaende uit de heeren Gevaert, Leo de Burbure, Andries, Kufferath en Snel, belast met de beoordoeling der acht ingezondene *cantaten*, by den

muziek-wedstryd, door de koninklyke maetschappy van schoone kunsten en letteren, te Gent, uitgeschreven, heeft by meerderheid van stemmen erkend dat het stuk N^{r} 3, met kenspreuk: *Het lied voor 't vaderland is een verheven bede*, de meeste verdienste bezat. Gevolgelyk is aen dit stuk, getoonzet door den heer Frans Van Herseele, te Gent, de uitgeloofde prys van 500 fr. toegewezen.

Aen de stukken: N^{r} 6, met kenspreuk: *Hoop in de toekomst*, en 7, met kenspreuk: *Neen*, *schoone kunst*, *ge zult niet zwygen*, *u boeit in Belgenland geen dwang*, is eene eervolle melding toegekend. Aen de toondichters zal een getuigschrift over de verdienste huns werks en een bronzen gedenkpenning worden overgelegd. Zy worden mits dien verzocht zich aen den secretaris der maetschappy bekend te maken.

Hetzelfde genootschap heeft besloten de prysvraeg over de *Geschiedenis der Beeldhouwkunde in België*, *sedert de invoering van het Christendom tot het einde der 12^{e} eeuw* op nieuw uit te schryven. De antwoorden moeten vòor den 1^{n} October 1859 by den secretaris ingekomen zyn.

- Dr J. Renier-Snieders, van Turnhout, is ontegensprekelyk een der beste en geestigste romanschryvers van Vlaemsch-België; wie er aen twyfele, leze slechts zyn *Meesterknecht* of zyne *Amanda.* Dezer dagen is er, by M. van Splichall-Roosen, te Turnhout, een nieuw werk van den begaefden schryver voor tytel voerende *Doctor Marcus*, herinneringen uit het studentenleven, van de pers gekomen. *Doctor Marcus* is eene fyne hekeling veler ouders die hunne kinderen tot een beroep boven hunnen staet opleiden; het is een ernstig onderwerp onder eenen lossen en geestigen vorm behandeld. De karakters zyn wel gekozen; het zyn ware typen, die wy allerbest gelukt mogen noemen. De styl van dit werk, dat wy onzen lezeren gerustelyk mogen aenbevelen, is zuiver, eenvoudig en zwierig; en wy gelooven, zonder vrees van te worden tegensproken, te mogen zeggen dat Dr J. Renier Snieders, van Turnhout, een der gemakkelykste en boeijendste vertellers is die onze jonge letterkunde bezit.

- By J.B. Van Mol-Van Loy, te Antwerpen, zyn van de pers gekomen, de 8^{e} 9^{e} en 10^{e} afleveringen der *Histoire d'Anvers*, door E. Gens. Met deze afleveringen, ontvangen de heeren inschryveren een gezicht van Antwerpen in de XVIe eeuw, volgens eene teekening van den schilder Bonaventura Peeters, op steen gegraveerd door N. Heins, alsook eene plaet van munten te Antwerpen geslagen. Het hoofdstuk handelende over den Antwerpschen koophandel in de XIIIe en XIVe eeuwen is zeer merkweerdig; het is een diergenen welke de geschiedenis des heeren Gens eene plaets in de bibliotheken der vrienden onzer vaderlandsche historie zal doen inruimen.

Aen het venster eens ryken.

I.

't Was winter... 't Needrig burgershuis,
Gelyk het trotsch paleis der grooten,
Was door het sneeuwkleed digt omsloten,
Bezaeid met diamanten-gruis
Natuer was ryk en mild ompereld,
Van wulpsche bloemenpracht ontdaen,
Maer 't scheen als had de gansche wereld,
En vorst en volk, één kleedsel aen.
Die witte sluijer scheen te leeren,
Dat eenmael bedelaer en vorst,
Dat ryk omplooide en naekte borst,
In 't zelfde doodskleed zou verkeeren.
In 't zelfde kleed... Er blyft geen glans,
Geen luister van de wereld over,
Verpulverd wordt eens 't gouden loover,
Eens dort de kleurge maegdenkrans.
En zóó de ryke in 't dons gedoken,
Wien 't vierspan over 't doodskleed draegt;
Zóó de arme die om de aelmoes vraegt,
De stramme handen opgestoken.
Zóó hy, die trots op reuzenmagt,
Zelfs troonen kan tot stof vergruizen,
Zóó hy, die aen de ryke huizen
Naer de afgevallen kruimels wacht.

II.

Hy wacht - zie, zilvrig zyn de lokken,
Dor zyn de lenden, dor als riet,
En 't kleed, hem deels om 't lyf getrokken,
Bedekt die dorre naektheid niet;
Hy wacht, de handen saêm gevouwen,
Hy vraegt om brood voor 't hongrig kind.
Hy vraegt om brood, o ryke vrouwen!
U, moeders die uw kindren mint...
Geen antwoord! Hebt toch mededoogen!
O, voeldet gy het wreed verdriet,
Als hy voor zyn verduisterde oogen,
De ryke kindren spelen ziet.
Als hy ze lagchend daer ziet stoeijen,
De hoofdjes wieglen voor het glas
En tusschen bloemen die er bloeijen,
Alsof het milde zomer was!...
Dan wenscht hy ook, die droeve vader,
Een weinig van dat aerdsche goed,
En, droomend aen den overvloed,
Sluipt hy een ryke wooning nader.

III.

Nu bukt hy zich voor 't venster neêr,
Hy staert in die zoo ryke zalen;
En wat hy hier voor zich ziet pralen,
Dat kaetsen spiegels ginder weêr.
Fluweel, satyn met goud dooraderd,
Tapyten, fyn als schapenvacht:
O, dat heeft nooit uw voet benaderd,
't Bekrompen brein nooit uitgedacht.
Ja, dekte, in plaets van drooge varen,
't Versleten vloertapyt uw wicht,
Wanneer het bibbrend nederligt,
Wat zou het zoete warmte ontwaren!
Hoe zalig zou 't dáérin geplooid,
Zyn mager borstje voelen tokken,
Al werd de sneeuw in kille vlokken,
Door 't oude dak op 't bed gestrooid.
Neen, 't zou zoo bleek, zoo doodsch niet wezen,
Als het de kruimelen slechts had,
Die van het marmren tafelblad
In menigte zyn neêr gerezen: -
De kruimel, die vertreden wordt,
Of die de honden hier erlangen!....
Of, 't vocht eens op de lipjes vangen,
Uit 't blinkend wynglas woest gestort.
De honger zou 't niet spottend sussen,
Zyn mond, zoo koud en blauw als lood,
Zou dan zoo vroeg het bleek der dood
Niet op uws lievling's wangen kussen.
En dan..... Hebt gy wel ooit gedroomd,
Wat zaligheid, dáér in die zalen,
Door 't hart des ryken vaders stroomt!
Hoe 't smaekt, dáér, in kristallen schalen
Den dorst te lesschen, en het brood
Gediend te zien op zilvren borden;
Nooit in zyn' slaep ontrust te worden
Door 't hongrig kind..... 't Geluk moet groot,
Moet eindloos zyn.....
Zwyg, zwyg, verdwaelde,
Gy weet, rampzalige, immers niet
Met hoeveel pynelyk verdriet
Men al die pracht, dat goud betaelde.
Gy weet niet, dat de bange traen
Soms schittert als het êelgesteente.
Soms heeft het graf met dor gebeente,
Een zevenkleurig bloemkleed aen.

IV.

Ziet gy dien man daer, diep gebogen
Voortwanklen in die ryke zael?
Aen hem behoort dien glans, die prael,
Dat huis, een hemel in uwe oogen.
De wereld pryst, verheerlykt hem,
Des tafeldichters heesche stem

Heeft hem gewierookt in zyn zangen;
De vorst, soms door den schyn verblind,
Heeft hem een vracht van ridderlint,
Een regenboog op 't hart gehangen.
My dunkt ik lees nog in zyn' blik
't Gevoel der magt, en van zyn lippen
Hoor ik laetdunkend nog ontglippen,
Dat grootsch en duizlig woordjen 'IK'

Hy is gelukkig! Neen, verdoolde!
Dael in het diepst zyns harten neêr:
Ge vindt geen enklen vezel meer
Dien 't brandend 'IK' niet gansch verkoolde.
Doch neen! zoo gy in de assche morst,
Ge vindt één enklen zucht daer binnen -
Den zucht om altyd goud te winnen!
Dat is zyn honger, dàt zyn dorst...
De vriendschap? Ze is voor hem een logen;
De godsvrucht? Laf komedie-spel;
De liefde? Een speelding in zyne oogen,
En huwlyksmin? De hel der hel.
Dat al *kan* dienen - 't geeft soms renten,
Maer slechts geleid, gebruikt ten doel...
Uit 's vrienden hand wringt men soms... centen;
Krediet? dat geeft de kerk-bidstoel.
Ja, huichlen, huichlen by zyn vrinden;
Nooit openhartig, altyd schyn!
En is het doel bereikt, 't venyn
Der spotterny doen ondervinden
Aen hen, die wreed bedrogen zyn...
Ziedaer zyn hart, ziedaer zyn poogen;
Zyn dag is steeds vol zorg en schrik,
Hy peilt zelfs soms der kindren blik,
Alsof er in de ligtblauwe oogen
Van 't blond, onschuldig, zorgloos wicht,
Iets *tegen* hem te lezen ligt.
En 's nachts? 's nachts foltren hem de droomen;
Hy hoort in elk gekraek, gedruisch,
Den stap van dieven in zyn huis
Die hem zyn hart ontrooven komen.
Zyn hart? Dat is zyn ramlend goud,
Aen 't welk hy nooit genot dorst vragen,
En dat hy hoopt eens meê te dragen
In 't huis, hem door den dood gebouwd.

V.

Maer heeft hy, zegt gy, dan geen gade,
Geen lieve kindren?..... Zwyg, de vrouw
Die voor den man is wat de dauw
Is voor de bloemen, heeft te spade
Haer keus beweend; al vroeg verdord,
Zonk zy, reeds lang geleên, ten grave,
Terwyl *hy*, op het graf der brave,
Geen enklen smarttraen heeft gestort.....
Zie meer - wees van uw zucht genezen....
Ziet gy dien jongling die daer staet
Met bleek en ingevallen wezen?...
Reeds kunt ge op 't jeugdige gelaet
Een diep en knagend lyden lezen.
Hoe onverschillig schynt zyn oog,
Voor al dien luister, al die waerde.....

Ha, dwaes, die zich dáérin bedroog!
Geen lyden dat hem rimpels baerde:
Neen, 't is verveling op deze aerde
Die 't hoofd vroeg naer den boezem boog.
Zóó jong nog - on toch reeds verstorven!
Hy leefde kort - hy leefde veel!
Zyn hart is tot in 't merg bedorven,
Ontgoochling is, zóó jong, zyn deel.
Voor hem - het dol en wulpsch genoegen;
Voor hem - de feestkrans en de wyn;
Voor hem - het goud, de liefdeschyn,
Voor hem - 't gehuerde boezemzwoegen
En thans?
Ziet gy dien beker niet,
Dat gouden drinkvat mild omlooverd,
Met roozenbeelden ryk omtooverd,
Waer strak zyn somber oog op ziet?
Welnu, de kelk, dien zoo wellustig
De vrouwenhand hem gistren bood,
Die kelk bevat vergif - den dood.....
En toch, toch schynt de ellendling rustig.....
Kom jongling, toef niet, laet dat nat
U om 't verdorde harte vlieten!
Drink vry den dood in 't gouden vat,
Dat ook is nog *misschien* genieten.....
Zwelg in, en sta dat leven af,
Dat reeds te lang losbandig leven,
Dat nooit één oogenblik van streven
Naer God u in het harte gaf.....
.....
Doch, wil u zelven niet verblinden,
Zie rugwaerts op uw levensbaen,
Misschien vindt ge er een enklen traen
Die aen het leven u zal binden.
Een traen zegt veel in 't vrouwlyk oog
Dat men bemint.... Maer neen, uw liefde,
Uw vleijend woord, uw kus bedroog;
Uw heilge trouwbelofte loog,
En dan uw spottend afscheid griefde
Het arme meisje tot den dood,
Dat, stervend, u nog liefde bood....
Haer snikken klinken als de slagen
Des hamers, moeders kist in-een;
Een vloek die eens u aen zal klagen,
Dreunt nog door 't graf des vaders heen.
Neen, neen! men zal geen wee doen hooren,
Zelfs niet uw vrienden of uw maets,
Gy waert hier steeds een geest des kwaeds,
Wat is er toch aen u verloren!...
Gy hadt geen deugd, gy hadt slechts spot,
Zelfs voor uw' vader, voor uw moeder!
Gy hadt geen deernis met uw' broeder,
Gy hadt slechts vloeken voor uw' God.
.....
Doch schrei één traen en wordt nog goeder.
Gy weigert? Zwelg dan in.....

VI.

Daer is
Een jonge zuster stil genaderd;

Wat is zy bleek en droef; gewis
Die rooze werd te vroeg ontbladerd.
De bloemkrans om de blonde vlecht,
Met diamanten vastgehecht,
Geeft aen heur aenzigt gloed noch leven;
Neen, nuttloos is het borstjuweel,
Het kan toch onder 't zacht fluweel
Geen golving aen den boezem geven.
Haer blauwig oog is mat en droef;
Haer lippen zyn ontkleurd: de groef,
Op 't blanke voorhoofd diep geteekend,
Zegt u te duidlyk dat zy vroeg,
(Den eersten krans der liefde brekend)
Het zware kruis van 't lyden droeg.

VII.

Zy zet zich op de sopha neder,
En lispelt zacht haers broeders naem....
Hy zwygt - zy zucht - zy noemt hem weder,
En vouwt de handen biddend saêm.
Waerom, meêdoogelooze broeder,
Wendt gy den oogslag van haer af?
Ach! alles wat de hemel gaf,
Gy, gy, geliefde, vader, moeder,
Ontviel haer aen den boord van 't graf.....
Eens was zy schoon en lieflyk tevens,
Nooit blonk de zachte gloed des levens
Zoo rein op eene maegdenwang;
Geen oog toch kon men schooner noemen,
En in het mymren - in den zang,
In 't vroom gebed en feestgedrang -
Zy hoorde zich de schoonste roemen
Zy was gelukkig! ja, niet waer!
O 't was omdat geen lyden haer
Het teêrgevoelig harte griefde,
Maer sinds een wreed bedrogen liefde
Met al haer foltrend, nypend leed,
Het ligtblauw oog vordonkren deed -
Sinds heeft ze een wonde in 't hart gedragen,
Een wonde, diep en wreed geslagen,
Die bloeden zal tot aen het graf;
De vrouw, hoe spottend ook versmeten,
Kan wel vergeven, maer 't vergeten,
Dat staet ze slechts met 't leven af.
Zy kwynt - geleerdheid met haer vonden
Zoekt tastend naer de bron de kwael;
Men waent het raedsel te doorgronden,
Zy glimlacht om den woordenprael.
‘Hier, zegt ze, wyzend op het harte,
Hier zit de kanker! o bespaer
Gerust uw artseny... Voorwaer,
Er groeit geen kruid voor zulke smarte!’

De teering woedt in de aedren om,
Alras zal de aerd haer ligchaem erven.
Wat vraegt ze in Godes heiligdom?
Niets dan een zacht en spoedig sterven.

VIII.

Zeg, dekt nu al die trotsche prael
Wel 't waer geluk op deze wereld?
Neen, neen! al is die ryke zael
Door 't wigt van schatten ook ompereld -
Denk nooit dat dit den vrede geeft;
Dat doet geen liefdewoord ontgloeijen;
Dat doet het hart niet minder gloeijen
Van hem die veel te boeten heeft.
Dat maekt dien zoon niet minder schuldig;
Dat geeft geen troost aen zucht en klagt
Van haer, die lydend en geduldig,
Het oogenblik van 't vaerwel wacht....

Een traen blonk in het oog des armen,
Hy vroeg naer glans, noch rykdom meer;
Hy vroeg ontroerd wat kruimels weêr,
Wat deksel om zyn kind te warmen,
En weêrgekeerd in de arme woon,
Ontbloot van glinstrend paelvertoon,
Vond hy noch wanhoop, noch verbittring
Noch misdaed, noch gebroken lot:
Hy vond er liefde, hoop in God,
In ruiling voor de helle schittring.
En 't wiegkleed dankbaer opgeligt,
Kust hy des kindjes aengezigt?
En dankt nu om 't bescheiden deel:
GOD GAF MY WEINIG, MAER TOCH VEEL.

A. SNIEDERS, J^{r}.

Antwerpen, 1850.

Merkweerdigheden van Italië.
(*Vervolg, zie bl.* 133 *en* 138.)

Hervatten wy den loop onzer beschryving.

De San-Stefanoridders vormden eene krygsorde die door Cosmas I, ten jare 1561, werd ingerigt om de Middenlandsche-Zee te beveiligen tegen de daerop zwervende zeeschuimers, en, meest, om de verdediging van het Christendom tegen dezes vyanden te handhaven. Immers, 't was alsdan dat de christene beschaving in algemeenen en bloedigen kamp te velde trok tegen de turksche overheersching die hare magtige legervanen stryken moest voor den standaerd van het nogmaels zegevierende Kruis.

Onder andere kenteekenen voerde de kleedy, dier Orde eigen: een rood satynen kruis waervan de uiteinden puntvormig waren uitgesneden; alsmede een gouden

kruisken dat gedragen werd aen een vuerrood lint, om den hals gehangen. De ridders waren ten getalle van vier honderd; zy waren niet verpligt in ongehuwden staet te leven, en moesten, om in de Orde te worden ingelyfd, langs

de moederlyke zyde het bezit kunnen bestatigen van eenen adeldom die vyf geslachtgraden telde. Eens aengenomen, was de ingehuldigde gehouden eenen proeftyd te doen van dry jaren en, even zoo lang, te dienen op de galeijen van de Orde. Deze heeft lang, barer weerdig, gebloeid en aen de maetschappy diensten bewezen die de geschiedenis heeft geboekt en de erkentenis van het nageslacht niet zal vergeten.

't Is om het aendenken te bewaren van de roemryke zegepralen door genaemde ridders behaeld, dat de San-Stefano kerk te Pisa is gebouwd geworden. In dien tempel hangen de krygsvanen, weleer op de Turken gewonnen, aen de gewelven ten toon en bewyzen, beter dan lofsprekende opschriften 't zouden doen, de aloude onversaegdheid dier groote ridderenorde.

Het hoogaltaer, uit porfiersteen gehouwen, zou van grooten kunstrykdom zyn, indien de styl waerin het werk is uitgevoerd, niet afkomstig ware uit den tyd van het verval der kunsten. De aenziensweerdigste schildery welke deze kerk bezit, is een stuk van Lomi waerin de kunstenaer de *H. Maegd* heeft voorgesteld *staende tusschen de HH. Josef en Stephanus.* In dit tafereel vinden wy alweder bewezen wat wy hooger zegden: namelyk, dat in die dagen van innig geloof en algemeene godsvrucht, de schilders, duizendmael beter dan heden, den voor te dragen vorm en de karaktertrekken wisten te vatten van der heiligen beelden die zy hadden te malen, en dat zy, vooral toen, uitmuntten in het versteen en het te kennen geven van al het engelachtige en godlyk-schoone dat als de ziel en gansch het wezen vormt van Maria - dit heilig en verheven voorbeeld aller vrouwen.

Wanneer men al de gedenkstukken beschouwt die het aloude Pisa, zoo veelvuldig, tot ieders bewondering ten toon spreidt, bemerkt men, ter grootere eere dier kunstlievende stad, dat al die werken meestendeels zyn verveerdigd geworden door mannen op de boorden zelve van den Arno geboren. Bovendien kan men die gewrochten waerderen als zynde zoo vele bewyzen van een stout en onafhanklyk vernuft dat men, op onze dagen, niet meer terug vindt.

Op het voorplein dier kerk, rond welke de oude wooningen der San-Stefanoridders zich heden nog bevinden, ryst het mameren standbeeld van Cosmas I, stichter der Orde.

Toen wy dien tempel uittraden deed onze gids ons het paleis bemerken van Lanfranchi dat op den regter oever des Arno's ligt en voor een der kunststukken van Michaël-Angelo doorgaet. Ten jare 1822, werd dit paleis bewoond door Lord Byron, den befaemden engelschen dichter, die daer, evenmin als elders, die zielerust kon vinden welke hy in zyn zwervend leven immer zocht en waervan hem de kwellingen van zyn vernuft en de loszinnigheid van zyn gedrag, voor altoos op aerde verwyderd moesten houden.

Wel ten onregte loopt het gerucht dat die oude prachtige woonst op heden in baetzoekende handen is gevallen die er zich het aendenken van den alombekenden schryver tot eene winstgevende opbrengst hebben gemaekt. Sinds de edele dichter zynen onstuimigen reistogt door Europa onderbrak om in het paleis Lanfranchi ettelyken tyd te verblyven, is hetzelve door een ryk Toscaner aengekocht geworden, die er zich met den woon heeft gevestigd en van de bezoekers geenen inkoompenning eischt om hen aen Byron te doen denken en het geroemde voortbrengsel van Buonarotti's kunst, naer eisch, te laten bewonderen.

Die bemerking geldt voor al de paleizen die de vreemdeling in Italië wil bezoeken. Nergens is er een land waer adellyke familiën, met grootere welwillendheid, aen alwie hunne prachtige woonsten verlangt te bezigtigen daertoe eenen toegang verleenen die, onbaetzuchtig en met voorkomende gulhertigheid gegeven, den bezoeker toelaet die schoone gedenkstukken in allen deele te bewonderen.

Niet verre van dit paleis treft men datgene van Lanfreducchi aen, op welks voorgevel men deze niet onaerdige woorden leest: *Alla giornata.*

Onder dit zonderling opschrift hangt eene boei. Die keten waervan de melankolische aenblik in den geest des toeschouwers de akelige gedachte van het kerkerleven doet ontstaen, zoo treurig geklonken aen den marmeren gevel van zoo prachtigen woon, wekt, zeldzaem genoeg, de nieuwsgierigheid des vreemden bezoekers op.

Desaengaende verhaelt men te Pisa het volgende: in eenen togt tegen de Muselmannen, had Lanfreducchi, op zekeren dag, eenen Turk van voornamen huize krysgevangen genomen en dien man, na verloop van eenigen tyd, hersteld in zyne vorige vryheid. Ettelyke jaren nadien, toog Lanfreducchi met de kruisvaerders naer het Heilig-Land en viel daer nu zelf in de handen zyner vyanden die hem in de boeijen wierpen. Na eenen geruimen tyd in den kerker te hebben doorgebragt, werd hy, by toeval, in de gevangenis aengetroffen door hem wien hy te voren edelmoedig de vryheid had teruggeschonken. Die man, immer gedachtig van de vroegere gunst, wilde zich dankbaer toonen en de vrystelling zyns weldoeners bewerken. Zyn poogen gelukte en Lanfreducchi, in het vaderland wedergekeerd, deed, ten aendenken zyner gevangenschap, boven de poort van zyn paleis, de kluister ten toon hangen die hy eenmael in den kerker had gedragen.

Feestlykheden.

Sedert het jaer 1808 ziet men te Pisa, op de marmeren brug des Arno's, dit oude volksfeest niet meer vieren dat er, onder de benaming van *Gioco del ponto*, alle dry jaren plaets greep en door Alfieri, in dezes *Sonnetti's*, zoo dich-

terlyk is bezongen geworden. Er zyn schryvers die beweeren dat dit spel van grieksche voortkomst was; anderen wyzen er, en met meer waerschynlykheid, den oorsprong van terug, op het befaemde wapenfeit van de adellyke Chinzica Ghismondi. Die italiaensche mededingster der heldin van Orléans, had zich, in 't jaer 1000, aen het hoofd des volks gesteld en alzoo, op gezegde brug, by nachte, den inval belet der Sarrazynen die de onversterkte stad door verrassing hadden overrompeld. Dit spel geleek zeer wel op een waer gevecht dat tusschen de twee hoofdwyken van Pisa, den noord- en zuiderkant die de Arno scheidde, met ongemeene woestheid werd geleverd. De twee legers bestonden, elk, uit zes afdeelingen die, gezamentlyk van weêrszyde zes honderd mannen telden. De stryders, in yzeren borstweeren uitgerust, voerden, als echte ridders, helmet en schild en waren bovendien nog gewapend met gruwlyke houten knodsen die 't hun echter verboden was te gebruiken, vermits het spel slechts ter herinnering aen vroegere daedzaek plaets greep en de aenval zich dus ook by een duchtig, ofschoon gevaerloos schermen moest bepalen. Echter kwamen er niet zelden weinigen ongedeerd van af. t' Is daerom dat de Pisaensche overheid het eenmael geraedzaem heeft gedacht zich met den kamp te bemoeijen en dezen, in het belang der beide partyen, voor altoos te beletten.

In de maend Juny, tydens de octave des H. Reniero, patroon van Pisa, schynt die anders zoo vreedzame en eenigzins treurige stad, gedurende ettelyke dagen uit haren langen sluimer te ontwaken. Alsdan ziet men, van allerwege, naer Pisa de volksmenigte stroomen om de kerkdiensten by te woonen die er jaerlyks met buitengewoonen luister worden gevierd. Deze bestaen niet alleen in de godvruchtige feestlykheden die plaets grypen in den tempel zelven; in de straten, op de pleinen, wriemelt, by dag, het blyde volksgewoel te midden der vermaeklykheden van allen naem en aerd die de algemeene vreugd steeds luidruchtiger doen stygen - terwyl, by het vallen des nachts, eene luisterlyke verlichting van heel de stad de afgeloopene dagplegtigheden, gedurende dry avonden ten heerlykste komt kroonen. Wy hadden het genoegen niet om deze, met de verrukte Pisaners, in al haer glansen te bewonderen, daer de Eeuwige Stad ons noopte om dáér ook getuige te zyn van feesten die zeker niet minder belangryk en niet minder grootsch waren, dan de godvruchtige plegtigheden te Pisa moesten wezen.

Die ongemeene toeloop is wel eene der eigenaerdigste merkweerdigheden welke de vreemdeling bezigtigen kan, daer hy hem in eens bekend maekt met den zoo verschilligen en wel dichterlyken aerd van de kleedy der omwoonende dorp- en stedelingen. Reeds van den vroegen morgend komen deze, met ontploeiden standerd, processiegewyze de stad binnen, terwyl hunne krachtige en harmonyvolle stemmen die schoone choorgezangen aenheffen die men nergens zoo welluidend dan in Italië hoort. 't Is alzoo dat zy zich naer de hoofdkerk begeven waer ieder bedevaerder zyne hulde komt opdragen aen den beschermheiligen van Pisa.

Tydens die plegtige dagen wriemelt de toegesnelde volksmenigte in de straten en op de pleinen, langs henen de opgeslagene tenten waerin de nyverige Italiaen zyne koopwaren ten toon stelt en, met onuitdruklyke gebaren en overvloed van woorden, de menigte ten aenkoop zoekt te lokken.

Het Karthuizers-klooster.

Op zes mylen afstand van Pisa, in de vallei *Celsi*, bygenaemd de Aenminnige, *la graziosa*, ontvouwt het vreedzaem verblyf der Karthuizers, voor het oog des reizigers,

het dichterlyke tooneel zyner prachtige ligging. De weg welke tot die abtdy toegang geeft, ontwikkelt zich te midden van een zoo weeldrig-bloeijend landschap, dat men het, zelfs in het strenge jaergety, met den bekoorlyken tooi der lente pralen ziet. 't Is in de omstreken van het klooster dat vooral de olyfboom dien ongemeenen wasdom verkrygt welke hem, ter plaetse, doet wedieveren met de befaemde voortbrengselen van Lesbos en Athenen. Om de diensten te beloonen welke de landlieden hun tydens de werkzaemheden van den oogst bewyzen, staen de goede kloosterlingen hun de helft toe van de ingezamelde vruchten. De aldaer gewonnen olyven worden veel gezocht en de handel die men er in dryft, opent voor de bevolking een nyverheidsvak dat haer ombekrompene middelen van welstand op kan leveren.

Het klooster, opgebouwd in zwierigen en bevalligen styl, doet zich voor onder eenen aenblik die ten volle overeenstemt met de sierlykheid van het tafereel dat de natuer ontrolt in die rykbedeelde gewesten. Eenvoudig en vreedzaem rust zyne stille massa tusschen dat immergroenende loof, zonder op zyne breede gevelwanden andere prachtversierselen te voeren, dan eene beeldtenis van de H. Maegd die ten hemel opvaert.

Gesticht ten jare 1367, zyn de kerk en het klooster heropgebouwd geworden in 1770. Het kostbaer tafereel van het hoogaltaer dat den *H. Bruno* voorstelt, is een keurig uitgevoerd werk van Volterrano. In het midden diens tempels bewondert men een engelenbeeld met uitgeslagene vlerken, dat, uit witten marmer verveerdigd, een wierookvat zwaeit.

Toen wy het gesticht bezochten, was het de tyd der Hoogmis. Twelf kloosterlingen, wit gehuld, stonden op het Choor, elk in zyn gestoelte, in beweeglooze ingetogenheid en zongen de plegtige kerkgezangen ter hulde aen den toen gevierden feestdag. De indrukwekkende toonen dier zware

en harmonyvolle stemmen dringen diep in de ziel en doen er opwellingen in ontstaen van een innig geloof en eene teedere godsvrucht.

Rondom het klooster ontvouwt zich de reeks der kleine, wooningen die den monikken ten verblyf verstrekken. Iedere kloosterling heeft zyne afgezonderde bidplaets, zyne twee kamers, eene bibliotheek en een hofken.

Bloote muren en meubelen van den grootsten eenvoud, geven aen die nederige verblyfplaets een kloosterlyk en verstorven voorkomen. Zie daer gansch het bezit van die vrienden der eenzaemheid en der stilte, die aen alles wat zy konden en mogten bezitten vrywillig vaerwel gezegd hebben om hunne zielen te heiligen!

CH. J. VANDEN NEST, priester.

(*Wordt voortgezet.*)

Eenige groote mannen Belgies.
(*Vervolg, zie blz. 97 en 108.*)

GASPAR DE CRAEYER.

Deze vermaerde kunstenaer, die in het vak der geschiedkundige schildering uitblonk, werd den 18^{n} november 1587 geboren. Zyn vader was Gaspar de Craeyer, een schoolmeester, die tevens handel in schilderyen dreef, en zyne moeder hiet Kristina Abshoven. Van zyne vroegste jeugd legde hy blyken van genegenheid voor de schilderkunst aen den dag; zyne ouders vertrouwden hem aen Raphaël Van Coxcyen, zoon van Michiel Van Coxcyen, die de hoofdstad van Braband bewoonde. Welhaest overtrof hy zynen meester; ook bekwam hy van alle zyden bestellingen; hy verveerdigde schilderyen voor onderscheidene kerken van Brussel, waer hy zich, in de Oude Kleederkoopersstraet, met den woon had gevestigd. De Craeyer schilderde insgelyks verschillige tafereelen voor de abdy van Nazareth, van het Cistenser orde, in de nabyheid van Lier gelegen; alsook voor diegene van Afflighem. Hy stond in vriendschappelyke betrekking met Rubens en Van Dyck; de eerste schonk hem, na zyne dood, eene zyner schilderstukken, St-Benedikt voorstellende, terwyl de tweede zyn afbeedsel maelde.

Onze kunstenaer bezat eene schitterende kleur. Men verhaelt dat, toen hy zyn groot tafereel de *Hemelvaert van St-Catharina* afwerkte, een heer die ongemerkt zyn werkhuis was binnen getreden en zich achter de Craeyer had geplaetst, zyne tevredenheid by het zicht des meesterstuks niet langer kon inhouden, en eensklaps uitriep:

‘Bravo De Craeyer! niemand zal u ooit overkraeijen!’ Gaspar die niet wist dat er zich iemand vreemd in zyn werkhuis bevond, keerde zich verwonderd om, en niet zoohaest had hy den man bemerkt die deze loftuiting ten zynen opzichte had uitgesproken, of hy sprong op eens recht, liep tot hem heen, en hem by de beide handen vattende, antwoorde hy zichtbaer vergenoegd: ‘Ik dank u meester! ik was niet te vrede over myn werk, maer gy hebt my gerust gesteld; want, zeker zal niemand durven afkeuren wat Rubens goedkeurt.’

De Craeyer trouwde met eene juffer van Antwerpen. Later bekwam hy den eeretitel van schilder des Aertsbisschops van Mechelen, welke hem door zyne hoogweerdigheid Jacobus Boonen werd verleend. Onze kunstenaer werd door den Cardinael-Gouverneur der Nederlanden, Ferdinand, gelast zyn portret te schilderen; toen het was afgemaeld, zond deze het aen zynen broeder Philips IV, koning van Spanje, die er zich zoodanig over te vrede toonde dat hy onzen schilder eene jaerwedde toekende en hem een gouden gedenkpenning aen eene ketting van het zelfde metael zond.

De Craeyer verliet Brussel, om de stad Gent te gaen bewoonen, en zulks, volgens men beweert, omdat hy, niettegenstaende al het geld dat hy won met zynen aenhoudenden arbeid, niet genoeg verdiende om de kwistzucht zyner vrouw te voldoen, en hy in de hoofdstad van Oost-Vlaenderen zyn huis op een meer burgerlyken voet kon inrichten. Dat hy dáér niet min vlytig arbeidde dan in de hoofdstad van Braband, getuigen genoegzaem de talryke tafereelen, waertusschen onderscheidene meesterstukken, die men er aentreft. Zyne portretten zyn zoo fraei, dat menigeen zou denken dat zy door het penseel van Van Dyck zyn gemaeld. Deze groote kunstenaer stierf te Gent, den 27 january 1669, in den ouderdom van ruim 83 jaer, en werd in de Predikheerenkerk aldaer begraven.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Nationale Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen.

(Vervolg, zie blz. 142.)

Een geestige schilder is David Col; zyne *Visschers met de angelroê* bevestigen ons in de goede gedachte welke wy van de toekomst dezes kunstenaers hadden gevormd. Zie daér uit dit schilderachtig lusthof, is de eigenaer getreden zich streelend met de zoete gedachte een aenge-

naem uertje met visschen door te brengen. Waerlyk, de goede man heeft zich tot het tydverdryf wel uitgerust! Voorzien van al het gerief, dat eenen goeden visscher betaemt, is hy door de groene laen van zyn slot getogen en is, in zalige droomery, de rivier genaderd die zyn landgoed van den openbaren weg afscheidt. Hier heeft hy zyn plaetsken gekozen; wel het aengenaemste dat een *landlord* om te visschen kan droomen. Na zyne angel van het noodig aes te hebben voorzien, werpt hy de koord in de hoogte en waent dat zy weldra in het water zal nederzinken. Helaes! de goede man heeft deerlyk buiten den weerd gerekend! Eenige straetkapoenen, vadsige ledigloopers, hebben zich aen de overzyde der beek nedergezet, en zie, juist op het oogenblik dat de landheer zyne angelroê wierp, wierpen zy insgelyks de hunne! en zie, beide koorden hebben zich in elkander verward, waerdoor het beide partyen onmogelyk wordt hunnen arbeid voort te zetten. De landheer, in woede ontsteken, stamptvoet en dreigt met de vuist. De straetkapoenen, integendeel, lachen en juichen by het ongeval en jubelen des te meer de gramschap huns tegenkanters ontsteekt. Zy, in geen geval, zullen de plaets het eerst verlaten, en het zal slechts zyn, wanneer hy zich gansch in bedreigingen zal hebben uitgeput, dat de ryke eigenaer, zich zal naer huis begeven, onder het tergend gejouw zyner zegenpralende vyanden. Hoe moeijelyk dit onderwerp, waerin zich twee afgezonderde groepen bevonden, te behandelen waren, heeft David Col zich met veel talent van zyne taek gekweten. Het gedeelte des tafereels waerin zich de landheer bevindt, is meesterachtig geschilderd en weerdig met den naem eens kunstenaers der XVIIe eeuw te worden geteekend. De kleur is krachtig en aengenaem; het doorzicht is goed terug gegeven. Iets bovenal waervoor wy dezen schilder lof verschuldigd zyn is, dat hy in dit onderwerp, welk buiten twyfel tot *chargen* aenleiding kon geven, hy zich trouw aen de natuer heeft gehouden, en het geestige byzonder uit de tegenoverstelling der toestanden heeft doen voortspruiten.

Wittkamp, de schilder wien wy het schoone tafereel *Nova Zembla* zyn verschuldigd, heeft dit jaer de tentoonstelling met verscheidene werken zyner hand versierd. Zyn grootste stelt een tooneel uit het heerlyke treurspel *King-Lear* van Shakespeare voor: het oogenblik waer Glocester en zyn zoon Edgar, den koning in de verwoeste landen zyner vroegere domeinen ontmoeten. Lear treedt voor op eene gekke wyze met bloemen getooid.

EDGAR. *Wie dáér? Een hoofd met gezond verstand, zou nimmer zynen meester aldus tooijen.*

LEAR. *Neen*, *zy kunnen my niets doen om te hebben munt geslâen: ik ben de koning zelf.*

GLOCESTER. *De toon dezer stem is my goed bekend. Is het de koning niet?*

LEAR. *Ja*, *een koning van top tot teen.*

Wittkamp heeft dit moeijelyk oogenblik krachtig voorgesteld; hy heeft zyn onderwerp grootsch behandeld. Zyn tafereel behoort waerlyk tot de goede vlaemsche school. Teekening en kleur dragen ieders goedkeuring weg.

Wittkamp's *Grootmoeder* verdient den zelfden lof. Dit tafereel is wel opgevat en wel uitgevoerd. Zyne *Kinderlyke liefde* is mede een heerlyk voortbrengsel, en bezit bovenal deze hoedanigheid dat het onderwerp aen de vaderlandsche geschiedenis is ontleend.

Hendrik Verbeeck, de gekende landschapschilder, heeft een fraei gezicht uit Duitschland ten toon gesteld. Het doorzicht is goed afgemaeld; er is lucht in deze samenstelling. Duitschland biedt een ryke schat van gezichten voor onze schilders. Het landschap door Verbeeck ons voorgesteld, is een dier dichterlyke boschaedjen die door hunne grootschheid de ziel des toeschouwers treffen.

De schildery *Pieter-de-Groote zyn brevet van meester-scheepstimmerman te Zaandam ontvangende*, en welke op last van Z.K.H. den Hertog van Braband werd uitgevoerd, is eene overschoone samenstelling die eer doet aen het talent van H. van Hove. De schilder schynt eene byzondere studie van het tydstip te hebben gemaekt; de kleedy der voorgestelde figuren is zeer nauwkeurig en het koloriet buitengewoon krachtig.

ADOLF-JULIUS VAN RHIJN, AZ.

(*Wordt voortgezet.*)

Kunst- en letternieuws.

Verschenen by MM. J.P. Van Dieren en Cie. te Antwerpen, de 2 laetste deelen van *Batavia*, historisch roman, door H. Conscience, met platen door Ed. Du Jardin. De prys van het geheel werk is fr. 6. De heeren koopers ontvangen als premie het werk: *De Omwenteling van 1830*, herinneringen uit de eerste jeugd van H. Conscience.

- By den zelfden uitgever is verschenen: *Fortuinzoekers*, tafereelen uit Noord-Braband, door A. Snieders J^{r}, met eene houtsnêe door J. Hemeleer, volgens teekening van J.B. Wittkamp. Prys fr. 1-50.

- Ter drukkery van J.-E. Buschmann is van de pers gekomen, het laetste gedeelte der *Geschiedenis van het* COLLEGIUM MEDICUM *van Antwerpen*, door den heer C. Broeckx. Dit uitgebreide werk, waerover in den vorigen jaergang werd gehandeld, is dus volledig, en biedt het hoogste belang niet alleen voor de plaetselyke geschiedenis van Antwerpen maer tevens voor de algemeene geschiedenis der geneeskunde in België.

- De eerw. heer Guido Gezelle, priester en professor der poëzy in het klein seminarie te Roesselaere, heeft eene verzameling van *Dichtoefeningen* laten verschynen, in-8° van meer dan 200 bladzyden. Drukkery van Mr Stock-Werbrouck, te Roesselaere.

Eenige groote mannen Belgies.
(*Vervolg, zie blz. 97, 108 en 151.*)

H. VAN BAELEN, DE OUDE.

Het geboortejaar van Hendrik Van Baelen, den oude, is niet juist gekend; doch de geleerden zyn algemeen van gevoelen dat deze kunstschilder in 1560, of rond dit tydstip, te Antwerpen, het licht zag. Weinig is ons van dezen meester bekend, die menigvuldige leerlingen waeronder Frans Snyders en Antoon Van Dyck, heeft voortgebracht. Eenige schryvers beweeren dat Hendrik Van Baelen leerling was van Adam Van Noort; doch daer deze kunstenaer slechts in 1557 werd geboren, schynt ons zulks meer dan twyfelachtig. Wat er ook van zy, met meer grond mogen wy opgeven dat hy slechts laet de schilderkunst beoefende, daer hy eerst in 1593, dus in den ouderdom van 33 jaren, als vrymeester in de Antwerpsche St.-Lukasgilde werd opgenomen; in 1609 en 1610 was hy deken der zelfde Gilde. Den 9^{en} september 1605 trad hy in den echt met Magaretha Briers; een der getuigen van dit huwelyk was Meester Jan de Pape, oud schepen der stad Antwerpen. Dat hy met de byzonderste kunstenaren zyns tydstips in vriendschappelyke betrekking stond, blykt uit de opgave door den heer P. Génard[(1)] gedaen der peters die zyne acht kinderen over de doopvont hielden; en inderdaed onder deze tellen wy Jan Breughel, gezegd de *Fluweelen*; Cornelis Schut, Peeter-Pauwel Rubens, enz. De overige persoonen die wy als peters en meters zyner kinderen vinden aengeteekend, tellen onder de byzonderste familiën van Antwerpen. De uitstekendste zyner leerlingen, Antoon Van Dyck, schilderde zyn portret, dat later door Pontius op koper werd gegraveerd.

Hendrik Van Baelen heeft vele meesterstukken voortgebracht, en buiten dien een groot getal landschappen en bloemstukken van Joost de Momper, den jonge, Jan Breughel, den *Fluweelen* en anderen meesters, met figuren gestoffeerd. Deze schilder stierf den 17 july van het jaer 1632 en werd te Antwerpen, in de St.-Jacobs kerk begraven, waer zyne weduwe hem een gedenkteeken, met zyn meesterstuk, *de Veryzenis* verbeeldende, versierd, oprichtte, en waer boven zy het afbeeldsel haers gemaels en het hare vereenigd, deed plaetsen. Hendrik Van Baelen was gezamentlyk met P.P. Rubens en Cornelis Schut met de voogdyschap over de minderjarige kinderen van den fluweelen Breughel gelast geweest. Dry zyner zonen, Hendrik, Gaspar en Jan beoefenden mede de schilderkunst. Het Musaeum van Antwerpen bezit twee schilderstukken van Hendrik Van Balen, *eene Prediking van St.-Jan-Baptist* en twee met langs beide zyden beschilderde sluitdeuren.

BARTHELEMEES SPRANGER.

(1) Luister der *St. Lukas-gilde.*

Karel Van Mander, de schryver der *Levens der Const-Schilders, Beeldhouwers*, *Graveurs*, *enz.* - zegt dat deze groote historieschilder te Antwerpen, in 1546, het licht zag en wydt hem eene uitgebreide levensbeschryving toe, waeruit wy eenige der volgende byzonderheden overnemen. Hy was leerling van Jan Mandyn, en werd volgens de opzoeking van den heer P. Génard, ten jare 1557 als dusdanig in den Liggere der *St-Lukas-Gilde* opgeschreven. Later was hy beurtelings gehecht aen de hoven van paus Pius V en van keizer Maximiliaen II, als ook van Rodolph II, Maximiliaens opvolger. Deze laetste keizer schonk den antwerpschen kunstenaer adelbrieven en overhandigde hem eene gouden ketting met zyn portret, welke hy hem gebood zyn leven lang te dragen. Keizer Rodolph begiftigde dezen grooten meester insgelyks met eene wooning te Praeg. Het is ook in deze stad dat Spranger in den echt trad met de vyftienjarige dochter eens juweliers. Na eene afwezigheid van 37 jaren, keerde Barthelemees Spranger in 1602 naer zyne vaderstad terug. Op zyne terugreize werd hem overal de grootste eer bewezen: te Amsterdam boodt men hem den eere-wyn aen; Haarlem en Antwerpen gaven feesten te zyner eer; de rederykkamers vormden hem eene eerewacht, eene onderscheiding die slechts aen vorstelyke persoonen te beurt viel. Spranger vondt echter niemand zyner vroegere kennissen meer in het leven; hy verliet dan nogmaels zyne geboorteplaets, om Praeg de hoofdstad van Bohemen te gaen bewoonen. Onze kunstenaer stierf aldaer in het jaer 1628. Spranger beoefende insgelyks de sterkwatergravuer. Het Musaeum noch de kerken van Antwerpen bezitten, jammer genoeg, niet éen zyner schilderstukken.

ABRAHAM JANSSENS, DE OUDE.

Volgens de opgave der Heeren advokaet Th. Van Lerius

en P. Génard in het *Album der St-Lukasgilde* opgenomen, werd deze vermaerde kunstschilder den 15 January 1567, te Antwerpen geboren. Hy was leerling van Jan Snellink, een algemeen geacht kunstenaer. Ten jare 1601 werd hy als vrymeester in de St-Lukasgilde opgenomen, en het volgende jaer trad hy in den echt met Sara Goetkint, by welke hy niet min dan acht kinderen won. In 1606-7 stond hy als deken aen het hoofd der St-Lukasgilde, en bracht oneindig tot den luister derzelve toe. Even als het meerendeel der kunstenaren zyns tyds, bezocht hy Italië, waervan hy in 1610 terug keerde. Abraham Janssens werkte yverig mede om de rederykkamer *de Violieren*, letterkundige afdeeling der St-Lukasgilde, uit den kwynstaet, waerin zy verkeerde, herop te beuren, iets waerin hy ook ten volle gelukte. Het tydstip zyner dood is niet juist bekend, doch uit de rekenboeken der *St-Lukas-Gilde* blykt dat deze tusschen den 18 september 1631 en den 17 september 1632 moet worden geplaetst. Abraham Janssens was een der grootste koloristen der Vlaemsche School en bekleedt eene eerste plaets tusschen de schilders zyner roemryke eeuw.

JACOB JORDAENS

Na Rubens, zyn Jordaens en Antoon Van Dyck de grootste kunstenaren der XVIIe eeuw roemryk drytal waerop het nageslacht met recht fier is. Jacob Jordaens[(1)] was de oudste van elf kinderen voortgesproten uit het huwelyk van Jacob Jordaens, koopman in linnen, met Barbara Wolschaeten; hy werd geboren te Antwerpen den 19 mei 1593. In 1607 trad hy als leerling in het werkhuis van Adam van Noort, die insgelyks de meester van Rubens was geweest, en die hem met het geheim van zyn schitterend koloriet bekend maekte. In 1615 werd hy als vrymeester in de beroemde *St-Lukas-Gilde* opgenomen, en het volgend jaer, den 15 mei 1616, trad hy in den echt met Katarina van Noort, de dochter zyns meesters; zyn huwelyk werd met dry kinderen, een zoon en twee dochters gezegend.

Jacob Jordaens, is niet alleen een der grootste maer tevens ook een der vruchtbaerste schilders onzer oude Vlaemsche School geweest; hy beoefende met even goeden uitslag, de geschiedkundige en mythologische vakken, als ook het portret. Als kolorist is hy een der machtigste meesters zyns tydstips; doch zyne tekening is somtyds een weinig te veel verwaerloosd. Hy werd door onderscheidene kerken en geestelyke gestichten met het verveerdigen van godsdienstige tafereelen, vereerd; ofschoon dit vak dit gene niet was waerin hy meest uitmuntte: de beelden zyner godsdienstige stukken laten dikwyls veel te wenschen over voor wat de edelheid der uitdrukking betreft. Het waren echter niet alleen zyne landgenooten die de voortbrengsels zyner kunst wisten te waerderen; ook werden deze door de vreemden zeer gezocht. Zoo werd hy naer den Haag ontboden, door Amalia van Solms, weduwe des Prinsen van Oranje, om mede te werken aen de versiering van *het Huis ten Bosch.* Nog heden kan men daer zyn meesterstuk: *de zegenprael des Prinsen van Oranje Frederik Hendrik* bewonderen. Ook de Koning van Zweden droeg hem de taek op onderscheidene doeken te schilderen. Jordaens heeft insgelyks sterkwatergravuren verveerdigd. Er bestaet van dezen meester een portret door Antoon Van Dyck geschilderd, en dat Pieter De Jode, de jonge, op koper bracht. De beste graveurs zyns tydstips, zoo als Bolswert, Pontius, Marinus Van der Goes,

(1) Zie over dezen meester: *Notice sur Jacques Jordaens* par P. Génard. *Messager des sciences historiques. 1853*, en *Catalogue du Musée d'Anvers.* 2e édition.

Pieter De Jode enz. hebben verscheidene zyner meesterstukken op koper gegraveerd. Jacob Jordaens die in de Roomsche Catholyke Godsdienst was geboren en opgevoed, verliet deze voor de leer van Calvyn, en zulks op zeer gevorderden leeftyd. In het jaer 1671, werd hy met zyne dochter Elizabeth en twee zyner dienstmeiden tot het avondmael toegelaten, dat later meer dans eens ten zynen huize werd gehouden.

Deze meester stierf te Antwerpen, den zelfden dag als zyne dochter Elizabeth, den 18 october 1678, van de zweetende ziekte; beide werden in de gereformeerde kerk van het grensdorp Putte, op 4 uren afstand van Antwerpen, begraven. Deze kerk werd in 1809 afgebroken. De grafzerk des grooten meesters, die over eenige jaren, door een inwooner van Antwerpen, in de nabyheid van den openbaren weg werd ontdekt, is op last van Willem II, Koning der Nerlanden hersteld, en wordt nog heden op een byzonder kerkhof van het nederlandsch gedeelte der gemeente Putte bewaerd.

Jacob Jordaens, de zoon van den meester wiens korte levensbeschryving wy hier hebben medegedeeld, beoefende, even als zyn vader, de schilderkunst, en stierf in Denemarken; zyne jongste zuster, Anna-Catharina, huwde een Antwerpenaer, Jan Wierts, die later voorzitter van den Raed van Braband te s'Hage werd, en de leer van Jansenius aenkleefde.

ERASMUS QUELLIN.

Deze schilder, zoon van den vermeerden beeldhouwer Erasmus Quellin en van Elisabeth van Uden, zag te Antwerpen, den 19 november 1607 het levenslicht. Zyne ouders lieten hem toe grondige letterkundige en wysgeerige studiën te doen. Van 1633 tot 1634 arbeidde hy in het werkhuis van den schilder Jan-Baptist Verhaeghe, dat hy het volgend jaer verliet als meester meesters zoon der *St-Lukas-Gilde*, om zich onder de leiding van den grooten Rubens in zyne kunst te gaen volmaken. Zoo min als Jordaens bezocht deze schilder Italië, en niet te min is hy mede een der kunstenaren die onze oude Vlaemsche School den meesten luister hebben bygezet. Quellin huwde in 1634 Katarina de Hemelaer, nicht van Jan de Hemelaer, den geleerden kanonik der Antwerpsche kathedrale. Zy schonk op 1 december van het zelfde jaer het leven aen Jan-Erasmus Quellin, die later even als zyn vader, een der schitterendste sterren werd aen Antwerpens glansenden kunsthemel. In november van het jaer 1663 ging Erasmus Quellin een tweede huwelyk aen met Francisca de Fren. - Deze meester beoefende met het beste gevolg het geschiedkundig vak en het portret; verscheidene zyner voortbrengsels zyn op koper gebracht door Pieter de Jode, den jonge, en andere graveurs zyner eeuw. Het Musaeum en de St. Jacobskerk van Antwerpen bezitten verschillige zyner meesterstukken. Of Erasmus Quellin insgelyks de dichtkunst beoefende, weten wy niet; echter werd hy in 1653, als liefhebber in de rederykkamer *de Violiere* opgenomen; ook stond hy in vriendschappelyke betrekkingen met Gevartius, den geleerden greffier van Antwerpen, een der beste vrienden van P.P. Rubens. Quellin stierf den 11 november 1678, volgens sommige beweeren, in de vermaerde abdy van Tongerloo; doch dit laetste punt is niet bewezen. Zyn zoon Jan-Erasmus Quellin was een der laetste kunstschilders die onze oude Vlaemsche School hebben vereerd.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet.*)

Merkweerdigheden van Italie.
(*Vervolg, zie bl.* 133, 138 *en* 151.)

De Karthuizers leven afgezonderd, ieder in zyne kleine wooning. Dagelyks vergaderen zy in de kerk tot het verrigten der goddelyke diensten; des morgens om de H. Mis te celebreren of by te woonen, 's avonds om de *Vesperen*, en des nachts om de *Mettenen* te zingen. Op zon- en heiligdagen noenmalen zy gezamentlyk in hunnen refter en zyn verpligt er eene onverstoorbare stilte te onderhouden. Deze mogen zy breken in hunne wandelingen, die zy wekelyks eenmael doen in de ruime hoven van hun gesticht. Het gebergte dat noordwaerts tegen het klooster grenst, en de Olyfberg wordt geheeten, hoort toe aen de moniken en verschaft hen ook een ruim en dichterlyk veld tot het doen van heilzame overwegingen. Het overige van hunnen tyd brengen zy in hunne kamer over, waer zy zich, by afwisseling der kerkdiensten, met godvruchtige lezingen, vrywillig handwerk en studie doorbrengen. Dan, gelyk men het bereids in de wereld denkt, zoo is dergelyk verblyf weinig geschikt om de kloosterlingen een gemaklyk leven te laten leiden. Om zes uren 's avonds gaen zy slapen, om tien uren worden zy wederom door de klok gewekt om in hunne

cel de *Getyden* van O.-L. Vrouwe te lezen; en dry kwaert uers daerna begeven zy zich naer de kerk om er de Mettenen te zingen. Dan ziet men al de kloosterlingen, de choorpaters in 't wit, de leekebroeders in bruin habyt en de novitiën met de zwarte kap over het hoofd getrokken, langzaem en reeksgewyze aenkomen, elk met een lantern in de hand en in hunne gestoelten plaets nemen. Elke kloosterling, daer hy in de kerk treedt, klept eenen klokslag en geeft de koorde aen zyn volger over. Indien deze alleen is, blyft hy kleppen tot dat er een aenkome aen welken wederom de koorde wordt afgestaen. Op een gegeven teeken worden de keersen gedoofd, en de lamp, immer voor het Allerheiligste ontstoken, zend alleen een weifelenden schemergloed op de beweeglooze moniken, die men nauwelyks in de duisternis van het heiligdom ontwaert. Na het voleinden van de *Getyden der overledenen*, volgt de stilte van het graf op de zangen die plotselings zyn onderbroken geworden. Die stilte maekt eenen diepen indruk op alwie daer alsdan aenwezig is. Na het einde van die indrukmakende plegtigheid, begeven zy zich naer hunne cellen, waer zy dan nog bidden tot wanneer zy, om dry uren des nachts weder te bed gaen, om zich weder te zes uren in hunne kapel te bevinden.

Alle vreemdelingen die hun gesticht bezigtigen, staen verwonderd te zien hoe rustig het in het hert dier menschen gaet, en hoe zy met innig vreugdegevoel bestatigen, dat zy nooit het waer geluk dan in die verstorven levenswyze hebben gevonden. Een ligtzinnige alleen kan zulks in twyfel trekken; want ofschoon de mensch, over 't algemeen, van de eenzaemheid afschrikt, wordt hy er niet zelden onweêrstaenbaer heengetrokken, en wanneer de liefde zyns herten, in plaets van op het schepsel te berusten, geen ander voorwerp aenkleeft, dan Hem die alleen, boven

alles verheven, ook alle liefde weerdig is, dan smaekt hy innige wellust in die afgetrokkenheid zelve, waervan anderen niet zelden gruwen.

In den refter bemerkt men, onder andere aenziensweerdige kunststukken, de tafereelen welke er de wanden versieren en meestal daedzaken voorstellen die uit de geschiedenis der Orde getrokken zyn.

De plek aerde, die eenmael dien strengen boetplegeren ten jongsten verblyve zal verstrekken, ligt binnen de muren zelve van het eenzaem gesticht gesloten. Op dien nederigen doodenakker geene praelgesteentens, geene marmeren blazoenen, geen ydele lof, zelfs niet eens de naem van hen die er levend hunne grafplaets dolven en er thans in rusten, wachtend op het uer der groote ontwaking! - Niets anders dan het naekte en plegtige denkbeeld van de dood, geheiligd en verminnelykt door de weldadige gedachte der Verlossing.

In de wereld poogen wy in de toekomst voort te leven door 't enkele gerucht van eenen naem die met de snelheid van 't gesproken woord verdwynt en die een bronzen praelzuil van 't vergeten worden niet zal beschutten; alleen de Godsdienst boezemt ons gedachten in die ons dwars door alle ydelheid naer 't bekomen van een onsterfelyk geluk doen streven; vyand van al 't verganklyke, vernietigt hy echter na de dood al de banden niet die ons met de aerde in gemeenschap houden: onze herinnering laet hy op aerde voortbestaen - en deze, met de deugd ten voetzuil, doet hy ryzen uit het toegedolven graf anders grootsch en onvernielbaer dan het heerlykst gewrocht dat aerdsche kunst daerop zou kunnen stichten.

De bibliotheek van dit klooster bezit eene menigte kostbare handschriften tusschen welke men eene diploma bemerkt van de gravin Machtild dat van den jare 1112 dagteekend, herkomstig is uit het klooster van het Gorgona eiland waeruit de moniken door de aenhoudende aenvallen der Sarrazynen verdreven, de gastvryheid kwamen zoeken in deze plaetsen die hun heden nog ten verblyve verstrekken. Nevens dit diploma dient er een tweede te worden gerangschikt van Conrad II, hertog van Franconië die, na de dood des heiligen keizers Hendrik, ten jare 1024, tot koning van Duitschland en in 1027, als keizer gekroond werd te Rome. Hy stierf te Utrecht, in 1037.

Na een ruimen tyd in dit oord van geluk en zaligen vrede verbleven te hebben, namen wy ons afscheid van de goede kloosterlingen, die ons uitterherte vriendelyk hadden onthaeld. Al wat wy daer gezien en gehoord hadden, deed op ons den diepeten indruk. Ja daer, in die zoete eenzaemheid, waer zich het waer geluk schynt te hebben verscholen, daer nog heerscht vriendschap, die reine opregte broederliefde, welke men zoo schaers, op onze dagen, in de wyde wereld aentreft. In die klooster-gezinnen worden alle ydele eertitels vervangen door het teedere: *vader*, *broeder*, zoete namen, die in den mond van alle de leden dier groote familie, dan nog ontoereikend zyn, om alle de verknochtheid uit te drukken, die hen onderling als *vaders* en *echte broeders* verbindt. - Op onze tyden, daer de koude zelfszucht alle edele ziels-gevoelens onderdrukt, kan men het niet eens meer worden met die edele deugd, welke ons van den hemel werd toegegund, om ons met meerderen moed de ellende van het onzalig menschenleven te laten torschen. - By het zien hoe die kloosterlingen hunne vredige dagen slyten, ontsluit zich het hert voor de heilzaemste en koesterendste ontroeringen, en men leert er het wereldsche naer echte weerde schatten. Niet zelden voelt de reiziger, wanneer hy dit gastvry oord verlaet, dat alle zucht naer schyngeluk, alle ydele en logenzieke gedachten, voor reinere en betere betrachtingen, hem uit het gemoed zyn geweken. - Wie zou die plaets van heilige ruste kunnen naderen, die lange kloosterpanden, zoo grootsch in hunne eenzaemheid, doorwandelen, en zich niet voelen aengedaen tot in het diepste der ziel? - Het is er alles vol van wat tot mymering en stille geestontheffing

op kan leiden: dit vale daglicht, waer als iets treurigs u schynt uit toe te lichten; die sombere gewelven in de verte fantastich omneveld van een weifelend geschemer; het regelmatig en statige getrap der kloosterlingen, in biddende ingetogenheid steeds heen en weder wandelend; het nog eentooniger getik des uerwyzers, waervan elke beweging, met de immer kortende stonden onzer levensdagen, in de eeuwigheid gaen verzwimden. - Hier in dit heilig oord, vermogen de ydele levensgeruchten, het rustende hert niet te onstellen. - Hier in de Godsgewyde stilte, zwygt de stem der bruischende driften, en daer zy geloof en deugd ter schuilplaets strekt, moet ook de smertkreet, die van buiten uit de diepte opstygt, op den drempel dier uitverkorene wooning sterven. - Ah! hy nadere toe, en hy verblyve in dit oord van zalige wellust, wie zynen gepeinzen eene weldoende rigting wil geven, die de echte weerde wil kennen van alle de poogingen welke doorgaens zoo vruchteloos onze heensnellende levensuren verslinden!

CH. J. VANDEN NEST, priester.

(*Wordt voortgezet.*)

Schetsen uit het Natuerleven.
Het gras.
Granen of ‘graminéés.’

I.

Het is een schoone zomeravond. - De zon heeft met al haren luister des hemel baen doorloopen. - Het

westen alleen is nog met dit prachtig purpervuer overdekt, hetwelk wy zoo dikwerf bewonderen, en ons evenwel telken male met een nieuw gevoel van grootschheid treft.

De vlugge bewoonders onzer Scheldestad spoeden zich dan ook in menigte, om de oude spaensche ringmuren te verlaten, en eens wat versche lucht in te ademen.

Overal ziet men hun troepsgewys door de velden dwalen, in de smalle veldpaden zich verstroeijen en, nu en dan, stilstaen om over den oogst te praten.

Gints ziet men den zwaer beladenen hooiwagen van uit de verte naderen. - Het gouden stof zweeft ronklend rond de wielen henen; de paerden stappen snuivend vooruit, terwyl een aental jeugdige meisjens van boven op den wagen zitten, blyde liederen zingend, of de jonge lieden plagend, die naest den wagen gaen.

Hoe bly zyn deze lieden! en waer ligt dan de sleutel tot dit raedzel verborgen, dat aen deze brave landlieden zulke uren van zielgeluk en hartenvreugde geeft? Het is de ryke oogst ons rechtstreeks uit de hand Gods toegezonden, onder zynen vryen hemel ingezameld; het is het bewustzyn van eigen vlyt en eigene verdiensten dat ons gemoed met onwêerstaenbare banden aen den Schepper hecht, wiens Alvermogen wy nergens meer gevoelen als in zyne wonderbare natuer.

Doch niet alleen aen den landman die het gras zaeit en oogst; die den plant tot vreugde en geluk ziet opgrooijen ook aen ons, stadbewooners, geeft zy gelegenheid tot denken!

Geestig vrolyk wordt my altoos het hart by het zien van eene jeugdige groene grasplein en van alle gewassen; hoe vurig, hoe prachtig ook van aerd en kleur, is er echter geen plant welken ik zoo oprecht bemin, als den teederen graspyl.

En hoe anders? Bekleedt de Almogende zelve de aerde niet eerst met het groene gras? - Toen zyn machtig woord sprak: ‘De aerde drage gras en kruiden,’ gewis wilde hy aen dezen, ons zoo nederig schynenden plant, een hooger doel toekennen.

Later spysde de Zaligmaker 5000 menschen met 5 brooden; het wonder, de vermenigvuldiging van het brood, uit de vrucht van het gras bereid, had ook een verheven doel dat zich dagelyks bevestigt op eene andere wyze; want heden by een niet 50 mael, maer millioenen en millioenen mael grooter getal van menschen, voedt het zelfde brood ons toch allen; het wonder des Zaligmakers gebeurdt dagelyks voor onze oogen: naer mate het menschdom vermeerdert, vermeerdert ook het brood; maer wy, verblinde stervelingen, wy zyn het die, als geblinddoekt, zyne wonderen ontkennen, tot dat het gras ons ook overdekt en ons de zoete rust bereidt onder zyn groen tapyt te sluimeren.

II.

Bladerloos toont de boom zyne takken; alle gewassen zyn schynbaer dood; want de winter beheerst de natuer; stil stapt de landbouwer door de velden en met voorzichtigheid gaet hy over den groenen boord der veldpaden en grachten, mits de wegen onbruikbaer zyn door regen en slyk.

Die groene boord is *gras.* Die enkele rietpeilen, die in de gracht voor den kouden wind waggelen en buigen, zy zyn *gras*; en die graenvelden welke hy in oogenschouw neemt, zy zyn ook *gras.*

In het algemeen, is het gras de meest bekende en eigenaerdigste plant. Zy draegt in alle hare afdeelingen een karakter dat haer nooit miskennen doet: door haren hollen gladden stengel, van afstand tot afstand met knoopen voorzien; hare smalle spits uitloopende bladeren zonder ribwerk of insneden, en, eindelyk, door haer eigenaerdig bloeisel.

Onder het gras behooren: het algemeene gras der weilanden; de graensoorten zoo als: terwe, rogge, garst, haver, even als de ryst; het riet zoo als suikerriet, bambusriet, en zoo voorts.

Men telt, in het algemeen, by de 3000 verschillende soorten van gras en, in onze gewesten alleen, by de 500 soorten. Laten wy echter dit groote getal aen de liefhebbers en botanisten over, en bepalen wy ons by de 30 of 40 meest gekende soorten die op onze weilanden en groene velden groeijen, of spreken wy, in het algemeen, en beproeven wy om aen onze lezers die vurige liefde tot dit plantje in te boezemen, welke de Almogende ons zoo liefdevol geschonken heeft!

Als het woeste Orkaen, met zyne onwêerstaenbare woede, over berg en dal henen snelt, in zynen rassen loop, boomen en huizen verbryzelt, en de zee uit hare oevers dryft, wat vermag dan zyne woede op het gras?

De graenvelden dalen, als de baren der zee, op en neder; de weilanden worden gezweept en nedergedrukt, maer, even snel, verheffen zy hunne hoofden weder en beschermen zelfs de vogels en het wild en alle diertjens, welke in hun midden eene schuilplaets komen zoeken.

Frisch en sterk als de jongeling in de lentejaren, vertoonen de groenvelden zich weder voor onze blikken. Krachtiger spruit het zaed, en bloemen, rood en blauw, zien vriendelyk door de halmen; bloemptjens, wit en geel, ploeijen hunne hoofdjens in den groenen bladenschyn der weilanden en reeds vergeten wy, by dezen vrede het stormige orkaen dat over deze velden bruisde; vergeten wy de gevaren die hen bedreigde zonder te berekenen door welke wyze beschikking dit teedere plantje behouden werd, naest den ontwortelden eik en de verbryzelde hut.

Dit komt mits zulk een volwassene plant het wonderbare van zynen levensloop aen onze oogen ontrekt; mits dezelve zoo stil en langzaem opgroeit; mits de ontwikkeling van zyne enkele gedeelten op eenen zekeren bepaelden tyd uitgestrekt zyn. Nogtans de tyd van zaeijen en oogsten

is niets als één enkel jaer, één enkel jaer uit den tel der eeuwigheid!

Stellen wy ons dan het leven van een graspyl voor oogen, en schetsen wy zynen wasdom op eenen enkelen minuet af. Denken wy ons eene schoone gezuiverde plek land en een frische landman die het graen met volle handen uitzaeit, dan met de egge omdraeit en aen God de belooning van zynen arbeid overlaet.

Nauwelyks heeft de aerde deze millioenen van korreltjens ontvangen, of zy ontwaekt uit den slaep waerin zy voor korten tyd gedompeld lag. Het bewustzyn van een hooger doel onsteekt de levens voor hen die onder de harde en ruwe schelp verborgen waren; de styfselbloem wordt wak en aen beide punten des koreltjens komt eene zachte kiem ten voorschyn. De eene dezer zoekt het donker: de aerde; het is het worteljen; de andere streeft naer het licht, de opervlakte der aerde toe; het is de jonge kiem, de plantdrager.

De hoofdkracht van den jongen plant dient om de wortels te vormen: de gekende graenwortels, mits de eerste of de hoofdwortel maer juist zoo lang en voldoende is als de voorzorg waer de moederplant, het graenkorreltje, de bloem mede voorzag, want de bloem of styfsel in den graenkorrel opgesloten, dit voor ons zoo dierbaer melk, is ook ten zelfden tyde het eenige voedsel des jongen plants die anders onmogelyk met zyne tengere spruitelingen zich zelven voeden kon. Het eerste worteltjen en de kiem voeden zich er alleenlyk van. Maer onophoudelyk doorboort de kiem de aerde en streeft om de eerste daed van eigenbestaen te bereiken en, dicht aen het korreltje, vormt zich de eerste knoop. Thans is de korrel, een plant; spoedig wordt het tweede lid een knoop, iets langer als de eerste gevormd, en dan, by het aenleggen van het vierde lid, bereikt de jonge spruiteling reeds de aerde. Dit lid wordt met de volle dikte en zwaerte aengelegd, die het later noodig heeft om den geheelen plant te dragen.

Nog is er voor den jongen plant eene gewichtige taek te vervullen; het eerste en tweede lid met hunne knoopen in de aerde rustend, zyn als broeders des plants bestemd, want de zoldering van bloem in den korrel opgesloten, gaet verminderen en als eerstgeborenen, moeten zy voor de nakomelingen zorgen. Op weinigen tyd, dryven zy dan ook eene menigte wortels in de aerde die hun zoo machtig in den grond vastweven dat het later onmogelyk is hun uitteroeijen. Nu is de taek van den zaadkorrel en den eersten wortel voortbracht, en beide sterven af met de verzekering dat het werk het welk zy begonnen, volharden, en tot zyne bestemming gevorderen zal.

Thans stapt de plant in hare tweede levensperiode, het is die van de bladteeling, van de ontwikkeling des hoofdplants van halm en loofvorming, die voor de vorming als voorbereidsel dient.

De halm strekt zich uit; de bladeren spreiden bly hunne vleugels in de lucht en geheel de plant krygt dit vrolyke aenzien, dat ons zoo zeer verheugt by het wandelen door de velden.

Om aen de macht der winden te weêrstaen, heeft de Schepper hun met eenen korten elastischen stengel voorzien. De stengels zyn hol om ons te leeren, dat de massa niet immer de sterkste draegboom is.

Elke maend wordt de stengel regelmatig met eenen knoop voorzien, om aen den plant meer buigkracht en behoud te geven, naermate hy opgroeit.

Elke knoop geeft het leven en dient tot steunpunt aen een blad hetwelk zich tot de helfte van het hoogergeplaetste lid va t aen den stengel aensluiten alzoo de sterkte van den plant weder beurtelings vergroot.

Eindelyk bekroonen de bloeijende aren den geheelen plant. De are wordt uit wyd geplaetste bloeisels samengesteld, waervan elk enkel bloempje wederom zyne byzondere vormen en gedaenten heeft. In het midden van elk bloempje bevindt zich

een langworpig rond knopje, de vruchtknop genaemd, die den ontstaenden zaedkorrel levert. Die vruchtknop is van twee witte vederkens voorzien zoo net en fraei gemaekt als het aen de wonderkracht der natuer alleen mogelyk is dergelyken te scheppen. Naest deze pluimpjens, bevinden zich drie draden aen het einde met een bolleken voorzien. Deze draden zyn stofdraden genaemd. Het is in hen dat de Almogende gewild heeft dat het leven van elken plant verborgen lag. Zy bevatten een poederachtig stof, aen het oog nauwelyks zichtbaer, en dit stof is de plant zelve; zonder dit stof is het onmogelyk aen een plant, van welken aerd ook, zich voort te zetten. De bestemming dezer stofdraden is de in hun opgeslotene stof over de pluimkens te stroeijen. Deze vangen het stof en laten hetzelve door kleine openingen in het binnenste van den vruchtknop door. In het binnenste van den vruchtknop aengeland, is het dit stof dat het begin van het toekomend leven geeft. Het vormt de kiemen van den aenstaenden zaedkorrel.

Blyven wy nog eenige stonden by dit schoon werk der Godheid staen en bewonderen wy nog eens hare wysheid in hare werken.

Een enkel stofkorreltje, een aen het bloote oog maer met moeite zichtbaer blaesje, vormt de aenvang tot een toekomenden zes voet hoogen korenhalm. Een dusdanig blaesje is ook het begin van den honderd voet hoogen eik. In deze oneindig kleine blaeskens ligt een leven, over het welke onze navorschingen met eerbied en ontzag stilstaen zonder het geheim te doorgronden. In dit geheimzining stofje ligt de onderscheid der menigte duizende planten; het zyn de duizende verscheidene aerden en soorten; zonder dat uit het stof der eenen, eenen anderen plant onstaen kan, ligt hierin het ontstaen van de gouden aren die oneindig

vermeervuldigd, den ryken zegen over de aerde spreiden.

Elke zaedkorrel van terw of garst of van elk ander gras, is een kind van den moederplant gesproten, die het met zyn eigen bloed en merk voorzag, met al wat tot zyn aenstaende onderhoud vereischt werd. De schelp is voor hetzelve een beschermend kleedsel. De bloem vormt een genoegzaem voorraed, om later den jongen plant te voeden in welkers midden de kiem slaept, die nu reeds twee kleine eindpunten toont, het eene naer boven, het andere naer onder; het eene om later de halm, het andere de wortel te worden.

Maer veelvoudig zyn de gevaren en lotgevallen die den graenkorrel bedreigen van aen zyn bloeisel tot aen zyn opwekken tot een nieuw leven.

De voorzienigheid plaetste rond elk zaedkorreltje, twee holle gladde schelptjens, die zamen een klein bootje vormen. Eene derde en vierde schelp staen oprecht en vullen de plaets van mast en zeildoek in.

Deze bootjens of schipkens hebben een meervuldig doel: zy dienen om de bloeisels te beschermen tegen het hevige schokken en vryven van den wind.

Zy vangen de dauwdroppelen op en verdeelen de zware regendroppelen, welke de tedere bloeisels dikwerf verbryzelen zouden.

Zy dienen om de lichtstralen op te vangen, welke de aerde terugkaetst om die nogmaels, en nogmaels terug te kaetsen en, op deze wyze, het rypen der vrucht te bevorderen. Van dàer ook die tintelende gloed, welken wy, in den zomer, op de graenvelden en weilanden bespeuren.

Is de vrucht eindelyk ryp geworden, zoo dat zy van het stroo afvalt, om een zekeren schuilhoek te zoeken, dan ook vergezelt het bootje zynen vriend! (zoo als de goede daden de menschen vergezellen en hen opvolgen tot een hooger leven.).

Het stroo alleen blyft staen om de aerde te mesten en voedsel te geven aen zapvolle en heilzame planten. Valt het graenkorreltje in een beek of stroom, ho! dit is geen kwaed voor hem; zachtjens dryft het op zyn bootje heen. De zeilen vangen den wind en brengen het gewis in eene veilige have. Maer niet alleen het opgroeijen en bloeijen der grasplanten, maer ook hunne eigenaerdige stelsels tegenover andere planten, en de stelsels van gras tegen gras, zyn alle boven ons menschelyk vernuft.

Zoo zien wy dat het water en andere vloeibare stoffen, reeds, by een en twee graden koude, bevriezen. By vier en vyf graden koude, springen vliesschen, met water gevuld, aen stukken, en rotsen worden gescheurd en verbryzeld door de koude des winters. By dertig graden koude, die alleenlyk in de polarlanden heerscht, bevriest de kwik tot een vast metael, en het menschelyke lichaem zou op weinige minuten gedood zyn, als het niet door pelzen en vuer bewaerd werd. Nogtans de eenvoudige graenkorrel, niet grooter als een dauwdroppel, en alleenlyk door eene dunne schelp omkleed, dit korreltje bevriest niet; het bevriest zelfs niet by eene koude van veertig graden, en zulke koude komt in de natuer nooit ten voorschyn, maer wel in de studeerkamers der scheikundigen.

Niet minder merkweerdig is de zaedrust van den graskorrel. Men noemt zaedrust, dien tyd of dien slaep in welken de zaedkorrel verblyft van den oogst of het rypzyn tot den tyd dat hy weder begint te kiemen of te groeijen. Zoo zien wy, by voorbeeld, dat de koffyboon, by ons geplant, nooit groeit, welke maetregels en zorgen men ook gebruikt heeft, en dit, uit de enkele reden dat die boon onmiddelyk van den boom in de aerde moet geplant worden. Anders is het met het zaed van den lindenboom gelegen, dat eerst in het tweede jaer plantbaer wordt; de jeneverbeziën in het derde jaer; andere plant-zaden, zoo als de meloenen en pronkappels, groeijen na dertig jaren nog. Maer geen plant kan men by het gras vergelyken. Graenkorrels in de grafkelders van de romeinen en celten gevonden, waer zy zeker meer dan duizend jaren gerust hadden, leverden, uitgezaeid, volmaekte graenplanten. Zelfs

de graenkorrels die men in de egyptische mumiënkisten vond, waer zy ten minste twee duizend jaren gesluimerd hadden, leverden nog groendragende planten op, zoo dat de tyd onberekenbaer is, hoe lang de graskorrel in zyne zaedrust verkeeren kan, wanneer hy droog en tegen den invloed der lucht bewaerd wordt.

Altoos grooter en grooter toont zich Gods almogendheid, hoe meer wy de eigenaerdige verschillen van den grasplant in oogmerk nemen. Welk een groot belang hebben Holland en een gedeelte van België niet in het Zandriet? Deze soort groeit byzonder weelderig op de dorre zandige duinen van Nederland; hare wortels dringen machtig ver den grond in, dryven, van afstand tot afstand, nieuwe scheuten omhoog en ketenen en weven het losse zand zoo vast ineen, dat zelfs de macht der zee het niet overweldigen kan.

Op het eiland Ysland is het plantenryk byna geheel verdwenen. Buiten het mos en weinig aerdappels, leven de Yslanders van het op onze duinen groeijende zandriet; voornamelyk op het oostelyke gedeelte van Ysland, liet de Voorzienigheid dit gras zoo overvloedig groeijen, dat hetzelve voor alle levensbehoeften voldoende is.

Nadat de plant geoogst is, wordt hy gezuiverd; by het vuer gedroogd en dan gemalen, geeft hy een smakelyk grouwachtig meel, waervan men koeken en soepen bereidt; als deeg, met zuer melk gemengd, *sisma* genaemd, is het voor de bewooners een ware kermiskost.

Wy zien hieruit hoe wonderbaer de natuer in toepassingen tegenover den mensch haer doel bereikt. Deze plant kan in alle landen, hoe warm of koud, hoe weelderig of arm zyn bestaen vinden. De natuer zelve hervormt zich, volgens onze behoeften.

Dat by ons zoo dorre en vergetene zandriet wordt in Ysland, voor de inwooners, een smakelyke terwen donst.

Wat ons betreft, wy zouden er weinig behagen in vinden, zoo als ik denk; want onze terwplant is zeker voor ons van meer belang en het ware onrechtveerdig denzelven met stilzwygen voorby te stappen.

De algemeene overlevering zegt ons dat de terwe uit Persiën tot ons gekomen is. Dit is nogtans niet bewezen. Niet alleen vindt men dien plant daer niet in het wild groeijen, maer in de Celtische tael, de moedertael van Persiën, is het woord terw niet bekend en noemt men dien plant, het oostersche graen.

Wy Belgen hebben reeds een grooter recht op dien plant; hy strekt ons tot roem, want het was een belg uit het St-Franciscaner klooster te Gent, Vader JOSSE RIXE, die de eerste terwe naer Amerika overbracht en, nog heden, toont men in het Musaeum te Mexico een fleschken met dit eerste zaed gevuld.

De italiaensche stroohoeden, van het stroo eener zekere soort des terwplants gemaekt, hebben langen tyd de voorkeur der geheele wereld gehad, tot dat, over weinige jaren, de eerweerdige pastor Ramaux, dien plant en het maken der hoeden naer Italje ging nemen en in België dezen gewichtigen tak van nyverheid overbracht. In eene weinig neringgevende streke gevestigd, wilde hy, als ware herder zyner geliefde gemeente, niet alleen voor het eeuwige, maer ook voor het tydelyke geluk zyner medeburgeren zorgen. Zyne edele poogingen zyn ten vollen gelukt. Heden is dit vak in de gemeente Glans en omliggende dorpen, eene bloeijende nyverheid. De vermenigvuldiging van dit graen is verbazend. Plinius verhaelt, dat een zaekwaernemer van Augustus, uit de omstreken van Karthago, aen dezen laetsten een vierkanten voet aerde zond, op welken 400 pylen terw groeiden, allen uit één enkel korreltje gesproten. De geheele terwbosch bevatte zamen 7020 korreltjes.

Dergelyke gevallen gebeuren ook ten onzen tyde nog, en was het dan niet met recht dat Homerus de aerde graendrager, noemde. Wy denken dat onze beschryving van het gras uitgebreid genoeg is om te bewyzen waerom wy dezen plant zoo vurig beminnen; zoo haest er zich ons eene gelegenheid aenbiedt, zullen wy eene beschryving der Afrikaensche, Aziatische en Amerikaensche grazen geven; doch vóór wy scheiden, moeten wy nog een woord over de gevaren en ongevallen van onzen vriend verhalen, want in den nood is het dat men de deugd gewoonlyk het beste beproeft, en het leven van eenen schuldeloozen en deugdzamen grasplant is niet altoos zoo stil en zorgeloos als wy het wel denken[1].

RUDOLPH ERKENS.

(Wordt voortgezet.)

Heimwee.

Bezing de lieve lentedagen,
Gy kinderen der eerste jeugd,
  Die droomt aen spelen, zang en vreugd,
Aen liefdelachjens en aen magen!
De meimaend moge een hert behagen,
  Het kloppe driftig vry en bly!
Zing als de lieve vogels zingen,
Wen ge u van bloemen ziet omringen,
  Want kort is 't schoone jaergety!

Al ben ik in de mei geboren,

(1) Zie WAGNERS *Naturkunde.*

Toch min ik hare schoonheid niet:
October kan myn oog bekoren,
Als bloem en loover gaen verloren,
Als 't veld zyn frissche kleur verschiet;
Als donker grauwe nevelluchten
Op velden, wouden en gehuchten
Neêrhangen, dagen, treurig lang;
Als 's nachts de wolken stormig kraeijen,
De populieren woelig zwaeijen,
Eentoonig huilend, woest en bang.

My kan het morgenuer bekoren,
Wanneer de zwaelwen rond den toren
(Half zichtbaer in de nevellucht),
Droef dwarlen in hun snelle vlucht,
Terwyl ze een luid gepiep doen hooren
Dat wegsterft als een afscheidszucht.

Ik min het maenlicht, wen het, kwynend,
In 't nachtuer door myn venster schynend,
Myn kamerken zoo bleck verlicht.
- Wat treurig is, stemt met myn herte;
Myn ziel is eigen aen de smerte,
Als donder aen een bliksemschicht. -

October, keer, keer haestig weder!
Ik min uw lucht, zoo grauw en guer:
Het langzaem sterven der natuer,
Het donker stormig avonduer;
O, dan zit ik vaek mym'rend neder,
En droom zoo vry aen myne jeugd,
Wat lang verdriet en korte vreugd,
De lentetyd my gaf.
'k Droom aen de stormen, aen de rampen,
Waermêe het menschdom heeft te kampen,
En glimlach denkend aen het graf.

C VERHULST.

Contich.

Kunst- en letternieuws.

Op dynsdag 5 october, is Gevaerts opera: *Quentin Durward,* op den schouwburg der *Munt*, te Brussel, met den besten uitslag en onder de Geestdriftigste toejuichingen van een talryk en uitgelezen publiek opgevoerd. Ettelyke gentenaren hadden zich derwaerts begeven, om getuige te zyn van de zegeprael huns beroemden stadgenoots.

Eenige groote mannen Belgiës.
(Vervolg, zie blz. 97, 108, 151 en 153.)

BONAVENTURA PEETERS.

Deze meester werd geboren te Antwerpen in 1614, alwaer hy den 23 july, in St-Walburgiskerk, werd gedoopt. Hy blonk byzonder uit in het schilderen van zeegezichten en gevechten. In 1635 werd hy als vrymeester der Antwerpsche *St-Lukas-Gilde* aengenomen. Bonaventura Peeters had twee broeders, Gillis en Jan, beide, even als hy, verdienstelyke kunstschilders. Met Gillis, die twee jaer en half ouder was dan hy, werkte hy in het zelfde werkhuis, terwyl Jan, hun jongere broeder, hun leerling was. Bonaventura Peeters was niet alleen een goed schilder, wiens voortbrengselen, door de kenners heden nog gezocht zyn, maer, wanneer hy palet en penseelen ter zyde legde, nam hy de veder in de hand, om de edele dichtkunst te beoefenen. Hoe groot zyne verdiensten ook wezen mogen, toch schynt het ons toe dat zyn broeder Jan deze door vergrootglazen heeft gezien, wanneer hy in een door hem opgesteld grafschrift, dat by Cornelis De Bie te vinden is, zegt:

> D.O.M. DEES. AERD. BEGRYPT. EEN. VAN. DES. WERELDTS. WONDERHEDEN. ZEE SCHILDER. EN POEET. SOO. GROOT. ALS D'AERD. OYT. LEDE. PEETERS. SYN TOENAEM. WAS. SYN. NAEM. BONAVENTUR. SYN. LOF. EEUWEN. VERSLYT. AL. ROT. DEES SEPULTUR. STERF DEN 25 IULIUS. BIDT VOOR DE SIELE. A^{o} 1652.

Zoo als men uit bovenstaende grafschrift kan zien, ontsliep Bonaventura Peeters in den Heer den 25 july 1652, en werd hy begraven in de kerk van het in de nabyheid van Antwerpen gelegen dorp Hoboken, waer hem een gedenkteeken, met zyn portret en een zyner schilderstukken versierd, werd opgericht, dat nog heden aldaer wordt bewaerd.

Het bovenstaende gezicht van Antwerpen in de 17e eeuw, is eene houtsnede verveerdigd volgens eene teekening van dezen meester.

JAN BREUGHEL, de fluweélen.

De familie Breughel is ryk aen kunstenaren.[1] Peeter

(1) Zie hierover het merkweerdig werk: *Luister der St-Lukas-Gilde*, door P. Génard. Wy vernemen dat onze medewerker, die, ondanks zynen wil, de uitgave van dit boek heeft moeten staken, voornemens is hetzelve voort te zetten. Men weet dat de *Luister der St-Lukas-Gilde* op den *Liggere* der honderdjarige *St-Lukas-Gilde* is gegrond en de schryver by de opgaven in dit handschrift vervat, nog al de oorspronkelyke stukken heeft gevoegd, die hy over onze vroegere meesters bezit.

Breughel, geboren te Breughel in de Meijery van 's Hertogenbosch, schilder, trouwde in 1563, te Brussel, met Maria Coucke, dochter van Peeter Coucke, schilder van keizer Karel V, hy overleed in 1569 te Brussel, en werd in de Capellekerk aldaer begraven, waer hem een gedenkteeken werd opgericht. Peeter Breugel, de oude, liet twee zonen na, Peeter en Jan, beide, als hun vader, verdienstelyke schilders. De eerste is algemeen gekend onder den naem van *Helschen* Breughel, omdat hy met voorliefde schilderyen verveerdigde die allerhande duivelaryen voorstelden.

Wat Jan Breughel, bygenaemd *de Fluweelen*, betreft, hy werd geboren te Brussel in 1568, en kwam zich later te Antwerpen met den woon vestigen, waer hy op 4 october 1601 het poorterschap bekwam. Reeds den 23 january van het vorig jaer, was hy aldaer in den echt getreden met Isabella de Jode, dochter van den plaetsnyder Gerrit de Jode. In 1602 werd hy deken der vermaerde Antwerpsche *St-Lukas-Gilde* gekozen. Na de dood zyner eerste vrouw, ging hy een tweede huwelyk aen met Catharina van Marienborch. Uit het eerste huwelyk van den *fluweelen* Breughel, sproten slechts twee kinderen voort: Jan, die even als zyn vader de schilderkunst beoefende, en Paschyntje, die de echtgenoote van den schilder Hieronimus van Kessel werd. Uit zyn huwelyk met Catharina van Marienborgh, had hy zes kinderen, waervan twee zonen en vier dochters. Beide eerste, Peeter en Ambrosius, beoefenden insgelyks de schilderkunst. Zyne oudste dochter, Anna Breughel, trouwde met David Teniers, den jonge, een der grootste schilders zyner eeuw.

Jan Breughel, de *fluweelen*, genoot de bescherming van keizer Rodolph II en maekte deel van het huis der Aertshertogen Albertus en Isabella, aen wie hy zeer lief was. Hy stierf den 13 january 1625, in den ouderdom van 57 jaren, te Antwerpen, alwaer hy in de St-Joriskerk werd begraven. Jan Breughel was bevriend met de grootste kunstenaren zyns tydstips alsook met de aenzienlykste familiën der stad, waervan hy het burgerschap had aengenomen. Aen Peeter-Pauwel Rubens, Hendrik van Balen en Cornelis Schut werd de voogdyschap over zyne minderjarige kinderen opgedragen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(Wordt voortgezet.)

Nationale Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen. (*Vervolg, zie blz. 142 en 151.*)

David De Noter heeft een tafereel ten toon gehangen voorstellende *het onderzoek der rekeningen*, binnengezicht. Eene rykgekleede juffer bevindt zich in eene zael voor eene hardhouten kast en levert zich aen het onderzoek harer rekeningen. Naest haer, op eene tafel, ontwaert men allerhande fruit en vruchten. Dit tafereel is zeer goed geschilderd; het zyden kleed der juffer en het fruit zyn met voorliefde behandeld.

Een der krachtigste portretten van kleur der Tentoonstelling, is dit van Mev. X... door H.A. De Bloeme. Dit doek, even als het portret van generael X..., bewyst dat deze kunstenaer de meesters onzer oudere school met vrucht heeft bestudeerd.

Lodewyk De Winter stelde eene *zandbank*, maenlicht, voor. Het is, in zyn vak, een der schoonste stukken der Tentoonstelling.

A. De Wilde leverde een zeer geestig stukje: *Eene vlaemsche bruiloft* waervan het koloriet zeer aengenaem is, terwyl wy van Felix de Vigne van Gent, twee tafereelen ontmoetten, die, als naer gewoonte, de groote hoedanigheden van den begaefden man deden uitschynen.

Adolf Dillens zond *een winter gezicht* der haven van Goes in Zeeland, eene schildery ten volle weerdig van dezen meester, die ons sedert lang aen goede voortbrengselen heeft gewoon gemaekt. Zyn broeder, Hendrik Dillens, prykte op de Tentoonstelling met eene schildery voorstellende *eene kermis uit de omstreken van Brussel*; mede een lief tafereeltje dat eene schoone plaets verdient nevens dit van den voorgaenden.

Een tafereel dat eene traen uit de oogen aller moeders trok, is de 'laetste afstammeling' door Huysmans. In een wiegge ligt een dood kindje, de laetste spruit van het eerste huis van Burgondië. Eene vrouw in het zwart gekleed, ligt er over heen gebogen en schynt aen de uiterste smert overgegeven. Het licht verdooft. Alles in die samenstelling stemt overeen met de droevige gebeurtenis die er het onderwerp van is. Een tweede schildery van den zelfden kunstenaer, *een koopman in Shawls by een armeniaensch gezin*, *te Damas*, *in Syrië*, is eene goede herinnering der reis welke de heer Huysmans in het Oosten heeft ondernomen, en waerover hy ook een uitgebreid werk in het licht heeft gegeven.

Hendrik Schaefels wiens gemak in behandeling in een vroeger verslag werd geprezen, heeft dit jaer eene uitgebreide samenstelling voortgebracht die stof tot ernstige beschouwingen oplevert. De kunstenaer doet zich hier als *type*schilder kennen en hierin, wy bekennen het volgeerne, bezit hy eene groote bekwaemheid. Honderde figuren die zich in zyn tafereel: de *Kermis te St.-Job in de XVII*^{e} *eeuw* bevinden, leveren het bewys dat de schilder gegronde studiën van kleedy en plaetselyke gebruiken heeft gemaekt. Het is waerlyk de beruchte kermis van St-Job, waer jaerlyks niet alleen de gansche Antwerpsche bevolking, maer ook die der omliggende dorpen heen snelt; de menigte verdringt er zich, de eenen om in een wafelkraem zich neder te zetten;

de anderen doen moeite om in de barak van ginschen Hansworst te geraken die vóór den ingang zyner tent, door het geschal zyner trompet en het gebommel zyner trommel, de ooren verdooft. Eenige lustige gezellen ryden in huifwagens het gehucht op en neêr, en zingen en tieren als om prys. De rateltjes, fluitjes, trommeltjes, trompetjes, waervan ieder bezoeker zich voorziet aen de opreigeschaerde kramen, volmaken het spel en geven aen het onderwerp den lokalen toon die de kermis van St.-Job uit alle andere doet kennen. Gelyk men ziet, er onbreekt geen volk op dit doek; en wellicht is hieraen de aenmerking toe te schryven die wy op deze samenstelling hoorden maken: namelyk dat er door deze ophooping van persoonen, niet overal de noodige lucht heerscht. Deze bemerking geldt echter niet de linker zyde des tafereels, waer zich een aental voortreffelyk geschilderde boomen verheffen. De heer Schaefels is kolorist; doch ditmael heeft hy, onzes dunkens, aen zyne schildery een al te goudachtigen toon gegeven, dien de zon in de maend mei niet bezit.

Het tafereeltje *Moeder!* licht effekt, van P.W. Sebes, is fyn van gedacht en wel uitgedrukt. De kleur is warm.

Noterman heeft dry schilderstukjes opgehangen; de honden die in deze tafereeltjes voorkomen zyn met veel natuer behandeld. Noterman is sedert jaren bekend als een goed kolorist.

Het tafereel van Karel Verlat, *een herdershond zyne kudde tegen de aenvallen eens arends verdedigend*, is krachtig behandeld; er is leven in deze samenstelling en de toets duidt aen dat deze schilder de groote modellen, zoo als onze Snyders en Feith, heeft bestudeerd. Zyn *misklauw* is een heel geestig doek.

Victor Lagye, de kunstenaer die zich door zyne grootsche samenstellingen eenen schoonen naem in de kunsten heeft verworven, is door twee nummers op de tentoonstelling vertegenwoordigd: eene schildery en een karton. Zyne schildery *Paeschavond* is in den mystischen vorm behandeld. De heer Lagye schynt de studie onzer oudere school byzonder ter herte te nemen. Geerne evenwel hadden wy den toon dezer schildery wat zoeter gewenscht; zy zou er volgens ons, veel by gewonnen hebben. Zyn karton, *Fiere Margriet van Leuven* vertoonende, is eene samenstelling waerin wy den verdienstelyken teekenaer der *Belgische Grondwet* ten volle herkennen. Zy is wys en grootsch behandeld; de teekening laet niets te wenschen over.

Frans Lamorinière heeft dry landschappen ten toon gesteld, dry gezichten uit de omstreken van Schilde. Al wie een weinig met de heide bekend is, zal moeten instemmen dat deze gezichten zyn terug gegeven met eene waerheid die de natuer naby streeft.

Andries Minguet heeft ons gewoon gemaekt aen tafereelen die het kenmerk van het waer talent dragen; zyne opene plaets eens Antwerpschen handelshuizes der XVIe eeuw, strekt tot staving van dit gezegde. Dit doek, waerin wy een deel der Oude Beurs van Antwerpen denken te herkennen, heeft byzonder de aendacht der liefhebbers op zich getrokken.

Lodewyk Robbe, heeft twee schilderyen, twee weiden, gezonden. De dieren, die deze doeken stofferen, houden de faem dezes meesters goed staende.

Onder het nummer 693 van den kataloog ontmoeten wy de *Beeldstorming der kathedrale kerk van Antwerpen in* 1566, tafereel door J. Ruyten. Deze schilder bezit een schoon koloriet. Zyne samenstelling is vol leven en boeit de aendacht des toeschouwers. - Voor wat de tafereelen van den heer P. Kremer betreft, wy houden ons by het oordeel vroeger in de *Vlaemsche School* opgenomen.

Joseph Stallaert heeft grondige studiën naer de monumenten van Herculanum en Pompeia gemaekt. Zyne samenstellingen zyn fyn van gevoel, zuiver van

teekening; doch herinneren ons, door hunne kleur, de schilderwyze der Romeinen. Voor Frans Gons zouden wy de bewoordingen moeten bezigen die in de vorige verslagen werden opgenomen. Deze kunstenaer is dichter en zou, ons dunkens, zich op de ernstige of godsdienstige schilderingen moeten toeleggen. Zyn *onderbroken brief* en zyn *vriendelyke gebuer* bezitten verdiensten; doch kunnen, denken wy, niet opwegen tegen zyn fraeije doek, *St.-Sebastiaen* voorstellende, dat de kerk van de Donck by Schooten versiert.

Joseph Bellemans heeft eene schildery opgehangen voorstellende: *Eer uwen vader en uwe moeder opdat gy lang moogt leven op de aerde.* Dit tafereel is den schilder der *dood van St-Remacle* weerdig. De groepen zyn goed by een gebracht. Zyn koloriet bevalt aen het oog.

Hendrik Bource heeft een menschlievend gedacht uitgedrukt. Eenige Antwerpsche loodsen redden de bemanning van den franschen schooner *Céline*, die, na op de zandbank *de Walvischstaart*, aen de monding der Schelde, te zyn vastgeraekt, gezonken was, terwyl de drenkelingen in de masten waren geklaverd ten einde zich aen de klimmende baren zoeken te onttrekken. De zee is onstuimig en wild; de moedige loodsen spannen alle mogelyke moeite in om het gestrande wrak te naderen. Nuttelooze moeite. Het wrak zinkt allengs hoe meer. De loodsboot zelf staet vol water, en toch geven de moedige menschenvrienden den moed niet verloren. Van 's morgens acht tot des namiddags dry uren, worstelen zy tegen het onstuimig element. Eindelyk mogen zy er, met behulp des hemels, in gelukken zes menschenlevens te redden. De schilder heeft dit treffend tooneel met byzonder talent weêrgegeven; er heerscht veel waerheid in. Zyn koloriet laet ons veel voor zyne toekomst verhopen.

F.J.L. Boulanger heeft dry gezichten uit Gent gezonden. Zy zyn met veel natuer teruggegeven.

De liefdadige kinderen, door J.F. Cloetens, getuigen van eene dichterlyke ziel en van een teêr gevoel. De kleur is vlaemsch. - De schildery *een afgezant der Prinses van Oranje den vermaerden bloemenschilder Pater Seghers geschenken aenbiedende*, bezit vele verdiensten. De heer Delehaye toont in dit tafereel dat hy kolorist is. Het is een dier aengename samenstellingen waeraen de liefhebbers graeg eene plaets in hun kabinet inruimen.

(*Het slot hierna*).

ADOLF-JULIUS VAN RHYN, AZ.

Merkweerdigheden van Italie.
(*Vervolg, zie bl.* 133, 138, 151 *en* 155.)

De hoogeschool.

Pisa, 23 february 1846.

Gansch deze dag werd door ons toegewyd aen het bezigtigen der Hoogeschool, die, om de diepe kunde harer leeraren en de verhevenheid van haer onderwys, door heel Italië zoo wel verdiende faem heeft verworven.

Opgerigt in het midden der XIVe eeuw[1], hervormd door Cosmas de Medicis[2], is dit gesticht het eenige van dit slach dat in Toscanen bestaet.

Ten allen tyde hebben de Pauzen zich er de edelmoedige beschermers van getoond. In 1344 beveelt Clemens VI door eenen vergunningsbrief waervan Fabrucci[3] gewaegt, dat alle geestelyk student zyne voorregten, de gelddelyke inkomsten waertoe zy regt gaven, geheel en gansch genieten zou. Even als alle de andere Hoogescholen van Italië, had de Pisaensche hare tyden van welvaert en tegenspoed. Ten gevolge der verschillende volksomwentelingen, die, onder de regering der Medicissen, zoo dikwyls Italië in opschudding bragtten, was de Hoogeschool verlaten en ledig geworden. 't Was alsdan dat hare doorluchtige beschermers dachten ze in den vorigen luister te moeten herstellen. Het duerde dus ook niet lang, of het beroemde gesticht rees op nieuw uit zyne puinen en zag weldra, zoo als weleer, van uit alle gewesten, de leerlingen toestroomen om er de lessen te hooren van de vermaerdste meesters. 't Is alsmede een Paus die de leerzucht dier kunstlievende jongelingschap ten krachtigste wist aen te moedigen. Inderdaed, Sixtus IV[1], door eenen vergunningsbrief van uit den jare 1475, staet in

(1) M. Valet de Viriville, in zyne *Histoire de l'instruction publique en Europe*, doet het oprigten der Hoogeschool dagteekenen van het jaer 1333. - J. Alzog, in zyne *Histoire de l'Église*, beweert dat zy in 1343 gesticht en in 1473 hervormd werd.

(2) Die vorst beoefende zelf de wetenschappen met het beste gevolg en deed veel om er den voortgang van te handhaven. Hy stierf, te Florentië, in 1547, in den ouderdom van 55 jaren, na met zoo veel wysheid als roem geregeerd te hebben. Uit den luisterryken stam der Medicissen zyn voor Italië eene menigte groote mannengesproten; buiten zyne adellyke telgen die, ten hunnen lande, de eerste staets- en kerklyke ambten hebben bekleed, zoo heeft hy aen Florentië 100 prioors, 7 groothertogen; aen de wereld verscheidene koninginnen en aen Rome dry Pauzen: Leo X, Clemens VII en Leo XI, geschonken.

(3) Fabrucci-Raccolti d'opus. scient. tom II. - *Histoire de Léon X*, par M. AUDIN, tom. I. Louvain 1846.

(1) De bibliotheek van het Vaticaen werd door dien Paus met de zeldzaemste handschriften verrykt die hy door heel Europa had op doen sporen. Tot het bewaer dier oorkonden stelde hy grieksche, latynsche en hebreeuwsche geleerden aen, aen wier hoofd de befaemde Bartolommeo di Piadna stond. Ten zynen tyde telde men in die bibliotheek meer dan 9,000 grieksche en latynsche werken. De dood belette dien Paus zyn prachtig ontwerp uit te voeren. Op heden bevat de boekverzameling uit het Vaticaen 24,877 handschriften en 100,000 gedrukte boeken.

het belang der Hoogeschool het invorderen toe van eenen jaerlykschen cyns die duizend dukaten bedroeg en van de opbrengsten der kerkelyke goederen kan genomen worden[(2)]. Op een voorstel van den Groot-Hertog had Florentië vyf van hare ingezetenen gekozen om de herinrigtingsakten der Hoogeschool op te stellen: 't waren Tommazo de' Ridolfi, Donati degli Acciajuoli, Andrea de' Puccini, Alamanno de' Rinuccini en Lorenzo de' Medici begenaemd de *Vader der kunsten en wetenschappen*[(3)]. De groote zael werd hersteld en daerin het gekroonde standbeeld geplaetst van Dante[(4)] die, een der eerste is geweest der XIIIe eeuw die de toen verstorvene kunst tot een schoon en krachtvol leven terug riep. Trouwens uit wat hy ons in zyne onsterflyke schriften heeft nagelaten, kan men nagenoeg inzien dat hy in zyn tydvak, de litterarische pracht van onder keizer Augustus mogt herinvoeren, en dat hy dan ook bestemd was om de eerste grondslagen te leggen van

(2) Zie: *Storia della litteratura italiana*, door TIRABOSCHI, tome VI. Deze geleerde Jesuit, overleden ten jare 1794, was bewaerder der bibliotheek van Modena die 90,000 boekdeelen en 3,000 handschriften bezit.

(3) Zie: *Histoire de Léon X*, par M. AUDIN, tom I, Louv. 1846.

(4) Het is opmerkensweerdig ten opzigte onzer nationale kunstgeschiedenis dat Dante, terwyl hy te Parys in de *Sorbonne* zyne studiën voltrok, aldaer voor leermeester in de wysbegeerte had, Sigerus van Brabant, kanonik der St.-Martenskerk te Luik en Deken der O.L. Vrouwe kerk te Kortryk. 't Is Dante zelf die het bestatigt in den tienden zang van zyn *Paradys.* Uit den glans van het Hemelsch licht hoort hy eene stem die hem de doorluchtige zielen doet kennen waervan hy omringd is. ‘Hy die zich 't digst aen myne regter zyde bevindt, was myn broeder en myn meester: 't is Albrecht van Keulen en ik, ben Thomas van Aquinen. Wilt gy weten wie de andere zyn, let dan op myne woorden en zie aendachtig om u henen... hy, over wien uw blik my schynt te ondervragen is een geest die in zyn ernstvolle betrachtingen de te langzame dood had willen vooruitstreven: *'t is het eeuwig licht van Sigerus* die eenmael den leeraerstoel beklom in de *Fouarro* straet en menige onaengename waerheid in bondige redeneringen wist op te sluiten’ - Zie de geleerde opsporingen over Sigerus van Brabant, in het VII^{de} deel der *Revue Catholique*, Leuven 1849-50, bladz. 525.

dien grootschen kunstbouw, dien de komende eeuwen moesten zien voltrekken. Ten bewyze van den diepen eerbied dien zy der nagedachtenis diens grooten mans toedroegen, ondekten zich de leerlingen het hoofd, telken male zy in die zael voorby deze beeldtenis traden. Heel het gebouw onderging aenzienlyke verbeteringen; tevens werden de jaerwedden der leeraren verhoogd tot een bedrag van 600 guldens, eene som die, opzigtens dien tyd, voorzeker aenzienlyk is. Zoodra men vernam dat Giovanni di Medici, onder geleide van Filippo Decio en Bartolommeo Soccino, zich te Pisa op de hooge wetenschappen toe kwam leggen, boden zich een groot getal jonge lieden als leerlingen aen. Toen bezat de Hoogeschool de handigste meester in het kerklyk- en burgerlyk regt. Het onderwys der heelkunst werd er met het beste gevolg gegeven, dank der lessen van onzen landgenoot Andreas Vesalus[1] die een der grootste ontleedkundigen was welke ooit hebben bygedragen om de geneeskennis tot dien graed van volmaektheid te brengen, waerop zy zich heden bevindt[2].

Zeggen wy ten slotte van die korte afwyking dat men enkel aen de edele en magtige bescherming der Pauzen den ontzaglyken vooruitgang verschuldigd is, welken men die vermaerde Hoogeschool heeft zien maken. Dit beweeren dat, by den eersten oogslag, wel een weinig gewaegd moge toeschynen, zal weldra de weerde eener onbetwistbare daedzaek verkrygen, indien men wil opmerken dat de Pauzen, onvermoeibare beieveraers van hunne heilzame zending als voortplanters van het Geloof, altoos het grootste belang moesten stellen in het onverpoosd begunstigen van den wetenschaplyken vooruitgang. ‘In de middeneeuwen, zegt Mgr. De Ram[3], wiens hoogstbevoegd oordeelen men niet in twyfel zal trekken - in eenen tyd waerin weinig of niets ten belange van de studiën werd gedaen, was een der grootste beschavingsmiddelen die toen bestonden, het daerstellen van die beroemde en alombezochte scholen welke in haren schoot vereenden al wat wetenschap en kunst in doorluchtige mannen bezat en waer de algemeene verlichting der geesten over alle gewesten uit zou gaen. Door de Pauzen zelven waren die scholen in den eerste gesticht geworden en, in weêrwil van alle tegenstrydig gezegde, blyft het waer dat de Opperhoofden der Kerk altoos ten krachtdadigste hebben bygedragen om het hoogere onderwys te openen, te verbeteren en hetzelve, meer en meer door het vergunnen van voorregten en onderscheidingen van alle slach, voor de toenemende weetzucht toeganklyk te maken.’

‘’t Is aen de Roomsche Kerk, zegden in 1817 de belgische bisschoppen, dat de geleerde wereld het oprigten verschuldigd is der Hoogescholen die de plaets hebben vervangen van gelykslachtige bisschoplyke gestichten, waervan de eerstgenoemde slechts eene aenzienlyke uitbreiding waren. Met in den schoot van het huidige Europa die gestichten daer te stellen, welke als de bakermat der kunsten en wetenschappen moesten worden beschouwd, en waeruit men zoo vele vermaerde mannen zag ontstaen, was haer hoofddoel, het uitbreiden en volmaken aller

(1) Werd geboren te Brussel, den 31sten december 1514 en stierf den 2^{den} october 1564 op het eiland Zante, daer hy terugkwam van eene bedevaert die hy naer Jerusalem had gedaen. Den 31sten december 1847, is Belgies hoofdstad begiftigd geworden met een standbeeld opgerigt ter hulde aen de nagedachtenis diens grooten mans. Dit gedenkstuk in brons verveerdigd, door onzen stadgenoot Joseph Geefs, leeraer by de koninklyke Akademie te Antwerpen, is een werk dat ten volle de befaemdheid diens handigen beeldhouwers weerdig is.

(2) Zie nopens Vesalus: het bekroonde werk: *Essai sur l'Histoire de la Médecine belge avant le XIXe siècle*, door onzen geleerden stadgenoot Doctor Broeckx. Gent 1837 - en - *Notice sur les illustrations médicales belges*, door denzelfden, bladz. 20.

(3) Zie: *Considérations sur l'Histoire de l'Université de Louvain* (1425-1797), par M le chanoine De Ram, recteur magnifique de l'Université Catholique, pag. 7, Bruxelles 1854.

menschlyke wetensvakken en vooral het heilzaemste en het beoefensweerdigste dezer, namelyk datgene van den Godsdienst... Men dacht, niet zonder reden, dat men dit belangryk doel niet kon bereiken zonder de tusschenkomst der bisschoppen en bovenal van het Opperhoofd der Kerk wiens immerdurende pligt het is te zorgen voor het ongekrenk bewaren, door heel de christene wereld, der zalige leering van Christus.... *Ook* hebben de katholieke koningen, die geen minder belang hebben in het handhaven van godsdienst en zedetucht, altyd het gezag en de waekzaemheid der Pauzen ingeroepen, om die Hoogescholen, waervan zy al de voordeelen wisten in te zien, te ondersteunen en door wyze maetregelen te rigten[(1)].'

't Is dus wel, zegt een beroemd fransch schryver, eene bewezene daedzaek, dat Europa, aen den H. Stoel, hare beschaving, een gedeelte harer beste wetten, schier al de vakken harer kunsten en wetenschappen verschuldigd is. Inderdaed, de Pauzen hebben zich immers byna altyd op eene hoogte geplaetst, die hen boven het standpunt van hunne eigene eeuw verhief. Over regt en wetgeving hadden zy verhevene gedachten; wanneer zy de schoone kunsten bevoorregteden, de wetenschappen beoefenden, de wellevendheid handhaefden, lag alles rond hen gedompeld in den nacht der middeneeuwsche onwetendheid. Daerby lieten zy het licht der kennis niet enkel voor zich zelven en voor eenige gunstelingen stralen; neen, zy deden de spranken er van spatten over alle volkeren terwyl, door hun magtig toedoen, overal de scheidspalen vielen die vyandige voordeelen tusschen de volkeren hadden opgeworpen. Niet te vrede met het enkel verlichten der geesten,

(1) *Verzoekschrift aen Koning Willem I*, 22 meert 1817.

arbeidden zy ook aen het beschaven der herten, aen het verfynen der zeden, aen het wegruimen van wat er op Europeschen bodem, in barbaersche en woeste gewoontens, bestond. Ja, voor onze voorvaderen, waren de Pauzen de eerste zendelingen van de Kunst die onbeschaefde menschen hadden te leeren, en aen een slach van wilden de wet te geven[1].

Heden is het onderwys in de pisaensche Hoogeschool verdeeld in dry groote afdeelingen of *faculteiten* die de Godsgeleerdheid, de Regtkennis en de Geneeskunst bevatten. De lessen worden er door hoogstbekwame leeraren gegeven; vele dier geleerden hebben zich eenen naem weten te maken dien heel Europa huldigt en, van wege Groothertog en stad, zyn er loflyke poogingen gedaen geworden om ze eenmael naer Pisa te krygen. Een der voornaemste kenmerken van het italiaensch volkskarakter is ongetwyfeld dat driftvolle liefdegevoel dat zy voor hunnen geboortengrond in het herte dragen. Zelden treft men een inboorling aen die niet al zynen hoogmoed stelle in het zien pralen van de stad waerin hy tot het leven kwam, en die, volgens zyne denkwyze, vooral in het vak van kunst en wetenschap, boven alle andere uit moet munten.

Het exaem voor het doctoraet gebeurt niet zonder zekere plegtigheid. Van 's morgens doet zich het gelui hooren van de klok der Hoogeschool. De kandidaet daer hy voor zyne ondervragers verschynt, is gehouden een kort latynsch gebed op te zeggen ter eere der H. Maegd; vervolgens neemt hy plaets voor de vergadering der leeraren, door den Rector voorgezeten. De proeve duert een uer en wordt de kandidaet aengenomen, dan gaet men tot de plegtigheid zyner ontvangst over. Een der oudste leeraren met de voorzitterschap gelast, plaetst zich voor eene lange tafel; voor hem ligt de H. Schrift, tusschen twee brandende keersen, mitsgaders de muts en de ring van den leeraer. Aen de uiteinden derzelfde tafel zyn twee andere professors als getuigen gezeten. Op den agtergrond der zael, regts, bevindt zich de Rector, nevens den Kanselier vóór een tafeltjen. Tegenover hen zitten, in breede armstoelen, de andere leden der faculteit. De kandidaet, in eenen tabbaerd gekleed, wordt toegelaten tot het afleggen van den eed in handen van den *Rector*, waerna hy nevens den Voorzitter plaets neemt. Deze spreekt alsdan eene latynsche redevoering uit betrekkelyk de plegtigheid; vervolgens legt de kandidaet eenen tweeden eed af in handen des Voorzitters die hem nu tot den graed van leeraer verheft, terwyl hy hem met de eerteekens dier weerdigheid omhult en verder, door eene broederlyke omarming, in de geleerde rangen der *faculteit* welkom heet. Tenzelfden tyde weêrklinkt het trompetgeschal van de muziek der Hoogeschool en wordt, onder het feestlyk luiden van de klok des Gestichts, het welslagen van den kandidaet over de omliggende stadswyken afgekondigd. Na zyne verheffing, rigt de nieuw benoemde, in 't latyn, eenige woorden van dankbetuiging tot de vergadering en alzoo wordt die belangwekkende plegtigheid gesloten[1].

De bibliotheek der Hoogeschool bezit over de 30,000 boekwerken en een aental hoogst zeldzame handschriften. Tusschen deze treft men vier-en-veertig boekdeelen aen van Dom Francesco Luigi Guido Grandi[2], kloosterling der Kamadulen Orde, die zich destyds als godsgeleerde, levensbeschryver, oudheidskundige, dichter en landmeter deed kennen en die daerenboven, uitmuntend leeraer by de Pisaensche Universiteit, door Newton voor den geleerdsten wiskundige van Europa werd gehouden. In de *San Michele* kerk *in Borgo* bevindt zich het grafgesteente diens

(1) *Génie du Christianisme*, 4me partie, liv. VI, Ch. VI, pag. 110. Brux. 1850.
(1) Zie: *l'Athenaeum français*, 11 meert 1854.
(2) Geboren, in 1519, te Arezzo, in Toscanen, stierf hy te Rome, in 1603.

grooten mans, even als dit van Angelo Fabroni[3], voormaligen Rector der Hoogeschool en befaemd geleerde wiens veelvuldige en kostbare werken in de archieven van gezegde kerk worden bewaerd.

By die Bibliotheek is eene Dierenverzameling gevoegd waerin men zonderlinge en opmerkensweerdige geraemten aentreft herkomstig van dierenrassen die, op heden, van den aerdboden verdwenen zyn.

In die verzameling zyn de zoogdieren vooral wel bewaerd en voorgesteld in eene natuerlyke houding. Tusschen de vogelen die er zich in groot getal en ryke verscheidenheid voordoen, merkt men byzonder eenen *Albatros* op, de grootste der bestaende roofvogels. De *Albatros* is dik van lyf, ongemeen sterk van bek en heeft op den rug een zwaer en rosachtig gepluimte. Zyne vleugelen meten, uitgespreid, meer dan vier voeten in de lengte. In de zuiderlyke gewesten houdt hy zich op. In weêrwil dier ongemeene zwaerlyvigheid, welke hem, als het ware, de minste vlugt buiten het water zou moeten beletten, is de *Albatros* een der vogelen die het beste vliegen en wier vlerken het meest bestand zyn tegen de vermoeijenissen van eenen langdurigen togt. De inrigting van bedoeld Musaeum is men den geleerden professor Savi verschuldigd.

De Hof voor plant- en- kruidkunde werd, ten jare 1544, ingerigt en telt op heden meer dan dry duizend verschillige soorten van gewassen. De vermaerde Andrea Cesalpino[4], leeraer in wysbegeerte en geneeskunst, was er de eerste bestierder van. Vóór zyne komst, rangschikte men enkel

(3) Werd geboren te Cremona, in 1671, uit voornamen huize, en stierf den 4^{den} july 1742.

(4) Geboren, ten jare 1731, te Marraneesch, een toskaneesch dorp, en den 22sten september 1803, te Pisa, overleden.

de planten volgens hunnen geboortegrond, hunne eigenschappen of alle andere kenteekens, even weinig geschikt om hunne onderlinge verdeeling met orde en juistheid op te maken; volgens zyn stelsel werden de planten geordend ten aenzien van de kenmerken uit de opgeleverde vrucht getrokken, en vooral naer gelang van het getal der inwendige holtens, den vorm, de schikking van het zaed - verschillige punten waervan hy het in achtnemen als zeer belangryk beschouwde. Met de grootste kunde beschreef Cesalpino de planten van zyn vaderland en liet een kruidboek na, waerin 768 plantensoorten zyn gerangschikt[1]. In het verdeelen der bergstoffen is men hem even ettelyke goede stelregelen verschuldigd[2].

Niet ten onregte beroemt zich Pisa de geboortestad te zyn van Leonardo, vermaerd wiskundige die, de eerste, in 't begin der dertiende eeuw, de araebsche cyfers en het algebra deed kennen. In die wetenschap gaf hy onderrigt en mogt er dan ook de eerste grondbeginselen van volmaken. Toen hy zich te Bugia bevond, eene stad in Africa, waer zyn vader eene factory voor de pisaensche kooplieden had ingerigt - leerde hy rekenen volgens arabische wyze en schreef over die kunst eene latynsche verhandeling getiteld: *Liber abaci*, *compositus à Leonardo*, *filio Bonacci*, *Pisano*, *in anno* 1202. Dank zyn handig en geleerd bemoeijen, toefde het destyds niet lang of dit wetensvak werd alom in Europa bekend. Leonardo di Pisa beweert dat de arabische cyfers ons weleer van de Grieken dan wel van de Indianen zyn overgekomen. Wy laten hem dit punt ter beslissing over en melden ten slotte, dat hy, buiten hooger genoemde verhandeling, er nog eene over het *Landmeten* schreef. Beide werken bevinden zich in de *Magliabecchiana* te Florentiën beroemde verzameling die, heden, meer dan 139,000 boekdeelen en 11,000 handschriften telt.

Gedurende verscheidene eeuwen was het enkel door het reizen der geleerden dat kunsten en wetenschappen in Europa bekend mogten geraken. De leeraers die van Hoogeschool veranderden, kwamen in hunne nieuwe verblyfplaets aen, en voerden er de geleerdheid in die zy, by het uitoefenen van hun ambt hadden verkregen in de steden welke zy kwamen te verlaten. Voor wat de leerlingen betreft, deze, verpligt als zy waren groote afstanden te doorloopen om de lessen van befaemde meesters by te kunnen woonen, na het voleindigen van hunnen leertyd, keerden naer hun vaderland terug voorzien van de kopyen der nieuw bekende werken en bragten alzoo, buiten hunne wete, tot het bevorderen der kunsten en wetenschappen ontzaglyk veel by. 't Waren vooral de kloosterlingen der Orde van den H. Benedictus die al den tyd, welke na het plegen hunner geestelyke oefeningen overbleef, zich aen het verzamelen en uitschryven besteedden van de handschriften der geleerde professoren en die aldus, door hunnen onvermoeiden en geduldigen arbeid, de meesterstukken der oudheid voor de toekomst wisten te bewaren. Het bezit waerin wy zyn van de meeste dier beroemde werken, doet ons het verlies betreuren van andere litterarische voortbrengselen, uit vroegeren tyd, die ons niet meer dan by name bekend zyn. Men zou zich op onze dagen geen denkbeeld kunnen vormen over de snelte met welke de gewrochten van voorname geleerden werden uitgeschreven en in de verste gewesten verspreid, toen, wanneer er noch drukkunst, noch dagblad, noch welkdanig middel tot regtstreeksche en onmiddelyke mededeeling der gedachte bestond. Na het opkomen van den boekdruk werd het verspreiden der kennissen by middel van het overschryven natuerlyk zeldzamer en hielden ook de Hoogescholen op zoo druk, als vroeger, bezocht te worden. Sedert

(1) Zie zyn werk: *De plantis*, libri XVI. Florentiae 1583.
(2) Zie: *Dictionnaire historique de la Médecine ancienne et moderne,* door DEZEIMERIS et RAIGE-DELORME, tom. I. Paris 1831.

de uitvinding der drukkunst reikt de stem des leeraers tot op verderen afstand, maer zyne talryke toehoorders zyn verdwenen.

Opmerkensweerdig genoeg voor den letterkundigen roem van Italië, ziet men van den oogenblik waerop Karel de Groote[1] Pieter van Pisa en Paulus Diaken (787) naer Frankryk ontbood om er hun onderwys te geven, - ziet men, zeggen wy, de leeraerschap in de fransche scholen uitsluitelyk aen italiaensche geleerden worden toevertrouwd.

CH. J. VANDEN NEST, priester.

(*Wordt voortgezet.*)

Schetsen uit het natuerleven.
(*Vervolg en slot, zie blz. 156*).

Nauwelyks heeft de kiem de harde korst van den zaedkorrel doorboord, of geheel een heir van wreede roovers vallen haer aen. Een enkele meikever of meuldenaer legt 400 tot 500 eijeren in den lossen grond, uit dewelke een even groot getal maeijen of Larven, de bekende Engerlingen, voortkomen die dikwerf, op korten tyd, geheele velden graen vernielen.

(1) Die vorst besteedde, onder geleide van Alcuinus, veel tyd en arbeid aen de studie der Rhetorica, der dialectiek en der sterrekunde. Tot dan waren al de volkeren, onder zyn gezag geplaetst, zonder geschrevene wetten gebleven; hy beval in die leemte te voorzien en terwyl hy zynen onderdanen een wetboek gaf, bezorgde hy den opstel eener algemeene spraekleer die hun, ter beschaving, van niet minder nutte moest wezen.

Niet minder beleefd zyn de Wortel-opkoopers (*calathuslatus*) en een ander insekt de '*Zabrus-giblea*' die in hunnen larventoestand, in den Herfst, geheele velden vernielen en daer zy, tot het derde jaer toe, als larven onder den grond verblyven, zullen zy het tweede jaer hetzelfde doen, indien de landman het wagen durft voor de tweedemael op dit land te zaeijen. Ook de larven van zekere vliegen de '*Tijulides*' alsmede de (*amphimalla*) en de graenloopers, die als larven onder den naem van *draedwormen* bekend zyn, zyn hevige vernielers van het graszaed. In Zweden en Engeland vernietigen zy dikwerf den geheelen oogst.

Heeft de plant eindelyk deze gevaren doorstaen en is hy in zynen schoonsten tyd, den tyd der bloeisels, gekomen, dan zyn het de gevleugelde vyanden welke hem bedreigen. By nacht, in den maneschyn, vallen geheele zwermen van terwsnacken op hem aen, en leggen hunne Eijeren in de teedere bloeisels.

Het vruchtbrengende stof der stofdraden dient aen de jonge larven tot voedsel, en de plant blyft zonder zaedkorrels. Later als de jonge kiem reeds gevormd is, en de bloem nog in den staet van melk verkeert, dan zyn het de Loopkevers en *amphimalla*, die zich gedurende den dag in den grond verschuilden, maer by nacht hunne schuilhoeken verlatende, tot de veelbelovende aren opvliegen en deze met gretigheid vernielen.

Eindelyk oogst de landman wat het schadelyke insekt hem overliet en hy dankt God voor den ryken zegen. Maer al te dikwerf heeft hy zich verheugd vóór den tyd. De spookachtige, nooit rustende vyanden volgen hem in huis op. Door spleten en vensters kruipen de kleinere insekten in gestalten van corianders, graenmotten en ander korenvreetend gedierte de schuren binnen, leggen duizende aen het oog onzichtbare eijeren in het graenzaed, en later vindt de landman niets als pellen in plaets van bloem.

Doch keeren wy onze blikken van dit beeld van vernieling en laten wy af de levende schepsels der natuer in ons verhael aen te raken: overal op den grooten aerdkring waer wy onze blikken op menschen en dieren vestigen, het zy te land, het zy ter zee, overal vinden wy eeuwig hetzelfde eenvormige, treurige schouwspel van vernieling en dood; van zich vervolgende en verscheurende volkeren en geslachten. Verlaten wy dan die tafereelen van dwingelandy en keeren wy tot het teedere en minzame plantje weder, waer alles van blyde hoop en zoeten vrede spreekt, want nergens zal het stille gevoelvolle hert eene geestige rust ontmoeten als in de heilige natuerkracht, als in het stille leven der planten, of in het beschouwen van den loop der eeuwige sterrenwereld.

RUDOLPH ERKENS.

Kunst- en letternieuws.

Men leest in een fransch dagblad van Antwerpen:

'Sedert eenigen tyd had een onzer vruchtbaerste schryvers, M.A. Snieders Jr. geen teeken van leven meer gegeven; zyn laetste werk *de Verstooteling* dagteekende van 1856. Heeft de auteur al dien tyd in ledigheid doorgebracht, of wel heeft hy zyne uitspannings-uren besteed aen het verzamelen van nieuwe bouwstoffen, om onze jonge letterkunde met eene nieuwe reeks verhalen te verryken? Dat weten wy niet, doch wat wy kunnen verzekeren, zonder vrees van tegengesproken te worden, is, dat zyne rust of beter zyn stilzwygen, niet is verloren gegaen. Dezer dagen heeft de schryver by MM. J.P. van Dieren en C.^{o} eene bevallige novelle uitgegeven, getiteld *Fortuinzoekers*, die onder een letterkundig oogpunt, op verre weg alles te boven gaet wat hy tot nu toe publiceerde.

Eene verhevene gedachte heeft dit bevallig boek doen ontstaen. De schryver wil zyne landgenooten inlichten over de gevaren der landverhuizing en der ongelukken, welke zy na zich trekt, en wy gelooven dat hy hierin ten volle gelukt is. Zyn styl is eenvoudig, zonder pretentie; zyne beelden zyn bewonderensweerdig gekozen en de woorden, welke hy in den mond zyner verschillige persoonagiën legt, spreken tot het hert.

Evert en Begga, Daniël en Heva zyn beelden welke men by de eerste ontmoeting bemint; men is door meêlyden getrokken naer dien goeden ouden Broncke, de blinde grootvader der kleine Heva, terzelfder tyd dat men Rossen Huib en de schoone Monica beklaegt. Wy houden meer van deze eenvoudige novelle die tranen storten doet, dan van vele romans met groot effekt; hier bevindt men zich in het midden van zoete en goedhertige wezens welke men lief heeft, terwyl dat men daer dikwyls niets dan de afschuwelykste schelmen tegenkomt.

Wy wenschen M. Snieders geluk in den nieuwen weg dien hy nu betreedt, en wy hopen dat de *Fortuinzoekers* de laetste bloem niet zyn zal, welke hy er zal plukken.'

- In een Gentsch blad, leest men het volgende:

'Onlangs werd te Brussel de bibliotheek van wylen den heer Van der Elst verkocht. De kataloog was verveerdigd door den heer Heuschner, boekhandelaer aldaer, en droeg: N.^{r} 25bis *Six grandes et petites miniatures coupées d'un manuscrit bas-allemand du XVIe siècle.* Dit nummer liep voor 36 franks af, en de gelukkige kooper was de heer Prof. Serrure, van Gent, die de eenigste van al de aenwezige persoenen had opgemerkt, dat het brokstukken waren uit een sierlyk geënlumineerd handschrift van Ruysbroek en van broeder Jan "den goeden kok" van Groenendale, twee onzer beste middeleeuwsche prozaschryvers. Op twee dezer bladen perkament ziet men den "goeden kok" afgebeeld, midden zyne keuken biddende, schryvende of het eten bereidende. Het handschrift is uit het begin der XVe eeuw.

De heer Duquesne, boekhandelaer, te Gent, kocht: *l'Oraison de Maistre Patrice Cock-Bure*, *ecossois*, *de l'utilité et exellence du verbe divin*, *à Gand*, *par Henry van der Keere*, 1558. Hy betaelde het eenen zeer hoogen prys; men verneemt echter dat dit eenig bekend exemplaer van een belangryk werkje op de verkooping Borluut van Nortdonck een paer honderd franken meer zou gegaen zyn.'

- Verschenen: *Het Meilief van Geelen*, Limburgsche zedenschets onder het fransch beheer, door Ecrevisse, vrederegter te Eecloo, schryver der *Bokkenryders*, der *Teuten*, der *Verwoesting van Maestricht* enz. Gent, hy I.S. Van Doesselaere, kleine Botermerkt, 4. 208 bladz. engelsch formaet, met eene fraeije teekening van Prof. J.B. Lammens. Prys: 2 franken.

Gilbert van Schoonbeke.

‘Omtrent het midden der XVIe eeuw, zeggen de heeren Mertens en Torfs in hunne *Geschiedenis van Antwerpen*, leefde er te Antwerpen een man, wien de zucht om groote en nuttige openbare werken te ondernemen scheen ingeschapen, en die gedurende het vyftienjarig tydperk van 1540 tot 1555, in dit vak meer uitrichtte, dan menig machtig vorst. In een *Cort verhael* zyner werkzaemheden, leest men, ‘synen jongen tydt bragt hy door met gronden van erven, huysen ende renten te coopen ende weder te vercoopen; wagen, thollen ende accynsen te pachten ende te verpachten, en dergelyke waerinne hy sonderlinghe geëxperimenteert was.’

Deze man, deze uitmuntende financier, deze groote bouwmeester en *ingénieur*, was niemand anders dan Gilbert Van Schoonbeke, wiens merkweerdige ontwerpen en bouwplannen nog heden de bewondering op zich trekken. Hy werd geboren ten jare 1519; waer? Tot nu toe weet men dit niet. Indien, zegt onze vriend P. Génard, in tegenwoordig geval de identiteit van naem de identiteit van persoon daerstelde, dan zou, volgens een extrakt door den geleerden sekretaris A. Van Valckenisse uit de archiven van Antwerpen genomen, onze Gilbert herkomstig van Luik wezen; dan zou hy de zoon zyn van Jaspar, en ten jare 1546 als poorter van Antwerpen zyn ontvangen; iets wat, in allen geval, tot de waerschynelykheid van dit feit bydraegt, is de naem *Beaurieu*[1] in verscheidene akten aen onzen Van Schoonbeke geschonken, en welke de waelsche afkomst van Gilbert schynt aen te duiden. Wat er van zy, Gilbert had, naer men beweert, eene zuster Johanna genaemd, die weduwe zynde van Hugo Moreau alias Jan de Bourgoigne, fourier van Keizer Karel, in 1558, het knechtjeshuis te Antwerpen deed bouwen volgens de rymregels die in eene der glasramen van de eetkamer des gestichte te lezen zyn, en ten tyde van Papebrochius werden vernieuwd:

> Anno vichtien hondert en acht en vichtig jaer
> Septembris negene was hier geleijt den eersten steen
> Van Johanne van Schoonbeke die vrauwe eerbaer
> Die wedewe van Hugo de Moreau alleen
> Alias Jan de Borgoingne, en de heeft uijt liefden reen
> Dit werckhuis helpen stichten seere excellent
> Om aerme jongers te leeren een ambacht gemeen
> Waeraf die Aelmoeseniers hebben het regiment
> Ter eeren Gods ende tot salicheijt van der stede
> God verleene haer ende alle die noch sijn onbekent
> Ende andere die haer bijstandt doen mede
> Naer desen corten tijt den eeuwigen vrede.

Het getal der inwoonende weesjongens van dit liefdadig gesticht, zeggen de HH. Mertens en Torfs, is bepaeld op honderd, allen tusschen de dertien en twintig jaer oud, die er eene goede opvoeding genieten en een handwerk volgens verkiezen

(1) Het wapen van *Schoonbeke* of *Beaurieu* is, volgens een zerksteen die vroeger in de Cathedrale van Antwerpen bestond, van *zilver met de faes van vyf spillen van keel.* Helmteeken: een wassende eenhoorn.

mogen aenleeren. By haer overlyden begiftigde de stichteresse, volgens haer testament van 1560, het weezenhuis nog met de somme van 4,000 guldens.

Om de identiteit van de namen *Beaurieu* en *Van Schoonbeke* des te beter te doen uitschynen, schryven wy hier nog een grafschrift af uit Onze Lieve Vrouwe kerk, te Antwerpen, en het welk luidde als volgt:

> ICY GIST Sr HUGO MOREAU ALIAS JAN DE BOURGOGNIEN EN SON VIVANT FORIER DE LEMPEREUR CHARLES CINCQ DE HAULTE LOUABLE MEMOIRE TREPASSA LAN 1554 ET SA FEMME DAME JEANNE DE BEAURIEU FONDATRICE DE LA MAISON DES PAUVRES GARCONS TREPASSA LAN 1563
>
> ET LEUR FILLE DAME ANNE MOREAU FEM ME DE S^{r} JAN DOUVRIN EN SON VIVANT THESAURIER DE SA MAT^{e} CHARLES CINCQ TREPASSA LAN 1593
>
> ET PUIS LEURS DESCENDANTS FRANCIS CO BENEDETTI FILS DE Sr PEDRO BENEDETTI TREPASSA LAN 1604
>
> ET DAM^{elle} MARIA BEEX VEUFVE DE FEU GABRIEL FERNANDES TREPASSA LE 19 NOVEMB.
>
> 1645 ET LEURS FILLES DAM^{elle} ISABELLE CLARE FERNANDES TREPASSA LE 26 AVRIL 1686
>
> ET DAM^{elle} FRANCHOISE THERESE FERNAN DES TREPASSA LE..... REQUIESCANT IN PACE.

Er blyft dus niet den minsten twyfel over, of de naem van Van Schoonbeke is de vervlaemsching van dien van *Beaurieu.* En nu wy dit laetste hebben vastgesteld, zullen wy, in korte woorden, zeggen wat al belangryke werken onze Gilbert heeft ontworpen en ten uitvoer gebracht.

Daer de stad Antwerpen, even als thans, te klein was geworden voor het getal harer inwooners, stelde van Schoonbeke voor, om dezelve te vergrooten, een gedeelte der oude wallen af te breken en door nieuwe, in sterken steen gebouwde werken, te vervangen; zyn plan werd goedgekeurd en onze landgenoot werd aldus de stichter der

Nieuwstad, en der vestingen waervan de kosten, volgens de rekeningen, op meerdan een millioen gouden kroonen zyn geschat[1]. Deze nieuwe stad werd door hem met vlieten, kaeijen en straten voorzien. Niet tegenstaende deze vyfde vergrooting van Antwerpen, bleef de huer der huizen er ontzaggelyk hoog, Van Schoonbeke begrepen hebbende wat party men kon trekken uit de menigvuldige onbebouwde gronden, welke zich nog overal binnen de muren bevonden, en welke deels aen kloostergestichten en deels aen byzondere persoonen behoorden, kocht achtervolgens het meerendeel dier gronden aen, welke hy overal met breede en regelmatig gebouwde straten doorstak. Reeds vroeger had hy de stad geleend of doen leenen, voor vier jaer, en tegen acht ten honderd, de som van twee honderd duizend carolus guldens, ten einde haer in staet te stellen de gronden voor de Nieuwstad aen te koopen.

Het getal der straten door dezen vernuftigen man binnen Antwerpen gesticht is zeer groot, en men rekent dat er door van Schoonbeke en door degenen die hy aenmoedigde, dry duizend huizen zyn gebouwd geworden.

Omtrent denzelfden tyd kocht hy van den schoutet Willem Van de Werve omtrent zestien honderd roeden ledige erve, welke hy in verscheidene honderde perceelen verdeelde, door lange en breede straten van elkander scheidde, die hy dan later verkocht om er lusthuizen op te bouwen; al wie daer grond kocht moest zich verbinden op twintig voeten zyner erve een boom te planten. Van Schoonbeke gaf aen deze streek, welke nog de schoonste is rond Antwerpen, den naem van Marckgraven Lei.

Nimmer zag men ergens, gelooven wy, een yveriger, vernuftiger en onvermoeijelyker bouwer dan van Schoonbeke. In 1552 kocht hy in de Nieuwstad vier honderd roeden grond, en bouwde er, in minder dan twee jaren, vier-en-twintig brouweryen. Deze grootsche onderneming scheen echter elkeen van eerst af voor alle ontwikkeling onvatbaer, daer het er aen zoet water ontbrak; doch de vernuftige van Schoonbeke had weldra het middel gevonden om hierin te voorzien. Hy deed eene onderaerdsche buis leggen van de Herenthalsche vaert tot in de Nieuwstad, welke hy aldus overvloedig voorzag van zuiver en drinkbaer water, dat zich in eene diepe kom of verlaetbak stort, waeruit het oogenblikkelyk by middel van veertig eemers, die rondom een steeds draeijend as zyn vastgemaekt, wordt opgehaeld. Deze eemers scheppen het water van zelf en storten het uit in eene tweede kom, zeventig voet hooger staende dan de eerste, van waer het, door verschillende buizen, in de omliggend ebrouweryen wordt geloosd. Dit Waterhuis, dat nog heden bestaet en werkt, is het pronkwerk van Gilbert van Schoonbeke. Men bewaert nog aldaer het portret des vindingryken mans, het plan van het watertuig, alsook eene kamermeubelering der XVIe eeuw. Wy deelen hiernevens het gezicht der trapzael des Water-huizes mede.

(1) Voor de opsomming der reusachtige werken door van Schoonbeke ondernomen, volgen wy het verhael der HH. Mertens en Torfs, in hunne *Geschiedenis van Antwerpen.* Zie ook de *Oude Topographie van Antwerpen.*

Gilbert van Schoonbeke was niet alleen een vernuftig man met schranderen speculatiegeest bedeeld, hy was tevens, even als zyne zuster, een weldoener der menschheid. Daergelaten het bestaen dat hy aen duizende lieden door zyne menigvuldige bouwingen verschafte, vinden wy hem vermeld als een der byzonderste stichters en weldoeners van het Antwerpsch Maegdenhuis of Weezengesticht voor meisjes. Vroeger bestond er, zoo men beweerd, in dit gesticht een steenen standbeeld van Van Schoonbeke, op welks voetstuk men kon lezen: D. GVILBERTVS DE SCHOONBECK PRO PARTE HVJVS FVNDATOR, en thans nog bewaert men er een aerdig in kleur geschilderd borstbeeldje van dien weldoener der armen. Dit borstbeeldje, zeggen nogmaels de HH. Mertens en Torfs, staet in de vergaderzael en wordt er zorgvuldig onderhouden; het is gekleed met een vilten hoedje, een kanten kraegje en eene drapery; op het hangend voetstuk staet ook het hooger vermelde opschrift.

Van Schoonbeke trouwde met Elisabeth Heynderickx en won by haer verscheidene kinderen. De man die zooveel goeds voor Antwerpen had te weeg gebracht, verliet echter deze stad, (waerom? weet men niet[1],) en ging zich te Brussel vestigen, waer hy in 1556, in den weinig gevoorderden ouderdom van 38 jaer overleed, twee dochters nalatende. Opschriften onder twee afbeeldsels, in het gasthuis van Antwerpen, hebben ons de juiste dagteekening der

(1) Schoonbeke verliet waerschynlyk Antwerpen, om, te Brussel, de hooge plaets te bekleeden waertoe hy door het vertrouwen des monarks was geroepen.

dood van Van Schoonbeke en zyner gade bewaerd; onder het eerste leest men:

GILLEBERT VAN SCHOONBEKE NATUS A^{o} 1519 OBIIT 1556 IN DECEM.

Het tweede bevat de woorden:

LISABET HEYNDERICKX HUYSVROU VAN GILLEBERT VAN SCHOONBEKE NATA 1527 OBIIT 1587 IN MEY.

Sommige schryvers beweeren dat Van Schoonebeke in de nederige betrekking van gecommitteerde der financiën en in eenen aen de behoeftigheid grenzenden staet in het gasthuis overleed. Zulks kunnen wy niet bytreden; en waerschynelyk vergissen zich deze schryvers in de benaming van gecommitteerde der financiën, dat zeker geene nederige betrekking was, maer veeleer een eerambt, daer wy de hoogste persoonen des lands met deze plaets bekleed zien. Of nu Gilbert Van Schoonbeke in het gasthuis te Brussel in eenen aen de behoeftigheid grenzenden staet overleed, valt insgelyks te betwyfelen, daer hy den 4 july 1556, zynde het jaer zyns overlydens, zyn handteeken plaetste op eene op perkament geschreven cedule, door den Raed van financiën te Brussel afgeveerdigd, en zulks naest den graef van Berlaymont, Philips van Montmorency graef van Hoorn, P. Boisot en Joos de Damhoudere, die, even als hy, den titel van gecommitteerden der financiën voerden[1].

De in het Burgerlyk Gasthuis van Antwerpen bewaerde portretten van Gilbert van Schoonbeke en zyner vrouw, zouden doen denken dat hy ook mag gerekend worden onder de weldoeners van dit voor het lydend menschdom opgericht gesticht.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Eenige groote mannen Belgiës.
(Vervolg, zie blz. 97, 108, 151, 153 en 161.)

DE GEBROEDERS VAN EYCK[2].

De geboorte en levensgeschiedenis van Huibrecht Van Eyck, de oudste der twee groote kunstenaren wier schilderwyze eene gansche omwenteling in de kristene kunst ten gevolg had, is nog zeer duister. Sommigen beweeren dat beide broeders te Eyck, een dorp in de omstreken van Maeseyck, geboren werden; Karel Van

(1) Medegedeeld door den heer Th. Van Lerius. Zie de *Levensbeschryving van M. Pepyn* in het *Album der St.-Lukasgilde*, bl. 38. Het perkament hier boven aengehaeld, berust in het archief der St.-Jacobskerk te Antwerpen, tempel, waervan de heer Van Lerius zulke heerlyke beschryving heeft gegeven. Geerne nemen wy deze gelegenheid te baet om onze hulde aen den geleerde toe te brengen, wiens gewetensvolle nasporingen ons meer dan eens van nut zyn geweest Zyne verhandeling over de St.-Jacobskerk, even als zyne andere voortbrengselen, zyn werken van het hoogste belang, niet alleen voor de plaetselyke geschiedenis maer ook voor die der schoone kunsten. Onder dit dubbel opzicht verdienen zy eene plaets in de bibliotheek van allen vriend onzer nationale grootheid.

(2) Tot het opstellen dezer verhandeling hebben wy voornamentlyk geraedpleegd: het *Schilderboek* van Van Mander; den *Cataloog* van het Musaeum van Antwerpen; de schriften en aenteekeningen van den Eerw. heer Carton; van graef de la Borde, der heeren Stoop en Goetghebuer, enz.

Mander zegt echter dat Huibrecht rond 1366 te Maeseyck zelf het licht zag, en dit laetste gevoelen wordt nagenoeg algemeen aengenomen.

In welk jaer begon hy de kunst te beoefenen? leerde hy deze by zyn vader? Beide vragen zyn tot heden toe onopgelost gebleven; er bestaet niet één schrift dat ons hier omtrent zou kunnen inlichten en niets bewyst, dat zyn vader de schilderkunst heeft beoefend. Nogthans zou het voor de geschiedenis der kunst van het hoogste aenbelang zyn te kunnen vaststellen waer Huibrecht Van Eyck zich ergens heeft gevormd.

Er ontstaen hier omtrent onderscheidene gissingen, doch niets komt bewyzen welke opgave, welke beweering de juiste is. Is hy zyn eigen meester geweest? Zulks is niet aennemelyk; Huibrecht Van Eyck is hiervoor een al te groot kunstenaer. Heeft hy zich gevormd onder de leiding eens vlaemschen meesters, te Doornik, te Keulen of te Luik? Er zyn aenklevers voor elke dezer plaetsen; doch niemand weet juist wat er van is. De in het vak geleerde heer Héris houdt het er echter voor, in zyn door de Belgische Koninklyke Akademie van Letteren en Schoone kunsten bekroond werk: *Mémoire sur l'ancienne École Flamande*, dat deze eer toekomt aen de stad Luik.

Het getal leerlingen door dezen meester voortgebracht blyft even een geheim; slechts twee zyn bekend, ten minste zoo wy Karel Van Mander mogen gelooven; deze zyn, Jan Van Eyck, zyn broeder, en Pieter Christophsen; van dezen laetsten bestaet er nog ééne schildery het jaertal 1417 dragend; by deze namen voegt men, doch ten onrechte, dengenen van Geeraerd Vander Meeren.

Huibrecht kwam de stad Gent bewoonen. Reeds in 1412 werd hy als lid aenveerd van het broederschap van *Onze Lieve Vrouwe ter Radiën* in de St-Jans (thans St-Baefs) kerk; in 1421 werd hy, zegt de heer Felix De Vigne, door de gilde der gentsche schilders, tot het vry uitvoeren zyner kunst toegelaten.

De gebroeders Van Eyck worden aenzien als zynde de uitvinders der olieverw; Karel Van Mander zegt dat zulks in het jaer 1410 geschiedde en de eer ervan aen Huibrecht toekomt; anderen beweeren, wellicht met recht, dat de schildering met olieverw reeds gekend was en de gebroeders Van Eyck deze slechts verbeterden. Wat er van zy, het Musaeum van Napels bezit een St-Hieronimus, dien men houdt voor het eerste bekende werk van Huibrecht Van Eyck.

Huibrecht ging zich met zyne broeders Jan en Lambrecht en hunne zuster Margaretha te Brugge vestigen; doch men weet niet in welk jaer. Deze plaets was toen eene der vryste en rykste koopsteden der wereld, het Venetië van het Noorden; ook vonden er de gebroeders Van Eyck bewondering, aenmoediging en vergelding. In 1420 verlieten zy echter Brugge, om zich op nieuw met den woon te Gent te gaen vestigen, waer zy door een edelman dier stad, Joost Vydt geheeten, ontboden waren. De familie Vydt bezat eene kapel in de St-Jans (thans St-Baefs) kerk. Aen Huibrecht Van Eyck werd de verveerdiging opgedragen eener schildery voor deze kapel. Dit meesterstuk door Huibrecht ontworpen en begonnen, en algemeen onder den naem van het *Lam Gods* gekend, werd na dezes dood door zynen broeder voortgezet en ten jare 1432 door hem voltooid. De stad Gent is met recht fier op dit meesterlyk voortbrengsel van den genialen schilder, dat zy, jammer genoeg! nog slechts gedeeltelyk bezit.

Huibrecht Van Eyck stierf te Gent, den 18 september 1426, en zyn stoffelyk overschot werd in den kelder der familie Vydt, in de St-Janskerk aldaer nedergelegd. Boven den kelder, in den muer, werd een zerk gemetseld, waerop een marmeren rif was gebeiteld, eene koperen plaet in de handen houdend, waerop het volgend grafschrif te lezen stond:

Spieghelt u an my, die op my treden
Ick was als ghy, nu ben beneden
Begraven doodt, als is an schyne;
My ne halp raedt, const, noch medicyne.
Const, eer, wysheyt, macht, ryckheyt groot
Is onghesphaert, als comt de doot.
Hubrecht Van Eyck was ick ghenant,
Nu spyse der wormen, voormaels bekant
In schilderye seer hooge gheeërt:
Corts nae was yet, in niete verkeert.
In 't jaere des Heeren, des zyt ghewes,
Duysent, vier hondert, twintigh en ses,
In de maent september, achtien daghen viel,
Dat ick met pynen Godt gaf myn ziel.
Bidt Godt voor my, die conste minnen,
Dat ick zyn aensicht moet gewinnen,
En vliedt zonde, keert u ten besten:
Want ghy my volghen moet ten lesten.

Volgens de getuigenis van Marcus Van Vaernewyck, een schryver die omtrent eene eeuw na de dood van Huibrecht Van Eyck leefde, was de rechter arm dezes genialen kunstenaers van het overige zyns lichaems gescheiden geworden, en had men hem, als eene relikwie, aen de deur der kerk, achter een yzeren traliewerk, ter vereering der bewonderaers zyner uitstekende kunst, ten toon gesteld.

Over Margaretha Van Eyck is weinig of niets gekend. Alleenelyk weet men dat zy met goeden uitslag de schilderkunst beoefende; men beweert insgelyks dat zy gewoonelyk voor model der schoone madonas diende, welke hare broeders Huibrecht en Jan verveerdigden. Sommigen denken dat zy korts vóór; anderen, dat zy korts na haren broeder Huibrecht overleed; wat er ook van zy, zy werd in dezelfde kapel, niet verre van hem begraven.

Het geboortejaer van Jan Van Eyck is nog niet juist gekend, doch naer allen schyn, mag men dit tusschen de jaren 1390 en 1395 stellen. Zoo als wy hooger hebben gezegd, had Jan de kunst by zynen broeder Huibrecht aengeleerd en voltooide hy later het meesterwerk gekend onder den naem van het *Lam Gods*, meesterwerk

waerop de Van Eycken hunne afbeeldsels voor het nageslacht hebben bewaerd. Jan Van Eyck, de jongste dezer diepdenkende kunstenaren, viel de eer te beurt, schilder en kamerdienaer te worden van Jan van Beyeren, bygenaemd Jan zonder Genade, gewezen bisschop van Luik, die Elisabeth van Görlitz, erfgename van het hertogdom Luxemburg, had gehuwd. Na het plotseling overlyden van dezen laetsten, dat in 1425 voorviel, werd Jan van Eyck in de zelfde hoedanigheid aen het hof van Philips den Goede, neef van Jan zonder Genade, gehecht. Het hof van Philips den Goede was een der rykste en prachtigste zyner eeuw; de plaets die onze schilder er bekleedde was niet alleen eene der eervolste, maer daerenboven deelde hy in de vriendschap des hertogs, en meer dan eens werd hy door dezen met geheime of diplomatische zendingen gelast. Reeds in 1426 werd hem zulke zending opgedragen.

In 1428, den 18 october, verliet hy de haven van Sluys, in gezelschap van Jan heer van Roubaix, door Philips den Goede afgezant by het hof van Portugael genoemd, met de zending, in name des Hertogs, de hand van Elisabeth, dochter van koning Jan, af te vragen. Op 22 february van het volgend jaer, vertrokken zendelingen uit Lisabon gelast den hertog van Burgonje te verwittigen dat zyne afgeveerdigden in hun verzoek waren geslaegd, en tevens om hem het portret zyner toekomende gemalin, door Jan van Eyck uitgevoerd, te overhandigen. Als schilder van Philips den Goede was aen Jan van Eyck eene jaerwedde van 100 livers parisis, vlaemsche munt, toegekend.

Op 6 december 1429, landde de hertogelyke bruid in de haven van Sluys aen. Nimmer misschien werden er te Brugge koninklyker feesten gegeven dan die voor de intrede en het huwelyk van Isabella van Portugael met Philips den Goede. Jan van Eyck, in zyne hoedanigheid van kamerdienaer, of liever van toezichter der hertogelyke kunstwerken, nam hieraen, zonder twyfel, het grootste deel; doch eens deze feesten ten einde, keerde onze uitstekende kunstenaer terug naer Gent om, thans zonder afbreken, het *Lam Gods* te voltrekken. In het begin van 1432 mocht hy palet en penseel nederleggen, en op 6 meert daeraenvolgend, werd het prachtig meesterwerk ontbloot. Dit kunststuk trok aller bewondering op zich en telkens dat de

zydeuren er van geopend werden, verdrong zich eene ontelbare menigte kunsminnaers, oude en jonge schilders, rond de kapel, even, zegt van Mander, als ‘een zwerm biën en vliegen rond een korf met vygen en rosynen.’ Meer dan eene eeuw later stelde de spaensche koning Philips II te vergeefs alle moeite in het werk om van de Gentenaren dit kunstjuweel te bekomen; de koning moest zich echter met eene kopy, door Michiel van Cocxyen verveerdigd, te vreden houden; volgens van Mander werkte deze laetste twee jaer aen deze kopy. In de XVIe eeuw liep het *Lam Gods* het grootste gevaer door de beeldstormers, die zoo menig kunststuk verbryzelden, te worden vernield; gelukkiglyk ontsnapte het meesterwerk der Van Eycken aen dit gevaer. Wat onze voorouders weigerden den koning af te staen, wat aen de woede der wilde beeldstormers werd onttrokken, moest echter verbrokkeld worden door de geldzucht en de onkunde onzer eeuw. In 1816 verkocht men zes der paneelen van dit roemryk kunststuk, welke thans het koninklyk Musaeum van Berlyn versieren. Het overige hangt nog ter bewondering aller kunstkenners ten toon op de plaets waervoor het geheel eens werd bestemd.

In 1430, kocht Jan Van Eyck een huis te Brugge, waer hy wellicht wanneer hy deze stad bezocht, zynen intrek nam, en dat hy dan ook, na de verveerdiging van het Gentsch kunstjuweel, ging bewoonen. Rond hetzelfde tydstip trad onze schilder in den echt, doch de naem zyner echtgenoote, wier portret door haren gemael geschilderd, in het Musaeum van Brugge wordt bewaerd, is niet tot de nakomelingschap overgebracht; alleenelyk weet men dat deze vrouw hem in 1434 een afstammeling schonk, waervan Philips de Goede, vertegenwoordigd door den heer van Charny, de peter was.

Of dit kind een jongen of een meisje was, is niet gekend; doch volgens blykt uit de rekeningen van het Hof van Burgonje, werd in 1448-49 aen de dochter van Van Eyck, Helena genaemd, 24 franken toegestaen om haer in een klooster te Maeseyck te helpen treden.

Jan Van Eyck, de geniaelste kunstenaer zyner eeuw, het hoofd van onze oudere Vlaemsche School, stierf in de maend july 1441, waer hy in den buiten omvang van St-Donaeskerk werd begraven. In 1442 werd hy echter op verzoek van zynen broeder Lambrecht en met de toelatingen des kapittels van St-Donaes en des Bisschops van Doornik, ontgraven en zyn stoffelyk overschot binnen de kerk, in de nabyheid der doopvont, tegen een der kerkpylers, nedergelegd.

Jan Van Eyck mag aenzien worden als de eerste echte landschapschilder; de schoone palmboomen, het mollig gras met duizende bloemen doorzaeid, die in zyne schilderstukken voorkomen, trekken ieders aendacht, ieders bewondering op zich. Hy bezat ook in den hoogsten graed de kunst van het doorzicht, alsook van het licht en bruin terug te geven; hy deed, met een woord, wat nooit vóór hem misschien één schilder had gedaen: hy nam de natuer voor model; hierdoor werd hy de stichter eener gansch nieuwe school.

Of Lambrecht, de broeder van het roemryk drytal dat de namen van Huibrecht, Jan en Magaretha Van Eyck draegt, ooit de schilderkunst hebbe beoefend, is niet bekend.

(*Wordt voortgezet*).

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Nationale Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen.

(Vervolg en slot, zie blz. 142, 151 en 162.)

Een talentvol kunstenaer is, buiten twyfel, Jan Geeraerts; zyne *zael van het Stadhuis van Antwerpen in de XVIII*^{e} *eeuw*, doet zich vooral door hare kleur en keurige uitvoering, aenbevelen. Het is een fraei kabinetstukje.

W. Roelofs heeft dry landschappen in de tentoonstelling opgehangen: *het Bosch van Fontainebleau; het Dal van Beaufort*, *in Luxemburg*, en *een Zicht uit Holland*, *mist-effekt.* Deze tafereelen worden onder de beste der Tentoonstelling gerekend.

F.J. De Backer heeft vier tafereelen toegezonden: *de verteller; de verleende gastvryheid; Leonardo da Vinci te Florentië* en *Christus van zyne kleederen beroofd.* Deze tafereelen doen zich door onderscheidene verdiensten opmerken; terwyl wy van Ferdinand de Braeckeleer dry schilderstukken, *twee ratten in een val*, *de rooker* en *de vischverkooper* zagen, welke de gewoone hoedanigheden van dien meester doen uitschynen.

Het geheim huwelyk van Ferdinand I, Aertshertog van Oostenryk, met Philippina Welser van Augsburg, door Koller, is een tafereel dat getuigt van grondige studie onzer oude meesters. Wy zien in Koller een ernstig schilder te gemoet, die onze school tot eer zal verstrekken.

De Nood Gods, een groot tafereel door Julius Pecher, heeft, door zyne ernstige strekking, de goedkeuring veler toeschouwers verworven. Er ligt een zacht godsdienstig gevoel in dit schilderstuk.

L.J. Fuchs heeft twee lieve tafereeltjes, twee landschappen uit de omstreken van Antwerpen gezonden, welke gerekend worden onder de beste van dien meester; terwyl wy van Fanny Geefs dry stukjes ontmoeten, die wy zeer verdienstelyk noemen.

Frans Vinck heeft twee portretten en *een gezicht uit Caïro* gezonden, welk laetste wy aenzien als eene kostbare herinnering der reis door dezen schilder ondernomen. De kleur ervan is zeer warm.

Eindelyk zagen wy van J.L. Hendrix, de *H. Cecilia*, tafereel waerin de vrienden der kerkschildering een fyn godsdienstig gevoel zullen aentreffen.

Wat nu de vreemde schilders aengaet, moeten wy voornamentlyk melden: *De inboedel eener russische kassemat na de inneming van Malakoff*, en *de aenval van een dorp door fransche grenadiers* door Bellangé, van Parys, welke krachtig zyn behandeld; *de Duo van Basso en Soprano* en *het slagveld by zonnenondergang*, door D. Bles, van 's Hage; *een klein meisken op den weg naer de kerk* en de *kleine breidster in verlegenheid*, tafereelen van F. Boser, van Dusseldorf, waerin wy het dichterlyk gevoel en den fynen toets dezes kunstenaers herkennen; *de Kruisplanting in Artoeijen, de Koornarenraepsters, de Kleine herderin* van Jules Breton, te Parys, die met een buitengewoon natuergevoel zyn terug gegeven; *de Smokkelaers aen den boord der zee*, van W. Cordes, van Lubeck, eene, schildery die ons byzonder heeft getroffen door haer koloriet; twee Zeegezichten van den begaefden Josef Hilverdink van Amsterdam; *het Bezoek van een jong matroos aen zyne ouders*, door Karl Hubner, van Dusseldorf, voorzeker een der beste en der geestigste uit de tentoonstelling; *eene Baei op de kusten van Noorwegen* en *een meer in Beyeren*, twee landschappen, van H. Leu, van Dusseldorf, die met zeer veel natuer en in een schoon koloriet zyn terug gegeven. - *Zie! eindelyk zyt gy wakker* en *De jongste broeder*, door J.G. Meyer, van Bremen, toonen ons op nieuw den schilder van den huisselyken aerd die men in vroegere tentoonstellingen reeds zoo heeft bewonderd, en die, telkenmale, door zyn fyn gevoel, door de dichterlyke opvatting van het onderwerp, door de geestige uitdrukking en door een allergeschikst koloriet het hert der toeschouwers weet te treffen. - *Het strand der Zuyderzee* en *de Valkenjacht*, door C. Rochussen, van Amsterdam, zyn twee tafereelen in verschilligen aerd, in wier uitvoering de schilder nogthans even goed heeft gelukt. Hendrik Scheffer, van Parys, heeft vier schilderstukken gezonden, tusschen welke zyne *Charlotte Corday* vooral de aendacht heeft opgewekt. *Alarm*, door Herman ten Kate, van Amsterdam, is een echt nederlandsch stukje, vol beweging en opgeluisterd door een krachtig koloriet.

Na de schilderyen zien wy de aquarellen; in dit vak munt byzonder de heer Hadwen Wheelwright uit, die niet min dan 29 uitmuntende waterverwschilderingen naer *Quinten Matsys, Rubens, Van Dyck, Jordaens*, *Rembrandt, Wouwermans, Murillo*, *Raphaël*, *Correggio* en *Tiziano* heeft opgehangen.

Tot dus verre over de schilderkunst. De beeldhouwkunst is weerdig vertegenwoordigd. De Bay, vader, heeft vyf stukken zyner hand gezonden; van P.J. De Cuyper zagen wy eene allegorie ter nagedachtenis van den schilder Ommeganck; van Eug. De Plyn, Appelmens in zyne studie; van Joseph Ducaju, een prachtige bronzen groep bestemd voor de Kamer van Koophandel der door het vuer onlangs vernielde Beurs van Antwerpen, alsook de schoone marmeren groep: *de Moeder met haer kind*, onder Nummer 328 van den kataloog; van Willem Geefs, het marmeren borstbeeld van Baron Seutin; verder ontmoetten wy de pleisteren Vaes en Basreliefs van Edw. en Frans Lalmand; een Christusbeeld en *de Vriendschap* van J.B. Dilis, waerover reeds vroeger in de *Vlaemsche School* is gesproken; eindelyk den St-Cornelius van Joseph Tuerlinckx.

Wat thans de graveerkunst aengaet, noemen wy op den eersten rang *de Schoone Hovenierster* van Raphaël, door Bal; het portret van H.K. en K.H. de Hertogin van Braband, door Lucio Lelli; de twee plaetsneden van Joseph Nauwens; de bloemen van K. 't Felt; de portretten van Michiel Verswyvel; de plaetsneê van Wildiers onder N^{r} 963, naer eene schildery van J.B. Wittkamp; de platen naer Guffens en Swerts door Otto Schwerdgeburth; eindelyk de Twist over het H. Sakrament van Joseph Keller, professor aen de Akademie van Dusseldorf.

Het laetste vak is dit der bouwkunst; onder de ontwerpen en plannen tot dit vak behoorende, die wy in oogenschouw namen, noemen wy de dry kerken in de provincie Antwerpen uitgevoerd door Josef Schadde; de samenstelling van Van Spilbeeck; alsook verscheidene der teekeningen van het konkoers uitgeschreven door de Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten te Antwerpen.

By dit kort overzicht onzer Dryjaerlyksche Nationale Tentoonstelling, zullen wy ons bepalen. Buiten twyfel waren er nog, tusschen dit groot getal tafereelen en beeldhouwwerk, verscheidene stukken die verdienden gemeld te worden; doch de tyd en de plaets die wy aen dit artikel konden toewyden, lieten ons niet toe in verdere uitweidingen te treden. De lezer eventwel zal zich een gedacht kunnen vormen van de voortreffelykheid der werken in de laetste Nationale Tentoonstelling verzameld; zy hebben weerdig de poogingen der Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten bekroond.

ADOLF-JULIUS VAN RHIJN, Jz.

De reizende Engelschen.
(*Vervolg, zie blz. 1, 10 en 18.*)

Nooit zou ik zoo goed hebben genoenmaeld als in het *Hôtel de Russie*, indien ik my slechts wat minder hadde bekommerd met de familie John Bull. Telkens dat de deur werd geopend der wyde eetzael waerin ik gansch alleen zat aen eene tafel, groot genoeg voor ten minste honderd en vyftig persoonen, beelde ik my in, de zoo zeer door my gevreesde en gehaete zwalpers, tuimelaers, snollen en smirrels te zien verschynen. Myne vrees bleek

echter ongegrond te zyn, want buiten den tafeldiender, een rappen, beleefden, dienstwilligen walenjongen die er op uitscheen een goed drinkgeld te verdienen, kreeg ik gelukkiglyk niemand te zien.

Na het *dîner* vroeg ik my af: - Myn goede vriend, hoe gaet gy thans het overige van den dag, dit klein eindje dat u nog overschiet, doorbrengen? - Want de wyzer van myn zakuerwerk duidde aen dat het reeds meer dan vyf ure was. Na my een oogenblik te vergeefsch te hebben bedacht, zegde ik, terwyl ik my oprichtte: - 'Kom, kom, *à l'aventure*, of liever, zoo als wy Vlamingen ons uitdrukken: waer de hand Gods ons zal geleiden.'

Daer ik reiszak, noch koffer, noch iets van dien aerd by my had, en niet geerne voor een *chevalier d'industrie* - een beroep, in het vlaemsch, zonder naem - zou hebben doorgegaen, betaelde ik den garçon het genoten noenmael, terwyl ik hem tevens verwittigde dat ik voornemens was den nacht in het hôtel door te brengen, en hy my diensvolgens eene kamer zou voorbehouden. De gedienstige walenjongen boog zich ten teeken dat hy my had begrepen.

- Ik mag er dus op rekenen, - vroeg ik andermael; - want ik breng niet geerne den nacht door onder den blauwen hemel? -

- Wees gerust, Milord - antwoordde de beleefde bediende; - ik zal voor u N. 23 in gereedheid houden, eene schoone luchtige kamer, die uitzicht geeft op de straet.

- Goed zoo! allerbest! - zegde ik, ofschoon den titel van 'milord' dien hy my gaf, ik weet niet waerom, my niet te zeer beviel, en my denken deed dat het *Hôtel de Russie* gewoonelyk door onderdanen van koningin Victoria moest worden bezocht.

Met dit gedacht verliet ik het gasthof.

Toen ik my op de straet bevond, wist ik niet zeer goed waerheen my te begeven, en dwaelde zoo wat *à l'aventure*, eenigzins nieuwsgierig waer ik ergens zou aenlanden. Ik ging voorby den schouwburg, het ogivael stadhuis en het zoogezegde Broodhuis, doorliep de *Passage St-Hubert*, tot dat eindelyk den prachtigen gotischen tempel, den HH. Michiel en Gudula toegewyd, myne aendacht boeide. Na het gebouw langs buiten te hebben bewonderd, zegde ik binnen 's monds: - Indien het inwendige van dien prachtigen tempel het uiterlyke evenaert, dan is het voorzeker een der merkweerdigste gebouwen van Europa. Kom, stappen wy er binnen, zoo zullen wy het best oordeelen wat er van is. - En de daed by de gedachten voegende, klom ik de trappen op die my het huis Gods moesten binnen leiden.

Voorzeker verwacht gy niet, vriend lezer, dat ik u eene beschryving geve der kunstvoorwerpen die den schoonsten tempel van Belgiës hoofdstad bevat; niet alleen ware zulks overbodig, om de eenvoudige rede dat het reeds honderde malen is geschied door de heeren opstellers der menigvuldige vlaemsche, fransche en engelsche beschryvingen der stad Brussel, maer ook om dat het eene zaek is geheel en gansch vreemd aen het doel dat wy beoogen.

- Goed, al goed, - hoor ik u aenmerken; - maer waerom hebt gy ons dan toch den tempel binnen geleid? -

- Zie, vriend lezer, zoo gy het weten wilt, eenvoudig om u te zeggen, dat het huis Gods ook bezocht werd door een gezin inboorlingen van gene zyde het Kanael. -
- Welnu, gebeurt zulks niet elken dag? - vraegt gy weêr.

- Ja, vriend lezer, ja, gy hebt gelyk, het gebeurt alle dagen dat onderdanen van koningin Victoria onze kerken bezoeken; ja, het gebeurt alle dagen, dat zy er u ontstichten; ja alle dagen kunt gy dáér, beter dan elders, u een denkbeeld vormen van hunnen bespottelyke hoogmoed, van hun meer dan laekbare, aen het onbeschofte grenzende, *sans gêne*, van hunne minachting voor lieden die zy minder in rang wanen dan zy zelven; ja, gy zegt het wel, dáér kunt gy elken dag, elk uer, zoo als ik het in Brussels hoofdkerk deed, hunne hoofdgebreken het best gadeslaen.

Lord John Bull en zyne achtbare gade, zaten er met den rug naer Gods altaer gekeerd en redeneerden luid op, even als of zy in de kamer van hun hôtel waren; de jonge *sirs* en *misses* wandelden arm aen arm, met het hoofd knikkend, glimlachend, en *pretty*, *fair*, *handsome*, *beautiful*, *splendid* en wat weet ik nog al meer prevelend, juist als of zy eene achtermiddagwandeling in het *Parc* of in den *Passage St-Hubert* deden; de geloovigen die den dienst bywoonden, ontsticht, zagen over hunne kerkboeken; de *Suisse* liep met zyne piek op den schouder, van de zwaerlyvige zwalpers naer de tengere smirrels, snollen en tuimelaers, tikte de eerste op de schouders om hen te zeggen dat zy met het aengezicht en niet met den rug naer het altaer gekeerd moesten zitten, en verwittigde de laetsten dat zy Gods tempel moesten eerbiedigen en er zich stil houden, of wel buiten vóór de deur *pretty*, *fair*, *handsome*, *beautiful*, *splendid*, zoo luid zy wilden, zouden gaen uitroepen. De jonge *sirs* en *misses* gehoorzaemden een oogenblik aen dit bevel, doch nauwelyk had de *Suisse* hen den rug toegekeerd, of het zelfde spel herbegon; Lord en Milady John Bull, verre van onmiddelyk te gehoorzamen, namen het den vermetelen kerkbediende zeer kwalyk af, dat hy hen, vrye onderdanen van koningin Victoria, eenig bevel dorst te geven; zulks had tot gevolg dat de *Suisse* hen verzocht het huis Gods te verlaten, en daer de fiere eilanders zich hier tegen verzetteden, greep de bediende, aengesteld om de orde te doen eerbiedigen, Milord by den arm, en geleidde hem uiterst beleefd tot buiten den tempel; de jonge *sirs* en *misses* volgden, verontweerdigd over deze handelwyze, hunne achtbare ouders: de gewezen messenmaker van Manchester of Scheffield, met hoogst deszelfs gade.

Weinige stonden later verliet ik, even als zy, den kunstryken ogivalen tempel; echter met dit onderscheid dat het uit eigene beweging was en zonder het beleefde geleide van den strengen kerkbediende. Moest ik deze eerewacht missen, ik had ook niemand der aenwezigen ontsticht, en toch had ik al wat ziensweerdig was, in oogenschouw genomen. Buiten gekomen, kon ik my niet onthouden te zeggen: - ‘nu ken ik zoo iet of wat het verschil dat er bestaet in het reizen tusschen de fiere kinderen Albions en ons, eenvoudige, burgerachtige Belgen!’

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(Wordt voortgezet.)

Nevel.

Novembermorgen, droef en donker
Is uwe nevellucht en guer!
Ze omhuld in rouw het stervend loover,
En schynt het baerkleed der natuer.

De vogel schudt van zyne vlerken
De kille blanke drupplen nêer;
Hy kan niet zingen, en zucht treurig:
Hy vindt, eilaes! geen zustren meer.

Myn hert gevoelt dat ook een sluijer,
Een nevellucht zyn licht omgeeft;
Het voelt zyn ledigheid, zyn dwaesheid,
Waerin het smacht en kwynt en leeft.

Geen wetenschap, geen wysbegeerte,
Ontlossen 's levens raedselwoord;
Een nevel dryft voor elken lichtglans,
Die door den nacht des geestes boort.

Wat willen *wy* het floers doorpeilen,
Dat eeuwig op de schepping rust?
Wat weten wy, wy zwervelingen,
Die dolen op een vreemde kust!

Wat kan ons zwakke geest doorgronden?
Wy zien de wieg en zien - het graf;
Als blinden stroomen wy steeds verder
En storten in het donker af.

Bedwingt uw blik, zoekt geen geheimen!
Wat grypt ge als schynen, nevellucht?
Ontzinden! - na het graf alleen slechts
Daegt 't licht waervoor den nevel vlucht.

Arme zwervers!

Arme dweepers! zwervelingen,
Dwalend hier in lang verdriet,
Hoe veel rampen doen u lyden!
Hoeveel tranen stort gy niet!

Gistren zag ik eene moeder,
Die een blozend kindje droeg; -
Heden weende zy by 't lykje; -
't Bitter uer van scheiden sloeg!

Gistren zag ik zusters, broeders,
Nog in d' ouderlyken woon; -
Heden zwerven zy gescheiden,
Dáer een dochter, ginds een zoon!

Scheiden! scheiden! is ons leven.
Elke stond zegt ons - ‘vaerwel’ -
Hier een graf, - dáer een geboorte, -
Is het eeuwig levensspel.

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

De Louvre wordt door eene talryke volksmenigte bezocht, sedert de daer tentoongestelde stukken van Rubens hersteld zyn. Onder de deskundige, die hunne denkwyze over deze herstelling hebben doen kennen, en ze hebben goedgekeurd, noemt men den baron Wappers, gewezen directeur der Antwerpsche Akademie. Men hield veel - zeer veel aen de goedkeuring van den vlaemschen meester.

- De kunstschilders Lies en Roclofs, even als de plaetsnyder Bal, zyn door den koning tot ridders der Leopoldsorde benoemd.

Verschenen:

- Volks-Almanak van het Willems'-Fonds. Gent, drukkery van J.S. Van Doesselaere.

- Aengekondigd by A.C. Kruseman, te Haarlem:

Ons voorgeslacht in huiselyk en openbaar leven, door W.J. Hofdijk. In maandelijksche afleveringen met platen. Zeven afleveringen zien het licht. Elke aflevering kost 40 cents, elke plaet 10 cents.

- *Scheffer-Album.* Tien keurige platen, met tekst van: Dr. L.R. Beynen, Prof. W. Moll, Dr. J.J. Van Oosterzee, Mr. C. Vosmaer, Prof. C.W. Opzoomer, P.A. De Génestet, A.J. De Bull, W.J. Hofdijk, Mevr. Bosboom-Toussaint, T. Van Westrheene, Wz. Elke aflevering kost f. 1,20. - Proefdruk f. 2. - De eerste aflevering, *Dante en Beatrice*, door Dr. L.R. Beynen, ziet het licht. De tweede aflevering, *Augustinus*, *en Monica*, door Prof. W. Moll, is ter perse.

Verkrygbaer, te Antwerpen, in den boekhandel van C.J. Mienikus, Koepoortstraet.

- De gunstig gekende toonzetter J. Van der Plassche, kondigt de uitgave aen van zes romancen, waervan vier met fransche en twee met vlaemsche woorden: *Les Chants d'une mère; Le Calvaire; l'Ange de poësie; La fleur du Tombeau; Het verloren Schaep* en *Piet en Roosje.* Van den eersten December 1858, tot den eersten Mei 1859, zal er maendelyks eene romance verschynen. Prys voor iedere romance, 50 centimen, betaelbaer by de aflevering.

Eenige groote mannen Belgiës.
(Vervolg; zie blz. 97, 108, 151, 153, 161 en 171.)

Zeven steden van Griekenland

PEETER-PAUWEL RUBENS.

betwistten zich de eer de wiege van den onsterflyken dichter Homerus te hebben gedragen. Een even hardnekkige stryd heeft, twee eeuwen lang, de geleerde wereld bezig gehouden, om te weten aen welke nationaliteit de eer toekwam, den onsterflyken kunstenaer, den geniaelsten schilder, niet alleen zyns tydstips, maer ook der latere eeuwen, tot medeburger te mogen eischen. De duitschers beweerden dat hy duitscher was, daer hy, volgens hun beweeren, te Keulen werd geboren. België dacht dat deze eer haer toekwam, daer hy een zoon van Antwerpsche ouders was, en slechts by toeval, elders het levenslicht ontving; zyne ouders hadden namentlyk den geboortegrond moeten verlaten uit hoofde der goddiensttwisten die de tweede helft der zestiende eeuw hebben gekenmerkt. Styrië verhief insgelyks zyne stem, beweerende dat de grootvader van Peeter-Pauwel Rubens uit deze provintie herkomstig was. Om het geboortejaer des grooten meeeters werd niet getwist; allen stelden dit vast op den 29 juny 1577. Wat de eischen van Keulen

betreft, deze zyn thans zoo goed als van geener weerde, daer een aental oorkonden, door den heer R.C. Backhuizen-Van den Brinck in de archiven van het Huis van Oranje ontdekt, en door hem in 1853, hetzy gedeeltelyk, hetzy in hun geheel uitgegeven, bewyzen dat de vorst der Vlaemsche Kunstschool naer allen schyn te Siegen, in het hertogdom Nassau, werd geboren.

Peeter-Pauwel was zoon van Jan Rubens, doktor in de rechten en oudschepen van Antwerpen; zyne moeder hiet Maria Pypelincx. Een akt van 19 juny 1531, door den Archivarius van Antwerpen, den heer Frederik Verachter, ontdekt, toont ons aen dat de grootvader van Peeter-Pauwel, die den naem van Barthelmees droeg, het beroep van apotheker uitoefende; zyne grootmoeder, zegt den zelfden schyver, in zyne *Généalogie de Pierre-Paul Rubens et de sa famille*, *depuis la fin du XIV siècle*, hiet Barbara Arents, *alias* Spierinck, en was van Antwerpschen oorsprong.

Is Peeter-Pauwel Rubens nu een duitscher of een belg? Zyne ouders en voorouders waren van Antwerpsche afkomst; de groote kunstenaer werd door toeval, by eene opsluiting zyns vaders, wel is waer te Siegen, in Nassau, geboren; na de dood van Jan Rubens die den 1 Meert 1587, te Keulen, voorviel, keerde echter Maria Pypelincx met hare kinderen onmiddelyk terug naer Antwerpen, dat zy ongeveer twintig jaer vroeger met haer gemael had verlaten; het was dáér dat Peeter Pauwel in het Jesuieten Kollegie zyne studiën deed; het was ook dáér dat hy, eerst onder de leiding van Adam Van Noort en later in het werkhuis van Otho Van Veen, zich in de kunst ging oefenen; het was dáér dat hy zich een paleis bouwde; het was dáér dat hy steeds verbleef, tweemael huwelyk aenging en een oneindig getal leerlingen vormde; het was dáér dat hy den geest gaf; daer stichtte hy eene school die edellieden in de kunst voortbracht, een hof van roemryke kunstenaren waervan hy de doorluchtige vorst was, en ook dáér richtte hem het nageslacht, in 1840, een standbeeld op; zegt dit niet alles? Wy staen de duitschers toe dat Peeter-Pauwel Rubens, by toeval, op hunnen grond geboren werd; doch de gansche wereld

zegt dat hy Antwerpenaer, dat hy als schilder Vlaming en dus Belg is. En zoo er nog iemand mocht gevonden worden die ons deze eer zou willen betwisten, zoo wyzen wy hem, te Antwerpen, naer de straet die den naem des grooten schilders draegt; wy wyzen hem op zyn bronzen standbeeld, en vragen hem of de duitschers, het zy dan Keulen of Siegen, het zelfde kunnen toonen, en voegen er by: gy ziet het wel, het Vaderland vergeet zyne groote mannen niet!

En thans dat wy, even als een koene ridder der oude tyden, eene lans hebben gebroken, voor de eer om weder te eischen wat ons behoort en eenigen ons zouden willen betwisten, gaen wy ter zake.

Rubens werd onder een gelukkig gesternt geboren. Zyne eerste kindsheid verliep tydens de godsdiensttwisten waerby Holland zegevierde, en die het roomsch katholyk België voor de spaensche kroon behielden. By het herleven van den zoo lang gewenschten vrede, had hy zyne overtuiging kunnen louteren en scherpen aen den gedachtenstryd en den burgerkryg, en, werkzame geest, zoo als hy was, kon hy, als de arend na het onweder, vry de vleugelen uitspreiden en in snelle vlucht opwaerts stygen. Korts na zyne studiën te hebben voltrokken in het kollegie der eerweerde paters jesuieten, te Antwerpen, zien wy hem gehecht als paedje aen het huis van Margaretha de Ligne, weduwe van Philips, graef van Lalaing; doch dit was het leven niet dat zyn werkzaem vernuft vergde, en zyne moeder, eindelyk zyne wenschen vervullende, plaetste hem by Adam Van Noort, den machtigsten teekenaer en uitstekendsten kolorist zyns tydstips. Na vier jaer onder dezes leiding, te hebben doorgebracht, trad hy het werkhuis van Otho Van Veen binnen. Men heeft echter de kunststukken van Rubens slechts een weinig van naby in oogenschouw te nemen, om zich voor overtuigd te houden, dat zyn laetste meester, onder wiens leiding hy insgelyks vier jaer doorbracht, slechts weinig invloed heeft gehad op zyne schilderwyze, en hy aen Van Noort de meeste verschuldiging heeft.

In 1598, bereikte Rubens den ouderdom van 21 jaer, en in dien jeugdigen leeftyd werd hy, volgens de getuigenis van den *Liggere* der vermaerde Antwerpsche St-Lukasgilde, als vrymeester aenveerd. Ook met dit zelfde jaer begint de glorieryke en vreedzame regering der aertshertogen Albert en Isabella; kortstondige regering, te kortstondig, helaes! Albert en Isabella, onder wier beheer het kleine België voor de eerste mael als onafhankelyke staet bestond, beminden de kunsten en de wetenschappen, en wisten die op eene wonderlyke wyze aen te moedigen; ook heeft niet ééne regering zooveel merkweerdige mannen voortgebracht als de hunne. Tusschen alle die vernuften blonk Rubens uit als eene helschitterende ster. In 1600, na door 's lands Vorsten in gehoor te zyn ontvangen, verliet Rubens het vaderland. om Italië, dat toen nog als het land van beloften der kunst werd aenzien, te gaen bezoeken. Naer Venetië, het vaderland van Tiziano, Tintoretto en Paulo Veroneze, richtte hy eerst zyne schreden; daér knoopte hy vriendschappelyke betrekkingen aen met een edelman gehecht aen het hof van Vincenzi Gonzagua, hertog van Mantua; zyn vriend stelde den jongen kunstenaer voor aen dezen vorst, welke hem aen zyn hof hechtte, waer hy zes jaer verbleef. Gonzagua liet den jongen Vlaming nogthans meer dan eens toe Rome en de byzonderste Italiaensche steden te bezoeken, ten einde de groote meesters der verschillende scholen te bestuderen. Te Rome verveerdigde hy, onder anderen, twee schilderyen voor de kerk van het H. Kruis, en eene andere voor het hoog altaer van *Santa Maria novella*; ook in de andere steden die hy bezocht, liet hy voortbrengselen zyner hand; alle deze schilderyen zyn geschilderd in den trant der Italiaensche School. In 1608, werd onze kunstenaer door den Hertog van Mantua met eene zending voor den koning van Spanje, Philips III, gelast; Rubens, die dezen vorst eene koets met zeven schoone

peerden ten geschenke bracht, werd aen het hof van Madrid met veel onderscheiding ontvangen.

Omtrent het einde van 1608, ontving Rubens de droeve tyding dat zyne moeder gevaerlyk ziek was; oogenblikkelyk maekte hy zich gereed om naer zyn vaderland terug te keeren; doch wat spoed hy ook maekte, hy kwam echter niet tydig genoeg om de vrouw, die hem het leven had gegeven, de oogen te mogen sluiten. Die gewis pynlyke slag voor Rubens mag echter aenzien worden als een geluk voor de kunst en voor zyn vaderland. Rubens had zich zoodanig verkleefd aen de italiaensche luchtstreek, waer zyne verdiensten door den paus, de kardinalen en onderscheidene vorsten gehuldigd en beloond werden, dat hy, zonder dit toeval, misschien nimmer in België ware teruggekeerd; ook na vier maenden in afzondering te hebben doorgebracht, vormde hy het voornemen terug te reizen naer Italië, het land dat zyne opkomende faem had weten aen te moedigen. Doch de aertshertogen Albert en Isabella zulks willende beletten, ontboden den kunstenaer aen hun hof, waer zy hem op de schitterendste wyze ontvingen, en alles in het werk stelden om hem van zyn voornemen af te doen zien. Philips Rubens, zyn neef en tevens zyn geschiedschryver, zegt, dat deze vorsten zich bevlytigden ‘om hem met gouden ketenen aen hun hof te hechten.’ Wat echter afdoende medewerkte om hem in Nederland te houden, is zyne kenismaking met Isabella Brant, dochter van Jan Brant, stadssekretaris van Antwerpen, met welke hy den 13 october van het jaer 1609 in den echt trad.

Van dan af zegde Rubens vaerwel aen het gedacht van zyn vaderland te verlaten, en vestigde zich voor goed te Anwerpen.

Ook zien wy onzen schilder dit zelfde jaer door Jan Breughel, *den fluweelen*, als lid van de St. Peeters en Pauwels gilde, gekend onder den naem van gilde der Romanisten aennemen, en in 1614 werd hy tot deken dezer broederschap gekozen. By deze gelegenheid schonk hy der gilde twee kunstjuweelen, door hem uitgevoerd, en St-Peeter Pauwel voorstellende.

Wy hebben hooger gezegd dat zyn vertrek uit Italië mag aenzien worden als een geluk voor de kunsten en voor zyn vaderland, en zulks is waer; want zeker zou hy langs gene zyde der Alpen nooit eene nieuwe Italjaensche school en, nog veel minder, de roemryke moderne vlaemsche school, waervan hy het hoofd en de stichter was, hebben gevormd. Van dit oogenblik, verbleef Rubens te Antwerpen, welke stad hy niet verliet dan om zich naer Brussel te begeven, waer hy zeer dikwyls geroepen werd door de Aertshertogen Albert en Isabella, die hem niet alleen eerden als een groot kunstenaer, maer hem daerenboven beminden voor de hoedanigheden zyns herten en tevens zyn buitengewoon staetkundig vernuft waerdeerden. In january 1611 kocht de groote kunstenaer een stuk grond, gelegen te Antwerpen in de straet welke thans zyn naem draegt, en waer hy zich, volgens zyne eigene plannen, een groot en prachtig paleis bouwde, dat hy ging bewoonen. In 1614, werd Rubens' eerste zoon geboren, die den naem van Albert ontving en aen wien de Aertshertog tot peter verstrekte; in 1618 schonk Isabella Brant, zyne echtgenoote, hem een tweeden zoon, die den naem van Nikolaes ontving. Het was een vreedzaem tydstip waerin Rubens leefde, een tydstip ontdaen van staetkundige worstelingen, die maer al te dikwyls de droomen eens kunstenaers komen verydelen; ook werkte Rubens vlytig voort aen het uitbreiden zyner faem; byna elken dag bracht hy een meesterwerk voort; en zyne *Kruisrechting*, dit onvergetelyke doek dat voor een der meesterstukhen des grooten schilders wordt gehouden, dagteekent van korts na zyne terugkomst in het vaderland.

In 1620, werd Rubens, wiens faem zich wyd en zyd had verspreid, door Maria de Medicis, die zich met haer zoon Lodewyk XIII, had verzoend, naer Frankryk geroepen. Deze vorstin, afstammelinge eener familie, beroemd om de edelmoedige bescherming die zy altoos de Schoone Kunsten verleende, had korts geleden, te Parys het paleis gekend onder den naem van *le Luxembourg*, gebouwd, waerin zy, onder den allegorischen vorm, hare geschiedenis wilde doen verveerdigen, en dit door den grootsten schilder harer eeuw. Rubens maelde de geschiedenis der koningin in een-en-twintig schilderyen, die nog heden tot sieraed aen het *Luxemburg* verstrekken.

In 1626 kwam een nieuw huisselyk verdriet den roemryken kunstenaer treffen, door het overlyden zyner echtgenoote Isabella Brant; ook van dit tydstip dagteekent de staetkundige loopbaen des schilders, die zich tot dan toe uitsluitelyk met de studie en het beoefenen van zyn vak had bezig gehouden. Tydens zyn verblyf te Parys had hy den hertog van Buckingham ontmoet, die hem had te kennen gegeven, dat de engelsche koning, Karel I, wenschte den vrede tusschen Spanje en Engeland hersteld te zien. Rubens had hiervan aen de Aertshertogin Isabella kennis gegeven, en de Infante besloot den kunstenaer tot den koning van Spanje af te veerdigen. In 1628 vertrok hy naer Madrid. Zyn verblyf in Spanje bleef niet onvruchtbaer voor den kunstenaer; Rubens verveerdigde langs gene zyde der Pyreneën menigvuldige schilderyen die hem by de spanjaerden eene groote achting verwierven. In 1629 keerde hy terug naer Brussel, met den titel van geheimschryver van den geheimen raed Zyner Katholyke Majesteit, en gelast met de zending den vrede tusschen Philips IV en Karel I te bewerken. Het volgend jaer vertrok hy met dit doel naer Engeland waer hy zoo goed gelukte dat de Spaensche gezant Carlos Colonna, in de maend november van 1630, het vredesverdrag tusschen de beide koninkryken kon teekenen.

Ook dáér, zoo wel als in Itaelië, Frankryk en Spanje, liet Rubens blyvende herinneringen van zyn machtig penseel: de muren van het paleis van Whitehall, zoo vermaerd door de groote en schroomelyke gebeurtenissen die er meermalen plaets hadden, zyn nog bekleed met de onvergelykbare voortbrengselen des ontsterflyken vlaemschen meesters. Karel I sloeg den kunstenaer-diplomaet tot Ridder, en schonk hem, met andere ryke giften, den degen dien gediend had om hem tot deze weerdigheid te verheffen. De grootste eer die een vorst een ridder of edelman kon bewyzen, was de toelating van in zyn blazoen een gedeelte zyner vorstelyke wapenschild te dragen; zoo schonk de fransche koning aen Jeanne d'Arc twee zyner dry leliën; toen Karel I onzen Rubens ridder sloeg, liet hy hem toe by zyn wapen een zyner dry geleeuwpaerde leeuwen op een kanton van keel, te voegen. Na de sluiting van den vrede keerde Rubens terug naer België; zyne Katholyke Majesteit toonde zich zoodanig voldaen over den uitslag der zending des grooten kunstenaers, dat hy hem overlaedde met ryke geschenken, waeronder eene gouden keten waeraen het portret van Philips IV hing, met de toelating dit eereteeken te dragen zoolang hy leefde. De spaensche koning verhief tevens onzen Rubens tot de weerdigheid van geheimen raedsheer der Infante Isabella, weerdigheid erfelyk door den oudsten zoon van den schilder-diplomaet.

Op 6 december 1630, trad Rubens in tweede huwelyk met Helena Fourment, een beeldschoon meisje dat nauwelyks den ouderdom van 16 jaer had bereikt. In 1633 werd hy door de Infante naer Holland afgeveerdigd, ten einde eene toenadering tusschen de Vereenigde Staten en de Aertshertogin te bewerken, doch deze zending mislukte, uit hoofde der ontevredenheid eeniger belgische edelen die Isabella dwongen haren bevelbrief in te trekken.

De Aertshertogin Isabella overleed het zelfde jaer. Zyne Katholyke Majesteit Philips IV, benoemde tot haren opvolger in het bestuer der Nederlanden den prins-kardinael Ferdinand, infant van Spanje. Toen de overwinnaer van Nordlingen zyne intrede te Antwerpen deed, reed hy onder niet minder dan elf prachtige triomfbogen, allen door Rubens ontworpen. De gravuer heeft deze ryke dekoratien voor de nakomelingschap bewaerd.

Dat de kunst Rubens niet onbeloond heeft gelaten, zou genoegzaem blyken uit het kasteel van *Steen* dat hy zich in 1635 voor de som van 93,000 Carolusgulden aenkocht.

De laetste jaren des grooten schilders leveren weinig of niets merkweerdigs op. De ziekte was de schoonste en glorierykste loopbaen die de geschiedenis der kunst ons heeft bewaerd, komen kluisteren. Rubens leed sedert eenigen tyd aen de jicht, die langzamerhand zyn gezondheidsgestel ondermynde en hem eindelyk ten grave sleepte. De grootste schilder zyner eeuw, de vorst en stichter der roemryke huidige Vlaemsche School, overleed den 30 mei 1640, in den ouderdom van byna 62 jaer en 11 maenden. Zyne dood dompelde Antwerpen in diepen rouw; terwyl een gansch werelddeel zich met de verheerlyking des vernuftigen kunstenaers heeft gelast.

Rubens werd met groote pracht begraven in den grafkelder die de familie Fourment in de St-Jacokskerk bezat; later werd zyn dierbaer stoffelyk overblyfsel overgebracht in eene kapel, in dezelfde kerk, ten dien einde opgericht, en die den naem des onsterflyken kunstenaers draegt. Rubens heeft by Helena Fourment vyf kinderen gewonnen, te weten: Klara-Johanna in 1632, Frans in 1633, Isabella-Helena in 1635, Peeter-Pauwel in 1637, en Constantia-Albertha, die na de dood des vaders ter wereld kwam, en den 3 february 1641 werd gedoopt.

Rubens heeft een groot getal leerlingen voortgebracht, waeronder verscheidene die zich een naem hebben gemaekt die het nageslacht weerdig bewaert naest dien huns onsterflyken meesters. De grootste aller is Antoon Van Dyck, Rubens medestrever, wiens faem als portretschilder zoo groot is als die van den meester in het vak der historieschildering. Van Dyck schilderde ook, nevens zoovele andere groote mannen zyns tydstips, het portret van Rubens, dat door Pontius op koper werd gegraveerd.

Wy zegden hooger dat een gansch werelddeel zich met de verheerlyking van Rubens heeft gelast; Antwerpen bleef hierin voorzeker niet ten achter, en als bewys toonen wy slechts het standbeeld dat, in 1840, met de gelden der stad en harer inwooners, op eene der openbare plaetsen aldaer werd opgericht, en dat wy aen het hoofd van dit artikel in plaetsnêe hebben medegedeeld. By deze gelegenheid gaf Antwerpen groote feesten die niet minder dan veertien dagen duerden, en waerby de Antwerpsche kunstenaren een zegewagen deden verveerdigen volgens de wagen gekend onder den naem van *Laurea Calloana*, (de zegen van Calloo) waervan de door Rubens verveerdigde schets in het Musaeum van Antwerpen hangt; deze wagen maekte deel van den gekenden *Ommegang* en prykte met het opschrift: *Hulde der kunstenaren aen Rubens.* Thans hoort hy der stad toe en maekt voorzeker het schoonste gedeelte van Antwerpens *Ommegang* uit.

In het Musaeum van Antwerpen wordt ook bewaerd een vierkanten lederen met koperen nagelen versierden stoel, gekend onder naem van *Stoel van Rubens.* De rugleuning dezes zetels, die vroeger heeft toegehoord aen den schilders-gilde, draegt het opschrift PET. PAVL. RVBENS. 1633. Leden der familie van den grooten man, binnen Antwerpen, bewaren insgelyks, als kostbare herinneringen, verschillige voorwerpen, onder anderen het palet, den degen en de gouden keten, die eens den vorst der Vlaemsche kunstschool hebben toegehoord. Zyn Naem wordt met eerbied uitgesproken door al wie in Belgiës kunststad ter wereld kwam.

HANS VAN MEMMELINGHE.

‘Er ligt iets verheven, iets voorbeschikt, in het geheim dat het bestaen der groote mannen omhult. Wat geeft het dat de wereld de plaets waer hunne wiege stond niet kent? Zy heeft de vruchten hunner zending ingeoogst, zy is herboren geworden onder de voetstappen huns vernufts: dit is genoeg. Wat geeft het dat de plaetselyke eigenliefde hun praelgraf niet kan toonen! Behooren de groote mannen niet aen hunne gansche eeuw? Zendelingen Gods, hebben zy onwederstaenbaer hunne maetschappelyke bestemming volbracht, dan zyn zy weêr opgeklommen tot hunne bron en terug gekeerd in den schoot der godheid. Afgezonderde stralen des hemels, hebben zy een oogenblik de baen der menscheid voorgelicht; dan zyn zy ingezwolgen door het middenpunt der eeuwige kennis.’ Indien deze welsprekende woorden van den heer Pieter de Decker, eenen onzer beste nationale schryvers, op iemand kunnen worden toegepast, dan is het zeker op Hans Van Memmelinghe. En inderdaed weiniger geschiedenis is zoo duister als die van dezen lang miskenden, genialen kunstenaer. Waer is hy geboren? Waer gestorven? Hoe moet zyn naem geschreven

worden? Wat zyn de byzonderste voorvallen zyner levensgeschiedenis? Allen vragen waerop men over eenige jaren niet dan zwygend en schouderophalend kon antwoorden. Korten tyd geleden schreven wy, Vlamingen, even als de Duitschers onverschillig Memmelinck, Hemmelinck, Memling, Hemling; de Italianen schreven Memmelino en Memelingo, terwyl de Spanjaerden hem kenden onder den naem van Juan Flamingo, Flamenco en de Flandes. Eene aenteekening door den eerw. heer Carton in de archieven der Akademie van Brugge ontdekt, en door onzen vriend, P. Génard, in zyn *Luister der St-Lukasgilde*, voor het eerst medegedeeld, is komen bewyzen dat hy Hans Van Memmelinghe hiet en in Brugge overleed, en reeds in 1499 overleden was. De plaets en het jaer zyner geboorte blyven echter nog een geheim. België en Duitschland betwisten zich de eer van hem het levenslicht te hebben geschonken. In Duitschland zien wy Baden en Bremen hem als hun zoon terug eischen. Doch met wat recht? Descamps zegt dat hy te Damme werd geboren, terwyl van Mander deze eer aen Brugge toekent. De geleerde opstellers van den Kataloog van het Musaeum van Antwerpen houden het met dezen laetsten. Van Memmelinghe werd, zoo als wy later zullen zien, in ziekelyken toestand opgenomen in het St-Jansgasthuis van Brugge, en indien het waer is, zoo als men beweert, dat er in dit gesticht slechts inboorlingen van Brugge of Maldeghem werden opgenomen, dan is het onweêrlegbaer dat Hans Van Memmelinghe een zoon van Vlaenderen is. Iets wat nog medewerkt om ons in dit gevoelen te versterken, is dat hy in dienst geweest is des Burgondischen legers en, naer allen schyn, de weerdigheid van schilder van Karel den Stouten heeft bekleed.

Het geboortejaer van den schilder door wien Brugge ten huidigen dage een pelgrimstocht is geworden voor de vrienden der oude vlaemsche kunst; - want het vervallen Venetië van het Noorden bezit een groot getal voortbrengselen dezes genialen meesters, - is nog een geheim. De eenen houden het met 1425, anderen duiden 1439 aen, terwyl men in de laetste tyden heeft beweerd dat zyne geboorte moet worden gesteld op 1430. By gebreke aen stellige bewyzen, laten wy dit punt onbeslist en denken ons te moeten te vrede houden met te zeggen dat hy tusschen 1425 en 1440 ter wereld kwam.

Rogier Vander Weyden, gekend onder den naem van Rogier van Brugge, de beste leerling van den ontsterflyken Jan Van Eyck, wordt gehouden voor den leermeester welke Hans Van Memmelinghe, die laetste glansryke ster aen den schitterenden hemel der Brugsche schilderschool, met de geheimen der kunst heeft bekend gemaekt. Jan Van Eyck, Rogier Vander Weyden, Hans Van Memmelinghe, dry ontsterflyke namen waer over Brugge zich inderdaed mag verhooveerdigen! dry namen die weerdig schitteren, die uitblinken tusschen al wat andere landen ons in het vak der kunst kunnen toonen! Volgens de getuigenis van Facius, bezocht Rogier Vander Weyden, in 1450, de hoofdstad van het kristendom, en vertelde, toen hy in zyn vaderland was teruggekeerd, wat al merkweerdigheden hy, byna by elken stap, in Italië had ontmoet. Het schynt dat het verhael des meesters zoodanig de dichterlyke ziel van Hans Van Memmelinghe ontvlamde, dat hy, ofschoon zonder fortuin, niets dan op zyne kracht en moed steunend, besloot de pelgrimskunstreize naer Italië te ondernemen. Wat er ook van zy, hy moet veel hebben gereisd, vele landen hebben bezocht; - misschien arm, met den ransel op den rug en steunend op een pelgrimsstaf, - want overal, in Duitschland, Frankryk, Italië, in Spanje, treft men van zyne merkweerdige tafereelen aen. Men denkt dat hy het eerst zyne stappen richtte naer de boorden van den Rhyn, naer Keulen, waer sedert langen tyd eene mistieke school bestond, voorgelicht door twee oude meesters, Stephan en Wilhelm; vervolgens bezocht hy Mentz, Straetsburg, Bale; van Duitschland, met zyne schilderachtige landschappen, zyne dichterlyke oorden en eenvoudige

bewooners, echte typen der droomen eens dichters of kunstenaers, voelde hy zich naer Italië, als getrokken. Zonder fortuin, schilderde hy hier een altaerstuk, dáér versierde hy een missael om in zyn bestaen te voorzien en zyne reize voort te zetten; overal op zynen doortocht liet hy glanzende perelen zyner schitterende kunst achter zich.

Men denkt dat onze Hans rond 1472, toen hy reeds eenige faem had verworven, in Vlaenderen terug keerde. De studie der vreemde scholen had zyn penseel meer vastheid gegeven dan zyne voorgangers bezaten; zyne schilderwyze is ook veel sappiger, en was Jan Van Eyck misschien de grootste denker zyns tydstips, Hans Van Memmelinghe toont zich in zyne voortbrengselen veel dichterlyker dan dezen meester en men mag van hen zeggen dat hy de verfynde schilder des herten is.

Zyne faem was wellicht Karel-den-Stouten, den machtigen burgondischen vorst, wiens onophoudend streven het was zyne hertogelyke kroon tegen eene koninklyke te verwisselen, ter oor gekomen; ook echtte hy Van Memmelinghe aen zyn hof ten einde de versiering van den missael door Geeraerd van der Meeren en Lieven de Witte, den eersten een Gentenaer en den tweeden een Antwerpenaer, te voltooijen. Wat er ook van zy, de geleerde boekbewaerder der St.-Marcusbibliotheek van Venetië, waer dit handschrift thans berust, is van gedacht dat Van Memmelinghe een groot getal der vignetten heeft verveerdigd, die dit prachtig boek, dat door kardinael Grimani aen de republiek van Venetië werd gemaekt, opluisteren.

De macht van hertog Karel, wiens pracht en rykdom ieders bewondering en ontzag afdwongen, was ten top gestegen; zyn ondergang was aenstaende. In 1474 had

hy zyne legerbenden by een verzameld, om de Zwitsers, die zyne oproerige onderdanen tegen hem hadden geholpen, te straffen; doch onderwege zou hy den afgezetten aertsbisschop van Keulen terug op zynen troon herstellen. Karel ging de stad Nuys belegeren; dáér vond hy zynen rampspoed: na eene belegering van tien maenden moest hy van zyn voornemen afzien. De hertog keerde naer Vlaenderen weder om er nieuwe legerbenden by een te zamelen. Korts daerna trok hy met een machtig leger naer Zwitserland terug; dáér zonk, in 1476 de gelukster van den hoogmoedigen vorst: hy kreeg de nederlaeg te Morat en te Granson en vond eindelyk, den 6 january 1477, omtrent Nancy, den dood. Des anderendaegs werd het lyk ontdekt van den Burgondischen vorst, voor wien de machtigste hertogelyke kroon niet genoeg was, met het hoofd in een waterplas vastgevrozen.

By gebreke aen geschiedkundige bewyzen, moeten wy ons met de dichterlyke volksoverleveringen te vreden houden. Deze willen dat thans Van Memmelinghe zynen meester, den grootsten vorstelyken kunstbeschermer van gansch Europa, op beide tochten was gevolgd, en dat hy na de nederlaeg van Nancy, neêrgeslagen door den val zyns weldoeners, half naekt, gewond en ziek, naer Brugge vluchtte, waer hy in de maend february kwam, en slechts den tyd had aen het St.-Jans-gasthuis aldáer aen te bellen, waerna hy uitgeput op den dorpel van het ziekengesticht nederzakte. Van Memmelinghe werd door de ziekenbroeders opgenomen en verzorgd, zonder dat deze wisten wat dichterlyken geest, welken grooten kunstenaer zy redden. Toen hy tot het bewustzyn terugkeerde, wist hy niet waer hy zich bevond en toen de liefdadige broeders hem alles hadden verhaeld, bedankte hy den hemel die hem toegelaten had Brugge te bereiken. Van Memmelinghe was nogthans zoo uitgeput, en zwak, dat er langen tyd verliep vooraleer hy gansch hersteld was. Ondertusschen maekte hy kennis met broeder Jan Floreins Vander Riist; hunne neigingen, ouderdom en karakter stemden dusdanig overeen dat toen Hans gansch hersteld was, hy niet te min het geestelyk gesticht niet wilde verlaten. Na de woelingen van het krygsmansleven, bevond Van Memmelinghe zich thans geherbergd in een stil en vreedzaem oord. Angevuerd door de dankbaerheid, zette hy zich moedig aen het werk en betaelde de goede en liefdadige broeders met meesterstukken; in weinig tyds bezat het St-Jans gasthuis eene ryke verzameling van de keurigste kunstjuweelen.

Alwie Brugge heeft bezocht, weet wat groot getal meesterstukken van Van Memmelinghe men er aentreft. De Akademie bezit twee schoone tafereelen van dien fynen kunstenaer: een *St-Christoffel* (1484), en *het Doopsel Christi;* St-Salvators kerk toont u *de Martelie van den H. Hypoliet*; maer het is onwederlegbaer het St-Jans gasthuis dat het rykst is begiftigd. Voor eerst het schoon panneel *de Aenbidding der H. dry Koningen*, waerop zich om zoo te zeggen, byna de gansche kindscheid Christi ontroldt; dit stuk is waerschynelyk een geschenk van Jan Floreins van der Riist, die men aen den ingang des stals ontwaert; uit een eng venster van het vervallen gebouw steekt een bleek en ziekelyk hoofd, dat men voor dat des schilders houdt. Vervolgens bewaert men in het zelfde gesticht de schoone diptiek, het *Mistiek Huwelyk der H. Katharina* voorstellende; maer de heerlykste samenstelling, het rykste kunstjuweel van al, is de *St-Ursulakas.* Het is eene perel die alleen en ruimschoots de reize naer Brugge weerd is. De *Ste-Ursulakas* heeft den vorm eener ogivale kapel, ongeveer vyftien duim hoog en twee voet lang; deze kleine keurig gebeeldhouwde en vergulde relikwiekas is doorzaeid met tafereeltjes van eene bewonderingsweerdige schoonheid, de legende der honderd duizend maegden voorstellende; dit meesterstuk van Van Memmelinghe, draeit op eene spil, zoo dat alle de tafereelen beurtelings onder de oogen des toeschouwers komen. Het dak zelfs van het overheerlyke kunstjuweeltje is door het verduldig penseel des genialen

schilders langs beide zyden met een drytal uitmuntende medailjons versierd. Deze kas plach slechts op byzondere feestdagen uitgesteld te worden, en dan was de kapel, die ze bevatte, te klein om al de toeschouweren te ontvangen. Menigmael heeft men dat wonder der kunst de eenvoudige kloosterlingen tegen goud zoeken af te truggelen, doch nimmer heeft men hen kunnen overhalen zich te ontmaken van dien kostbaren schat. De eenvoudige houten kas des armen schilders was hun steeds meer weerd dan eene dergelyke gouden met kostbare gesteenten belegd: de herkentenis die zich aen dit kunstwerk echtte, lag hen te zeer aen het herte dan dat zy zouden toestemmen het zelve aen vreemde handen over te geven. Dit ogivael tempeltje werd door Van Memmelinghe verveerdigd tusschen 1477 en 1485; het is eene gift van dankbaerheid door den kunstenaer aen de kloosterlingen gedaen voor de zorg waermede zy hem tydens zyne ziekte hebben verzorgd en opgepast.

Deze gift spreekt luid ten voordeele Van Memmelinghe die alsdan zeer arm was; want toen hem in 1477 door de gilde der boekverkoopers een altaerstuk werd besteld, moest men hem de penningen voorschieten die hy noodig had tot het aenkoopen der paneelen; zelfs moest men hem een pond leenen op rekening, wellicht om zich de noodige verwen te kunnen aenschaffen, en toen zyn tafereel verveerdigd was, had men hem, volgens den eerw. heer Carton, nog slechts twee pond en twee schellingen te betalen.

Niet zoodra was Van Memmelinghe te Brugge terug gekeerd, of kloosters en gilden wedyverden om een voortbrengsel zyner kunst in het bezit te krygen. In 1480, bestelde hem Pieter Bultynck, schepen van Brugge, eene

schildery voor de kapel, die de huidevetters in de O.-L. Vrouwe kerk bezaten; ter dezer gelegenheid verveerdigde hy ten tweede male het *Mistiek Huwelyk der H. Katharina.* Voor de abdy van St-Berthyn, te Sithiun, by St-Omaers, verveerdigde hy eene reeks tafereelen, de geschiedenis des stichters dier order voorstellende. Eene eeuw later, zegt de heer C.J. Nieuwenhuis, bezocht Rubens deze abdy en stelde de monikken voor deze tafereelen met goud te beleggen indien zy hem die wilden overlaten. In 1487, verveerdigde Van Memmelinghe voor het St-Julianusgasthuis eene diptiek, langs de eene zyde de *H. Maegd* en langs de andere zyde den schenker, Jan van Nieuwenhoven, vertoonende; dit stuk is thans in het bezit van het St-Jansgasthuis.

Even onwetend als men is van het eerste gedeelte des levens dezes grooten kunstenaers, even duister en geheim zyn ook zyne laetste jaren. Verbleef hy tusschen de kloosterlingen binnen de muren van St-Jansgasthuis of zette hy zich op nieuw op reis. Men heeft langen tyd gedacht dat hy in 1499 in Spanje, in de nabyheid van Burgos, voor het Karthuizers klooster van Miraflores, eene schildery het leven en de martelie van St-Jan-Baptist voorstellende, heeft verveerdigd, omdat de schilder van dit stuk een man tot jaren was en Juan Flamingo, Flamenco of de Flandes werd genaemd, doch daer dezelfde Juan Flamenco of de Flandes in 1509 aen de versiering der kathedrale van Valencia werkzaem was, en de schilder der *St-Ursulakas*, volgens eenen akt van 1499 in het bezit van den eerw. heer Carton, waerin van *wylen meester Hans* wordt gewag gemaekt, sedert lang het eeuwige voor het tydelyke had verwisseld, is het meer dan waerschynelyk dat Juan Flamenco, een ander kunstenaer was dan onze geniale Hans van Memmelinghe.

Het Musaeum van Antwerpen bezit een zeer schoonen dubbelen diptiek van Van Memmelinghe, die het jaerteeken van 1499 draegt. De heer Otho Mündler van Parys, heeft aengemerkt dat deze schilderyen van verschillende handen zyn. De *Salvator mundi*, die de dagteekening van 1499 draegt, en van Van Memmelinghe is, werd dus weinig tyds voor dezes dood verveerdigd, en wanneer men dit jaerteeken vergelykt met den akt in het bezit van den eerw. heer Carton, zou men gerechtigd zyn het overlyden van den Brugschen schilder op 1499 vast te stellen. De twee schilderyen der achterzyde van den antwerpschen diptiek dragen voor monogramma eene C met eene H; de heer Carton, nogthans zonder zulks te willen bevestigen, is van gevoelen dat deze letteren misschien het handteeken van Cornelis Herrebout kunnen zyn, daer hy geen ander brugsch schilder heeft gevonden wiens naem met deze letteren aenvangt[1]. De *Salvator mundi* uit het Antwerpsch musaeum, is dus waerschynlyk het laetste, zoo niet dan toch een der laetste voortbrengselen van Van Memmelinghe geweest[1].

Een enkel woord doet ons dus het jaer zyns overlydens kennen; doch waer hy het tydelyke voor het eeuwige wisselde; de plaets waer de assche rust van een der grootste kunstenaren der oude vlaemsche school, van den dichter van wien men met recht mag zeggen dat hy Jan Van Eyck verfynd was, dit alles blyft nog een geheim, dat misschien nimmer zal verklaerd worden. Hans Van Memmelinghe was den zwanenzang der brugsche school; na hem verlaet de kunst het Venetië van het Noorden, om haren zetel te Antwerpen te gaen vestigen, waer Quinten Massys reeds bloeide.

(1) Zie *Luister der St-Lukasgilde*, door P. GÉNARD, bl. 31, en *Catalogue du Musée d'Anvers*, 2me édition.

(1) FÖRSTER in zyne *Denkmale der kunst* geeft de plaetsnêe van twee overschoone tafereelen van onzen meester Zy stellen de *7 vreugden* en *de 7 weeën van Maria* voor. De begiftigers zyn er op afgemaeld; hunne wapens zoo wel als hunne kleedy, duiden aen dat beide adellyke persoonen aen *vlaemsche* familiën toebehoorden.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Merkweerdigheden van Italie.
(*Vervolg en slot; zie bl.* 133, 138, 151, 155 *en* 164.)

Pisa.

Pieter van Pisa, reeds gevorderd in jaren - zegt de geleerde Ozanam, - genoot eene vorstelyke eer; vroeger had hy in de spraek- en letterkunde onderwys gegeven. Paulus, Diaken, leerde het grieksch aen de prinses Rotrudis toen zy aen den jongen keizer Constantinus was verloofd. 'T is in die omstandigheid dat Pieter van Pisa hem, in name van den vorst, het volgende, in geleerde dichtmaet, schreef: ‘Wy loven den Zaligmaker, eenigen Zoon des Vaders die u, Paulus, herwaerts zond, om er, als de grootste der dichters, in onze barre landstreken, menig vruchtbaer zaed te stroeijen en onder uwen invloed weeldrig te doen ontkiemen. In de grieksche spraek doet gy u voor als een tweede Homerus, terwyl wy u in de latynsche als een Virgilius en in de hebreeuwsche als een ander Philon gelukwenschen en begroeten. Gy weet dat, geleid door 's Heeren wil, onze dochter de zeeën gaet overtogen, om daer haer aengeboden scepter van een groot keizerryk te aenveerden; zie daer waerom gy onze leeken in de grieksche tale onderrigt, opdat zy zich, in haren dienst, geleerd zouden toonen in de oogen der Byzantynsche vorsten.’ Paulus antwoordt niet zonder bevalligheid op al die aenminnige grootspraek; hy laet zich niet door ydelen waen verblinden en verklaert dat hy met Homerus en Virgilius niets gemeens heeft en het hem leed zou doen zich in het gezelschap van zulke heidenen te bevinden. ‘Ik spreek geen grieksch, zegt hy, ten slotte; ik ben de hebreeuwsche tael niet magtig; dry of vier sylben, ter schole aengeleerd, vormen heel den wetenschaplyken voorraed waer zich de weetgierigen aen kunnen vergas-

ten.' De briefwisseling dier twee uitwykelingen kenmerkt het begin der letterkundige eeuw van Karel-den-Grooten; zy dagteekent van vóór het einde des jaers 787, waerin het ontworpen huwelyk tusschen den jongen Constantinus en Rotrudis werd verydeld. In die oorkonden vindt men echter onmiskenbare blyken van taelkundig onderwys van het beoefenen der dichtkunst. De brieven worden in versmaet geschreven benevens andere schriften die, in metrischen vorm, al de kunstgrepen en beuzelarijen voorstellen waermede zich een Hof bezig kan houden dat aenspraek op kunstliefde en geleerdheid maekt(1).

Na die twee geleerden, traden op als hebbende in de scholen van Frankryk byzonder uitgeblonken: Fulbertus, 54ste bisschop van Chartres, die, uit Italië naer gezegd land wykende, te Chartres een hooggevoerd onderwys in de godsgeleerdheid gaf (1007);(2) - Lanfranco van Pavia die, na met eer in gemelde stad den leerstoel der Regten bekleed te hebben, naer Frankryk toog, daer, in 1041, het kloosterleven aennaem en in de abtdy van Bec, waer hy *Prior* van werd, eene school opende welke weldra een der meest geroemde gestichten van Europa zou worden. Buiten die school opende hy er een andere te Avranches uitsluitelyk voor het letterkundig onderwys bestemd. Willem, hertog van Normandië, lokte hem uit zyn klooster, om hem aen het hoofd te stellen der St-Stephanus abtdy te Caen. 't Is daer dat men Lanfranco eene nieuwe school openen zag die, in befaemdheid, zyn vorig leergesticht zelfs zou overtreffen. Koning van Engeland geworden zynde, deed Willem aen Lanfranco, ten jare 1070, een nieuw aenbod van verplaetsing en schonk hem den aertsbisschoplyken zetel van Cantorbery(3); - Lanfranco van Milanen, tydgenoot van Dante, was de handigste heelmeester waer de kunstgeschiedenis der middeneeuwen van gewaegt. Het deel dat hy nam in de botsingen der Guelfen en Gibelynen deed hem uit Italië bannen door Matthias Visconti. Hy kwam naer Frankryk, en, na eenigen tyd in Lyons te zyn verbleven, vestigde hy zich te Parys, waer de heelkunst in den betreurensweerdigen toestand kwynde. Op verzoek van Passavanti, deken der fakulteit van geneeskunst, gaf hy er als heelmeester openbare leergangen die de bewondering der tydgenoten gaende maekten. De invloed, welke die man op de hergeboorte zyner kunst uit mogt oefenen, is eene daedzaek die onbetwistbaer door de geschiedenis wordt bewezen(4). - Pieter Lombardo muntte in de Parysische Hoogeschool zoodanig uit, dat hy er voorzitter van genoemd, en daerna tot bisschop dier hoofdstad uitgekozen werd(1).

In de dertiende en veertiende eeuw treft men weinige Italianen aen die niet te Parys, als leeraers, in het hoogere onderwys zyn opgetreden. 't Was in het midden der dertiende eeuw dat Thomas van Aquinen(2) er heen kwam en in de Godsgeleerdheid dit onderwys gaf dat hem zoo algemeenen roem moest doen verwerven. Toen hy, ten jare 1271, naer Italië terugkeerde, werd zyne plaets vervangen door een professor van romeinsche afkomst. Een ander Italiaen, Pater Gillis Colonna(3), algemeen overste der Augustynen, aertsbisschop van Bourges, leeraer in de Godsgeleerdheid by de Hoogeschool van Parys, werd de bestuerder der opvoeding van Philippus-den-Schoonen en schreef voor den Vorst de

(1) *La civilisation chrétienne chez les Francs*, par A.J. OZANAM, professeur de littérature étrangère à la faculté des lettres de Paris, Liége 1850, pag. 445. - *Dissertation sur l'Histoire ecclésiastique*, par l'Abbé LE BOEUF, tom. 1, pag. 370.
(2) Hy stierf op 12 april 1029.
(3) Werd geboren te Pavia omtrent het jaer 1005 en stierf in 1089.
(4) Zie: *Dict. hist. de la médecine ancienne et moderne*, par J.E DEREIMERIS, tom. III. Paris 1837.
(1) Geboren te Navara, in Lombardië, stierf hy in 1164.
(2) Hy ontving in de Hoogeschool van Parys den graed van *doctor*, den 23 october 1237.
(3) Hy stierf te Avignon, in 1316.

verhandeling: *De regimine principis.* Die geleerde monnik had zich eene zoo groote befaemdheid verworven, dat, by de plegtigheid der zalving van den koning, hy door al de *faculteiten* werd gekozen om ze in die omstandigheid te vertegenwoordigen en in hunnen naem op het feest dier inhulding aenwezig te zyn. Colonna gelastte zich met dit vereerend aenbod en deed, tydens de plegtigheid, eene redevoering in de fransche tael. In die tyden, toen het ambt van kanselier der gezegde hoogeschool werd nagejaegd door al wat zich in kunsten en wetenschappen een schitterenden roem had mogen verwerven, zien wy het zelve opvolgend worden bekleed door uitmuntende Italianen door de Franschen zonder onderscheid *Lombarden* geheeten; in grooten getalle te Parys gevestigd, hebben die doorluchtige uitwykelingen, ter dier stede, aen de *rue des Lombards* hunnen gemelden bynaem gegeven die, zoo als wy zegden, destyds de beteekenis had die wy aen het woord *Italiaen* op onze dagen hechten[(4)].

De reizen dier groote mannen leveren het ontegensprekelyk bewys, dat het geleerde Italië magtig tot de verheffing der Hoogeschool van Parys heeft bygedragen. Tegenover de feiten die de geschiedenis dien aengaende heeft geboekt, moet men alle verder betwyfelen onderdrukken en volmondig met ons instemmen dat mannen, die te Parys hun leven in het betrachten der diepste geleerdheid hebben doorgebragt, er hunne grootste en schoonste werken hebben geschreven, dat zulke mannen, met een woord, voorzeker geenen geringen invloed hebben uitgeoefend op de ontwikkeling der toenmalige volksbeschaving.

CH.J. VANDEN NEST, priester.

(4) Zie: *Faits curieux relatifs aux moeurs et à l'Histoire de l'Italie au moyen-âge.* Paris, 1839.

Een woord over de kleedy der geestelyken in de middeleeuwen. Zegel van den abt van St-Bernaerts by de Schelde (1267).

De studie der kleedykunde

is buiten twyfel eene der belangrykste en nuttigste voor den kunstenaer. Door haer vindt hy het middel om in zyne voortbrengsels dit lokale karakter, dit merk van waerheid te printen, welke in ons tydstip van nasporingen en onderzoek, van alle ernstig werk worden gevorderd.

Door onze betrekkingen, meer dan eens geroepen om den kunstenaer in zyne opzoekingen behulpzaem te zyn, hadden wy dikwerf de gedachten gevoed de vrucht onzer eigene studiën door den druk te doen kennen; ofschoon wy tot nu, ondanks onzen wil, dit voornemen niet konden ten uitvoer brengen, hebben wy echter daerom van het eens ontworpen plan geenszins afgezien.

Ondersteund door onzen goeden vriend, den kunstschilder FRANS GONS, hebben wy sedert jaren de voorgestelde taek voortgezet en een zeer aenzienlyk getal teekeningen wachten, om zoo te zeggen, slechts om door de plaetsneê bekend gemaekt te worden.

Onze nasporingen waren zoo wel op het veld der wereldlyke als op datgene der geestelyke geschiedenis gericht; nogthans om onze taek te vergemakkelyken,

hebben wy beide deelen gescheiden: het eene, welk de geestelyke kleedy betreft, is, wy moeten het bekennen, het meest gevorderd; wy zyn dus ook voornemens, indien wy ooit tot de uitgave overgaen, met de geschiedenis der kerkelyke gewaden aentevangen.

Door een artikel, in den voorgaenden jaergang der *Vlaemsche School* verschenen, deden wy een deel der bronnen kennen waeraen wy hebben geput; buiten de beelden, tafereelen, grafzerken, handschriften en andere oorspronkelyke getuigen, hebben wy ons de gedenkteekensten nutte gemaekt welke de zegels der kerken en geestelyke gestichten opleverden. 'Vaek, zegden wy, thans een jaer geleden, vaek hebben wy ons van dergelyke stukken bediend; deels omdat er, buiten hen, slechts weinige gedenkteekens der kleedy van de XIIe, XIIIe en XIVe eeuw in ons land meer voor handen zyn, deels omdat wy hierdoor het middel vonden om een belangryk kunstvak beter te doen kennen, dat naer ons inzien, tot nu toe te veel is verwaerloosd geworden'[(1)].

Onze verzameling, op dergelyke wyze samengesteld, is nagenoeg volledig; wy bezitten om zoo te zeggen, afbeeldsels der kleedy van alle orden die ooit in België hebben bestaen, en deze afbeeldsels hebben wy van zeer vroege tyden, tot op onze dagen byeengebracht.

In ons vroeger artikel hebben wy de plaetsnêe van een zegel gegeven waerop een bisschop was voorgesteld. Het stuk dagteekende van het begin der XIIIe eeuw, en ver-

(1) Bl. 97.

toonde den Kerkvoogd dragend al de kenteekens zyner hooge weerdigheid. Volgens het gebruik dier tyden, was hy in zyne *Cathedra* gezeten; met de rechter hand gaf hy den apostelyken zegen naer de latynsche wyze, terwyl hy, met de linker, den herderlyken staf hield; deze laetste was naer binnen gekeerd. Boven zyn habyt, zag men de *amict*, het eerste altaergewaed der geestelykheid; hier boven was de *albe* geplaetst, een wit lynwaden kleedingstuk, dat zoo als wy zegden, tot op de voeten nederdaelde, en in de vroegste tyden des christendoms het eenige gewaed des priesters was; zy werd door eenen ineengevlochten en saemgedraeiden gordel vastgehouden en bevatte, van onder, een versiersel, 't welk men de gewoonte had met roode of groene zyde te voederen. Boven deze kleedingstukken hing de *dalmatika* welker gebruik den bisschoppen en diakenen uitsluitelyk toekwam; eindelyk op dit tooisel was de *kazuivel* geplaetst waervan men ongelukkiglyk ten huidigen dage, den oorspronkelyken vorm schynt vergeten te hebben. Op het hoofd des prelaets prykte de bisschoppelyke myter en aen zynen vinger den ring, byzondere zinnebeelden zyner hooge weerdigheid.

Even als de zegel die tot deze aenteekening heeft aenleiding gegeven, dagteekent het stuk dat wy heden mededeelen tot de XIIIe eeuw; thans echter is er geen bisschop op voorgesteld; de prelaet die er op is afgebeeld, is een abtder vermaerde abdy van St-Bernaerts by de Schelde. Eene lange beschryving hoeven wy thans niet te geven; daer wy reeds den toei des bisschops zagen, kunnen wy ons onmiddelyk een denkbeeld vormen van het verschil dat er op dit tydstip, tusschen de bisschoppelyke en abtelyke sieraden bestond. De abt hoort toe tot de orde van Citeaux; zyne kleederen zyn derhalve gekend; over hunnen vorm zullen wy by eene afzonderlyke teekening handelen. Onze prelaet is wat men gewoonlyk een *niet gemyterden abt* noemt; diensvolgens is hy staende voorgesteld. Hy draegt de *amict*, de *albe*, waerboven de *stool* en de *kazuivel;* de *dalmatika*, toeisel der diakenen en bisschoppen, is verdwenen.(1) Hy is bloothoofds en houdt met de eene hand den staf, met de andere het Evangelie; dit zyn de byzondere kenteekens zyner weerdigheid; doch om den abt gansch van den bisschop te onderscheiden, die doorgaens het eerste en somtyds het tweede dezer kenteekens ook voert, is de staf des eersten naer buiten gekeerd, terwyl, gelyk wy in ons voorgaende artikel zegden, diegene des laetsten, immer naer binnen is gedraeid.

In latere tyden verkreeg de abt van St-Bernaerts het voorrecht van den myter te voeren even als de prelaten van zekere andere gepriviligiëerde abdyen. Wellicht zal het ons zyn vergund eene teekening zyner kleedy in de XVe en XVIe eeuw te doen verschynen.

P. GÉNARD.

Een woord over de vrye gemeenten.

In het begin der middeleeuwen bestonden er in ons land, stoffelyk gesproken, maer twee volksklassen; te weten: de keizers of koningen met hunne hovelingen en het eigentlyke volk, of eene al- en eene niets bezittende volksklasse.

De eerste was alles, de tweede was niets.

De Romeinen waren uit ons vaderland verdreven, maer sommige hunner instellingen bestonden er nog, zoo als hunne maetschappy-inrichting: het slavendom bevlekte en verlaegde hier ook het menschdom. De Germanen hadden, wel is waer, ook *lyfeigenen* en *laten*, maer deze zyn geenszins met den roomschen slaef gelyk

(1) Wy spreken voor het oogenblik van de kleederen die op den zegel zichtbaer zyn; over de andere, zoo als de camail, enz., zullen wy wellicht, by eene afzonderlyke plaet, een woordje gewagen.

te stellen; want de germaensche onvryen bezaten altyd de persoonlyke vryheid, die de grootste ontbeering der slaven was. De germaensche laet of lyfeigene kon geene grondeigendommen bezitten; hy bebouwde den grond zyns heeren en was dezen of een aendeel deszelfs vruchten of een geld schuldig: hy was dus een schatplichtige, en verbeelde den overwonnene van grondgoederen, maer geenszins van vryheid beroofd.

De Kerk toonde zich de eerste beschermster der slaven; zy wilde de slaverny wegruimen; maer dit was in eenen volstrekten zin onmogelyk en hierom moest zy zich te vrede houden, met voor zoo veel het in hare macht was, het slavendom tegen de *lyfeigen*- of *laetschap* te verwisselen. Hierin zelfs was haer poogen nog eenigzins ongelukkig, want er waren nog altyd slaven tot aen, en tot na de kruistochten en het is de opkomst der gemeenten die, in de XIIe en XIIIe eeuwen, aen de slaverny een einde stelde.

Aen de persoonlyke vryheid was het recht van bezitten verbonden. De bezitting bestond voor den gevryde in het volle genot van de vruchten zyns arbeids of van den loon zyns werks, en daer hy dezen van de bezittende klasse bekomen moest, sloeg hy zich rond de kasteelen en abtdyen nêer. Hier was hy toch nog niet volkomen vry; want de heeren dwongen hem, indien hy loon ontving een geld te betalen, of indien hy hunne landouwen beploegde, hun een deel der vruchten, die hy uit den grond trok af te staen. Vandaer onderscheidt men wêer verschillende soorten van vrye werkers. Zy die een geld betaelden noemde men *lieden der gelde* ook *lieden der gilde*, welke laetste naem naderhand aen de geld betalende persoonen gegeven wierd,

en nog later zooveel als *gemeente* beteekende; anderen moesten de helft van de vruchten die hunne akkers voortbrachten hunnen heere afstaen, dit waren de *helftwinnenden*, waervan Tacitus gewaegt, en welke de *Lex Allemanorum* door *servi dimidium sibi et dimidium in dominico arrativum reddant* aenduidt.

Nochtans nevens de roomsche maetschappy leefde er op de Nederlandsche zeekusten nog een volk van echt germaensche keerels, overblyfsels dier Morienen en Menapiers door Cesar ongedempt. Men noemde ze de Flamings.

Hun bestuer was eene *gilde* of *minne*, wier leden op al de kusten der Noord- en Oostzee verspreid waren. Zy behielden in hun midden de kern dier germaensche vryheidsliefde, welke den grootsten der weerelddwingeren, negen jaren in het harnas hield. Zy weêrstonden ook het langst den poogingen der kristene zendelingen, die hunne voorvaderlyke zeden hervormen wilden. Hunne heidensche godsdienstplechtigheden wierden door de conciliën gedoemd en hunne verbindtenissen en gildevergaderingen door Karel-den-Groote en door menige zyner opvolgers verboden. Niettegenstaende bleven zy altoos bestaen, en er was weinig toegevendheid van wege de vorsten noodig om by al de Nederduitschers de oude instellingen te doen herleven, om gilden te doen bloeiën, en om deze naderhand die machtige gemeenten te doen worden, wier invloed zich door gansch Europa heeft doen voelen.

Zoolang de grooten aen 's vorsten hof leefden, waren zy zyne onderdanige en ootmoedige dienaers, maer sedert dat zy het koninklyk gezag ondermynd hadden, en in hunne leenen of heerlykheden verbleven, bestond deze eendracht tusschen den vorst en zyne edelen niet meer; ja, zy leefden soms in openbaren twist en de vorst hoefde zyne leenheeren te duchten. De macht dezer laetsten bestond in het getal slaven, lyfeigenen of laten, die rond hunne woonen vergaderd leefden en welke zy des noods de wapenen deden opnemen. De feodale sloten waren toch altyd geene voorspoedsbronnen voor de werkers en het gebeurde niet zelden, dat deze hunne onrechtveerdige en wreede heeren verlieten om er elders machtiger en menschlievender te zoeken. De machtigste heeren schynen verkozen geweest te zyn en het was naer hunne steden en vlekken dat de werkers hêen trokken. Onze graven van Vlaenderen en onze hertogen van Braband, die met koninklyk gezag in hunne heerlykheden leefden, hadden dezen toestand niet gemaekt; maer zoo haest zy den loop der dingen hadden bemerkt, zochten zy eenen middel om er voordeel uit te trekken. Te Gent was het volk, dat het beluik des kloosters door St-Amandus gesticht, bewoonde, van den heuvel afgedaeld, en het had zich in de weilanden tusschen de Schelde, de Leije en den Ottogracht nedergezet. Daer vormde het eene *minne* en de haven, welke er gegraven wierd, is het middenpunt eener bloeiënde stad geworden. De nabyheid der twee stroomen bevoordeeligde de uitbreiding hares koophandels. Om de bevolking te vergrooten, liet graef Baudewyn in 1202 aen al degenen, die binnen de vier poorten der jonge stad woonen kwamen, toe er grondeigendommen te koopen. Door dezen middel groeide de bevolking er buitengewoon aen.

Des te grooter de steden wierden, des te meer werkers zy ook naer zich lokten, omdat deze daer beter hunne rechten verdedigen konden. De algemeene belgische landverhuizing der XIIe, en de oorlogen, welke in deze en in de volgende eeuw gedurig tusschen de heeren ontstonden, maekten het bestaen van kunsten en ambachten ten platten lande byna onmogelyk. Zy verhuisden naer de steden, wier bevolking grooter was en welke hun dus meer uitweg voor hunnen handel verschaften.

De opperleenheer ondersteunde en bevoordeeligde de gemeente, gelyk hy de wegloopingen bevoordeeligd had, want hy zag er eenen machtigen bondgenoot in,

wanneer hy voortaen tegen zyne leenheeren of tegen den vreemde zou te kampen hebben. Hy was het opperhoofd der gemeente, hy kon ze wapenen, hy had dus een machtig leger by der hand. Het was immers over de pieken der fransche burgery, dat de leenheerschap des duitschen keizerryks zich te Bouvines in 1214 den hals brak.

De leenheeren waren verre van het gedrag der vorsten en der werkers ongewroken te willen laten, integendeel zy zonden hunne lieden uit om die der gemeenten te hinderen; maer de gilden vereenigden zich om aen de vervolgingen der roovers uit de kasteelen een einde te stellen. Dit blykt ten klaerste uit de keuren van West-Kapel en Beverwijck, die inhouden: ‘So wat Poorter, de gemeente niet en wilde helpen omme de buitenliede te bedwinghen; dat sy tegens de stede recht niet en doen, die sal heer Wolphert gelden een pond en de stede een jaer lanck verbeuren.’

De gemeenten waren dus een echt germaensch element, zy vloeiden uit dry bronnen voort; 1° uit den germaenschen vryheidsgeest, 2° uit de vereeniging der werkers om de vruchten hunnes arbeids te bewaren, 3° uit de staetkundige ondersteuning, die de vorst den werkers gaf.

In den beginne vormde de gemeente eene samenscholing van allerlei volk, dat verscheidene gilden, elk met onderscheiden recht uitmaekte. De samenstemming dezer byeengebrachte volksmenigte was natuerlyk van korten duer. De gilden oorloogden welhaest met elkaer, maer de vorsten trachtten aenstonds op de best mogelyke wyze tusschen al de gilden der gemeenten eene samenneiging of eendracht te bekomen, met den openbaren geest op een gemeen doel te vestigen, en met dit doel, het welk vryheid van werk en handel was, door allen te doen schatten en liefhebben.

De vorsten vervingen al de afzonderlyke voorrechten en vryheden door algemeene, die de verplichtingen der burgers tot den vorst, tot de gemeente en tot elkander regelden. Deze algemeene grondwetten wierden *keuren* geheeten. De vryheden van elkeen wierden er door vergroot, elke stad wou welhaest eene keure bezitten, en sommige vorsten hebben er verkocht.

Na verloop van jaren was de gemeente eene ontzaggelyke macht en het byzonderste maetschappelyk bestanddeel geworden. Zy wierd de *burgery* geheeten, en nam tusschen den adel en het eigentlyke volk plaets. Werk en handel of ruiling hadden haer aengebracht, hetgeen eertyds de macht van kasteel en klooster uitmaekte; zy was ryk geworden en had daerenboven nog het getal ten haren voordeele. Maer ofschoon de burger persoonlyk vry, ryk en machtig was; ofschoon hy al wat hem wederstand bood verbryzelen kon: bezat hy niet een staetkundig recht. Hy was nog altyd door de edelen overheerscht; rond de kasteelen en abtdyen heerschten de heeren; in de steden, binnen de gemeenten, heerschten de sticht-geslachten. Deze laetsten waren misschien de stichters der steden; misschien vermogende familiën, welke in de steden grondeigendommen bezaten en de eerste werkers er naertoe gelokt, hun arbeid en huisvesting verschaft hadden; misschien waren het edelen, die den vorsten groote diensten bewezen en van hen het gezag over de stad gekregen hadden; misschien waren het de eerste ryk gewordene werkers, die zich boven de andere hadden verheven en zich het recht van besturen uitsluitend aengematigd hadden. Hoe zy er gekomen waren is niet heel klaer; maer dat zy er waren, en dat zy alleen er besturen konden, is vast. Wy willen niet zeggen, dat deze geslachten in alle gemeenten lang alleen geheerscht hebben; dat er misschien geene zyn waer zy nooit bestonden; wy zeggen enkel, dat zy in sommige gemeenten hebben bestaen, en dat hunne alleenheersching, gelyk aen die der kasteelen, er in het midden der XIVe eeuw immer voortduerde.

Maer zoohaest de burger van zyne staetkundige gelykstelling met den adel begon te spreken, scheidde deze zich in de gemeenten van de burgery af; tusschen beide bleef niets bestaen dan verachting, en alhoewel de burger aenhoudend zyne staetkundige gelykstelling met die der geslachten bleef vragen, bekwam hy niets. De geslachten bestuerden en wilden uitsluitend alleen blyven besturen. Waren zy vooruitzichtiger geweest, zy hadden beseft, dat het hen onmogelyk was de gemeente langer van staetkundige rechten beroofd te laten; dat de gemeente een reus geworden was, die hen alle oogenblikken kon verpletten, en wiens ontvoogdingstyd toch kortelings opdagen moest. Hadden zy het bestuer der gemeente met de burgery willen deelen, er ware geen geweld gepleegd geworden. De gemeente, van haren kant, deed haren oorsprong niet miskennen; zy veroverde haer recht, haer zware arm heeft hare vyanden neêrgeslagen; zy heeft op de bebloede zetels der geslachten plaets genomen.

Het overwicht der gemeente in de maetschappy veranderde ook de overheerschende gedachten des tyds. Van het begin der middeleeuwen tot aen den bloei der gemeenten was de adel alvermogend: zyn streven was het streven der weereld. Hy zocht het vermakelyke, het aengename, het wondere, doch zonder daerom het nuttige gansch te verachten. De tyd zyner overheersching was de *riddertyd*, de tyd der minnestreelen, der vinders. De burger, integendeel, zocht voedsel voor zyn verstand, hy verachtte het ridderlyke, het wondere en zocht alleen hetgeen hem nuttig was om zyne fortuin te vergrooten: de tyd waerin hy overheerscht is een tyd van *vooruitgang.* Maerlant werd, door zyne schriften, de onderwyzer, de opvoeder des burgers; hy ook veracht het wondere en leert het nuttige; hy mag als de volmaker des burgergeestes aenzien worden; doch Artevelde was het, die het vaendel des stoffelyken nuts ten hoogste verhief.

Vlaenderen en Luik gingen in de uitbreiding van het burgerrecht vooruit en Braband volgde. Gwyde van Dampierre was reeds een keurenverkooper, en Artevelde verbond de vlaemsche gemeenten met Edward, koning van Engeland. Te Luik was in het begin der XIVe eeuw de twist der Waroux en der Awans of der edelen tegen het volk ontstaen, dewelke in 1344 met de oprechting van het berucht gerechtshof der XXII eindigde. Brabands hertogen hadden meestal getracht volk en leenheeren te bevredigen. Hendrik I gaf keuren; Hendrik II schafte het recht der doode hand af. Onder Jan II stond byna geheel Braband tegen den adel op; om alle onheilen te voorkomen stelde de hertog de Cortenbergsche vergadering in, die voor den oogenblik iedereen bevredigde. Jan III gaf den Brabanderen den Walschen Charter. Door deze bescherming hadden de inwooners van Brabands groote steden minder rechten dan die van Vlaenderen en Luik; ook de instellingen der Vlaemsche en Brabandsche gemeenten waren verschillend. Nochtans heeft de burger in Braband ook zyn recht veroverd en hy die hiertoe het meest bygedragen heeft is Coutherele, meiër van Loven geweest[1].

H. VAN WALRAVE.

De reizende Engelschen.
(Vervolg, zie blz. 1, 10. 18 en 174.)

Ik dacht nu voor goed van de reizende Engelschen te zyn ontslagen, en wel met eenig recht; immers, ik had hen

(1) Schryver zal welhaest eene verdediging van Coutherele, tegen den historischen laster, welke op dezen persoon weegt, in het licht zenden.

reeds overal ontmoet: op de wandeling en in het hotel, op de stoomboot en de spoorbaen, in het musaeum en in de kerk, met een woord, overal; ik had hen torens en schilderyen zien bewonderen; ik had hen zien eten, en wat meer is, smakelyk, veel te smakelyk eten; ik had hen bewonderd toen zy, uit louter kunstgevoel, eigenaer werden van koperen knoppen en koperen nagelen; wat wilde ik nu nog meer? En echter had ik gansch zonder den weerd gerekend, toen ik dacht zoo maer op eens gansch van hen af te zyn. Ik had wel met hen langs de spoorbaen gereden; maer nog had ik niet gezien hoe zy u op eene allerbeleefdste wyze voorby den neus konden ryden. Dit ook moest ik nog ondervinden.

Zeg my eens, wie uwer heeft er Brussel met zyne bergachtige straten bezocht, zonder zich te vermoeijen en in zyn binnenste het verlangen te voelen ontstaen, eens een toertje in open rytuig langs de hoofdstad van het koninkryk te doen? Welnu, ik ook, ik wilde eens *en fiacre* langs Brussels' straten en merkten ryden. Ten dien einde begaf ik my naer de *Place Royale*, dat ik my herinnerde eene standplaets voor openbare rytuigen te zyn. Ongelukkiglyk, toen ik er aenkwam, vond ik er niet wat ik zocht. Voor de Kaudenbergkerk, achter het standbeeld van Godfried van Bullioen, stonden wel is waer acht of tien vigilanten te wachten op vermoeide wandelaers of op lieden die haest hadden om hunne zaken af te doen; maer opene rytuigen zag ik er niet. Dit mocht nu een rechte tegenslag heeten.

- Nu, dacht ik, - een oogenblik geduld, binnen weinige stonden zal ik hier wel vinden wat ik zoek.

Ook begon ik de openbare plaets op en nêer te wandelen, in afwachting dat zich welhaest een *fiacre* zou aenbieden. Reeds vyf minuten had ik aldus doorgebracht, toen ik op eens Lord en Milady John Bull, arm aen arm, blazend en met aengezichten zoo rood als een koppel kalkoenen, gevolgd door hun belangwekkend gezin, langs de straet, *Montagne de la Cour*, de *Place Royale* zag opkomen.

- Verwenschte Engelschen! - dacht ik, - weêr zyn zy dáer. Myne rechterhand wed tegen myne linker dat zy nogmaels iets in het zicht hebben om my te foppen; doch, is het zoo, dat zy zich wachten voor mynen toorn; want zeker is het dat ik myne verontweerdiging in harde en luidruchtige bewoordingen zal lucht geven.

Gelukkig voor my, dat er op dit oogenblik niet zeer veel volk, en inzonderheid geene straetjongens of policiebeampten op de *Place Royale* tegenwoordig waren; want zeker zouden de eerste my, tot hun groot genoegen en myne spyt, hebben uitgejouwd, en de laetste my als een zinnelooze hebben aengehouden. Verbeeld u, dat ik met groote schreden, zoo als die waermede de fransche operazangers over het tooneel wandelen, de openbare plaets op en neder stapte; terwyl ik, zelfs meer dan halfluid, een monoloog of alleenspraek, in den aert onzer vlaemsche dramaspelers, tegen die onbescheidene, onbeleefde, onbeschofte, slokkerige, kunstelooze verwaende, hoogmoedige eilanders uitbracht; het alles - zoo als het de theaternatuer op het tooneel vergt - begeleid met tandengeknars, gebalde vuisten en wilde gebaerden.

- Ha! zy komen! - riep ik uit, - zy zoeken my nog eens om den tuin te leiden; doch zy wachten zich voor den toorn myns wraeknemenden arms! (*Den toorn myns wraeknemenden arms!* (?) - *Hier knarsde ik de tanden op elkaêr, bracht den rechten voet vooruit en verhief de gebalde vuist*, *alsof ik eene bloedige wraekneming in den zin had; doch op eens zakte de zoo even uitgestoken arm terug naest myn lichaem*, *en myne gramschap moest plaets maken voor een glimlach*, *daer ik Lord en Milady John Bull met hunne tuimelaars*, *snollen en smirrels het standbeeld van Godfried van Bullioen zag bewonderen.*) Kom, kom, ik heb my bedrogen, - sprak ik een oogenblik later, - die menschen zyn hier niet gekomen voor my; alleen de liefde tot de kunst, de zucht om standbeelden en kerken te bewonderen, heeft hen naer hier

getrokken. Maer wie weet? - liet ik er aenstonds en ontevreden met het hoofd knikkende op volgen, - wie weet? Zy staen dáér wel als echte lammeren die niet het minste kwaed in het zicht hebben, en misschien zyn het adders, vuig gebroed dat bezig is het venyn te brouwen waermede zy my willen bespuwen. Gelyken zy niet, voor wat hunne gestalte betreft, ten minste de jonge *sirs* en *misses*, aen palingen? (*Voor Milord en Milady ware myne vergelyking niet gepast geweest; want deze waren al te rond en te dik.*) Ja, palingen, dat is het!... Palingen!... En hoe menigmael treft men niet slangen onder de palingen aen? (*Dit laetste had ik ergens gelezen; doch ik moet het bekennen, - sedert dat ik beter met de natuerlyke historie bekend ben, heb ik rede de waerheid er van te betwyfelen.*) Ha! Milord John Bull, gy hebt my tot uw slachtoffer gekozen! gy zoekt my om den tuin te leiden! gy hebt iets boos in den zin! gy hecht u aen my even als de veilrank aen den eik! (*Deze vergelyking was nu zeker verre van juist te zyn*; *want daer ik wat minder dan vyf voet hoog ben*, *weet ik niet*, *ten minste voor wat de hoogte betreft*, *hoe ik my aen eenen eik kon vergelyken; of het zou een onderkomeling moeten zyn geweest; en de dikte van John Bull liet my zeker niet toe in hem het tengere klimop te zien; doch daer deze onbegrypelyke vergelyking*, *voor de Kaudenbergkerk, te Brussel, werkelyk mynen mond ontviel*, *hoef ik haer om der waerheids wille*, *hier nêer te schryven*). Gy zoekt my, - ging ik voort, - met uwe duizend armen te omvatten en te versmachten, terwyl gy, als een echte bloedzuiger, my het levenssap uit de aderen zuigt. Maer ik beb uwe inzichten geraden en zal die weten af te weeren en te verydelen! (*Ik wist echter in geenen deele wat Lord*

John's inzichten waren). Ik zal u, vuige, in een gedrongen paddenstoel, als een machtige reus vertrappelen!...'

Hoe myne alleenspraek aen een hong, zou ik u niet kunnen zeggen: - misschien had zy wel iet weg van de tegenwoordige tooneellitteratuer, - de eik van zoo even, of liever de ondergebleven eik, was op eens en als by tooverslag, in een trappelenden reus veranderd, en het ranke veil was een ineengedrongen paddenstoel geworden. Maer toch, ik wenschte dat gy het had gezien hoe ik, te midden der *Place Royale*, stond te trappelen op Lord John Bull, of liever... op eene doode rat die door de meid door eene der omliggende huizen op de straet was gesmeten, en welke ik in myne blinde, in myne dolle gramschap, voor Lord John nam; voorzeker zoudt gy my dan vierkant hebben uitgelachen, zoo als het ook de acht of tien vigilantiers deden, die op de bokken hunner rytuigen recht stonden en my met hunne zweepen aentoonden als een rechten dolleman, waeraen ik ook op dit oogenblik zeer wel geleek. Rood van schaemte, wist ik niet waer ergens my te verbergen, en zeker hadde ik ook in alleryl de *Place Royale* verlaten, zoo ik op den zelfden stond niet een *fiacre* had bemerkt, die langs den kant van het *Parc* het plein kwam opryden. Aenstonds snelde ik er heen; zoodra de koetsier my bemerkte, kwam hy recht op my af gereden, en toen hy my genaderd was, sprong hy van den bok, opende het rytuig en verzocht my er in te klimmen.

- Een oogenblik, vriend, - sprak ik; - al te haestig vangt men niet. Hoeveel geef ik u per uer? zeg my dit eens spoedig en recht uit.

- Treed maer in, mynheer, - antwoordde de koetsier, - gy ziet er niet boos uit, en ik houd niet van ruzie maken; wy zullen elkander wel verstaen.

- Neen, zoo niet, vriendschap, - hernam ik; - ik verlang te weten wat ik u zal te betalen hebben, daer ik altoos van gevoelen ben geweest dat, wanneer men zyne rekening vooraf kent, goede vrienden geene stof hoeven te zoeken tot krakeelen.

- Welnu, mynheer - antwoordde de fiacrevoerder grimlachend, - welnu gy hebt gelyk; en zie, gy zult uwe beurs niet hoeven te openen!

- Hoe?

- Gy zult my niets betalen.

- Maer, dit wil ik niet.

- Willen of niet willen...

- Nu, zeg my...

- Maek u uit de baen, mynheer, ik heb geen tyd om met u te staen praten, - sprak de koetsier met den zelfden schamperen grimlach rond de lippen, en terwyl hy dit zegde, sloot hy het rytuig, sprong op den bok, kletste tergend met de zweep en reed heen.

Niet weinig voelde ik my gehoond om deze onbeleefde handelwyze; maer nog steeg myne gramschap, toen ik bemerkte dat Lord John Bull, met Milady zyne gade en twee hunner dochters, terwyl ik met den koetsier aen het woordentwisten was, my behendig het rytuig hadden weten te ontfutselen en erin waren geklommen. De overige leden der familie Bull, die geene plaets in den *fiacre* hadden gevonden, stonden naest myne zyde; ook maekte ik my bereid om dezen de onbeleefde handelwyze hunner ouders te doen boeten; doch op het zelfde oogenblik, hoorde ik Lord John, die in zyn rytuig recht stond, hen toeroepen:

- *Sam! Dick! Ben! see there!... an other coach! take it... Quick Sam!... Ben*, *Dick*, *quickly... Quick!... I shall wait you in the opera!*[1]

En weg als de wind waren Sam, Dick en Ben, even als hunne zusters, en eer ik den tyd had te zien waer het rytuig was dat Lord John hen had aengewezen, zaten

(1) Samuel! Richard! Benjamin! zie dáer!... eene andere koets! neem haer... Spoedig Samuel!... Benjamin, Richard haest u!... Haest u!... Ik zal u in het Opera wachten!

allen er reeds in, en een stond later, reden zy my, onder elkander lachend en schertsend, voorby.

Wat kon ik doen? Niets, dan myne gramschap ter zyde schuiven en zoo haest mogelyk met de peerden van St-Franciscus, dat is te zeggen, op myne eigene stelten, of zoo gy het liever hebt, te voet het plein verlaten. Nu, dit was ook wat ik deed.

Maer waer heen wilde ik my begeven? Ik was van gedacht geweest een uertje of anderhalf rond Brussel te ryden en daerna het overige van den avond in het Opera der hoofdstad door te brengen. Doch dit gedacht moest ik nu ook maer laten varen. Had ik niet gehoord dat Lord John er heen ging? Ik had my tot nu toe niet te beloven gehad van den gewezen Manchesterschen of Sheffieldschen messenmaker, en zoo ik hem nog onmoette, zou ik my te zeer tegen hem in gramschap hebben ontstoken; en ten andere, wie weet, wat part speelt hy my nog!

- Neen, - riep ik uit, - weg met John Bull! weg met hem! Ik wil hem niet meer hooren noch zien!...

Daerop begaf ik my naer het *Parc*, doch daer ik er, in de verte, engelsche *sirs* met engelsche *ladies* zag wandelen, verbleef ik er niet lang. Het koffyhuis werd nu myn toevlucht; doch ook dáér trof ik onderdanen van koningin Victoria aen; in een tweede en een derde verliep het niet beter; overal waer ik den voet zette, werd ik aenstonds verdreven door verzamelaers van koperen knoppen en dito nagelen, en ik dwaelde dien avond langs Brussels straten rond, *comme une âme en peine*[(2)], zoo als de franschen het zouden heeten. Geene vyf minuten zat ik in een koffyhuis, of daér hoorde ik eene stem, die my als een mes door oor en hert sneed, roepen: *Garçon*, *a glass*

(2) Als eene ziel in 't vagenvuer.

brandy[1]; een tweede vroeg: *A glass gin*[2]; een derde schreeuwde: *Garçon, a glass whisky, quick*[3]; enz. enz., allen deden de koffyhuisbedienden loopen, om kleine glaesjes genever, dat zy hoesten en krochten; de arme *garçons* antwoordden: *me v'la m'sieu*[4]; en wisten waerlyk niet waer zy het hadden; men hadde zeer gemakkelyk met het getal glaesjes dat zy binnenzwolgen een heel groot vat kunnen vullen.

Zeg my nu toch! wat kon ik doen? - Niets dan hun laten drinken, - is uw antwoord. Welnu, zoo ook dacht ik erover; doch daer ik eene soort van afkeer tegen de inboorlingen van gene zyde des kanaels had gekregen, kon ik ook niet langer meer in hunne tegenwoordigheid verblyven. In het heengaen was ik nogthans gedwongen, niettegenstaende den tegenzin dien ik voor hen gevoelde, eenigzins geestdriftig uit te roepen:

- Oh! fiere kinderen Albions, wat magen! wat hebt gy toch magen! Ik geloof dat gy ze van binnen met leder hebt laten voederen! Gy drinkt als echte... sponsen. Het tiende gedeelte ervan in eene belgische maeg, ware genoeg om den eigenaer plotselings stokdood onder de tafel te doen rollen!...

De maet was thans boordvol. Nog een druppel, en zeker zou zy overloopen! Om zulks te voorkomen, besloot ik, my, tegen de ontmoeting der engelschen, in myn bed te gaen verschuilen; ook belde ik weldra aen het *Hôtel de Russie* aen. Na eenige oogenblikken voor de deur te hebben gewacht en nog eens te hebben gescheld, hoorde ik iemand langs binnen traegzaem komen aengesloefd; waerop my dan ook spoedig werd geopend door den beleefden walenjongen die my in den achtermiddag aen tafel had gediend. Ik groette hem eventjes, en wilde binnentreden; doch hy hield my staen met de vraeg:

- Waer gaet mynheer heen?
- Naer myne kamer, was myn kortbondig antwoord.
- Uwe kamer? - hernam de bediende eenigzins verbaesd.
- Wel ja, weet gy niet, N° 23! -
- Ha! N° 23; maer...
- Welnu!...
- N° 23... is genomen, mynheer.
- Ik weet het wel, zy is het door my.
- Ik vraeg u om verschooning, mynheer...
- Hoe zegt gy?...
- Er logeert eene engelsche familie op N° 23, mynheer.
- Geef my dan slechts eene andere.
- Onmogelyk, mynheer.
- Onmogelyk?...
- Alle de ledige kamers zyn genomen.
- En door wie, als het u belieft?
- Door de zelfde engelsche familie.
- En waer wilt gy dan dat ik den nacht doorbrenge?
- Dat gaet *my* niet aen, mynheer; dat is *uwe* zaek.
- Zeg my eens, *garçon*, hoe is de naem dier engelsche familie?
- Lord John Bull, mynheer.
- By den drommel!...

(1) Jongen, brengt my een glas brandewyn!
(2) Een glas genever!
(3) Jongen, een glas whisky, spoedig!
(4) Ik kom, mynheer!

Ik dacht een geduchten uitval te doen tegen den hotelbediende; doch hy liet er my den tyd niet toe. Zachtjes, op een door en door beleefde wyze, schoof hy my buiten, en wierp my de deur voor den neus.

Daer straks zegde ik u dat de maet boordvol was, en één druppel te meer haer zou hebben doen overloopen. De familie John Bull had myn bed ingenomen; dit was nu de druppel die de maet deed overloopen. Wat afkeer ik ook voor de engelschen gevoelde, toch kon ik my thans niet onthouden, eenige woorden in de britsche tael mynen mond te laten ontvallen. Ik trok zoo ruw ik kon met de bel van het hotel, stampte herhaelde malen, zoo hard mogelyk, tegen de poort, dat de geburen door het lawyd dat ik veroorzaekte op dit ontydig uer - het was byna middernacht - er door ontwaekten, hunne vensters openden, en verwonderd hunne met toppermutsen gedekte hoofden buitenstaken. Toen er volk genoeg door de vensters keek, schreeuwde ik uit al myne kracht:

- *Away*, *John Bull!... Away*, *english dogfisch!... Away! away!... Three growls... five*, *ten*, *twenty*, *a hundred beargrowls for every english buldog!...*[1]

En werkelyk, in myne dolle gramschap, voegde ik de daed by de woorden en hief dry beergegrollen ter eere der onderdanen van koningin Victoria aen. Doch een vreemdeling die in het *Hôtel de Russie* logeerde - zeker een engelschman - scheen met myne wraekneming niet in te stemmen; want hy goot my den inhoud zyner lampet op het hoofd. Dit onverwacht doopsel, alsmede het gelach welk het by de geburen deed ontstaen, bracht my een weinig tot bedaren, en deed my zien dat ik had gehandeld als een jonge spring in 't veld of liever als een echte dolleman, en ik haestte my zoo spoedig mogelyk het tooneel myns heldenfeits te ontvluchten, uit vrees dat de eene of andere *sergent de ville*[2],

(1) Weg met John Bull!... Weg engelsche zeehond!... Weg! weg!... Dry gegrollen... vyf, tien, twintig, honderd beergegrollen voor iederen engelschen bulhond!...

(2) Stadspoliciedienaer.

my een nacht kostelooze herberging mocht komen aenbieden.

Toen ik eenige straten verder was, vroeg ik my af:

- En thans, goede vriend, zeg my eens waerheen? Waer gaet gy nu den nacht doorbrengen?

Op dit oogenblik kwam er, uit eene naestgelegene straet, een dronken engelschman, - ten minste veronderstelde ik zulks aen zynen spraektoon - aengewaggeld, die in de fransche tael zong:

A la belle étoile,
mon ami[(1)]!
A la belle étoile!

Dit was te veel! nu had ik niet alleen genoeg van de engelschen; ook Brussel, waer ik niets dan *djekken* ontmoette, boezemde my afkeer in; het zal dus ook niemand verwonderen, dat ik het op een loopen zette en niet stil hield vooraleer ik my buiten Belgiës hoofdstad bevond. Buiten de poort schudde ik my het stof van de schoenen, - zeker om te toonen dat ik niets van den grond wilde mede dragen die dagelyks door zoo vele myner vyanden werd betrapt - en begaf my aenstonds op weg naer Antwerpen. Toen ik omtrent een kwaert uers verre was, hoorde ik een gerucht, als dit van een in de verte aenrollenden wagen; en inderdaed, eenige minuten later, zag ik dat ik my in myne gissing niet had bedrogen: het was de nachtwagen voor goederenvervoer tusschen Brussel en Antwerpen.

- Koetsier, - riep ik, - hebt gy nog plaets in uw rytuig?
- Ja, mynheer, - kreeg ik tot antwoord.
- Hebt gy nog andere reizigers geladen? - vroeg ik andermael.
- Nog een engelschman, - sprak de koetsier, die even met zyn rytuig stil hield.
- Ry dan maer voort, - sprak ik diepzuchtend, - ik ga niet meê. Ik heb gezworen de ootmoedigste te zyn, en dáér waer zich een verwaende, hoogmoedige, onbeleefde, kunstelooze *djek* bevindt, hem altoos de eereplaets te laten behouden. De kinderen Albions zyn myne vrienden niet: ik houd niet van verzamelaers van lava, koperen knoppen en dito nagelen. Ry maer voort, koetsier, ry maer voort, gy hebt een engelschman geladen... Gy kunt hem van herte lief hebben; doch ik... Nu, om het even... Ry maer voort, ry maer voort... Wat ik u wensch, is een goed drinkgeld; doch zie maer goed toe dat hy u niet met valsche munt betale...

De nachtwagen was reeds zoo verre dat ik hem over den steenweg hoorde rollen. Alles was stil op de omliggende velden, en toch scheen het my toe, als of in de verte hoorde zingen; want elken oogenblik tuitte my in de ooren het referein:

A la belle étoile,
mon ami!
A la belle étoile!

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet.*)

Kunst- en letternieuws.

Onder den titel van: *Documents pour servir à l'histoire de la Bibliographie médicale belge avant le XIX*[e] *siècle (premier supplément*), heeft de achtbare en geleerde heer Dr C. Broeckx eene nieuwe verhandeling uitgegeven welke de aendacht verdient van alwie eenig belang in de nationale geschiedenis stelt. De onvermoeibare

(1) Onder den blauwen hemel, vriend!

geneesheer zegt in zyne inleiding: ‘De koninklyke Akademie van geneeskunde van België heeft voor prysvraeg uitgeschreven: “*Eene beredeneerde waerdering te geven van de diensten door de belgische geneesheeren bewezen aen de geneeskunde en aen de takken die met haer in verband staen*, *de veeartsenykunde uitgenomen*, *gedurende de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw.*” Deze vraeg, zegt de heer Broeckx, behoort gansch tot onze lievelingsstudiën. Ook, indien de hoedanigheid van titularis van deze vereeniging, geene rede van uitsluiting ware geweest, dan hadden wy ons, buiten twyfel, in het strydperk geworpen en de kans van het konkoers gewaegd. Evenwel hebben wy de gelegenheid niet willen laten verloren gaen om de mededingers behulpzaem te zyn in het oplossen van het vraegpunt, met hen eenige weinig bekende bronnen te doen kennen.’

Gelyk men ziet, is het doel dat de oppergeneesheer van St-Elisabeth's gasthuis zich voorstelt, belangloos en edel; zyn schrift zal dan ook met belangstelling door des kundigen worden ontvangen. In alphabetische orde opgesteld, beantwoordt het oogenblikkelyk aen alle nasporingen; doch voor ons, Vlamingen, bezit het eene dubbele waerde, daer het ons een bewys geeft, met welke vlyt de vlaemsche geneesheeren van vroegere eeuwen zich op de studie van hun vak hebben toegelegd. Met den heer Broeckx mogen wy getuigen: ‘dat de belgische lezer zich niet kan vrywaren van een gevoel van nationale fierheid wanneer hy ziet dat het kleine land waer hy het licht zag, zulk eene massa van belangryke schriften over de geneeskunde heeft voortgebracht.’

- M.L. Van Ruckelingen, schryver van *België onder Maria-Theresia*, houdt zich tegenwoordig onledig met het opstellen van een vervolg aen dit geschiedwerk: *België onder Joseph II.* Alwie in het bezit is van eenige inlichtingen of documenten over het bedoelde tydvak, wordt verzocht, in een historisch belang, dezelve welwillend mede te deelen.

- Verschenen, te Antwerpen, by de kinderen Van Uffelen, Lombaerde-vest: *de Eijerboer*, almanak voor 1859. - Dit boekje bevat bydragen der beste Antwerpsche schryvers, en kost slechts 25 centimen.

- By G. De Crom, Breedestraet, te Antwerpen, *Nieuwjaarsblaadjes*, almanak voor 1859. Prys 25 centimen. Een keurig gedrukt boekje, bevattende liedjes, gedichten en geestige gezegden van verschillige oudere en jongere schryvers.

Een zerk der XVIe eeuw.

De plaetsneê aen het

PLAETSNEÊ DOOR JAEK GONS.

hoofd dezer aflevering gesteld, vertoont een zerk welke vroeger in de kerk van Aertselaer, ter nagedachtenis van vrouwe Catharina van Belle, was geplaetst. Hy dagteekent van het tydstip de *hergeboorte* en mag als een niet oneigenaerdig overblyfsel der kunst der XVIe eeuw worden aenzien; echter is het niet uit hoofde zyner kunstweerde dat wy dien gedenksteen mededeelen: wy geven hem als een getuige der kleedy onzer voorouders, tevens doende opmerken, welk ryke veld tot nasporingen de grafzerken, onder het oogpunt der kleedykunde beschouwd, aen onze nationale kunstenaren en oudheidkundigen opleveren.

Vrouwe Catharina van Belle, was dochter van Jan van Belle, tresorier-generael van keizer Maximiliaen I, en van vrouwe Catharina van Ackere. Zy trad in den echt met Peeter van der Straten, ridder, heer van Cleydael, geboren in 1479. Deze edelman was volgens den heer F.-V. Goethals, wien wy deze en voorgaende genealogische inlichtingen ontleenen, niet alleen in den krygsdienst ervaren, maer

bezat nog buitendien dusdanige kennis der staetkundige wetenschappen, dat keizer Karel hem den titel van voorzitter der Munt te Brussel schonk en hem riep om deel van zynen raed te maken.

Peeter van der Straten stierf omstreeks 1534, en werd te Belle, by Termonde, begraven. ‘Zyne echtgenoote, zegt nogmaels de heer Goethals, overleed den 27 october 1554; zy rust in de choor der kerk van Aertselaer en Cleydael, alwaer hare kinderen haer een blauwsteenen gedenkteeken lieten oprichten, en waerop zy in de kleedy van *weduwe* is voorgesteld, hebbende aen hare zyden de wapens van Straten en Belle. Tien kinderen waren uit haren echt voortgesproten.’ Aen de hoeken des zerks, ziet men de zinnebeeldige teekens der vier evangelisten, welke op dit tydstip, volgens een oud gebruik, om zoo te zeggen, nog algemeen op de gedenksteenen werden gebeiteld. Het randschrift luidt: (*Hier leet*) *begraven die Eerbare Jouffr. Katerine van Belle weduwe wijlen Pieters vā der Strāte heere vā Cleijdaele sterf ā*^{o} *xv*^{e} *liiij den xxvij*^{en} *octobris.*

De heerlykheid van Cleydael was eene der voornaemste van het voormalig hertogdom Braband en talryke herrinneringen zyn aen haren naem gehecht; wenschlyk ware het dus dat een onzer oudheidkun-

digen eensdags het verleden van het gryze slot te boek stelde.

Eenige groote mannen Belgies.
(Vervolg, zie blz. 97, 108, 151, 153, 161, 171 en 177.)

BALTHAZAR OMMEGANCK.

Balthazar-Pauwel Ommeganck, zag het levenslicht te Antwerpen, den 26 december 1755. Zyn vader was Pauwel Ommeganck en zyne moeder Barbara Laenen, uit welk huwelyk zeven kinderen voortsproten, waervan Balthazar het vierde was. Uit de archieven der vermaerde Antwerpsche St-Lukasgilde blykt dat deze meester den 17 september 1767, dus op twelfjarigen ouderdom, als leerling van den verdienstelyken schilder Hendrik-Joseph Antonissen, die tweemael deken dezer gilde was, namelyk in 1763 en 1773, werd ingeschreven. De jonge Ommeganck volgde de lessen der Antwerpsche Akademie, waer hy ook, in 1771, den tweeden prys der teekenkunde naer het antiek behaelde. In 1775 werd hem den derden prys naer het levend model toegekend. Het vak waerin hy uitblonk, was het landschap met dieren gestoffeerd, en bovenal met schapen, welke hy byzonder wel schilderde. In 1781 trad hy in den echt met mejuffer Petronella-Isabella-Maria-Jacoba Parrin, dochter van Jan Parrin en Petronella Sprangers; uit deze echtvereeniging sproten negen kinderen voort, twee zoons en zeven dochters; eene dezer laetsten, welke later de echtgenoote werd van den heer Gabriël Baesten, beoefende, even als haer vader, de schilderkunst.

Toen in 1788 de *Maetschappy der Kunstvrienden* werd opgericht, was Ommeganck een der stichters dezer vereeniging, die zich voorstelde, by middel van jaerlyksche tentoonstellingen van kunstvoorwerpen, de yverzucht der kunstenaren aen te prikkelen, en de jongere schilders en beeldhouwers het middel te verschaffen zich te doen kennen. Het is uit deze vereeniging dat de huidige *Koninklyke Maetschappy ter bevordering der Schoone Kunsten te Antwerpen*, waervan Ommeganck, by zyn overlyden, de ondervoorzitter was, voortsproot; het is ook deze instelling die tot toonbeeld verstrekte aen alle andere welke later hier te lande werden opgericht. In september 1789, openden de *Kunstvrienden* hunne eerste tentoonstelling; Ommeganck had er vier schilderyen en eene teekening zyner hand opgehangen. De tweede tentoonstelling werd in 1790 gehouden; en onze kunstenaer had haer nogmaels met vier schilderstukken begiftigd. Ommeganck schilderde gezichten uit de omstreken van Antwerpen, doch by voorkeur, bracht hy tafeereelen uit het bergachtige Walenland op het doek.

In 1789 werd de befaemde landschapschildder benoemd tot deken der St-Lukasgilde; zyn naem was de laetste schitterende strael aen deze beroemde kunstinstelling, daer de franschen in 1794 de aloude Gilde vernietigden.

Op 17 juny 1796 werd Balthazar Ommeganck tot leeraer der Antwerpsche Akademie van Schilder- Beeld- en Bouwkunde benoemd, en op 8 july daerna, als dusdanig aengesteld. In 1799, werd hem op de tentoonstelling van Parys den eersten prys van het landschap toegekend, zonder hy daer toe had medegedongen, daer het stuk waermede hy den prys behaelde, slechts een klavier was, dat, buiten zyne

wete, door een zyner vrienden naer de tentoonstelling was gezonden. In 1802 behaelde onze kunstenaer een aenmoedigingsprys op dezelfde tentoonstelling; en in 1809, werd een zyner schilderstukken, dat te Parys was ten toon gesteld, door het fransch staetsbestuer aengekocht, terwyl hy tevens door het *Institut de France* tot briefwisselend lid werd benoemd. In 1812, vinden wy Ommeganck nogmaels op de Parysche tentoonstelling terug.

Toen in 1804 de Antwerpsche Akademie werd heringericht, werd Ommeganck tot lid van den Bestieringsraed dezer instelling benoemd, lidmaetschap dat hy behield tot den dag zyner dood. Men weet dat de franschen in 1794, België van een groot getal meesterstukken beroofden. Toen in 1815 Napoleon door de wapenmacht der vereenigde mogendheden was gevallen, vereenigde zich Ommeganck met eenige zyner kollegas der Maetschappy ter Bevordering van Schoone Kunsten, ten einde de middelen te beramen om in het bezit dezer kunstschatten terug te keeren. In deze vergadering, waerin Ommeganck afdoende redenen had doen gelden, werd gestemd dat men een rekwest naer Willem I, toenmaels koning der Vereenigde Nederlanden, zou zenden, om dit doel te bereiken. Het gevolg hiervan was dat Ommeganck naer Parys werd gezonden, in hoedanigheid van byzondere afgeveerdigde der stad Antwerpen en als tweede afgeveerdigde van koning Willem, ten einde de Vlaemsche meesterstukken op te sporen. Uit de briefwisseling van den Antwerpschen kunstenaer blykt dat, toen de afgeveerdigden zich terug in het bezit zagen der kunstvoortbrengselen die zy naer Parys waren gaen halen, Ommeganck deze vergezelde op de terugreize van Parys naer Brussel en vervolgens naer Antwerpen. Te Brussel liep hy zelf het gevaer te worden verpletterd door den val eener kist, de *Hemelvaert van Maria* door Rubens voor het Hoog-Altaer der O -L. Vrouwe Kerk geschilderd, bevattende. Deze dienst aen het Vaderland

bewezen, werd door den koning beloond met de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw en de stad Antwerpen schonk hem de medalie die zy had doen slaên ten einde het geheugen aen dit feit te vereeuwigen. In 1817 begaf zich Ommeganck met Matthys van Breé, later Bestierder der Akademie van Schoone Kunsten van Antwerpen, naer Brussel, ten einde het tafereel de *H. Familie*, door Otto van Veen voor de oude Kathedrale Kerk van Antwerpen verveerdigd, en dat zich in het Musaeum dier stad bevond, terug te eischen. Deze zending werd met den gewenschten uitslag bekroond. Dit stuk hangt thans in de Bestuerkamer van O.-L. Vrouwe kapel in de hoofdkerk van Antwerpen.

Korten tyd na de teruggave der meesterwerken onzer oude Vlaemsche School, stelde Ommeganck een zyner tafereelen te Parys ten toon; dit stuk werd er by middel van een messteek geschonden; deze laffe daed werd toegeschreven aen den haet dien onze kunstenaer zich had berokkend uit hoofde der moeite die hy zich had gegeven om België in het wederbezit te doen keeren der in 1794 door de franschen onfroofde schilderyen. Ommeganck deelde echter niet in dit gevoelen; hy schreef deze daed toe aen den eenen of anderen franschen schilder, die zich hierdoor, op den door hem genoten byval had willen wreken. Ook, toen zich een liefhebber aenbood, die deze schildery wilde koopen in den staet waerin zy zich bevond, weigerde hy zulks, en stemde slechts toe haer af te leveren, wanneer hy haer gansch zou hebben hersteld; ook deed hy zulks met zooveel talent dat de meskerving onzichtbaer werd.

In 1820 had de befaemde landschapschilder het ongeluk zyne echtgenoote te zien ten grave dalen. Dit verlies overleefde hy slechts eenige jaren: den 18 january 1826, verwisselde hy het tydelyke met het eeuwige, en op 21 derzelfde maend werd Balthazar Ommeganck, een ontsterfelyken naem nalatende, op het kerkhof der voorstad St-Willebrords begraven. Ommeganck liet eene groote fortuin na, en zulks zal niemand verwonderen, daer de kleinste zyner schilderstukken hem 2500 à 3000 franks en de grooteren 4000, 5000, ja zelfs 6000 franks werden betaeld; enkele teekeningen werden hem met 1000 frs. vergolden. Zyne schilderyen en teekeningen zyn nog zeer gezocht en worden, by voorkomende gelegenheid, tegen hooge pryzen aengekocht.

Buiten de hooger opgegevene eeretytels van Ommeganck bezat hy ook de lidmaetschap van het Nederlandsch Instituet, der Akademie van Amsterdam, der Keizerlyke Akademie van Weenen, der Koninklyke Akademie van Munich, alsook der Akademiën van Schoone Kunsten van Brussel en Gent.

Balthazar Pauwel Ommeganck heeft eene zuster gehad, Maria-Jacoba, die den 14 oogst 1760 werd geboren, en even als haer broeder het vak der landschapschildering beoefende. In 1786 huwde zy met Hendrik-Aernout Myin, een niet onverdienstelyk landschapschilder. Hendrik Myin overleed den 5 april 1826 en Maria Ommeganck den 16 december 1849. Beide werden op het kerkhof van St-Willebrords begraven[1].

JAN-FRANS VAN DAEL.

(1) Men vergelyke deze en de volgende levensschets met den *Catalogue du Musée de la ville d'Anvers*, waeruit wy dezelve hebben getrokken als uit eene echte en zekere bron.

Deze beroemde bloemenschilder werd te Antwerpen geboren, den 27 mei 1764; hy was de zoon van Cornelis-Frans en van Anna-Theresia Stravius. Hy was leerling der Akademie, waer hy in 1784 den 2^{den} prys der bouwkunde en den 12^{den} der teekenkunde naer het levend model behaelde. Het volgend jaer bekwam hy den 1sten prys der bouwkunde, tot welk vak zyne ouders hem schenen te bestemmen. Wat hier ook van zy, reeds in 1784, alsook in 1785, staet hy in de akten der Akademie als schilder geboekt. In 1784 werd den jongen kunstenaer door de Akademie een certificaet afgeleverd om te reizen naer Parys of elders; in dit stuk staet Van Dael in zonderheid als bloemenschilder aengeduid.

In Frankryk verveerdigde Van Dael de dekoratiën voor de kasteelen van Chantilly, St-Cloud en Belle-Vue, waerna hy zich heel en gansch aen de beoefening van zyn geliefkoosd vak, het schilderen van bloemen en fruiten, overgaf; zyne eerste schildery werd het eigendom der gravin d'Orsel, die het zelve slechts 12 gouden louis betaelde. Op korten tyd verwierf hy echter zooveel byval, dat hem in 1793, in den Loever de inwooning werd toegestaen, eene gunst die men slechts aen verdienstelyke kunstenaren schonk. Aen Van Dael werden beurtelings door Napoleon, de Keizerinnen Josephina en Maria Louisa, alsook door Lodewyk XVIII onderscheidene bestellingen gedaen, waervoor hem hooge pryzen werden betaeld. Napoleon en Lodewyk XVIII, schonken den begaefden Antwerpschen bloemenschilder de groote gouden medalie, en in 1825 werd hy tot ridder van het Eerelegioen benoemd. De koning der Belgen, Leopold I, schonk hem insgelyks eene eeremedalie. Van Dael stierf te Parys, den 20 meert 1840, door den ouderdom; de onophoudende werkzaemheid en inzonderheid het lyden aen het graveel, hadden zyne verstandelyke vermogens uitgeput.

Hy werd begraven op het kerkhof *Père la Chaise*, naest Geeraerd van Spaendonck, zyn medestrever en landgenoot. Het Musaeum van den Loever bezit dry schilderyen van Van Dael, welke van 1816, 1819 en 1823 dagteekenen; de eerste werd hem 4000 en de twee andere 6000 franks betaeld. Het Musaeum van Antwerpen bezit het portret dezes meesters, uitgevoerd door den kunstschilder Robert Lefèvre.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De reizende Engelschen.
(*Vervolg en slot; zie bl.* 1, 11, 18, 174 *en* 188.)

Zoo vervolgde ik myne reis naer Antwerpen, en daer de engelschen niet houden van des nachts langs de groote baen te wandelen, - ten minsten wanneer zy zich in een vreemd land bevinden; want ik heb ergens gelezen dat de engelsche natie niet alleen ryk is aen behendige *pick pockets*(1), maer dat zy ook voor geene andere hoeft achteruit te wyken voor wat de alom geëerde en beroemde gilde der *chevaliers de la nuit et du grand chemin*(2) betreft, - kwam ik, den volgenden morgend, gelukkig in myne geboorteplaets aen, zonder welkdanige verdere onaengename ontmoeting. Slechts toen ik reeds binnen Antwerpens muren terug was, ontmoette ik eenen myner goede vrienden, die my strak in de oogen keek en vroeg van waer ik kwam. Ik haestte my hem te antwoorden, dat ik een dag en een nacht voor plezier was uit geweest; waerop hy zegde:

- Ik dacht het wel; gy ziet er ook heel plezierig uit. Indien ik u een raed mocht geven, vriend, ik zou u aenmanen u ter rust te leggen. Gy verstaet my, niet waer? Hoor, leg u spoedig te bed; gy ziet er uit als iemand die niet slechts één dag, maer ééne gansche maend voor plezier is uit geweest.

'Gy verstaet my?' had myn vriend my gezegd, en ik verstond hem in het geheel niet; toch deed ik wat hy my had geraden: te huis gekomen, legde ik my spoedig te bed en... droomde een ganschen dag en nacht van reizende engelschen die my tot hun slachtoffer hadden gekozen, en niet ophielden my te vervolgen, en die ik, wat moeite ik ook inspande, maer niet kon ontvluchten. Sints dien heb ik de gewoonte, elken avond vóór ik moet op reis gaen, by myne gewoone gebeden te voegen: 'Heere laet niet toe dat ik lieden van gene zyde des kanaels ontmoete.'

Hoe den lezer bovenstaende schets heeft bevallen, weet ik niet, en ik hecht er ook niet zeer veel belang aen, om de eenvoudige reden, dat ik er niet de vader maer de peter van ben. Zie hier hoe ze my in handen kwam. Over eenige maenden werd my, aen huis, een pakje ter hand gesteld, door een kleinen jongen, die zegde, het zelve van een onbekenden heer te hebben gekregen, om het aen my te overhandigen. Een brief, myn opschrift dragend, begeleidde het pakje. Ik haestte my den brief te openen en las:

Geachte Heer,

Hierby ontvangt UEd. eene schets, met verzoek dezelve in het licht te laten verschynen; doch, daer ik my, uit hoofde myner ernstige *positie*, met geene ydele en lichtzinnige bezigheden mag inlaten, verzoek ik UEd, deze schets onder *uwen* en niet onder *mynen* naem te laten verschynen.

Daer ik denk dat UEd. gereedelyk in myn verzoek zal instemmen, want de heeren romanschryvers en dichters zyn immers slechts op roem uit, en misschien kan myne

(1) Gauwdieven, beurzensnyders.
(2) Nachtdieven en baenstroopers.

schets UEd. aen dit ding helpen, zonder dat UEd. noodig heeft uwe inbeelding in het minst te vermoeijen, heb ik de eer UEd. van herte te groeten.

UEd. onderdanigste dienaer en toekomende naemlooze medearbeider.

J.B.A. VERTAAM-NORDT.

In den beginne was ik ontevreden op dien onbekenden heer J.B.A. Vertaam-Nordt. Wat dacht hy wel?... voor wie hield hy my?... Dacht hy dan dat ik er op uit was om met de pluimen eens anderen te willen pryken?... Met een woord, ik besloot kort weg dat zyne schets nooit in druk, - ten minste door my, - zou worden gegeven. En ik had hiertoe nog eene andere rede: indien ik myn naem onder het stuk nederschreef, zou iedereen niet denken, en met recht, dat ik bekwaem was om my in sommige omstandigheden te gedragen als een echte dolleman, zoo als de held - of liever het slachtoffer - dezer schets zich gedroeg op de *Place Royale* en voor de deur van het *Hôtel de Russie.* Neen, in plaets van roem in te oogsten, zou ik my slechts bespottelyk maken; en dit kon ik my niet over het hert krygen.

De schets van den heer J.B.A. Vertaam-Nordt was dus veroordeeld om in het duister te blyven; toen ik eenige weken later, in een dagblad, onder de rubriek *sterfgevallen*, het overlydensbericht las van zekeren heer J.B.A. Vertaam, weduwenaer van Anna-Maria Nordt, - zonder twyfel de schryver van de bovenstaende schets, - grondeigenaer, oud 33 jaren, 9 maenden en 18 dagen. Nu moest ik zyn naem niet langer meer verzwygen, en kon ik *zyn* werk, onder *zyne* verantwoordelykheid laten verschynen. Ik overlas dan nog eens zyn schrift, veranderde de spelling van *Des Roches* in eene nieuwere, aerzelde eenige oogen-

blikken tusschen de tytels: *De Reizende Engelschen* en *Een dag voor plezier uit*, gaf den voorkeur aen den eersten en bestemde het *geestig* (?) werk voor de lezers der *Vlaemsche School.* Indien er onder hen zich mochten bevinden die my voor deze buitengewoone gunst zouden willen bedanken, zoo verzoek ik hen my hunne brieven vrachtvry toe te sturen; alle *niet gefrankeerde*, zullen, zonder onderscheid, hardnekkig worden geweigerd.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Leed en liefde.

De dichter schreef; - en op zyn zetel leunde
Zyn jonge vrouw; - teêr en bevallig boog
Heur hoofdje dat haer handpalm ondersteunde,
Op zynen schouder. - In haer donker oog.
Lag gansch haer schoone ziel, zoo zacht zwaermoedig;
O zy was lief! met 't lelieblank gelaet;
Onschuldig als een engel en zoo goedig:
- Zy, als een kind, had nooit gedroomd aen kwaed.

Doch ziet, daer glydt een traen op heure wangen;
Waer denkt zy aen? - De dichter schryft stil voort;
Zyn ziel ontloste zich in liefdezangen,
Voor haer, die op zyn zetelfloers gehangen,
Een fluisteren van heil en liefde hoort.
Zy was bedroeft, en liet een zuchtje hooren; -
De dichter keert zyn hoofd om, streelt heur hand,
En vraegt, wat harer ziele rust kwam stooren,
In welk gedacht heur englengeest verloren
Is, en wat heimwee haer dus overmant?

Zy antwoordt: - o te zalig is ons leven:
De hemel geeft ons toch te veel genot!
Ik ben bevreest en huiver voor ons lot;
Want als ik u aenschouw doet my iets beven:
Niet waer, myn dierbre, denkt ge ook niet dat God
Ons al te mild zyn zegen heeft gegeven?
My dunkt daer broeit iet boven ons geluk,
Als donderwolken in de schoonste dagen
Des zomers; - daerom is het dat ik buk,
In vrees dat zy ras komen, donkre vlagen. -

Zy weende luid. - Een treurge glimlach speelde
In 's dichters oog, wen hy haer tranen zag;
Hy drukte vaster hare hand en streelde
Haer blonde lok, die op zyn schouder lag.
Hy fluisterde wyl hy haer voorhoofd kuste,
Dat thans nog dieper op zyn boezem ruste:
- Myn engel, denk zoo'n sombre Droomen niet:
Er ryst geen zwarte lucht in ons verschiet!
God is zoo goed voor ons; zyn vaderoogen
Zyn zeker van verrukking stil bewogen,
Wen Hy het heil van zyn geliefden ziet.
Uw goede ziel zou zoo niet denken mogen!
Genieten wy de vreugd die 't lot ons biedt!

- God weet aen elke wond een heul te geven:
De zonneschyn en dauw zyn 't bloemenleven;
Zy lispelen van minnen ondereen;
De vlinders komen soms heur blaedjes kussen.
Zie de arme vogels zyn zelfs nooit alleen:
Zy vliegen bly en kweelen ondertusschen
Een liefdezang. - God schonk my uwe ziel,
Uw hert, waerin een glans van englen viel!
En voor het leed dat u vroegtydig griefde,
Gaf Hy u volop troost; - die is myn liefde! -
Kom, neem een kus, en Hy droogt uwe traen:
Geen wolkje zal door zoo een hemel gaen!

Zyn zoete tael mocht geen vertroosting schenken;
Zy werd nog sombrer rustend nevens hem.
Wat akelig voorgevoel, wat wreede stem,
Deed haer gedurig zoo aen ramspoed denken?
Was 't als de wind, die vóór een storm ontstaet,
En by den avond door de velden gaet,
Om reeds vooraf een tengre bloem te krenken?

Neen, dichter, ach! gy hadt thans niet gedacht,
Wat zware slag u korts daerna zou treffen!
Hoe kon uw lieve gade dat beseffen?
Och! waerom hadt zy tegenspoed verwacht?
Had zy misschien een engel in haer droomen
Gezien, die haer stil spreken kwam van God;
Van gloriekrans, van in den hemel komen;
Van englenschoonheid, englenheilgenot?

Wie weet het!... korte dagen zyn vervlogen:
Zy kwynt en schouwt u medelydend aen;
En gy, gy leest in haer gevoelige oogen,
Die met een zweem van smert zyn overtogen,
Dat zy haest eeuwig van u weg zal gaen.
De lelie stierf in 't prachtig morgenglooren
Van hare lente; zy was slechts geboren,
Om u een toon des zangs te doen verstaen,
Dien gy in volle harmonie zult hooren
Met haer, als t' uer der eeuwigheid zal slaen.

Sinds leeft gy niet meer als in donker zangen,
Die schetsen wat ontgoochling en wat leed,
U uit een hemel in een rampspoel smeet,
Waer alles met het rouwfloers is omhangen;
En daerom als gy nu geluk aenschouwt,
Klopt bang uw hert dat op vernieling rouwt,
Bewustend in zyn niet, hoe onbestendig
Geluk is! - vaek hoort gy dees stem inwendig:
- 'De hemel geeft ons toch te veel genot!
Ik ben bevreest en huiver voor ons lot.' -

C. VERHULST.

CONTICH.

Aen myne zuster.

Zuster, gy, die jong en bloeijend, 's levens rampspoed nog niet kent,
Die slechts biddend uwe blikken naer Gods lieven hemel wendt,
Ach! gy weet niet, wen ge mymrend, vaek op uwen broeder ziet,
Wen hy eenzaem zit te droomen, dat hy lydt aen wrang verdriet.

Neen, gy weet niet wen hy uren 't kwynend oog door 't venster richt,
Wat er in zyn boezem omgaet, wat er op zyn herte ligt;
Wel, dat gy het niet moogt weten, braef, eenvoudig, teeder kind,
Die tot heden nog geen doornen op de baen des levens vindt!

Zuster, op myn wezenstrekken leest gy al het bitter niet,
Dat in 's dichters levensbeker vaek het wreede noodlot giet;
Neen, gy weet niet dat ik eenmael ook aen liefde heb geloofd,
Liefde, die den bloei der lente en myne vreugd heeft uitgedoofd.

Liefde! - neen, gy kent er geene als uwer oudren liefde, kind,
Die gy tevens in de vriendschap van uw broêr en zuster vindt;
Schoone bloemen, lieve vogels, mint gy innig in het veld,
Als het groen, aen struik en bloemen, ons de blyde lente meldt.

Mocht gy nooit een liefde kennen dan voor bloemen en voor groen,
En voor moeder! o het leven zou dan geene pyn u doen,
Geene doornen biedt die liefde; zy is zalig, kuisch en zoet,
Zy bedriegt niet, noch zy huichelt, nocht zy stormt op 't zwak gemoed.

Als ik voortaen zit te mymren, roep my tot my zelven weêr,
Want het droomen doet myn herte dikwyls onverdraeglyk zeer;
Uwe stem zal my vertroosten, - spreek me van de dagen, kind,
Toen ik jong nog, in de wouden, ook de vogels heb bemind;

Toen ik in de lieve lente 't lieflyk violetje zocht,
Langs de boorden van de beken, en in kransjes samen vlocht;
O herinner my die dagen! ik was schuldeloos en bly;
Vaek brengt 't spreken myner kindsheid aen myn hert verlichting by!

A. VERBEECK.

CONTICH.

Menschenliefde.

Wie by 't zien van 's broeders leed,
Menschenliefde in 't hert voelt woelen,
Reddend zyne handen biedt
Waer hy 't vuer der ramp kan koelen,
Die begrypt den echten zin
Van de wet ons voorgeschreven,
Als der menschen hoogste plicht:
Liefde is leven,
Liefde is licht!

Dáer waer menschenliefde woont,
Dáer ook moet men heil genieten;
Dáer doet geen wanhoopig leed

't Oog van tranen overvlieten;
Dáer gelooft men aen de hoop,
Dáer, dáer wil men voorwaerts streven
Met 't beschavend tydsgewricht;
Liefde is leven,
Liefde is licht!

Godes wet ligt in dit woord,
In dit enkel woord besloten:
't Is een bron waeruit op aerd',
Al de deugden zyn gesproten.
Wie zyn evenmensch bemint,
Wordt door Godes geest gedreven,
Die ons aller smert verlicht:
God is leven,
God is licht!

NORB. DU MONT.

Antw. 28 Mei 1858.

Arme moeder!

Zy was zoo droef, wyl zy heur zoontjen kustte,
Een' lieveling; heur boezem klopte bang;
De zyde donze, waer haer arm op rustte,
Was zeker niet zoo wit als hare wang.
Zy was zoo jong; zy mocht op toekomst steunen,
Op heilgenot en vreugd, - want zy was ryk; -
En toch zy was zoo droef, zoo bleek gelyk
De marmren beelden die op graven leunen.

Lenora, zeg, denkt gy soms aen 't verleên,
Toen maegd, geen weelde u ketende in haer banden;
Aen 't ned'rig kamerken met naekte wanden,
Waeraen een oude Christusbeeld alleen,
Op 't stil genot dier woon te mym'ren scheen,
Die voor uw heil der pracht niets had te ontleenen?....
Gy naeidet en gy zongt, en de uren vloôn
Bly voor uw' schoonheid en schuldloosheid henen;
Want gy waert zuiver toen, en gy waert schoon!

En thans, uw gâ, rampzalig moet u myden,
Omdat, ontrouwe, gy den heiligen eed,
Dien gy aen hem voor Gods altaren deedt,
Verbroken hebt, en gy moet boeten, lyden;
Want gy hebt hem niet, maer zyn goud bemind,
Want gy verloort, zoo dwalend en zoo blind,
Den lelienkrans die u het hoofd omhulde,
Gy hebt den beker dien de zonde vulde,
Geledigd; - diep zyt gy gevallen, kind!...

Maer toch, verloren gade, min dien engel,
Wees moeder, wat het u ook kosten moet;
Het bloempje kwynt en sterft, wanneer de stengel
Ontbreekt, en hy is immers toch uw bloed;
Hy is, wel waer, het somber kind der zonde,
Maer toch aen uwe schuld 't onschuldig kroost;
Bemin, de liefde heelt de diepste wonde

En zeker schenkt de moederliefde u troost.

G. HERMANS.

CONTICH, 3 DECEMBER 1858.

Koninklyke Maetschappy van Tooneel- en Letterkunde met kenspreuk: Yver en broedermin, te Brugge. Tooneelletter- en Toonzetkundige Pryskamp.[1].

De Koninklyke Maetschappy van Tooneel- en Letterkunde YVER EN BROEDERMIN,

Overwegende dat het getal oorspronkelyke zangstukken (opéras comiques) welk ons nationael tooneel bezit, niet toereikend is, om dit slach van kunstgewrochten op eene ernstige wyze in het repertorium onzer Vlaemsche Maetschappyen te doen opnemen;

Willende in deze behoefte helpen voorzien, en tevens de nationale toonzetters aenmoedigen om zich op de toonzetting van vlaemsche gedichten toe te leggen;

Besluit een pryskamp uit te schryven, voor het verveerdigen van een zangstuk (opéra comique), waervoor de volgende pryzen worden uitgeloofd:

250 *Franken* en een *zilveren verguld Eermetael*, voor het beste Zangstuk (opéra comique) in één of twee bedryven, naer keuze des schryvers, onderwerp vry; echter moet de werking in vlaemsch België geschieden.

500 *Franken* en een *zilveren verguld eermetael*, voor de beste partituer welke op het bekroonde stuk zal zyn vervaerdigd geweest.

Voorwaerden:

ART. 1. Het staet den schryvers vry in hun gewrocht een zulkdanig getal persoonen te doen voorkomen, als zy voor de ontwikkeling van het te behandelen ontwerp zullen noodig oordeelen. - Echter zullen zy uit het oog niet verliezen dat het bekroonde stuk bestemd is om door liefhebbery-genootschappen te worden vertoond en dat het als zulkdanig zal moeten geschikt zyn.

ART. 2. De mededingende stukken, voorzien van eene kenspreuk, zullen, zeer leesbaer geschreven, uiterlyk op 15 April 1859, aen den heer Byzitter der Maetschappy, G.L. RENIER, Ontvangersstraet, vrachtvry moeten worden gezonden. - Geene stukken zullen na bovengemeld tydstip meer aenvaerd worden.

ART. 3. De stukken strydig met den godsdienst, de goede zeden of 's landswetten, zullen buiten den kampstryd gesloten worden.

ART. 4. De Jury zal samengesteld zyn uit drie regters, welke buiten de Maetschappy zullen worden gekozen. Derzelver verslag zal onmiddelyk bekend gemaekt en het bekroonde stuk, ten koste der Maetschappy gedrukt, ter beschikking der toonzetters gesteld worden.

ART. 5. De Maetschappy doet afstand, ten voordeele des schryvers, van den titel van eigendom op de ingezondene werken. Echter behoudt zy zich het regt, deze gewrochten ten allen tyde te vertoonen zonder daervoor den schryvers eenige vergelding te moeten betalen.

ART. 6. Een later programma zal de voorwaerden voor den toonzetkundigen kampstryd bekend maken.

Gedaen in zitting des Bestuers, van 22 november 1858.

BY BEVEL:

De Griffier, L. HERREBOUDT.

(1) De heer Julius Vuylsteke afgezien hebbende van den prys, welke hem door de regters was toegekend geworden, in den tooneelletterkundigen kampstryd, by besluit van 18 september 1857 uitgeschreven, heeft de Maetschappy een nieuwen pryskamp by het tegenwoordig besluit uitgeloofd.

De Byzitter, G.L. RENIER.

Goedgekeurd in buitengewoone algemeene vergadering van 29 November 1858.

OP BEVEL:
De Griffier, L. HERREBOUDT.
De Byzitter, G.L. RENIER.

Kunst- en letternieuws.

Wy vernemen dat de heer Dr C. Broeckx, die onlangs de belangryke geschiedenis van het *Collegium medicum* van Antwerpen heeft uitgegeven, de hand heeft gelegd aen een nieuw werk welk bestemd is om de welverdiende faem des geleerden geneesheeren nog meer uit te breiden, namentlyk de *Geschiedenis van het Collegium Medicum* van Brussel. De stukken welke de heer Broeckx voor deze uitgave ter zyner beschikking heeft, zyn nog uitgebreider dan diegene welke tot het opstellen der geschiedenis van het Antwerpsch Collegie hebben verstrekt; derhalve mag men met recht verhopen dat deze nieuwe onderneming een helder licht over het verleden der geneeskunst in ons vaderland zal werpen.

- Onze medewerker, de heer P. Génard, heeft het ontwerp gevormd eene reeks levensschetsen onzer voornaemste kunstenaren in het licht te geven. Het eerste boekdeel zou weldra onder de pers worden gelegd, en de levensberichten inhouden van dry uitmuntende schilders: *Quinten Massys*, *Marten de Vos* en *Adam van Noort.* Wy denken dat dergelyke uitgave in eene ware behoefte zou voorzien, daer wy niet weten, dat sedert de schriften van Campo-Weyerman en Hoebraken, in het *vlaemsch*, iets over deze hoofden onzer nationale kunstschool is verschenen.

De bydragen des heeren Génard, zyn, gelyk men weet, op oorspronkelyke stukken gegrond.

- Verschenen: *De Nederlandsche Dichterhalle.* Bloemlezing uit de nederlandsche dichters van de vroegste tyden onzer letterkunde tot op onze dagen, volgens dichtvakken en ouderdom gerangschikt door J.F.J. Heremans, Professor aen 't Koninglyk Athenaeum van Gent, en gelast met den leergang van Nederduitsche Letterkunde aen de Hoogeschool derzelfde stad. - Gent, Boek- en Steendrukkery van L. Hebbelynck, Kammerstraet, 6. - 1^{e} Aflevering, 80 blz. groot 8°,

op twee kolommen (n^{r} 32 der uitgaven van het Willems-Fonds). Het werk zal 6 tot 8 afleveringen beslaen, aen den uiterst goedkoopen prys van fr. 1 per aflevering.

Wy wenschen het *Willems-Fonds* en voornamentlyk den kundigen leeraer Heremans geluk over deze heerlyke uitgave. Zy voorziet in eene ware behoefte. Inderdaed, hoevele Vlamingen bezitten eene grondige gedachte hunner letterkunde? Het is immers een ieder niet toegestaen opzoekingen te doen in de talryke werken en tydschriften die over onze oudere en nieuwere dichters handelen. Heremans door de nieuwe uitgave, geeft elken vriend der moedertael den sleutel om in de *Nederlandsche Dichterhalle* te treden; hier zyn geene nasporingen noodig; elke dichter staet op de plaets die hy in zyn tydstip en in de letterkundige wereld heeft bekleed; met een waer genoegen ontwaert men die talryke mannen en vrouwen die van af de middeneeuwen tot op onze dagen in de tael onzer bevolking hebben gezongen, en men is fier wanneer men de beelden van dichters als hertog Jan I, van Maerlant, Zuster Hadewig, de onbekende Klarisse der XVe eeuw, Zuster Bertken van Utrecht, Anna Byns, Justus Hardewyn, Vondel, Bilderdyk, Van Alphen, da Costa, Beets, en honderd andere, ziet optreden. Slechts dan wanneer hy eene goede gedachte zyner letterkunde zal bezitten, zal de vlaming met gerust geweten kunnen getuigen, welken hoogen rang zyne zangers op den Parnassus bekleeden.

- Volgens de *Beurzen-Courant*, zouden de parketten eene ministeriële aenschryving ontvangen hebben, waerby bevolen wordt voortaen alle rechterlyke onderzoeken te doen in de tael die de verdachte verkiest of best spreekt. Deze maetregel is een eerste stap tot rechtherstelling waeraen voorzeker het verslag der taelkommissie niet vreemd is. Moge hy getrouw en nauwkeurig worden nagekomen.

- *Opbouwing eener nieuwe Beurs, te Antwerpen.* - OPROEP AEN DE BOUWKUNDIGEN. - *Extrakt uit het programma:*

Het kollegie van Burgemeester en Schepenen, gezamentlyk met de byzondere commissie, afgevaerdigd door den Gemeente-Raed, heeft eenige aenduidingen vastgesteld, om tot grondslag te dienen voor de studiën der bouwkundigen en andere persoonen, die aen het Bestuer zouden willen plannen voorleggen, tot het opbouwen eener nieuwe Beurs, te Antwerpen.

ART. 1. - De nieuwe Handelbeurs zal gebouwd worden op de plaets der oude.

Men zal zoo veel mogelyk vermyden van inwinningen te doen op de byzondere eigendommen.

ART. 2. - De vraeg, of de binnenplaets der Beurs geheel of gedeeltelyk zal overdekt worden, is aen het goeddunken der vervaerdigers van de plannen overgelaten.

ART. 3. - Boven het gelykvloersche gedeelte, dat geheellyk tot het houden der Beurs is bestemd, zal er slechts één verdiep gebouwd worden, hetwelk de volgende plaetsen en lokalen stellig zal moeten bevatten:

1° Voor de kamer van koophandel: eene zael voor beraedslagingen, eene boekery, een bureel en eene archievenzael.

2° Voor de rechtbank van koophandel: eene gehoorzael, met pui vooraen, eene raedzael, een kabinet voor getuigen, een kabinet voor den griffier, eene archievenzael en een bureel voor de griffie.

3° Voor de makelaers in koopwaren: eene verkoopzael en eene zael voor de vergaderingen der syndikale kamer.

4° Voor de wissel-agenten: eene vergaderzael.

5° Voor den elektrieken telegraef: twee plaetsen en een kabinet, samen eene oppervlakte van honderd meters beslaende.

6° Eene woonplaets voor den concierge.

ART. 4. - De gebouwen moeten onbrandbaer zyn.

ART. 6. - De plannen zullen niet aenveerd worden dan vergezeld van een beschryvend en een berekend bestek, van de grootste nauwkeurigheid.

ART. 8. - Al de plannen zullen aen het Gemeente-Bestuer vrachtvry moeten toegezonden zyn, ten laetste op 31 january 1859.

ART. 9. - Eene som van fr. 6500 zal in premiën verdeeld worden tusschen de opstellers der zes beste plannen, à rato van fr. 4000 voor den eersten, en fr. 500 voor elk der vyf anderen.

- De bouwmeester J.M. Coninkx over wiens architekturale werken, wy reeds in geval zyn geweest te spreken, heeft dezer dagen een nieuw gebouw voltooid dat van veel kunde getuigt. In een der lusthoven welke de stad Antwerpen omringen, is hy gelast geweest een zomerhuis met buitengewoon groote *Serre* op te richten, en volgens de verklaring van deskundigen heeft hy zich met talent van de hem opgelegde taek gekweten. Echt schilderachtig is de aenblik van het zomerhuis en de aenhoorige gebouwen; doch wat de serre betreft, zy is waerlyk eene eigenaerdige schepping; met den avond, verlicht, moet zy een echt tooverpaleis schynen.

- De beeldhouwer J. van Arendonck heeft voor de St-Augustinuskerk te Antwerpen twee overschoone Cantorstoelen verveerdigd. Zy zyn met waer talent behandeld; de beeldhouwery bezit die frischheid, die levendigheid, dat fijne karakter, welke de liefhebbers zoo zeer in de voortbrengsels dezes kunstenaers bewonderen.

- Dezer dagen lag nog in het Magazyn van Kerksieraden des Heeren Lamb. Van Ryswyck, in de Kammestraet onzer Stad, ten toon gesteld, onder anderen, eene kunstig gedreven Tabernakel-deur, gansch in het vuer verguld; de zelve stelde voor Onzen Zaligmaker aen het kruis; daeronder, in opgetogene houding, knielt de H. Franciscus van Assisen ondersteund door een Seraphyn die hem de H.H. wonden des Zaligmakers toont; aen de andere zyde, bevinden zich de H. Clara en de H. Elisabeth in haer vorstelyk gewaed. Alle die figuren vormen eene schoone samenstelling en zyn uit de zelfde plaet (bas-relief) met veel kennis gedreven. Zulk kunstwerk doet voorzeker eer aen onzen gunstiggekenden stadgenoot; want niets is er moeijelyker dan in de dryfkunst zulke buitengewoon groote compositie uit ééne en zelfde plaet te verveerdigen, die tevens aen alle de vereischten van een ernstig kunstwerk voldoet.

Dit Tabernakel is bestemd voor het klooster der Grauwnonnen onzer Stad, en volgens een in 't latyn gedreven opschrift, kan het wel een geschenk zyn des Geestelyken Bestierders van voormeld gesticht.

Nog hadden wy het genoegen in de Ateliers van den Heer Van Ryswyck, verscheidene byzondere kunstwerken te bezichtigen, zoo als een overgrooten kerkluchter voor Holland; een zilveren gedreven staf, den H. Dominikus voorstellende, en een prachtig tafelstuk, in zilver en verguld, bestemd voor een particulieren onzer stad en het alles in zyne byzonderen aerd met buitengewoone kennis en kunst bewerkt.

- Verschenen: te Leuven, by van Linthout & Co. *Verslag van den toestand en de werkzaemheden van het tael- en letterlievend genootschap* MET TYD EN VLYT, te Leuven. Dit verslag opgesteld door den bekwamen Sekretaris, den Heer H. Collaes, getuigt dat de 22ste jaergang van het genootschap, een der ernstigste en der werkzaemste was; het toont dat de H.H. Dart, Grandgaignage, Kops, van Linthout, Hoebaux, Schuermans, Angillis, Van de Sande, Collaes, Fassaert, van Loock, van Brabant, enz., yverig hebben bygedragen om het schoone doel te bereiken dat, sedert jaren, door de Leden van *Tyd en Vlyt* wordt beoogt.

- Verschenen te Antwerpen, by J.-B. Van Mol-Van Loy: *Histoire d'Anvers*, *par Eug. Gens*, *11-14 livraisons.* Twee fraeije gezichten der stad vergezellen deze stukken.